UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Cui idem præfixit Origeniana, Tripartitum opus, quo Origenis narratur vita, doctrina excutitur, scripta recensentur

Origenes

Rothomagi, 1668

Απο Των Ωριγενους Εις Το Α,σμα Των Α,σματων. Ex Origenis Commentariis In Canticvm Canticorvm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-25059

Visual Library

EX ORIGENIS
HOMILIA
in Pſalmum 82.

Interprete HENRICO VALESIO.

B Ἐλήλυθέ τις ὑπὲρ τοῦ παρόντος μέγα φρονῶν ὑπὲρ τοῦ δύνασθαι προσβάλειν γνώμης ἀθέου, καὶ ἀσεβεστάτης, κεκρυμμένης ἐλκεσαίτων, νεωστὶ ἐπεισαμένης ταῖς ἐκκλησίαις· ἐκείνη ἡ γνώμη οἷα λέγει κακὰ παραδόσομεν ὑμῖν, ἵνα μὴ συναρπάζηθε· ἀθετεῖ τινα ἀπὸ πάσης γραφῆς. κέχρηται ῥητοῖς παλαιοῖς ἀπὸ πάσης παλαιᾶς τε καὶ εὐαγγελικῆς. τὸν ἀπόστολον τέλεον ἀθετεῖ. φησὶ γὰρ ὅτι τὸν ἀρνήσασθαι ἀδιάφορόν ἐστι. καὶ ὁ μὲν νοήσας, τοῦ στόματι ἐν αὐτῇ ἀνάγκῃ ἀρνήσεται, τῇ δὲ καρδίᾳ οὐ· καὶ βίβλον τινὰ φέρουσιν, ὃν λέγουσιν οὐκ θεόπνευστον * καταπεπιστευκέναι, καὶ τὸν ἀκηκοότα ἐκείνης, καὶ πιστεύοντα, ἄφεσιν λήψεσθαι τῶν ἁμαρτημάτων, διάφορον ἄφεσιν παρ, ὃν χριστὸς ἰησοῦς ἀφῆκε.

* Vel. Secundum ter. Græcum.

Q Vidam nuper advenit de ſe ipſe magnificè ſentiens, vt pote qui impiam & nefariam Helceſaitarum opinionem, quæ adverſus Eccleſiam recens coorta eſt, poſſit defendere. Exponam autem vobis quæ & quanta perperam aſſerat hæc ſecta, ne forte vos ab illa abripi ſinatis. Ex vniverſo ſacræ Scripturæ canone quædam rejicit; quibuſdam vero vtitur teſtimonijs, tum ex Vetere Inſtrumento, tum ex Evangelio. Paulum quidem Apoſtolum integrum repudiat. Docet præterea indifferentem rem eſſe C Chriſtum abnegare; & eum qui ſapit, ore quidem tenus in ipſo diſcrimine negaturum eſſe, ſed non ex animi ſententia. Librum etiam proferunt, quem è cœlo delapſum affirmant: eoſque qui auſcultaverint illi, & crediderint, peccatorum veniam conſecuturos, & quidem diuerſam ab illa peccatorum remiſſione quam Ieſus Chriſtus impertijt.

ΑΠΟ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΙΣΜΑ ΤΩΝ ΑΙΣΜΑΤΩΝ.

Ἐκ τοῦ εἰς τὸ ἆσμα μικροῦ τόμου, ὃν ἐν τῇ νεότητι ἔγραψεν.

EX ORIGENIS COMMENTARIIS IN CANTICVM CANTICORVM.

E parvo Tomo in Canticum, quem juvenis ſcripſerat.

Interprete IOANNE TARINO.

D Τῶν μὴ ἐξιλεφότων τὸ ἴδιωμα τῶν προσώπων τῆς θείας γραφῆς, τῶν τε λεγόντων, καὶ τῶν πρὸς ἃ ὁ λόγος, πολλὴν πρὸς σύγχυσιν τὰ λεγόμενα, ζητοῦντα τὸ λέγον πρόσωπον ὅ, τί ποτέ ἐστι, καὶ τὸ πρὸς ὃ ὁ λόγος ἐποιεῖ, τί πότε τὸ λέγον ἐπαύσατο πρόσωπον, τῷ πρὸς ὃ ἐστι * πολλάκις τηρουμένῳ, καὶ ἑτέρου πρὸς τὸ αὐτὸ λέγοντος, ἢ τῷ πρὸς ὃ ὁ λό-

* Vel. ὁ λόγος.

Q Vi non percepterit proprietatem perſonarum divinæ Scripturæ, tum earum quæ loquuntur, tum ad quas verba fiunt, multum illi perturbationis afferent quæ dicuntur, quærenti, quænam ſit perſona loquens, quænam eâ ad quam ſermo fit, cur deſierit perſona quæ loquebatur; cùm ſæpe cui verba fiunt reſervetur, & alia cum eâ ipſa loquatur, vel eâ ad quam erat ſermo

non ampliùs audiente, sed alterà dicta excipiente, cùm nihilominus maneat quæ loquebatur. Ambæ interdum mutantur, & ea quæ dicit, & cui dicitur: vel cùm vtraque diutiùs maneat, non apertè significantur manere. Quid autem opus est horum singulorum exempla quærere, cùm Prophetarum scripta ipsorum copiâ referta sint? Quæ caussa est non sanè levis cur obscuritas dictorum non dijudicetur. Est autem is Scripturæ mos, vt ab vno sermone ad alium illicò transiliat, idque obscurè ac confusè admodum Prophetæ faciunt.

A γος οὐκέτι ἀκούοντος, ἑτέρου δ' παραδεξαμένου τὰ λεγόμενα, μένοντος τοῦ λέγοντος· ἔστι δ' ὅτε μεταβαίνει ἀμφότερα, καὶ ὁ λέγων καὶ ὁ θεὸς ὃ ὁ λόγος, ἢ ὅτι πλέον μένοντα ἀμφότερα, ἡ σαφῶς δηλοῦται μένοντα· τί δὲ δεῖ τὰ παραδείγματα ζητεῖν ἑνὸς ἑκάστου τούτων πολὺ τῶν προφητικῶν πεπληρωμένων τῶν παραφορῶν αὐτῶν; ἣ οὐ καὶ αἰτία ἐστὶν οὐχ ἡ τυχοῦσα μὴ παρακινουμένης τῆς ἀσαφείας τῶν λεγομένων· ἔστι δὲ καὶ αὕτη σωνήθεια τῆς γραφῆς, ὁ ταχὺς μεταπηδᾶν ἀπὸ τοῦ B περί τινων λόγου εἰς τὸν περὶ ἑτέρων. καὶ τοῦτο ἀσαφῶς ποιεῖν καὶ συγκεχυμένως μάλιστα τοὺς προφήτας.

Rursus ex secundo Tomo Commentariorum in Canticum Canticorum.

Καὶ πάλιν ἐκ τοῦ β'. τόμου τῶν εἰς τὸ ἆσμα τῶν ᾀσμάτων.

Eodem interprete.

AD hæc quoque attende, quòd Sol, cùm clarus & lucidus sit, caussam habere videtur denigrandi, non per se, sed propter eum, qui, vt diximus, denigratur. Ita nunquam Dominus cor indurat Pharaonis, cum hujus indurationis in eo sit caussa, qui duris operibus Hebræorum vitam fatiget, luto, lateribus coquendis, & cunctis operibus; non ijs modò, quæ in montibus & collibus, sed etiam quæ in campis: suo enim vitio factus quodammodo materiatus, & secundum carnem omnimodis vivens, luto amicus, vult etiam Hebræos lutum macerare, qui principalem animi partem non haberet à luto puram: qui quidem, vt lutum à Sole induratur, sic à Dei radijs Israel inspicientibus induratus est. Quæ illius esse loci propria, nec nudam in eo historiam proponi, planum erit si quis animadvertat, cùm angerentur & ingemiscerent filij Israël, neque propter laterum officinam, neque propter lutum, neque propter paleas, sed propter opera ingemuisse: & ascendit clamor eorum ad Deum, non à luto, sed rursum ab operibus. Quare audivit Dominus gemitus ipsorum, non audiens gemitus eorum, qui non ab operibus, sed à luto & terrenis actionibus ad ipsum clamabant.

ΠΡόσχες δὲ καὶ τούτοις, ὅτι ὁ ἥλιος λαμπρὸς καὶ λαμπρὸς ὤν, δοκεῖ τινὰ αἰτίαν C ἔχειν τοῦ μελανοῦν, οὐ περὶ ἑαυτόν, ἀλλὰ περὶ τὸν, ὡς ἀποδεδώκαμεν, μελανόμενον· ὅτι οὐ καὶ μήποτε σκληρυνεῖ κύριος τὴν καρδίαν Φαραὼ τῆς αἰτίας τούτου ὄσης περὶ αὐτὸν καταδυναστεύοντα τὸν τῶν ἑβραίων βίον ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς σκληροῖς, τοῦ πηλοῦ, καὶ τῇ πλινθείᾳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις. οὐχὶ καὶ τοῖς ἐν ὄρεσι καὶ βουνοῖς, ἀλλὰ τοῖς ἐν πεδίοις· ὑλικὸς γὰρ τὶς ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ κακίας γεγενημένος, καὶ κατὰ σάρκα κατὰ πάντα ζῶν, πηλῷ φίλος τυγχάνων, βούλεται καὶ τοὺς ἑβραίους πηλοποιῆσαι, ὃ ἡγεμονικὸν ἔχων οὐ καθαρὸν πηλοῦ· ὅσαπερ ὡς πηλὸς ὑπὸ τοῦ ἡλίου σκληρυνθέντα, οὕτως ὑπὸ τῶν αὐγῶν τοῦ θεοῦ ἐπισκοπουσῶν τὸ ἰσραὴλ ἐσκληρύνθη· ὅτι δὲ τοιαῦτά ἐστιν ἐν τοῖς κατὰ τόπον, καὶ οὐχ ἱστορίαν ψιλὴν παρεκείμην ἀναγράφειν, δῆλον ἔσται τῷ ἐπιστήσαντι, ὅτι νενίκα κατεστέναξαν οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ, οὔτε ἀπὸ τῆς πλινθείας, οὔτε ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, οὔτε ἀπὸ τῶν ἀχύρων κατεστέναξαν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν D ἔργων· καὶ ἀνέβη ἡ βοὴ αὐτῶν πρὸς θεόν, οὐκ ἀπὸ πηλοῦ, ἀλλὰ πάλιν ἀπὸ τῶν ἔργων· καὶ ἐισήκουσε κύριος τῶν στεναγμῶν αὐτῶν. οὐκ εἰσακούων στεναγμοῦ τῶν οὐκ ἀπὸ ἔργων βοώντων πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ ἀπὸ πηλοῦ καὶ τῶν γηΐνων πραγμάτων.

κ. ἐστὶ

κ. ὑπὸ κ. ἐστὶ τῶν

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΙΕΡΕΜΙΑΝ

ΟΜΙΛΙΑΙ ιθ'.

ΟΜΙΛΙΑ α'.

Τὸ ῥῆμα τοῦ θεοῦ ὃ ἐγένετο ὅτι ἱερεμίᾳ τῷ τοῦ χελκίου. ἕως τοῦ ἑξῆς.

ORIGENIS IN PROPHETAM IEREMIAM

HOMILIÆ XIX.

HOMILIA I.

(*juxta Hieronymum I.*)

Verbum Dei quod factum est ad Ieremiam filium Cheleiæ. &c. Ierem. 1. 1.

Interprete S. HIERONYMO.

Ὁ θεὸς εἰς ἀγαθοποιΐαν προχειρός ἐστιν, εἰς δὲ τὸ κολάσαι τοὺς ἀξίους κολάσεως μελλητής· διωάμενος γοῦν ἐπάγειν τοῖς κολάσεσι τοῖς ἐπ' αὐτῷ καταδικαζομένοις μὴ σιωπῇ, μὴ τοῦ μὴ προσδιαμαρτύρασθαι, οὐδαμῶς τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ κἂν καταδικάζῃ, προλέγει αὐτῷ τὸ προκείμενον, ὅτι πᾶν ὑπερβάλλον ἀπὸ τῆς καταδίκης τὸ καταδικασθησόμενον· τούτων μὲν παραδείγματά ἐστι παρὰ τῶν γραφῶν λαβεῖν πολλά. ὀλίγα δὲ προσαξῶ μόνον τὰ ὅτι τοῦ παρόντος ἐπιστήσοντα, ἵνα ἐλθῶμεν καὶ ὅτι τὸ σκοπὸν τῶν προκειμένων ἀναγωγισμάτων· οἱ νινευῖται γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἐγεγένησαν, καὶ καταδικασθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἔτι τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἔμελλε νινευὴ καταστρέφεσθαι· οὐκ ἐθέλων εἶπεν ὁ θεὸς καταδικάσαι αὐτοῖς. ἀλλὰ διδοὺς αὐτοῖς τόπον μετανοίας καὶ ὑπεροφῆς ἔπεμψεν ἱερεμίαν προφήτην, ἵνα εἰπόντος αὐτοῖς· ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ νινευὴ καταστραφήσεται, οἱ καταδεδικασμένοι μὴ καταδικασθῶσιν, ἀλλὰ μετανοήσαντες τύχωσι τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ· οἱ δὲ σοδόμοις καὶ γομόῤῥοις ὄντων καταδεδικασμένοι, ὡς δῆλον οὐκ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ θεοῦ τοῖς πρὸς τὸν ἀβραὰμ. ἀλλ' ὅμως τοῦ αὐτῶν πεπίκραν οἱ ἄγγελοι, θέλοντες σώζεσθαι τοὺς μὴ θέλοντας σώζεσθαι, λέγοντες τοῦ λώτ· εἰσί τινές σοι ὧδε γαμβροὶ, ἢ υἱοὶ, ἢ θυγατέρες; οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι οὐχ ἕνεκα ἐκείνου τοῦ λώτ, ἀλλὰ ποιοῦντες τοῦ τῆς τοῦ πέμψαντος αὐτοὺς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας· τὸ ὅμοιον εὑρήσετε καὶ ὅτι τῷ κυρίῳ τῷ ἱερεμίᾳ· ἀναγράψει ὁ χρόνος τῆς προφητείας αὐτοῦ, πότε ἤρξατο, καὶ μέχρι πότε προεφήτευσεν· εἶτα ὁ ἀντιγράφων, ἐὰν μὴ προσέχῃ τῇ ἀναγνώσει, μηδὲ ἐξιστάσῃ τὸ

DEus ad beneficiendum promptus est: ad puniendos autem eos qui pœnâ digni sunt, dissimulat. Cum possit quippe tacens sine contestatione venturi punire eos quos semel dignos supplicio judicavit, nunquam hoc facit: sed etiam si condemnaverit, dicit quod sibi semper dicere propositum est, vt liberentur à condemnatione per pœnitentiam, qui condemnati fuerant per delictum. Horum exempla cum de Scripturis multa possimus accipere, sufficiunt ad præsens incidentia, vt veniamus ad eorum quæ lecta sunt, contemplationem. Ninivitæ peccatores condemnati erant à Deo: *Adhuc enim tres dies, & futurum vt Ninive subvertatur.* Noluit Deus cum silentio punire damnatos, sed dans eis locum pœnitentiæ & conversionis, misit ad gentes Hebræorum Prophetam; vt dicente illo: *Adhuc tres dices, & Ninive subvertetur*, qui condemnati fuerant, non perirent: sed agentes pœnitentiam, impetrarent misericordiam Dei, qui in Sodomis & Gomorrhis jam erant exitio destinati, vt manifestum est ex sermonibus Dei, quos locutus est ad Abraham: attamen quod erat suum, fecerunt Angeli, volentes eos salvare qui se indignos salute judicaverunt, hæc dicentes ad Lot: *Est tibi hic aliquis gener, aut filij, aut filiæ?* Neque enim ignorabant non esse eos secuturos Lot, sed ostenderunt suam pariter, & ejus qui eos miserat, benignitatem in homines & amorem. Horum quiddam simile invenimus & in Hieremia scriptum esse: est enim annotatum tempus Prophetiæ ejus, quando cœpit prophetare, & quousque. Ergo qui Scripturas legit, si

Ion. 3. 4.

Gen. 19. 12.

lectioni diligenter intendat, & requirat eorum quę ſcripta ſunt voluntatem, dicere poteſi * ex hiſtorię ſuperſcriptione, quo tempore Ieremias exorſus ſit, & quo conſummaverit Prophetiam. Quid igitur ad me tempus hiſtorię? Legens didici, quia cœperit prophetare in diebus Ioſiæ filij Amos regis Iuda, vſque ad annum tertium decimum regni ejus; deinde prophetaverit in diebus Ioachim filij Ioſiæ, regis Iuda, vſque ad conſummationem vndecimi anni Sedecię filij Ioſię, regis Iuda. Et legens didici quia per tres reges prophetia ejus contempta ſit, vſque ad captivitatem Hieruſalem in quinto menſe. Quid ergo docemur per hæc, ſi lectioni ſimus intenti? Condemnaverat Deus Hieruſalem propter peccata quæ fecerat, & hæc erat extrema ſententia, vt captivitati * relinqueretur. Verumtamen cum hominum ſit amator, nec quemquam velit perire, antequam depopulationis tempus inſtaret, miſit & hunc Prophetam, vt per ſermones ejus ad pœnitentiam * converteretur; miſit eundem & ſub ſecundo rege poſt primum, miſit quoque ſub tertio. Quid plura? jam captivitas imminebat, & adhuc adhortabatur Deus tribuens (vt ita dicam) & ante vnam diem locum pœnitentiæ: vnde ſcriptum eſt, vſque ad captivitatem Hieruſalem, & vſque ad quintum menſem prophetaſſe Hieremiam. Iam hoſtium vincula reſtrinxerant manus, & nihilominus hæc quodammodo dicebat Deus: Ecce captivi facti eſtis: agite, licet ſero, pœnitentiam: rogate me, & parcam vobis: poſſum eruere de captivitate, qui tradidi. Habemus itaque * quædam neceſſaria ex ſuperſcriptione iſta, quæ continet tempora prophetiæ, quia juxta ſuam clementiam exhortatur Deus ſemper homines ad ſalutem, vt ceſſante delicto etiam captivitas conquieſcat. Hæc autem & de nobis poſſumus intelligere: ſi peccaverimus, & nos captivi futuri ſumus. Etenim tradi peccatorem Satanæ, nihil diſtat ab eo quod Iudæi ſunt traditi Nabuchodonoſor. Vtque illos Deus conceſſit adverſario, propter frequentes impietates; ſic nos propter peccata quæ fecimus, tradimur ſpiritali Nabuchodonoſor: & quos tradidi, inquit, Satanæ, vt diſcant non blaſphemare, Apoſtolus de alijs peccatoribus. Puta quantum malum eſt peccare, vt * tradamur Satanæ captivanti animos eorum qui relinquuntur à Deo. Non ſine cauſa autem, neque ſine judicio * Deus relinquit quos deſerit. Cum enim miſerit pluviam ſuper vineam, & vinea pro vua attulerit ſpinas, quid faciet niſi vt mandet nubibus, ne pluant ſuper eam imbrem? Quapropter in proximo eſt propter delicta noſtra, quorum nobis conſcij ſumus, & nos captivari. Futurum eſt enim,

* MSS. R. hiſtoria ſuperſcripta eſt, quo

* MS. R. relinquerentur

* MS. converteretur

* MS. R. quiddam neceſſariũ

1. Cor. 5. 5.

1. Tim. 1. 20

* MS. R. tradar. al. tradat

* MS. R. Dei relinquentis al. Deo relinquente

A βούλημα τῶν γεγραμμένων ἀναγνωσμάτων, ἐρεῖ ὅτι ἱστορία ἐστί, καὶ γέγραπται πότε ἤρξατο προφητεύειν ἱερεμίας, καὶ μέχρι πόσου προφητεύσας χρόνον κατέλυσε προφητεύων· τί οὖν πρὸς ἐμὲ αὕτη ἡ ἱστορία; ἀνέγνων ἔμαθον ὅτι ἤρξατο προφητεύειν ἐν ἡμέραις ἰωσίου, υἱοῦ ἀμὼς, βασιλέως ἰούδα, ἕως ἔτους τρισκαιδεκάτου ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· εἶτα ἐγένετο ἐν τῇ ἡμέραις ἰωακεὶμ, υἱοῦ ἰωσίου, βασιλέως ἰούδα, προφητεύων ἕως τῆς συντελείας τοῦ ἑνδεκάτου

B ἔτους σεδεκίου, υἱοῦ ἰωσίου, βασιλέως ἰούδα. καὶ ἔμαθον ὅτι τοῦ τρίτου βασιλεῖς ἡ προφητεία αὐτοῦ συνεξέτεινεν, ἕως τῆς αἰχμαλωσίας ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ πέμπτῳ μηνί· τί οὖν διὰ τούτων διδασκόμεθα, ἐὰν προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει; κατεδίκασεν ὁ θεὸς τὸν ἱερουσαλὴμ σὺν τοῖς ἁμαρτήμασι αὐτῆς, καὶ ἦσαν κριθέντες εἰς αἰχμαλωσίαν ἐγκαταλφθῆναι. ὅμως ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἐνεσκόπτος τοῦ καιροῦ πέμπτῃ καὶ τοῦτον τὸν προφήτην ἀνωτέρω τρίτος βασιλείας

C τοῦ ὅτι τῆς αἰχμαλωσίας. ἐδίδου γὰρ ἀνοχὴν ὁ μακρόθυμος θεὸς, καὶ πρὸ μιᾶς ἡμέρας, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, τοῦ αἰχμαλωσίας, προτρέπων μετανοεῖν τοὺς ἀκούοντας, ἵνα παύσωσι τῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἱερουσαλὴμ, προεφήτευσεν ἱερεμίας ἕως τοῦ πέμπτου μηνὸς * ἤρξατο ἡ αἰχμαλωσία, καὶ ἔτι προεφήτευεν οὗ λέγων· αἰχμάλωτοι γεγένησθε, κἂν ὕστερον μετανοήσητε. μετανοησάντων γὰρ ὑμῶν ὁ προσκαλεῖται τοῦ αἰχμα-

D λωσίας, ἀλλὰ τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ βεβαιοῦται ὑμῖν· ἔχομεν δὲ χρήσιμον ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς ἐχόντων τοὺς χρόνους τοῦ προφητείας, ὅτι προτρέπει τοῦ φιλανθρωπίαν ἑαυτοῦ ὁ θεὸς τοὺς ἀκούοντας μὴ πάσχειν τῶν τῆς αἰχμαλωσίας. τοιαῦτα καὶ περὶ ἡμᾶς ἐστιν. ἐὰν ἁμαρτάνωμεν, αἰχμάλωτοι καὶ ἡμεῖς μέλλομεν γίνεσθαι· τὸ γὰρ παραδοθῆναι τοῦ πονηροῦ τῷ σατανᾷ, οὐδὲν διαφέρει τοῦ παραδοθῆναι τοὺς ἀπὸ ἱερουσαλὴμ τῷ ναβυχοδονόσορ· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παρεδίδοντο

E διὰ τοῦ ἁμαρτίας ὄντι ναβυχοδονόσορ * *, καὶ οὗς παρέδωκε τῷ σατανᾷ. ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν, φησὶ περὶ ἄλλων ἁμαρτωλῶν ὁ ἀπόστολος· ὅρα δὲ πηλίκον κακόν ἐστι τὸ ἁμαρτάνειν, ἵνα παραδοθῶσι τῷ σατανᾷ, αἰχμαλωτίζοντι τὰς ψυχὰς τῶν ἐγκαταλελειμμένων ὑπὸ θεοῦ. οὐκ ἀναιτίως δὲ καὶ κρίσει ἐγκαταλιπόντος θεὸς οὓς ἐγκαταλείπει· ἐπὰν γὰρ πέμψῃ τὸ ὑετὸν ὅτι τὸν ἀμπελῶνα, ὁ δὲ ἀμπελὼν φέρῃ αὐτῷ σταφυλὴς ἀκάνθας, τί ποιήσει ὁ θεὸς; ἢ ταῖς νεφέλαις ἐντελεῖται τοῦ μὴ βρέξαι ὑετὸν

* ἐν τῷ ἑξῆς

ὅπῃ τὴν ἀμπελῶνα; ἐπικείσεται δὲ ἡμῖν ἀφ' ἑκάστης ἡμῶν καὶ ἡμῖν ἀγχαλωσία, καὶ μέλλομεν παραδίδοσθαι, ἐὰν μὴ μετανοῶμεν, τῷ ναβυχοδονόσορ καὶ τοῖς βαβυλωνίοις, ἵνα ἡμᾶς ἀπεργάζωσιν οἱ νυνὶ βαβυλώνιοι· ἐπικειμένων τόνων, οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, οἱ λόγοι τῶν νόμων, οἱ λόγοι τῶν ἀποστόλων, οἱ λόγοι τοῦ κυρίου, καὶ σωτῆρες ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, λέγουσιν ἡμῖν περὶ μετανοίας, παρακαλοῦσιν ἡμᾶς εἰς ὑπεροχὴν· ἐὰν ἀκούσωμεν, πιστεύωμεν τῶν εἰρηκότι. μετανοήσω καὶ γὰρ περὶ πάντων τῶν κακῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς· ταῦτα μὲν οὖν ὁ προοίμιον· μετὰ δὲ ὁ προοίμιον γέγραπται ὅτι ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς αὐτόν, δῆλον ὅτι τὸν ἱερεμίαν· τί δὲ λέγει ὁ λόγος τοῦ κυρίου πρὸς αὐτόν; ἐξαίρετον παρὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τοὺς λοιποὺς προφήτας· τοῦτο γὰρ πρὸς οὐδένα εὑρομεν τῶν προφητῶν εἰρημένον· ἀβραὰμ προφήτης ἐχρηματίσθη ἐν τῷ· προφήτης ὑπάρχει, καὶ προσεύξεται περὶ σου· καὶ οὐκ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεός· πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίστασαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε. ἀλλὰ ὕστερόν ποτε ἠγιάσθη ὁ ἀβραὰμ, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ γῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἐξ ἐπαγγελίας γεγέννηται ὁ ἰσαὰκ, καὶ οὐχ εὑρομεν οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τοῦτον λεγόμενον τὸν λόγον· καὶ τί με δεῖ καταλέγειν τὰς ἑξῆς; ἱερεμίας ἐξαίρετος εἶχε δωρεαὶ, πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίστασαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε· οὐκ ἀγνοοῦμεν ὅτι ταῦτα ἀναφέρουσί τινες, ὡς μείζονα ἱερεμίαν, ὅτι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν· καὶ ἰσέον ὅτι τὰ μὲν πολλὰ ἀπὸ σωμάτων δεῖ, καὶ δυνάμεσι ἀναφέρεσθαι ὅτι τὸν σωτῆρα, ἃ προσθήσομεν. ὀλίγα δὲ τινα πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐφαρμόσαι τῷ σωτῆρι· τίνα οὖν ὑπάρχει τὰ ἐφαρμόζοντα τῷ σωτῆρι; πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ. καὶ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι λαλήσεις· μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν. ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε. λέγει κύριος· ὅπου πάντα ἐναργῶς πρὸς τὸν σωτῆρα δόξαν ἀναφέρεσθαι, τὰ ἑξῆς δὲ· καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπε κύριος πρὸς με· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ὅτι ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζῶν καὶ καταστρέφειν· ἱερεμίας ποῖα ἔθνη ἐξεριζώσει; ποίας καταστρέψει βασιλείας; γέγραπται γὰρ· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ὅτι ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζῶν καὶ καταστρέφειν· ποῖον οὖν εἶχεν ἐξουσίαν ὁ ἱερεμίας εἰς τὸ ἀπολλύειν; ὅταν εἴρηται

A vt tradamur, si non egerimus pœnitentiam, Nabuchodonosor, atque Babylonijs, qui nos sensibiliter excrucient. Istis jam adjacentibus sermones Prophetarum, sermones Legis, sermones Apostolorum, sermones etiam Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi hortantur ad pœnitentiam, provocant ad salutem. Si autem audierimus, credimus ei qui dixit: *Et ego pœnitentiam agam de omnibus malis, quæ locutus sum facere eis.* Ieremi. 18. 8. Et hæc quidem in Prooemium. Post Prooemium autem ita scriptum est: *Factus est Domini sermo ad eum*: certum est quia ad Hieremiam. Quid dicit sermo Domini ad eum? B præcipuum ab omnibus quæ Prophetis dicta sunt cæteris. Hoc enim numquam ad vllum Prophetarum dictum invenimus. Abraham Propheta nuncupatus est, in eo quod dicitur: *Propheta est, & orabit pro te:* Gen. 20. 7. & tamen non dixit ad eum Deus: *Priusquam te plasmarem in vtero novi te, & priusquam exires de vulva sanctificavi te.* Ieremi. 1. 5. Sed postea in extremo jam tempore sanctificatus est Abrahàm, quando egressus est de terra Gen. 12. 1. sua, & de cognatione sua, & de domo patris sui. C Ex repromissione natus est Isaac, & tamen neque ad eum reperimus hunc dictum esse sermonem. Et quid me necesse est per singulos currere? Hieremias præcipuum inter cunctos consecutus est donum, dicente Domino: *Priusquam te plasmarem in vtero, novi te: & priusquam exires de vulva sanctificavi te.* Neque vero ignoramus quosdam esse qui ista referant, quasi major sit Hieremia, super Salvatore nostro & Domino Iesu Christo: sciendumque plurima ex his esse quæ possunt Salvatori convenire, quæ etiam nos interponemus. Pauca autem D [eorum quæ ad Hieremiam dicta sunt, coarctant intellectum, quasi non possint] vt plures existimant, ad Dominum referri. Quæ sunt ergo quæ possunt convenire Domino? Ieremi. 1. 7. 8. *Ad omnes ad quoscumque mittam te, ibis, & omnia quæ mando tibi loqueris. Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum, vt eruam te: dicit Dominus.* Nec dum ista otiose videntur ad Salvatorem referri: ea vero quæ sequuntur: *Extendit Dominus manum suam ad me,* Ieremi. 1. 9. 10. *& tetigit os meum, & dixit Dominus ad me: Ecce dedi sermones meos in os tuum; ecce constitui te hodie super gentes & regna, eradicare,* E *& disperdere:* [de Hieremia difficilem faciunt interpretationem:] quas enim gentes eradicavit Hieremias? quæ regna subvertit, vt merito ei dictum sit: *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna eradicare, & suffodere?* quam habuit potestatem ad disper-

dendum, vt audierit: *& disperdere?* * Quænam vero ædificavit, vt consequenter addatur, *ædificare?* Hieremias dixit: *Non profui, neque profuit mihi aliquis*, & quomodo data est ei ædificatio atque plantatio? Hęc, vt diximus, ad Salvatorem relata non coarctant interpretantem. Hieremias enim in istis Salvatoris figura est. Sed & ea quæ sequuntur, & doctissimo homini difficultatem expositionis important, quomodo possint congruere Domino: *Et dixi:* * *Quis es dominator Domine, ecce nescio loqui.* Qui est sapientia, qui est virtus Dei, in quo plenitudo divinitatis inhabitat corporaliter, quomodo huic aptari potest: *Nescio loqui?* Sed & illud: *Quia invenis ego sum*: interdicitur * enim quasi non bene responderit. Si etenim ei dicit Dominus: *Noli dicere quia juvenis sum*, manifestum est quasi non bene dicentem fuisse reprehensum. Hæc sunt quæ Salvatori videntur non convenire. Superiora autem facili intellectu ad eum referuntur. Dicere vero alia super Hieremia, alia super Salvatore interpretanda esse, non pessimum est. Sed qui bene Scripturas nosse conatur, vehementer in isto instabit loco, videns sub vno textu sermonis dividi intellectum, & dici hæc, quoniam minora sunt, non conveniunt Salvatori, sed Hieremiæ: illa vero, quoniam majora sunt, non Hieremiæ, sed Christo. Ob id cuncta nos ad Hieremiam referre tentabimus: hoc est, & ea, quæ quum majora sint, videntur conditionem eius excedere. Quicunque à Deo accepit verba, sumens gratiam cœlestis eloquij, idcirco ea accipit, vt regna, gentesque eradicet atque subvertat. Sed quum nominentur gentes, & regna, omnis qui divina verba suscipit, nolo eum corporaliter intelligere regna, & gentes, sed considerans animas hominum regnatas à peccato, iuxta id quod in Apostolo scriptum est: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*: videns quoque multas species delictorum, allegorizet regna, & gentes per varia delicta, quæ humanas animas possederunt: & hæc erunt quæ evellentur atque suffodientur à sermonibus Dei, qui dati sunt sive Hieremiæ, sive cæteris sanctis. Ita fiet vt prima quæ non videbantur congruere Salvatori, ad Hieremiam referantur; & secunda ab eo qui scit * figurate dicta quæ dicta sunt, Hieremiæ deputentur. Dicet mihi aliquis auditorum, etiam alium pande sermonem, & cuncta quæ seri-

* MSS. R. Quos vero ædificavit

* MS. R. Quid est. Leg. Qui es

Jerem. 1. 6.

Coloss. 2. 9.

* MSS. R. ei

Rom. 6. 12.

* MSS. R. figurate quę dicta sunt

A ὡς πρὸς ἱερεμίαν ἐν τῷ καὶ ἀπολλύειν· τίνας
ἢ τοσούτους ᾠκοδόμησεν ἱερεμίας, ἵνα λέγῃται
καὶ ἀοικοδομεῖν; ἱερεμίας φησίν· οὐκ ὠφέ-
λησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδείς. πῶς δὲ δέ-
δοται αὐτῷ τὸ οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν;
πῶς ὅτι τῷ ἱερεμίᾳ ἐφαρμόσει τὸ καταφυ-
τεύειν; ταῦτα ὅτι τῷ σωτῆρι ἀναφερόμενα ἐ-
θλίβει τὸν ἑρμηνεύοντα. ἔτι ὁ ἱερεμίας ἐν τύ-
πῳ σύμβολον τοῦ σωτῆρός ἐστι· τὰ ἢ πρῶτα
ἐνδηλοτάτου πάνυ θλίβει καὶ τὸν πάνυ σπουδῆ,
B βουλόμενον δεῖξαι πῶς καὶ ταῦτα δυνάται ἁρ-
μόσαι ὅτι τὸν σωτῆρα· καὶ εἶπα· ὁ ὢν δέσπο-
τα κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν· ὅστις ἐστὶ
σοφία, ὅστις ἐστὶ δυνάμις θεοῦ, ὃς ἤνεγκεν
ἡμῖν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ὃ κατῴκησεν
ἐν αὐτῷ σωματικῶς. πῶς ἂν δυνάσαι ἁρμό-
ζειν τὸ, οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, τῷ σωτῆρι;
ἀλλὰ καὶ τό· νεώτερος ἐγώ εἰμι, ἀπαγορεύει
πρὸς τὸν σωτῆρα, ὡς λέγοντα αὐτὸν οὐ κα-
λῶς· εἰ γὰρ αὐτῷ λέγει ὁ κύριος· μὴ λέγε τό-
C δε, δῆλον ὅτι οὐ καλῶς λεγόμενον ἀπαγορεύει
αὐτόν· οὐχ ἁρμόζει ἐν τούτοις ἐπὶ τὸν σωτῆρα.
ἐκεῖνα δοκεῖ δυσωπεῖν ἐπὶ τὸν σωτῆρα· εἰπὼν
ἢ ὅτι ταῦτα μὲ ἐπὶ τὸν ἱερεμίαν ἀναφέρεται,
ἐκεῖνα ἢ ἐπὶ τῷ σωτῆρα, οὐ χαλεπόν· ὁ
μέντοι δυνάμενος πάνυ θλιβήσεται ἐν τῷ τό-
πῳ, ὁρῶν ὅτι τὸ διακόψαι ἐν εἱρμῷ λόγων
λόγους εἰρημένους εἴτε πρὸς τὸν ἱερεμίαν, εἴτε
πρὸς τὸν σωτῆρα. καίτοι λέγειν ταῦτα, οὐ τῷ
χριστῷ, ἀλλὰ τῷ ἱερεμίᾳ ἁρμόζειν· καὶ ταῦ-
D τα, ἐπεὶ μείζονά ἐστιν ἱερεμίου, οὐ τῷ ἱερε-
μίᾳ, ἀλλὰ τῷ χριστῷ ἁρμόζειν, ἀγνοούμενον
ἐστιν· ὅλον ἂν ὅτι τὸν ἱερεμίαν ἀναφέρεσθαι,
καὶ ταῦτα τὰ δοκοῦντα εἶναι μείζονα, ἱερεμίου
ἑρμηνευέσθω· πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ,
καὶ ἔχων τὸν χάριν τοῦ θείου λόγου, ἔλαβεν
αὐτοὺς, ὅτι τὰ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζῶν καὶ καταστρέφειν· ἀλλὰ ἔθνη καὶ βασιλείας
ἐὰν λέγῃται ἐκριζῶν πᾶς ὁ λαβὼν λόγους
ἀπὸ θεοῦ, μὴ σωματικῶς μοι νοεῖ τὰ ἔθνη καὶ
E τὰς βασιλείας, ἀλλὰ καταυνοήσας τὰς ἀνθρω-
πίνας ψυχὰς βασιλευομένας ὑπὸ τῆς ἁμαρ-
τίας, καὶ τὸ εἰρημένον τοῦ παῦλου τῆς ἀποστόλου·
μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ
ὑμῶν σώματι· βλέπων ἢ καὶ τὰ πολλὰ εἴδη
τῶν ἁμαρτημάτων, ἐκπολεμεῖ καὶ τὰ ἔθνη, καὶ τὰς βασιλείας, * καὶ τὰ φαῦλα τὰ ἐν τῇ
ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὄντα, ἅπινα ἐκριζοῦται, καὶ καταστρέφεται ὑπὸ τῶν δεδομένων
εἴτε ἱερεμίᾳ, εἴτε ἀπηνιοῦ λόγων τοῦ θεοῦ· καὶ δυνάται καὶ τὰ πρῶτα, τὰ θλίβοντα ἀς
πρὸς τὸν σωτῆρα, ἐφαρμόσαι τῷ ἱερεμίᾳ, καὶ τὰ δεύτερα ὁμοίως τῷ εἰδέναι ἐκπολεμεῖν
ἐφαρμόσαι τῷ αὐτῷ· ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκουόντων, γύμνασον καὶ τὸν ἄλλον λόγον, καὶ ἔλε-

* χ. οὐδ

γε πειρᾶται

ἐπιμένῃ τοῦ φέρεσθαι τὰ γεγραμμένα ἀρμόζοντα τῷ σωτῆρι. τοῦτο γὰρ δευτέρων μὴ ἀγωνία· φαίνεται γὰρ ὅτι ὁ σωτὴρ ἐξερρίζωσε τὰς διαβόλου βασιλείας, καὶ τὰ ἔθνη κατέσκαψε, τὸ ἐθνικὸν βίον καθελών· ἐνταῦθα, καὶ ὁ δοκῶν, δύσφημον, ὡς θεὸς τὸν σωτῆρα, γύμνασόν πως τὸν λόγον· πῶς δύναται λέγειν ὁ σωτήρ· οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι, καὶ τὰ ἑξῆς; ὁρᾷς ὅτι ὁ λόγος γενοχορεῖται; τὸν σωτῆρα οἴδαμεν κόρον. ζητοῦμεν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ λόγου, καὶ καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτα ὅτι τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν· μάρτυρας δεῖ λαβεῖν τὰς γραφάς· ἀμάρτυροι γὰρ αἱ ὑπόνοιαι ἡμῶν καὶ αἱ ἐξηγήσεις ἄπιστοί εἰσιν· ὅτι στόματι δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, μᾶλλον ἁρμόζει ὅτι τοῦ δικηγόρου, ἢ ὅτι τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τήρωσι τὰ ῥήματα τῆς ἑρμηνείας, λαβὼν μάρτυρας δύο ἀπὸ καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης. λαβὼν μάρτυρας τρεῖς ἀπὸ εὐαγγελίου, ἀπὸ προφήτου, ἀπὸ ἀποστόλου. οὕτως γὰρ σταθήσεται πᾶν ῥῆμα· πῶς οὖν δυνάμεθα ταῦτα ὅτι τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν; φέρε μάρτυρα παλαιὰν διαθήκην· διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρία τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν· καὶ αὐτικρὺς ταῦτα περὶ τοῦ σωτῆρος ἐν τῷ ἠσαΐᾳ λέλεκται· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. καὶ ἐκεῖ ἐπιφέρεται· πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον· εἰ δὲ καὶ ἀπὸ εὐαγγελίου δεῖ λαμβάνειν τὸ δεῖγμα· ἰησοῦς οὐκ ἀνὴρ γυνόμενος, ἀλλ' ἔτι παιδίον ὤν, ἐπεὶ ἐκένωσεν ἑαυτόν, προέκοπεν· οὐδεὶς γὰρ προκόπτει πεπληρωμένος, ἀλλὰ προκόπτει ἐνδεὴς προκοπῆς· οὐκοῦν προέκοπεν ἡλικίᾳ, προέκοπε σοφίᾳ, προέκοπε χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις. εἰ γὰρ ἐκένωσεν ἑαυτὸν καταβαίνων ἐνταῦθα, καὶ κενώσας ἑαυτὸν, ἐλάμβανε πάλιν ταῦτα ἃ ἐκένωσεν ἑαυτὸν, ἐκὼν κενώσας ἑαυτόν· τί ἄτοπον αὐτὸν καὶ προκεκοφέναι σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις; καὶ ἀληθεύεσθαι τοῦ ἀεὶ τὸ· πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν καλὸν ἢ πονηρόν, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν, καὶ ἀπειθεῖ πονηρία; τοῦτο παρεθέμην ἀπὸ τοῦ ἠσαΐου· ἀλλ' ἐρεῖ τις· εἰ δύνασαι ὅτι τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν τὸ, οὐκ οἶδα, καὶ δύνασαι λέγειν ὅτι τὸν σωτῆρα τὸ ποιοῦτο, καὶ παιδίον αὐτὸν λαμβάνειν· ὁ προκόπτει σοι ταῦτα λέγειν περὶ τοῦ μονογενοῦς, περὶ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, περὶ τοῦ πρὶν συλλήψεως εὐαγγελιζόντος, καὶ τὸ· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ὅτι σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. καὶ λέγει· οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν; ὅρα, εἰ δύνασαί τι ἀξιόλογον καὶ μέγα περὶ τοῦ

A pta ſunt ſuper Salvatore, quaſi de * eo ſint ſcripta conſtitue: de ſecundis noli eſſe ſollicitus. Apparet enim quia Salvator eradicaverit regna Diaboli, & nationes ſubverterit, gentilem deſtruens vitam. In iſtis quod intellectum difficilem facit, hoc eſt, quomodo poſſit Salvator dicere: *Neſcio loqui, quia juvenis ego ſum*, & cætera. In hoc ſermone interpretantes coanguſtantur. Ieſum Chriſtum ſcimus Deum: quærimus verba quæ dicta ſunt juxta perſonæ exponere dignitatem: quapropter neceſſe eſt nobis Scripturas ſanctas in teſtimonium vocare; ſenſus quippe noſtri & enarrationes ſine ijs teſtibus non habent fidem: & hoc quod dictum eſt: *In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum*, magis convenit ad interpretantis probationem, quam quorumcunque hominum numerum: vt firmem verbum intellectus mei, accipiens duos teſtes de Novo & Veteri Teſtamento, accipiens tres teſtes de Evangelio, de Propheta, de Apoſtolo. Sic enim ſtabit omne verbum. Quomodo igitur valebimus iſta conjungere Salvatori? Det mihi teſtimonium Vetus Teſtamentum: *Quia priuſquam agnoſcat puer bonum aut malum*, & cætera. Det etiam Eſaias: *Ecce Virgo concipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emanuel*: ibique additur: *Priuſquam cognoſcat puer*. Si autem & de Evangelio accipere oportet teſtimonium, Ieſus necdum vir, ſed adhuc infans, quia ſe exinaniverat formam ſervi accipiens, proficiebat. Nemo autem proficit, qui eſt perfectus, ſed ille proficit, qui indiget profectu. Ergo proficiebat ætate, proficiebat ſapientia, proficiebat gratia, & apud Deum, & apud homines. Nam ſi evacuaverat ſeipſum ad nos deſcendens, & evacuans ſeipſum reſumpſit iterum ea de quibus ſe prius evacuaverat, quid indignum eſt profeciſſe eum ſapientiâ, profeciſſe ætate, profeciſſe gratiâ apud Deum, & apud homines, & vera de eo eſſe iſta quæ dicta ſunt: *Priuſquam cognoſcat puer bonum aut malum*, & ea quæ de eodem interpoſuimus? Sed dicet mihi aliquis: Etiamſi poteſt de Salvatore intelligi dictum eſſe, quia neſciat, & cætera hujuſmodi quæ majora ſunt, & ſi puerum eum accipias, nonne offendis iſta ſentiendo de vnigenito, & primogenito vniverſæ creaturæ; de eo qui antequam conciperetur, annunciatus eſt loquente Gabriele: *Spiritus ſanctus veniet ſuper te, & virtus altiſſimi obumbrabit te*: & audes dicere quia neſciat loqui? Quamobrem videbo ſi pote-

* MSS. R. Deo

Matth. 18. 16.

Eſai. 7. 16.

Eſaia 7. 14

Luc. 2. 52.

Eſ. 7. 16.

Luc. 1. 39.

ro aliquid dignum de Salvatore in hoc loco afferre, quod quædam nesciens major sit si ea ignoraverit, quam si scierit. Vtamur voce ejus quomodo sint aliqua quæ nesciat. Respondit eis qui sibi dicebant: *Nonne in nomine tuo comedimus, & in nomine tuo bibimus, & in nomine tuo Dæmonia ejecimus, & virtutes multas fecimus? Discedite à me, non novi vos.* Putasne hoc quod ait: *Non novi vos*, minorem eius virtutem approbat, an majorem atque mirabilem, quia malos perituroſque nesciat? Scit enim ab his differentias, scit meliora, scit Dominus eos qui eius sunt: & si quis ignorat, ignoratur. Igitur (vt constat) peccator ignoratur à Deo. Dicet mihi aliquis de auditoribus: ostendisti quia nesciat peccatores Deus, ostendisti quia ignoret eos qui operantur iniquitatem; neque enim digni sunt agnitione ejus: quomodo approbabis magnum & gloriosum esse quod ab eo dictum est: *Nescio loqui*, quod humanum est, & eloquio sæpe vtimur, verbi causa, Hebræorum voce, sive Græcorum, sive reliquorum sermone? Ergo si ascenderis ad Salvatorem, & scieris eum in principio apud Deum verbum, inspice quia nesciat loqui, [quum humanum sit hoc quod dicitur loqui, si ideo nesciat, quia sint majora quæ noverit.] Si autem & Angelorum linguas humanis comparaveris linguis, & scieris quia iste major sit Angelis (sicut testatus est de eo Apostolus in Epistola sua quam scribit ad Hebræos) intelliges majorem eum & Angelorum linguis fuisse, quando tantum Deus Verbum erat apud Patrem. Discit ergo, & quodammodo accipit disciplinam non magnorum, sed inferiorum ac minorum. Sicut & ego balbutire disco, violentiam mihimet ipsi faciens, quando cum parvulis loquor, neque enim scio (vt ita dicam) infantiliter loqui, & infractis verbis jam grandævus cum pueris sermocinari: eodem modo Salvator in magnificentia gloriæ quidem Dei, & in Patre consistens, non loquitur humana, nescit affari eos qui deorsum sunt. Quando autem venit in corpus humanũ, dicit in exordio: *Nescio loqui, quia juvenis ego sum*: juvenis, propter dispensationem: senex, juxta hoc quod primogenitus omnis creaturæ: juvenis, quia in consumatione jam sæculorum, & in extremum hujus vitæ tẽpus advenit. Dicit itaque: *Nescio loqui*; scio enim quædã majora loqui, scio quædã majora isto sermone mortali. Vis me loqui terrestribus? nec dum assumpsi humanam fragilitatem, habeo eloquium tuum, Verbum tuum sum, tibi scio loqui, homi-

Matth. 7. 22.

Hebr. 1. 4, 5.

Col. 1. 15.

σωτῆρα ἐν τῷ τόπῳ ἰδεῖν. ὅτι πνὰ μὴ ὑπισά-
μενος, μείζων ἐστὶ μὴ ὑπισάμενος, ἢ ὑπισά-
μενος αὐτά. καὶ λεγόμεν αὐτὸ τῇ φωνῇ μαρτυ-
ρεῖ τοῦ ὅτι πνὰ οὐκ ὑπίσατο· λέγει γοῦν πῶς
φάσκειν αὐτοῖς· ὁ τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξε-
βάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;
ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς·
ἄρα ὅ, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς, οὐκ εἶ λεγόμενον
ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, οὐκ ἐλάττονα τὴν δυνά-
μιν αὐτοῦ παείγνων, ἀλλὰ μείζονα καὶ θαυμα-
σωτέραν, διότι τοὺς χείρονας καὶ τοὺς ἀπολλυ-
μένους οὐκ ἔγνω; ἔγνω γὰρ τὰ διαφέροντα καὶ
κρείττονα, καὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. καὶ
εἴ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖται· οὐκοῦν ὁ ἁμαρτω-
λὸς ἀγνοεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ; ἐρεῖ μοί τις τῷ
ἀκροατῇ· ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἁμαρτω-
λούς, ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἐργαζομένους τὴν
ἀνομίαν. καὶ γὰρ ἄξιοί εἰσι τῆς γνώσεως αὐτοῦ·
πῶς ὁ παιδευτὴς μέγα καὶ ἔνδοξον εἶ τὸ·
οὐκ ὑπίσαμαι λαλεῖν, λεγόμενον ὑπὸ τοῦ
σωτῆρος; τὸ λαλεῖν, ἀνθρώπινόν ἐστι. ὃ λα-
λεῖν, διαλέκτῳ χρήσασθαί ἐστιν, ὅτε εἰπὼν
ἑβραΐων, φέρε εἰπεῖν, φωνῇ, ἢ ἑλλήνων τι-
νῶν· ἐὰν ἀκούσῃς ὅτι ὁ σωτὴρ, καὶ εἰδῇς αὐ-
τὸν λόγον ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, ὀψιαίτερον οὐκ
ἐπίσταται λαλεῖν· ἐὰν δὲ καὶ ἀγγέλων γλῶσσας
συγκρίνῃς ἀνθρώπων γλώσσαις, καὶ εἴδῃς ὅτι
οὗτος μείζων ἐστὶ καὶ ἀγγέλων, ὡς ἐμαρτύρησεν ἐν τῇ πρὸς ἑβραίους ὁ ἀπόστολος ὑπισχνῆ,
ἐρεῖς ὅτι καὶ τῆς ἀγγέλων γλώσσης μείζων ἦν,
ὅτε θεὸς ἦν λόγος πρὸς τὸν πατέρα· μανθά-
νει ὧν, καὶ οἱονεὶ ἀναλαμβάνει ὑπισχνούμενον ἀ
μεγάλων, ἀλλ' ὑποδεεστέρων, καὶ μικροτέ-
ρων· καὶ ὥσπερ μανθάνω, βιαζόμενος ἐμαυ-
τὸν ψελλίζειν, ὅτε παιδίοις διαλέγομαι. ὁ
γὰρ ὑπισχνούμενος παιδίοις, ἵν' ὅπερ εἰπω, λα-
λεῖν, βιάζομαι τέλειος ὤν. ὅπερ καὶ ἐν τῇ
μεγαλειότητι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ τυγχάνων, καὶ
λαλεῖ ἀνθρώπινα, οὐκ οἶδε φθέγγεσθαι πῶς
κάτω. ὅτε δὲ ἔρχεται εἰς σῶμα ἀνθρώπινον,
λέγει κατὰ τὰς ἀρχάς· οὐκ ὑπίσαμαι λαλεῖν,
ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι· νεώτερος δὲ λέγεται τῇ
γενέσει τῶν σωματικῶν, πρεσβύτερος δὲ κατὰ
τὸ· πρωτότοκος πάσης τῆς κτίσεως· νεώτερος,
ὅτι ὑπὲρ συντελείας τῶν αἰώνων ἦλθε, καὶ ὕστε-
ρον τοῦ βίου ὑπεδεδέμενος· λέγει δὲ τὸ· οὐκ
ὑπίσαμαι λαλεῖν· οἶδά τινα μείζονα τοῦ λα-
λεῖν, οἶδά τινα μείζονα τοῦ φθέγγεσθαι τούτου τοῦ
ὅπου διάλεκτον ἀνθρωπίνου ἀνείληφα, ἔχω
σοὶ οἶδα προσδιαλέγεσθαι, ἀνθρώπῳ οὐκ

ἀνθρώπῳ· θέλεις με λαλεῖν ἀνθρώποις; διάλεκτόν σου τοῦ θεοῦ, λόγος εἰμί σου τοῦ θεοῦ,

ὑπίσαμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερός εἰμι· καὶ λέ-
γει κύριος· μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι, ὅτι
πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε, πορεύσῃ·
ἅπτως κινεῖ τὴν χεῖρα, ἁπτόμενος τοῦ στόμα-
τος αὐτοῦ, δίδωσιν αὐτῷ λόγους, καὶ δίδωσιν αὐ-
τῷ λόγους διὰ τὴν βασιλείας, ἵν' κινήσῃ·
οὐ χρεία ἦν εἶχεν κηρυττόντων λόγων, ὅτι ἐν
πατρὶ, οὐ χρεία εἶχε καταπαυόντων λόγων,
καὶ καθαιρούντων τὰ χείρονα· οὐδὲν γὰρ ἐν ἄξιον
καταπαυσῆς κινεῖ, οὐδὲν ἐν ἄξιον κινήσασ-
μεγα ὧν ὄντων, ὡς τὸ· οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ὅτι
ἐργάται ἐστε ἀνομίας. ἅπτως ἀπὸ τοῦ σωτῆρος
λεγόμενον, διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς
δόξης αὐτοῦ· ἴσον γὰρ ἐν δυνάμενον τῷ· οὐκ
ὑπίσαμαι λαλεῖν ἀνθρώπινα, τὸ· οὐκ ὑπί-
σαμαι λαλεῖν. εἴτε πρὸς τὸν ἱερεμίαν, εἴτε
πρὸς τὸν σωτῆρα λέγεται· πρὸ τοῦ με πλάσαι
σε ἐν κοιλίᾳ ὑπίσαμαί σε, ἀναγνοὺς τὸν ψαλμῳδὸν,
καὶ τηρήσας τὰ εἰρημένα περὶ τῆς κτίσεως
τοῦ κόσμου, εὑρήσεις ὅτι ἡ γραφὴ πάνυ διαλε-
κτικῶς πάντα οὐκ εἶπεν· ὅτι πρὸ τοῦ με ποιῆσαί
σε ἐν κοιλίᾳ ὑπίσαμαί σε· ὅτε μὲν γὰρ ὁ κατ' εἰ-
κόνα κτίζετο, εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄν-
θρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν.
οὐκ εἶπε, πλάσωμεν· ὅτε δὲ ἔλαβε χοῦν ἀπὸ
τῆς γῆς, οὐ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔπλα-
σε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἔθετο ἐν τῷ παραδείσῳ
τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν, ἐργάζεσθαι αὐτὸν, καὶ
φυλάττειν· εἰ δυνάσαι, ὅρα διαφορὰν ποιήσεως.
ὅτι ὁ λέγων κύριος πρὸς τὸν εἴτε ἱερεμίαν, εἴτε
πρὸς τὸν σωτῆρα, οὐκ εἶπε· πρὸ τοῦ με ποιῆ-
σαί σε ἐν κοιλίᾳ ὑπίσαμαί σε· ὃ γὰρ ποιούμενον,
οὐκ ἐν κοιλίᾳ γίνεται, ἀλλὰ ὃ πλαττόμενον
ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς, τοῦτο ἐν κοιλίᾳ κτίζεται·
πρὸ τοῦ με πλάσαι σε οὐκ κοιλίας ὑπίσαμαί
σε· εἰ πάντας ὑπίσατο ὁ κύριος, πῶς λέγει τό·
* οὐκ ὑπίσαμαι λαλεῖν, ἐπὶ πάντας ὑπί-
σατο ὁ κύριος; λεκτέον γὰρ ὡς οὐ ὡς τὶ ἐξαίρε-
τον ἔλεγε τῷ ἱερεμίᾳ τό· * ἐν ὑπίσαμαί σε· οὐ-
χοῦν ὡς διαφόρους ὑπίσατο ὁ θεὸς, τοὺς
ἀξίους τῆς γνώσεως αὐτοῦ ὑπίσατο ὁ θεός· καὶ
ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, τοὺς δὲ ἀναξίους οὐκ
ὑπίσαται ὁ θεός, ὡς οὐδὲ ὁ σωτὴρ λέγων· οὐδέ-
ποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἡμεῖς ἄνθρωποι ὄντες, ὅσον
προσκόπτομεν, κρίνομεν τινα, ἄξια ὄντα τοῦ
ὑπίσασθαι ἡμᾶς αὐτῷ. καὶ τίνα οὐδὲ ἀκούειν θέλομεν, ἵνα μὴ αὐτῷ ὑπίσωμεθα, μηδὲ εἰ-
δῶμεν. τινὰ δὲ θέλομεν ὑπίσασθαι· εἰ δὲ τῶν ὅλων θεὸς οὐ θέλει ὑπίσασθαι τὸν φαραώ, οὐ θέ-
λει ὑπίσασθαι τοὺς αἰγυπτίους, ὅν εἰσι ἄξιοι τοῦ ὑπισχνεῖσθαι τοῦ θεοῦ. μισοῦσι δὲ ἄξιος, καὶ ἔκφρο-
νος τῶν προφητῶν τηλικοῦτος· πολλά σε δεῖ καταρθῶσαι, ἵνα ὁ θεὸς ἀξιοῖ σε ὑπίσασθαι· τὸν μὲν γὰρ
ἱερεμίαν πρὸ τοῦ πλάσαι ἐν κοιλίᾳ ὑπίσατο· ἄλλον δὲ ἀρχεῖν ὑπίσασθαι χρειάκοντα ὅτι γε-

A nibus nescio loqui, juvenis sum. *Noli dicere; Iuvenis ego sum, quoniam ad * omnia ad quæcunque mittam te, ibis.* Deinde commovit manum ad tangendum os ejus, vt ei det verba, quibus eradicet imperia. Neque verò indigebat Salvator verbis, vt ea acciperet, quando erat in Patre, nullis in cœlo dignis, quæ mererentur everti. [Sed nunc accipit parva, * differens majora paulisper.] Atque ita ex hoc approbatur, sicuti alibi gloriose dixerat: *Nescio vos, quia operarij estis iniquitatis*, & nunc verba gloriose accepisse, cum Deus sit, & juxta magnificentiam suæ dixisse gloriæ: *Nescio loqui*, idest, humana non novi. Sive autem ad Hieremiam, sive ad Salvatorem dicitur: *Priusquam te plasmarem in vtero, novi te*, legens Genesim & observans ea, quæ ibi de conditione mundi scripta sunt, invenies quia Scriptura divina multum in sermonibus cauta, non dixerit: *Priusquam te facerem in vtero, novi te*: quando enim juxta imaginem conditio est, dicit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*; & non dicit, plasmemus. Quando autem accepit lutum de terra, non est scriptum: Fecit hominem, sed: *Plasmavit hominem*, & posuit in Paradiso hominem quem plasmavit, operari, & servare eum. Si potes intelligere differentiam facturæ & plasmationis, quum dicens sive ad Hieremiam, sive ad Salvatorem, non dixerit: *Priusquam te facerem in vtero.* Quod enim fit, non fit in vtero; sed quod creatur de terræ pulvere, hoc plasmatur in vtero. *Priusquam te plasmarem in vtero, scio te.* Si omnes novit Deus, quomodo quasi præcipuo à cæteris Hieremiæ dicit, *Novi te?* An eos tantum scit Deus qui scientia ejus digni sunt, & cognoscit eos qui ejus sunt; indignos vero nescit neque Pater, neque Filius, dicens: *Non novi vos?* Nos cum simus homines, si aliqua fuerimus prediti dignitate, alios nostra notitia dignos, alios judicamus indignos: & quos scire nolumus, neque audire volumus, eos nescimus. Quid arbitraris de vniversitatis Deo? Vult scire Pharaonem, vult Ægyptios nosse, sed indigni sunt notitia ejus, [sed ipsi faciunt vt ignorentur.] Scit autem Moysen, scit Prophetas, & si quis similis eorum est. Multum te oportet laborare, vt nosci incipiaris à Domino. Hieremiam quidem, priusquam plasmaverit in ventre, cognovit: alium vero de Pro-

* MS. R. omnes quoscunque

* MS. R. deferens. al. differēs

Luc. 13.27.

Ierem. 1. 5.

Gen. 1.26.

Gen. 2. 7.

Matt. 7. 23.

phetis triginta annorum cœpit nosse, alium quadraginta. Sermones sunt ineffabiles de Salvatore, & non magnopere quærendi: de Hieremia vero, eorum qui sciẽtiam Scripturarum habent, auribus indigemus; quomodo dicat: *Priusquam te plasmarem in vtero, novi te; & priusquam exires de vulva matris tuæ, sanctificavi te*: Deus sibi ipse sanctificat aliquos. Istum non expectat, vt sanctificet genitum, sed prius sanctificat quam de vulva egrediatur. Si ad Salvatorem (vt dixi) referas, non est malum dicere prius eum sanctificatum esse, quam natum. [Sic & de Domino intelligas, qui antequam de vulva exierit, sanctificatus est, sed infinito ante tempore semper sanctus fuit: hic vero antequam de vtero exiret, sanctificatus est.] *Prophetam in gentibus posui te.* [Si Hieremias quæris quomodo sit Propheta in gentibus positus,] observa in consequentibus cum jubetur prophetare ad omnes gentes: nam istiusmodi scriptio est, quod Prophetavit Hieremias super omnes gentes Elam, Damasci, Moab: & habebis quia prophetaverit ad omnes gentes, juxta id quod dictum est: *Prophetam in gentibus posui te*, si tamen volueris hæc de Hieremia dicta sentire. Si autem intelligentiam ad Deum transferas, iste vere in vniversas gentes prædicavit. Est quippe sicut* alia multa, sic & Propheta. Vt est princeps sacerdotum, vt est Salvator, vt est medicus; similiter & Propheta est. Moyses annuntians de eo, non solum Prophetam, sed admirabilem inter cunctos nominavit Prophetam, dicens: *Prophetam ex fratribus vestris suscitabit vobis, dicit Dominus Deus noster; quasi me audite eum. Quicunque non audierit Prophetam illum, interibit de populo suo.* Iste est Prophetes constitutus in gentibus, & accepit gratiam à Deo effusam in labijs suis, vt non solum cum præsens aderat corpore, sed etiam nunc cum adest virtute, & spiritu, prophetet ad omnes gentes, & prophetia sua ex toto orbe attrahat homines ad salutem. *Et dixit: Quis est dominator Domine? Ecce nescio loqui, quia juvenis ego sum. Et dixit Dominus ad eum: Noli dicere quia juvenis ego sum; quoniam ad omnes ad quoscunque te mittam, ibis.* Sæpe diximus solere esse aliquem puerum, juxta eum qui intus est hominem, licet etiam senili corporis sit ætate: & è contrario frequenter inveniri parvulum secundum eum hominem qui extrinsecus est, & esse interius perfectum virum. Talis erat Hieremias habens jam sibi concessam à Deo gratiam in ætate corporis adhuc puerili, propter quod ait ei Dominus: *Noli dicere quia juvenis sum.* Signumque hujus rei, quia non sit juvenis, sed vir consummatus, * ostendit dicens: *Quoniam ad omnes ad quoscunque mittam te, ibis, & juxta quæcunque*

* MS. R princeps Prophetarum, sic & Propheta

Deuter. 18, 15.

Ierem. 1. 6.

* MSS. R. ostendit: Quoniam

γονότα, παρεφάνιστα ἔτι γεγονότα· λόγοι θεοῦ εἰσιν ἀπόρρητοι. περὶ μὲν οὖν τοῦ σωτῆρος οὐ ζητήσωμεν, περὶ δὲ τοῦ ἱερεμίου τοῦτο ἔχομεν ὑπεσάσας δεήσωμεν· πῶς λέγει· πρὶν σε πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ὑπέσταμαί σε. καὶ πρὶν σε ἐξελθεῖν σε μήτρας ἡγίακά σε; ὁ θεὸς ἑαυτῷ ἁγιάζει τινάς. τοῦτον οὐ περιμένει, ἵνα ἐλθόντα εἰς φῶς ἁγιάσῃ, ἀλλὰ πρὶν ἐξελθεῖν σε μήτρας ἤδη ἡγίασεν· ἐὰν ὅτι τὸν σωτῆρα ἀναφέρῃς, οὐ χαλεπὸν εἰπεῖν ὅτι πρὶν ἐξελθεῖν σε μήτρας ἡγίασεν· προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε· τήρησον ἐν τοῖς ἑξῆς ὅτι κελεύει προφητεῦσαι ὅτι πάντα τὰ ἔθνη, τῇ ἀλαλᾷ, τῇ δαμάσκῳ, τῇ μωάβ. καὶ ἐρῶμεν ὅτι προφητεύσειν ὅτι πάντα τὰ ἔθνη, ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν, ὅτι προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε, πρὸς σκεῦνον· ἕως ὁ πρὸς ἀναγκῶ, ἐὰν μὲ ὅτι τὸν ἱερεμίαν, πρεσβεύκαμεν. ἐὰν ὁ ὅτι τοῦ σωτῆρος, τί δεῖ καὶ λέγειν; ὅτος ἀληθῶς ὅτι πάντα τὰ ἔθνη προφητεύσειν· εἰ γὰρ ὥσπερ ἄλλα μυεῖα, ὅτος καὶ προφήτης ὡς ἐστιν ἀρχιερεύς, ὡς ἐστι σωτήρ, ὡς ἐστιν ἰατρός, ὅτος καὶ προφήτης· μωσῆς γοῦν προφητεύων περὶ αὐτοῦ, οὐχὶ προφήτην μόνον, ἀλλὰ ἐξαιρέτως εἶπεν εἰπών· προφήτην σε τῶν ἀδελφῶν σου ἀναστήσει ὑμῖν κύριος ὁ θεός, ὡς ἐμὲ αὐτοῦ ἀκούετε· καὶ ἔσται ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολεθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· ὅτος ἐν ὅστιν, ὃς προφήτης εἰς ἔθνη τεταγμένος, ᾧ ἔλαβε χάριν ἀπὸ θεοῦ ἐκχυθεῖσαν ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ μόνον ὅτε παρῆν τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ νῦν ὅτε πάρεστι δυνάμει, καὶ τῷ πνεύματι προφητεύει ὅτι πάντα τὰ ἔθνη, ὥστε ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἀνύειν αὐτοῦ τὴν προφητείαν, καὶ ἕλκειν ἀνθρώπους ὅτι σωτηρίαν· καὶ εἶπα· ὁ οὖν, δέσποτα κύριε, ἰδὺ ὀκ ὑπέσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι· καὶ εἶπε κύριος πρὸς με· μὴ λέγε, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι, ὅτι πρὸς πάντας, οὓς ἐξαποστέλλω σε, πορεύσῃ· πολλάκις εἴπομεν, ὅτι ὅστι χῦ τὸ ἔσω ἄνθρωπον εἰ παιδίον, κἂν ὀ γεροντικὴ τις ἡ ἡλικία σώματος· ἔστι δὲ ποτε χῦ τὸν ἔξω ἄνθρωπον, εἰ παιδίον. χῦ δὲ τὸν ἔσω ἄνδρα, γέροντα· τοιοῦτος ἦν ὁ ἱερεμίας, ἤδη ἔχων τὴν χάριν ἀπὸ θεοῦ ἔτι ὢν ὀ τῇ τοῦ παιδὸς ἡλικίᾳ χῦ ὁ σῶμα. διὸ φησὶν αὐτῷ ὁ κύριος· μὴ λέγε ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι· σημεῖον ὁ τοῦ μὴ εἰ ἀνὴρ νεώτερος, ἀλλ' ἀνδρα τέλειον, τὸ· πρὸς πάντας, οὓς ἐὰν ἐξαποστέλλω σε, πορεύσῃ. καὶ χῦ πάντα, ὅσα ἂν

ἐντείλωμαί σοι, λαλήσεις. μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν· οἶδεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ὅτι οἱ προσδεχόμενοι τὸν λόγον κινδυνεύουσιν ἐν τοῖς ἀκούουσι. ἐλεγχόμενοι γὰρ μισοῦσιν αὖθις, ὅπερ πλησιάζομεν διώκουσι· πᾶν ὅπερ πάσχουσιν οἱ προφῆται· οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. καὶ πρώην ἐμνημονεύομεν· οἶδεν δὲ μόνος θεὸς πέμπων τὸν προφήτην, ὅσοις κινδύνοις ἀναδέξεται, ἀλλὰ καὶ λέγει αὐτῷ· μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν· ὅτι μετά σου εἰμι, τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος· ἃ πέπονθεν ἱερεμίας ἀναγέγραπται· εἰς λάκκον βορβόρου βέβληται, ἔμεινεν ἐκεῖ μόλις, ἄρτον ἐσθίων πολλὰς ἡμέρας, καὶ ὕδωρ μόνον πίνων. καὶ ἄλλα ὅσα μυρία ἃ πέπονθεν, ἡ προφητεία αὐτοῦ δεδήλωκεν· τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; εἴρηται πρὸς τοὺς ἰουδαίους· καὶ ἀναγκαῖον ἐστι τοὺς θέλοντας ζῆν εὐσεβῶς ἐν χριστῷ ἰησοῦ, πάντες ὑπὸ διωγμῶν αἰτιαιμῶν δι' ὧν διέρχονται σκυθρωπῶν διώκεσθαι· διὰ τοῦτο μὴ ξενιζόμεθοι οἱ διωκόμενοι πάντα πρᾶττόμεν, μόνον βούλόμενοι ἵνα ἀδίκως διώκωνται, καὶ μὴ δικαίως, μὴ δι' ἀδικίαν, μὴ δι' ἁμαρτίαν, μὴ δι' πλεονεξίαν· ἐὰν δὲ διώκηται ποτέ τις δι' δικαιοσύνην, καὶ ἀκούσῃ· μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίζωσιν ὑμᾶς, καὶ διώκωσι· χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν· ὅτι μετά σου εἰμι, τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος· καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπε κύριος πρός με· τίνει διαφορᾶς ἱερεμίου καὶ ἡσαΐου· ὁ ἡσαΐας φησίν· ἀκάθαρτα χείλη ἔχων ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκαθάρτων χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ. καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου· καὶ ἐπεὶ ἐξωμολογήσατο οὐκ ἔχων ἔργα ἀκάθαρτα, ἀλλὰ μόνον ῥήματα· μέχρι γὰρ τούτου ἁμαρτωλὸς ἦν· οὐκ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ. * ὁ δὲ ἐν τῷ σεραφὶμ ἥψατο τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῶν χείλεων αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ ἀφῄρηκα τὰς ἀνομίας σου· ἐπειδὴ οὕτως ἠλάθη οὐκ μήτρας, καθὼς αὐτὸς πέμπεται, οὐδὲν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἄνθρακα, οὐκ εἶχεν οὐδὲν ἄξιον τοῦ πυρός, ἀλλ' αὐτὴ ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου ἥψατο αὐτοῦ. διὸ λέγει· ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρός με, καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου. καὶ εἶπε κύριος πρός με· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ὑπὲρ ἔθνη καὶ βασιλείας ἐκριζοῦν· πῶς * ὅπως μακάριός ἐστιν, * ὃς τὰς βασιλείας πολλὰς ὅσας ἂς δεῖ-

*χ. μου

*χ. ὅτως

*χ. ὃς

A *mando tibi, loqueris: nec timeas à facie eorum.* Scit enim eos sermo Dei, qui verbi legatione funguntur, incurrere ab ijs periculum qui audire contemnunt. Increpati enim oderunt increpationes, coarguti insequuntur arguentes. Omne quodcunque malum est, semper patiuntur Prophetæ: *Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua* Marc. 6, 4. *& domo sua.* Cujus rei nuper quoque fecimus mentionem. Scit ergo (vt dicere cœpimus) Deus mittens Prophetam, quanta discrimina perpessurus sit, ideo exhortatur

B eum dicens: *Ne timeas à facie eorum, quia* Ier. 1, 8. *ego tecum sum, vt eruam te, dicit Dominus.* Quæcunque Hieremias passus est, scripta sunt: in lacum missus est luti, mansit ibi comedens panem diei, & aquam tantum bibens, aliaque multa quæ pertulit, in libro ejus continentur. *Quem autem Prophetarum non persecuti sunt patres vestri?* dicit Do- Act. 7. 52. minus ad Iudæos. Et necesse est eos qui vivere religiose in Christo cupiunt, omni genere à contrarijs virtutibus, per ea quæ reperiuntur vasa, persecutionem pati. Qua de causa nihil novum aut peregrinum vi-

C deatur his, * qui in tribulationibus affligun- * MS. R. Quod his tribut. ait, qui his guntur: omnia quæ præcepta sunt faciant, tantum orent vt persecutionis caussa Christus sit; ne propter injustitiam, ne propter delicta, ne propter avaritiam deprimantur. Si quando autem propter justitiam aliquis exagitatur, audiat: *Beati estis cum expro-* Matth. 5. 11 *brant vobis, & persequuntur, & dicunt omne malum adversum vos, mei causa: gaudete & exultate, quia merces vestra magna est in cœlis. Sic enim persequuti sunt Prophetas, qui fuerant ante vos. Quoniam tecum sum vt eruam te, di-* Ieremi. 1. 8, *cit Dominus. Et extendit manum suam ad me* 9.

D *Dominus, & tetigit os meum, & dixit Dominus ad me.* Observa differentias Hieremiæ & Esaiæ. Esaias ait: *Immunda labia habens* Esaiæ 6, 5. *in medio populi immunda labia habentis ego habito, & regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis.* Et quoniam confessus est non habere facta immunda, sed verba tantum (vsque ad hunc enim finem peccata commiserat) non extendit Dominus manum suam, neque vnum ex Seraphim manu sua labia ejus tetigit, sed forcipe solum tangens ait: *Ecce abstuli iniquitates tuas.* Hieremiæ autem, quia

E sanctificatus fuerat in vulva, non forceps mittitur, neque de altari carbo succensus; nihil quippe habebat igne dignum; sed ipsa manus Domini tetigit eum, propter quod dicit: *Extendit Dominus manum suam ad me,* Ier. 1. 9, 10. *& tetigit os meum. Et dixit Dominus ad me: Ecce dedi sermones meos in os tuum, ecce constitui te super gentes & regna eradicare.* Qui sic beatus est, vt regna multa quę Christo Dia-

bolus oſtendit, regna Dæmonum, regna peccati eradicet, opus habet ijs qui ei dati ſunt à Deo ſermonibus. Scriptum eſt enim:

Ier. 1. 10. *Ecce dedi ſermones meos in os tuum. Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & regna* [*eradicare.*] Quomodo autem regna ſunt plurima, plures ſimiliter & gentes. [Nec poteſt aliquod regnum dici, niſi quod ſub ſe continet nationes.] Verbi gratia dictum ſit; regnat fornicatio [in homine peccatore,] neceſſe eſt vt regnum fornicationis habeat gentes ſuas. Ipſum illud generale delictum avaritiæ & fraudis, quo vix aliquis immunis eſt, habet regnum ſuum, & ſub regno vno multas poſſidet gentes, per plurimas ſcilicet ſpecies avaritiæ, & ob id opus eſt ſermonibus Dei, vt iſtiuſmodi regna cum ſuis gentibus evellantur. Salvator in Evangelio

Matth. 15, 13. oſtendit dicens: *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cœleſtis, eradicabitur.* Sunt quædam intrinſecus in animabus veſtris inſita, quæ non plantavit cœleſtis Pater. Omnes quippe cogitationes peſſimæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ, plantationes ſunt, quas non plantavit cœleſtis Pater. Si autem vis ſcire cujus ſit plantatio iſtiuſmodi

Matth. 13. 25. cogitatus, audi quia *inimicus homo hoc fecit, qui ſuperſeminavit zizania in medio tritici.* Inſtat ecce Deus, inſtat & Zabulus habentes ſemina ſua. Si dederimus locum Zabulo, inimicus homo ſuperſerit plantationem, quam non plantavit cœleſtis Pater, vtique eradicandam. Sin autem repulſo Zabulo locum dederimus Deo, gaudens Deus ſub principali cordis noſtri ſparget ſemē ſuum. Nec aliquis exiſtimet triſte quiddam Hieremiam recepiſſe, quia conſtitutus ſit ad eradicationem regnorum & gentium. Bonitatis Dei iſtud eſt indicium, eradicare vitia per ſermones, inimica cœleſtis regni regna deſtruere, & bellantes cum ſua gente evertere nationes, eradicare, & ſubuertere. Eſt quædam ædificatio Zabuli, & eſt quædam ædificatio Dei: quod ſuper arenam extruitur, hoc Zabuli eſt, ſuper nullo enim ſtabilitur, * abortumque non ſolidatur. Quod autem ſuper petram ædificatur, hoc Dei eſt. Vnde & his qui eius ſunt, dicitur: *Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis. Super gentes eradicare, & ſubvertere, & diſperdere.* Si eradicatur aliquid, & eradicatio ipſa non * diſpergitur, adhuc permanet quod evulſum eſt. Si ſubruitur domus, & lapides in ruina ſunt integri, diſſipata eſt domus, non tamen perdita. Opus eſt igitur benignitate

* MS. R. Ab iſtoque ſolidatur. al. ab iſto, quod ſolidetur.

1. Cor 3. 9.

* MS. R. diſperit

κηρυσιν ὁ διάβολος, βασιλείας ὅσας δυνάμεων ἀκαθαρσιῶν, βασιλείας καὶ τὰς ἁμαρτίας, σκειζοῦν τοῖς διδομένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ λόγοις· γέγραπται γὰρ· ἰδὼ δέδωκα τοὺς λόγοις μου εἰς τὸ στόμα σου. ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ὅπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας· ὥσπερ γὰρ βασιλείαι εἰσὶν, ὅπως καὶ ἔθνη. εἶτα, βασιλεία ἐστὶ τῆς πορνείας, ἔθνη τῆς πορνείας. ἐκάστη πορνεία μία βασιλεία ἐστὶν· ἀνθρωπικὸν ἁμάρτημα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀποστερήσεως· καὶ εἰσὶ πολλαὶ βασιλεῖαι μὲ τοῖς πολλὰ εἴδη ἔχουσιν ἁμαρτημάτων· ἔστι καθ' ἕκαστον τῶν ἁμαρτωλῶν τόπον μοι τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ τὴν βασιλείαν, ὡς εἰπεῖν, ὅτι ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς καὶ τὴν ἀποστέρησιν, τῆς καὶ τὴν κακοηθείας, τῆς καὶ τὴν ὀργήν· ἔργον ἐστὶ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ ὅτι ἔθνη καὶ βασιλείας ἐξαποσταλέντων σκειζοῦν καὶ καταστρέφειν· σκειζοῦν τινα ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ λέγων· πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος, σκειζωθήσεται· ἔστι τινὰ ἔνδον * τῆς ψυχῆς, ἃ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος· πάντες γὰρ οἱ διαλογισμοὶ οἱ πονηροὶ, φόνοι, μοιχεῖαι, κλοπαὶ, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι, φυτεῖαί εἰσι πεφυτευμένα οὐχ ὑπὸ τοῦ οὐρανίου πατρός· εἰ θέλεις δὲ ἰδεῖν τίνος εἰσὶ φυτεῖαι οἱ τοιοῦτοι διαλογισμοὶ, ἄκουε ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν, ὁ ὑπεσπείρας τὰ ζιζάνια * μέσον τοῦ σίτου· ἐφέστηκεν οὖν ὁ θεὸς ἔχων τὰ σπέρματα, καὶ ὁ διάβολος· ἐὰν δίδωμεν τόπον τῷ διαβόλῳ, ὁ ἐχθρὸς ὑπεσπείρει φυτείας, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, πάντως σκειζωθησομένων ἐὰν μὴ δίδωμεν τόπον τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ δίδωμεν τόπον τῷ θεῷ, χαίρων ὁ θεὸς σπείρει τὰ σπέρματα αὐτοῦ· ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν· μὴ νομίζε πόνον τὸν ἱερεμίαν σπουδαῖόν τι εἰληφέναι διδόντος ἀπὸ τοῦ θεοῦ. ὅτι καθίσταται ὅτι ἔθνη καὶ ὅτι βασιλείας, σκειζῶν ἀγαθὸς ὁ θεός ἐστι διὰ τῶν λόγων σκειζοῦν τὰ φαῦλα, τὰς ἐχθρὰς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τὴν βασιλείαν. τὰ πολεμικὰ ἔθνη τοῦ ἔθνους τοῦ τοῦ θεοῦ σκειζοῦν καὶ καταστρέφειν· ἔστι τὶς οἰκοδομὴ διαβόλου· ἔστι τὶς οἰκοδομὴ τοῦ θεοῦ, ἡ ὅτι τὸν ἄμμον, οἰκοδομὴ τοῦ διαβόλου ἐστὶν. ἐπὶ ἀδεοῦ γὰρ ἐτήρεικται ἐδραίωμα καὶ βεβαίωμα καὶ ἠνωμένον. ἡ δὲ οἰκοδομὴ ἡ ὅτι τὸν πέτραν τοῦ θεοῦ ἐστιν· ὅ ἐστι τὶ λίθοι τῶν τοῦ θεοῦ· θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε· οἱ λόγοι τοῦτον τοῦ θεοῦ ὅτι ἔθνη καὶ βασιλείας εἰσὶν, σκειζῶν, καὶ καταστρέφειν, καὶ ἀπολλύειν. ἐὰν σκειζωθῇ μὴ, μὴ ἀπόλωται ὁ τὸ σκειζωθέν. ἐὰν καταστραφῇ μὲ, * οἱ λίθοι τῆς καταστραφῆς μὴ ἀπολωνται, ἔστι ὁ καταστραφέν· ἔργον ὂν ἐστὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ, μὴ ὁ σκειζῶσαι, ἀπολέσαι ὁ ἐξερ-

* χ. τῆς ψυχῆς

* χ. μέσῳ

* χ. οὐκ

ριζωμένον, μὴ ὁ καθελεῖν ἀπολόσῃ ὁ καθη-
ρημένον· ἀνάγνωθι ὑπιμελῶς ὅπι μὴ τῶν
ἀπολλυμένων καὶ ἐκριζωμένων, πῶς ἀπόλ-
λυσιν τὰ ποιοῦντα· ὁ δὲ ἄχρεον καταπαύσατε
πυρὶ ἀσβέστῳ. καὶ δήσατε δεσμὰς τὰ ζιζάνια,
καὶ παράδοτε αὐτὰ πυρί. ἵνα μὴ τὸ ἐκρι-
ζοῦσθαι ἀπόλυσιν· εἰ θέλῃς ἰδεῖν καὶ μὴ κα-
θαίρεσιν τὰ ἀπολλύμενα τῆς οἰκοδομῆς τῆς ὕλης
τῆς φαύλης. χοῦς γὰρ ἡ οἰκία ἐκείνη, ἡ ἀφ'
πλὴν λέπεων καθηρημένη, καὶ ἐκβάλλεται
χοῦς ἠρημένη ἔξω τῆς πόλεως, ἵνα μηδὲ λί-
θος ἢ μέρος· ὁ μόλις * τὸ ὡς πολὺν πλατειῶν
λεαῶν αὐτός· δεῖ γὰρ μηδαμῶς σωεξᾶναι τὰ
χείρονα· κατεσκάφη γὰρ ἵνα μὴ οἱ λίθοι ἔχωσιν
χρῆσιν πρὸς πλὴν ἄλλων οἰκοδομῶν ὧν δύνα-
ται οἰκοδομεῖν ὁ πονηρός· ἐξερριζώθη, μὴ πά-
λιν ἐκ τῶν ἐξερριζωμένων βίρη σπέρματα,
ἵνα ὑπισπείρῃ πάλιν τὰ ζιζάνια. πάντως γὰρ
ἔχων τὰ σπέρματα τῶν ζιζανίων, ἐσπάρειρεν
αὐτά· ἀφ' τοῦτο δήσατε τὰ ζιζάνια, καὶ κα-
ταπαύσατε αὐτὰ πυρί, ἵνα μὴ ὁ ἐκριζωθῆ-
ναι ἀπόλυσιν, καὶ μὴ ὁ κατασκαφῆναι ἡ τῶν
ἀφαβόλων οἰκοδομὴ ἀπόλυσιν· ἀλλ' οὐκ ἐν
τοῦτοις ἴστεται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ, ὅτι τοῦ ἐκρι-
ζοῦν, καὶ καθεσκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν· ἔστω
γὰρ ἐξερριζωμένα ἀπ' ἐμοῦ τὰ φαῦλα, κατα-
σκαφέντα τὰ χείρονα, τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ
αὐτὰ τῶν ἐκριζωθέντων καταφυτευθῇ τὰ κρείτ-
τονα; τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ αὐτὰ τούτων ἀοικο-
δομηθῇ τὰ ἀφθίονα; ἀφ' τοῦτο οἱ τοῦ
θεοῦ λόγοι ποιοῦσι πρῶτον ἀναγκαῖα, ὁ ἐκρι-
ζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν τὰ φαῦ-
λα. μετὰ ἃ καὶ καταφυτεύσει τὰ κρείττονα· καὶ
ἀεὶ ἐν τῇ γραφῇ τετηρήκαμεν τὰ σκυθρωπο-
φανῆ, ἵν' ὅτως ὀνομάσῃ, πρῶτα ὀνομαζόμενα,
εἶτα τὰ δοκοῦντα εἶναι ἱλαρὰ δεύτερα λεγό-
μενα· ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω· πίνα
ἀποκτενῶ; παῦλον τὸν πρεσβύτην, παῦλον τὸν
διώκτην. καὶ ζῆν ποιήσω, ἵνα γένωμαι παῦλος
ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ· ταῦτα οἱ νενοήκεισαν
οἱ ἀναλίπτωσι οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, οὐκ αὐ-
τὰ σωεχῶς προσφέρειν ἡμῖν λέγοντες· ὁρᾶς
θεὸν τὸν τοῦ νόμου, πῶς ἐστιν ἄγριος καὶ ἀπαιδεύτο-
πος, καὶ λέγει· ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω;
καὶ βλέπεις ἐν ταῖς γραφαῖς ἀπαρέλιας ἀναστά-
σεως νεκρῶν; ἢ οὐχ ὁρᾶς πλὴν ἀνάστασιν τῶν νε-
κρῶν ἤδη προσιμαζομένων καθ' ἕκαστον;
σωεπαφήκαμεν τοῦ χριστοῦ ἀφ' τοῦ βαπτίσματος, καὶ σωαναστήκαμεν αὐτοῦ· οὐκοῦν ἀπὸ σκυ-
θρωπωτέρων μὲ φωνῶν, ἀναγκαῖον ἐστι ἄρχεσθαι, οὐ· ἀποκτενῶ. εἶτα ἀποκτείνας, καὶ ζῆν
ποιήσω. παπάζω, κἀγὼ ἀπέμαθον· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει. μαστιοῖ δὲ ταῦτα ὧν

A Dei, vt eradicatio ipsa & subversio tota dispereat, diligentius lege quomodo eradicata perdantur: *Plateas autem comburet igni inextinguibili.* Et: *Ligate manipulos zizaniorum, & tradite eos igni.* Sic ea quæ sunt eradicata disperduntur. Si autem vis scire quomodo dispersio redigatur in nihilum, quomodo ædificationis pessima materia in pulverem comminuatur, domus ea quæ propter lepram destrui jubetur, cum fuerit pulvis effecta, extra ciuitatem projicitur, vt ne lapis quidem ex ea residuus sit, juxta quod scriptum est: *Vt lutum platearum delebo eos.* Matth. 3. 12, 30. Levit. 14. Psal 17. 43.

B Oportet quippe penitus interire malitiam. Subversum est aliquid, lapides quoque ipsi qui destructi sunt, conterantur, ne ad aliquam ædificationem, quam Diabolus concinnare potest, assumi valeant. Eradicatum est quippiam, *invenit adversarius* etiam inter ea, quæ eradicata sunt, aliquam sementem quam iterum seminet. Propter quod jubet Dominus: *Colligite*, dicens, *& comburite ea igni*, scilicet vt eradicatio quoque Zabuli, & ipsa subversio consumatur. Verum non tantum in hoc stat sermo divinus, vt

C eradicet, & destruat, & disperdat: esto enim, eradicata sint omnia in me mala, destructa & dispersa sint pessima; quid mihi prodest, si non pro eis quæ eradicata & suffossa sunt, meliora in me plantentur atque ædificentur? Propterea Dei verba primum faciunt quod necesse est, eradicant, destruunt, perdunt, & post hæc ædificant, atque plantant. Observavimus semper in Scripturis sanctis, primum ea quæ videntur tristia nominari; deinde ea quæ hilariora sunt, secundo dici: *Ego occidam, & ego vivificabo.* Deuter. 32. 39.

D Non dixit prius, Ego vivificabo, & postea, occidam. Impossibile est enim quod semel vivificavit Deus, aut ab eo ipso, aut ab alio occidi. Sed: *Ego interficiam, & ego vivificabo*, vt fiat Paulus Apostolus Christi Iesu. Hæc si intelligerent miserrimi Hæretici, numquā ad nos deferrent, crebro ista dicentes: videsne Deum Legis & Prophetarum quomodo ferus est & inhumanus? quomodo dicit: *Ego occidam, & ego vivificabo?* non advertentes in Scripturis annuntiationem suscitationis mortuorum; non considerantes resurrectionem jam cœpisse per singulos; *Con-*

E *sepelimur enim Christo per baptismum, & consurgemus cum eo.* A tristibus semper, sed necessarijs inchoat Deus; veluti: *Ego occidam, & ego vivificabo: ego percutiam, & ego sanabo; Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit*, & post hæc curat. Ipse dolorem facit, & iterum re- Rom. 6. 4. Colos. 2. 12 Heb. 12. 6.

ſtituit lætitiam. Similiter & in præſenti Dominus ait: *Conſtitui te hodie ſuper gentes, & regna eradicare, & ſuffodere, & diſperdere, & ædificare, & plantare.* Verumtamen primum eſt, vt mala auferantur à nobis. Non poteſt in loco ædificationis malæ ædificare Deus: *Quæ enim participatio juſtitiæ & iniquitatis? aut quæ communicatio luci ad tenebras?* Oportet malitiam ex imis ſedibus eradicari: oportet & ædificationem peſſimam ab animabus noſtris penitus auferri, vt poſtea ſermones ædificent atque plantent. Poſſumus ſiquidem & aliter intelligere quæ ſcripta ſunt: *Ecce dedi ſermones meos in os tuum.* Et quid faciant ſermones dicit: *Eradicare, & ſuffodere, & diſperdere.* Sermones eradicant nationes, ſermones regna ſuffodiunt, ſed non regna iſta carnis & ſeculi* digna deſtruentibus,* digna eradicantibus verbis. Ea quæ eradicata & ſubverſa ſunt ſenti; putas in his quæ dicimus modò non eſt virtus quam Dominus tribuit; ſecundum quod ſcriptũ eſt: *Dominus dabit verba evangelizanti virtute multa?* virtus eradicans atque ſuffodiens, ſi qua infidelitas, ſi quod mendacium, ſi qua malitia, ſi qua luxuria, ſi qua diſcordia non eſt ſuffoſſa. Sicuti idolum in corde conſtructum eſt, illo depoſito ædificetur Templum Dei, & inveniatur gloria ejus in eo, & fiat non infertilis, ſive lucus exurgens, ſed plantatio Paradiſi, vbi Templum Dei ſit in Chriſto Ieſu, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

2. Cor 6.14.

* MSS. R. digne

* MSS. R. digne

Pſalm. 67. 12.

A ἐν τῷ δεῖχθαι· πρῶτον παιδοῦσι, καὶ μὴ τοῦτο ἰᾶται. αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ὅτε δὴ καὶ ἐνθάδε· καθέσταλά σε σήμερον ὑπὲρ ἔθνη καὶ βασιλείας, σκελίζειν, καὶ καταστρέφειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ οἰκοδομεῖν, καὶ καταφυτεύειν· πολὺ πρῶτόν ἐστιν σκεῦνα τὰ φαῦλα * ῥηθῆναι ἀφ' ἡμῶν· διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς φαύλης οἰκοδομεῖν ὁ θεός. τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομία; τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; διὰ τὴν κακίαν ἐκ βάθεων σκελιζωθῆναι. διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κακίας καταναλωθῆναι ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἵνα μὴ ταῦτα οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ οἰκοδομηθῶσιν. καὶ δύναμιν γὰρ ὅλως νοῆσαι τὰ γεγραμμένα. ἰδὲ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· τί ποιοῦσιν οἱ λόγοι; σκελίζειν, καὶ καταστρέφειν, καὶ ἀπολλύειν· λόγοι σκελίζουσιν ἔθνη, λόγοι καταστρέφουσι βασιλείας ταύτας τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικὰς, * ἀξίας λόγων καταστρεφόντων, * ἀξίας λόγων σκελιζόντων· νόει τὰ σκελιζόμενα ὑπὸ λόγων, τὰ καταστρεφόμενα ὑπὸ λόγων· ἄρα ἀρτὶ ἐν τοῖς λεγομένοις οὐκ ἔστι δύναμις, ἐὰν μὴ ὁ θεὸς διδῷ, καὶ τὸ· κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· δυνάμεις σκελίζουσα, εἴ τις ἀπιστία, εἴ τις ψεῦδος, εἴ τις πορνεία, εἴ τις ἀκολασία. ἔστι καταστρεφόμενα, εἴ τι εἰδωλεῖον ἀνοικοδομεῖται εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα σκεῦνο καταστραφέντος οἰκοδομηθῇ ναὸς τοῦ θεοῦ, καὶ δόξα τοῦ θεοῦ εὑρεθῇ ἐν τῷ ἀνοικοδομηθέντι ναῷ, καὶ γένηται οὐκ ἄλσος, ἀλλὰ φυτεία * παραδείσου τοῦ θεοῦ, ὅπου ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

* κ. ἐφ. ἐκεῖνα

* κ. ἀξίας

* κ. ἀξίας

* κ. παρ. σκεῦνον

HOMILIA II.

(*juxta Hieronymum* XIII.)

De eo quod ſcriptum eſt:

Ieren. 2. 21. 22.

Quomodo converſa es in amaritudinem vitis aliena? vſque ad eum locum in quo ait: Maculata es in conſpectu meo in iniquitatibus tuis: dicit Dominus.

ΟΜΙΛΙΑ β'.

Εἰς τό.

Πῶς ἐγράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; ἐὰν ἀποπλυθῇ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθυνθῇς σεαυτῇ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἔνωπι ἐμοῦ. λέγει κύριος·

Eodem interprete.

Sap. 1. 13.

*Deus mortem non fecit, neque delectatur in perditione viventium. Creavit enim vt eſſent omnia, & ſalutares * generationes mundi, nec eſt in eis venenum mortis, neque inferni regnum ſuper terram.* Deinde paululum

* MSS. R. fecit gener.

D Ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐν ἀπωλείᾳ ζώντων. ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου, οὐδὲ ἅδου βασίλειον ὑπὲρ γῆς· εἶπε

ἐλίγον

*χ θεὶς καὶ τὸν ἐμὸν ὀλίγον ἐπορεύθης ὁ ῥητὸν * ἐρῶ· πόθεν δὴ θά-
νατος εἰσῆλθε; φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰ-
σῆλθεν εἰς τὸν κόσμον· εἶτε δὴ ἀρετὴν τοῦ
ἡμᾶς ὁ θεὸς πεποίηκεν, ἡμεῖς δὲ ἑαυτοῖς * ἐκ-
*χ ἐλκύσαμεν πολὺ κακίαν καὶ τὰς ἁμαρτίας· διὰ
τοῦτο καὶ ἐνθάδε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀναγνώσματος ἡ ἐν
τῷ προφήτῃ δὴ ἐπαπορητικῶς ἔλεγεν πρὸς
τὸν πικρότητα ἐρευνᾶσθαι ἐν τῇ ψυχῇ, ἐναντίαν
τῇ γλυκύτητι, ἣν ὁ θεὸς κατεσκεύασεν αὐτῇ·
πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλο-
φία; ὡσὶ ἔλεγε· χολότητα οὐκ ἐποίησεν ὁ θεὸς,
ἀλλ' ἀστιπόδας πεποίηκε παίδας· τίς αἰτία δὲ
γεγένηται τοῦ χαλανδῆναι τοὺς κεχωλωμένους; καὶ
πεποίηκεν ὁ θεὸς τὰ μέλη πάντα προσηκόντως
ὑγιαίνοντα. γέγονε δὲ τίς αἰτία τοῦ παθεῖν τινα;
τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ψυχὴ ἡ τοῦ πρώτου μόνου γέ-
γονε κατ' εἰκόνα, ἀλλὰ πάντες ἄνθρωπου· ὃ
δὲ· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ'
ὁμοίωσιν ἡμετέραν, φθάνει ὅτι πάντας ἀνθρώ-
πους. καὶ ἔτι πρεσβύτερον, ὥσπερ ἐν τῷ ἀδὰμ
οὐκ εἶνο ὁ οἱ πολλοὶ νοῦσι κατ' εἰκόνα, τοῦ προ-
σειλημμένου αὐτοῦ, ὅτε ἐφόρεσε διὰ τὴν ἁμαρ-
τίαν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ. ὅπως ἐν πᾶσι πρεσ-
*χ. τοῦ βύτερον ὁ κατ' εἰκόνα, θεοῦ τῆς εἰκόνος * τῆς
χείρονος· ἐφορέσαμεν ἁμαρτωλοὶ ὄντες τὴν εἰ-
κόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν μεταποιοῦντες τὴν
*χ ἐπουρανίου εἰκόνα τοῦ * ἐπουρανίου· πλὴν ἡ κτίσις γέγονε
κατ' εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου· ἀπορεῖ δὲ ἐνθάδε
πρὸς τὰς ἁμαρτανούσας ἐλεγκτικῶς λέγων ὁ
λόγος· πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἄμπελος ἡ
ἀλλοφία; ἐγὼ γὰρ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρ-
ποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν· ἐν τοῖς πρὸ τούτων
λέλεκται, καὶ ἐπαναλαβὼν ὀλίγα πείσω ὑμᾶς.
ὅτι θεὸς μὲν καλὴν ἄμπελον ἐφύτευσε τὴν τοῦ
ἀνθρώπου ψυχήν, ἕκαστος δὲ γραφεὶς γέγονεν
ἕκαστος τῷ βουλήματι τοῦ κτίσαντος· ἐγὼ δὲ
ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν,
οὐκ ἐν μέρει, ἀληθινήν. οὐδὲ τὴν μὲν ἀλη-
θινὴν, τὴν δὲ ψευδῆ. ἀλλ' ἐγὼ ἐφύτευσά σε
ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν· πῶς
ἐστράφης ἐμοῦ κτίσαντος σε πᾶσαν ἀληθινὴν
ἄμπελον; οὐ πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν, καὶ γέ-
γονας ἀλλοφία ἄμπελος; μὴ τοῦ τοῦ ἴδωμεν τί·
ἐὰν ἀπολιμνήσῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθυνῇς σεαυτῇ
πόαν. κεκηλίδωσαι ἐν τῇ ἀδικίᾳ σου ἐναντίον ἐμοῦ. λέγει κύριος, ἆρα ὥσπερ τις ἁμαρτή-
σασα ψυχὴ νίτρον λαβοῦσα, καὶ ἀπολιμναρθῇ πρὸς αὐτοῦ, ὅτι πάνυ τοῦ τῆς κηλῖδος,
καὶ πάνυ τῆς ἁμαρτίας; ἐπαναλάβωνε δέπε, πόαν τοιοῦτον τὴν αἰατίλλουσαν ἀπὸ γῆς
λαβὼν, καὶ ἀπολιμνάσθω, καὶ ἀποσμηξάσθω, καθαρθῆναι τὴν ψυχήν; ὅτι λέγει
ἐνταῦθα ὁ λόγος τῇ γραφείσῃ εἰς πικρίαν, καὶ γεγονυῖα ἀλλοφία ἄμπελος· ἐὰν ἀποπλυθῇ ἐν
νίτρῳ, καὶ πληθυνῇς σεαυτῇ πόαν. κεκηλίδωσαι ἐν τῇ ἀδικίᾳ σου ἐναντίον ἐμοῦ. λέγει κύ-

A vltra procedens reperio vnde sit mors: *Invidia autem Diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Omnia igitur bona in nobis & propter nos condidit Deus, sed nosmetipsi * malitiam atque peccata propria in nobis attraximus voluntate. Vnde & in præsenti lectione per Prophetam nunc quæritur Deus, & quodammodo dubius inquirit, quomodo in quibusdam amara sit anima, quam dulcem ipse condiderat, & ait: *Quomodo conversa es in amaritudinem vitis alienæ?* Quod dicit tale est, Ego feci pedes quibus ingrederetur mortale genus; qua causa factum est vt claudicẽt plurimi? Ego feci omnia membra valida, atque integra; quomodo video in multis debilia atque inutilia? Itaque non solum primi hominis anima, sed & vniversorum ad imaginem & similitudinem Dei facta est, & antiquior est hæc imago quæ Dei est, imagine zabuli, quam postea nobis induimus ob peccatum. Vnde debemus magnopere laborare, vt quomodo delinquentes portavimus imaginem terrestris; ita ad pœnitentiam conversi portemus imaginem cœlestis, ad quam & vniversa primum condita creatura est, ob cujus in malum conversionem nunc peccantes sermo corripiens ait: *Quomodo conversa es in amaritudinem vitis alienæ? Ego autem plantavi eam fructiferam, vniversam veram.* Et ante diximus, & nunc eadem plenius vt intelligatis repetimus, quia Deus bonam plantavit hominis animam, sed ipsa vitio suo adversus conditoris depravata sit voluntatem. *Ego autem plantavi te vitem fructiferam, vniversam veram:* non ex parte veram & mendacem ex parte plantavi, sed vniversam veram. Quomodo contra plantationem meã converfa es in amaritudinem, & facta es vitis aliena? Post hæc sequitur: *Si abluta fueris nitro, & multiplicaveris tibi herbam poam, maculata es in conspectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.* Ergone hoc arbitrandum est, quia anima peccatrix nitro conata sit purgare maculas suas, & assumens poam, quæ oritur ex terra, immunditiam delictorum à se mundare contenderit? Vnde nunc ad eam loquitur sermo divinus: *Si abluta fueris nitro, & multiplicaveris tibi poam, maculata es in conspectu meo, in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.* An id quidem verius existimandum est, quia vt sacra volumina omni virtute sunt plena, ita & Dei sermo omni

Sap. 2. 24.

MS. R. malitia atque peccato proprio nobis attraximus mortem

Gen. 1. 26.

virtute sit plenus, & habeat istiusmodi fortitudinem, quæ possit purgare vitia, & sordibus defricatis ad colorem pristinum revocare? *Viuus est quippe sermo Dei, & efficax, & acutus super omnem gladium vtrimque acutum*, & reliqua. Ex quibus diximus pro passionibus animæ remedia habere sermonem, esse in eo nitrum, esse poam, quibus sordes abluantur. Neque vero omne peccatum nitro sermonis & poa potest emundari, sed sunt aliqua delicta, quæ non indigeant facili curatione, nec ad nitrum & poam tantum abluta discedant. Sic nunc dicitur: *Si ablueris te nitro, & multiplicaveris tibi poam maculata es in conspectu meo in iniquitatibus tuis, Dicit Dominus.* Et quomodo sunt quædam vulnera quæ malagmatibus, & oleo, & alligaturis redduntur pristinæ sanitati: alia vero sunt istiusmodi, de quibus dicatur: *Non est malagma imponere, neque oleum, nec alligaturas, sed terra vestra deserta, civitates vestræ igne exustæ*: Sic sunt quædam peccata quæ animam sordidant, & indigent homine qui habeat poam, nitrique sermonem; alia vero talia sunt, vt non possint supradicti sermonis virtute curari, neque enim sordibus comparantur. Idcirco sciens differentias peccatorum, per Esaiam Dominus dicit: *Lavabit Dominus sordes filiorum Sion* [*in sanguine.*] *Emundabit de medio eorum Spiritu judicij, & Spiritu combustionis sordes & sanguinem.* [Sordes spiritu judicij, sanguinem spiritu combustionis.] Si peccasti & peccatorum sorde pollutus es, lavabit Dominus sordes filiorum, & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum. Si autem mortale peccatum est, non possumus nitro poaque mundari, sed spiritu judicij, spiritu combustionis & pœnæ. Forsitan & Iesus baptizat Spiritu sancto & igne: non quia eundem in Spiritu sancto atque igne baptizet; sed quo sanctus baptizetur Spiritu sancto, & is qui post fidem & * magisterium Dei rursum ad scelera conversus est, cruciatu purgetur incendij. Beatus qui lavacrum accepit Spiritus sancti, & ignis lavacro non indiget. Miserabilis autem & omni fletu dignus, qui [post lavacrum Spiritus] baptizandus est igni. Vtrumque siquidem habet baptisma Iesus: *Exijt namque virga de radice Iesse, & flos de radice ejus ascendit*; virga peccatoribus, [flos justis.] Sic Deus & ignis consumens, & lumen in Scripturis dicitur, ignis peccatoribus, lumen

Heb. 4. 12

Ef. 1. 6, 7.

Esaie 4. 4.

Luc 3, 16.

* MSS. R. mysterium

Esai. 11. 1.

Heb. 12, 29.

1. Joh. 1. 5.

A ειος· ἀλλὰ χρὴ εἰδέναι, ὡς ὁ λόγος πᾶσαν δυώαμιν ἔχει. ὅτως ὁ λόγος ἔχει παντὸς φαρμάκου δυώαμιν, καὶ παντὸς τοῦ καθαιρέιζοντος δυώαμίς ἐστι, καὶ σμικρικώτατος· ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον· καὶ ὁ ἐὰν εἴπῃς, ὅ ἐστι χρεία, τοῦτό ἐστι ἐν τῇ δυώαμει τοῦ λόγου· ἐστὶν οὖν τὶς λόγος νίτρον, καὶ ἔστι τὶς λόγος πόα, ὅσις τοὺς ποιότους ῥύπους καθαίρει καλκθεὶς· ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ποιόου τοῦ λόγου, ὅσις ἐστὶ νίτρον, καὶ

B ἀπὸ τοῦ ποιότου ἢ λόγου, ὅς ἐστι πόα, ὁ πᾶσα ἁμαρτία θεραπεύεται. ἀλλ' ἔστιν ἁμαρτήματα, ἃ δεόμενα νίτρου, οὐδὲ πόας. λέγεται γὰρ τὴν οἰονοῦν ἁμαρτήματα ἔχειν, ὡς δυώαμμα ἀποπλυθῆναι ἐν νίτρῳ καὶ πόα, τό· ἐὰν ἀπο-πλύνῃ ἐν νίτρῳ, καὶ πληθυνῇς σεαυτῇ πόας, κεκηλίδωσαι ἐναντίον ἐμοῦ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου. λέγει κύριος· καὶ ὥσπερ τῶν τραυμάτων τινὰ ἐστιν, ἃ μαλάγματα θεραπεύεται, καὶ ἄλλα ἐλαίῳ θεραπεύεται, καὶ ἄλλα δεῖται καταδέσμου,

C καὶ ὅτως ὑγιάζεται. ἄλλα δέ ἐστι τραύματα, ἐφ' οἷς λέγεται· οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους· ἀλλὰ ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι. ὅτως ἔστι τινὰ ἁμαρτήματα, ἃ ῥυπῶ τῷ ψυχῷ, καὶ δεῖται ὁ ἄνθρωπος ὅτι τοιούτοις τοῖς ἁμαρτήμασι λόγου νίτρου, λόγου πόας· ἔστι δέ τινα ἁμαρτήματα, ἃ οὐχ ὅτως θεραπεύεται. οὐδὲ γὰρ ῥύπῳ παραβάλλεται· διὰ τοῦτο τοῖς διαφόροις τῶν ἁμαρτημάτων ὑπτιάζομος ὁ ἐν τῷ ἰσαΐα κύ-

D ριος, ὅτα πῶς λέγει τό· ἐκπλυνεῖ κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων σιών· καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαρεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι κρίσεως, καὶ πνεύματι καύσεως· εἰ θεὸς θάνατον ἤμαρτες, πολὺ ἤμαρτες ἐν ῥύπῳ, ἐκπλυνεῖ γὰρ ὁ κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαρεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν· εἶπε ἀπαπόδοσις θεοῦ μὴ τὸν ῥύπον πνεύματι κρίσεως· καὶ δεόμεθα οἱ πολλοὶ, ὅταν χρίσεται, ἀμάρτωμεν, καὶ νίπτει, οὐδὲ τῷ πλυ-

E θῆναι πόαι, ἀλλὰ τῷ πνεύματος τῆς καύσεως· διὰ τοῦτο ὁ ἰησοῦς βαπτίζει, πάλαι νῦν βρίσκω τὸν λόγον, ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· ἀλλὰ τὸν μὲν ἅγιον ἐν ᾧ πνεύματι ἁγίῳ. τὸν μὴ ὁ πιστεύσας, μὴ ὁ ἀξιωθῆναι ἁγίου πνεύματος,

πάλιν, ἡμαρτηκότα, λύει ἐν πυρί. ὡς μὴ τὸν αὐτὸν εἰς βαπτιζόμενον ὑπὸ ἰησοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· μακάριος ὃν ὁ βαπτιζόμενος ἐν ἁγίῳ πνεύματι, καὶ μὴ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ πυρός. περιπάθλιος δὲ ἐκεῖνος ὅστις χρείαν ἔχει βαπτίσασθαι τῷ πυρί· πολὺ ἀμφότερα ἔχει ὁ ἰησοῦς· ἐξελεύσεται γὰρ ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται· ῥάβδος ὅτι τοὺς κολαζομένους. ὅτως ὁ θεὸς πῦρ καταναλίσκων ἐστί. καὶ ὁ θεὸς φῶς ἐστι. πῦρ κα-

παραλίσκον τοῖς ἁμαρτωλοῖς, φῶς τοῖς δικαίοις καὶ ἁγίοις· καὶ μακάριος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ. ὁ τηρήσας τὸ βάπτισμα τοῦ ἁγίου πνεύματος· τίς ἐστιν ὁ ἐν ἑτέρᾳ σωζόμενος ἀναστάσει; ὁ δεόμενος βαπτίσματος, ὅταν ἔλθῃ ἐπὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, καὶ τὸ πῦρ αὐτὸν δοκιμάζῃ, καὶ εὕρῃ τὸ πῦρ ἐκεῖνο ξύλα, χόρτον, καὶ καλάμους, ἅτε αὐτὸ κατακαύσαν. Ἀφ' τοῦτο τοίνυν λεγομένων, ὅσον δυνάμεις συναγαγόντες τοὺς λόγους τοὺς τῆς γραφῆς, εἰς τὴν καρδίαν ἀποτιθέμεθα αὐτοὺς, καὶ κατ' αὐτοὺς πορευόμενοι ζῶμεν. ἵνα δυνηθῶμεν καὶ τῆς ἐξόδου καθαρεῖ γενέσθαι, καὶ ἑτοιμάσαντες εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα ἡμῶν ἐξελθόντες ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ θαλήφθῆναι, καὶ ἐν χριστῷ Ἰησοῦ σωθῆναι, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A sanctis, & *Beatus qui habet partem in resurrectione prima.* Si quis servaverit lavacrum Spiritus sancti, iste in resurrectionis primæ parte communicat. Si quis vero in secunda resurrectione servatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, vt quidquid habuerit lignorum, fœni, & stipulæ, ignis consumat. Quamobrem cum talia post mortem nobis residere videamus, Scripturas diligenter simul recitantes, reponamus eas in cordibus nostris, & juxta earum viuere præcepta nitamur, vt ante excessionis diem, si fieri potest, peccatorum sordibus emundati cum Sanctis valeamus assumi, in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

B

ΟΜΙΛΙΑ γ'.

Εἰς τό·

Μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ, ἢ γῆ κεχερσωμένη, καὶ τὰ ἑξῆς·

HOMILIA III.

in istud:

Numquid solitudo factus sum domui Israël, vel terra desolata, &c. Ier. 2. 31.

Interprete BALTHAZARE CORDERIO.

ΦΗσὶν ὁ κύριος ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀναγνωσθέντων περὶ τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἔρημος αὐτοῖς οὐκ ἐγένετο, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη· τίς οὖν ἐγκύρων ἐν τοῦτῳ τῷ τόπῳ, * οὐκ αὐτὴν ἐξετάζων τὸ βούλημα τοῦ γεγραμμένου; ἔστω, ὁ θεὸς ἐν τοῖς Ἰσραήλ οὐ γέγονεν ἔρημος, οὐ γέγονεν ἐν τοῖς Ἰσραήλ γῆ κεχερσωμένη· ἆρα οὖν ἔρημος γέγονεν ὁ κύριος * τοῖς Ἰσραήλ σήμερον, ἢ γῆ κεχερσωμένη νυνὶ αὐτοῖς ἐστιν; ὅτι οὔτε τοῖς Ἰσραήλ ἐν οὐκ ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσιν ἦν ἔρημος, καὶ γῆ κεχερσωμένη· εἰ γὰρ πᾶσιν ἀεὶ οὐκ ἔρημός ἐστι, καὶ πᾶσιν ἀεὶ ἐστιν οὐ γῆ κεχερσωμένη· τίς χρεία τοῦτο ἰδίως περὶ τοῦ Ἰσραήλ κατ' ἐξαίρετον λεχθῆναι· μὴ ἔρημος ἐγενόμην * τοῦ οἴκῳ Ἰσραήλ, ἢ γῆ κεχερσωμένη; ἀλλ' ἔστιν ἐλθεῖν ὅτι τὰς καθολικὰς θεωρίας τοῦ θεοῦ· εἴπα μὴ τὰς καθολικὰς * θεωρίας αὐτοῦ ὅτι τὰς ἰδικὰς καταβαίνειν· οὐδενὶ ἔρημός ἐστιν ὁ θεὸς, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ὅτι πονηροῖς καὶ ἀγαθοῖς· οὐδενὶ κεχερσωμένη * γῆ ὅτι βρέχων ὅτι δικαίοις καὶ ἀδίκοις· πῶς ἔρημος, ἀνατέλλων ἡμέρας, καὶ νύκτα εἰς ἀνάπαυσιν ποιῶν; πῶς ἔρημος τῷ γένει ποιῶν καρποφορεῖν; πῶς ἔρημος ἕκαστον οἰκονομῶν τῷ τῷ ψυχῷ, ἵνα λογικὸς ἢ ἵνα ὑπόμνημα ἀναλαμ-

C

D

E

* Cod. Vat. ἀνάλογον.

* Cod. Vat. in τῷ

* Cod. Vat. ἐπιστρεφείας ὅτι τοῖς ἰδικοῖς ἀνάγκη

* Cod. Vat. γῆ ὅτι, βρέχων

AIT Dominus in principio eorum quæ lecta sunt de Israël; se minimè factum illi solitudinem, aut terram desolatam. Quis igitur in hunc locum incidens, non quærat, investigans sensum huius scripti? Esto, Deus in Israël non sit factus solitudo, non sit factus in Israël terra desolata. Ergóne Dominus Israëli hodie factus est solitudo, vel terra desolata nunc illi existit? Quia quando Israëli non erat solitudo, nec terra desolata, gẽtibus erat solitudo, & terra desolata. Si enim omnibus semper nõ solitudo est, & semper omnibus est terra minimè desolata; quid opus est seorsum ad Israël per exceptionem dici: *Nũquid solitudo factus sum domui Israël, vel terra desolata?* Cæterùm licet venire ad vniuersalia Dei beneficia; deinde post vniuersalia eius beneficia descendere ad particularia. Nemini Deus est solitudo, *qui Solem suum oriri facit super bonos & malos*: nemini terra desolata est, *qui pluit super iustos & iniustos.* Quomodo sit solitudo qui oriri facit diem, & noctem concedit ad quietem? quomodo sit solitudo qui terram facit frugiferam? Quomodo solitudo qui vnumquemque regit secundùm animam, vt ratione præditus sit; vt scientiam Matth. 5. 45.

acquirat, vt quod ex vsu suo sit exerceat per sensus? Nemini igitur est solitudo quoad vniversalem rationem Deus. Quantum autē ad particularē attinet, venio ad res gestas in Israël, & aio: Neque solitudo, neque terra desolata erat, quando in Ægypto faciebat signa & prodigia populo. Si quod autem tempus fuit quando derelicti erant, quodammodo ipsis solitudo, idque non frustrà, iis factus est. Quando vtique non erat Israëli Deus solitudo, neque terra desolata; tunc Gentibus secundùm justam rationem solitudo ac terra desolata erat: quando autem aversatus est Israëlem, & factus ipsi solitudo & terra desolata; tunc effusa est gratia super Gentes, & factus est in nobis Iesus Christus non solitudo, sed plenus, & non terra desolata, sed frugifera: *Quia multi filij desertæ, magis quàm ejus quæ habet virum.* Et minatur iis quibus non erat factus solitudo, nec terra desolata. Vos autem dixistis: Non subdemur dominio, neque veniemus ad te ampliùs. Cæterùm dixerant filij Israël, Rebellavimus; quasi ad verbum, Non subdemur dominio.

Galat. 4. 27.

A βάνη, ἵνα γυμνάζῃται τὸ * σύντελὲς αὐτοῦ χρῆ * Cod. Va. * Τῷ αἰσθητήρια; ἔστιν δὲ οὐδενὶ ἔρημος ὡς * Cod. Va. τοῦς τῆ καθόλου λόγον ὁ θεός· ὡς δὲ * πρὸς τὸν * Cod. Va. ἰδικὸν, ἔρημος * ἦν τῆ ἰσραὴλ τοῦ γμάτα, καὶ * Cod. Va. λέγω· ὅτε ἔρημος, ὅτε γῆ κεχερσωμένη ἦν, ὅτε ἐν ὡς ὑπόστασιν ἐποίει τὰ σημεῖα, καὶ τὰ τέρατα τοῦ λαοῦ * Cod. Va. * εἰ δὲ τις καιρὸς γέγονεν ὅτε ἐγκατελείφθησαν, * Cod. Va. ὁμοιονεὶ ἔρημος αὐτοῖς, οὐδὲ καὶ τοῦτο μάτην, * Cod. Va. αὐτοῖς ἐλθόντος· ὅτε * μέντοι οὐκ ἦν τοῦ ἰσραὴλ ὁ θεὸς ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη. τότε ἐκ * Cod. Va.

B ἔθνεσι χρῆν τὸν δίκαιον λόγον ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη ἦν· ὅτε δὲ ἀπεστράφη τὸν ἰσραὴλ, καὶ γέγονε τοῦ ἰσραὴλ οὐκ εἶναι * ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη, τότε ἐξεχύθη ἡ χάρις ὅλοις τοῖς ἔθνεσι, καὶ * γέγονεν ἐν ἡμῖν ἰησοῦς ἰησοῦς οὐκ ἔρημος, ἀλλὰ πλήρης, καὶ οὐ γῆ κεχερσωμένη, ἀλλὰ καρποφόρος· πολλὰ γὰρ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· καὶ ἀπειλεῖ αὐτοῖς οἷς οὐ γέγονεν ἔρημος, οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη· ὑμεῖς δὲ εἰρήκατε· οὐ κυριευθησόμεθα, οὐκ ἔτι ἐξο- * Cod. Va. * Cod. Va. * Cod. Va.

λώτας εἰς ἀσσυρίους, ὡς λέγει ἡ γραφή, μέχρι τῆς σήμερον· μὴ τοῦτο μόνον καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ ἰούδα, καὶ κατεδικάσθησαν αἰχμάλωτοι εἰς βαβυλῶνα, οὐχὶ μέχρι τῆς σήμερον, ὡς ὁ ἰσραὴλ, ἀλλὰ ὅτι ἐδοξολόγουν ἔτη πολλὰ ὧν ὁ ἱερεμίας προεφήτευον. πολὺ ὧν ἐμνήσθη καὶ ὁ δανιὴλ, εἰ νοήσῃς ταῦτα ὡς πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον τὸν τότε· ἴδε τὰς λέξεις τοῦ προφήτου, εἰ μὴ πιστόν τι δηλῶσι. κατηγορεῖ γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἰσραὴλ πρὸς λόγον, καὶ φησιν· ὅτι τοσούτων ἁμαρτημάτων γεγενημένων παρ' ἰσραὴλ, ἀκούσασα ἡ ἰούδα συναγωγὴ τὰ ἐκείνων παίγματα, καὶ τίνα, τόπον ἐποίησα αὐτὸς ἡμέας ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οὐκ ἐπαιδεύθη, ἀλλὰ προσέθηκε ταῖς ἁμαρτίαις. ὥστε λέγω τὸν προσθήκλω τῶν ἁμαρτημάτων συγκεκυμμένων τοῖς ἁμαρτήμασι τοῦ ἰσραὴλ, δικαιοτέρα φαίνεται ἐν τῷ ἰσραὴλ, τῶδε ἢ ἰούδαν· εἶπε ὅτι τόποις κεκλεῖσθαι προφήτης προφητεύσας, ὡς χείρων γενομένου τοῦ ἰούδα τῶδε τὸν ἰσραὴλ· εἶπε ἵνα μὴ τὰ ἁμαρτήματα ὑπερέλθῃ, μὴ τὸν προφητείαν ἐν τῷ πρὸς ἰσραὴλ κεκλεῖσθαι ὑπερέλθῃ αὐτὸν προφητεύει ὁ προφήτης ὅτι μέλλουσι ἅμα γίνεσθαι ἰσραὴλ καὶ ἰούδας, καὶ γίνεσθαί ποτε μίαν ἀμφοτέρων βασιλείαν· ὧδε γοῦν λαβόντα τὰ ῥήματα τῆς ὅλης σήμερον αἰαγνώστου, καὶ ποτε ὄψεται τὰ νοήματα δεδήλωται· καὶ εἶπε κύριος πρός με ἐν ταῖς ἡμέραις ἰωσίου τοῦ βασιλέως· εἶδες ἃ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ ἰσραὴλ; οὐκ ἰούδα, ἀλλὰ τοῦ ἰσραὴλ· πρῶτον ἐπορεύθη ὅτι πᾶν ὄρος ὑψηλὸν, καὶ ὑπόκατω παντὸς ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἐπόρνευσε. καὶ εἶπα μὴ τὸ πορεύεσθαι αὐτὴν πάντα ταῦτα· ἀνάστρεψον πρός με. καὶ οὐκ ἀνέστρεψε· καὶ εἶδεν ἡ ἀστοῦθεσα αὐτὸς τῆς ἰσραὴλ συναγωγῆς ἡ ἀστοῦθετος ἰούδα· καὶ εἶδον οἱ ἀπὸ ἰούδα, διότι πολὺ πάντων ὧν κατελείφθη, ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἡ κατοικία τοῦ ἰσραὴλ. καὶ ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου· δεῖ πεδιδῆναι τὴν ἰούδαν.

ἐξαπέστειλα γὰρ τὴν συναγωγὴν ἰσραὴλ, ἐξένεγκεν αὐτὸς εἰς ἀσσυρίους· καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον * ἀποστάσεως εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀστοῦθετος ἰούδα· μὴ ποιοῦντα ὃ ἐποίησε τοῦ ἰσραὴλ, ἐξαποστείλας αὐτὸν, δὸς βιβλίον * ἀποστάσεως, δεῖν παιδεύθηναι τῆς ἰούδα συναγωγὴν ἐξ ὧν πεπόνθασιν ἐκεῖνοι· οἱ δὲ μόνον οὐκ ἐπαιδεύθησαν, ἀλλὰ προσέθηκαν τοῖς ἁμαρτήμασιν ὥστε. τὰ ἁμαρτήματα τῆς ἰσραὴλ συναγωγῆς συγκείσει τῶν ἁμαρτημάτων τῆς συναγωγῆς τοῦ ἰούδα, δικαιοτέρα εἶναι δοκεῖν· καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς. καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀστοῦθετος ἰούδα ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς, καὶ ἐπορεύθη, καὶ ἐπόρευσε καὶ αὐτὴ, καὶ ἐγένετο αὐτῆς εἰς ὀδὸν ἡ πορεία. καὶ ἐμοιχεύσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον· καὶ ἐν πᾶσι τόποις οὐκ ἐπέστρεψε πρός με ἡ ἀστοῦθετος ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι ψεύδει ἐπέστρεψε πρός με· οὐκ * ἤδεσάν με ἐξ ὧν ἐποίησα τοῦ ἰσραὴλ,

* Κ. ἀποστασίου
* Κ. ἀποστασίε
* Κ. ἴδη.
ιω

A nis, de quibus Hieremias prophetavit, & Daniel. Si intellexisti historiam quæ in Regnorum libris scripta est, considera verba Prophetæ, & videbis eundem exprimi sensum. Accusatur Israël & dicitur: Audiens congregatio Iuda quod ob peccata sua Israël traditus sit captivitati, non egit pœnitentiam, nec conversa est ad me: sed in tantum peccata peccatis cumulavit, vt ad comparationem vitiorum ejus justior inveniatur Israël. Deinde Propheta prædicare jubetur ad Israël, vt quia Iuda pejor illo factus sit, convertatur ad Dominum, & Israël, & Iuda B sub vno imperio futuros esse, & ad pristinam redituros concordiam. Quod vt planius fiat, ipsius Scripturæ verba ponenda sunt: *Et dixit Dominus ad me in diebus Regis Iosiæ: Vidisti quid fecit mihi habitatio domus Israël?* Non dixit Iuda, sed prius Israël. *Abiit subtus omnem montem excelsum, & subtus omne lignum nemorosum, & fornicata est illic, & dixi, postquam fornicata est hæc omnia: Convertere ad me, & non est conversa. Et audivit prævaricationem ejus, idest populi Israël,* C *prævaricatrix Iuda. Et viderunt, idest ij qui erant de Iuda, quoniam de omnibus comprehensa est in quibus mœchabatur habitatio Israël. Dimisi eam & dedi ei libellum repudij.* Dimisi enim populum Israël, & ejeci eos in Assyrios: *Et dedi ei libellum repudij in manu ejus, & non timuit prævaricatrix Iuda.* Post tanta quæ passa est Israël, dimissa à Deo, accipiens libellum repudij in manus suas, debuerat à vitijs Iuda converti, & per aliena peccata correpta, sibi similia præcavere: quæ non solum peccare non desijt, sed pri- D stina scelera duplicavit, in tantum vt ad comparationem ejus congregatio Israël, quæ prius fuerat ipsa damnata, sit justior. *Et dedi ei libellum repudij in manus ejus, & non timuit prævaricatrix Iuda soror ejus, sed abijt, & fornicata est & ipsa, & facta est fornicatio ejus in nihilum, & mœchabatur in lignum & lapidem: & in his omnibus non est conversa ad me prævaricatrix Iuda, ex toto corde suo, sed in mendacium*: nec timuit ex his quæ fecerat Israël, vt toto corde converteretur ad me, & deposito mendacio, in quo perseve-

Ierem. 3. 6, 7, 8.

Ierem. 3. 9.

Ier. 3, 9, 10.

rabat, vere ageret pœnitentiam. *Et dixit*
Ierem. 3. 11. *Dominus ad me, justificavit animam suam*
Israël à prævaricatrice Iuda: Peccata Israël
cum Iudæ vitijs comparata justificant quo-
Ierem. 3. 12. dammodo animam ejus. *Vade & lege ser-*
mones istos ad Aquilonem. Si intellexisti hi-
storiam, videamus quid in his sermo mysti-
cus significet. Vocatio gentium, expecta-
tio Israël, habuit exordium vt testantur
Apostoli, post annuntiationem quam Iu-
Act. 13, 46. deorum prædicaverunt Synagogis: *Ad vos,*
dicentes, *erat missus sermo; sed quia indignos*
vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad
gentes. Paulus quoque sacra voce loquitur:
Rom. 11, 11. *Illorum peccato salus gentibus facta est ad ze-*
landum eos. Igitur multa peccata illius
populi fecerunt eum à Domino derelinqui, &
nos ad spem salutis venire; qui alieni era-
mus testamentorum, & repromissionis.
Vnde etenim mihi nescio vbi extra sanctam
terram nato, nunc de repromissionibus dis-
putare, & credere in Deum patriarcharum,
Abraham, Isaac, & Iacob, & in Iesum Chri-
stum qui omnium Prophetarum vocibus
prædicatus est? Si intellexisti duos popu-
los, Israël & Gentium, intellige transmi-
grationem Israël de populo Iudæorum, &
de eo scriptum esse: *Dimisi eam, & dedi ei*
libellum repudij. Dimisit enim vere Deus
populum Israël, & dedit libellum repudij, vt
sequens firmat exemplum. Iubet lex Moysi
mulieri displicenti viro suo dari libellum
repudij, & dimitti eam, & tunc viro licere,
vt alteram ducat. Iuxta hunc sensum in-
tellige accipientes Iudæos libellum repudij,
& omnino derelictos à Domino. Vbi enim
jam apud eos Prophetæ? Vbi signa virtu-
tum? vbi manifestatio Dei? Non templum,
non victimæ, non alius quilibet cultus vo-
luminibus Legis expressus. Ejecti sunt de
regionibus suis, atque ita dedit Dominus li-
bellum repudij Israël. Post eos nos qui in
Scripturis Iudæi vocamur, Iudæi autem
propter tribum Iuda, ex cujus Salvator
stirpe descendit, conversi simus ad Domi-
num; & novissima nostra, quæ vtinam sal-
tem in hoc tempore non complerentur, si-
milia futura sunt peccatis Iuda, imo pejo-
ra. Et vt credas in consummatione sæculi
deteriora, nobis eventura quam evenerunt
Iudæis, audi Salvatorem in Euangelio præ-

A ἵνα τελείως ὑπιςρέψῃ, ἀλλὰ δέον αὐτὴν ὑπιςρέφειν ἐν ἀληθείᾳ. ἡ ᾗ ὅτι ψεύδει ὑπιςρέψε, καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπέςρεψε πρός με ἡ ἀστιώδυπος ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι ψεύδει· καὶ εἶπε κύριος πρός με· ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς ἀπιςθέτου ἰούδα· τὰ ἀμφότερα τοῦ ἰσραὴλ συγκεκρίμενα τοῖς πλάσμασιν ἰούδα, γένοιτο δικαίωσις τῆς ψυχῆς ἰσραὴλ συναγωγῆς· πόρρωθεν ὤν, καὶ ἀναγνῷη τοὺς λόγους τούτους πρὸς

B βορρᾶν· εἰ γενοήθη τὸ ῥητὸν, ἴδωμεν τί βούλεται ἐν τούτοις δηλοῦται· κλῆσις τῶν ἐθνῶν ἀρχὴν ἔχει ἐκ τοῦ πολυπλάσματος τοῦ ἰσραὴλ, λέγουσιν οἱ ἀπόστολοι κηρύξαντες τοῖς τῶν ἰουδαίων συναγωγαῖς· ἐπ ὑμῖν μὲν ἐξαπεσταλμένος ὁ λόγος τῆς σωτηρίας. ἐπειδὴ ᾗ ἀνάξιους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ τρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη· καὶ ὁ ἀπόστολος περὶ τούτων εἰδὼς, ἃ οἶδε λέγει· τῷ αὐτῷ πταίσματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς ὃ παραζηλῶσαι αὐτούς· οὐκοῦν αἱ

C πολλαὶ ἁμαρτίαι οὐκείνου τοῦ λαοῦ πεποιήκασιν αὐτὸν ἐγκαταλειφθῆναι, καὶ ἡμᾶς ἥκειν ὅτι τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν, τοὺς ἀλλοτρίους τῶν βασιλειῶν· πόθεν γὰρ ἐμοὶ ὁπουποτοῦν γνωμένῳ ξένῳ τῆς λεγομένης ἁγίας γῆς, νῦν περὶ τῶν εὐαγγελιῶν διαλέγεσθαι τοῦ θεοῦ, καὶ πιςεύειν εἰς τὸν θεὸν τῶν πατριαρχῶν, ἀβραὰμ, καὶ ἰσαὰκ, καὶ ἰακώβ, καὶ ἰησοῦν χριςὸν τὸν προκεκηρυγμένον ὑπὸ τῶν προφητῶν χρόνῳ θεοῦ παραδεδόσθαι· εἰ νοεῖς

D τοὺς δύο τόπους λαοὺς ὃν ἀπὸ τοῦ ἰσραὴλ, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ ἰούδα. ὅτι τοῦ λαοῦ ἐκείνου τοῦ ἰσραὴλ καὶ περὶ ἐκείνου νοεῖ μοι γεγράφθαι· ἐξαπέσταλκα αὐτὸν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποσασίου· ἐξαπέςειλε γὰρ τὸν λαὸν ἐκεῖνον ὁ θεὸς, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ βιβλίον ἀποσασίου. ὅπερ ποιοῦν ὅςιν ὅτι τῶν γεγαμηκότων· ἐὰν δυσάρεσος ᾖ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, λέγει ὁ μωσέως νόμος, βιβλίον ἀποσασίου ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἤνετο, καὶ ἐξαπιςέλλετο ἡ γυνή. καὶ ἐξὴν τῷ ἀποςείλαντι τὴν

E πρότερον γυναῖκα, μετὰ ὃ δοκεῖν ἠρημωτικέναι, γαμεῖν ἑτέραν γυναῖκα· ὅπως τῷ λόγῳ ἴδε ἐκείνοις λαμβάνοντας βιβλίον ἀποσασίου.

καὶ ἐπεὶ ἔλαβον ὃ βιβλίον τοῦ ἀποσασίου, διὰ τοῦτο ἐγκαταλείφθησαν πάντη· πῶς γὰρ πρεσβεύσαι ἐπὶ παρ' αὐτοῖς; πῶς σημεῖα ἐπὶ παρ' αὐτοῖς; πῶς ἐπιφάνεια θεοῦ; πῶς ἡ λατρεία, ὀναὸς, αἱ θυσίαι ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ τόπου ἑαυτῶν· ἔδωκεν δὲ τῷ ἰσραὴλ βιβλίον ἀποσασίου· εἶτα ὑμεῖς ἰούδα. ἰούδα γὰρ διὰ τὸν σωτῆρα ἐξ ἰούδα φυλῆς ἀνατείλαντα. πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν. ἐπιςρέψαμεν πρὸς κύριον, καὶ τὰ πλουτοῦντα ἡμῶν. ἀπὸ εἴθε μὴ ἤδη εἴη. πολλαπλήσια ἔοικε γίνεσθαι τοῖς ἐκείνων πλουτοῦσι, εἰ μὴ ἄρα καὶ χείρονα· ὅπερ γὰρ ποιοῦντα τὰ κατ' ἡμᾶς ὅτι σωτηρία τῆς αἰῶνος τοῦτο ἔσται, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐν

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

εὐαγγελίου ἀπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένων, ἐν οἷς φησι· Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται· καὶ ποιήσει σημεῖα καὶ τέρατα ὁ ἐλευσόμενος, ὥστε ἀποπλανᾶσθαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς· καὶ τοιαῦτά ἐστι τὰ καθ' ἡμᾶς, ὥστε τὸν σωτῆρα λέγειν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐπιδημίας, ὡς οὐκ τῶν παρόντων ἐκκλησιῶν πίστιν ταχέως μὴ εὑρησομένου· πλὴν ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; καὶ ἀληθῶς ἐὰν κρίνωμεν τὰ παράδοξα ἀληθείᾳ, καὶ μὴ ἔχθρος, καὶ κρίνωμεν τὰ παράδοξα παραιρεσῶ, καὶ μὴ τῶν βλέπειν πολλοὺς σπουδαρμένους, ὀλίγους τινὰς ἂς οὐκ ἐσμὲν πιστοί· ἀλλά ποτε ἦσαν πιστοὶ, ὅτε τὰ μαρτύρια τῇ ἡλικίᾳ ἐγίνοντο. ὅτε ἀπὸ τῶν κοιμητηρίων παρεπέμπαντες τοὺς μάρτυρας, ἤρχόμεθα ἐπὶ τὰς σπουδαρχὰς, καὶ ὅλη ἡ ἐκκλησία μὴ ἐκδηκομένη παρεγένετο, καὶ οἱ κατηχούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυρίοις κατηχοῦντο, καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν μὲ χεῖρ θανάτου, μὴ πειρώμενοι μηδὲ παραιτούμενοι ἐπὶ τὸν ζῶντα θεόν· τότε ἔδαμεν καὶ σημεῖα ἐωρακότας παράδοξα καὶ τέρατα· τότε ἔσαν πιστοὶ ὀλίγοι μὲ, πιστοὶ δὲ ἀληθῶς, τὴν γενεὰν καὶ τὴν ἡλικίαν ὁδεύοντες ἐδὲν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωήν· τινὲς δὲ ὅτε γεγένασθε πολλοὶ, ἐπεὶ ἐ δυνατὸν εἶ πολλοὺς ἐκλεκτούς. ἐ γὰρ φεύδεται ὁ εἰπὼν ἰησοῦς· πολλοὶ εἰ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοὶ οὐκ γὰρ τὸν πλήθους τῶν ἐπαγγελλομένων θεοσέβειαν σφόδρα εἰσὶν ὀλίγοι, οἱ καταπαύοντες ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν· ἐὰν ἔν λέγῃ ὡς πρὸς τὸ· ἐξαπέστειλε δὲ τὰ ἁμαρτήματα τὸν ἰσραὴλ, καὶ ἐξαπέστειλε εἰς μετοικίαν αὐτόν. ὁ δὲ οἶδα ἀκούων τὰ ῥήματα τοῦ ἰσραὴλ, οὐκ ἐπέστρεψε. λέγει περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, ὅτε ἀναγινώσκομεν τὰ τοῦ ἰσραὴλ συμβεβηκότα· εἶτα παράσημα περὶ ἐκείνου τὸν λαὸν δέον ἡμᾶς φοβεῖσθαι, καὶ λέγειν εἰ τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον οὐδὲ ἡμῶν φείσεται; εἰ ἐκείνους τοὺς αὐχοῦντας ἐπὶ καλλιέλαιον τοὺς ἐρριζωμένους εἰς τὴν ῥίζαν τῶν πατριαρχῶν, ἀβραὰμ, καὶ ἰσαὰκ, καὶ ἰακὼβ, μὴ φεισάμενος ὁ χρηστὸς ἅμα καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ἐξέκοψεν, πόσῳ πλέον ἡμῶν ἐ φείσεται; ἴδε χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ. ὁ μὲν χρηστὸς μὲ, οὐκ ἀπότομος δὲ. οὐδὲ ἀπότομος μὲ, χρηστὸς δὲ ὁ. εἰ γὰρ χρηστὸς μόνον ἦν, ἀπότομος δὲ μὴ ἦν, ὅτι πλεῖον ἂν κατεφρονήσαμεν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ· εἰ ἀπότομος μὲ ἦν, χρηστὸς δὲ μὴ ἦν, πάλαι ἂν κατεγνώμεν ὅτι πᾶς ἁμαρτίας ἡμῶν· τινὲς δὲ ὡς θεὸς ἀμείνοτερον ἔχει· χρῆζομεν γὰρ οἱ ἄνθρωποι μετανοοῦντες τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ἐμμένοντες δὲ ταῖς

A dicantem : *Cum multiplicatæ fuerint iniquitates, refrigescat charitas multorum. Qui autem perseveraverit vsque in finem hic saluus erit.* Et in alio loco : *Fient signa & prodigia in cœlo & in terra, ad decipiendos, si fieri posset, etiam electos* : tantaque incredulitas in vniverso humano genere futura est, vt Salvator noster [qui omnia quæ sunt ventura cognoverat] loqueretur : *Putas veniens Filius hominis inveniet fidem super terram?* Vere quippe si judicemus fidem & veritatem, non multitudinem, & respiciamus voluntatem hominum non congregationem, videmus in tanto numero Ecclesiarum fidem difficile reperiri. Tunc erant vere fideles, quando Martyrum victimæ feriebantur ; quando cruentas exequias prosecuti, tristes ad Ecclesiam revertebantur ; omnis erat multitudo lugentium ; quando cathecumeni in prima statim fide pro ferendo martyrio ducebantur ; quando mulierculæ & infirmus sexus vsque ad mortem manebat intrepidus. Tunc vere signa de cœlo, tunc fiebant portenta de terra. Tunc erant pauci quidem sed vere fideles, angustam & arctam ingredientes viam, quæ ducit ad vitam. Nunc vero quando facti sumus plures, quia difficile est plures esse bonos, neque enim mentitur Iesus dicens : *Multi vocati, pauci autem electi*, ex tantis Christianam fidem pollicentibus pauci sane reperiuntur qui habeant fidem, & veritatem, & beatitudine digni sint. Si itaque dicit : Primum propter peccata dimisi Israël, & reliqui eum in commigrationem : Iuda autem audiens ea quæ acciderant Israël, noluit ad me converti : de nostris loquitur peccatis, qui legentes ea quę passus est populus Iudæorum, non timemus, neque dicimus : *Si naturalibus ramis non pepercit, quanto magis nec nobis parcet Deus?* Si illos gloriantes esse se olivam bonam, & radicem Patriarcharum, Abraham, Isaac, & Iacob, Christus clementissimus Deus pro suo merito eradicavit ; quanto magis neque nobis parcet, si similia fecerimus ? Vide benignitatem & severitatem Dei. Neque enim benignus tantum est, & non severus : neque severus tantum, & non etiam benignus. Si benignus esset tantummodo, bonitatem ejus contemneremus : si severus tantum, desperatio nos salutis, propter peccata quæ fecimus, præcipitaret in vitia. Nunc vero quasi * dans necessaria, quippe habemus omnes bonitatem ejus ob pœnitentiam, & severitatem ob delicta, &

Matth. 24. 12.

Matth. 24. 24.

Luc. 18. 8.

Matth. 20. 16.

* MS. R. Deus, nec. fariam quippe

benignus est, & severus, & loquitur ad nos per Prophetam dicens: *Vidisti quid fecit mihi habitatio domus Israël* (Israël in præsenti pro Iudæorum populo accipe) *abijt super omnem montem excelsum, & subijt vsque ad omne lignum nemorosum.* Si consideres Pharisæum ascendentem templum cum superbia, & non percutientem pectus suum, neque mala propria sentientem, quomodo
Luc. 18. 11. dicat: *Gratias tibi ago, quia non sum vt cæteri homines, raptores, injusti, adulteri, & sicut iste publicanus: jejuno bis in Sabbato, decimas do de substantia mea.* Vides quomodo ascendit super omnem montem excelsum, & inflammatus arrogantia ista præsumat. Sunt autem alij qui ascendunt super colles, & fiunt subtus omne lignum non fructiferum, sed nemorosum: siquidem alterius naturæ est lignum quod vbertate fertile est, alterius quod tantum abundat fronde foliorum. In nemoribus & lucis nemo plantat ficum, nemo vineam, nemo arbores fertiles, sed oblectationi visus tantum ligna frondentia. Tales sunt Hæretici, qui orationem suam verborum decore componunt, non vt convertant audientes à vitiis, sed vt delectent. Igitur qui istiusmodi seductione persuasus est, abiit subtus omne lignum. Simulque attende quare non dixerit; omne lignum, & tacuerit; neque rursum addiderit; omne lignum fructiferum, sed significanter adjecerit: *subtus omne lignum frondosum.* Quamobrem si intelligas cur præcipiatur in Lege:
Deuter. 16. 21. *Non plantabis omne lignum juxta altare Domini Dei tui, nec facies nemus*: nominatim quippe interdicitur ne lucus plantetur in Templo, si observaveris quare dictum sit: *Fornicata est illic, & dixi postquam fornicata est hæc omnia, Ad me convertere, & non est conversa, & vidit prævaricationem ejus prævaricatrix Iuda*; de nobis dici intellige, qui derelinquentes pactum quod cum Deo fecimus, non servamus; neque respicimus priorem populum, testamentum, & repromissiones, & nobilitatem generis per peccatum simile
Iob. 8. 39. perdidisse. *Si essetis filij Abraham, opera patris vestri faceretis*: dicit eis Dominus. Et in
Luc. 3. 8. alio loco Ioannes Baptista. *Ne incipiatis*, inquit, *dicere in vobis, quia patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quia potens est Dominus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ:* lapides esse nos significans, quia ad similitudinem lapidum obdurantes corda nostra renuimus veritatem. Et vere omnipotens Deus suscitabit filios Abrahæ de lapidibus,

ἁμαρτίας τῆς ἀποτομίας· * εἰ ζηλωτὸς ὑπὲρ κύριον τοῦ παντοκράτορος ἀπότομος ὁ θεός, καὶ λαλεῖ ἡμῖν διὰ τοῦ προφήτου, καὶ λέγει· ἴδετε ἃ ἐποίησε μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ· τὸν Ἰσραὴλ τὸν λαόν μου νῦν οἰκεῖνον, ὃς ἐπορεύθη ὅπῃ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου κατασκιοῦ· ἐὰν ἴδῃς τὸ φαρισαῖον εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβαίνοντα ἀλαζονικῶς καὶ μὴ τύπτοντα ἑαυτοῦ τὸ στῆθος, μηδὲ κηδόμενον τῶν ἰδίων κακῶν, ἀλλὰ λέγοντα· εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων. ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί. ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατεύω τὰ ὑπάρχοντά μου. ὁρᾷ ὅτι ἀναβέβηκεν ὅπῃ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν ψευδῶς, καὶ ἀλαπάσας μεγαλοφροσύνῃ, καὶ κενῇ τῇ ὑποκρισίᾳ· ὃς οὐ ἀναβέβηκε ὅπῃ πάντα βλαστὸν ὑψηλὸν, καὶ γέγονεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου, καρπίμου, ἀλλ' ἀλσώδους· ἄλλο γὰρ τὸ ἀλσῶδες ξύλον, ἄλλο δὲ καρποφόρον· εἰς ἄλση ὅταν φυτεύωσι, ξύλα φυτεύουσιν οὐ τὰ καρποφόρα, οὐ σύκινα, οὐδὲ ἄμπελον, ἀλλὰ μόνον τέρψεως χάριν ἄκαρπα ξύλα· τοιούτους δὴ τοὺς λόγους τῶν ἑτεροδόξων, καὶ τὰ κάλλη τῶν πιθανοτήτων αὐτῶν, οὐκ ὀπίσω ῥεφόντων τοὺς ἀκούοντας· ὅταν οὖν τοῖς τοιούτοις λόγοις τις ἑαυτὸν ὑπεδῷ, πεπόρευται ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους· οὐκ εἴρηκε παντὸς ξύλου, καὶ σεσιώπηκεν. οὐδὲ πάλιν προσέθηκε παντὸς ξύλου τοῦ καρπίμου, ἀλλ' εἴρηκεν· ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους· διὰ τοῦτο νοήσῃς, τί δήποτε ὁ νομοθέτης λέγει· οὐ φυτεύσεις πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, καὶ οὐ ποιήσεις ἄλσος. ἔχει γὰρ καὶ ὄνομα τοῦ ἄλσους ἀπηγορευμένον· καὶ ἐπορνεύσαν οὐκεῖ· καὶ εἶπα, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· πρός με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνέστρεψε· καὶ εἶδε τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς ἡ ἀσύνθετος ἰούδα· λελησιδόρηκε καὶ ἡμεῖς, λέγω σοι ἁμαρτάνοντες, καὶ μὴ τηροῦντες τὰς συνθήκας τοῦ θεοῦ, μηδὲ βλέποντες ὅτι ἀπολωλέκασιν οὐκεῖνοι τὴν διαθήκην, δυνηθεῖς ὄντες ἐξ ἀβραὰμ ὄντες, ἐπαγγελίαν λαβόντες· διόπερ ἡμᾶς λογίζεσθαι, ὅτι οὐκ ἀπολώλασιν οὐκεῖνοι τῆς θεολογίας καὶ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ὁδὲν ἄνησιν αὐτοὺς τὸ εἶναι ἀπὸ τῶν πατέρων. πόσῳ πλέον ἡμεῖς ἁμαρτάνοντες ἐγκαταλειφθησόμεθα, εἰ ἦτε τέκνα τοῦ ἀβραὰμ, τὰ ἔργα τοῦ ἀβραὰμ ἂν ἐποιεῖτε, λέγει αὐτοῖς ὁ σωτήρ· καὶ πάλιν ὁ ἰωάννης· μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δυνάσθαι ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ ἀβραάμ. λίθους ἀμετάθετος ἡμᾶς, τοὺς σκληροὺς καὶ λιθίνους ἔχοντας τὴν καρδίαν, καὶ ἐσκληρωμένους πρὸς τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἀληθῶς ὁ δυνατὸς θεὸς ἤγειρε τέκνα τῷ ἀβραὰμ ἀπὸ τῶν λίθων, ἐὰν μείνωμεν ἐν

ἐν τῇ υἱοθεσίᾳ, καὶ τηρήσωμεν τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας· εἶδεν οὖν τὴν ἀσεβοῦσαν ἀυτῆς τῆς κακοτεχνίας τὴν Ἰσραὴλ ἡ ἀσεβοῦσα Ἰουδάν, ἡ μὴ τηρήσασα τὰς συνθήκας τὰς πρὸς θεόν, καὶ εἶδον ὅτι περὶ πάντων ὧν κατελήφθη ἐν κεφαλίδι. ταῦτα δὲ πάντα ἡμεῖς βλέποντες οἱ ἰουδαῖοι ἀναγινώσκομεν τὴν γραφήν. ὅτι περὶ πάντων ὧν κατελήφθη ἡ κακοτεχνία τῆς Ἰσραὴλ, ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο. ἐξαπέστειλεν αὐτὴν ὁ θεὸς, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. καὶ δέον ἡμᾶς παιδευθῆναι ἐξ ὧν ἐκείνοις ἐποίησε, κρίνας αὐτοὺς κατὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἐγκαταλιπὼν, καὶ παραδοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ παραδοὺς εἰς φόνον, καὶ παραδοὺς τοῖς πολεμίοις· δέον ἐκ τούτων ἡμᾶς διεγρήγορσθαι, καὶ ἕκαστον ἡμῶν λογίζεσθαι ὅτι εἰ ὁ θεὸς τοῦ κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται, εἰ τοὺς ἀπὸ τῶν πατέρων ὅτως ἐξέωσε γνωρίμους ἁμαρτωλοὺς, τί ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληθέντες πεισόμεθα; ἡμεῖς οὖν τούτων ἐλογισάμεθα κληθέντες, ἵνα παραζηλώσῃ ἐκεῖνος ὁ λαὸς ὁρῶν τὰ δεινὰ πεπονθότα· βλέπων τὸν οἶκον τῆς προσηλυτοῦτα· εἰ ἤδη τοσαῦτα ἐκεῖνοι πεπόνθασι, πόσῳ πλέον ἐὰν ἁμαρτάνωμεν ἡμεῖς ἐγκαταλειφθησόμεθα; ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἡ κακοτεχνία τῆς Ἰσραὴλ, ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσεβοῦσα Ἰούδα ἃ * πεποίηκα τῇ κακοτεχνίᾳ τῆς Ἰσραὴλ ὅτι ἐξαπέστειλα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. οὐκ ἐφοβήθη οὐκ τοὺς ἐκείνοις γεγενημένων· εἰσῆλθέ τις εἰς οἰκίαν οἰκοδεσπότου, νεώτερος ὤν, πτωχάνεται τινα τῶν πρεσβυτέρων οἰκετῶν ἀὶ ὁ οἰκοδεσπότης τινὰς ἠτίμασε τοὺς οἰκέτας, καὶ λαβὼν, καταγνόησας εἰ βούλεται εἰ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ οἰκοδεσπότου, φυλάσσεσθαι τούτοις πρεσβεύειν ἃ πεποίηκαν οἱ πρεσβύτεροι δοῦλοι, καὶ ἡμαρτηκότες, καὶ ἐκβεβλημένοι, καὶ κολάσεις παραδεδομένοι. εἶτα μαθὼν τινα * πεποιηκέναι οἱ πρεσβύτεροι δοῦλοι καὶ ἀδοκιμηκότες, καὶ ὅτι πεπαῖοι ἐλευθερίας πετυχήκασι, ζηλοῖ ἐκείνους· καὶ ἡμεῖς οὐ οὐκ ἡμῶν δοῦλοι τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ εἰδώλων καὶ δαιμόνων, ἐθνικοὶ, χθὲς καὶ πρῴην προσηλυτωμεν τῷ θεῷ, ἀναγινώσκομεν τὴν γραφήν· ἴδωμεν τὸν ἐδικαιώθη, τὸν κατεδικάσθη, μιμησώμεθα τοὺς δικαιωθέντας, φυλασσώμεθα πρεσβεύειν τούτοις, οἷς πρεσβεύσαν οἱ ἀιχμαλωτισθέντες, οἱ ἐκβληθέντες ἀπὸ τοῦ θεοῦ· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσεβοῦσα Ἰούδα, καὶ ἐπορεύθη, καὶ ἐπόρευσεν καὶ * αὐτῇ· πρότερον πορεύσαντος τοῦ Ἰσραὴλ, πεπόρευκεν ὕστερον καὶ Ἰούδα, καὶ ἔλθετο εἰς οὐδὲν ἡ πορνεία αὐτῆς. καὶ

* Χ. πεποιηκεν ἡ κακοτεχνία

* Χ. πεποιηκεν, ἢ, πεποιηκότες

* Χ. αὐτῇ

A si permaneamus in adoptione ejus, & ſpiritum per quem adoptati ſumus, cuſtodiamus in nobis. Vidit ergo prævaricationem Iſraël prævaricatrix Iuda, quæ non ſervavit pactum quod cum Deo fecerat: *Et vidit quoniam de omnibus in quibus mœchabatur, comprehenſa eſt illa generatio.* Omnia quippe quæ paſſus eſt Iſraël, nos qui ſumus Iuda legentes in ſacris voluminibus, invenimus quoniam de omnibus mœchabatur habitatio Iſraël; dimiſit eam Dominus, & dedit ei libellum repudij. Et cum deberemus ex his

B quæ illi paſſi ſunt, nos ad meliora converti, & inſpicere quod illi propter peccata traditi ſunt captivitati, & interfecti ab inimicis, & civitates eorum igni exuſtæ ſunt: cum itaque, vt diximus, hæc nobiſcum deberemus reputare, quia ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, quanto magis nec nobis parcet? ſi illos qui & Patriarcharum genere deſcendebant, ſic propter peccata dimiſit, quid nos neceſſe ſit vocatos ex gentibus pati? nihil horum reputamus; & ideo nos vocatos vt illi incitentur ad zelum, videntes ſervos aliquando liberos, ignobiles

C aliquando, nunc Dei filios. Si autem illi tanta paſſi ſunt, quanto magis nos, ſi peccaverimus, pejora patiemur? In quibus mœchabatur habitatio domus Iſraël, dimiſi eam, & dedi ei libellum repudij in manus ejus, & non timuit prævaricatrix Iuda hæc quæ fecit habitatio Iſraël, quia dimiſi eam, & dedi ei libellum repudij. Nec timuit prævaricatrix Iuda, vt ne ipſa propter peccata ſua, ſimilia ſuſtineret. Si quis nuper emtus domum emtoris & Domini fuerit ingreſſus, ſciſcitatur ab aliquo conſervo, ſi

D quis de prioribus ſeruis offenderit Dominum, quid promeruerit: & ſi voluerit in domo Domini perſeverare, cavet ea facere, quæ eos feciſſe audivit, qui verberibus & tormentis, & relegatione digni extiterunt. Deinde diligentiſſime inquirens quid fecerunt illi qui libertatem à Domino meruerunt, omni labore nititur vt ea faciat quæ eos feciſſe cognovit. Et nos itaque qui non eramus ſervi Domini, ſed idolorum, & Dæmonum, & poſtea ex gentibus congregati credidimus in Chriſtum, legamus Scripturas, videamus quis juſtificatus ſit, quis of-

E fenderit Deum, & cum omni obſervatione nitamur ea facere quæ juſtos legimus feciſſe, & caveamus in hæc incidere in quæ inciderunt hi qui traditi ſunt captivitati, & ejecti de hæreditate Dei. *Et non timuit prævaricatrix Iuda, ſed abijt, & fornicata eſt & ipſa.* Poſt fornicationem in qua primus corruit Iſraël, fornicata eſt etiam Iuda. *Et facta eſt fornicatio eius in nihilum, & mœchaba-*

tur in ligno & lapide. Quando peccamus duro contra Deum corde, nihil aliud facimus, nisi cum lapide fornicamur. Quando in * voluptate peccavimus, mœchamur subtus omne lignum nemorosum. *Et in his omnibus non est conversa ad me prævaricatrix Iuda ex toto corde suo, sed in mendacio.* Et nos conversi sumus ad Dominum, sed quia non ex toto corde conversi, dicitur: *Non est conversa ad me prævaricatrix Iuda ex toto corde suo.* Neque vero ait, Non est conversa ad me prævaricatrix Iuda & tacuit: sed, *Non est*, inquit, *conversa ad me prævaricatrix Iuda ex toto corde suo, verum in mendacio*: vt ostenderet eos qui convertuntur, si non ex toto corde convertuntur, in mendacio, non in veritate converti. Quapropter legamus Veteris Testamenti historias, & Prophetas, & si quos justificatos invenerimus, imitemur ea per quæ illi justificati sunt. Legamus Evangelia, & omne novum Testamentum. Legamus Apostoli Pauli Epistolas vniversas, & scribamus in cordibus nostris, viventes juxta præcepta cœlestia, vt non tradatur & nobis libellus repudij; sed coheredes efficiamur cum Christo Iesu, * & videbimus quod plenitudine Gentium Ecclesiam Dei introeunte, in novissimis salvetur Israël, secundum illud eloquium: *Cum autem plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israël salvus erit, & fiet vnus grex, & vnus Pastor*, docens in commune populum suum magnificare omnipotentem Dominum cũ Christo Iesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

* MSS. R. voluntate

* MSS. R. & plenitudine Gentium Ecclesiã Dei introeunte novissimus salvetur Israël

Rom. 11. 25.

Ioh. 10. 16.

A ἐμοιχεύσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον· ὅταν ἁμαρτάνωμεν, τοῦτο ἄλλο ποιοῦμεν. καὶ λιθοκόροι γινόμεθα μοιχεύομεν τὸν λίθον· ὅταν ἁμαρτάνωμεν, καὶ πορνεύωμεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἡμεῖς μοιχεύομεν τὸ ξύλον· καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρός με ἡ ἀσεμνοῦσα ἰοῦδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι ψεύδει· εἰ ἐπεστρέψαμεν πρὸς τὸν θεὸν, ἐλεπῶς ὄν, ἐγκαλούμεθα ὡς οὐκ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑπεστρέψαντες· διὸ οὐκ εἶπε· καὶ οὐκ ἐπέστρεψεν ἡ

B ἀσεμνοῦσα ἰοῦδα, καὶ *ἔστι. ἀλλά· καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρός με ἡ ἀσεμνοῦσα ἰοῦδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι ψεύδει ἐπέστρεψε· ἡ οὖν ἀληθῶς ὑπεστροφὴ ἐστὶν ἀναγνῶναι τὰ παλαιὰ, εἰδέναι τοὺς δικαιωθέντας, μιμήσασθαι αὐτοὺς, ἀναγνῶναι οὐκοῦν, ἰδεῖν τοὺς μεμαρτυρήκοτας, φυλάξαντας πεπιστεῦν τοῖς μεμαρτυρημένοις, ἀναγνῶναι τὰ βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης, τοῦ ἀποστόλου τοὺς λόγους, μὴ δὲ ἀναγνῶναι γράψαι ταῦτα πάντα εἰς τὸν καρδίαν, βιῶσαι κατ' αὐτὰ, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν δοθῇ βιβλίον ἀπυστασίου, ἀλλὰ διωνθῶμεν ἡμεῖς ὅτι τὸν κληρονομίαν τὸν ἁγίων μετὰ τοῦ πληρώματος τῶν ἐθνῶν σωθέντος, δωνθῇ καὶ τότε ὁ ἰσραὴλ εἰσελθεῖν· ἐὰν γὰρ τὸ πλήρωμα τοῦ ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς ἰσραὴλ σωθήσεται, καὶ γενήσονται μία ποίμνη, καὶ εἷς ποιμὴν διδάσκων δοξάζειν τὸν παντοκράτορα ἐν αὐτῷ τῷ χριστῷ ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν·

* κ ἰσχυρὰ.

HOMILIA V.

in istud:

Iocem. 3. 22. *Revertimini filij revertentes: & sanabo contritiones vestras.* vsque ad illud: *Accingite vos ciliciis.*

Ieremi. 4. 8.

ΟΜΙΛΙΑ ε'.

Εἰς τό.

Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἐπιστρέφοντες. κ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν· μέχρι τοῦ περιζώσασθε σάκκους·

Interprete BALTHAZARE CORDERIO.

DIsertè quidem in Apostolorum Actis scriptum est, Apostolos primùm ingressos in Synagogam Iudæorum, annuntiantes ipsis, tamquam cognatis propter Abraham, & Isaac, & Iacob, quæ erant de adventu Iesu Christi: quando autem illis dicta non admittentibus oportebat esse alios eorum quæ dicebantur auditores, tunc præmissâ excusatione ipsos deserüerunt.

Act. 13. 46. Scriptum est enim: *Quia vobis oportebat an-*

D ΣΑφῶς μὲν ἐν τοῖς τῶν ἀποστόλων γέγραπται προσέχειν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι εἰσήεσαν πρῶτον εἰς τὸν τῶν ἰουδαίων συναγωγὸν, καταγγέλλοντες αὐτοῖς, ὡς συγγενεσι διὰ τὸν ἀβραὰμ, καὶ ἰσαὰκ, καὶ ἰακώβ, * περὶ τῆς παρουσίας ἰησοῦ χριστοῦ. ὅτε δὲ οὐκ εἰνον τὰ λεγόμενα μὴ δεχομένων ἑτέρους εἶναι τοὺς ἀκροατὰς τῶν λεγομένων, τότε ἀπολογησάμενοι οὐκείοις * κατελίμπανον αὐτοὺς· γέ-

* Cod. Vat. καὶ χριστοῦ

* Cod. Vat. καταλιπεῖν

γραφῆναι δὲ· ὅτι ὑμῖν οὐδὲ καταξιωθῆναι τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ οὖν οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ τρεπόμεθα εἰς τὰ ἔθνη· τοῦτο δὲ σαφῶς εἰρημένον ἐν τῇ πράξει τῶν ἀποστόλων, δυνάμει πολλαχοῦ καὶ τῶν προφητῶν λέλεκται· καὶ γὰρ προκηρυττόμενος μὲν λαλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν προφητῶν τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ οἰκείου· εἰ δέ ποτε μὴ τὸ πολὺ εἰρηκέναι, οὐκ ἠκούσθη, προφητεύει* τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον τοῖς ἔθνεσι· τοῦτο δὲ καὶ ὅθεν τῆς ἀρχῆς τοῦ σήμερον ἀναγνώσματος ἐλήφθη, ἐπειδὴ φησὶ πρὸς μὲν τοὺς αὐτοὺς τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ λέγεται* τὸ· πατέρα με καλέσετε, καὶ ἀπ' ἐμοῦ οὐκ ἀποστραφήσεσθε· πολὺ ὡς ἀθετεῖ γυνὴ εἰς τὸν συνοῦντα αὐτῇ. ὅτως ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ λέγει κύριος· καὶ ὅτε προκηρυττόμενος ταῦτα εἴρηται τὰ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· ὅτι ἠδίκησαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, καὶ ἐπελάθοντο θεοῦ ἁγίου αὐτῶν· ἑξῆς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μεταπίθησι τὸν λόγον ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, καὶ φησιν· ἐπιστράφητε υἱοὶ ἀπιστρέφοντες. καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν· ἡμεῖς γὰρ ἐσμὲν οἱ πεπληρωμένοι συντρίμματα. ἕκαστος εἴποι ἂν, εἰ καὶ νῦν κεκαθάρισται, καὶ ἰᾶται ἀπὸ τῶν συντριμμάτων· ἦλθον γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς πολλαῖς καὶ ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους, ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἐπέχυσε τὸν ἔλεον αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς·* καὶ τοι κἀκεῖνο τὸ ἀποστολικὸν, ἅπαξ μνησθεὶς, σαφέστερον πειράσομαι διαφῆναι· ὃ γὰρ εἴρηκεν· ἦμεν γάρ ποτε ἀνόητοι, ἀπειθεῖς. ἀλλὰ Παῦλος* ὁ αὐτὸς ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ κατὰ τὸν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην γενόμενος ἄμεμπτος, λέγει· ἦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ποτε, οἱ ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀπειθεῖς, ἀνόητοι· ἀλλ' οὐ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀνόητοι ἦσαν, οὐδὲ μόνοι οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀπειθεῖς, οὐδὲ μόνοι οἱκεῖοι ἁμαρτωλοὶ, καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ τὸν νόμον δεδιδαγμένοι, πιστοὶ ἐτυγχάνομεν τῆς παρουσίας τοῦ χριστοῦ· λέγεται ἂν μὴ τὰ εἰρημένα τῷ Ἰσραὴλ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἐπιστράφητε υἱοὶ ἀπιστρέφοντες* καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν· ἀλλ' ἐρεῖ τις· ταῦτα εἴρηται πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, σὺ δὲ οὐδὲν ἔλκεις ὅτι τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· θέλομεν διαφῆναι, ὅτι οὐ μετ' οὐ πολὺ, ἀλλ' αὐθις, ὅτε βούλεται πρὸς τὸν Ἰσραὴλ λέγει τὰ περὶ ἀπιστροφῆς, προσέθησι τὸ τοῦ Ἰσραὴλ ὄνομα· ἑξῆς γοῦν λέγει· ἐὰν ἀπιστραφῇ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος, πρὸς με,* ἀπιστραφήσεται καὶ ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ

A *nuntiari verbum Dei: sed quoniam indignos vos judicatis, ecce convertimur ad gentes.* Hoc autem perspicuè dictum in Actis Apostolorum, virtute multis in locis & Prophetis insinuatum reperitur. Etenim principaliter quidem Spiritus sanctus per Prophetas loquitur iis qui de isto populo sunt: si quando autem, postquam multa dixerat, non est auditus, vaticinatur verbum Gentibus prædicatum iri. Id ipsum quoque in principio hodiernæ lectionis factum est, quandoquidem in præcedētibus dicitur Israëlitis istud:

B *Patrem me vocabitis, & à me non avertemini. Verumtamen sicut prævaricatur mulier in cohabitantem ei; sic prævaricata est in me domus Israël, dicit Dominus.* Et quando principaliter hæc dicta sunt de Israël, & audiverunt filij Israël: *Quoniam injustè egerunt in viis suis, & obliti sunt Dei sancti sui.* Deinceps etiam Spiritus sanctus transfert sermonem ad nos qui sumus ex Gentibus, & ait: *Convertimini filij revertentes: & sanabo contritiones vestras.* Nos enim sumus repleti contritionibus: quod vnusquisque dicere posset, etsi modò emundatus sit, & à contritionibus sanetur. Siquidem sumus & nos

C infideles, insipientes, errantes, seruientes cupiditatibus ac voluptatibus multis variisque, in malitia & invidia versantes, execrabiles, invicem odientes. Quando autem benignitas & humanitas apparuit Servatoris nostri Dei, per lavacrum regenerationis effudit misericordiam suam super nos. Cæterùm & illud Apostolicum dictum, cujus semel memini, magis elucidare conabor. Non enim dixit; Quoniam eramus aliquando insipientes, increduli; sed Paulus ipsemet ex Israël, qui secundùm eam quæ in lege est

D iustitiam factus erat inculpatus, ait: *Eramus enim aliquando & nos,* qui ex Israël, *increduli, insipientes.* Itaque non solùm qui ex Gentibus, insipientes erant, neque soli illi peccatores: quin & nos legem edocti, tales eramus ante adventum Christi. Post illa igitur quæ ad Israël dicta sunt, ad nos qui ex Gentibus sumus dicitur: *Convertimini filij revertentes: & sanabo contritiones vestras.* Verùm dicet nonnemo: Hæc dicta sunt ad Israël, sed tu trahis ea ad illos qui ex Gentibus sunt. Volumus ostendere, quomodo non post multa, sed statim, vbi vult ad Israël dicere de conversione, apponat nomen Israël.

E Consequenter nempe dicitur: *Si conversus fuerit Israël, ait Dominus, ad me convertetur: & si abstulerit abominationes suas de ore suo, &*

Ierem. 3. 19.

Ierem. 3. 21.

Tit. 3. 3.

Ierem. 4. 1, 2

à facie mea reveritus fuerit, & juraverit, Vivit Dominus, cùm veritate & judicio, & justitias & benedicent in eo gentes. Prima igitur dicta sunt ad eos qui ex Gentibus sunt. Deinde quoniam cùm plenitudo Gentium intrave-
Rom. 11.25. rit, tunc omnis Israël salvus fiet, secundùm ea quæ ab Apostolo dicta sunt in Epistola ad Romanos. Attende quo pacto quidem Deus hortetur nos convertentes perfectè converti; promittens, quòd si convertentes conversi fuerimus ad ipsum, sanaturus sit per Iesum Christum nostras contritiones: nos autem minimè cunctabundi, neque tardi de salute, vt ille Israël, respon-
Ierem. 3.22 dentes dicimus: *Ecce servi nos erimus tibi.* Deus quidem dixerat: *Convertimini filij convertentes: & sanabo contritiones vestras:* at illi de Gentibus: *Servi erimus nos,* cùm prius non essemus, sed virtutum adversariarum essemus. Quando enim divisit Altissimus Gentes, facti sumus non oves ipsius, neque cum populo Iacob funiculus hæreditatis eius, sed partes eramus aliorum. Nihilominùs eramus nos, qui eramus aliorum aliquando, ipso dicente nobis: *Convertimini filij revertentes; & sanabo contritiones vestras,* respondemus, Partes tuæ nos: solam enim vocationem expectabamus. Non proüt illi vocati etiam renuerunt, ita & nos vocati recusamus: habemus namque in parabolis Evangelicis, vt ex quibusdam primo loco invitatis nonnemo quidem dixerit:
Lucæ 14.18 19. *Vxorem duxi, habe me excusatum;* aliùs verò, *Iuga boum emi quinque, & eo probare illa, habe me excusatum.* Non sic vtique nos, qui ex Gentibus vocati sumus, etiam excusamus: circa qualem enim agrum, vt acquiramus; circa qualem vxorem sapientem; quin imò circa quid tandem aliud occupari possemus? Dixit igitur Deus nobis: *Convertimini filij revertentes; & sanabo contritiones vestras.* Et videntes nostras ipsorum contritiones, & sanitatis promissionem, statim nos respondemus, ac dicimus: *Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus noster.* Obedientes igitur & dicentes, *Erimus tui,* meminerimus nos subesse Deo repetentes id ipsum: *Servi erimus tibi*: & addicentes ipsi, *Erimus tui,* nullius alterius fiamus, non spiritus iræ, non spiritus tristitiæ, non spiritus concupiscentiæ, non ipsius diaboli, neque Angelorum ejus; sed vocati, ac dicentes, *Ecce nos erimus tui,* monstremus operibus, quod promittentes nos eius fore, nulli alteri quàm ipsi nosmetipsi addixerimus, & di-

A ἀπὸ τῆς προσώπου μου βλαβήσῃ, καὶ ὀμεῖται, ζῇ κύριος, μετὰ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ. καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη· τὰ πρῶτα τοίνυν εἴρηται πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. εἶτ' * ἐπεὶ ἐὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, κατὰ τὰ εἰρημένα * τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ· προτρέπει πῶς πρόπον ὁ μὲν θεὸς προτρέπει ἡμᾶς ἐπιστρέφοντας τελείως ἐπιστρέφειν. ἐπαγγελλόμενος, ὅτι ἐὰν ἐπιστρέφοντες ἐπιστρέψωμεν πρὸς αὐτὸν, ἰάσεται ἡμῶν τὰ σφόδρα χρειώδη τὰ συντρίμματα. ἡμεῖς δὲ ἀποκειμένοι, οἱ μὴ μέλλοντες, μηδὲ βραδύνοντες περὶ τὴν σωτηρίας, ὡς ἐκεῖνος ὁ Ἰσραὴλ, φαμέν· * ἰδὲ δοῦλοι ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι· ὁ μὲν θεὸς εἶπεν· ἐπιστράφητε οἱ ἐπιστρέφοντες· καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν. οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· δοῦλοι ἐσόμεθα ἡμεῖς, ὑ πρότερον ὄντες, σοὶ, ἀλλὰ δαιμόνων ὄντες, ἀλλὰ διαβόλου αἰπκειμένοι τυγχάνοντες· ὅστε γὰρ * διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ἐγενήθημεν ἡμεῖς οἱ μέρεις * αὐτοῦ, τοῦ δὲ μετὰ τοῦ λαοῦ Ἰακὼβ χρίσμα κληρονομίας * αὐτοῦ, ἀλλὰ γεγόναμεν ἄλλων μερίδες· ὅμως δὲ ἡμεῖς, οἱ ὑμόμενοι ἄλλων * ποτὲ, εἰπόντος ἡμῖν· ἐπιστράφητε οἱ ἐπιστρέφοντες· καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν, * ἀποκρινόμεθα· μερίδες σε ἡμεῖς. καὶ γὰρ ἀφειμεθεμεν τὸν κλῆσιν μόνον· ὑ χὶ ὡς ἐκεῖνοι ἐκλήθησαν καὶ παρητήσαντο, ὅτι καὶ ἡμεῖς καλούμενοι ἀναιτιόμεθα. ἔχομεν γὰρ ἐν ταῖς τοῦ εὐαγγελίου παραβολαῖς, ὅτι πολλοὶ κεκλημένων παρεκλήθησαν,

B

C

D ὁ μὲν τις ἔλεγε· γυναῖκα ἔγημα, ἔχε με παρητημένον. ὁ δέ τις· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτὰ, ἔχε με παρητημένον· ὑ χ ὅτως ἐν ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκλήθημεν, καὶ παραιτούμεθα. * τί ποῖον γὰρ ἀγρὸν, ἵνα καταλάβωμεθα; τί ποίας εἰ γυναῖκα σοφὴν; ἀλλὰ * ὑ τί τι ἄλλο ἀσχολήθωμεν; εἴρηκεν ὅν ὁ θεὸς ἡμῖν· ἐπιστρέφητε οἱ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν· καὶ βλέποντες ἑαυτῶν τὰ συντρίμματα, ὑ τὶ τῆς ἰάσεως * ἐπαγγελίας, εὐθέως ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα, καὶ λέγομεν· ἰδὲ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν. * ὑπακούσαντες ὅν καὶ εἰπόντες· ἐσόμεθά σοι, μνη-

E

μονεύωμεν ὅτι * ὑπακούομεν θεῷ, λέγοντες * αὐτὸ τό· δοῦλοι ἐσόμεθά σοι. καὶ εἰπόντες αὐτῷ τό· ἐσόμεθά σοι, μηδενὸς ἄλλου γενώμεθα, μὴ πνεύματος ὀργῆς, μὴ πνεύματος λύπης, μὴ πνεύματος ἐπιθυμίας. * μὴ τῶν τοῦ διαβόλου γενώμεθα, μὴ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. ἀλλὰ κληθέντες, καὶ εἰπόντες· ἰδὲ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, δείξωμεν τοῖς ἔργοις, ὅτι ἐπαγγειλάμενοι γενέσθαι αὐτοῦ, οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἀνεθήκαμεν, καὶ λέγομεν· ὅτι σὺ κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ·

A

οὐδένα γὰρ θεὸν ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν. ὁ τῦφος καὶ λίαν ὡς οἱ γαστρίμαργοι, * ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία. ὁ τὸ ἀργύριον, ὡς οἱ φιλάργυροι, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία. οὐδὲ ἄλλο τί ἐκτιθέμεθα, καὶ θεοποιοῦμεν, ὧν οἱ πολλοὶ θεοποιοῦσιν, ἀλλὰ ἡμῖν * ὁ ὑπὲρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, ὁ ἐν πᾶσι θεός ἐστι, καὶ ἠρτήμεθα τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν θεόν· ἡ γὰρ ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς πρὸς θεόν. λέγομεν· * ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσμέν σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν· εἶτα καταγνόντες τῶν προτέρων ἡμῶν κακῶν, ὅτι μεγάλα μὲν ἐνομίζομεν, καὶ ὑψηλὰ τὰ εἴδωλα προσκυνοῦμεν, καὶ θαυμαστὰ ἐνομίζομεν εἰς ἐλατρεύομεν, νῦν δὲ κατέγνωμεν. ὅτι ἐκεῖνα πάντα ψευδῆ, καὶ οὐδὲν ἐτύγχανεν, λέγομεν ὑπιστρέφοντες· ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί. καὶ ἡμεῖς καταγνόντες τῶν προτέρων ὑψηλῶν, καὶ τῶν προτέρων θαυμαστῶν, καὶ τάχα ἐὰν φιλοτεχνῶμεν, εὑρήσομεν τὴν διαφορὰν τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι βουνῶν καὶ ὀρέων. ἃ τινὰ καταλιπόντες, * εἴπωμεν· ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσμέν σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ, κατηγοροῦσιν αὐτῶν ὡς ψευδῶν, καὶ τῶν βουνῶν, καὶ τῶν ὀρέων· τίς ἐστιν ἡ διαφορὰ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀρέων καὶ βουνῶν, ὧν κατηγωνιούμεθα λέγομεν· ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί, καὶ ἡ δυνάμις τῶν ὀρέων; τοῦτο λέγομεν ἡμεῖς κατηγοροῦντες τῶν προτέρων τῶν προσκυνούμενα τοῖς ἔθνεσι, τῶν μὴ προσκυνεῖν ὡς θεοί, τὰ * ὡς ἥρωες. ὁμολογοῦσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τοῖς τινων πρότερον ἦσαν, καὶ ἀπεθέωθησαν. ἡρακλέα προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς γεγενημένον θεὸν, * ἀλλ' ὥσπερ ἀνθρωπον διὰ ἀρετὴν εἰς θεὸν μεταβεβηκότα. ὅταν δὲ προσκυνῶσι τοὺς πατέρας τῶν ὀνομαζομένων παρ' αὐτοῖς, θεοὺς προσκυνοῦσιν, οὐχ' ὡς * μεταβληθέντας ἐξ ἀνθρώπων θεοὺς, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνοι ὁιονται, θεοὺς ἀρχήθεν ὄντας· ἔστιν μὲν ἂν * ἀρχήθεν μὲν θεοὶ νομιζόμενοι τοῖς ἔθνεσι τὰ ὄρη, καὶ ἡ δυνάμις τῶν ὀρέων. οἱ δὲ νομιζόμενοι παρ' αὐτοῖς νῦν μὲν εἶναι θεοὶ, πρότερον δὲ ἀνθρωποι γεγονέναι. ὅτι εἰσὶν οἱ βουνοί· ἐγνωκότες δὲ ἀμφότερα προσκυνούμενα πάντα, φησὶν· ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ ἡ δυνάμις τῶν ὀρέων· νῦν γὰρ ἐπιλαμβάνουσιν οἱ αὐτὰ λατρεύοντες ὅτι ψευδῆ ἐστι ταῦτα· ὅσῳ ὁιονται τοὺς χρησμοὺς καὶ τὰς προμηθείας ἀληθινὰς εἶναι προμηθείας, οὐχ' ὁρῶντες διαφορὰν πάσης δυνάμεως; καὶ σημείων, καὶ τεράτων ψεύδους, ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις; γινομένων, πρὸς πᾶσαν δύναμιν σημείων καὶ τεράτων ἀληθείας· ἃ μὲν γὰρ ἐποίει χριστὸς ἰησοῦς, ταῦτα ἦν σημεῖα * ἀληθείας. καὶ

* Cod. Vat. ὧν θεός

* Cod. Vat. ὁ ὑπὲρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, ὁ ἐν πᾶσι θεός

* Cod. Vat. ἰδοὺ ἡμεῖς

* Cod. Vat. ἡ ἀνταῖς ἰδοὺ ἡμεῖς

* Cod. Vat. ὡς ἥρωες

* Cod. Vat. ἀλλ' ὡς ἀνθρωπον

* Cod. Vat. ἀνθρώπων θεοὺς

* Cod. Vat. ἀρχήθεν

* Cod. Vat. ἀρχήθεν

* Cod. Vat. ἀλλ' ἀρχήθεν

camus: *Quia tu Dominus Deus noster es.* Nullum enim Deum nos confitemur, non ventrem sicut gulosi; *quorum Deus venter est;* Philip. 3. 19. non argentum, vt amatores pecuniæ, & avaritiam, quæ *est idolorum seruitus*: neque Ephes. 5. 5. aliud quidquam pro Deo habemus, ac deificamus, quæ plurimi in Deos referunt, sed nobis qui super omnes, qui per omnia, qui in omnibus Deus est, & coagmentati sumus charitate quæ est ad Deum; nam dilectio agglutinat nos Deo: dicimus: *Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus noster.* Deinde damnantes priora nostra mala, quando magna quidem putabamus, & excelsa idola adorabamus, & admiranda censebamus quibus divinum cultum deferebamus; nunc autem agnovimus quia ista omnia falsa erant, & nihil fuerunt, dicimus reverten- Cap. 3. 23. tes: *Verè in mendacium erant colles:* & nos cognoscentes priora excelsa, & priora mirabilia, si fortassis etiam accuratè indagaverimus, reperiemus differentiam eorum quæ in Gentibus sunt collium montiumque; quæ deferentes & dicentes, *Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus noster es*, condemnant ea tamquam mendacia, cùm colles, tum montes. Quænam igitur differentia eorum quæ in Gentibus sunt montium & collium, quos damnantes dicimus: *Verè in mendacium erant colles, & fortitudo montium?* Hoc dicimus nos damnantes priora quæ à Gentibus adorabantur partim tamquam dij, partim vt Heroës: nam & ipsi confitentur quibus antè addicti essent, & honorem divinum exhiberent: Herculem adorant non tamquam deum natum, sed vt hominem propter virtutem in deum mutatum: quando autem adorant horum patres ab ipsis nuncupatos, Deos adorant, non quasi Deos ex hominibus translatos, sed, vt ipsi opinantur, à principio Deos existentes. Erant itaque primitus quidem Dij putati à Gentibus montes, & fortitudo montium: qui verò assimati ab ipsis nunc quidem esse Dij, sed priùs homines fuerunt, hi sunt colles. Cùm scirent igitur ambos illos ordines adorari aiunt: *Verè in mendacium erant colles, & fortitudo montium.* Nunc enim sibi persuadent qui ista colebant hæc esse mendacia. Quamobrem oracula & cultus istos veros existimant esse cultus, non cernentes differentiam omnis virtutis mendacis cùm signorum, tum prodigiorum, in omni deceptione iniquitatis perditis factorum, relatam ad omnem virtutem signorum & prodigiorum veritatis. Quæ enim Christus Iesus faciebat, hæc erant signa veritatis; & ante ipsum quidem

* Cod. Vat. ἀλκῆς, ἐ

quæ fecerat Moyses, virtus erant veritatis: quæ verò Ægyptij faciebant, signa erant & prodigia mendacij: sic etiam quæ post Iesum faciebat Simon Magus, vt gentem Samariæ deciperet, atque existimarent ipsum esse virtutem Dei: atque ista erant signa & prodigia mendacij. Quando igitur ista deprehendimus, postquam pernovimus dicimus: *Verè in mendacium erant colles, & fortitudo montium.* Deinde quoniam nos, qui sumus ex Gentibus, scimus delicto Israëlis viam nos cœpisse salutis, & illos foras ejectos, donec plenitudo nostra intraret: scimus item, postquam plenitudo Gentium intraverit, tunc omnem Israël salvum futurum: Ideircò dicimus primùm quidem, verè in mendacium fuisse colles, & montium fortitudinem; secundò autem de Israële, ipsum salvum fore post Gentium plenitudinem: verumtamen per Dominum Deum nostrum salus Israëlis. Cùm autem semel meminerimus Apostolici textus dicentis, delicto, quo corruit Israël, salutem ortam Gentibus; & quando plenitudo Gentium intrarit, Israële foris manente, post ingressum plenitudinis Gentium, omnem Israëlem salvatum iri. Agedum, ea quæ ad hæc loca pertinent explicemus. Erat Israël servandus: excidit multus Israël: sed reliquiæ secundùm electionem gratiæ superfuerunt: de quibus reliquiis mysticè in Helia dictum,

3. Reg. 19. 18. Rom. 11. 4. *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal:* idque interpretans de reliquiis hisce Apostolus ait: *Sic ergo*

Ibid. 5. *in hoc tempore reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt.* Itaque Israëlis reliquiæ servandæ derelicto Israële. Hos porrò duos ordines, si potes, transfer mihi etiam ad eos qui ex gentibus sunt. Non enim ait, Quando omnes Gentes servatæ fuerint, tunc omnis Israël salvus fiet; sed, Quando plenitudo Gentium intravetit, tunc omnis Israël salvus fiet. Non quidem Israël salvus fiet post omnes Gentes, sed post Gentium plenitudinem. Si quis potest, residuum (proüt reperit Israëlem salvum fore post Gentium plenitudinem) trajiciens oratione, cogitet omnes aliquando servituros

Soph. 3. 9. (iuxta illa quæ in Sophonia dicta sunt) Deo sub jugo vno, & de finibus Æthiopiæ allaturas victimas ei; quia, sicut in Psal. 67.

Psalm. 67. 32. dicitur, *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Et Regibus terræ præcipit sermo dicens: *Cantate Domino, psallite Deo Iacob.* Itaque nos in nobismetipsis pœnitentiam agentes de mendacijs, quæ putabamus esse vera, di-

A ποιεῖ αὐτὸ μὲ ἃ ἐποίει μωσῆς, δυνάμεις ἦν ἀλη-θείας. ἃ δὲ ἐποίουν οἱ αἰγύπτιοι, σημεῖα * ἦν καὶ τέρατα ψεύδους. ὅπως δὲ καὶ ἃ ἐποίει σίμων μὲ τὸν ἰησοῦν ὁ μάγος, ὥστε ἀπο πλανᾶν τὸ ἔθνος τὴν σαμαρείας, καὶ νομίζεσθαι αὐτὸν εἶναι δύναμιν θεοῦ· ἃ αὐτὰ ἦν σημεῖα καὶ τέρατα ψεύδους· ὅταν οὖν καταγνῶμεν ἐκείνων, λέγομεν οἱ καταγνω-κότες· ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βυνοὶ, καὶ ἡ δυνάμις τῶν ὀρέων· εἶτα ἐπεὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἴσμεν, ὅτι τῶν παραπτώματι τοῦ

B ἰσραὴλ ὁδὸν ἐλάβομεν σωτηρίας, καὶ ἐκεῖνοι ἔξω εἰσὶν ἐκβεβλημένοι, μέχρι τὸ πλήρωμα ἡμῶν εἰσέλθῃ. ἴσμεν δὲ ὅτι ἐὰν ὁ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, μὲ τοῦτο πᾶς ἰσραὴλ σωθήσεται· ἀφ' τοῦτο φαμὲν πρῶτον μὲ τὸ· ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βυνοὶ, καὶ ἡ δυνάμις τῶν ὀρέων. δεύτερον δὲ περὶ τοῦ * ἰσραὴλ, αὐτὸν σωθησόμενον. Cod. Vat. μὲ ὁ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν· πλὴν ἀφ' κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ ἰσραὴλ· ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἐμνήσθημεν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ λέγοντος, ὅτι

C τῶν παραπτώματι, ᾧ παρέπεσεν ὁ ἰσραὴλ, ἡ σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσι. καὶ ὅταν ὁ πλή-ρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, ἔξω μένοντος τοῦ ἰσ-ραὴλ, μὲ ὁ εἰσερχόμενον πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, τότε πᾶς ἰσραὴλ σωθήσεται· φέρε· τὰ μὲ τοῦς τόπους τούτοις ἀνατιθέωμεν· ἦν ἰσραὴλ σῳζό-μενος. ἐξέπεσον ὁ πολὺς ἰσραὴλ· ἀλλὰ λεῖμ-μα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονε. περὶ δὲ λείμματος μυστικῶς ἐν ἠλίᾳ λέλεκται· κατέ-λιπον ἐμαυτῷ ἑπτὰ χιλιάδας ἀνδρῶν, οἵτινες

D οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῷ βαὰλ. καὶ ἑρμηνεύων περὶ τοῦ λείμματος τούτου ὁ ἀπόστολος φησι· ἄρ-τον καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν· οὐκ ἦν τοῦ ἰσραὴλ λεῖμμα· σῳζόμενον καταλειφθέντος τοῦ ἰσραὴλ· ταῦτα οὖν δύο πάγματα, εἰ δυνατὸς εἶ, μεταγαγέ μοι καὶ ὅτι τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἐν γὰρ εἴσιν, ὅταν πάντα τὰ ἔθνη σωθῇ, τότε πᾶς ἰσραὴλ σωθήσε-ται. ἀλλ', ὅταν ὁ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσελ-θῇ, τότε πᾶς ἰσραὴλ σωθήσεται· εἴ τις ἰσραὴλ

E σωθήσεται μὲ πάντα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ μὲ ὁ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν· εἴ τις δυνάται, ὁ λεῖπον. ὥσαυτῶς εὗρε ὁ ἰσραὴλ σῳζόμενον μὲ τὸ πλή-ρωμα τῶν ἐθνῶν. ἀφαιρεῖς τοῦ λόγου, κατα-νοήσατε * ὅτι ποτε πάντες ἀληθεύουσι. καὶ τὰ ἐν τοῦ σοφονία εἰρημένα. τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος ἕνα, καὶ οὐκ ἐκ πέρατων αἰθιοπίας ἔσεσθαι θυσίας αὐτῷ. Cod. Vat. τοῦ

ὅτι, ὡς ἐν ξζ' * λέγεται ψαλμῷ, αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τοῦ θεοῦ· καὶ τοῖς βα-σιλείαις τῆς γῆς προστάσσει ὁ λόγος λέγων· ἄσατε τοῦ κυρίου, ψάλατε τοῦ θεῷ ἰακώβ· οὐκοῦν λέ-γομεν ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πρὸ μὲ ἑαυτῶν μετανοοῦντες περὶ τοῖς ψεύδεσιν, ἃ ἐνομίζομεν Cod. Vat. ἀλαλάξατε

ἐν ἀληθῆ· ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ ἡδωάμεις τῶ ὄρεων * πρὸς τὸ μέν * ἡμᾶς σω-
θησόμενον ἰσραὴλ· πλὴν ἀλλ' κυρίου * ἰησοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ οἴκου * τοῦ ἰσραὴλ· εἶτα ἐξο-
μολογούμενοι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν οἷς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν γεγόασι, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰ-
δωλολατρεῖν φαμεν· ἡ δ' αἰσχύνη καταναλω-
σει τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος
αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν, καὶ τοὺς βόας αὐτῶν,
* τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας * αὐτῶν·
Οὐκοῦν εἰ μέλλει καταναλίσκεσθαι ὁ μόχθος B
μόχθος, καὶ τὸ ψεῦδος ἔργον τῶν πατέρων, αἰ-
σχύνη δεῖ γενέσθαι. πρὶν γὰρ αἰσχύνης ἡ κατα-
ναλίσκεται ὁ μόχθος τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τὰ
ὑπεφερόμενα. ἀλλ' τοῦτο καταγνόσωμεν ἁμαρ-
τανόντων ἀλλοφρόνες· εἰσὶν ἁμαρτάνοντες, καὶ
οὐκ αἰσχυνόμενοι, οὐδὲ αἰδούμενοι ὅτι τοῖς
ἁμαρτάνουσι αὐτῶν, οὐδὲ ἐρυθριῶντες. τοιοῦτοί εἰ-
σιν, οἱ ἀπηλπικότες, καὶ ἑαυτοὺς παραδόντες
πάσῃ ἀσελγείᾳ, καὶ πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ· βλέ-
πεις γὰρ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πάνυ ῥᾴστως ὡς ἀσε- C
γείας ἔοικε ὅτι καταλέγουσι τὰς πορνείας καὶ τὰς
μοιχείας ἑαυτῶν, οὐδὲ αἰδούμενοι ὁμολογεῖν τὰ
τοιαῦτα πεποιηκέναι. καὶ οὐ λέγουσιν αὐτὰ ἁμαρ-
τήματα, ὅσον οὐκ αἰσχύνονται, οὐκ ἀναλίσκον-
ται αὐτῶν οἱ μόχθοι, οὐκ ἀναλίσκεται αὐτῶν τὰ
ἁμαρτήματα· ἀρχὴ ἀγαθῶν ὅτι, ὃ αἰσχυν-
θῆναί πνα ἃ οὐκ ἠσχύνετο. ἀλλ' τοῦτο ἐγὼ ἐπ
καταρᾶν νομίζω ἐν τοῖς προφήταις λέγεσθαι
ἐν τῷ αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν πάντες
οἱ μισοῦντες σιών· * ἔχεται γὰρ, τοὺς αἰσχυν- D
θέντας * τῆς αἰσχύνης, ἔργων τῆς συναισθόμενον ἔρ-
χεσθαι, ἵνα αἰσχυνθέντες δυνηθῶσιν ἀναλῶσαι
τοὺς μόχθους καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν· τὰ δ'
ἄλλα τῶν πατέρων κτήματα * πρόβατα εἴπε
καὶ μόχθους· ἐπὶ γὰρ πάντα τὰ ἄλογα ἐπαινεῖται.
ἀλλ' ἔστιν ἄλογά πνα ψεκτὰ, ὥσπερ τὰ πρό-
βατα * τῶν πατέρων τῶν ἡμαρτηκότων. ἔστι δὲ
πνα ἄλογα ἐπαινετά, οἷ· τὰ ἐμὰ πρόβατα
τῆς φωνῆς μου ἀκούσι· πρόβατα ἰδοὺ καὶ τὰ τῶ
οἷς ἀναλόγου ἔχομεν τὸ λόγον, ἔχοντες τὸν ποι- E
μένα τὸν καλὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν· ἐὰν γὰρ
λέγει ὁ σωτήρ· ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός.
οὐκ ἀκούω μόνος καθολικῶς, ὡς πάντες ἀκούου-
σιν, ὅτι ποιμὴν ἐστὶ τῶν πιστευόντων. καὶ τοῦτο
μὲν γὰρ καὶ ὑγιὲς καὶ ἀληθές. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ
ψυχῇ ὀφείλω ἔχειν ἔνδον μου τὸν ζῶντα, ἔνδον μου τὸν καλὸν ποιμένα, ποιμαίνοντα τὰ ἐν ἐμοὶ
ἄλογα κτήματα, ἵνα μηκέτι ὦσι τῶν νομῶν, ὡς ἔτυχον, ἐξέρχεσθαι. ἀλλ' ἀγέμενα ὑπὸ
τοῦ ποιμένος, ταῦτα τὰ ἀλλόφρονα ποτε τυγχάνοντα αὐτοῦ, ἵνα ἄρχεσθαι αὐτοῦ· ἀλλ'
τοῦτο νοῦν ἐὰν ποιμὴν ἢ ἐν * ἐμοὶ, ὃς ἀρχὴ μου τῶν ἀγαθῶν, οὐκέτι εἶσιν ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίων,

* Cod. Vat. ὑμῶν
* Cod. Vat. ὑμῶν
* Cod. Vat. ἰσραὴλ

* Cod. Vat. αἱ υἱοὶ
* Cod. Vat. ὑμῶν, * αἰσχυνθήτωσαν τὸν ἐν τοῖς μοχθοῖς τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τοὺς τῶν ἡμετέρων υἱοὺς, Οἰκτιῶ

* Cod. Vat. ἰσραὴλ

* Cod. Vat. ὑμῶν τοὺς αἰσχυνθέντας ἔρχεσθαι

* Cod. Vat. πρόβατα τῶν πατέρων

* Cod. Vat. τῶν ἡμαρτηκότων

* Cod. Vat. ἐν τοῖς ἀναλόγοις

* Cod. Vat. ἐν τοῖς ἐμοὶ, ἐν τοῖς ἐμοὶ

A cimus: *Verè in mendacium erant colles, & fortitudo montium.* De Israële autem qui post nos salvandus est: Verumtamen per Dominum Iesum nostrum est salus domus Israël. Exinde confitentes de peccatis, in quibus etiam patres nostri fuerunt, etiam nosipsi idololatræ dicimus: *Confusio autem consumpsit labores patrum nostrorum ab adolescentia eorum, oues eorum, & vitulos eorum, filios eorum, & filias eorum.* Itaque si nefarius labor, & mendax opus patrum in confusionem abire debet; ante confusionem enim non consumitur labor patrum nostrorum, B & quæ subinferuntur; propterea peccatorum differentias consideremus. Sunt qui peccent, & non confunduntur, neque verecundiam concipiunt, nec erubescunt de peccatis suis: istiusmodi sunt, qui desperantes, semetipsos tradiderunt omni impudicitiæ, & omni immunditiæ. Vides enim illos qui ex Gentibus sunt quodammodò quasi optimè subinde narrare fornicationes & adulteria, neque confundi confiteri se talia patrasse: & non vocant illa peccata, in quantum non confunduntur, neque consu- C muntur ipsorum labores; non consumuntur eorum peccata. Principium bonorum est, aliquem confundi ob ea quorum pudore non afficiebatur. Quamobrem ego non æstimo execrationem quod in Prophetis dicitur: *Confundantur & convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion.* Consentaneum enim est, vt qui pudoris sensum non habent, in operum conscientiam veniant, vt confusi possint eousumere labores & peccata sua. Irrationales porrò patrum motiones vocavit oues ac vitulos. Non enim omnia bruta laudabilia; sed sunt bruta quædam digna D vituperio, sicut oues patrum peccatorum: sunt autem bruta quædam laude digna, iuxta illud: *Oues meæ vocem meam audiunt.* Oues erant etiam hæ quibus non absimilem habemus rationem, habentes pastorem bonum in animabus nostris. Quando enim Servator ait; *Ego sum pastor bonus*; non capio solùm hoc communiter, proüt omnes accipiunt, ipsum esse pastorem credentium: (quamquàm & hoc sanum & verum:) verùm etiam in anima mea habere debeo intra me Christum, intra me bonum pastorem, qui in me regat motus irrationales, ne E amplius pabulatum, proüt solent, egrediantur; sed à pastore ducti, qui ab eo alieni quandoque erant, ipsius proprij fiant. Quamobrem modò cùm pastor sit in me qui

Ephes. 4. 19.

Psalm. 128. 5.

Ioh. 10. 27.

regit meos sensus, non ampliùs subsunt mentì alienæ, vel Pharaoni, vel Nabuchodonosori, sed bono pastori. *Et confusio consumpsit labores patrum nostrorum ab adolescentia eorum, oves eorum, & boues eorum.* Est in nobis excolere nos, scilicet benè vel malè, si in agricultore istud malè vel benè dicendum sit. Siquidem ergo quis malè agrum suum colat, labor est patrum, consumendus à confusione ipsorum; sin benè excolat, non est patrum labor; sed labor est eorum à quibus primogenita offeruntur super altare Dei. *Filios eorum, & filias eorum.* Dicunt hi: Quorum eorum? An patrum filij consumuntur à confusione ipsorum, item filiæ? Sæpè diximus inter animæ fœtus cogitationes quidem esse filios, opera verò & actus quæ corpore fiunt esse filias. Cùm igitur sint quædam cogitationes pravæ (quales hi qui ex Gentibus erant excogitabant) sint item opera prava; propter hoc filij & filiæ consumuntur ab auctoribus suis, cùm confusio ipsis ingenerata fuerit de ijs quæ peccaverant. Absit autem à nobis vt faciamus filios & filias quæ consumi debeant à confusione. Posthæc illi qui confessi sunt ajunt istud: *Dormi vimus in confusione nostra;* & posteà subdunt: *Et cooperuit nos in ignominia nostra.* Sæpè nobis sermo fuit de velamine, quod incumbit super faciem eorum qui non convertuntur ad Dominum. Idcircò velamen, si legatur Moyses, peccator non intelligit ipsum; quia velamen cordi ipsius impositum est. Quamobrem velamen, si legatur vetus Testamentum, non intelliges cùm audieris. Propterea velamen quoque Evangelium ijs quæ pereunt est absconditum. Dicebamus itaque de velamine, confusionem esse velamen. In quantum enim habemus opera confusionis, manifestum est nos habere velamen, juxta quod dictum est alicubi in 43. Psalmo; *Et confusio faciei meæ operuit me.* Adjecerim ego illum, qui non habet opera confusionis, non habere velamen; cujusmodi erat Paulus dicens, *Nos autem omnes re velatâ facie gloriam Domini speculamur.* Paulus itaque revelatam habet faciem: non enim habet opera confusionis. Quemadmodum igitur ibi, *Confusio faciei meæ operuit me*, dictum in Psalmo quadragesimo tertio; eodemmodo dictum est hic, *Cooperuit nos ignominia nostra.* In quantum ignominiæ opera operamur, velamen habemus super cor nostrum positum: si volumus velamen ignominiæ deponere, ad honoris opera grassemur, & cogitemus

Zoram. 3. 25.

Psal. 43. 16.

2. Cor. 3. 18.

A ἢ ὑπὸ Φαραὼ, ἢ ὑπὸ ναβυχοδονόσορ, ἀλλ' ἢ ὑπὸ τὸν καλὸν ποιμένα· καὶ αἰσχύνη* σωματοπαλαισε τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν, καὶ τοὺς βόας αὐτῶν· ἔστιν ἐν ἡμῖν γεωργοῦν ἡμᾶς, * ἤτοι καλῶς ἢ κακῶς, εἴγε δεῖ λέγειν ὅ κακῶς ὅτι τοῦ γεωργοῦντος * ἢ καλῶς· εἰ μὴ * ἤν τις κακῶς γεωργεῖ, μόχθος, ὅστι τῶν πατέρων, καταπαλισκόμενος ὑπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν· εἰ δὲ καλῶς γεωργεῖ, οὐκ ἔστι τῶν πατέρων μόχθος.

B ἀλλὰ μόχθος ὅστιν ἀφ' ὧν τὰ πρωτότοκα αἰαφέρεται ὅτι τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θεοῦ· τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν· λέγουσιν ὅτι· τίνων αὐτῶν; * ἢ τῶν πατέρων υἱοὶ αἰαλίσκονται ὑπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν, καὶ αἱ θυγατέρες; πολλάκις εἰπομεν τὰ τῆς ψυχῆς γεννήματα ὅτι τὰ νοήματα μὲν εἰσιν υἱοὶ, τὰ δὲ ἔργα καὶ αἱ πράξεις αἱ ἀπὸ τοῦ σώματος θυγατέρες· ἐπεὶδὴ ὅστι τινὰ νοήματα μοχθηρά, ὁποῖα ἐνοήσαν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. ἔστι δὲ καὶ ἔργα μοχθηρά. διὰ τοῦτο υἱοὶ καὶ θυγατέρες αἰαλίσκονται ὑπὸ τῶν πεποιηκότων, ἐὰν αἰσχύνη αὐτοῖς ἐγένετο περὶ τῶν ἠμαρτημένων· ἡμεῖς δὲ ἀπεὶ ποιεῖν υἱοὺς καὶ θυγατέρας δεομένους αἰαλώσεως τῆς ἀπὸ τῆς αἰσχύνης· μὴ παῦσα λέγωσιν ὅτι οἱ ἐξομολογούμενοι τὸ ἐ κεῖμαι ὑπνῶν ἐν τῇ αἰσχύνῃ ἡμῶν. καὶ μὴ τοῦτο φασι· καὶ * ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀπιμία ἡμῶν· περὶ τοῦ καλύμματος πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τοῦ ὑπκειμένου τῷ προσώπῳ τῶν μὴ ὑπιστρεφόντων πρὸς κύριον· διὸ κάλυμμα, ἐὰν αἰαγινώσκηται μωσῆς, ὁ ἀμύητος οὐ νοεῖ αὐτόν. * κάλυμμα γὰρ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται· διὸ κάλυμμα, ἐὰν αἰαγινώσκηται ἡ παλαιὰ διαθήκη, * ὁ σκεπάσας ἀκάων· διὸ κάλυμμα καὶ τὸ διαφέρειν τοῖς ἀπολλυμένοις ὅστι κεκαλυμμένον· ἐλέγομεν πάντοτε περὶ τοῦ καλύμματος, ὅτι ἡ αἰσχύνη ὅστι τὸ κάλυμμα· ὅσον γὰρ ἔχομεν τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης, δῆλον ὅτι ἔχομεν τὸ κάλυμμα, καὶ τὸ εἰρημένον τοῦ ἐν μ καὶ ὁ γ' ψαλμῷ· καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με· παρεθέμην, ὅτι ὁ μὴ ἔχων αἰσχύνης ἔργα, οὐκ ἔχει κάλυμμα· ὁποῖος ἦν ὁ παῦλος λέγων· ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα· παῦλος ἦν ἀνακεκαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον. ὁ γὰρ ἔχει αἰσχύνης ἔργα· * ὡς ἂν εἰκεῖ· ἡ αἰσχύνη τοῦ

C

D

E

προσώπου μου ἐκάλυψέ με, εἴρηται ἐν μ καὶ ὁ γ' ψαλμῷ. τὸν αὐτὸν τρόπον εἴρηται ἐνταῦθα· * ἐκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀπιμία ἡμῶν. ὅσον ἀπιμίας ἔργα ἐργαζόμεθα, κάλυμμα ἔχομεν ὅστι τὴν καρδίαν ἡμῶν κείμενον. εἰ θέλομεν τὸ κάλυμμα τὸ ἀπὸ τῆς ἀπιμίας ἀποθέσθαι, ὅστι τὰ

τὸ τῆς ἡμῶν ἔργα καταντήσωμεν, καὶ νοήσωμεν
ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένον· ἵνα
πάντες τιμῶσι τὸν υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. νοήσωμεν καὶ τὸ παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις· ὁ δίκαιος ὡς τιμᾶ τὸν πατέρα, τιμᾶ τὸν υἱόν· ἡ ἀτιμία, ὅταν ἀτιμάζω τὸν υἱόν, αὐτὸ καθ' ὧν ἀτιμάζω τὸν πατέρα, ἐπικάλυμμα γίνεται τοῦ προσώπου μου, καὶ λέγω· * ἐπεκάλυψαν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία· διὰ τοῦτο νοήσαντες τὸ κάλυμμα, τὸ ἐπικείμενον ἀπὸ τῆς ἀσχήμονος ἔργων, ἀπὸ τῆς ἀτιμίας πράξεων ἀφελώμεθα τὸ κάλυμμα· ἐφ' ἡμῖν ἐστι ἀφαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα, οὐδενὸς ἄλλου ἐστίν· ἡνίκα γὰρ ἐπέστρεψε πρὸς κύριον μωσῆς, ἀφῃρεῖτο τὸ κάλυμμα· ὁρᾷς ὡς μωσῆς ποτε * τοῦτο λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὅσον οὐκ ἐπέστρεφε πρὸς κύριον, σύμβολον * ἐν τῷ λαῷ τῷ μὴ ἐπιστρέφοντος πρὸς κύριον, κάλυμμα εἶχεν ἐπικείμενον αὐτοῦ τοῦ προσώπου. ὅτε γὰρ ἐπέστρεφε πρὸς κύριον, σύμβολον ἦν ὁ λαὸς τῶν ἐπιστρεφόντων πρὸς κύριον, * τότε ἀφῃρεῖτο τὸ κάλυμμα, καὶ οὐκ εἶπεν ὁ θεὸς αὐτοῦ σκέλυε· * οὐδὲ εἶπεν ὁ κύριος * πρὸς μωσῆν, ἀφεῖθι τὸ κάλυμμα. ἀλλ' ἰδὼν μωσῆς, ὅτι οὐ δυνήσεται ὁ λαὸς ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, τότε ἐπιτίθησι τὸ κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον. καὶ οὐ * ἀφαίρει τὸν θεὸν λέγοντα, ἀφελῶ τὸ κάλυμμα, ἵνα καὶ σὺ ἀφελῇς τὸ κάλυμμα ἐπιστρεψας πρὸς κύριον· τοῦτο γὰρ ἐλέγετο, ἵνα καὶ σὺ τὸ κάλυμμα ἐπιθῇς σεαυτοῦ τοῦ προσώπου διὰ τῆς ἀτιμίας, καὶ τῆς τῶν ἀσχήμων ἔργων, οἷος ἐργάσῃ, καὶ τὸ ἀφαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα, ἐὰν ἐπιστρέψῃς πρὸς κύριον, τότε ἀφαιρεῖς τὸ κάλυμμα, καὶ οὐκέτι ἐρεῖς τό· ἐπεκάλυψαν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν· εἰ ὀργὴ ἐπικειμένη τῇ ψυχῇ ἡμῶν, κατά τινος, ἐπίκειται κάλυμμα ἡμῶν ἐπὶ τὸ πρόσωπον· διὰ τοῦτο εἰ θέλομεν προσευχόμενοι εἰπεῖν· ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου κύριε, ἀφαιρώμεν τὸ κάλυμμα, καὶ ποιήσωμεν τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο τό· βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν· ἐὰν, ἀφελώμεν τὸν ὀργὴν, ἀφελώμεν τὸ κάλυμμα. * ὁσαύτως, ἐὰν τὰ πάθη πάντα. ὅσον γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐν τοῖς νοῖ ἡμῶν, ἐν τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν, ἐπίκειται τοῖς ἔνδον προσώπῳ * ἡγεμονικῷ ἡμῶν τὸ κάλυμμα καὶ ἡ ἀτιμία, τὸ μὴ βλέπειν ἡμᾶς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ λάμπουσαν· οὐκ ἔστι ὁ θεὸς ὁ ἀποκρυπτόμενος αὐτοῦ τὴν δόξαν ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡμεῖς τὸ κάλυμμα ἀπὸ τῆς κακίας * ἀποθέντες τῷ ἡγεμονικῷ. διότι ἔναντι τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμάρτομεν ἡμεῖς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν· ἴδε καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὡς ὅτι κατὰ τὴν προσωποποιΐαν τοῦ προ-

A illud quod à Servatore nostro dictum est; *Vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem*; cogitemus & quod ab Apostolo dictum: *Per prævaricationem legis Deum inhonorat.* Iustus sicut honorat Patrem, honorat Filium. Ignominia, quando inhonoro Filium, eadem secundùm quam inhonoro Patrem, velamen fit faciei meæ, & dico: *Coopernit nos ignominia.* Idcircò considerantes velamen, quod incumbit ab operibus confusionis, ab ignominiæ actibus auferamus velamen. In nostra potestate est amoliri velamen, nullius alterius. Quando enim con- B versus est ad Dominum Moyses, auferebatur velamen. Viden' vt Moyses quandoque illud sumat etiam super populo, in quantum non revertebatur ad Dominum, symbolum existens populi ad Dominum minimè conversi, velamen habuit positum super faciem suam; quando autem revertebatur ad Dominum, symbolum existens conversorum ad Dominum, tunc demebat velamen, idque non quale Deus ei iusserat. Non enim dixit Dominus ad Moysen, Circumpone velamen; sed cùm videret Moyses, C quia non poterat populus videre gloriam suam, circumponebat velamen super faciem suam: & non expectavit Deum dicentem, Detrahe velamen, quando revertebatur ad Dominum. Hoc itaque scriptum, vt & tu velamen cùm imposueris faciei tuæ per opera ignominiæ & confusionis, ipsemet etiam des operam, vt velamen illud amoveatur, si conversus fueris ad Dominũ, tunc auferes velamen, nec ampliùs dices istud: *Coopernit nos ignominia nostra.* Verbi gratiâ ita dum incumbit animæ nostræ, D secundùm quid impositum est velamen super faciem nostram. Quamobrem si volumus precantes dicere: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, auferamus velamen, & faciamus iuxta illud Apostolicum: *Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione.* Si iram abstulerimus, velamen amoverimus; similiter, si passiones omnes: in quantum autem hæ sunt in mente nostra, in cogitatione nostra, interiori faciei mentis nostræ impositum est velamen & ignominia, ne splendidam Dei gloriam intueamur. Non est Deus qui ab- E scondit gloriam suam à nobis, sed nos qui velamen malitiæ menti imponimus; *Quia coram Deo nostro peccavimus nos, & patres nostri.* Vtinam quoque nos diceremus sicut hi secundùm prosopopœiam Prophetæ;

Exodi 34.

Psal. 4. 7.

1. Timoth. 2.

Cap. 3. 35. *Peccavimus*, Nequaquam idem est, peccavimus, quod peccamus. Qui enim adhuc in peccato est, non dixerit, Peccavimus; sed qui anteà peccaverat, & exactam egit pœnitentiam, dicat Peccavimus, proùt in Daniele describitur confessio ampliùs peccantium dicentium: *Peccavimus, iniquitatem fecimus*; & in Psalmis: *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum*, ait Propheta. Etiam nos igitur peccata confiteamur, vtinam non hesterna, vtinam non triduana, sed vtinam confitentes confiteremur de peccatis ante quinque ac decem annos cõmissis, eò quòd post illa quinque ac decem annorum spatia non ampliùs haberemus peccata: at si heri peccavimus, necdum sumus idonei qui confiteamur de peccatis nostris; neque spatium habemus abstergendi hæc peccata nostra: *Quoniam peccavimus nos & patres nostri ab adolescentia nostra vsque in diem hanc.* Illa quidem aliàs dicta sint ad tradendum modum optimæ confessionis: hæc autem sunt accusatio multi temporis peccando exacti: *Ab adolescentia*, inquit, *vsque in diem hanc, & non obedivimus* vsque in præsentiarũ. Deinde resipiscẽtes, & initiũ cõversionis habentes aiunt, *Peccavimus, & non obedivimus.* Neq; enim simul ac volumus obedire, cõtinuò obedimus. Etenim tẽpore opus est sicut in vulneribus ad curationem, sic in conversione ad plenè ac purè convertendum se ad Deum. Ad hæc de Israële Deus ait: *Si conversus fuerit Israël ad me, dicit Dominus, etiam convertetur.* id est: Si perfectè conversus fuerit, etiam convertetur conversione proùt cœperat converti. Deinde dicit: *Etsi abstulerit abominationes suas de ore suo, & à facie mea reveritus fuerit, & iuraverit, Vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in justitia; & benedicent in eo Gentes.* Si hæc fecerint, *benedicent in eo Gentes.* Quænam porrò illa fecerint, benedicentur in eo Gentes? *Si abstulerit abominationes suas de ore suo.* Quid porrò est auferre abominationes de ore suo? Quæcumque malè dicimus abominationes sunt in ore nostro. Auferamus igitur abominationes de ore nostro, auferendo contradictiones, sermones inanes, verba otiosa, & quæ efficiunt vt in die judicij accusemur, seu culpemur: *Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Si quidem igitur volumus obtingere nobis illud: *Et benedicent in eo Gentes, & in eo laudem dicent Deo in Ierusalem*, faciamus quæ à principio dicta

Dan. 9, 5. Psalm. 78. 8. Ieremi. 4, 1. Matth. 12. 37.

A φήτῳ, ἡμάρτομεν * ἐ πάντων ὅτι ὃ, ἡμάρτομεν, τῷ, ἁμαρτάνομεν· ὁ μὴ γὰρ ἔτι ἐν ἁμαρτία ὢν, μὴ λεγέτω, ἡμάρτομεν. ὁ δὲ περαμαρτήσας, ἀκριβῶς δὲ μετανοήσας, λεγέτω, ἡμάρτομεν, ὡς καὶ ἐν τῷ δανιὴλ γέγραπται ἐξομολογησὰς τῷ μηκέτι ἁμαρτανόντων, λεγόντων· ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν· καὶ ἐν ψαλμοῖς· μὴ μνησθῇς ἡμῖν ἀνομιῶν ἀρχαίων, φησὶν ὁ προφήτης· καὶ ἡμεῖς ἂν ἐξομολογησώμεθα τὰς ἁμαρτίας, εἴδε μὴ χθιζὰς, εἴδε μὴ τριμερεινὰς, ἀλλ' εἴδε ἐξομολογούμενοι ἐξομολογησώμεθα τοῦ ἁμαρτημάτων τοῦ πέντε καὶ δέκα ἐτῶν γεγενημένων, * τῷ μηκέτι ἁμαρτίαν ἔχειν μετ' ἐκείνα ὅτι πέντε καὶ δέκα ἔτη. εἰ δὲ χθὲς ἡμάρτομεν, * ἔτι ἀξιόπιστοι ἐσμὲν ἐξομολογούμενοι τοῦ τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν. οὐδὲ χρόνον ἔχει ἀπαλειφθῆναι τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ταῦτα· εἰ μὴ ἡμάρτομεν ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπὸ νεότητος ἡμῶν ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης· ἐκείνα μὲν ἄλλως λελέχθω εἰς διδασκαλίαν τοῦ τρόπου αἰτίας ἐξομολογήσεως. ταῦτα δὲ ὅτι κατηγορία τῶν ἐκ πολλοῦ ἁμαρτάνειν· ἀπὸ νεότητος, φησὶν, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν ἕως τοῦ παρόντος· εἶτα ὑπιστρέψαντες, καὶ ἀρχὴν ἔχοντες ὑπιστροφῆς λέγουσι τό· ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν· οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ θέλειν ὑπακούομεν, * εὐθέως ὑπακούομεν· καὶ γὰρ ὑπιχρόνου δεῖ ὥσαυτῶς ὅτι τῶν προαμαρτόντων τοὺς τὸν ἴασιν, ὅ-τως καὶ ὅτι τῆς ὑπιστροφῆς τοῦ ὁ τελείως καὶ καθαρῶς ὑπιστρέψαι τοῦ τὸν θεόν· ὅτι τύπος τοῦ τῶν ἰσραὴλ λέγει * θεὸς· ἐὰν ὑπιστραφῇ ἰσραὴλ τοῦ με, λέγει κύριος, καὶ ὑπιστραφήσομαι. * τουτέστιν· ἐὰν τελείως ὑπιστρέψῃ, καὶ ὑπιστραφήσομαι ὑπιστραφῆναι οἱονεὶ ἀρξάμενοι ὑπιστρέφειν· εἶτα φησι· καὶ ἐὰν ἀφελῇ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τῶν στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ προσώπου μου βλαβῇ, καὶ ὀμῶν· ζῇ κύριος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη· * ἐὰν τὰ δὲ ποιήσωσιν, εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη· τίνα δὲ τὰ δὲ ποιήσωσιν, ἵνα εὐλογήσωσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη; ἐὰν ἀφελῇ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τῶν στόματος αὐτοῦ· τί δὲ ὃ ἀφελεῖν τὰ βδελύγματα ἐκ τῶν στόματος * αὐτοῦ; ὅσα κακῶς λέγομεν

B

C

D

E

βδελύγματά εἰσιν ἐν τῷ στόματι ἡμῶν· ἀφελόμεν τοίνυν τὰ βδελύγματα ἐκ τῶν στόματος ἡμῶν, ἀφεμερίμνοντες καταλαλίας, λόγους ματαίους, ἀργοὺς, καὶ μέλλοντας ἡμᾶς ποιεῖν ἐγκαλεῖσθαι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου * δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ· εἰ τοῦ ἂν θέλομεν ἀπαντῆσαι ἡμῖν τό· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσι τῷ θεῷ ἐν ἱερουσαλὴμ, ποιήσωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς εἰρημένα· ποῖον δὲ ἀρῶτον; ἀφεί-

λεῖν τὰ βδελύγματα τὰ ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν· ἐξῆς ὅτι καὶ τὸ· ἀπὸ τοῦ προσώπου μου βλαβήσεται· δεύτερον τοῦτο ποιήσωμεν, οὐχ ἁπλῶς, ἵνα βλαβῶμεν. πάντα γὰρ ὅσον βλάβεια γινόμενα, οὐκ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ· οἱ γοῦν οὐκ ἐπιστήμονες φοβούμενοι, προσποιούμενοι δὲ φοβεῖσθαι, οὐκ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ βλαβήσονται, ὅσοι μετ' ἐπιστήμης βλαβήσονται, * πρὸς ἀεὶ βλέπειν, καὶ ἀναζωγραφεῖν ἑαυτοῖς τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ, γινόμενον ἐπὶ τοὺς ποιοῦντας τὰ κακά, ἵνα ἐξολοθρευθῶσιν ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν, οἵτινές εἰσιν οἱ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ βλαβόμενοι· ἐὰν προσέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου βλαβῇ, καὶ ὀμόσῃ, ζῇ κύριος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ. * ἴδωμεν ἡμεῖς ἑαυτοὺς οἱ ὀμνύοντες, πίνα τρόπον οὐκ ἐν κρίσει ὀμνύομεν, ἀλλ' ἀκρίτως, ὥστε γενέσθαι ἡμῖν τοὺς ὅρκους ἔθει μᾶλλον ἢ κρίσει· συναρπαζόμεθα γοῦν, καὶ τοῦτο ἐλέγχων ὁ λόγος φησί· καὶ ἐὰν ὀμόσῃ, ζῇ κύριος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ. * οἴδαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητάς· * ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὅλως· ἴδωμεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ ἐὰν δίδῳ θεός, συνεξεταθήσεται τὰ ἀμφότερα· πάντα γὰρ πρῶτον δεῖ ὀμόσαι ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μὴ τοῦτο προσκρούσας τις, ἄξιος γένηται τοῦ μὴ ὀμνύειν ὅλως. ἀλλ' ἔχει ναί, μὴ * δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι. καὶ ἔχει * οὔ, μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ ἀληθῶς οὔ· καὶ ὀμόσῃ οὖν, ζῇ κύριος, ἐν ἀληθείᾳ· ἐν τῷ ὀμνύοντι πρῶτον ζητεῖ τὸ, μὴ ψεῦδος, ἀλλὰ τὸ ἀληθές, ἵνα μὴ ἀληθείας ὀμόσῃ. ἡμεῖς δὲ οἱ πάντες καὶ ὑπορκοῦμεν· ἀλλ' ἔστω μὴ ἀληθείας, οὐδὲ καλῶς ὅρκος * ἀλλ' ἐν κρίσει· δεδόσθω * δὲ ἐν κρίσει ὀμνύω ἐν κρίσει, εἰ * δέον προσλαμβάνειν εἰς τὸ τοιοῦτον * ὅρκον τὸ θεῖον τὸν τῶν πάντων καὶ τὸ γνῆσιον αὐτοῦ· ἐπὶ πόσε ὁ πρᾶγμα; πηλίκον δεῖ εἶναι ὁ πρᾶγμα ἵνα τὰ γόνατα θῶ καὶ ὀμόσω; πρὸς οἷον ἀπιστίαν γενόμενον ἐν τοῖς τοῖς λόγοις μου διεκπεσόντα τοῦτο ποιήσαιμί ποτε; εἰ δὲ ὡς ἔτυχεν εἰ ἄπτος ὀμνύοιμι, ἀμύητοι ἂν; ἐὰν δὲ ὀμόσῃ, ζῇ κύριος, μὴ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει, μὴ ἀκρίτως, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, μὴ ἀδίκως. καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη· ἤνωται ἀμφότερα, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν Ἰσραήλ. εἶπε πρὸς τῶν ἐθνῶν, εἶπε καὶ πρὸς τὸν Ἰσραήλ· ὑπεφέρει· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσιν τὸν θεὸν ἐν Ἰερουσαλήμ· ἔτι τάδε λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλήμ· εἴρηκε τοῖς

* Col. V. at. τῷ

* Col. V. at. ἴδωμεν

* Col. V. at. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅλως.

* Col. V. at. δεόμενον τοῦ εἶναι τὸ ἀληθῶς οὔ

* Col. V. at. τὸ ἀληθῶς

* Col. V. at. γνήσιον

* Col. V. at. τοῦ

* Col. V. at. ὅρκον τοῦ τῶν πάντων

A sunt. Quale autem est primum? Auferre abominationes de ore nostro. Cui adhæret etiam illud: *A facie mea reveritus fuerit.* Alterum est, vt hoc faciamus non simplici ratione, vt revereamur quomodocumque: quoniam nimirum est quædam reverentia quæ oriatur, sed non à facie Dei. Qui igitur non scitè timent, sed præ se ferunt timorem, non â facie Dei reverentur: qui autem cum scientia reverentur, eò quòd semper intueantur, & in semetipsis ad vivum exprimant faciem Dei, quæ est *super* Psal. 33. 17.
B *facientes mala, vt perdat de terra memoriam illorum*, hi sunt qui à facie Dei reverentur. *Si abstulerit abominationes suas de ore suo, & à facie mea reveritus fuerit, & juraverit, Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Nos ipsi nos inspiciamus qui juramus, quonam modo non in judicio juremus, sed sine judicio, ita vt juramenta nostra consuetudine potiùs quàm judicio fiant. Perstringimur itaque, & idipsum reprehendens sermo ait: *Et si juraverit, Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Scimus in Evangelio dictum à Do-
C mino ad discipulos: *Ego autem dico vobis, Non jurare omnino.* Quin & hoc dictum videamus; *Et si dederit Deus, connumerabuntur vtraque.* Fortassis enim primùm oportet jurare in veritate, & in judicio, & in justitia; vt posteaquam profecerit quis, dignus fiat non jurare omnino: sed habeat *ita*, non egens testibus vt sit ita; & habeat *non*, minimè indigens testibus vt sit ipsum verè non. *Et juraverit* igitur, *Vivit Dominus, in veritate.* In jurante primùm requiro, ne falsum, sed verum, vt cum veritate juret: nos autem miseri etiam peieramus. Sed esto cum veritate, necdum rectè juramentum fit, verùm in judicio. Detur autem vt consuetudine jurem in judicio, vtrum deceat in istiusmodi juramento assumere Deum vniversi & Christum ejus ad hocce negotium? Cujusmodi sit oportet negotium vt genua flectam & jurem? ad quam fidem sermoni meo in aliquibus derogatam resarciendam hoc facere possim aliquando? Si autem proùt occurrit sic jurem, peccabòne? Si igitur *juraverit, Vivit Dominus, cum veritate, & in judicio*, non
E indifferenter, & *in justitia*, non injustè; & *benedicent in eo Gentes.* Conjunxit vtràque, illos ex Gentibus & Israëlem: pronuntiavit de Gentibus, pronuntiavit etiam de Israële, Subjungit: *Et benedicent in eo Gentes; & in eo laudem dicent Deo in Ierusalem. Hæc enim dicit Dominus viris Iuda, & habitantibus Ierusalem.* Allocutus est illos ex

Matth. 5. 34.

Gentibus, affatus est etiam eos ex Israël, loquitur ijs ex Iuda. Memini pridem dictorum de Iuda & habitantibus Ierusalem tropologicè. Habitamus enim nos, si Deus dederit, in Ierusalem; quoniam vbi thesaurus, ibi & cor. Si thesaurizemus in cœlo, etiam habemus cor in Ierusalem superna, de qua Apostolus ait: *Illa autem quæ sursum est Ierusalem, libera est; quæ est mater nostra, sicut scriptum est*, &c. *Hæc* itaque *dicit Dominus viris Iuda, & habitatoribus Ierusalem: Novate vobis novalia, & nolite serere super spinas.* Hic sermo potissimùm doctoribus dicitur, vt non priùs dicta concredant auditoribus, quàm novalia fecerint in animis eorum: quando enim aratro manum adhibentes novalia fecerint in animabus eorum qui hæc audiunt juxta terram bonam ac probam, tunc seminantes non seminant super spinas: si autem ante arationem, & priusquam novalia facta sint in mente auditorum, exceperit quis semina sancta, v. g. sermonem de Patre, de Filio, de Spiritu sancto, sermonem de resurrectione, sermonem de suppliciis, sermonem de requiete, de lege, de Prophetis, & simul ac semel de qualibet Scriptura, & seminaverit, prævaricatur mandatum quod ait: *Novate vobis novalia*; deinde: *Et nolite serere super spinas.* Verùm dicet nonnemo auditorum: Ego non doceo, non subdor huic mandato. Etiam tuimetipsius cultor existe, ac noli serere super spinas, & novale fac agrum quem concredidit tibi Deus vniversorum. Considera agrum, vide vbi sint spinæ, vbi curæ temporales & divitiarum luxus; & vbi cognoveris spinas quæ sunt in anima tua, quære aratrum rationale, de quo Iesus ait, *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est Regno Dei.* Cùm quæsiveris, atq; inveneris, à Scripturis conducens boves, operarios integros ac sinceros, aratro subige, & innova terram, & ne ampliùs sit vetusta, fac ipsam novam, exuens veterem hominem cùm actibus suis, & induens nouum qui renovatus sit ad agnitionem, facies tibimetipsi novale: & vbi feceris novale, sume semina à Doctoribus, cape semina à lege, accipe à Prophetis, ab Evangelicis Scripturis, Apostolicis sermonibus; & acceptis istis seminibus, sere animam per recordationem & meditationem, sponte nascentia hæc videberis quidem supprimere, sed verè

Galat. 4, 26

Ierem. 4, 3

Luca 9, 62.

Ephes. 4, 22

A ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, εἴρηκε καὶ τοῖς ἀπὸ ἰσραὴλ, λέγει τοῖς ἀπὸ τοῦ ἰούδα· μέμνημαι τῶν πρώην εἰρημένων περὶ τοῦ ἰούδα καὶ τῶν κατοικούντων ἐν ἱερουσαλὴμ * τροπολογικῶς· κατοικοῦμεν γὰρ ἡμεῖς, ἐὰν ὁ θεὸς διδῷ ἐν τῇ ἱερουσαλὴμ. ἐπὶ ὅσον ὁ θησαυρὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία· ἐὰν θησαυρίζωμεν ἐν οὐρανῷ, καὶ ἔχωμεν τὴν καρδίαν ἐν ἱερουσαλὴμ τῇ ἄνω, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολος φησιν· ἡ δὲ ἄνω ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν, ὡς γράφεται, καὶ τὰ ἑξῆς.

B τάδε δὴ λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλὴμ· νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθας· ὁ λόγος ὅπως μόλις τοῖς διδασκουσι λεχθῇ, ἵνα μὴ πρότερον νέμπις δίδωσι τὰ λεχθέντα τοῖς ἀκροατοῖς, πρὸ τοῦ νεώματα ποιῆσαι ἐν τῇ ψυχαῖς αὐτῶν. ὅταν γὰρ ἀρότρῳ ὀρθοῦντες τὴν χεῖρα νεώματα ποιήσωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν χαλῶν καὶ ἀγαθῶν τούτων ἀκουόντων, τότε σπείροντες οὐ σπείρουσιν ἐπ' ἀκάνθας. ἐὰν δὲ πρὸ τοῦ * ἀρόσῃ, καὶ πρὸ τοῦ νεώματα ποιῆσαι ἐν τῇ

C ἡγεμονικῇ τῶν ἀκουόντων, λάβῃ τις τὰ σπέρματα τὰ ἅγια, τὸν περὶ τοῦ πατρὸς λόγον, τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ, τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναστάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ κολάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναπαύσεως, τὸν περὶ νόμου, τὸν περὶ προφητῶν, καὶ ἁπαξ ἁπλῶς ἑκάστου τῶν γεγραμμένων, καὶ σπείρῃ, παραβαίνει τὸν λέγουσαν ἐντολὴν ὅτι· νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα. δεύτερον· καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθας· ἀλλὰ ἐρεῖ τις τῶν ἀκουόντων· ἐγὼ οὐ διδάσκω, οὐχ ὑποκείμαι τοῦτῳ τῇ ἐντολῇ· καὶ * σὺ γεωργὸς γνῶθι σαυτὸν, καὶ μὴ σπείρῃς ἐπ' ἀκάνθας, ἀλλὰ νέωμα πίστον μοι

D χωρίον ὁ πιστὸς ἐκεῖ σοι ὁ θεὸς τῶν ὅλων· κατανόησον τὸ χωρίον, ἴδε πόσον εἶναι ἄκανθα, πόσα μέριμναι βιωτικαὶ καὶ πλοῦτου φιλοδοξία. καὶ κατανοήσας τὰς ἀκάνθας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ σου, ζήτησον τὸ λογικὸν ἄροτρον, περὶ οὗ ἰησοῦς φησι· τοῦ δὲ βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετος ἐστὶ τῇ βασιλείᾳ τοῦ

E θεοῦ· ζητήσας αὐτὸ, καὶ εὑρὼν, ἀπὸ τῶν γραφῶν σπαραγαῖν τὰς βοῦς, τὰς ἐργάτας τὰς καθαρὰς, ἀροτρίασον, καὶ νέωσον τὴν γῆν, καὶ ἵνα μηκέτι ἡ παλαιὰ, ποίησον αὐτὴν νέαν, ἐκδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν τοῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνδυσάμενος τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν, ποιήσῃς σαυτῷ νέωμα. καὶ ἐὰν ποιήσῃς τὸ νέωμα, λάβε σπέρματα ἀπὸ τῶν διδασκόντων, λάβε σπέρματα ἀπὸ τῶν νόμων, λάβε ἀπὸ τῶν προφητῶν, ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν γραφῶν, ἀποστολικῶν λόγων καὶ λαβὼν ταῦτα τὰ σπέρματα, σπεῖρον * τὴν ψυχήν ἀφ' τῆς μνήμης καὶ τῆς μελέτης, αὐτόματα τα-

* Cod. Par. κεφαλῇ

* Cod. Par. σὺ γεωργὸς γνῶθι σαυτὸν

* Cod. Par. τῇ ψυχῇ

τα * δύξη μὴ ἀναστέλλειν, τὸ ἀληθῶς ὑ σὺν αὐ- A haud ea supprimis post memoriam eorum,
ξήσας θεὸς * ἤυξησε· ἐὰν εἴ τις γε δεδιώκεται καταινοῆ- sed Deus auxit. Et si quis potuerit intelligere Scripturas, hic fecit novale; & cùm fecerit novale, seminavit non in spinis. Hæc semina dispensantur à Deo, ne derepentè fiant spicæ, sed, sicut in Evangelio secundùm Marcum legitur, primùm herba, deinde spica, deinde paratum fit ad messem: quando iam paratum fuerit ad messem, venient hi qui ad messem emissi sunt, ad quos sermo ait: *Levate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem.* Olim itaque nobis ait: *Novate vobis novalia, & nolite severe super spinas.* Si autem priusquam purgaveris animam tuam, habens spinas processeris ad eum qui docere vel possit, vel putetur, vel promittat, & petas disciplinas ac semina spiritalia, prævaricaris dictum mandatum: *Nolite severe super spinas;* & deinde hoc dicitur: *Circumcidimini Deo vestro, & circumcidite præputium cordis vestri.* vbi necessario additur istud, *Deo vestro.* Hoc autem intelliges ab exemplo sensibili. Circumciduntur, secundùm id quod sensibile est inquam, non solùm hi qui ex circumcisione sunt secundùm legem Moysis, verùm etiam alij multi Ægyptiorum. Idolis sacerdotes circumciduntur; sed ista circumcisio idolis circumcisio est, & non est circumcisio quæ fit Deo: at illa Iudæorum fortassis omnino tunc fiebat Deo. Cùm igitur dicat hic sermo: *Circumcidimini Deo vestro,* intellecto textu, transi etiam ad sensum moralem, vt reperias, quomodo eorum qui tropologicè circumciduntur (vt ita dicam, fortassis quidam eorum nos sumus circumcisio:) hi quidem circumciduntur Deo, illi verò circumciduntur quidem, sed non Deo. Sunt porrò & alij sermones præter sermonem veritatis, præter sermonem Ecclesiæ, circumcidunt mores, & cor, vt sic dicam, ad modestiam componunt philosophantes, ad modestiam hortantur hæretici, & fit ipsis circumcisio; at circumcisio quidem, sed non Deo: siquidem ista circumcisio fit ab illis sermone mendaci. Quando autem secundùm Ecclesiasticā regulam juxta propositum sanæ doctrinæ particeps existis, non solùm circumcideris, verùm etiam circumcideris Deo. Itaque *circumcidimini Deo vestro, & circumcidite præputium cordis vestri.* Quis ista non præterit tamquam clara? Itaque est quoddam præputium cordis, & illud oportet circumcidere. Qui accurat sermonem, istiusmodi quærens hoc loco expendet. Præputium connascitur, circumcisio adscititia est, &

Marc. 4, 28

Ioan. 4, 35.

Ier. 4, 4.

σαι τὰς γραφὰς, ὅτι πεποίηκε νέωμα. ἐὰν ποι- B
ήσας νέωμα, ἔσπειρεν οὐκ ἐν ἀκάνθαις· οὕτω τὰ
τὰ σπέρματα οἰκονομεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, οὐκ
ἀφανίδιον γίνεσθαι σάχυς, * ἀλλ', ὡς ἐν τῷ κυ-
ριακῷ εὐαγγελίῳ, πρῶτον χόρτος, εἶτα σά-
χυς, εἶτα ἕτοιμον γίνεται θερισμόν. ὅταν
γίνηται ἕτοιμον πρὸς θερισμὸν, ἐλεύσονται οἱ
ὑπὸ τὸν θερισμὸν ἐξαποστελλόμενοι, * πρὸς ὃς
ὁ λόγος φησὶν. ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν,
καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θε-
ρισμόν· ἤδη· φησὶν ἡμῖν· νεώσατε ἑαυτοῖς
νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθας· ἐὰν
οὖν * πρὶν καθαρῆς σὺ τὴν ψυχὴν ἔχων ἀκάνθας
πρείσῃς * τῷ διδάσκειν ἢ δυναμένῳ, ἢ νομι-
ζομένῳ, ἢ ἐπαγγελλομένῳ, καὶ * αἰτῇς μαθή-
ματα καὶ σπέρματα πνευματικὰ, παραβαί-
νεις τὸν λόγον τοῦτον· μὴ σπείρετε ἐπ'
ἀκάνθας, καὶ ἑξῆς τοῦτο λέγει· περιτμήθητε
τῷ * θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυ- C
στίαν τῆς καρδίας * ὑμῶν. ὅπου ἀναγκαίως προ-
σκείται ὁ, τῷ θεῷ ὑμῶν· νοήσεις δὲ αὐτὸ ἀπὸ
τοῦ παραδείγματος τοῦ αἰθητοῦ· περιτέμνονται,
καὶ ὁ αἰσθητὸν λέγω, οὐ μόνον οἱ ἐκ περιτομῆς
καὶ τῆς μοσαϊκῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν
Αἰγυπτίων· εἰδώλοις οἱ ἱερεῖς περιτέμνονται.
ἀλλ' ἐκείνη ἡ περιτομὴ εἰδώλοις περιτομή
ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι τῷ θεῷ γινομένη περιτομή. ἐὰν
ἐνδοιάσῃς τάχα πάντως τότε τῷ θεῷ ἐγένετο ἐὰν
ἂν λέγῃ ὁ λόγος· περιτμήθητε τῷ θεῷ ὑμῶν, D
νοήσας ὁ ῥητὸν, μεταβῆθι καὶ ὑπὸ τὸν τροπολο-
γίαν, ἵνα εὕρῃς πῶς τῶν περιτεμνομένων πο-
πολογικῶς. ὡς ἂν * εἴπειν, τάχα τινὲς ἀπὸ
ἡμεῖς ἐσμὲν ἡ περιτομή. οἱ μὲν περιτέμνονται
τῷ θεῷ, οἱ δὲ περιτέμνονται μὲν, καὶ τῷ θεῷ δέ.
Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς
ἐκκλησίας, περιτέμνουσι τὰ ἤθη, καὶ τὸν καρ-
δίαν, ὥστε εἰπεῖν, σωφρονίζουσι οἱ φιλοσοφοῦν-
τες, σωφρονίζουσι οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, καὶ γὰρ
αὐτοῖς περιτομή. ἀλλὰ περιτομὴ μὲν, καὶ τῷ E
θεῷ δέ. περιτομὴ γὰρ λόγῳ ψευδεῖ τῶν ἐκείνοις
γίνεται· ὅταν δὲ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα καὶ
τὴν προθεσιν τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας ἦς, καὶ περι-
τέμνῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ περιτέμνῃ τῷ
θεῷ· περιτμήθητε οὖν τῷ θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέ-
μεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν· τίς ταῦτα ἐπιτέλεσις ὡς σαφῆ; * ἀκόη ἐστί τις
ἀκροβυστία τῆς καρδίας, καὶ ταύτην δεῖ περιτέμνεσθαι· ὁ ἀκούσας τὸν λόγον, τοιαῦτα ζητῶν
ἐν τῷ τόπῳ ἀζήτητος· ἡ ἀκροβυστία συγγενῶς ἐστι, ἡ περιτομὴ ἐπίκτητός ἐστι, καὶ ὅταν οὐκ ἐνοῦ-

quod ex generatione venit, hoc tollit circumcisio. Si igitur auferre jubet sermo præputium; quid tamdem auferendum, vt quis cordis præputium circumcidat? si quis consideraverit illud: *Eramus naturâ filij iræ, sicut & cæteri*: si quis consideraverit hoc corpus humilitatis in quo nati sumus: si quis consideraverit istud: *Nemo purus à sordibus, neque si vna dies fuerit vita eius; numerabiles autem menses ejus*; videbit quonam modo nati sumus cum impuritate & præputio cordis nostri. Vt autem simplicius aliquod exemplum proponatur, quod possit vos adducere ad præputium cordis cognoscendum, addam vt in prima ætate falsæ omnino opiniones gignantur in anima. Neque enim fieri potest, vt à sui exordio vera pura dogmata capiat homo, sed priùs excogitavit Deus verbum historiæ & Scripturæ secundùm textum, vt nutriret eum, qui secundùm carnem Abrahamo natus est, in iis primùm qui secundùm carnem sunt sermonibus ac nasceretur primus qui ex ancilla est, vt post hunc nasci posset is qui ex libera, & per promissionem existit. Si hoc intellectum fuerit ad quid assumptum sit, potest intelligi præputium cordis ante circumcisionem prognatum. Oportet igitur nos assumere sermonem qui expurget dogmata, & auferat omnia quæ secundùm falsam opinionem nobis innata sunt. Hoc igitur est deponere præputium cordis nostri. Si enim cor in nobis obtinet principatum, ibi sunt intellectiones è quibus pravæ exeunt cogitationes. Is qui aufert pravas cogitationes, præputium cordis aufert. Qui deponit falsam opinionem, circumcidit præputium cordis sui, & fit vir Iuda, & habitator Ierusalem, purè circumcisus. Si quis verò non deposuerit præputium cordis sui, videamus quid ipsi hic sermo comminetur. *Ne quando*, inquit, *egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendetur, & non erit qui extinguat*. Egreditur itaque, sicut ignis, indignatio Domini super eos qui non sunt circumcisi Deo, super eos qui non deposuerunt præputium cordis sui, & non est qui extinguat à facie nequitiæ adinuentionũ ipsorũ. Ignis iste materiã habet nequitiã adinventionũ ipsorũ. Vbi non est nequitia adinventionũ, non habet ignis quod depascatur. Porrò materiam istius ignis esse nequitiam adinventionum, audi Prophetam dicentem, *Et non erit qui extinguat à facie nequitiæ adinventionum vestrarum: annuntiate in Iuda, & in Ierusalem audiatur*: dicite,

Ephes. 2, 3.

Ierem. 4, 4.

Ierem. 4, 4, 5.

A σεως ἐλήλυθε, τοῦτο περιαιρεῖ ἡ περιτομή· εἰ ποίων περιαιρεῖσθαι κελεύει ὁ λόγος τὴν ἀκροβυστίαν. * τί δήποτε περιαιρεθῆναι δεῖ, ἵνα τις περιτέμνεται τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας; ἐάν τις * νοήσῃ. ἤμεθα τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί. ἐάν τις νοήσῃ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἐν ᾧ γεγεννήμεθα. ἐάν τις νοήσῃ τὸ· οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' εἰ μία ἡμέρα εἴη ἡ ζωὴ αὐτοῦ· ἀριθμητοὶ δὲ μῆνες αὐτοῦ. ὁρᾷ τίνα τρόπον γεγεννήμεθα μετὰ ἀκαθαρσίας καὶ ἀκροβυ-

B στίας τῆς καρδίας ἡμῶν· ἵνα δὲ καὶ τὸ πλέκτερον παράδειγμα λεχθῇ, δεῦρο ἄμφω περιαγαγεῖν * ὑμᾶς τοῦ ἰδεῖν τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας, περιθέσθαι ὅπου καὶ τὴν πρώτην ἡλικίαν ψευδοδοξίαι πάντες γίνονται ἐν τῇ ψυχῇ· ἃ δὲ τί ἐστιν ἀρχήθεν ἀληθῆ δόγματα * καθαρὰ λαβεῖν τὸν ἄνθρωπον, προενόησε δὲ ὁ θεὸς λόγον ἱστορίας καὶ γραφῆς τῆς καὶ τὸ ῥητὸν, ἵνα θρέψῃ, τὴν καὶ σάρκα γεγεννημένον τοῦ Ἀβραάμ, ἐν τοῖς καὶ σάρκα πρώτοις λόγοις, καὶ γένοιτο πρῶτος ὁ ἐκ τῆς παιδίσκης, εἰς ὃ δυνηθῆναι μετὰ τοῦτον γεννηθῆναι τὴν τῆς ἐλευθέρας. καὶ τὴν ἀφ' τῆς ἐπαγγελίας· εἰ νενοήκαμεν τοῦτο ἀφ' οὗ παρελήφθη, δυνάμεθα νοεῖσθαι ἡ ἀκροβυστία τῆς καρδίας προγινομένη τῆς περιτομῆς· χρεία δὲ ὑμῖν τὸν λόγον ἀφαιρεῖν τὰ καθαίροντα τὰ δόγματα, καὶ περιαιρεῖν πάντα τὰ φύσει καὶ ψευδοδοξίαν ἐν ἡμῖν· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἀποθέσθαι τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ἡμῶν· * εἰ γὰρ καρδία ἐστὶν ἔχουσα κατὰ ἡμᾶς ὁ ἡγεμο-

C νικόν, ἔνθα ἐστὶ τὰ νοήματα ὅθεν οἱ ἀφαλογισμοὶ ἐξέρχονται οἱ πονηροί, ὁ περιαιρεῖ ὑμῶν τοὺς ἀφαλογισμοὺς τοὺς πονηρῶς, τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας περιαιρεῖται, ὁ ἀποτιθέμενος τὴν ψευδοδοξίαν, περιτέμνεται τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ γίνεται ἀνὴρ ἰούδα, καὶ κατοικεῖ ἱερουσαλὴμ, καθαρῶς περιτεμνόμενος· ἐὰν δέ τις μὴ ἀποθέσθαι τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἴδωμεν τί ἀπειλεῖ αὐτῷ ὁ λόγος· μή πως ἐξέλθῃ, φησὶν, ὡς πῦρ ὁ θυμός μου, καὶ

E ἐκκαυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων· ἐξέρχεται ἐν ὡς πῦρ ὁ θυμὸς τοῦ κυρίου ἐπὶ τοὺς μὴ περιτμηθέντας τῷ θεῷ, ἐπὶ τοὺς μὴ ἀποθεμένους τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ οὐκ * ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν· ὃ πῦρ ἐκεῖνο ὅλον

ἐκ τὴν πονηρίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων * αὐτῶν· ὅπου οὐκ ἔστι πονηρία ἐπιτηδευμάτων, οὐκ ἔχει ὃ πῦρ ὅπου νεμηθῇ· ὅπου δὲ ἡ ὕλη ἐκείνου τοῦ πυρὸς ἡ πονηρία ἐστὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἄναψε τὸν κλῖνον προφήτου λέγοντος· καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων * ὑμῶν· ἀναγείλατε ἐν τῷ ἰούδα, καὶ ἐν ἱερουσαλὴμ ἀκουσθήτω. εἴπατε, ἀναγείλατε, σημάνατε

Cod. Par. τῶν κακῶν ἐννοιῶν τῶν κακῶν ἐνεργειῶν, ὁ λόγος ὅτι τὸ περιαιρεῖ, Cod. Par. αὐτοῦ τῶν.

Cod. Par. ὑμᾶς

Cod. Par. καὶ ἀγνοίας

Cod. Par. λέγει

Cod. Par. ἐξ

Cod. Par. ὑμῶν

Cod. Par. ἐστὶ

Cod. Par. ὑμῶν, ὅτι

Cod. Par. ὑμῶν

σάλπιγξι ὅτι τῆς γῆς, καὶ κεκράξατε μέγα· A *annuntiate, significate tubâ super terram, & clamate fortiter.* Hæc, inquit, quæ annuntiata sunt dicite in Iuda, iis qui de tribu Iuda sunt Christi. Manifestum enim est Servatorem nostrum ex tribu Iuda exortum esse. *Significate tubâ super terram.* Sermo sublimis excitans auditorem, præparans ipsum ad bellum contra passiones, ad bellum contra instinctus virtutum adversariarum; præparans ipsum ad festa cælestia: (ad vtraque enim hæc dicuntur:) accipitur pro tuba in Numeris. Istiusmodi sermo tuba est, qualem mihi, & si cui alteri, præcipit hic sermo: datur autem volenti & quærenti sensum Scripturarum. Iubet fieri tubas argenteas ductiles. Sic ait hic sermo, *Significate tubâ super terram, & clamate fortiter; dicite, Congregamini; & ingrediamur in civitates muratas.* In ciuitatem muris carentem non vult nos intrare sermo Dei, sed in muratam. Ecclesia viventis Dei murata est veritate verbi. Hic enim murus est in Psalmo 17. quia etiam murus est Deus. *Assumentes fugite in Sion.* Quotquot estis extra Sionem, *assumentes fugite in Sion, festinate, nolite stare.* Qui proficitis, festinate in speculam; *quia mala ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam* malorum ingruentium ab Aquilone. Aquilo est adversarij, vti sæpè dictum est. Si quis repertus fuerit minimè festinans, neque ingrediens in ciuitates muratas, cùm non sit in Ecclesia Dei, sed foris stet, ipse ab hostibus comprehensus è medio tolletur. Quis sit hostis videamus ex sequentibus quomodo describatur; *Ascendit leo de cubili suo, exterminans Gentes leuavit se.* Hic est hostis quem oportet nos fugere. Leo nos persequitur: quis iste? Petrus nos docet dicens, *Adversarius noster diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret; cui resistite fortes in fide.* &, iuxta nonum Psalmum, *insidiatur in abscondito, insidiatur vt leo in spelunca sua.* Et insidiatur hic leo non interdiu, sed quando nox fit. Nam, iuxta Psalmum 103. *posuisti tenebras, & facta est nox: in illâ pertransibunt omnes bestiæ siluæ: catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi.* Ascendit igitur leo de spelunca sua: vbi? quando? deorsum cecidit, in infima terræ descendit. *Ascendit leo de cubili suo.* Homo sublimior Diabolo: præstantior enim illo es, quicumque tandem sis: ille per malitiam deorsum est. Ascendit igitur vt leo de cubili suo exterminate Gentes: extulit se ascendens de cubili suo, loco proprio supplicij sui. *Exterminans Gentes leuauit*

Ierem. 4, 5.

Ierem. 4, 6.

Ierem. 4, 7.

1. Pa. 5, 8

Psalm. 9, 30.

Psalm. 103, 20.

Ierem. 4, 7.

τοῦτό, φησι· τὰ * ἀπαγγελλόμενα εἴπατε ἐν τῷ ἰούδᾳ, τοῖς ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ ἰούδα τοῦ χριστοῦ· φανερὸν γὰρ ὅτι ἐξ ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ σωτὴρ * ἡμῶν· σημάνατε σάλπιγξι ὅτι τῆς γῆς· ὁ λόγος ὁ ὑψηλὸς ὁ διεγείρων τὴν ἀκροατὴν, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν εἰς τὸν πόλεμον τῶν παθῶν, εἰς τὸν πόλεμον τῶν τῆς ἀρετῆς ἐνεργειῶν τῆς * ἀντικειμένων δυνάμεων. ὁ παρασκευάζων αὐτὸν εἰς τὰς ἑορτὰς τὰς θείας. εἰς ἀμφότερα γὰρ τὰ τοῦ λόγου. * παραλαμβάνεται σάλπιγξ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς· ὁ τοίνυν τοῦ λόγος σάλπιγξ ἐστὶν, οὗ ἐμοὶ κελεύει ὁ λόγος, καὶ εἰ τινι ἄλλῳ. δίδοται γὰρ τῷ βουλομένῳ καὶ ζητήσαντι τὴν τῶν γραφῶν· κελεύει ποιῆσαι σάλπιγγας ἀργυρᾶς ἐλατάς· ὅτῳ φησὶν ὁ λόγος· σημάνατε σάλπιγξι ὅτι τῆς γῆς, καὶ κεκράξατε μέγα. εἴπατε, συνάχθητε. καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχήρεις· εἰς ἀπείρατον πόλιν οὐ βούλεται ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀλλ' εἰς τετειχισμένην· οὐ ἐκκλησία τοῦ ζῶντος θεοῦ τετειχισμένη ὑπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ λόγου· ὅτος γὰρ * ὅτι ὁ τοῖχος ἐν τῷ ιζ ψαλμῷ. ὅτι καὶ τεῖχός ἐστιν ὁ θεός· ἀναλαβόντες φύγετε εἰς σιών· ὅσοι ἐστὲ ἔξω τῆς σιών, ἀναλαβόντες φύγετε εἰς σιών. σπεύσατε, μὴ στῆτε· οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, σπεύσαιτε ὅτι ὁ σκηπτοῦχος. ὅτι κακὰ ἐγὼ ἐπάγω ἀπὸ βορρᾶ, καὶ συντριβὴν μεγάλην τῶν ἐπαγομένων κακῶν ἀπὸ βορρᾶ, βορρᾶ τὸν ἀντικείμενον, ὡς πολλάκις λέλεκται· ὃς ἐὰν εὑρεθῇ μὴ σπεύσας, μηδὲ εἰσελθὼν εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχήρεις, μὴ ἡμόμενος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἔξω ἑστηκώς, αὐτὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων καταληφθεὶς ἀναιρεθήσεται· * τίς ἐστὶν ὁ πολέμιος ἴδωμεν ἐκ τῶν ἑξῆς τίνα τρόπον λέγεται· ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρεν. οὗτός ἐστιν ὁ πολέμιος ὃν δεῖ ἡμᾶς φυγεῖν. λέων ἡμᾶς καταδιώκει. τίς οὗτος; πρὸς ἡμᾶς διδάσκει λέγων· ὁ ἀντίδικος * ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος * περιπατεῖ ζητῶν τινα * καταπιεῖν. ὦ ἀνθρωπίνη τρεῖς * ἐν τῇ πίστει. καὶ, κατὰ τὸν ψαλμὸν, ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ, ἐνεδρεύει ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ· καὶ ἐνεδρεύει ὅτος ὁ λέων ἐκ * ἡμέρας, ἀλλ' ἐπὶ νύκτα· κατὰ γὰρ τὸν ψαλμὸν, ἔθηκας σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ· ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, σκύμνοι ὠρυόμενοι * ἁρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς· ἀνέβη οὖν λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ· τί; ποῦ; καὶ ὅτι ποιῶν, εἰς τὸ κατώτατα τῆς γῆς κατελήλυθεν· ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ· * αὐθέντης αἰωνίου τοῦ διαβόλου, κρείττων γὰρ εἶ αὐτοῦ, ὁποῖος ἐὰν ᾖς· ἐκείνος δὲ τῷ κα-

Ierem. 4, 5.

Ierem. 4, 6.

Ierem. 4, 7.

1. Pa. 5, 8

Psalm. 9, 30.

Psalm. 103, 20.

Ierem. 4, 7.

* Cod. Vat. ἐπεσκεμ.

* Cod. Vat. ἀντικείμενον. ὁ

* Cod. Vat. ἀνὰ σφραγ.

* Cod. Vat. ὅτι τὸ ζῆν ὁ ἐν ἀναστάσει φεύγω

* Cod. Vat. τὸ δὲ ἐστιν

* Cod. Vat. ἀνθρω-

* Cod. Vat. ἐν τῇ πίστει

* Cod. Vat. ἡμέρας

* Cod. Vat. ἐν τῷ ὀρθρῷ

* Cod. Vat. ἐν τῷ θεῷ

* Cod. Vat. ἀνωτέρω τοῦ ἀνθρώπου

se: exivit de loco suo, vt ponat terram tuam in solitudinem. Vult inuadere terram tuam, de qua breviter dicebamus: vnumquemque nostrum vult depascere. Venit itaque vt ponat terram tuam in solitudinem, vt conculcet semina leo, vt faciat terram tuam solitudinem: *Et ciuitates tuæ destruentur, eò quòd non habitentur: super his: accingite vos ciliciis.* Cùm igitur ascenderit leo, & minetur tibi leo, & velit abolere terram tuam, accingere cilicio, plora & dole, per preces Deũ invoca, vt leonem hunc exterminet à te, & non incidas in os eius. Quemadmodũ enim cùm extrahit pastor de ore leonis duo crura, vel ansam auriculæ, ità hic leo quærit auribus te arripere, vt per gulositatem tuã sermones falsos tibi obiiciens avertat te à veritate; vult rapere à veritate pedes tuos ac devorare. Verùm tu accinge te cilicio, & plange, & plora, & vlula videris hostem imminentem, vt avertatur furor Domini à te, & averso furore, in securitate constitutus, leone non ampliùs te invadente, quòd in civitatem muratam ingressus sis, glorificare possis liberantem te Deum in Christo Iesu; cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Ierem. 4, 7, 8.

κίων κάπροβῆτον· αἴρει ὃν λέων ἐκ τῆς μανδρας αὐτοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἔθνη· ἐξῆρεν ἀφανεῖς ἐκ τῆς μανδρας αὐτοῦ, τόπον τοῦ οἰκεῖν τῇ κοιλίᾳ τῇ ἑαυτοῦ· ἐξολοθρεῦσαι ἔθνη ἐξῆρεν· ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, θεῖναι πλὴν γῆν σου εἰς ἐρήμωσιν· βούλεται εἰσελθεῖν σε εἰς τὴν γῆν, καὶ εἰς ἐρήμωσιν βασιλέως ἐλέγομεν· ἕκαστον ἡμῶν βούλεται νεμηθῆναι· ἔρχεται ἐν τῷ θεῖναι τὴν γῆν σου εἰς ἐρήμωσιν, ἵνα καταπατήσῃ τὰ σπέρματα σου· λέων, ἵνα ποιήσῃ ἔρημον σε τὴν γῆν σου· καὶ πόλεις σου καθαιρεθήσονται, καθὼς ὁ μὴ κατοικούμενος αὐτάς· ὑπὲρ τούτοις περιζώσασθε σάκκους· ἐπεὶ ἐν ἀνέβη λέων, καὶ ἀπειλεῖ σοι λέων, καὶ βούλεται σε ἀφανίσαι τὴν γῆν σου περιζώσασθαι σάκκον, κλαῦε καὶ πένθει, ὅταν ὁρᾷς ὀργὴν καταπαύσει τὸν θεὸν, ἵνα πάλιν τὸν λέοντα ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ σοῦ, καὶ μὴ ἐμπέσῃς αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα· οὐ γὰρ ὅταν ἐκπαύσῃ ὁ πολεμῶν ἐκ τοῦ στόματος λέοντος δύο σκέλη, ἢ λαβὸν ὠτίον. ὅταν ὁ λέων ζητῇ τοῦ ἁρπάσαι τὸν λαβεῖν, ἵνα λάβῃ τοὺς λογισμοὺς σου λόγους ψευδεῖς σοι, καθὼς ἐκκόψῃ σε ἀπὸ τῆς ἀληθείας. βούλεται σε ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἁρπάσαι τοὺς πόδας, καὶ καταφαγεῖν· ἀλλὰ σὺ περίζωσαι σάκκους, καὶ κόπτου, καὶ κλαῦε, καὶ ἐλέησε βλέπων τὸν πολέμιον· τὸν ἐπιστρόφα, ἵνα ἀποστραφῇ θυμὸς ὀργῆς κυρίου ἀπὸ σου, καὶ ἀποστραφέντος τοῦ θυμοῦ. δικαιωθῆς ἐν ἀμεριμνίᾳ γενόμενος, μηκέτι τοῦ λέοντος ἐπιστρεφομένου σοι, τοῦ σε εἰσπηδήσαι εἰς τὴν πεπυργωμένην πόλιν, δοξάζῃς τὸν ῥυόμενόν σε θεὸν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν·

HOMILIA VI.

in istud:

Ierem. 5, 3.

Domine oculi tui ad fidem;
& cætera.

ΟΜΙΛΙΑ ϛ'.

Εἰς τό.

Κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν.
& τὰ ἑξῆς·

Interprete BALTHAZARE CORDERIO.

D*omine*, inquit, *oculi tui ad fidem.* Sicut oculi erant super iustos (nam ab iniquis avertit eos;) sic oculi erant ad fidem: ab infidelitate enim avertit illos. Quamobrem pulchrè dictum ab intelligente, quid dicat in oratione, *Domine oculi tui ad fidem.* Quoniam sermonem sapientem si audierit intelligens, laudabit illum, & ad eum adjiciet. Vide quanta possint effici ab isto: *Domine oculi tui ad fidem.* Paulus ait: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.* Sicut oculi Domini ad fidem, oculi Domini ad spem, oculi

2. Cor. 23, 13.

Κύριε, φησὶν, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν· ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ὑπὲρ δικαίους· ἀπὸ γὰρ ἀδίκων ἀποστρέφει αὐτούς· ὅτως οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν· ἀπὸ γὰρ ἀπιστίας ἀποστρέφει αὐτούς· διὸ καλῶς λέλεκται παρὰ τοῦ νοοῦντος τι λέγει ἐν τῇ διάνοιᾳ τό· κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν· ἐπειδὴ λόγον σοφὸν ἐὰν ἀκούσῃ ὑπακούσῃ, αἰνέσει αὐτὸν, καὶ ἐπ' αὐτὸν προσθήσει· ὅρα πόσα δύναται ποιῆσαι ἀπὸ τοῦ· κύριε οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν· φησὶν ὁ παῦλος· νυνὶ δὲ μένει τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη· ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἐλπίδα,

ὀφθαλμοὶ

ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην· ἐπεὶ δέ ἐστι πνεῦμα δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ. ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην, οὕτως ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς δυνάμιν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς σωφρονισμόν, ὀφθαλμοὶ κυρίου ὅτι δικαιοσύνῃ, οὕτως ὅτι πάσας ἀρετὰς ὀφθαλμοὶ κυρίου· εἰ οὖν βούλει καὶ σὺ τὰς ἀκτῖνας τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ φθάσειν ὅτι σε, ἀπόλαβε τὰς ἀρετάς. καὶ ἔσῃ ὡς τὸ. κύριε οἱ ὀφθαλμοί * σου εἰς ἔκαστον ὧν ἐὰν κτήσῃ ἀγαθῶν· καὶ ἐὰν τηλικοῦτος ᾖς, ὡς τοὺς ὀφθαλμοὺς κυρίου ἐλλάμπειν σοι, ἐρεῖς. ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς ὁ φῶς τοῦ προσώπου σου κύριε· εἶτα τοῦτο τῶν ἁμαρτωλῶν ἴδωμεν ὁ λεγόμενον. ἐμαστίγωσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν· αὐτῶν αἱ αἰσθήσεις μάστιγας ζῶσι προσφερόμενοι σώμασιν, εἴτε βούλονται, εἴτε μὴ βούλονται οἱ μαστιγούμενοι, πόνον ἐμποιοῦσιν αὐτοῖς. οἱ δὲ τοῦ θεοῦ μάστιγες πεπαυμένοι εἰσὶν, ὥστε τινὰς μὲν τῶν μαστιγουμένων πονεῖν, τινὰς δὲ τῶν μαστιγουμένων μὴ πονεῖν· ἴδωμεν εἰ δυνάμεθα διηγήσασθαι, τί ἐστι τὸ πονεῖν ὑπὸ μαστίγων θεοῦ, καὶ τί τὸ μὴ πονεῖν, καὶ ὅτι κακοδαίμονες οἱ μὴ πονοῦντες ὑπὸ μαστίγων θεοῦ· μακάριοι δὲ οἱ πονοῦντες ὑπὸ μαστίγων θεοῦ· φησὶ γὰρ ἡ σοφία· τίς δώσει ὅτι τοῦ λογισμοῦ μου, μάστιγας, καὶ ὅτι τῶν χλεόων μου σφραγῖδα * πανόρατον, ἵνα ὅτι τοῖς ἀγνοήμασί μου μὴ φείσωνται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι μου μὴ ἀπολέσωσί με; πόθεν τοῦ· τίς δώσει ὅτι τοῦ λογισμοῦ μου μάστιγας; οὐκοῦν εἰσὶ μάστιγες τοῦ λογισμοῦ μου· αἱ μάστιγες τοῦ θεοῦ τοῦ λογισμοῦ μου· λόγος γὰρ καταβιβάζει τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς συνίσιν ἀπτῶν ἄγων τῶν ἡμαρτημένων, μαστιγοῖ. μαστιγοῖ δὲ τὸν μακάριον πονοῦντα ὅτι τοῖς μάστιξι. καθικνεῖται γὰρ * αὐτοῦ τὰ λεγόμενα, καὶ οὐκ ἐξουθενίζει τὴν ἔλεγχον τὰ αὐτοῦ· ἐὰν δέ τις εἴπῃ, ἵν' ὅτι εἴπω, ἀναίσθητος; λεχθήσεται πρὸς αὐτοῦ· ἐμαστίγωσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν τοῦ αὐτοῦ λόγου λεγομένου ἐλεγκτικῶς. φέρε εἰπεῖν ὅτι * τοῦ μὴ καθίκεσθαι τοῦ πόνου τῆς ἀνωδύνου * μὴ ἀλγήσῃ, ὥστε λεχθήναι πρὸς αὐτοῦ· ἐώρακας ὡς κατενύγη ὁ δεῖνα. ὁ δέ τις τῶν ἀνωδύνων μὴ ἀλγήσῃ; ἀλλὰ ἀναισθητεῖ τῶν ἐλεγχόντων; δῆλον ὅτι λεχθήσεται πρὸς τοῦ μηδ' αἰσθανομένου. ἐμαστίγωσας αὐτούς, καὶ οὐκ * ἐπόνησαν· ἴδωμεν δέ, εἰ ἔχομεν καὶ * ἑτέραν αἰτίαν τοῦ τοιούτου· γίνονταί τινες ἐν τοῖς σώμασι μερῶν τινων νεκρώσεις καὶ ξηρότητες. καὶ πολλάκις τοιαῦτα πάσχει τὰ νενεκρωμένα μέλη πρὸς τὰ ζῶντα. ὥστε προσαγομένων μὲν τῶν πόνων ποιῆσαι δυναμένων τῶν ζώντων μέ-

A Domini ad charitatem. Cæterùm cùm sit spiritus fortitudinis, & dilectionis, & temperantiæ; sicut oculi Domini ad dilectionem, sic oculi Domini ad fortitudinem; sicut oculi Domini ad temperantiam, oculi Domini ad iustitiam, sic ad omnes virtutes sunt oculi Domini. Si igitur volueris & tu radios spiritalium oculorum Dei ad te pertingere, assume virtutes; & erunt juxta illud, Domine oculi tui ad vnumquodque eorum si possederis bonorum. Et si istiusmodi sis, vt oculi Domini illuceant tibi, B dices, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Psal. 4, 7. Deinde de peccatoribus videamus quod dictum est, *Flagellasti eos, & non doluerunt.* Ierem. 5, 3. Sensibilia hæc flagella viuis corporibus adhibita, sive velint, sive nolint flagellati, dolorem ipsis infligunt: at Dei flagella sunt istiusmodi, vt aliquos quidem flagellatorum dolore afficiant, quosdam verò flagellatos minimè affligant. Videamus si exponere valeamus, quid sit illud dolere à flagellis Dei, & quòd non dolere, & quòd infelices non doleant à flagellis Dei. Beati autem qui dolent à flagellis Dei. Ait enim C Sapientia, *Quis dabit super cogitatu meo flagella, & super labia mea signaculum astutum, vt in ignorationibus meis non parcant, & peccata mea non perdant me?* Eccl. 23, 2. Attende illud, *Quis dabit super cogitatu meo flagella?* Ergò sunt flagella quæ cogitationem flagellent. Flagella Dei cogitatum flagellant. Sermo enim animum pungit, & in conscientiam ipsam adducit peccatorum, flagellat; flagellat autem beatum dolentem ex flagellis: dicta enim ipsum feriunt, & increpantem minimè contemnit aut à se repellit. Quando autem quis repertus fuerit, vt sic dicam, D insensibilis, dicetur de ipso: *Flagellasti eos, & non doluerunt*; eodem sermone increpatoriè allato; verbi gratiâ de eo qui mente non compungitur, quòd conscientiam peccato aliquo habeat commaculatam, hoc dictum, si quispiam auditorum non doleat; ita vt de ipso dici possit: Vidisti vt compunctus sit hic, vel ille; iste autem quidam auditorum minimè doleat, sed non sentiat increpationes? manifestum est de illo, qui nullum doloris sensum admittat, dici posse: *Flagellasti eos, & non doluerunt.* Videamus E porrò, vtrum habeamus etiam aliam expositionem. Accidunt in corporibus nonnullæ quarumdam partium mortificationes ac siccitates: & sæpenumerò istiusmodi membra mortificata præ vivis multa patiuntur; ita vt applicitis quidem crucia-

tuum instrumentis vivo membro dolorem ille cui admoventur percipiat, ijsdem verò dolorificis insensibili membro admotis minimè sentiat; quandoquidem in illo insit mortificatio. Ista si in corpore perspicias, ad animam transfer; & considera quamdam quoque animam esse suis quasi membris mortificatam, ita vt flagellorum sensum non percipiat, quantumvis molesta quædam inferantur. Dissecabitur anima illa, sed ad sensum non reducetur; alia verò ad sensum revocabitur, & quodammodò fortassis plus tristatur de eo quòd non sentiat. Siquidem vt sentiat, qui non sentit dolorifica sibi applicita, optat potiùs dolere si molesta inferantur, cùm hoc signum sit ipsum vivere, ægrè ferens se molestias non percipere. Quemadmodum nempe hoc fit in corporibus, ita existimo in illo: *Vellent, si forent ambusti*, istiusmodi quidpiam declarari: quasi dicas: igne applicito alicui non capienti sensum adustionis, vellent illi, facta comparatione sentientium & non sentientium in doloribus, sentire potiùs in igne, quàm non sentire. Etiam optarit vtique quispiam, istius ignis adusti comparatione ad peccatorem accommodatâ, sentire potiùs quàm non sentire. Hæc dicta

Iterum, 5, 3. sunt propter istud: *Flagellasti eos, & non doluerunt; consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam.* Quando provisor vniversorum Deus pro animæ salute purgantia propinat, tunc ipsam consummavit. Intelliges autem illud: *Consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam*, ab exemplo ejus qui tradit scientiam, & ejus qui nolit scientiam ab eo qui tradit recipere. Omnia enim quæ sua sunt faciat præceptor, omniáque consummet ad scientiæ traditionem, ille autem dictata minimè accipiat; dixerim vtique de istiusmodi præceptore: Consummasti istum, & noluit recipere disciplinam. Quando igitur à providentia in nos fiunt omnia, vt consummemur, & perficiamur, nos autem non recipimus ea quæ sunt providentiæ nos ad perfectionem attrahentis, Deo ab intelligente dici posset: *Domine consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam: firmaverunt facies suas super petram.* Cognosces hoc etiam à crassioribus peccatoribus, siquidem aliqui audientes increpatoria verba, erubescunt de peccato, & subiguntur, & succumbunt sermoni increpatorio quo perstringuntur: alij verò sunt istiusmodi, vt robore careant, nec revereantur illa de quibus reprehenduntur, in

A λει ἀλγεῖν ἐκεῖνον ᾧ προσάγεται ὁ ποιῶν πονεῖν, προσαγομένων δὲ τῷ ποιοῦντι πονεῖν τῷ μέλει τῷ ἀναισθήτῳ οὐκ ἀλγεῖται ἐκεῖνος. ὅταν ἡ νεκρότης περὶ αὐτόν· ταῦτα εἰ οὖν ἴδοις ὅτι τοῦ σώματος, μετάθες ὅτι πρὸς ψυχήν. καὶ ὅρα, ὅτι ὅστί τις καὶ ψυχὴ νεκρωμένη τὰ μέλη, ὥστε μὴ ἀλγεῖν ἀπὸ τῆς μαστίγων, κἂν ὁτιοῦν τοιοῦτον προσφέρηται τινα. * ἀφορισθήσεται, ἀλλ' οὐκ ἀναστήσεται, ἡ δεῦνα ψυχή. ἄλλη δὲ ἀναστήσεται, καὶ τάχα

B * ὡς προσλυπεῖται μᾶλλον ὅτι τοῦ μὴ ἀλγεῖν· * εἰ γὰρ ὅτι τοῦ αἰσθάνεσθαι, ὁ μὴ ἀναδυόμενος ἀπὸ πόνων αὐτοῦ, προσφερομένων, θυμούμενος μᾶλλον πονεῖν εἰ προσάγοιτο τὰ ὁτιοῦν, ἐπεὶ σημεῖον ὅτι τοῦτο τὸ ζῆν αὐτόν, ἀνιώμενος ὅτι * τὸ μὴ αἰσθάνεσθαι ὅτι τοῖς ὁτιοῦν· ὥσαυτως δὴ τοῦτο γὰρ ὅτι τῷ σωμάτων, ἔστι νομίζω ἐν τοῦ· * θελήσωσι, εἰ ἐθέλουσι πυρίκαυστοι, τοιοῦτόν τι δηλῶσαι. οἷον, τοῦ πυρὸς προσφερομένου τινὶ, ὃ μὴ ἀναδυομένου τοῦ καιομένου, θελήσωσι ἐκεῖνοι * κατα-

C λαβόντες σύγκεισιν μὴ ἀναδυομένων ὅτι τοῖς ἀλγηδόσι καὶ ἀναδυομένων, μᾶλλον ἀναδύεσθαι ὅτι τοῦ πυρὸς, ἢ μὴ ἀναδύεσθαι· καὶ οὕτως ὥστε, * προσαγομένου κάκείνου τοῦ συγκεκρυμμένου πυρὸς ὅτι τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀναδύεσθαι μᾶλλον ἢ μὴ ἀναδύεσθαι· ταῦτα ἀφ' ὧν ἐμάστιγωσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόησαν. συνετέλεσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν· ὅτι * καθαρτικὴ ποιεῖ ὁ

D * τὸ τε αὐτῷ συνετέλεσε· νοήσῃς δὲ· συντελέσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν, ἀπὸ παιδεύματος τοῦ κυρίου τὸ παιδεύοντα τῷ ὑπεκήμενῳ, καὶ τὸ μὴ βουλόμενον παιδεύεσθαι τῷ ὑπεκήμενον ἀπὸ τοῦ παιδεύοντος· πάντα γὰρ τὰ παρ' * αὐτὸν ποιεῖ τῷ ὁ διδάσκαλος, καὶ συντελεῖ πάντα εἰς παίδευσιν ὑπεκήμενος, ἐκεῖνος ὁ μὴ παιδευόμενος τὰ λεγόμενα. εἴποιμι ἂν ἐπὶ τοῦ τοιούτου τοῦ διδασκάλου. συνετέλεσας τόδε, καὶ οὐκ ἠθέλησε δέξασθαι παιδείαν· ἐπὰν ὦν τὰ ἀπὸ τῆς προνοίας γίνηται πάντα εἰς ἡμᾶς, ἵνα συντελεσθῶμεν, καὶ τελειωθῶμεν, ἡμεῖς ὁ μὴ παιδευόμεθα τὰ τῆς προνοίας τῆς ὑπὲρ τελειότητα ἡμᾶς ἑλκούσης, λεχθείη ἂν ὑπὸ τοῦ νοοῦντος τοῦ

θεῷ· κύριε συνετέλεσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν. ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν· ἐπὶ πέτραν· νοήσῃς καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς σωματικωτέρων τῆς ἁμαρτανόντων. οἱ μὲν ἀκούοντες λόγους ἐλεγκτικοὺς, ὅτι τῇ ἁμαρτίᾳ ἐμυθριῶσι, καὶ καταδυόνται, καὶ ὑποπίπτουσι ἀκουομένῳ τοῦ λόγου τοῦ ἐλεγκτικοῦ αὐτῶν. οἱ ὁ ποιοῦτοί εἰσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀπρυθριάστους εἶναι, μὴ

αἰδημόνας ἐφ' οἷς ἐλέγχονται, ἐφ' οἷς ἠμῦρ- A
τήκασιν· εἴποις ἂν ἐν τοῖς τούτων οἱ οὐκ αἰδοῦν-
τες· ἐτεροίωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτ-
ραν· εἰ γινώσκεις ὅτι τοῦ σώματος πρὸς αὐτὸ, με-
τάβα μοι τῷ λόγῳ ὅτι * πρὸς ψυχὴν, νοήσας
τὴν ψυχὴν πρόσωπον τοῦτο ὃ λέγομεν· τότε ὁ πρόσωπον
πρὸς πρόσωπον. καὶ ὅσα ψυχὴν τρέπει, ὁποία
μοι ἡ καρδία φαίνεται * ἐσκληρυμμένη, ἄρτι αὐ-
τὴν ὅτι * τοῖς ἀπαγγελλομένοις ἐπίστευε αἰτίαν
πτυ-
μορφυμένοις καὶ τὰ ἀπαγγελλόμενα. * οὐκοῦν καὶ B
εὑρήσεις ὅτι ἀρμόζει τὸ· ἐτεροίωσαν τὰ πρόσωπα
αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν ὑπο-
στρέφειν· καὶ γὰρ εἶπα· ἴσως πτωχοί εἰσιν, ὅτι
οὐκ ἠδέλησαν γνῶναι ὁδὸν κυρίου, καὶ κρίσιν
θεοῦ· πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἄνδρας, καὶ λαλήσω
αὐτοῖς· ταῦτα νοήσας περὶ τῶν μὴ θελόντων
παιδεύεσθαι, μὴ νοούντων ὅτι τοῖς μάστιξι τοῦ
θεοῦ. φησὶ νενοηκὼς τὸ τούτων ἄπορον, πτωχή ἐστιν
αὐτῶν ἡ ψυχή· καὶ γὰρ εἶπα· ἴσως πτωχοί εἰσι,
διότι οὐκ ἠδυνήθησαν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν ὁδὸν C
κυρίου, καὶ κρίσιν θεοῦ; πορεύσομαι πρὸς τοὺς
ἄνδρας, καὶ λαλήσω αὐτοῖς· οἱ ἄνδρες τοῖς ψυ-
χαῖς ἐν ἐπαίνῳ λέγονται. καὶ παρέλκει γὰρ ὁ
ἄνδρα σωφρόνα ὀνομάζεσθαι, * καὶ ὁ μεγαλεῖον
τῆς λογικῆς ψυχῆς· ὅταν γὰρ τις μεγάλοις
ἐπιβάλλῃ πράγμασι, καὶ πρεπόντως ἔχῃ ἀξιο-
λόγως, καὶ σκοπεῖ ἀεὶ τὰ δίκαια, πῶς βιώσῃ
καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, μηδὲν ταπεινὸν καὶ μικρὸν
θέλων, μηδὲ ὁρῶν, ὁ τοιοῦτος ὁ ἄνδρα καὶ ὁ
μεγαλεῖον ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ· ἔστι δὲ, ἐπεὶ ἦσαν D
πτωχοί, οἱ πρότερον οὓς ἔφυγεν ὁ λόγος· οὐκ
ἤκουσαν, φησὶν ὁ προφήτης. διὰ τοῦτο οὐκ
ἤκουσαν ἐπεὶ πτωχοί εἰσι· πορεύσομαι πρὸς
τοὺς ἀδεοὺς, καὶ λαλήσω αὐτοῖς· καὶ εἰ ἔστι μακά-
ριον τοῦ) ὅτι τοῦ λόγου εἰς ὦτα ἀκούοντων, μα-
κάριόν ἐστιν ἐὰν πορεύσῃ πρὸς ἄνδρα, καὶ μεγάλα
ἀκέρατος· διὰ τοῦτο τοῦτο ὅτῳ λεγομένων,
εἰδότες ὅτι ἡ ζημία τοῖς λέγουσιν, ὅσον τοῖς
ἀκούσιν ἐστι, ὁ μὴ πειθόμενος τὰ ἀπαγ-
γελλόμενα. * δὲ καὶ κατηγορεῖ πτωχείας τοῦ τοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς διανοίας. πειθόμενος ἀπὸ
τοῦ λαβεῖν αὐξοντος τοῦ λόγου ἐν ἡμῖν ἀνδρότητα καὶ μεγαλειότητα ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἵνα ἀκού-
σαι τῶν ἱερῶν καὶ ἁγίων λόγων δυνηθῶμεν, ᾧ ἡ δόξα καὶ ὁ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
ἀμήν.

A quibus peccaverant. De illis itaque qui non verentur dixeris: *Firmaverunt facies suas super petram.* Vbi hoc in corporeis intellexisti, transi ratione ad animam, intelligens faciem de qua dicitur: *Tunc autem facie ad faciem*: & vide animam duram (quale erat cor Pharaonis induratum) ita vt etiam monentibus refractaria resistat, & quasi rejiciens ea quæ dicuntur, secundùm monita minimè formetur: illi enim reperies congruere illud: *Firmaverunt facies suas super petram, & noluerunt reverti. Et ego dixi:* B *Fortasse inopes sunt, quia noluerunt cognoscere viam Domini, & judicium Dei; ibo ad optimates, & loquar eis.* Hæc cùm intellexeris de ijs qui nolunt instrui, nec cognoscunt de flagellis Dei; causam, inquit, horum percipies, quia inops est ipsorum anima. *Et ego dixi. Fortasse inopes sunt, quia non potuerunt, quia non cognoverunt viam Domini, & judicium Dei; ibo ad optimates, & loquar eis.* Optimates animis ad laudem dicuntur; nam & apud Græcos ἀνὴρ *solidum* seu optimum nominatur, etiam id quod magnum & præstans est animæ rationalis. Quando enim C quis magna opera aggreditur, & propositiones habet laudabiles, sempérque se decentia spectat, qui ex recta ratione vitam instituat, nihil humile ac parvum cupiens, neque spectans, istiusmodi quidpiam optimum ac magnificum habet in anima. Hi itaque, quòd essent inopes, sunt primi quos hic sermo reprehendit. Non audiverunt, inquit Propheta; idcircò non audierunt, quia inopes sunt: *Ibo ad optimates, & loquar eis.* Et si beatum est verba facere ad aures audientium, felix est si quis nanciscatur optimatem, & magnum auditorem. Idcircò his ita dictis, scientes non tantum damnum esse dicentibus, quantum audientibus, cum non recipiuntur quæ annuntiantur: (quare incusat inopiam mentis & intelligentiæ ipsius:) vt verbum capiat incrementum, excitabimus in nobis generositatem & animi amplitudinem, vt sacra sanctáque verba excipere valeamus in Christo Iesu; cui honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

1. Cor. 13. 12.

Ieremi. 5. 3.

HOMILIA VII.

in istud:

Ierem. 5, 18. 19. *Et erit in diebus illis, dicit Dominus Deus tuus, non percutiam vos in consummationem.* usque ad istud: *Sic servietis alienis in terra non vestra.*

ΟΜΙΛΙΑ Ζ.

Εἰς τό·

Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέραις ἐκείναις, λέγει κύριος ὁ θεός σου, ὃ μὴ παιδεύσω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν. μέχρι τοῦ· οὕτως δουλεύσετε ἀλλοτρίοις ἐν γῇ οὐχ ὑμῶν·

Interprete BALTHAZARE CORDERIO.

QVi supplicio afficiendos judicat sensim Deus, dat locum pœnitentiæ, & non simul atque peccatur puniens, infert consummationem pœnæ peccatori: quamobrem paulatim puniendo punit. Atque hujus exemplum extat in Levitico; nam in legem prævaricantium diris post priores
Levit. 26. 21 pœnas adscriptum reperitur: *Et erit, si post hæc non fueritis conversi, dicit Dominus, adjiciam vobis plagas septem.* Et rursus aliud sup-
Ibid. 23. plicium enarrat: *Et erit, si post hæc non fueritis conversi, sed ambulaveritis erga me obliqui, ambulabo & ego vobiscum furore obliquo.* Et reperies Deum supplicia parcè admetiri (vt qui velit ad conversionem adducere peccatorem) & non omnia confertim retribuere. Istiusmodi igitur qualia in textu circa populum contigerunt, etiam comminitans ipsis sermo quæ post ista passuri sint ait: *Et erit in diebus illis, dicit Dominus Deus tuus, non percutiam vos in consummationem.* Hæc maximè pertinent etiam ad futura supplicia. Cæteroquin qui potest ab his quæ in hac vita circa populum contigerunt, ad illa quoque transeat. Ego certè persuasus dixerim, sicut exemplo & vmbræ serviunt supercælestium; ita in exemplum & vmbram verorum suppliciorum, punitum esse populum illum pro peccatis suis; ita vt omne supplicium, quod circa populum illum in lege ac Prophetis descriptum est, verorum suppliciorum vmbram exhibeat. Vt igitur illis consummatio super peccatis nondum obtigit, sed in fine aliquando obtinget; ita nec fortè erit etiam post exitum super peccatores supplicium. Cæterùm consummatio super Ierusalem, quando etiam erat captivitas Nabuchodonosoris, & tunc dixerit quispiam, quia neque tum consummatio: sed neque sub Maccabæis. At consummatio populo adfuit in adventu Domini mei Iesu Christi. Quamdiu enim non dixerat ipsis

Ο Κείνων τῷ βραχὺ θεὸς τὸν κολαζόμενον, δίδωσι τόπον μετανοίας, καὶ οὐχ ἅμα τῷ ἁμαρτάνοντι κολάζων, φέρει τὴν συντέλειαν τῆς κολάσεως ὀλίγον τῇ ἡμαρτηκότι. Διὰ τοῦτο τῷ βραχὺ * κολάζων κολάζει· καὶ * τοῦτο ὁ τοιοῦτόν ἐστιν ἐν τοῖς λευιτικοῖς. ἐν γὰρ τοῖς τῶν παραβαινόντων τὸν νόμον ἀρᾶς ἀναγέγραπται μετὰ τὰς κολάσεις τὰς πρότερας· καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ὑπογραφῆτε, λέγει κύριος, προσθήσω ὑμῖν κατὰ πληγὰς ἑπτά· καὶ πάλιν διηγεῖται ἄλλην κόλασιν· καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ὑπογραφῆτε, ἀλλὰ πορεύσησθε πρός με πλάγιοι, κἀγὼ πορεύσομαι ὑμῖν θυμῷ πλαγίῳ· καὶ εὑρήσεις τὸν θεὸν ὀλιγοχρόνια κολάσεις μετὰ φειδοῦς * οὐ βαλόμενον εἰς ὑπογραφὴν ἀναγκῆν τὸν ἡμαρτηκότα, καὶ σὺ * ἀνδρώας πάσας ἀποδιδόντα· τοιαῦτα ἂν * ὅσα ὑπὲρ τῶν ῥητῶν ἐμφανεῖ τὸν λαόν, καὶ ἀπαλλῶν αὐτοῖς ὁ λόγος ἃ πείσονται μετ' ἐκεῖνα φησι· καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει κύριος ὁ θεός σου, ὃ μὴ παιδεύσω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν· * ταῦτα μάλιστα φαίνει καὶ ὅτι τοῖς μελλήσασι κολάσεις· εἰ δὲ μὴ ὁ δεινὰ πάθοι ἀπὸ τῶν ἐν τῷ βίῳ συμβεβηκότων τοῖς τὸν λαόν, μεταβάτω καὶ ἐπ' ἐκείνας· ἐγὼ γὰρ παρόμοιος εἴπειμι, ὅτι ὡς ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λαμβάνομεν τῶν ἐπουρανίων. οὕτως ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ τῶν ἀληθινῶν κολάσεων ἐκολάσθη ὁ λαὸς ἐκεῖνος ὅτι τοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαυτῶν. ὡς εἰς πᾶσαν κόλασιν, τὴν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφήτας ἀναγεγραμμένην τοῖς τὸν λαόν, τοιαύτην σκιὰν κολάσεων ἀληθινῶν· * ὥστε οὐ ἐκείνοις συντέλεια ὅτι τῆς ἁμαρτίας * οὔπω γέγονεν, ἀλλ' ὅτι τέλει ποτε. οὔπω μήποτε ἔσται καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον ὅτι τοὺς ἡμαρτηκότας κόλασις· συντέλεια δὲ ὅτι τῇ ἱερουσαλὴμ, ὅτε καὶ ἡ αἰχμαλωσία * οὐ τοῦ Ναβοχοδονόσορ, καὶ τότε ἐρεῖ τις, ὅτι οὐδὲ τότε συντέλεια. ἀλλ' οὐδ' ὅτι τοῖς μακκαβαίοις· ἀλλὰ συντέλεια τῷ λαῷ ὅτι τῆς τοῦ κυρίου μου ἰησοῦ χριστοῦ παρουσίας· ὅσον γὰρ οὐκ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ σωτήρ·

Cod. Va. Cod. Va. Cod. Va.

* Cod. Vat. ἐκεῖνος, ὃν ἀφίεται

ἰδὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος * ὑμῶν ἔρημος, ὅτι ἠφίετο. ὅτε γὰρ ἔκλαυσεν ὑπὲρ τοῦ ἱερουσαλὴμ λέγων· ἱερουσαλὴμ, ἱερουσαλὴμ, ἡ τοὺς προφήτας ἀποκτείνουσα, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτοῦ, ποσάκις ἠθέλησα ὑπισχνάσαι τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδὺ ἀφίεται * ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. ἀφέθη ὁ οἶκος, κεκύκλωται ὑπὸ στρατοπέδων ἱερουσαλὴμ. ὡς ἀφεθέντος τοῦ οἴκου, καὶ ἤγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς· εἶτα μὴ τὸ ἐκείνου πρόσταγμα * ἦλθεν ἡ σωτηρία ἡμῖν τοῖς ἔθνεσιν· ἐκλαμβάνω δὲ ἐν ἐκείνοις, καὶ σωτηρία οὐκ ἔφθανεν ἐπ' αὐτοὺς, ἕως τῆς τοῦ κυρίου ἰησοῦ * ἐπιδημίας· σκοπῶ μὴ ποτε καὶ περὶ ἡμᾶς τοιαῦτά ἐστι, καὶ κολάσεις τινὲς γένωνται. ὥστε τοὺς μὲν πίσαν ἔχειν δευτέρων κολάσεων, ἀλλὰ ἀρκεσθῆναι ταῖς πρώταις. ἄλλους μὲν ἔχειν καὶ ὑπὲρ τὰς δευτέρας, καὶ μίαν καὶ ὑπὲρ τὰς τρίτας. ἄλλους μὲν ἐλεύσεσθαι καὶ ὑπὲρ τὰς τετάρτας· ὁ γὰρ προσθήσω πληγὰς ἑπτὰ, ὁ, τί ποτε μυστήριον, δηλοῖ μιᾶς πληγῆς γενομένης. καὶ δευτέρας καὶ τρίτης, μέχρι τοῦ * εἰρηκέναι ἑπτὰ ὑπὲρ τινας· καὶ πάντες μὲν ἑπτὰ πληγὰς πληγήσονται· ἀλλ' οἶμαί τινας πληγήσεσθαι πληγὰς ἕξ, ἄλλους πέντε, ἄλλους τέσσαρας, ἄλλους τρεῖς, ἢ δύο, τοὺς δὲ πάντων ὑποδεεστέρους ἐν κολάσεσι πληγῶν νομίζω πληγήσεσθαι μίαν. οἶδεν δὲ ὁ θεὸς καὶ τὰ περὶ τοῦ πλήγου. διὰ γὰρ τοῦτο ἐνδείκνυται τοῦ ἀρχαίου τοῦ ἀναγνώσματος· καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ταῖς περὶ τοῦ εἰρηκέναι, καὶ μὴ ποιήσω ὑμᾶς εἰς σωτηρίαν· ἀλλ' ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις σωτήρια, εἰσὶ γὰρ τινες ἡμέραι, ὅτε ποιήσει εἰς ποιήσει σωτηρίαν· καὶ ἔσται ὅταν εἴπητε· τίνος, ἕνεκεν ἐποίησε κύριος ὁ θεὸς ἡμῖν * πάντα τὰ ταῦτα; καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· ἀνθ' ὧν ἐγκατέλιπετέ με, καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἑτέροις ἐν τῇ γῇ ὑμῶν, ὅτι * δουλεύσετε ἀλλοτρίοις ἐν γῇ οὐκ ὑμῶν· ὁ ῥητὸν νοηθήσεται, καὶ ἀρκεῖ ὑπὲρ τοῦ παρόντος τοῦ ὑπομνήσαι τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ἐκ τοῦ ῥητοῦ προσεχῶς· ἀκούσῃ οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ τοῦ ἁλίου γένους, τὸν ναὸν * εἶχον τὸν οἶκον τοῦ προσευχοῦς. ἐδεῖ αὐτοὺς λαμβάνειν τοῦ θεοῦ. προσλαμβάνοντες δὲ τὰς θείας ἐντολὰς, καὶ εἰδωλολατρεῖν, καὶ τὰ εἴδωλα * προσλαμβάνουν τοῦ ἔθνους, εἰδώλων ἀξίους ἑαυτοὺς ἐποίουν, καταλυθεῖσαι ἐκεῖ ὅπου προσκυνοῦν τὰ εἴδωλα· ἐγκατελίπετέ με, καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἀλλοτρίοις * ἐν γῇ ὑμῶν· πᾶς γὰρ ὁ δεισιδαίμων, δουλεύει θεοῖς ἀλλοτρίοις· ἐκβάλλεις τὰ βρώματα καὶ τὰ πόματα; θεὸς σοῦ ἐστιν ἡ κοιλία· π-

* Cod. Vat. ἰδοὺ ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος

* Cod. Vat. τοῦ πρόσταγμα

* Cod. Vat. τοῦ κυρίου ἰησοῦ ἐπιδημίας

* Cod. Vat. τοῦ εἰρηκέναι ἑπτὰ τινας

* Cod. Vat. ἕνεκεν τοῦ ἐποίησε κύριος ὁ θεὸς ἡμῖν τὰ πάντα ταῦτα

* Cod. Vat. δουλεύσετε θεοῖς

* Cod. Vat. εἶχον τὸν οἶκον τοῦ προσευχοῦς

* Cod. Vat. τοῦ θεοῦ προσλαμβάνουν, ὡς γίνεται ὅτι ἐν τοῖς βασιλείοις, καὶ ἐκκλησίαις ἐκκλησιάζουν

A Servator: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*, non fuit derelicta: quando autem flevit super Ierusalem dicens: *Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluistis? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*; relicta est domus, circumdata est ab exercitibus Ierusalem: vtpote relictâ domo etiam desolatio eius appropinquavit. Deinde post illorum prævaricationem nobis Gentibus salus advenit: Illi itaque puniebantur, & non pervenit ad illos consummatio vsque ad Domini Iesu mei adventum. Considero autem ne fortè etiam circa nos talia fiant, & punitiones aliquæ existant; ita vt aliqui quidem secundarum non capiant experimentum, sed primis contenti sint; alij verò etiam perveniant ad secundas, quin imò & ad tertias; alij porrò ad quartas etiam. Illud enim: *Adjiciam plagas septem*, mysterium aliquod declarat, nempe vnâ alteraque plagâ etiam tertiâ illatâ, vsque ad dictum numerum septem quasdam irrogari. Non omnes tamen septem plagis feriuntur; sed opinor quosdam feriri plagis sex, alios quinque, alios quatuor, alios tribus aut duabus, omnium autem postremos in supplicijs existimo feriri plaga vnicâ. Novit igitur Deus etiam quæ ad plagas pertinent; quamobrem scriptum hic sub initium lectionis: *Et erit in diebus illis*, de quibus dictum, *non faciam vos in consummationem*. Sed non in diebus illis consummatio. Sunt enim quidam dies, quando faciet quos faciet consummationem. *Et erit quando dixeritis, Cur fecit Dominus Deus noster nobis omnia hæc? & dices eis: Pro eo quòd dereliquistis me, & servivistis diis alijs in terra vestra; sic servietis alienis in terra non vestra.* Textus hic intelligatur, & sufficit in præsentiarum admonitionem audire valentibus ex hoc textu proponere. Nimirum filij Israël terram sanctam, & templum habebant domum orationis: oportebat illos servire Deo; ast divina mandata prævaricantes, etiam idola coluerunt, & idola Gentium assumpserunt, idolis dignos semetipsi reddiderunt, vt ejicerentur in terram idolorum, vt ibi essent vbi idola colebant. Ait igitur hic sermo illis quoad textum: *Pro eo quòd dereliquistis me, & servivistis dijs alienis in terra vestra.* Omnis autem qui quidpiam deificat, servit dijs alienis. Esculenta & poculenta vt deum colis? deus tuus venter est.

Matth. 23. 38.

Matth. 23. 37.

Levit. 26. 21

Ierem. 5. 19.

Pecuniam ceu magnum bonum atque divitias terrenas æstimas? deus dominúsque tuus mammonas est: Iesus namque ipsum avarorum Dominum appellavit dicens: *Non potestis Deo servire & mammonæ. Nemo potest duobus dominis servire.* Itaque qui pecuniam honorat, & divitias admiratur, eásque recenset in bonis, & divites deorum instar excipit, & pauperes tamquam non habentes Deum suum vilipendit, hic pecuniam deificat. Si quis in terra Dei Ecclesia existens adoraverit deos alienos, deificans illa quæ honore divino indigna sunt, ejiciétur in terram alienam, & adoret deos, quos intus existens adorabat. Foris sit avarus ab Ecclesia ejectus. Gulosus similiter foris sit extorris ab Ecclesia. Hæc secundùm vnam tropologiam, ne modò ea quæ supra meipsum sunt curiosè scruter, & circa terram,

Luc. 16. 11. de qua Servator dixit; *Quod vestrum est quis dabit vobis?* Et quoniam facta adoratione in terra alicujus alieni, ita Deus ordinavit vt ejicerentur aliqui è terra sua, & abirent

Baruch 3, 9. in terram de qua scriptum est: *Audi Israël: Quid quòd in terra inimicorum es? computatus es cum descendentibus in infernum: dereliquisti fontem vitæ Dominum: in via Dei si ambulasses, habitasses vtique in pace in sæculum.* Nunc igitur in terra aliena versamur, & optamus contrarium facere, vt fecerant filij Israël in terra sancta: nam illi quidem aliena in terra sancta fecerunt, alienos adorarunt; nos autem in aliena terra alienum à terra adoramus Deum, alienum à negotijs terrenis. Siquidem hic regnat Princeps hujus sæculi, & ab illius filijs alienus est Deus. Cum autem dixi alienum, non hoc dico, quòd mundum non creaverit; sed alienum à domino iniquitatis, alienum à peccatis præsentibus. Etenim à negotijs peccati alienum in terra hac afflictionis adorare volentes Deum, quid agamus inspiciamus. Non

Psalm. 136. 4. dicimus: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Hunc ipsum locum quærimus ad cantandum canticum Domini, locum adorandi Dominum Deum nostrum in terra aliena. Quis igitur hic locus? inveni ipsum. Venit in hanc gerens corpus vivum, qui assumpsit corpus peccati in similitudine carnis peccati, vt in hoc ipso loco per eum qui peregrè advenit Christum Iesum, qui & delevit principem sæculi hujus, & abolevit peccatum, hic possim adorare Deum, & posteà adorem in terra sancta. Si enim quis adorans idola in terra sancta able-

A μᾶς τὸ ἀργύριον ὡς μέγα ἀγαθὸν καὶ τὸ * πλοῦτον τὸ κόσμου; θεός σός ἐστιν ὁ μαμωνᾶς καὶ κύριος. ἰησοῦς γὰρ αὐτὸν εἶπε κύριον τῶν φιλαργύρων φάσκων· οὐ δυνάσθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ· οὐδεὶς δυνάσται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ὁ οὖν τιμῶν ὁ ἀργύριον, καὶ θαυμάζων τὸ πλοῦτον, καὶ νομίζων ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς πλουσίους ὡς θεοὺς, τοὺς δὲ πενιχρὰς ὡς μὴ ἔχοντας τὸν θεὸν αὐτῶν ἐξουθενῶν, οὗτος θεοποιεῖ τὸ ἀργύριον· ἐὰν τις ἐν τῇ γῇ τοῦ θεοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ τυγχάνων * προσκυνῇ θεοῖς ἀλλοτρίοις, θεοποιῶν τὰ μὴ θεοποιείας ἄξια, ἐκβληθήσεται εἰς γῆν ἀλλοτρίαν, καὶ προσκυνήσει τοὺς θεοὺς, οὓς ἔνδον προσκυνοῦσι τὸν ἡμόνιμος· ἔξω φιλάργυρος ἔστω ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβλητός· γαστρίμαργος * ὁμοίως ἔξω ἔστω τῆς ἐκκλησίας ἡμόνιμος· ταῦτα κατὰ μίαν τροπολογίαν, ἵνα μὴ νῦν περιεργάζωμαι τὰ ὑπὲρ ἐμαυτὸν, καὶ περὶ τῆς γῆς, περὶ ἧς εἶπε σωτήρ· τὸ ἡμέτερον τίς δώσει ὑμῖν; καὶ ὅτι

B

C ἡνωμένης προσκυνοῦσιν ἐν τῇ γῇ * τινος ἄλλος, ὅτι ὁ θεὸς ἀποκοιμᾶται τινας ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ, ἢ ἐλθεῖν ὅτι τὸν γῆν περὶ ἧς γέγραπται· ἄκουε ἰσραήλ· τί ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; συνελογίσθης μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς ἅδου. ἐγκατέλιπες πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον. τῇ ὁδῷ τοῦ θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, * κατῴκει αὐ ἐν εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα νῦν ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ ἐσμὲν, καὶ βυζόμεθα τὸ ἐναντίον ποιῆσαι, ὡς ἐποίησαν οἱ ἡμῖν ἰσραήλ ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὰ ἀλλόφυλα ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ, * ἀλλοτρίοις

D προσκυνοῦσιν. ἡμεῖς δὲ ἐν ἀλλοφυλίᾳ γῆς τὸν ἀλλότριον τῆς γῆς προσκυνοῦμεν θεὸν, ἀλλότριον ὄντα τῆς γῆς πραγμάτων· ἄρχει μὲν γὰρ ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐνθάδε, καὶ ἀλλότριος ὢν ἡμῶν αὐτῶν ἐστὶν ὁ θεός· ἀλλότριον δὲ αὐ * εἰπὼν, οὐ τοῦτο λέγω, οὐ κτίσαντα τὸν κόσμον. ἀλλὰ ἀλλότριον τῆς κυρίου τῆς κακίας, ἀλλότριον ὄντα παρόντων ἁμαρτημάτων· καθὸ καὶ θέλοντες τὸν ἀλλότριον ὄντα τῶν ἁμαρτιῶν πραγμάτων προσκυνεῖν θεὸν ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τῶν κακώσεων, τί ποιῆσωμεν ἴδωμεν· καὶ λέγωμεν· πῶς ἄσωμεν τὸν ᾠδὸν κυρίου ὅτι γῆς * ἀλλοτρίας, * τοῦτο τόπον ζητοῦμεν τοῦ ἄδειν τὸν ᾠδὸν κυρίου, τόπον τοῦ προσκυνεῖν κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν ὅτι γῆς * ἀλ-

E

λοτρίας· τίς ἂν ὁ τόπος; εὗρον τοῦτον· ἦλθεν ὅτι ταύτῃ φέρων σῶμα ὁ σῶσαν, ἀναλαβὼν ὁ σῶμα ὁ τῶν ἁμαρτίας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, ἵν' ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀφ' ὁ ὑπόδικος μόνος ἅγιος ἰησοῦν, καὶ καταργήσαντα τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ καταργήσαντα τὸν ἁμαρτίαν, δυνηθῶ προσκυνῆσαι τὸν θεὸν ἐνθάδε, καὶ μὴ τοῦτο προσκυνῶν ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ· εἰ γὰρ προσκυνήσας τὰ εἴδωλα ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ ἀπελήλυθεν εἰς τὸν γῆν τὸν ἀλλο-

γίαν. προσκυνήσας τις τὸν θεὸν ἐν τῇ γῇ τῇ ἀλλοτρίᾳ, ἀπελεύσεται ὑπὸ τὴν γῆν τὴν ἁγίαν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ ὁ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν·

A gatus sit in terram alienam; vtique qui adoraverit Deum in terra aliena, abibit ad terram sanctam in Christo Iesu; cui honor & imperium in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ η'.

Εἰς τό.

Κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ. μέχρι τοῦ. ἐμωραίνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως·

HOMILIA VIII.

(*juxta Hieronymum V.*)

De eo quod scriptum est:

Qui fecit terram in fortitudine sua. Ierem. 10, 12.

Interprete S. HIERONYMO.

Τρεῖς οἱονεὶ ἀρετὰς ὑπολαβὼν ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ, ἰσχὺν αὐτοῦ, καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ, ἑκάστῃ αὐτῶν οἰκεῖόν τι ἔργον, τῇ μὲν ἰσχύϊ τὴν γῆν. ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ. τῇ δὲ σοφίᾳ τὴν οἰκουμένην. ὁ ἀορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν· καὶ ἡμεῖς δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν γῆν. λέλεκται γὰρ πρὸς τὸν ἀδάμ· γῆ εἶ. χρείαν ἔχομεν τῆς ἰσχύος τοῦ θεοῦ. χρεὶς γὰρ τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ οὐκ οἶοί τε ἐσμὲν ὑπηρετεῖν ταῦτα, ὅσα οὐ κατὰ τὸ φρόνημά ἐστι τῆς σαρκός· νεκρωθέντων γὰρ τῶν μελῶν, τότε ὑπὸ τὴν γῆν, ἔστι δὲ κατὰ τὸν βούλημα τοῦ πνεύματος. ὅταν τοῦ πνεύματος αἱ πράξεις τῆς σαρκὸς, κατὰ τὸν ἀπόστολον, θανατῶνται· κύριος ὢν ὁ ποιήσας τὴν γῆν· εἰ δυνάσαι ἰδεῖν ὃ ἐν τῷ Ἰὼβ γεγραμμένον, ὡς ἐν τοῖς ἀκριβεστέροις ἀντιγράφοις θέσθαι, ὅτι ἔστησεν αὐτὴν ἐπὶ οὐδενί. ὅθεν ὅτι ἰσχὺς θεοῦ κατὰ τὸ μεσόπαυον κεῖται· ἔρχομαι καὶ ὑπὲρ τὴν οἰκουμένην. οἶδα ψυχὴν οἰκουμένην. οἶδα ψυχὴν ἔρημον. εἰ γὰρ οὐκ ἔχει τὸν θεὸν, οὐκ ἔχει τὸν χριστὸν, τὸν εἰπόντα· ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐλεύσομεθα πρὸς αὐτὸν, καὶ μονὴν παρ' αὐτοῦ ποιησόμεθα· εἰ οὐκ ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ψυχὴ, ἔρημός ἐστιν. οἰκουμένη δέ ἐστιν, ὅτε πεπλήρωται θεοῦ, ὅτε ἔχει τὸν χριστὸν, ὅτε πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἐν αὐτῇ· ταῦτα δὲ ποικίλως καὶ διαφόρως ἐν ταῖς γραφαῖς λέγεται τὸ, εἶναι τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ· ὁ γοῦν Δαβὶδ ἐν τῷ ψαλμῷ τὸν ἐξομολογήσεως περὶ τούτων τῶν πνευμάτων αἰτεῖ τὸν πατέρα λέγων· πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με· πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου. καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀπαντήλης ἀπ' ἐμοῦ· ἵνα τὸ πρόθυμον πνεύ-

TRes quodammodo virtutes assumens Propheta, fortitudinem, sapientiam, atque prudentiam; vnicuique earum propria opera distribuit, fortitudini terram, sapientiæ orbem terrarum, prudentiæ cœlum. Audi quippe scripturæ ordinem: *Dominus qui fecit terram in fortitudine sua, & erexit orbem in sapientia sua, & in sua prudentia extendit cœlum.* Et nos igitur in nostra terra (dictum est quippe ad Adam, *Terra es*) necessariam habemus fortitudinem Dei, quia absque ea impossibile nobis est exequi quod carni repugnet. Cum autem mortificata fuerint membra super terram, tunc parent spiritus voluntati. Siquidem juxta Apostolum, spiritu gesta carnis mortificantur. *Dominus ergo qui fecit terram in fortitudine sua.* Iob. 26, 7. Si autem & ad hanc terram venias, & consideres id quod in Iob scriptum est, juxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statuerit eam super nihilum, invenies fortitudinem Dei in medietate mundi, terræ libram sustinere. Veniam vero ad orbem terrarum, qui Græce οἰκουμένη nuncupatur, id est, inhabitatus. Scio animam meam inhabitatam, scio animam meam desertam. Si enim non habet Deum Patrem, si non habet Filium dicentem: *Ego & Pater veniemus ad eam, & mansionem apud eam faciemus*; si non habet Spiritum sanctum, anima deserta est. Habitata autem est, quando plena est Deo; quando habet Christum & Spiritum sanctum. Verum hæc differenter & varie in Scripturis dicuntur, in anima hominis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum commorari. Nam & David in Psalmo confessionis tres spiritus postulat; dicens: *Spiritu principali confirma me. Spiritum rectum innova in visceribus meis. Spiritum sanctum ne auferas à me.* Qui sunt isti tres Spiritus? Principalis Spiritus, Pater est: Spi-

Iob. 14, 23.

Psalm. 50. 14. Psalm. 50. 12. Psalm. 50. 13.

ritus rectus; Christus : Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est. Hæc ad probationem eius rei diximus, quod habitatus est orbis terrarum in sapientia fabricantis eum. *Sapientia quippe auxiliabitur iusto super decem potestatem habenti civitates. Sapientiam autem & disciplinam qui abijcit, infelix est, & vana spes ejus: & labores ejus insensati, & inutilia opera ejus,* ait Sapientia, quæ titulo inscribitur Salomonis. Idcirco quantum possumus, laborare nitamur, vt habitata anima nostra à sapientia Dei erigatur. Cecidit quippe, & de sublimi corruit venientibus nostris in locum istum miseriarum. Cecidit habitata anima nostra postquam peccavimus, inique fecimus, injuste egimus, impie gessimus, & post ruinam indiget erectione. Si autem nõ vis ista sententia adduci, communem totius orbis quæramus ruinam, post casum ejus consequenter Deus erigens prædicatur. Quicunque est in isto orbe, ante erectionem cecidit. Si autem cecidit, consequenter erigendus fuit, nemo quippe sine casu sublevatur. Si autem erectus est, videamus quæ ruina præcesserit. Omnes corruimus per peccatum in orbe terrarum. Est Dominus qui erigit elisos, & elevavit nos jacentes. In Adam omnes morimur, atque ita corruit orbis terrarum, & indiget erectione, vt in Christo omnes vivificemur. Igitur duplicem intellectum de orbe tradidimus : vnum quomodo singulæ animæ, aut habitatæ sint, aut desertæ : alterum quomodo vniversus orbis pariter ceciderit. *Et in sua prudentia extendit cœlum.* Non fortuitu sapientia in cœli ostensione assumpta est : invenies & in Proverbijs dictum : *Dominus sapientia fundavit terram, præparavit cœlos prudentia:* Est ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo vt extra Christum requiras. Omnia quippe quæ sunt Dei Christus est : ipse sapientia eius, ipse fortitudo, ipse sanctificatio, ipse justitia, ipse sanctitas & redemptio, ipse vt ad præsens veniam, etiam prudentia. Sed cum sit vnum in subjacenti pro varietate sensuum diversis vocabulis nuncupatur. Aliud significat sapientia, aliud justitia. Quãdo enim sapientia dicitur disciplina ista divinarum rerum humanarumque institutio; quando justitia, distributor & judex meritorum significatur. Quando sanctitas, illa virtus describitur quæ credentes Deo efficit sanctos. * Ita ergo mihi & prudentia ejus intelligitur doctrina & demonstratio bonarum ac malarum rerum, sive neutrarum, at-

* MSS. R. orbis terrarum in sapientia Dei fabricatus sit.

Eccles. 7. 20

Sap. 3. 11.

Prov. 3. 19.

* MSS. R. Ita & prudentiam ejus intelligi, cum doctrina est, & demonstratio

μετὰ ταῦτα; ὁ ἡγεμονικὸς ὁ πατὴρ, ὁ υἱὸς ὁ χρηστὸς, καὶ τὸ πνεῦμα ὁ ἅγιον. * ταῦτα εἰς τὴν ὁ σωθεὶς τὴν οἰκουμένην ὅτι ἄλλως γινομένην ἢ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ. ἡ γὰρ σοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ. ἐὰν γὰρ ἕνεκα ἐξουσιάζοντας, τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει. σοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ὁ ἐξουθενῶν, ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἡ ἐλπὶς αὐτοῦ, καὶ οἱ κόποι αὐτοῦ * ἀνόητοι, καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα αὐτοῦ, φησὶν ἡ σοφία, ἡ ὑπογεγραμμένη σολομῶντος. Διὰ τοῦτο ὅσον δυνάμεις, ἐπὶ αὐξηθῆναι ἡ οἰκουμένη ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ; βουλόμεθα δὲ καὶ αὖθις ἀνορθωθῆναι ἡμῶν τὴν οἰκουμένην πάλαι πεσοῦσαν· πέπτωκε γὰρ αὐτὴ ἡ οἰκουμένη ἡνίκα ἡμάρτομεν, ἠσεβήσαμεν, ἠδικήσαμεν, καὶ δεῖται ἀνορθώσεως· θεὸς ὢν ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐστί· εἰ δὲ μὴ τοιοῦτον λαμβάνῃς ὁ, ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ καινότερον νοήσας τὴν οἰκουμένην, ζήτει πόθεν ἀνορθώσας ἐστὶ τὴν οἰκουμένην. ζήτει δὲ οἰκουμένης πτῶσιν, ἵνα δι' ὧν αὐτῆς τὴν πτῶσιν, ἴδῃς αὐτῆς τὴν ἀνόρθωσιν· εἴ τις οὖν ἐστιν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ταύτῃ. ἐὰν ἅπας νοήσῃς τὴν οἰκουμένην. δῆλον ὅτι δεῖται τῆς ἀνορθώσεως· ἀδεὴς δὲ μὴ πεσὼν δεῖται τῆς ἀνορθώσεως· δῆλον ὅτι πέπτωκεν ἕκαστος τῷ ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀπὸ ἁμαρτίας· καὶ κύριός ἐστιν ὁ ἀνορθῶν τοὺς κατῃρραγμένους, καὶ ὑπηρετεῖ πάντας τοὺς καταπίπτοντας· ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι. καὶ ἅπας πέπτωκεν ἡ οἰκουμένη, καὶ δεῖται ἀνορθώσεως, ἵνα ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθῶσιν· ὥστε διχῶς ἀποδέδωκα τὰ περὶ τῆς οἰκουμένης. πῶς μὲ ὅτι ἕνα ἕκαστον δεικνύς, πῶς ἑκάστη ψυχὴ ἤτοι οἰκουμένη ἐστὶν ἢ ἔρημος. πῶς δὲ ἐπ' αὐτῆς φήσας τὸν λόγον τῆς οἰκουμένης· καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν· ὁ συντυγχάνων τὴν φρόνησιν παρέλαβεν ὅτι τὸν οὐρανόν· εὑρήσεις γὰρ ἐν τῇ παροιμίᾳ λεγόμενον· ὁ θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν. ἑτοίμασε δὲ οὐρανὸν ἐν φρονήσει· ἔστιν οὖν τις φρόνησις θεοῦ, ἣν μὲ ζήτει ἐν χριστῷ ἰησοῦ· πάντα γὰρ ὅσα τοῦ θεοῦ τοιαῦτα, ἐν αὐτῷ ἐστιν· ὁ χριστός ἐστι σοφία τοῦ θεοῦ, αὖθις δυνάμις θεοῦ, αὖθις δικαιοσύνη θεοῦ, αὖθις ἁγιασμὸς, αὖθις ἀπολύτρωσις, αὖθις φρόνησίς ἐστι θεοῦ· ἀλλὰ ὁ μὲ ὑπαινίττομαι ἓν ἐστι, τὸ δὲ διανοίας πολλὰ ὀνόματα τοῦ χριστοῦ, ὅτε νοεῖς αὖθις σοφίαν, καὶ ὅτε νοεῖς αὖθις δικαιοσύνη. ὅτε μὲ γὰρ σοφίαν, τὴν διδασκαλίαν τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων. ὅτε δὲ δικαιοσύνη, τὴν κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικὴν δυνάμιν ἐν τῷ παντί· καὶ ὅτε ἁγιασμὸν, τὸ καθαρποιητικὸν τοῦ ἁγίου πνεύματος τοὺς πιστεύοντας καὶ ἀνακειμένους τῷ θεῷ· ὅλως δὲ καὶ φρόνησιν αὖθις νοήσῃς, ὅτε διανοήμη ἐστὶν, ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων· ἐπεὶ καὶ

χρείζει

χωρίζεται τοῖς ἐν οὐρανῷ κατοικοῦσιν, ἢ τοῖς τὸν
οὐράνιον ἄνθρωπον φοροῦσι, χωρίσαντες τὰ κα-
κὰ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἵνα μηκέτι μολυνθῶσι
σκεῦος ὁ οὐρανός, ἀφ' ὃ τῇ φρονήσει τοῦ
θεοῦ σκεπάσαι τὸν οὐρανόν. μήτε ὁ δίκαιος, ὢν
οὐρανός. ἔστι γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὐρανός. ὡς ἀκου-
σόμεθα, εἴρηται· καὶ ἐξέτεινε τὸν οὐρανὸν τῇ φρονήσει
αὐτοῦ· πῶς οὖν σκτενεῖται ὁ οὐρανὸς σκτεινόσης αὐτὸν τῆς σοφίας; δηλοῖ γοῦν, ὡς ἡ σοφία σκτίνει ἐν τοῖς· ἐπειδὴ ἐξέτεινον λόγοις, καὶ ἀ-
ποσείχετε. καὶ λέγει ἕκαστόν τινα εἶναι λόγων. B
ὅπως σκτενεῖται ὁ οὐρανός· καὶ ἐν τοῖς ἔργοις λέγει φαλμῷ· ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν·
σκτενεῖται δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν πρότερον * πεινι-
σαμένη, ἵνα δυνηθῇ χωρῆσαι τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ· ἀλλὰ γὰρ ὅτι ὁ προκείμενον ἐπανέλθωμεν· ἐλέγομεν περὶ τοῦ τὸν οὐρανὸν ἐν φρονήσει γεγονέναι. καὶ φαμὲν ὅτι οἱ τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον φορεῦντες, καὶ αὐτοί εἰσιν οὐρανός· εἰ γὰρ πρὸς τὸν ἀμπάνοντα λέγεται· γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. πρὸς τὸν δίκαιον οὐκ ἂν λεχ- C
θείη. ὃ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; ἢ ἀφ' οὗ τὸν γήϊνον λεχθήσεται τοῦ φορεῦντα τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ· γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. ἀφ' οὗ τὸν οὐράνιον, ἐπὰν φορέσῃς τὸν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, οὐκέτι ἁρμόσει λέγεσθαι· οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; ἕκαστος ὢν ἡμῶν ἔχει ἔργα οὐράνια καὶ ὑπόγεια. ὑπόγεια μέν ἐστιν ἔργα, ἃ ὅτι τὸν συγγενῆ αὐτοῖς γῆν καταχεῖ τὸν θησαυ-
ρίζοντα αὐτὰ ὅτι τῆς γῆς, καὶ μὴ θησαυρί- D
ζοντα ἐν οὐρανῷ· πάλιν * ἐπεὶ τὰ συγγενῆ τοῖς ἔργοις χωρεῖα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανῷ ἀνάγει τὸν θησαυρίζοντα ἐν οὐρανῷ, τὸν φορέσαντα τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, τὰ πρεπόμενα κατ' ἀρετήν· καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς· ἄνω χρεία ἐστὶν ἐπαναλαβεῖν, τοῖς μὲ εἰδόσιν εἰς ὑπηκάνωσιν καὶ ὑποφόμησιν τῶν εἰρημένων. τοῖς δὲ ὑπολαθομένοις, ἢ μὴ ἀκηκοτιχηκόσιν, εἰς σαφήνειαν τούτου, εἴτε ἀποκαμπόμενοι, καὶ φανερὸν γενόμενοι, εἴτε οὔπω ποτὲ νοήσαντες· E
λέγομεν δὲ τοὺς ἁγίους εἶναι νεφέλας· ὁ γὰρ ἀληθείας οὐ ἕως τῶν νεφελῶν, καὶ δυνάμεθα ἀναφέρεσθαι ὅτι τοὺς ἀψύχους νεφέλας· ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἕως τῶν νεφελῶν ἐστιν, αἵτινες ἀκούουσιν ἐντολῆς θεοῦ, καὶ οἴδασιν ποῦ ἐκπέμπεσθαι ὑετόν, καὶ ἀπὸ τίνων * κωμίσωσιν, ὡς οὐσῶν γὰρ νεφελῶν, αἷς ἐντέλλεται ὁ θεὸς μὴ βρέχειν ἢ βρέχειν, γέγραπται· τοῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ' αὐτὸν ὑετόν· ὅτι μὲν τῶν νεφελῶν, ἐὰν μὴ ὑετὸς ᾖ, οὐκ ἐντέλλεται ὁ θεὸς ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέχειν ὅτι τὸν ἀμπελῶνα ἢ τὴν χάραν ὑετόν, * ἀλλὰ τοῦ ὅλως οὐ φαίνεται νεφέλη, ὡς ἐν τῇ ἐντῶν βασιλειῶν γέγραπται· ὅταν πρῶτον τὸν καιρὸν τῆς ἀνοχείας νεφέλη οὐκ ἐφαίνετο· ἡ νίκα

A que in hunc modum extendisse nunc dicitur cœlum in prudentia. Quomodo autem extendatur cœlum, extendente eum prudentia: *Audi quoniam extendi verba, & non intendisti.* Asserit quippe, extensionem quandam esse verborum similiter vt nunc dicitur cœli; iuxta illud quoque quod in alio loco scriptum est: *Qui extendit cœlum vt pellem.* Extenditur autem anima nostra, quæ prius fuerat contracta, vt possit capax esse sapientiæ Dei. Verum vt ad propositum revertamur, diximus quod * prudentia hujus B
sæculi in malum sit, & nunc affirmamus eos qui cœlestem hominem portant, esse cœlestes. Si enim ad peccatores dicitur: *Terra estis, & in terram ibitis*; quare non dicatur ad justum, cujus est regnum cœlorum; cœlum es, & in cœlum ibis? Dicitur ei qui portat imaginē choici, idest terreni; *Terra es, & in terram ibis*; quapropter cœlesti, & qui imaginem cœlestis portat, nunc convenit dici, Cœlum es, & in cœlum ibis? Vnusquisque autem nostrum, aut cœlestia facta habet, aut terrena: si terrena facta sunt, ad cognatam sibi terram deducunt eum qui C
thezaurizat ea in terra, & non in cœlo. Rursumque hæc quæ juxta virtutem gesta sunt, thezaurizatorem suum ad propinquas sibi cœlorum regiones subvehunt. Et junxit: *Educens nubes ab extremo terræ.* Istiusmodi disputatio & in Psalmo nuper incidit, & dictum est à nobis, quomodo Deus eduxerit nubes ab extremo terræ. Quod quidem nūc rursum cogimur retractare, vt hi qui audierunt, plenissime quæ sciunt reminiscantur, & hi qui non interfuerunt, aut obliti sunt, textum sermonis agnoscant, quem tunc, D
proūt valuimus, exhibuimus. Diximus autem sanctos esse nubes. Etenim hoc quod scriptum est: *Veritas tua vsque ad nubes*, non potest referri ad inanimales nubes: sed veritas Dei vsque ad illas nubes est, quæ audiunt mandatum Domini, & noverunt quo pluvias differant, & à quibus eas suspendant. De his nubibus dictum est: *Et mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem.* De his enim quæ ex denso aëre dicuntur E
constare, si non fuerit pluvia, non præcepit Deus ne pluant super vineam, aut quamcunque regionem imbrem, sed omnino non apparent, vt in tertio Regnorum libro legimus: quando in tempore siccitatis nubes

Prov. 1, 24

Psalm. 103, 2.

* MS. R. prudentia cœlum factum sit. al. prudentia sæculum factum sit.

Gen. 3, 19.

Psal. 134, 7.

Psal. 35, 6.

Esaiæ 5, 6.

3. Reg. 18.

nulla apparuit, & postea juxta prophetiam Heliæ futuræ pluviæ signum in vestigio hominis ostensum est, atque ita post nubem conglobatam imber descendit ad terras. Istis vero quasi subsistentibus nubibus jubetur pluviam continere, cum indigna fuerit anima imbre cœlesti & dicitur: *Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem.* Ita vnusquisque sanctorum nubes est. Moyses nubes erat, & quasi nubes loquebatur: *Attende cœlum, & loquar, & audiat terra sermonem ex ore meo. Expectentur vt pluvia verba mea.* Si non fuisset nubes, numquam dixisset: *Expectentur vt pluvia verba mea, & descendant vt ros eloquia mea.* Quasi nubes dicebat: *Vt imbres super gramen, vt pluvia super fœnum, quia nomen Domini invocavi.* Similiter & Esaias vt nubes loquebatur. *Audi cœlum & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est.* Et quia ipse nubes erat, & sciebat alias nubes comprophetantes sibi, ideo vaticinans aiebat: *Mandato nubibus meis ne pluant super eam imbrem.* Si autem jam didicimus qui sunt nubes, videamus quomodo Deus educat nubes ab extremo terræ. Ait Salvator: *Qui vult in vobis esse primus, sit omnium novissimus.* Servavit hoc mandatum Paulus, & fuit novissimus in hoc mundo dicens: *Puto enim Deus nos Apostolos novissimos ostendit, quasi mortificatos; quasi spectaculum facti sumus in hoc mundo Angelis & hominibus.* Si quis ergo sanctus custodiens præceptum Salvatoris factus fuerit in hac vita novissimus, iste fit nubes, & educit Dominus nubes non à primis terræ, non à Consulibus, non à judicibus, non à divitibus: *Beati enim pauperes, quoniam vestrum est regnũ cœlorum.* Vides quomodo ab extremis educat Deus has corporeas nebulas? Propterea si volumus nubes fieri, ad quas perveniat veritas Dei, novissimi omnium fiamus, & tam affectu, quam opere dicamus: *Puto enim nos Deus Apostolos novissimos ostendit.* Quod si non sim Apostolus, licet tamen mihi fieri extremum, vt educens nubes Deus ab extremo terræ educat me. *Et fulgura in pluviam fecit.* Aiunt naturalium causarum scrutatores, quia fulgura ex nubium collisione generentur, in morem silicum duriorum, quos cum comploseris sibi, medius ex his elabitur ignis; atque ita cum fulgure pariter & tonitrua mugire; tonitruo scilicet sonitum indicante concussum, & fulgure

Deuter. 32, 1.

Esaiæ 1, 2.

Esaiæ 5, 6.

Marc. 9, 34.

1. Cor. 4, 9.

Luc. 6, 20.

1. Cor. 4, 9.

Psalm. 134, 7.

A ὃ χῇ τὸν λόγον τῆς προφητείας τοῦ ἡλιοῦ ἔμελλεν ὁ υἱὸς γίνεσθαι, ἴχνος ἐφάνη νεφέλης ὡς ἴχνος ἀνδρὸς, καὶ ἐκλύετο νεφέλη ποιοῦσα τὸ ὑετόν· ὡς ὑπαρχουσῶν μὴ τῶν νεφελῶν, κελευομένων ὃ μὴ ὕειν, ὅταν ἀναξία ἡ ψυχὴ τοῦ ὑετοῦ τυγχάνῃ, λέγεται τό· ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ' αὐτὴν ὑετόν· οὐκοῦν ἕκαστος τῶν ἁγίων νεφέλη ἐστί· μωσῆς νεφέλη ἦν, καὶ ὡς νεφέλη ἔλεγε· προσέχε οὐρανέ, καὶ λαλήσω. καὶ ἀκουέτω γῆ ῥήματα στόματός μου· προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς ὁ λόγος μου. καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου. ὡς νεφέλη λέγει· ὡσεὶ ὄμβροι ἐπὶ χόρτῳ, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι ὄνομα κυρίου ἐκάλεσα· ἄκουε οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου γῆ. ὅτι κύριος ἐλάλησε· καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἦν νεφέλη, ἔλεγε ὃ νεφέλας τοὺς συμπροφητεύοντας αὐτῶν. καὶ φησὶ προφητεύων· ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὴν ὑετόν· εἰ δὲ νενοήκαμεν ἡμῖν τίνες εἰσὶν αἱ νεφέλαι, ἴδωμεν πῶς ὁ θεὸς ἀνάγει ἐστὶ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς· πῶς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς φησὶν ὁ σωτήρ· ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ἔσχατος· ἐπίρρησις τοῦτο τῷ ἐντολῷ παύλου, καὶ τῷ ἔσχατος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ· διὸ φησὶ· δοκῶ γὰρ ὅτι θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς θεατρανατίους· ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις· εἴ τις οὖν ἐστὶ τῶν τῷ σωτῆρος ἐντολῷ, καὶ γενόμενος ἔσχατος ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦ τόπου, ἔστω τῆς νεφέλης, καὶ ἀνάγει νεφέλας ὁ θεὸς, οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς γῆς, οὐκ ἀπὸ ἡγουμένων ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ πλουσίων· μακάριοι γὰρ οἱ πτωχοὶ, ὅτι ἡμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν θεῶν· ὁρᾶς πῶς ἀπὸ τῆς ἐσχάτου ἀνάγει ὁ θεὸς, καὶ σωματοποιεῖ τὰς νεφέλας; ἆρα τοῦτο εἰ βουλόμεθα γενέσθαι νεφέλαι, ἐφ' ἃς φθάνει ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ, ἔσχατοι πάντων γενώμεθα, καὶ εἴπωμεν ἔργοις καὶ ἀληθείᾳ τό· δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξε· κἂν μὴ ἀπόστολος ὦ, ἀλλ' ἔξεστί μοι γενέσθαι ἔσχατος, ἵνα ὁ θεὸς ἀνάγων νεφέλας ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἀναγάγῃ με· καὶ ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε· λέγουσι οἱ περὶ τοῦτα δεινοὶ, ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἀστραπῶν ἀπὸ τῶν νεφελῶν γίνεται ἀλλήλαις προσστειβομένων· ὥσπερ γὰρ συμβαίνει περὶ τοὺς πυρόλους λίθους ὅτι γῆς, ἵνα δύο λίθων προσκρουομένων πῦρ γεννᾷ, τοῦτο γίνεσθαι καὶ ὅτι τῶν νεφελῶν φασι προσκρουομένων τῶν νεφελῶν κατὰ τὴν χρείαν γίνεται ἡ ἀστραπή· διὸ ὡς ὅτι παν ἡ ἀστραπὴ ἅμα βροντῇ γίνεται, τὸ μὲ βροντὴν ἐμφαίνοντα τὸν ἦχον τοῦ συγκρουσθῆναι τῶν νεφελῶν, τὸ δὲ ἀστραπὴν φωτίσασα τὸν φῶς· εἰνεύσηκας ὁ πρὸς ἀστρα, ἴδε μοι καὶ τὸν τόν-

B

C

D

E

τῷ νεφέλῃ, μωσῆς νεφέλη ἰῶ, ἰησοῦς ὁ τοῦ ναυῆ νεφέλη ἰῶ. οὕτω δὴ ὁμιλοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου ἀιπὼν ἀστραπὴ ἔσται· ἱερεμίας νεφέλη ἰῶ. βαρὸχ νεφέλη ἰῶ. διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους, ἔλθοιν ἡ ἀστραπὴ ἀπὸ τοῦ λόγου ἱερεμίου καὶ τοῦ λόγου βαρὸχ· ἴσως εἰ δυνάσαι, σκάψαι ἀπὸ τῶν γραφῶν τινα τρόπον ἀστραπὴ ἔρχεται· καὶ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ παῦλος καὶ σιλουανὸς δύο νεφέλαι ἦσαν. ἦλθον ὅτι ὁ αὐτὸς, γέγονεν ἡ ἐπιστολῆς ἀστραπή· ἀστραπὰς δὲ ὁ θεὸς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ· ὅρα ἀς ἔστι οἱ ἄνεμοι ἐν θησαυροῖς εἰσιν· * ἢ ἐγὰ φαίνεται ἡ τάτων φύσις πρέοντων ὅτι γῆς τινα τρόπον ὑφίσταται; ἀλλ' εἰσί τινες ἀνέμων θησαυροὶ, πνεύματων θησαυροί. πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου θεοῦ, πνεῦμα δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ. καὶ δυνάσαι αὖθις ἀπὸ τῶν γραφῶν συναγαγεῖν τοὺς ἀνέμους τούτους. τὰ πνεύματα ταῦτα ἐν θησαυροῖς ἐστιν· οἱ θησαυροὶ τίνες εἰσίν; ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι; ἔστοι οἱ θησαυροὶ ἐν χριστῷ εἰσιν· ὀκεῖθεν ὧν ἔρχονται οἱ ἄνεμοι ἔστοι, τὰ πνεύματα ταῦτα, ἵν' ὁ μὲν τις ἦ σοφὸς, ὁ δὴ πιστὸς, ὁ δέ τις ἦ ἔχων γνῶσιν, ὁ δέ τις ὁπποτῶν ἀκαλαβὼν χάρισμα θεοῦ· ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας. ἄλλῳ δὴ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα. ἑτέρῳ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἀνήγαγεν ὧν νεφέλας ἐξ ἰσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ· καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ θεοῦ ὅτι τοὺς θησαυροὺς τούτους ἐλπίζομεν καταντήσεσθαι· καὶ εἰσίν τινες πολλοὶ θησαυροί. πάχα κατὰ πάγματα τῶν ἀνισταμένων ἔστοι ἀναπαύσεις ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ θεοῦ· ὁ δὴ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ἐν τάγμασι γίνεται. φησὶ γὰρ ἀπόστολος· ἕκαστος δὴ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· καὶ ἐπεὶ μὴ ὡς ἔτυχε συμφέρεται τὰ τάγματα. τόδε τὸ τάγμα ἔσται ἔν τινι θησαυρῷ θεοῦ, καὶ τόδε τὸ τάγμα ἐν ἑτέρῳ θησαυρῷ θεοῦ. καὶ τοῖτον ἕτερον τάγμα ἔσται ἐν ἄλλῳ θησαυρῷ· ἔστοι μὴ τοῖνυν πάντες οἱ θησαυροὶ ἕνα ἔχουσι θησαυρὸν ἐν ᾧ κατοικοῦσι· διὸ τοῦτο τῷ παύλῳ λέλεκται· ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ καὶ ἡ σοφίας καὶ ἡ γνώσεως ἀπόκρυφοι· καὶ ὥσαρ κτῆμα ἡ ἔνα πολύτιμον μαργαρίτιν διὰ τῶν πολλῶν μαργαριτῶν. ἔστοι ἔρχομαι ὅτι ἡ θησαυρὸν τῶν θησαυρῶν, ἡ κύριον τῶν κυρίων, ἡ βασιλέα τῶν βασιλέων, ἐπαὶ γίνομαι ἄξιος τῶν πνευμάτων τῶν ἀπὸ θησαυρῶν τοῦ θεοῦ ἐξήγαγε γὰρ αὐτοὺς ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ· ἐμαρτύρθη πᾶς αἴθεστος ἀπὸ γνώσεως· εἰ πᾶς αἴθεστος ἐμαρτύρθη ἀπὸ

A excussi luminis claritatem. Si intellexisti exemplum, considera nunc nubes rationales. Moyses nubes erat: Iesus Nave nubes erat: isti si secum loquantur, ex sermonibus eorum fulgura micant. Hieremias & Baruch nubes erant, sermocinentur invicem, & videbitis rutilare fulgura. Potes & tu ipse de Scripturis sanctis in hunc modum invenire concursus, ex quibus ignis emittatur. Vt autem ad Novum Testamentum veniamus; Paulus & Sylvanus duæ nubes in vnum convenerunt, & ecce totum mundũ

B Epistolæ eorum fulgore illuminant. *Fulgura in pluviam fecit, & eduxit ventos de thesauris suis.* Ergone hi venti qui super terram perflant in thesauris Dei sunt, & non horum est natura manifesta, quomodo & quæ ratione subsistant? Sed sunt quidam ventorum thesauri, thesauri spirituum, * Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Dei, fortitudinis, & dilectionis & charitatis. Potes & ipse de Scripturis hos ventos congregare, & istorum spirituum invenire thesauros. Vbi sunt isti thesauri?

C vtique in quo thesauri sunt scientiæ absconditi, * in Christo sedem habent. Inde oriuntur hi spiritus, vt alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus, & alius aliud donorum Dei possideat. *Alij enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ iuxta eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu. Eduxit ergo nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit, eduxit ventos de thesauris suis*, & iuxta misericordiam Dei ad hos thesauros nos occursuros speramus. Et quia plures sunt thesauri, forte iuxta ordinem resurgentiũ

D erit & requies in thesauris Dei. Quod autem dico istiusmodi est. Resurrectio mortuorum in quibusdam ordinibus futura est. Ait quippe Apostolus: *Vnusquisque autem resurget in suo ordine*, & non vt libet miscentur ordines resurgentium: alius ordo erit in illo & in illo thesauro Dei; & alius ordo in alio & in alio thesauro Dei. Isti omnes thesauri vnum habent thesaurum, *in quo sunt thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Et quomodo possideo vnam & pretiosissimam margaritam per plures alias margaritas; sic venio ad thesaurum thesaurorum, & dominum

E dominorum, & regem regum, cum dignus fuero spiritibus in Dei thesauris commorantibus. *Eduxit enim ventos de thesauris suis. Infatuatus est omnis homo ab scientia.* Si omnis homo infatuatus est ab scientia, & Paulus

* MSS. R. Thesauri sapientiæ

* l. f. hi in

1. Cor. 12, 8.

1. Cor. 15, 23.

Coloss. 2, 3.

Ierem. 10, 14.

homo eſt, Paulus infatuatus eſt ab ſcientia. *Ex parte cognoſcimus. & ex parte prophetamus.* Infatuatus ab ſcientia, videns per ſpeculum, videns in ænigmate, portiunculam quamdam videns, & ſi ſic expedit dicere, ipſius quoque portiunculæ partem minimam recognoſcens. E contrario autem * intelligis quid ſit: *Infatuatus eſt omnis homo ab ſcientia.* Comparatione peccatorum Hieruſalem, Sodomorum peccatum juſtitia eſt. *Iuſtificata eſt enim* (ait) *Sodoma ex te.* Quomodo ergo non habent juſtitiam Sodomorum peccata per ſe, ſed ad collationem majorum ſcelerum juſtificantur: ſic è contrario ſcientia Pauli ad illam cœleſtem ſcientiam, ad illum conſummatum lectionis intellectum ſtultitia reputatur: *Idcirco infatuatus eſt omnis homo ab ſcientia.* Tale quiddam Eccleſiaſtes arbitror deprehendens effatus eſt: *Dixi, ſapientia efficiar; & ipſa elongavit ſe à me longius quam erat. O alta profunditas, quis inveniet eam?* Volumus quiddam (ſi licet) audenter dicere; quoniam hoc quod deſcendit in mundum, evacuavit ſeipſum, vt evacuatione ejus mundus compleretur. Si autem hoc quod deſcendit in mundum evacuavit ſe, evacuatio ipſa ſapientia eſt: quoniam quod *fatuum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus.* Si ego diximſem fatuum Dei, quomodo aucupes ſermonum meorum, & ſemper dediti ad criminandum, venenatas in me linguas vibrarent? Nunc vero Paulus quaſi ſapiens, & poteſtatem habens Apoſtolicam, auſus eſt dicere, omnem ſapientiam terrenam, quæ in ſe, quæ in Petro, quæ in cæteris Apoſtolis, quæ in iſtum mundum deſcenderat, ſtultitiam eſſe Dei. Ad comparationem quippe illius ſapientiæ, quam terrenus non capit locus, ad illam ſapientiam quæ cæleſtis eſt, quæ mundi limitem excedit, hoc quod deſcendit ad homines fatuum Dei eſt. Verum idipſum fatuum Dei ſapientius eſt hominibus: quibus hominibus? non vtique ſtultis, ſed ſapientibus: dicas licet* ſapientibus ſæculi iſtius, ſive principibus, ſive vanis iſtis ſapientibus ſæculi, hoc quod expoſuimus, *Fatuum Dei ſapientius eſt hominibus.* Mirabile quiddam volumus inſerere: quoniam *ſapientia mundi ſtultitia eſt apud Deum*, & infatuavit Deus ſapientiam* mundi, nec poteſt capere ſapientiam mundi, vt eſſe ſtultitia arguatur. Neque enim dignatur ſapientia

* MSS. R. vt intelligeres leg. intelliges

Eccleſ. 7. 14

1. Cor. 1. 25.

* MSS. R. Sapientes ſæculi iſtius ſive principes, ſive vates iſtis ſapientibus 1. Cor. 1. 25.

* MSS. R. Non in ſapientia ſua infatuavit ſapientiã mundi, vt eſſe ſtultitia arguatur.

γνώσεως, οὐκ μέρους γινώσκων, καὶ οὐκ μέρους
προφητεύων, ἐμωραίνθη ἀπὸ γνώσεως, εἰ
ἐστοχάζου βλέπων ἐν αἰνίγματι, βλέπων πολ-
λοστημόριον, καὶ, εἰ ἔστιν εἰπεῖν, ἀποιεστημό-
ριον βλέπων καὶ καταλαμβάνων τοῦ προσταμά-
των· οὐκ τοῦ ἐναντίου δὲ νοήσεις τὸ· ἐμωραίνθη
πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως· ἔστιν ἁμαρτή-
ματα τῆς ἱερουσαλὴμ. ἁμαρτήματα καὶ σοδό-
μων. ἀλλὰ συγκρίσει τῶν χειρόνων ἁμαρτημά-
των τῆς ἱερουσαλὴμ, δικαιοσύνη ἐστὶ τὰ σοδόμων
ἁμαρτήματα· ἠδικαιώθη γὰρ, φησὶ, σόδομα
οὐ σοῦ· ὡσαύτως ἄρα καὶ δικαιοσύνη τῶν σοδόμων
ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ἀδικία. ὡς πρὸς τὴν
πλείονα δὲ ἀδικίαν δικαιοσύνη ἐστίν. ὅπως οὐκ
τοῦ ἐναντίου γνῶσις ἡ ὅσα παύλου γνῶσις, ὡς
πρὸς τὴν γνῶσιν ἐκείνου τὴν ὅσαν ἐν τοῖς
ἀγροῖς, ὡς πρὸς τὴν τελείαν γνῶσιν, μωρία
ἐστί· διὸ τοῦτο ἐμωραίνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ
γνώσεως· ποῖόν τι οἶμαι καταλαμβάνων ὁ
ἐκκλησιαστὴς ἔλεγεν· εἶπα, σοφισθήσομαι. καὶ
αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ
ἦν· καὶ βαθὺ βάθος. τίς εὑρήσει αὐτό; μέλ-
λει τι ὀλιγοπιστῶν ὁ λόγος, καὶ λέγειν· ὅτι τὸ ἐπι-
δημήσαν τῷ βίῳ ἐκένωσεν ἑαυτὸν, ἵνα τῷ
κενώματι αὐτοῦ πληρωθῇ ὁ κόσμος. εἰ δὲ ἐκέ-
νωσεν ἑαυτὸν τὸ ἐπιδημήσαν τῷ βίῳ, αὐτὸ
ἐκεῖνο τὸ κένωμα σοφία ἦν· ὅπερ τὸ μωρὸν τοῦ
θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν· εἰ ἐγὼ
εἰρήκειν τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, πῶς ἂν οἱ φιλάγροι
ἐκάλεσάν μοι; πῶς ἂν ἐμεμψαντό μοι; πῶς
ἂν χιλίων μὴ εἰρημένων τῶν νομιζομένων καὶ
αὐδῶς καλῶν, τοῦτο δὲ, ὡς οἴομαι, ἐ καλῶς
εἰρημένον κατηγόρουν, διότι εἶπον τὸ μωρὸν
τοῦ θεοῦ; νῦν δὲ παῦλος ὡς σοφὸς, καὶ ἐξουσίαν
ἔχων ἀποστολικὴν, ἐτόλμησεν εἰπεῖν, πᾶσαν
τὴν ὑπὸ γῆς σοφίαν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν
ἐν πέτρῳ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις, πᾶσαν τὴν ὑπο-
δημήσασαν τῷ κόσμῳ εἰ) τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ.
ὡς γὰρ πρὸς ἐκείνην τὴν σοφίαν τὴν ὑπερ-
βαίνουσαν, τὴν ὑπερκόσμιον, τοῦτο τὸ ἐπιδημή-
σαν μωρὸν τοῦ θεοῦ· ἀλλὰ τοῦτο τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ
σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί. ποῖων ἀνθρ-
ώπων; οὐ τῶν μωρῶν λέγω, ἀλλὰ σοφώτερόν
ἐστι καὶ τῶν σοφῶν ἀνθρώπων· κἂν τοὺς σοφοὺς
εἴπῃς τοῦ αἰῶνος τούτου, εἴτε ἀρχοντας, εἴτε προφήτας, τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τὸ
μωρὸν τοῦ θεοῦ ὁ διηνεκέστερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· πρόδδοξόν τι μέλλει λέγειν ὁ
λόγος. ὅτι ἡ σοφία τοῦ κόσμου μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστι, καὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ
κόσμου· ἵνα ἐν σοφίᾳ ἐμώρανε τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου· καὶ δυνάσαι χαρῆσαι τὴν σοφίαν,
ἵν' ἐλεγχθῇ μωρὸ εἰ) ἡ τοῦ κόσμου σοφία· ἀγωνίζεται γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν σοφίαν
τοῦ κόσμου, ἵνα, ἐλεγχθῇ πρὸς αὐτήν. ἀλλ' ὀλίγου πρὸς χρεία ἐστίν. ὅταν ὀλίγον μωρὸν τοῦ

θεοῦ ἐστιν, ἵνα τούτῳ τοῦ βραχεῖ μορίῳ τοῦ θεοῦ μωρανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου, καὶ ἐλεγχθῇ· ὃ γὰρ ἔφερεν ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ· οὐ διὰ τοῦτο δείγματος, ἵνα νοήσῃς ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου. διδάσκω με ἀγωνίζεσθαι, δυνατά με εἰδέναι πολλὰ καὶ πλείονα, φέρε τινὰ αὐτὸν, καὶ ἀπαίδευτον, καὶ μηδὲν σωπῶντα, καὶ μὴ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ λόγων γραμμάτων ὁποίων δήποτε. ἆρα χρεία ἔχω ἀμαλακτικῆς φέρε ἐκεῖνον, ἢ διαφορμάτων βαθυτέρων; ἢ καὶ ἡ μωρὰ αὐτοῦ τὰ νοήματα, εἰ δ' ἑνός μοι λεξιδίου χρεία ἐστὶν ὀλίγου δριμυτέρου πρὸς τὴν ἐκείνου μωρίαν; ὅπως ἵνα μωρανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, καὶ χρεία τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ ἀγωνιζομένης πρὸς αὐτόν. αὕτη γὰρ κρείττων ἐστίν. ἀλλὰ ἀρκεῖ τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ. ὅπερ τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· καὶ πάντα τὰ ἐναντία ὁ σωτήρ μου καὶ ὁ κύριος ἀνῴκειωται, ἵνα τοῖς ἐναντίοις λύσῃ τὰ ἐναντία, καὶ ἡμεῖς γνωριζόμεθα ἀπὸ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν, καὶ σοφιζόμεθα ἀπὸ τοῦ μωροῦ τοῦ θεοῦ. καὶ εἰσαχθέντες ἐν τούτοις δυνηθῶμεν ἀναβῆναι ἐπὶ τὴν σοφίαν, ἐπὶ τὸν ἡμῶν τοῦ θεοῦ χριστὸν ἰησοῦν· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

A Dei ad mundi sapientiam commiscendam tota descendere, sed potius* modicum quod necessarium fuit, quod fatuum Dei erat, vt hoc parvo & fatuo Dei infatuaretur sæculi sapientia, * magnitudinem in se venientis sapientiæ impotens sustinere. Verum exemplum interponamus, vt perspicue possit intelligi quomodo fatuum Dei stultam fecerit sapientiam mundi: fingam paulisper me, qui aliquid putor esse, cum insipiente aliquo, & inerudito conferre sermonem, qui nihil intelligat, nihil acutæ disputationis interroget; num quidnam opus mihi est ad illius stultitiam arguendam, dialecticam calliditatem, & profundorum sensuum acumen adhibere? Nonne ad vnius sermunculi jactum vilis & modici, qui tamen illius intelligentiæ videatur acerrimus, fatuum & insipientem esse convincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam non est opus sapientiam Dei descendere, & cum ea colluctari, quæ deorsum est sapientia, sed sufficit fatuum Dei: quoniam *fatuum Dei sapientius est hominibus, & infirmum Dei fortius hominibus*, & omnia contraria Salvator meus & Dominus assumpsit, vt contrarijs dissolvat contraria, & nos confirmemur ab infirmitate Iesu, & sapientes efficiamur à fatuo ejus, & in hoc introducti possimus ascendere ad sapientiam & virtutem Dei, Iesum Christum, Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

* MSS. R. Modicum, hoc est incarnationis Sacramentum. Quid necessarium fuit

* MSS. R. Non enim valebat sæculi sapientia magnitudinem in se venientis sustinere sapientiæ.

1. Cor. 1, 25.

ΟΜΙΛΙΑ θ'.

Εἰς τὸ'.

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς τὸν ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων· ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης. μέχρι τοῦ· ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων.

HOMILIA IX.

(juxta Hieronymum V. I.)

Sermo qui factus est ad Ieremiam à Domino, dicens: Audi verba Testamenti hujus; vsque ad eum locum in quo dicitur: *Conuersi sunt ad iniquitates patrum suorum.*

Ierem. 11, 1.

Ibid. 10.

Eodem interprete.

Καὶ μὴν τὴν ἱστορουμένην παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ; γέγονεν αὐτοῦ ἡ ἐπιδημία σωματικῶς καθολικὴ τῆς οἰκουμένης ἅπασα ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ὅτε ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο; καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ἦν γὰρ ὁ φῶς ὁ ἀληθινὸν, ὁ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω· εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον· χρὴ μὴν τοῦτο εἰδέναι ὅτι καὶ πρότερον ἐπεδήμει, εἰ καὶ μὴ σωματικῶς, ὡς ἐν ἐκείνῳ τῷ ἁγίῳ. καὶ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ταύτην τὴν βλεπομένην πάλιν ἡμῖν ἐπιδημεῖ· καὶ εἰ βούλει τοῦτον ἀπόδειξιν λαβεῖν,

Iv xtà historiæ quidem veritatem non negamus præsentiam Domini nostri Iesu Christi corporaliter factam, & toti mundo illuxisse, quando *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Oportet autem nosse quoniam & antequam corpus assumeret, ad sanctos quoque descendit: & post hanc præsentiam corporalem ad cœlos victor ascendens, rursus ad nos veniet. Si vis hujus rei

Ioh. 1. 14.

capere argumentum, auſculta, quod dicitur: *Sermo qui factus eſt ſuper Hieremiam à Domino, dicens: Audi*, & reliqua. Quis enim eſt hic ſermo qui factus eſt à Domino, ſive ad Hieremiam, ſive ad Eſajam, ſive ad quemlibet Prophetarum? An ille eſt qui erat in principio apud Deum? Ego neſcio aliud verbum Domini præter ipſum, de quo dicit Evangeliſta: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Hoc autem ſcire debemus quia hæc ſit vtilitas credentium, ſi ſermo ad ſingulos quoſque fiat. Quid mihi enim prodeſt ſi deſcendat in mundum, & ego ipſum non habeam? E diverſo autem etiam ſi ad vniverſum mundum non veniat, & ego ſimilis fuero Prophetarum, habeo ipſum. Dicam autem quia & ad Moyſen, & ad Hieremiam, & ad Eſajam, & ad ſingulos quoſque ſanctorum idem ſermo commeaverit, & illud quod à Domino Diſcipulis dictum eſt: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi*, opere ſervatum ante adventum ſuum, quem omnibus manifeſtavit. Erat quippe cum Moyſe, cum Eſaja, cum omnibus ſanctis. Quomodo enim poterant effari ſermonem ſine Dei ipſius adventu? Hæc autem nos qui Eccleſiaſtici ſumus, magis debemus advertere, qui volumus eundem Deum eſſe Legis, & Evangelij, ipſum Deum, & antiquitus, & nunc, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen. Sunt quidam qui opinione ſua veterem divinitatem ab ea quæ in Chriſto annuntiatur, dividant. Nos vnum noſimus Deum, & in præterito, & in præſenti, vnum Chriſtum & tunc & modo ſimiliter & vnum Spiritum ſanctum, cum Patre, & Filio ſempiternum. Hæc propter hoc quod lectum eſt: *Sermo qui factus eſt ſuper Hieremiam à Domino dicens:* quid ergo dicat & nos audiamus: *Audite verba teſtamenti hujus, & loquimini ad viros Iuda, & inhabitantes Hieruſalem.* Viri Iuda nos ſumus propter Chriſtum, nec dubium eſt quod Dominus noſter ex Iuda ortus ſit. Nomen quoque ipſum Iuda ſi juxta Scripturas probavero ad Chriſtum* referri, Iuda non erunt increduli Chriſto Iudæi, ſed nos qui in Chriſto credimus. *Iuda te collaudant fratres tui, manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum.* Te laudant. Non illum Iudam filium Iacob fratres ſui laudaverunt, ſed nunc Iudam laudant fratres ſui. Ait quippe iſte Iudas: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ cantabo tibi.* Dicitur ad illum Iudam:

Ioh. 1. 1.

Matth. 28. 20.

* MSS. R. referri, nō erunt Lig referri, viri Iuda nō erunt

Gen. 49. 8.

Pſalm. 21. 23.

A θεόσηκε πρ̄ὸς τὸν θεόν. ὁ λόγος ὁ θεμόμενος πρὸς ἱερεμίαν τὸν κυρίου λέγων· ἀκούσατε, καὶ τὰ ἑξῆς· τίς γάρ ἐστιν ὁ λόγος ὁ θεμόμενος τοῦ κυρίου εἴτε πρὸς ἱερεμίαν, εἴτε πρὸς ἠσαΐαν, εἴτε πρὸς ἱεζεκιήλ, εἴτε πρὸς ὀνδήποτε; ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· ἐγὼ οὐκ οἶδα ἄλλον λόγον κυρίου, ἢ τοῦτον τὸν περὶ οὗ εἴρηκεν ὁ εὐαγγελιστής. τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· καὶ ταῦτα δεῖ ἡμᾶς εἰδέναι, καὶ, ὅτι οὗ μάλιστα ἐστὶν ἑνώσεται πρὸς ἕκαστον, ὀπτιδημία ἐστὶ τοῦ λόγου· ἡ γὰρ μοι ὄφελος, εἰ ὀπτιδεδήμηκεν ὁ λόγος τοῦ κόσμου, ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκ * ἔγνων. οὐδὲ δὲ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ μηδέπω ὅλῳ τοῦ κόσμῳ ὀπτιδεδήμηκε, δοῦ δέ με γεγονέναι καὶ τοῖς προφήταις, ἐγὼ ἔχω τὸν λόγον, καὶ εἴποιμι ἂν ὅτι ὁ χριστὸς γέγονε πρὸς μωσέα, πρὸς ἱερεμίαν, πρὸς ἠσαΐαν, πρὸς ἕκαστον τῶν δικαίων, καὶ ὃ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς· ἰδοὺ ἐγώ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς B C σωτηρίας τοῦ αἰῶνος· ἔργῳ ἐσώζετο, καὶ ἐγένετο καὶ πρὸ τῆς ὀπτιδημίας αὐτοῦ· οὐ γὰρ μὴ μωσέως, καὶ ἢ μὴ ἠσαΐου, καὶ μὴ ἑκάστου τῶν ἁγίων· πῶς δυνάνται ἐκεῖνοι λόγον θεοῦ λαλῆσαι, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ μὴ ὀπτιδημήσαντος αὐτοῖς; ταῦτα δὲ μάλιστα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἀναγκαῖον ἐστὶ γινώσκεσθαι, οἵ πινες θέλομεν τὸν αὐτὸν εἶναι θεὸν νόμου καὶ εὐαγγελίου, τὸν αὐτὸν χριστὸν, καὶ τότε καὶ νῦν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας· ἔστιν οἱ διαφ- D κόπτοντες τὴν θεότητα τὴν παλαιοτέραν τῆς ὀπτιδημίας τοῦ σωτῆρος, ὅσον ὅτι τὴν ἑαυτῶν ὑποπτήξῃ, ἀπὸ τῆς θεότητος τοῦ ἐπαγγελλομένης ὑπὸ ἰησοῦ χριστοῦ· ἡμεῖς δὲ ἕνα οἴδαμεν θεὸν, καὶ τότε, καὶ νῦν. ἕνα χριστὸν καὶ τότε, καὶ νῦν· ταῦτα διὰ τὸ ὁ λόγος ὁ θεμόμενος πρὸς ἱερεμίαν τὸν κυρίου λέγων· τί οὖν καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν; ἀκούσατε τοῦ λόγου τοῦ διαθήκης ταύτης. οὗ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας ἰούδα, καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας ἱερουσαλήμ· ἄνδρες ἰούδα ἡμεῖς ἐσμεν διὰ τὸν χριστόν· προδήλον δὲ ὅτι ἐξ ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν· καὶ ὃ ὄνομα τοῦ ἰούδα ἐὰν πρὸς E ἐμὲ, καὶ τοῦ ἀποστόλου ὅτι τὸν χριστὸν ἀναφερόμενον, ἄνδρες ἰούδα οἱ πιστεύοντες τῷ χριστῷ ἰουδαῖοι οὐκ ἐσμεν, ἀλλ' ἡμεῖς, ὅσοι πιστεύομεν ὅτι τὸν χριστόν· ἰούδα σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου. αἱ χεῖρές σου ὅτι νῶτα τῶν ἐχθρῶν σου· σὲ αἰνέσαισαν. οὐκ ἐκεῖνον τὸν ἰούδαν τὸν ἱερὸν, τὸν ἰακὼβ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἤνεσαν. τοῦτον δὲ τὸν ἰούδαν αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί. ἐπεὶ φησὶν ὅτι ὁ ἰούδας· διηγήσομαι δὲ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε· * ὃ λέγουσι πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἰούδαν· αἱ χεῖρες * Χ. λέγ. Γαι

σου ὑπὸ τοῦτο τῶν ἐχθρῶν σου· ποῦ διείσκεται ὑπὸ τοῦτο τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας ἐκεῖνος ὁ Ἰούδας ὑπτιθείς; ἡ ἱστορία τοῦδε τοῦ τόπου αἰνίττεται· εἰ οὖν τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ καταρτιοῦντος τὴν ἀφαίρεσιν, ἀπεκδυομένου τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ δειγματίζοντος, καὶ θριαμβεύοντος ἐν τῷ ξύλῳ. ὁρᾷς πῶς ὑπὸ τοῦτον τὸν Ἰούδαν πεπλήρωται ἡ λέγουσα προφητεία· αἱ χεῖρές σου ὑπὸ τοῦτο τῶν ἐχθρῶν σου; εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, λέγω ὅ λόγος νῦν πρὸς ἄνδρας Ἰούδα, πρὸς τίνας ἂν λέγοι ἢ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας ὑπὸ τὴν χριστόν, ἀφ' τῶν φυλῶν Ἰούδα λεγόμενον πῶς καὶ Ἰούδας; πρὸς ἄνδρας Ἰούδα λέγει ὁ λόγος, καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ, αὕτη ἐστὶν ἐκκλησία· ἔστι γὰρ ἡ πόλις τοῦ θεοῦ ἡ ἐκκλησία, ἡ ὅρασις τῆς εἰρήνης. ἐν αὐτῇ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἣν ἤγαγεν ἡμῖν. εἴγε ἐσμὲν τέκνα εἰρήνης, πληθυνόμεθα καὶ ὁρᾶται· ἀκούσατε οὖν τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ· καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ· ὑπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν· τίς μᾶλλον ἀκούει τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν. ἆρά γε οἱ πιστεύοντες ἐν αὐτῷ, ἢ οἱ* μηδαμῶς πιστεύειν ἀποδεικνύμενοι, οὐκ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι ὑπὸ τὴν κύριον; φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ πρὸς ἐκείνους· εἰ ἐπιστεύετε μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε; σκοπεῖν ἐκεῖνοι εἰς μωσέα οὐ πεπιστεύκασιν. ἡμεῖς δὲ πιστεύοντες εἰς χριστόν, πιστεύομεν τῇ διαθήκῃ τῇ διὰ μωσέως, καὶ πρὸς ἡμᾶς λέγει ἵνα μὴ κατάρατοι γενώμεθα· ὑπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης ἧς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν· ἐκεῖνοι δὲ ἔλεγον ὃ ὑπικατάρατοι εἶ. οὐ γὰρ ἤκουσαν τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν· ἐν ἡμέρᾳ φησὶν, ᾗ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς αἰγύπτου, ἐκ τοῦ καμίνου τοῦ σιδηροῦ· καὶ ἡμᾶς ἐξήγαγεν ὁ θεὸς ἐκ τῆς αἰγύπτου, ἐκ τοῦ καμίνου τοῦ σιδηροῦ, μᾶλλον δὲ τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ ἀποκαλύψει ἰωάννου, ὅτι ὁ τόπος ὅπου ὁ κύριος ἀνῃρέθη καλεῖται πνευματικῶς σόδομα, καὶ αἴγυπτος· εἰ γὰρ πνευματικῶς καλεῖται αἴγυπτος. οὐκ ἔστι δὲ αὕτη ἡ αἴγυπτος ἡ πνευματικῶς καλουμένη αἴγυπτος ἀόρατον γὰρ δῆλον ὅτι, ἐὰν νοήσῃς τὴν πνευματικῶς καλουμένην αἴγυπτον, καὶ ἐξέλθῃς ἐκ αὐτῆς· σὺ δὲ ἐξελθὼν ἐκ γῆς αἰγύπτου, καὶ ἐκ τοῦ καμίνου τοῦ σιδηροῦ, καὶ λέγει πρὸς σε· ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου, καὶ ποιήσατε πάντα ταῦτα ὅσα ἐὰν ἐνετειλάμην ὑμῖν· ἔτι ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ ἐστι πρὸς τοὺς ἀκού-

A *Manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum.* Vbi reperitur ille Iudas super dorsum inimicorum suorum manus suas posuisse? Historia nihil de eo tale conscripsit: Si autem consideres adventum Domini mei Iesu Christi, destruentis Zabulum, exspoliantis principatus & potestates, ostentui eos facientis, & triumphantis in ligno, videbis quomodo super istum Iudam completa sit Prophetia dicens: *Manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum.* Et nunc cum ad viros Iuda sermo fit, nulli dubium est quin ad Christianos sermo fiat propter Christum, qui ex tribu Iuda natus est. Fit quoque sermo & ad inhabitantes Hierusalem, scilicet ad eos qui in Ecclesia habitant. Hæc est civitas magni Regis, hæc est visio pacis. Pax quippe in nobis, si tamen filij pacis sumus, multiplicatur & cernitur. *Audite* ergo *verba testamenti hujus, & loquimini ad viros Iuda, & inhabitantes Hierusalem, & dicetis ad eos: Hæc dicit Dominus, Maledictus homo qui non audierit verba testamenti hujus, quod mandavit patribus vestis.* Quis magis audit verba testamenti, quod mandavit patribus? Nos qui in Christo credimus, an illi qui nec Moysi crediderunt, dum in Christo non credunt? ad quos Salvator ait: *Si crederetis Moysi, crederetis vtique & mihi; de me enim ille scripsit. Si autem literis illius non creditis, quomodo verbis meis credituri estis?* Itaque illi Moysi non crediderunt; nos vero credentes in Christo, credimus testamento, quod traditum est per Moysen, & ad nos dicitur ne maledicti fiamus: *Maledictus homo qui non audierit verba testamenti hujus quod mandavit patribus vestris.* Ergo illi maledicti sunt; neque enim audierunt testamentum quod mandavit Deus patribus, *in die qua eduxit eos de terra Ægypti, de fornace ferrea*: maxime juxta intelligentem id quod scriptum est in Ioannis Apocalypsi, quia locus vbi crucifixus est Dominus, vocetur spiritualiter Sodoma & Ægyptus. Si enim spiritualiter Ægyptus quispiam nominatur, & non est Ægyptus secundum intelligentiam corporalem, haud dubium est quin si intellexeris Ægyptum spiritualem, & exieris de ea, tu sis egrediens ex terra Ægypti de fornace ferrea, & tibi dicatur *Audite vocem meam, & facite juxta hæc omnia.* Deinde repromissio Dei est ad

1. Cor. 15, 24

Ierem. 11, 2, 3.

Ioan. 5, 46.

Ierem. 11, 4.

* Κ. Μω

audientes, si fecerint quæcunque præcepe-
Zac. 11, 4. rit Dominus dicens: *Et eritis mihi in populũ, & ego ero vobis in Deum.* Non omnis qui se populum Dei dicit esse, populus Dei est. Iudæorum populus populum se venditans Dei, meruit audire, *quia non populus meus vos*: & dictum est ad eum: *Non populus meus.* Et rursum iste populus vocatus est populus:
Deuter. 32, 21. *Ipsi enim æmulati sunt me*, inquit, *super non Deum.* De illis dicit: *Irritaverunt me in Idolis suis, & ego æmulabor eos super non gentem. In gentem autem insipientem irritabo eos.* Nos igitur in populum Dei facti sumus, & annuntiatur justitia populo, qui nascetur de Gentibus. Iste enim populus subito nascitur:
Esai. 4, 4. & in Propheta scriptum est: *Si nata est Gens in semel.* Quando salvator ascendit ad cœlos, & crediderunt vna die quinque millia, & alia addita sunt tria millia, vere tunc fuit cernere populum in semel natum sermone Dei, & repente sterilem, parturientem, ad
Galat. 4. 27. quam dicitur: *Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis, quia plures filij desertæ magis quam ejus quæ habet virum.* Deserta Ecclesia à Lege, deserta à Deo erat. Habens autem virum Synagoga Legem, habebat & Deum. Quid ergo pollicetur Deus? *Eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.* Non est omnium Deus, sed eorum tantum quibus se largitus est, quomodo
Gen. 17, 1. Patriarchæ illi, ad quem dixit; *Ego sum Deus*
Exod. 29, 45. *tuus*: & rursum alij: *Ego Deus ero Deus tuus*: necnon de alijs: *Ero*, inquit, *Deus eorum.* Putasne aliquando consequimur, id quod per singulos dico, vt Deus omnium fiat Deus noster. Si autem vis plenius discere quorum sit Deus, & quibus vocabulum sui
Exod. 3, 6. nominis largiatur: *Ego*, inquit, *Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob*: idque ipsum exponens Salvator ait: *Deus autem non*
Luc. 20, 38. *est mortuorum, sed vivorum.* Quis est mortuus? Vtique peccator, qui non habet di-
Ioh. 11, 25. centem: *Ego sum vita*, qui habet mortua opera, qui necdum pœnitentiam egit ab operibus mortuis: de quo Apostolus ait:
Hebr. 6, 1. *Non rursum fundamentum jacientes pœnitentiæ ab operibus mortuis.* Si ergo Deus non est Deus mortuorum sed viventium, & scimus esse viventem eum qui conversatur in Christo, vt fiat particeps ejus, & si volumus vt & Deus noster sit, renuntiemus operibus mortuis, vt pollicitationem suam in nobis
Ierem. 11, 4 compleat dicens: *Et ero vobis in Deum, vt statuam juramentum meum, quod juravi patribus vestris dare illis terram fluentem lac & mel.* Observa quid dicat: *Statuam juramentum,*

A ούτας, ἐὰν ποιήσωσιν ἃ ἐντέταλται, λέγεται· καὶ ἔσομαι εἰς λαόν. κἀγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν· ὁ πᾶς ὁ λέγων ὁ λαός εἶ θεοῦ, λαός ἐστι θεοῦ· ἐκεῖνοι οὖν οἱ ἐπαγγελιαῖ μόνοι εἰ λαὸς θεοῦ, ὁ λαός μου ὑμεῖς ἤκουσαν ἐν τῷ· οὐκ ὁ λαός μου ὑμεῖς καὶ ἐρρήθη πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον· ὁ λαός μου· καὶ πάλιν· ἔθνος ὁ λαὸς ἐκλήθη ὁ λαός. αὐτοὶ γὰρ παρεζήλωσαί με ἐπὶ οὐ θεοῦ· πρὸς ἐκείνων φησὶ λέγει· παρώργισαί με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, κἀγὼ παραζηλώσω αὐτοὺς
B ἐπ' οὐκ ἔθνει. ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ αὐτούς· γεγόναμεν οὖν ἡμεῖς τοῦ θεοῦ εἰς λαόν, καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ ἀναγγέλλεται τοῦ λαοῦ τοῦ τεχθησομένου, τοῦ ἀπὸ τῆς ἐθνῶν· ἔθνος γὰρ ὁ λαὸς τίκτεται ἀθρόως· καὶ ἐν τῷ προφήτῃ φησὶν εἰρῆται· εἰ ἐτέχθη ἔθνος ἅπαξ. ἐτέχθη φησὶν ἔθνος εἰς ἅπαξ, ὅτε ἐπεδεδήμηκεν ὁ σωτήρ. καὶ ὑπέστρωσαν ἐν μίᾳ ἡμέρᾳ χιλιάδες πέντε. καὶ προσετέθησαν ἄλλη ἡμέρα χιλιάδες τρεῖς. καὶ ἔστιν ἰδεῖν ὅλον λαὸν πικτό-
C μενον λόγῳ θεοῦ, καὶ ἀθρόως τίκτουσαν τὸν τέκνων, τὸν πρότερον οὐ τεκοῦσαν, πρὸς ὃν λέγεται· εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα. ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα. ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. ἔρημος αὕτη νόμου, ἔρημος αὕτη θεοῦ· ὃν ἔχουσα τὸν ἄνδρα τὸν νόμον, ἐκείνη ἡ συναγωγὴ λέλεκται· τί δὲ μοι ἐπαγγέλλεται ὁ θεός; ἔσομαι μοι εἰς λαόν, κἀγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν· οὐκ ἔστι πάντων θεός, ἀλλ' ἢ ἐκείνων οἷς χαρίζε-
D ται ἑαυτόν. ὥσπερ ἐχαρίσατο ἑαυτὸν τοῖς πατριάρχαις ἐκείνοις, ὧν εἶπεν· ἐγὼ θεὸς σός. καὶ πάλιν ἄλλοις· ἐγὼ ἔσομαι σοι θεός. καὶ πρὸς ἑτέρους· ἔσομαι αὐτῶν θεός· πότε δὲ ἐξ ἡμῶν ὑπεστυλανόμεθα. ὁ καθ' ἕκαστον λέγω. εἰς ὁ τὸν θεὸν εἶ ἡμῶν θεόν; εἰ γὰρ θέλεις μαθεῖν τίνων ἐστὶν ὁ θεός, καὶ τίνι χαρίζεται τὸν ἑαυτοῦ ὑπόκλησιν· ἐγώ, φησί, θεὸς Ἀβραάμ, θεὸς Ἰσαάκ, θεὸς Ἰακώβ. καὶ διηγούμενος ὁποῖόν τινα ὁ σωτὴρ φησιν· ὁ θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· τίς ὁ νεκρός; ὁ ἁμαρτωλός, ὁ μὴ ἔχων τὸν εἰπόντα· ἐγώ εἰμι ἡ ζωή. ὁ ἔχων νεκρὰ ἔργα. μηδέπω μετανοήσας ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἔργων, περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος· μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων· εἰ πίστιν ὁ θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν θεός, ἀλλὰ ζώντων, καὶ οἱαδήποτε ἐστὶν ὁ ζῶν, ὅπερ ὁ πολιτευόμενος κατὰ χριστόν, καὶ μόνον μετ' αὐτοῦ· εἰ βουλόμεθα ἵνα ἡμῶν ᾖ ὁ θεός, ἀποτελέσωμεν τοῖς ἔργοις τὸν νεκρότητος, ἵνα τὸν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ πληρώσῃ τὸν λέγουσαν· καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν. ὅπως φησὶν τὸν ὅρκον μου, ὃν ὤμοσα τοῖς πατρασιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι· τηρεῖ γὰρ ὅπερ λέγει· φησὶν τὸν

ὅρκον

ὅρκον μου, ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι· αὕτη γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ γῆ, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. Ἀλλ' ἐκείνη, περὶ ἧς ἐδίδασκεν ὁ σωτὴρ λέγων· μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν· εἶτα πρὸς τὰ προειρημένα ὑπὸ τοῦ κυρίου ἀποκρίνεται ὁ προφήτης πρὸς τό· ὃ ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης ταύτης. καὶ φησι. καὶ ἀπεκρίθην, καὶ εἶπα. γένοιτο κύριε· τί ἠρώτησε κύριε; ὃ ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἐμμένει τοῖς λόγοις τῆς διαθήκης ταύτης. καὶ εἶπε κύριος πρός με· ἀπόδοσαι τοὺς λόγους τούτους ἐν πόλεσιν ἰούδα, καὶ ἔξωθεν ἱερουσαλήμ· καὶ τοῖς ἔξω ἀπαγγείλωμεν τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ, προσκαλούμενοι αὐτοὺς ὅτι σωτηρίας, τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης· καὶ ποιήσατε αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐποίησαν. καὶ εἶπε κύριος πρός με· εὑρέθη συνωδεσμὸς ἐν ἀνδράσιν ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλήμ· ἐκεῖνον παραδώσωμεν μετανοεῖν ὅτι τοῖς εἰρημένοις ἁμαρτήμασι περὶ ἀνδρῶν ἰούδα, εἰδότες ὅτι ἐσμὲν οἱ ἄνδρες, ἰούδα, ἀφ' ὧν ἐρρυσόν ἰούδα προφητευθέντα, καὶ λεχθέντα· μήποτε γὰρ ἐπεὶ, ἐν ἡμῖν εἰσιν ἁμαρτωλοί τινες, καὶ πολλὰ τῶν ὁρῶν λόγων παρέποντες, ἀφ' τοῦτο λέγει ὁ προφήτης· εὑρέθη συνωδεσμὸς ἐν ἀνδράσιν ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλήμ· ὅταν γὰρ εὑρεθῇ ἐν τοῖς. οἳ χρηματίζουσιν ὧν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. συνωδεσμὸς ἀδικίας, καὶ συνωδεσμὸς τῶν ἁμαρτημάτων. ὡς ἂν ἐφαρμόσαι ὅτι τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὸ· σειραῖς τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται λέγει ὁ θεός· εὑρέθη συνωδεσμὸς ἐν ἀνδράσιν ἰούδα· ἀλλὰ μὴ εὑρεθεῖν συνωδεσμὸς ἐν ἡμῖν· πῶς οὖν καὶ εὑρίσκεται συνωδεσμὸς ἐν ἡμῖν, ἢ καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο ὅτι συνωδεσμὸς ἐν τοῖς; λύε πάντα συνωδεσμὸν ἀδικίας, ἀφλυε γραφαλίας βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον ἀφάπτα. ἀφέν τοῦτο πεινῶντι τὸν ἄρτον σου· εὑρέθη δὲ συνωδεσμὸς ἐν ἀνδράσιν ἰούδα, καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλήμ· ἐπεγράφησαν ὅτι τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρωτέρων· ἐπεγράφησαν ὅτι τὰς ἀδικίας· τίνων λέγει ἁπλῶς τῶν πατέρων; τις ἢ προσθήκη· ἐπεγράφησαν ὅτι τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρωτέρων; ἐλέγομεν ταῦτα λέγεσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντας. πῶς οὖν οἱ ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντες, ἐπεγράφησαν οὐκ ὅτι τῆς ἀδικίας τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν πατέρων τῶν πρωτέρων; μήποτε οὖν δίκαιοι εἰσιν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἔστι μὴ ἐν ἡμῖν εἶδος πατέρων ὁ χείρων, πρὶν πιστεῦσαι γὰρ, υἱοὶ ἦμεν, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ διαβόλου, ὃς δείκνυσιν ὁ λόγος ὁ εὐαγγελικὸς λέγων· ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ· ὅτε δὲ πεπιστεύκαμεν, γεγόναμεν υἱοὶ θεοῦ· ἐπὰν δὲ ἁμαρτάνωμεν, ὑπεστρέφο-

A quod juravi patribus vestris, dare illis terram fluentem lac & mel. Hæc enim non est terra quam pollicitus est Deus, terra fluens lac & mel: sed ista est terra de qua Salvator docuit dicens: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Deinde ad hæc quæ dixerat Deus, Propheta respondit, id est ad id quod ait: *Maledictus homo qui non audierit verba testamenti hujus*: & dicit: *Et respondi, & dixi: Fiat Domine.* Quid est quod ait: *Fiat Domine?* Vtique id quod pronuntiavit Deus; *Maledictus homo qui non audierit verba testamenti hujus. Et dixit Dominus ad me: Lege verba ista in civitate Iuda, & extra Hierusalem,* * *& his qui foris sunt. Audite verba divina, provocantia nos ad salutem.* Legimus verba divina provocantia eos ad salutem. *Verba testamenti hujus, & facite illa. Et dixit Dominus ad me: Inventa est colligatio in viris Iuda, & in habitantibus Hierusalem.* Si peccaverimus nos qui propter Christum * Christiani vocamur, & inventi fuerimus in numero peccatorum, & de nobis dicitur: *Inventa est colligatio in viris Iuda, & in habitantibus Hierusalem.* Cum in Ecclesia Dei tales sunt in quibus reperiatur laqueus iniquitatis, & vincula peccati, in tantum vt id quod de peccatore dicitur, eis valeat convenire: *Vinculis peccatorum suorum vnusquisque constringitur*, tunc dicit Deus: *Inventa est colligatio in viris Iuda.* Verum non invenietur colligatio in nobis. Quomodo autem non invenietur colligatio in nobis, si vsque ad hanc horam colligatio in quibusdam est. Sed *Solve omne vinculum iniquitatis, dissolvo obligationes violentarum commutationum, omnem conscriptionem iniquam dissipa. Frange esurientibus panem tuum.* Inuenta est ergo colligatio in viris Iuda, in habitantibus Hierusalem. *Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum.* Conversi sunt ad iniquitates. Quorum? Non ait simpliciter, *patrum*, sed cum additamento, *patrum suorum priorum.* Diximus hæc de nobis dici, & his qui in nobis sunt peccatores. Quomodo igitur qui inter nos sunt peccatores, conversi sunt ad iniquitates patrum, & patrum suorum priorum? Duplices habemus patres, & vna species est pessimorum patrum. Siquidem antequam crederemus, Diabolus pater noster fuit, vt sermo Evangelicus ostendit, dicens: *Vos de patre Zabulo nati estis.* Cum au-

Matth. 5, 4.
Ierem. 11, 3.
Ierem. 11, 6.
* MS. R. Etiam his qui foris sunt legimus verba divina, provocantes eos ad salutem, verba testamenti huius. alias. etiam & his qui foris sunt: Audite verba divina provocantis vos ad salutem, verba testamenti huius.
Ier. 11, 7, 8.
* MSS. R. Viri Iuda vocamur, & inuenti fuerint in nobis nodi peccatorũ
Prou. 5, 22.
Esaiæ 58, 6
Ierem. 11, 10
Ioh. 8, 44.

tem credidimus, facti sumus filij Dei. Si ergo post hæc peccaverimus, convertimur ad iniquitates patrum non simpliciter, sed patrum priorum. Ad probationem autem hujus rei, quia duplices habemus patres, vtimur & David testimonio, in quadragesimo quarto Psalmo, ita dicentis: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum, & domum patris tui.* Quasi pater quippe cœpit: *Audi filia.* Ergo duplices nostri patres sunt. Sed obliviscere, inquit, domum patris tui prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prioris rursus fueris ad peccata conversus, incidisti in id quod nunc dicitur peccatum. *Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum.* Dicebamus dudum zabulum patrem nostrum fuisse, antequam Deus factus sit pater; si tamen nunc non habemus etiam zabulum patrem: quod etiam de Ioannis Epistola approbamus, in qua ita scribitur: *Omnis qui peccatum facit ex zabulo natus est.* Toties ex zabulo nascimur, quoties peccamus. Infelix iste qui semper generatur à zabulo. Rursumque multũ beatus qui semper ex Deo nascitur. Neque enim semel dicam justũ ex Deo natum, sed per singula virtutis opera semper justus nascitur ex Deo. Hoc autẽ vt plenius possit probari, etiã de Salvatoris nostri quotidiana nativitate dicamus, liquido id in justis obtinẽtes quod in Domino præcesserit. Salvator noster splendor est gloriæ, splendor autem non semel nascitur, & deinceps desinit nasci: quotiescunque ortum fuerit lumen, ex quo splendor oritur, toties oritur & splendor gloriæ. Salvator noster sapientia est Dei. Sapientia vero splendor est lucis æternæ. Sic igitur Salvator semper nascitur, & idcirco dicit: *Ante omnes colles generat me,* non, vt quidam male legunt, *generavit.* Si semper ex Patre nascitur Dominus, etiam tu in similitudinem eius tantum adoptionis scriptum habens, semper generaris à Deo per singulos intellectus, per singula opera, & efficeris filius Dei in Christo Iesu, cui est gloria & imperiũ in sæcula sæculorũ, Amen.

Psalm. 44. 11.

1. Ioh. 3. 8.

μῶν ὅτι τοῖς ἀδικίαις οὐχ ἁπαξαπλῶς τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν προγονικῶν πατέρων· εἰς ὃ τοῦ δηλοῦσθαι ὅτι δισσοὶ ἡμῶν εἰσιν οἱ πατέρες, χρήσομαι ῥητοῖς ἀπὸ τοῦ μ' ψαλμοῦ, ὅπου ἔχουσιν· ἄκουσον θυγάτερ, καὶ ἴδε, καὶ κλίνον τὸ ὦς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· πατὴρ λέγει· ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. οὐ γὰρ πατὴρ λέγει· ἄκουσον θυγάτερ· σύνδυο δισσοὶ εἰ πατέρες ἡμῶν εἰσι· ἀλλὰ ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου τοῦ προτέρου· ἐὰν ἐπιλαθόμενος σου τοῦ οἴκου τοῦ προτέρου, πάλιν ἐπιστρέψῃς ἐπὶ τὰ ἁμαρτήματα, ἃ πεποίηκας τὸ λεχθὲν ἐνταῦθα ἁμαρτήματα· ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων· ἔλεγον ὅτι καὶ ὁ ζαβοῦλος πρότερον οὐ ἡμῶν πατὴρ, πρὶν γενώμεθα ἡμῶν ὁ θεὸς πατήρ· εἴγε καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῶν ὁ ζαβοῦλος πατήρ. ὅταν γὰρ προσδεχόμεθα καὶ ἀπὸ τοῦ ἰωάννου καθολικῆς ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ γέγραπται· πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ ζαβοῦλου γεγένηται· εἰ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ ζαβοῦλου γεγένηται, εἰκότως τοσαυτάκις ἐκ τοῦ ζαβοῦλου γεγενήμεθα, ὁσάκις ἁμαρτάνομεν· τοιαύτη πωρώσις ἐν ἐπὶ ὅστιν ὃς ἀεὶ γεννᾶται ἐκ τοῦ ζαβοῦλου. ὥσαυτως πάλιν μακάριος ὁ ἀεὶ γενόμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ ἅπαξ ἐρῶ τὸ δίκαιον γεγενῆσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἀεὶ γενᾶσθαι καθ' ἑκάστω πρᾶξιν ἀγαθῷ, ἐν ᾗ γεννᾷ τὸ δίκαιον ὁ θεός· ἐὰν οὖν ἐπιστήσω σοι ὅτι τοῦ σωτῆρος, ὅτι οὐχὶ ἐγένετο ὁ πατὴρ τὸ ὤν, καὶ ἀπέλυσιν αὐτὸν ὁ πατὴρ ἀπὸ τὸ γενέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀεὶ γεννᾷ αὐτόν. προσδεχόμεθα καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου προσπλήσιον· ἴδωμεν ὃ τίς ἡμῶν ὅστιν ὁ σωτήρ· ἀπαύγασμα δόξης· ὃ ἀπαύγασμα, τὸ δόξης οὐχὶ ἅπαξ γεγένηται, καὶ οὐχὶ γεννᾷται. ἀλλὰ ὅσον ὅστι ὃ φῶς ποιητὴν τοῦ ἀπαυγάσματος, ὅπὶ ποσοῦτον γεννᾷται ὃ ἀπαύγασμα τὸ δόξης τοῦ θεοῦ· ὁ σωτὴρ ἡμῶν σοφία ὅστὶ τοῦ θεοῦ. ἔστι ὃ ἡ σοφία ἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου. εἰ ὃν ὁ σωτὴρ ἀεὶ γεννᾶται· καὶ ὅλῳ τοῦτο λέγω· πρὸ ὃ πάντων βυνῶν γεγόνηκέ με. ἀλλὰ, πρὸ πάντων βυνῶν γεννᾷ με. καὶ ἀεὶ γεννᾶται ὁ σωτὴρ ἀπὸ τοῦ πατρός· ὅπως καὶ σὺ ἐὰν ἔχῃς ὃ τὸ ἰρόθεσίας πνεῦμα, ἀεὶ γεννᾷ σε ἐν αὐτῷ ὁ θεὸς, καθ' ἕκαστον ἔργον, καθ' ἕκαστον ζῆτόμα. καὶ γεννόμενος ὅπως γίνῃ ἀεὶ γεννόμενος υἱὸς θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ· ᾧ ὅστιν ἡ δόξα καὶ ὃ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ι.

Εἰς τὸ·

γνώριστόν μοι κύριε, καὶ γνώσομαι. μέχρι τοῦ συνάξατε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ. ⊂ ἐλθέτωσαν καταφαγεῖναι αὐτό·

HOMILIA X.

(*juxta Hieronymum VIII.*)

De eo quod ſcriptum eſt:

Notum fac mihi Domine, & cognoſcam; vſque ad eum locum in quo ait: *Ite, congregate omnes beſtias agri.* Ieremi. 11, 18. Ier. 12, 9.

Eodem interprete.

ΕΙ θεοῦ λόγια ὄντα ἐν νόμῳ, καὶ προφήταις, εὐαγγελίοις τε καὶ ἀποστόλοις, δεῖ τὸν μαθητευόμενον θεοῦ λογίοις διδάσκαλον ὁμολογεῖν θεόν. ὁ γὰρ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν, ὁ θεός ἐστιν, ὡς καὶ ἐν ψαλμοῖς γεγράπται· καὶ ὁ σωτὴρ δὲ μαρτυρεῖ μὴ δεῖν ὁμολογεῖν τινα διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς λέγων· καὶ ὑμεῖς μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς. εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· διδάσκει δὲ ὅτι οὐ καθ' αὐτὸν, ἢ διὰ τοῦ χειρὸς· ἢ ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ἢ διὰ Παύλου, περὶ εἰπεῖν, ἢ διὰ Πέτρου, ἢ διὰ τινος τῶν ἄλλων ἁγίων, μόνον θεοῦ πνεῦμα καὶ θεοῦ λόγος ὁμολογεῖται, καὶ διδασκέτω· ταῦτα μοι πρὸς τί εἴρηται; ἐπειδὴ φησὶν ὁ προφήτης· γνώριστόν μοι κύριε, καὶ γνώσομαι· οὐ γὰρ γνώσομαι, ἐὰν μὴ σύ μοι γνωρίσῃς. ἐὰν δὲ γνωρίζοντός σου ἐμοὶ γνῷ, τί ποιήσομεν τὰ ὑπεριδόμενα αὐτοῦ, καὶ νοήσῃ ἕκαστος προσέχει, καὶ ποίας ὑπὸ προαιρέσεως· ταῦτα ὁ προφήτης· εἰ δὲ σωτὴρ ἐν τῷ προφήτῃ, ἰδιωμά τινα λέγει· ἐγὼ ὡς ἄρνιον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θυθῆναι οὐκ ἔγνων· ἐπ' ἐμὲ ἐβουλεύσαντο λογισμὸν λέγοντες· δεῦτε, καὶ ἐκβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτείλωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων. καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῇ ἔτι· ὡς φησὶ καὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας. χρηστὸς ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος ἄφωνος, ὅτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ἐκεῖ μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ Ἠσαΐας λέγει· ἐνταῦθα δὲ ὁ χρηστὸς περὶ αὐτοῦ· ἐγὼ, φησὶν, ὡς ἀρνίον ἄκακον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον τοῦ θυθῆναι οὐκ ἔγνων· οὐκ εἶπε τί οὐκ ἔγνω. οὐ γὰρ εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων κακά· οὐκ εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων ἀγαθά. οὔτε εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων ἁμαρτίαν. ἀλλὰ ἁπλῶς· οὐκ ἔγνων· σοὶ δὲ καταλέλοιπεν ἐξετάζειν τί οὐκ ἔγνω· καὶ μάθῃς τί οὐκ ἔγνω ἀπὸ τοῦ· τὸ μὴ γνῶναι ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε· γνῶναι γὰρ ἁμαρτίαν ἁμαρτῆσαί ἐστιν· ὡς γνῶναι δικαιοσύνην δικαιοπραγῆσαί ἐστιν· ὁ

SI Dei eloquia ſunt in Lege & Prophetis, Euangelijs & Apoſtolis, oportet diſcipulum Dei divinorum ſermonum magiſtrum Deum aſcribere. *Qui* enim *docet hominem ſcientiam*, ſecundum Pſalmiſtam, Deus eſt. Salvator quoque perhibet teſtimonium, nullum debere ſuper terras magiſtrum nuncupari, dicens: *Et vos nolite vocare magiſtrum ſuper terram. Vnus quippe eſt magiſter veſter, Pater qui in cœlis eſt*: Pater autem qui eſt in cœlis, erudiet homines ſive per ſe, ſive per Filium, ſive per Spiritum ſanctum: & vt ad minora veniamus, erudit per Paulum, per Petrum, per alium quemlibet Sanctorum: tantum Dei ſpiritus, & Dei ſermo deſcendat & doceat. Cur hæc diximus? videlicet quia Propheta: *Notum fac mihi*, ait, *Domine & cognoſcam.* Neque enim ſcire poſſum, niſi tu mihi revelaveris. Sin autem demonſtrante te potero noſſe quod neſcio, tunc videbo cogitationes ſingulorum, & cognoſcam quid vnuſquiſque gerat, & cujus ſit voluntatis. Hæc Propheta. Deinde videamus quid Salvator loquitur in Propheta: *Ego vt agnus innocens ductus ad immolandum, & neſciebam. Adverſum me cogitaverunt conſilium dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, & conteramus eum à terra viventium, & nomen ejus non memorabitur amplius.* Eſajas quoque quod Chriſtus vt ovis ad victimam ductus ſit, & vt agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum, pronuntiat: & ibi quidem ille de Chriſto, hic vero de ſe ipſe Chriſtus: *Ego*, inquit, *vt agnus innocens ductus ad immolandum, & neſciebam.* Nec addit quæ non cognoverit. Non enim dixit: Non cognovi mala, non cognovi bona, non cognovi peccatum, ſive injuſtitiam, verum ſimpliciter non cognovi. Tibi igitur dereliquit, vt quæras quod neſcierit. Lege Apoſtolum; *Qui cum peccatum non cognoviſſet, pro nobis peccatum fecit.* Peccatum quippe noſſe, peccare eſt: vt juſtitiam noſſe, juſte eſt age-

Pſalm. 93. 10. Matth. 23. 8. Iere. 11, 19. Eſaiæ 53. 7. 2. Cor. 5, 21.

re. Ex quo manifestum est eum qui justi-
tiam prædicat & non agit juste, nescire ju-
Ierem. 11, 19 stitiam. *Adversum me cogitaverunt consilium dicentes : Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Crucifixum esse à Iudæis Dominum nulli dubium est & cum hoc tota libertate prædicamus, quomodo aptabimus ei quod dicitur : *Adversum me cogitaverunt consilium dicentes*, hoc quod inferunt : *Venite, mittamus lignum in panem ejus*, nimiæ difficultatis est. Panis Iesu quo nutrimur, sermo ejus interpretatur. Quia igitur docente eo voluerunt quidam scandalum ponere doctrinæ ejus, crucifigentes eum dixerunt : *Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Cum enim verbo Iesu & disciplinæ ejus conjungitur magistri crucifixio, in panem lignum mittitur. Et illi quidem nisi dantes dicunt : *Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Ego vero admirabile quiddam inferam. Lignum missum in panem ejus, panem fecit meliorem. Exemplum accipe de Lege Moysi. Sicut lignum quod missum est in amaram aquam, fecit dulcem, sic lignum passionis Christi missum in doctrinam ejus, fecit panem illius dulciorem. Ante enim quam inmitteretur lignum in panem ejus, quando tantummodo panis erat, & non erat lignum, in vniversam terram non exierat sonus ejus : postea vero quam assumpsit fortitudinem per lignum, tunc in vniversum orbem passionis ejus disseminatus est sermo. In cujus figura & aqua in Veteri Testamento ad tactum ligni dulcis effecta est. Ego quippe aio Legem non intellectam, amaram aquam esse. Cum autem venerit lignum Iesu Christi, & sermo Salvatoris mei discenderit in eam, tunc dulcoratur, & fit suavissimi saporis, intellecta pariter & lecta Lex Moysi. Dicen-
Ierem. 11, 19 tes igitur : *Venite, mittamus lignum in panem ejus*, etiam hoc addunt, *& conteramus eum à terra viventium, & nomen eius non memorabitur amplius.* Sic enim illum interfecerunt, quasi nomen ejus penitus eradicarent. Sed Iesus scit quare & quomodo mo-
Ioh. 12, 24. riatur. Propter quod ait : *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, non multum fructum affert.* Ergo mors Iesu Christi, spica frumenti facta est, septuplum & multo amplius restituens quam fuerat seminatum. Fingamus enim paulisper non fuisse eum crucifixum, neque post mortem ad inferos descendisse : sequitur vt solum granum maneat frumenti, & multi non nascuntur ex eo. Attende diligenter eloquia divina, quid in se velint intelligi. *Granum*

A γοῦν ἀπαγγέλλων τὰ περὶ δικαιοσύνης, καὶ μὴ δικαιοπραγῶν, οὐκ ἔγνω δικαιοσύνην · ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν πονηρὸν λέγοντες. δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ· ὅτι μὲν ἐσταυρωσαν αὐτὸν ἰουδαῖοι δῆλον τοῦτό ἐστι, καὶ παῤῥησίᾳ τοῦτο κηρύσσομεν · πῶς ἂν τοῦτο ἁρμόσοις τοῦ · ἐλογίσαντο ἐπ' ἐμὲ λογισμὸν λέγοντες · δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ἔργον ἐστὶ νοῆσαι · ὁ τοῦ ἰησοῦ ἄρτος ὁ λόγος ἐστὶν ὃν τρεφόμεθα · ἐπεὶ πίνων

B διδάσκοντος αὐτοῦ ἐν πλήθει ἠθέλησαν τινὲς σκάνδαλον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ προσθεῖναι, λέγοντες τοῦ σταυρῶσαι αὐτόν, εἶπον · βάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ · ὅταν γὰρ τοῦ λόγου τοῦ ἰησοῦ διδασκαλίας προσπάσῃ τις, ἐσταυρώσαν τὸν διδάσκαλον, εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ ξύλον ἐμβεβλήκασι · οἱ μὲν ἐξ ὑπεύθυνης βουλευσάμενοι λεγόντων · δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ · ἐγὼ δὲ θαυμαστόν τι ἐρῶ · τὸ ξύλον ἐμβληθὲν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ,

C κρείττονα τὸν ἄρτον πεποίηκε · παράδειγμα λαμβάνω ἀπὸ τοῦ μωσέως νόμου · τὸ ξύλον βληθὲν εἰς τὸ πικρὸν ὕδωρ ἐποίησεν αὐτὸ γλυκύ· ὅπως τὸ ξύλον τοῦ πάθους ἰησοῦ ἐμβὲν εἰς τὸν λόγον πεποίηκε τὸν ἄρτον αὐτοῦ γλυκύτερον · πρὶν ἔλθῃ γοῦν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ τὸ ξύλον, ὅτε ἄρτος μόνος ἦν, καὶ ξύλον οὐκ ἦν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν οὐκ ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ. ἀλλ' ἐπεὶ προσέλαβε δύναμιν ὁ ἄρτος διὰ τοῦ ξύλου τοῦ βληθέντος εἰς αὐτὸν, διὰ τοῦτο ὁ λόγος τοῦ διδασκαλίας αὐτοῦ

D γενέμηται * ὅλῳ τῷ οἰκουμένῳ, καὶ τότε ὁ ξύλον ὁ σύμβολον ἦν τοῦ πάθους ἰησοῦ, δι' ὃ ὁ πικρὸν ὕδωρ γλυκὺ ἦν · ἐγὼ γὰρ λέγω ὅτι ὁ νόμος μὴ νοούμενος πικρὸν ὕδωρ ἐστίν. ἐὰν δὲ ἔλθῃ ὁ ξύλον ἰησοῦ, καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ σωτῆρος μου ὑπεδεμήσῃ, γλυκαίνεται, καὶ ἤδιστος ἦν ὁ μωσέως νόμος ἀναγινωσκόμενος καὶ νοούμενος · εἴ πον ἦν · δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ · λέγουσι δὲ καὶ τό · ἐξαιρήσωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ ὄνομα

E αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῇ ἔτι · ὅτως αὐτὸν ἀπέκτειναν, ὡς ἐξαφανίζοντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα · ἀλλὰ ἰησοῦς οἶδε πῶς ἀποθνήσκει, καὶ διὰ τί. διὸ φησιν · ἐὰν μὴ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει. ἐὰν δὲ ἀπο-

θάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει · ὥστε ὁ θάνατος τοῦ ἰησοῦ σάρκες σίτου ἦν, πολλῶν πολλὰ πλάσσουσα καὶ πλύχων τὸν ἐσπαρμένον. ὅσοι καθ' ὑπόθεσιν μὴ ἐσταύρωτο μηδὲ τεθνήκει, ἔμεινεν αὐ μόνος ὁ κόκκος τοῦ σίτου, καὶ πολλοὶ οὐκ ἐγένοντο ἐξ αὐτοῦ · προσέχες οὖν αὐτοῦ τῇ λέξει, εἰ μὴ τοῦτο βούλεται λέγων · ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἐὰν μὴ πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει· ὁ θά-
νατος τοῦ Ἰησοῦ τοῦτον πολλοὺς ἐκαρποφόρησεν.
εἰ δὲ ὁ θάνατος τοῦτον ἐκαρποφόρησε, πόσους
καρποφορήσει ἡ ἀνάστασις; κύριε τῶν δυνάμεων
κρίνων δίκαια, δοκιμάζων νεφροὺς καὶ καρ-
δίας, ἴδοιμι τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν·
προεφήτευσε ταῦτα οὐχὶ ἰδεῖν, τὴν παρὰ
τοῦ θεοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν· κεκόλωται γὰρ
ὑπὸ τραπεζῶν ἡ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἤγγισεν ἡ
ἐρήμωσις αὐτῆς, καὶ εἴρηται αὐτῇ· ἰδοὺ ἀφίεται
ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. ἴδοιμι δὲ τὴν παρὰ
σοῦ ἐκδίκησιν ἐν αὐτοῖς. ὅτι πρὸς σὲ ἀπεκά-
λυψα τὸ δικαίωμά μου· διὰ τοῦτο πάλιν λέγει
κύριος ὅτι περὶ τῶν ἀνδρῶν ἀναθὼθ, τῶν ζητούντων
τὴν ψυχήν μου, τῶν λεγόντων, οὐ μὴ προφη-
τεύσῃς ἐν ὀνόματι κυρίου; εἰ δὲ μὴ, ἀποθανῇ
ἐν τῇ χειρὶ ἡμῶν· ἰδοὺ ἐγὼ ἐπιστρέφομαι ἐπ'
αὐτοὺς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθα-
νοῦνται. καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν
τελευτήσουσι λιμῷ, καὶ ἐγκαταλείμμα οὐκ
ἔσται αὐτῶν· ὅτι ἐπάξω κακὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦν-
τας αἰναθὼθ ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν·
προσήμματος ἕνεκεν τὸ ὄνομα τῶ αἰναθὼθ ἐν-
θάδε λαμβάνεται. ὅλον δὲ τὸ ἰουδαϊκὸν μυστή-
ριον ἐμφατικῶς ἐν αὐτῇ εἴρηται· ἑρμηνεύεται γὰρ
αἰναθὼθ, ἐπανορθωμὸς τοῦ θεοῦ. ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ χρό-
νῳ ὡς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ γέγονεν ὅτι
τῶν βασιλείας τὸ. ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασι-
λεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς
καρποὺς αὐτῆς· διὰ τοῦτο γέγονε καὶ τὸν, τοὺς ἄν-
δρας αἰναθὼθ, τοὺς ὄντας ἐν τῷ ἐπανορθωμῷ,
ζητοῦν τὴν ψυχὴν τοῦ Ἱερεμίου· οὐδὲν γὰρ ἡ ἱσο-
ρία λέγει ὅτι ἄνδρες αἰναθὼθ ἐζήτησαν τὴν
ψυχὴν Ἱερεμίου· ἔγραψεν τῆς βασιλείας. μέ-
μνηται ἡ γραφὴ ἐκεῖ τοῦ Ἱερεμίου. οὐδὲν τοιοῦ-
τον ἐν αὐταῖς εἴρηται, ἀλλ' οὐδ' ἐν ταῖς παρα-
λειπομέναις· ἔγραψεν γὰρ αὐτὴν τὴν βίβλον τοῦ
προφήτου· οὐδὲν εἰρήκασιν οἱ ἄνδρες αἰναθὼθ·
ἀλλὰ ταῦτα λέγεται περὶ χρείας· τοὺς ζητοῦν-
τας τὴν ψυχήν μου τοὺς λεγόντας· οὐ μὴ προ-
φητεύσεις ὅτι τῷ ὀνόματι κυρίου· ἐκώλυσαν
ἰουδαῖοι διδάσκειν ἐπιστῶν. εἰ δὲ μὴ, ἀποθανῇ ἐν
τῇ χειρὶ ἡμῶν· ἰδοὺ ἐγὼ ἐπιστρέφομαι ἐπ' αὐ-
τοὺς. οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται·
καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευ-
τήσουσιν ἐν λιμῷ· οὐ τότε τετελευτήκασιν ἐν ῥομ-
φαίᾳ, ἀλλὰ μετὰ τὴν πορθήσιν· νῦν λιμὸς ἦλθεν ἐπ' αὐτοὺς, οὐ λιμὸς ἄρτου, οὐδὲ δίψα
ὕδατος, ἀλλ' ὁ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου· οὐκ ἔτι γὰρ, τάδε λέγει, κύριος παντοκράτωρ,
λέγεται παρ' αὐτοῖς· αὕτη ἡ λιμὸς, ἵνα ὁ προφητεία μηκέτι ᾖ, καὶ τί λέγω προφητεία,
οὐδὲ διδασκαλία. κἂν μυριάκις χρηματίζωσιν παρ' αὐτοῖς σοφοὶ, οὐκ ἔστι λόγος κυρίου ἐπ

A *frumenti si non cadens in terram mortuum fuerit, non multum fructum affert.* Mors Iesu istos omnes fructificavit. Si autem mors tantas attulit fruges, resurrectio cujus futura est vbertatis? *Domine virtutum, judicans justa, probans renes, & corda, videam quæ ex te est vindictam de eis.* Prophetice orat, vt videat vindictam de eis apud Patrem, circumdata est quippe ab exercitu Hierusalem, & appropinquavit subversio ejus, & id quod dictum ad eam fuerat: *Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta*, completum est. *Videam ergo quæ ex te est vindictam de eis, quia ad te revelavi justificationem meam. Propterea hæc dicit Dominus in vivos qui sunt in Anathoth, qui quærunt animam meam, qui dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, alioquin morieris in manibus nostris. Ecce visitabo ego in eis: juvenes eorum gladio cadent; & filij eorum & filiæ morientur in fame, & reliquiæ eorum non erunt. Quoniam inducam mala super Inhabitantes in Anathoth, in anno visitationis eorum.* Figuraliter tunc nomen Anathoth assumitur. Totum autem Iudaïcum Sacramentum in eo est. Interpretatur quippe Anathoth, obedientia: Qusa ergo obedientia Dei in illo fuit, sicut regnum ejus, & factum est de regno id quod novimus prædictum: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur Genti facienti fructus ejus:* nunc quoque viri qui sunt in Anathoth, hoc est obedientia, quærunt animam, non Hieremiæ; neque enim hoc historia vlla commemorat, quia viri Anathoth quærunt animam ejus. Habemus Regnorum libros: meminit ibi scriptura Hieremiæ; nihil tale conscribitur. Habemus Paralipomenon, & ipsum quod nunc interpretatur volumen Prophetæ, nihil locuti sunt viri ab Anathoth: sed Christi quærunt animam Domini mei, *qui dicunt, Non prophetabis in nomine Domini.* Legimus & hic à Iudæis prohibitum, ne doceret Christus: *Alioquin morieris in manibus nostris. Ecce ego visitabo in eis, juvenes eorum gladio cadent, & filij eorum, & filiæ morientur fame.* Non Hieremiæ temporibus gladio occubuerunt; sed post adventum Domini, tunc fames venit in eos; non fames panis, neque sitis aquæ, sed fames audiendi sermonem Dei. Iam quippe apud eos vltra non dicitur: *Hæc dicit Dominus Deus omnipotens.* Ista fames est Prophetiæ cessantis in eis. Sed quid loquar de Prophetis? Neque Magistri, neque Doctores in Iudæa aliqui remanserunt: & licet sint innumerabiles qui sibi sapientiam vendicent, non est jam sermo Dei in eis. Com-

Ioh. 12, 24.
Ierem. 11, 20
Matth. 23. 38.
Ier. 11. 21, 22, 23.
Matth. 21. 43.
Amos 8. 11.

Esaiæ 3, 1. pletum est enim illud vaticinium: *Auferet Dominus à Iudæa: & ab Hierusalem validum & validam, virtutem panis, & virtutem aquæ, gigantem fortem, & bellatorem, & judicem, & Prophetam, & arbitrum, & Seniorem quinquagenarium, & admirabilem consiliatorem, & sapientem Architectum, & intelligentem auditorem.* Iam non est apud eos
1. Cor. 3, 10. qui possit dicere: *Quasi sapiens architectus fundamentum posui.* Migraverunt ab eis architecti, venerunt ad Ecclesiam, posuerunt fundamentum Iesum Christum. Huic superædificant quicunque post eos crediderunt. In fame ergo ille populus derelictus est:
Ierem. 11, 23 *Adducam quippe mala super inhabitantes Anathoth, in anno visitationis eorum. Iustus es Do-*
Ierem. 12, 1. *mine, quia excusabo me apud te. Verumtamen judicia loquar ad te. Quid est quod via peccatorum prosperatur? Abundaverunt omnes, qui spreverunt contemnentes.* Quæramus an bonus sit Deus, qui Legem, Prophetasque largitus est, videntes viam impiorum prosperari, & nihil eos ab eo pro merito sustinere. Abundaverunt enim omnes qui spreverunt contemnentes, ij qui adversum conditorem rabidis faucibus latrant, qui eum blasphemis sermonibus criminantur. *Abundaverũt, plantati sunt, & radicem miserunt, procreaverunt filios & fecerunt fructus.* Quantos fructus Marcion fecit procreans filios infidelitatis? quantos Basilides? quantos Valentinus? De his quippe præ prophetat dicens:
Ierem. 12, 2. *Procreaverunt filios, & fecerunt fructum. Prope es tu ori eorum, & longe à renibus eorum.* Nominant Iesum & non habent eum; neque
Ier. 12, 3. enim illum confitentur vt Christum. *Et tu, Domine, nosti, & probasti cor meum in conspectu tuo. Sanctifica illos in die interfectionis eorum.* Quid faciam vt hoc exponam? Tormenta sanctificationem vocat eorum qui torquentur. *Sanctifica quippe eos*, ait, *in die interfectionis eorum*; idest, per hoc quod in-
Hebr. 12, 6. terficis eos, sanctifica eos. *Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem fi-*
Ierem. 12, 4. *lium quem recipit. Quousque lugebit terra, & fœnum omne agri arescet à malitia habitantium in terra?* Quasi animal sit terra, sic nunc loquitur Propheta, dicens lugere eam quando mali sunt habitatores, qui in ea commorantur. Per vnumquemque enim nostrum terra, aut lætatur in virtutibus accolarum, aut luget in vitiis. Si autem terra, consequenter & elementa cætera, ex quibus & aqua, idest Angelus qui super aquam constitutus est. Neque enim aliter possum lugentem terram exponere, seu lætantem: nec

A ἐν αὐτοῖς, ἐπεὶ πεπλήρωτο τό· ἀφελεῖ κύριος ἀπὸ τῆς ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα καὶ ἰσχύσαν, γίγαντα καὶ ἰσχύοντα, καὶ ἄνδρα πολεμιστὴν, καὶ δικαστὴν, καὶ προφήτην, καὶ τοξοτὴν, καὶ πρεσβύτερον, καὶ πεντηκόνταρχον, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροατήν· οὐκέτι ὄστις παρ' αὐτοῖς δυνάμενος εἰπεῖν· ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον θέμενος· μετέβησαν οἱ ἀρχιτέκτονες, ἦλθον ὅθεν τὴν οἰκου-
B σίαν, ἔθηκαν τὸ θεμέλιον ἰησοῦν χριστόν. τούτῳ ἐπιποιοῦσι καὶ οἱ μετ' αὐτὸν εἰνοῦς· οὐ λιμῷ δὲ ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐγκαταλελειμμένοι εἰσὶν· ἐπαίξω γὰρ ἐπ' αὐτοὺς κακὰ, ὅτι τοὺς κατοικοῦντας ἀγαθοὺς, ἐν ἐνιαυτῷ ὀπτησίμῳ ἀπολῶ· δίκαιος εἶ κύριε. ὅτι ἀπολογήσομαι πρός σε. πλὴν κρίματά μου λαλήσω πρός σε· τί ὁπόδοξα ἀσεβῶν εὐοδοῦται; εὐθήνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα; ἔτι ζητῶν, εἰ ἀγαθὸς ὁ θεὸς ὅστιν, τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας ἐδέδακας, ὁρῶν-
C τες ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται, καὶ ὁ κλάζει τοὺς ἀσεβεῖς· εὐθήνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα· αὐδοὶ οἱ κατὰ τὸν δημιουργὸν λέγοντες, δυσφημοῦντες αὐτὸν εὐθήνησαν, ἐφυτεύθησαν, καὶ ἐρριζώθησαν, ἐτεκνοποίησαν καρπόν· πόσος καρπὸς μαρκίωνος τεκνοποιήσαντος, πόσος βασιλείδου, πόσος οὐαλεντίνου; τοῦτο γὰρ ὅστι ὁ τοῦδε τοῦ ἀσεβοῦς προφητεύομενον καὶ λεγόμενον ἐν τοῖς· ἐτεκνοποίησαν, καὶ ἐποίησαν καρπόν· ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν,
D πόρρω δ' ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν· ὀνομάζουσι τὸν ἰησοῦν ὄνομα, οὐκ ἔχουσι δὲ τὸν ἰησοῦν. ἐὰν δὲ ἐμολογοῦσιν αὐτὸν ὡς χριστόν· καὶ σὺ κύριε γινώσκεις με. εἶδές με. ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου ἐναντίον σου· ἁγίασον αὐτοὺς εἰς ἡμέραν σφαγῆς αὐτῶν· τί ποιήσω ἵνα ταῦτα σαφηνίσω; τὰς κολάσεις ἁγισμὸν λέγει τοῦ κολαζομένων· ἁγίασον γὰρ αὐτοὺς εἰς ἡμέραν, φησὶ, σφαγῆς αὐτῶν. διὰ τὸ σφαγῆναι αὐτοὺς ἁγίασον αὐτούς· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει. μαστιοῖ
E δ' πάντα υἱὸν ὃν προσδέχεται· ἕως πότε πενθήσει ἡ γῆ, καὶ ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ; ἀσαφῆ εἰ ἐμψυχον ἡ γῆς, καὶ ἐνταῦθα διαλέγεται ὁ προφήτης, λέγων τὴν γῆν πενθεῖν διὰ τὴν κακίαν τῶν ὑπεδαφούντων ἐπ' αὐτῆς· κατὰ ἕκα-

στον γὰρ ἡμῶν ἡ γῆ ἤτοι πενθεῖ, ἢ εὐφραίνεται. ἢν γὰρ πενθεῖ ἀπὸ κακίας τῶν ἐνοικούντων ἐν αὐτῇ, ἢ εὐφραίνεται ἀπὸ χρηστότητος· ἐφ' ἑκάστου δὲ ἡμῶν αὐτὸ τὸ στοιχεῖον ἢ εὐφραίνεται, ἢ πενθεῖ· εἰ δὲ ἡ γῆ, πάντα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα. ἐμοίως ἐρῶ καὶ ὕδωρ, καὶ ὅτι τοῦ ὕδατος τεταγμένος ἄγγελος, ἵνα διηγήσωμαι καὶ τὴν γῆν πενθοῦσαν· οὐ γὰρ τοῦτο τὸ σῶμα ἡ γῆ πενθεῖ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ·

ἀλλὰ νοῦ μοι πρὸς τὴν διατάξιν τοῦ πόντου πε-
παγμένον πνὰ ἄγγελον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄλλον
πεπαγμένον ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ
ἀέρος, καὶ τέταρτον ἐπὶ τοῦ πυρός· ὅτως ἀνάβα-
βα μοι τὸν λόγον ἐπὶ τὴν διάταξιν πᾶσαν τὴν
ἐν ζωοῖς, τὴν ἐν φυτοῖς, τὴν ἐν τοῖς ἀέροις,
ἄστροις, ἄγγελός τις πέπακται, καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου,
καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης, ἄλλος καὶ ἐπὶ τῶν ἄστρων· ὅ-
τοι δὲ οἱ ἄγγελοι μῶν ὧν ἐσμεν, ὅσον ἐσμὲν ἐπὶ
γῆς ἤτοι εὐφραινόμεθα, ἢ πενθοῦσιν ἐφ' ἡμῖν, ὅτε
ἁμαρτάνομεν· πενθεῖ, φησὶν, ἡ γῆ ἀπὸ τῶν
κατοικούντων ἐν αὐτῇ· ὁ μανιώδης εἶπε τὸν ἄγγελον
τῆς αὐτῆς τῆς γῆς· ὥσπερ γὰρ ὁ χρυσοῦς τὸν ἐπι-
κατάρατον αὐτὸν ὁ ἄψυχον. Ἀλλ' εἴρηται χρυ-
σοῦν ὁ θεοσεβεζόμενον τὸν ἄψυχον
ἀγάλματι, καὶ χρηματίζον ἐκείνῳ τὸν ὀνό-
ματι. ὅτως δὴ ἐρῶ καὶ νῦν λέγεσθαι τὸν ἐπὶ γῆς
πεπαγμένον ἄγγελον, καὶ ὕδωρ λέγεσθαι τὸν ἐπὶ
ὕδατος πεπαγμένον ἄγγελον, καθ' ὃ λέλεκται·
εἴδοσάν σε ὕδατα ὁ θεὸς, εἴδοσάν σε ὕδατα, καὶ
ἐφοβήθησαν, καὶ ἐταράχθησαν ἄβυσσοι· πλῆ-
θος ἤχους ὑδάτων, φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι·
καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπερῶντα· ἐγκαταλέ-
λοιπα τὸν οἶκόν μου. ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν
μου. ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου εἰς
χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς· ἴδε μοι τὸν ἐν μορφῇ θεοῦ
ὑπάρχοντα ὄντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἴδε αὐτοῦ τὸν
οἶκον ὑπερφάνιον· οἷ βούλει καὶ ὑψηλότερον ἰδεῖν,
ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρί. ἴδε αὐτοῦ οἶκον ὄντα τοῦ
θεοῦ. καταλείπει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τὴν
ἄνω ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔρχεται εἰς τὸν ἐνεῖνον τό-
πον, καὶ φησὶν· ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου.
ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου· ἐκείνη γὰρ ἦν ἡ
κληρονομία αὐτοῦ, τὰ χωρία τὰ μὴ τῶν ἀπο-
λλῶν, ἡ τάξις ἡ μὴ τῶν ἀγίων δυνάμεων·
ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου εἰς χεῖρας
ἐχθρῶν αὐτῆς· παρέδωκεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν
εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῆς ψυχῆς, εἰς χεῖρας
ἰουδαίων τῶν ἀποτεινάντων αὐτῶν, εἰς χεῖρας ἀρ-
χόντων συνεκαθέντων κατ' αὐτοῦ, εἰς χεῖρας βα-
σιλέων. ὅτε παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ
ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου,
καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ· ἐγένετο ἡ κληρονομία
μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ αὐτῆς ἐπὶ γῆς κλη-
ρονομία αὐτοῦ ἣν κεκληρονόμηκεν, ἐπεθυμήθη
πρὸς αὐτὸν, καὶ γέγονεν ἡ κληρονομία ἰουδαῖοι,
ἐξαγριωθέντες κατ' αὐτοῦ ὡς λέων ἐν δρυμῷ·
θαυμαστὸν εἰ πῶς ἐγένετο ἡ κληρονομία αὐτοῦ ὡς λέων ἐν δρυμῷ· νῦν ἐπὶ ἐν δρυμῷ λέοντες
εἰσὶ κατατεμαχίζειν θέλοντες τὸν ἰησοῦν, καὶ δυσφημοῦντες αὐτὸν, καὶ ἐπιβαλλόντες τοῖς
πεζοῖσιν εἰς αὐτὸν· ἐγένετο οὖν ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ. ἔδωκεν ἐπ'

A sensus recipit, vt insensibile corpus sentire credamus: nisi vt intelligamus omnibus rebus Angelos præsidere, tam terræ & aquæ, quam aëri & igni, idest, principari elementis, & hoc ordine pervenire ad omnia animalia, ad omne germen, ad ipsa quoque astra cœlestia. Alius Angelus præpositus est terris: atque ita omnes ij Angeli cum quibus versamur in terra, gaudent quando juste agimus: quando peccavimus lugent.
* *Lugebit terra ab omnibus inhabitantibus in ea.* * l. Lugit, inquit.
Eodem nomine Angelum terræ appellant
B quo ipsa nuncupatur. Quomodo enim hoc quod manu factum est cum maledicatur, maledicitur & ipse qui fecit illud, non quod maledictum sit, quod anima ac sensu caret, sed idem dicitur maledictus, qui assistet insensibili simulacro, eodem vocatus nomine quo vocatur id quod manufactum est: sic & nunc terra appellatur is Angelus qui præpositus est terræ. Nec hoc tantum accipias in terra; & aquæ etiam Angelus ejus vocabulo nuncupatur, juxta illud quod in alio loco dicitur: *Viderunt te aquæ, & timuerunt, turbatæ sunt abyssi. Multitudo sonitus aquarum,* Psalm. 76, 17.
C *vocem dederunt nubes, etenim sagittæ tuæ transierunt. Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. Dedi dilectam animam meam in* Ierem. 12, 7.
manus inimicorum ejus. Vide mihi eum qui in forma Dei consistebat in cœlis. Vide domũ ejus, Thronos, & excelsas quasque Virtutes. Si autem vis aliquid sublimius intelligere propter hoc quod ait: *Ego in Patre, & Pater in me*; vide domum ejus Patrem Deum. Relinquit patrem suum, & matrem suam cœlestem Hierusalem, venitque in hunc terrenum locum, & ait: *Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam.* Illa erat hæ-
D reditas ejus, possessiones Angelicæ, & sanctarum ordo virtutum. *Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum meorum.* Tradidit animam suam in manus inimicorum suorum, in manus Iudæorum interficientium eum, in manus Principum congregatorum adversum se, in manus regum, quoniam *Adstiterunt Reges terræ, & princi-* Psalm. 2, 2.
pes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Facta est hæredi- Ier. 12, 8.
tas mea mihi, sicut leo in sylva. Ista quæ super terram erat hæreditas ejus quam sibi elegerat in possessionem, quæ pars ejus fuerat,
E efferata est adversus eum, & facta est hæreditas ejus, idest, Iudæi, quasi leo in sylua. Nec mirandum est si tam truci belluæ comparata sit: vsque ad præsentem diem leones sunt in sylva, anathematizantes Dominum Iesum, & blasphemantes illum, & insidian-

Jerem.12,8. tes credentibus nomini ejus. *Facta est hæreditas mea mihi sicut leo in sylva. Dedit super me vocem suam, ideo odivi eam. Numquid spelunca est hyænæ hæreditas mea mihi.* De sua hæreditate prænuntiat, quod spelunca hyænæ futura sit, bestiæ rabidæ & ferocis, mortuorum cadaveribus viventis, quæ semper sepulchris & ossibus incubat. *Numquid spelunca hyænæ hæreditas mea mihi, aut spelunca in circuitu ejus?* Quoniam tales sunt impero vobis Angeli, vt eatis, & congregetis bestias, & tradatis eos ad dilacerandum. *Ite,*
Jerem.12,9. *congregate omnes bestias agri, veniant, & manducent eos.* Venerunt bestiæ agri, devoraverunt populum Iudæorum. Vide exesa corda omnium à fortitudinibus contrariis. Si illis Deus non pepercit, sed ait: *Ite, congregate bestias*, quanto magis nobis non parcet? si non fecerimus Legem ejus, si sermonem Evangelij neglexerimus, rursum dicet: *Ite, congregate bestias, & tradite eos.* Sed nos confidamus in Domino, & in oratione dicamus: Ne tradas bestiis animam confitentem tibi. Agamus pœnitentiam super peccatis nostris, confiteamur delicta quæ fecimus, & bestiis non trademur: quin potius Angeli venient, qui nos in sinu suo gestantes de terrenis locis ad cœlestia transferant, & de præsenti sæculo in perpetuam collocent æternitatem, in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

A ἐμὲ πλὴ φωνὴν αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν· μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου; προφητεύει περὶ τῆς κληρονομίας ταύτης· ἡ κληρονομία μου μήτι σπήλαιον ὑαίνης τῆς ἀρχιωπάτης, τῆς νεκροφόρου, τῆς περὶ τὰ μνήματα, τῆς ἐσθιούσης τὰ θνησιμαῖα σώματα· μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου ἐμοί; ὡς σπήλαιον ἐπ' αὐτὴν κύκλῳ αὐτῆς. βαδίζετε· ἐπεὶ τοιοῦτοι γεγόνασι, κηρύττω ὑμῖν τοῖς ἀγγέλοις ἵνα βαδίζητε καὶ συναγάγητε τὰ θηρία, καὶ παρα-
B δῶτε αὐτοὺς τοῖς θηρίοις· βαδίζετε καὶ συναγάγετε τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ φθάσατω ἡ τοῦ φαγεῖν, αὐτῇ· ἐλήλυθεν τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ διεφθεῖρε τὸν λαὸν ἐκεῖνον· βλέπετε αὐτῶν τὰς καρδίας διεφθορμένας ἀπὸ τῶν δυνάμεων τῶν ἀντικειμένων. εἰ ἐκείνων ὁ ἰησοῦς οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ εἶπε· βαδίζετε, συνάγαγετε τὰ θηρία, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; ἐὰν μὴ ποιήσωμεν τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, ἐρεῖ πάλιν· βαδίσατε, συναγά-
C γετε τὰ θηρία, καὶ παράδοτε αὐτῇ· ἀλλ' ἡμεῖς παρρησίαν * ἔχομεν, ἵνα εἴπωμεν ἐν τῇ εὐχῇ· μὴ * παραδῷς τοῖς θηρίοις ψυχήν * ἐξομολογουμένῳ σοι· ἐξομολογησόμεθα περὶ τῶν παραπτωμάτων μετανοοῦντες, καὶ τοῖς θηρίοις οὐ παραδοθησόμεθα, ἀλλ' ἀγγέλοις ἁγίοις πτηνοῖς ἐσομένοις, ὅτε κόλπων βασά-

ζωσι, μεταβιβάζωσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπὶ τὴν μέλλουσαν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ᾧ ἐστι δόξα καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

HOMILIA XI.

(*juxta Hieronymum VII.*)

De eo quod scriptum est:

Jerem.12,11 & 13,1. *Exterminata est exterminio omnis terra.* Et in istud: *Cinctorium.*

ΟΜΙΛΙΑ ιά.

Εἰς τό.

Δι' ἐμὲ ἀφανισμῷ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ· καὶ εἰς τὸ περίζωμα.

Eodem interprete.

QVis est iste dicit: *Propter me exterminata est exterminio omnis terra?* Christus hæc loquitur: nã ante adventum ejus multa quidem peccata fuerunt in populo Israël, sed Dominus veniens prohibuit talia, vt penitus relinquerentur, & in longam traderentur captivitatem. Quando autem compleverunt mensuram patrum suorum, & addiderunt ad occisionem Prophetarum, persecutionemque justorum, & Salvatoris interfectionem, tunc completum est: *Dimittetur vobis domus vestra deserta.* Et quia iste ab eis,

D Τίς ἐστιν ὁ λέγων. δι' ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῷ πᾶσα ἡ γῆ; ὁ χριστὸς ταῦτα φησιν ἐν τῷ θεῷ τῷ ὑπερμίας· πολλὰ μὲν γεγένηται ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐν τοιαῦτα, ὥστε αὐτὰς πάντα ἐγκαταλειφθῆναι, καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν πολυχρόνιον παραδοθῆναι· ὅτε δὲ ἐπλήρωσαν τὸ μέτρον τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ προσέθηκαν τῷ ἀπηρικέναι τὰς προφήτας, καὶ διωκέναι τὰς δικαίους· τῷ δὲ ἀποκτεῖναι τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, τότε γεγένηται τό· ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος

ὁ οἶκος ὑμῶν. καὶ δι' αὐτὸν ταῦτα πεπόνθασι, καὶ ἀφανισμῷ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ. εἰ δὲ καὶ ὑψηλότερον ἀκούσαι βούλει τοῦ· δι' ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῷ πᾶσα ἡ γῆ· ἴδε τίνα σοι γνῶ τίνα τρόπον ἠφανίσθη ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ. ἠφανίσθη δὲ νεκρωθέντων τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ οὐκέτι ἡ γῆ ἐργάζεται τὰ ἑαυτῆς. οὐκέτι γὰρ πάθοι τοῦ δικαίου τὰ ἔργα τῆς σαρκός, οἷς ἔθαλπεν ἡ σάρξ. οὐκέτι πορνεία, οὐκ ἐπ' ἀκαθαρσία, οὐκ ἀσελγεία, οὐκ εἰδωλολατρεία, οὐ φαρμακεία, καὶ τὰ λοιπά· καὶ ὁ σωτὴρ δὲ λέγει· * μὴ νομίζετε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν· ἀληθῶς γὰρ πρὶν μὲν ἔλθῃ, μάχαιρα οὐκ ἦν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲ ἡ σὰρξ ἐπεθύμει κατὰ τοῦ πνεύματος, οὐδὲ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. ὅτε δὲ ἦλθε, καὶ διεδιδάχθημεν τίνα μὲν ἐστὶ τῆς σαρκὸς, τίνα δὲ τοῦ πνεύματος, ἡ διδασκαλία ὥσπερ μάχαιρα γαλκηνεμὴς ἐν γῇ διῆλε τὴν σάρκα καὶ τὴν γνῶν ἀπὸ τοῦ πνεύματος· καὶ ἠφανίσθη μὲν ἡ γῆ, * ὅτε τὴν νέκρωσιν ἡνοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρομεν, καὶ οὐκέτι ζῶμεν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ πνεύματι εἰς τὸ πνεῦμα, ἵνα μὴ διείσωμεν φθορὰν ἐκ τῆς σαρκὸς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος ζωὴν αἰώνιον· λέγομεν δὲ τοῖς ἡμέρτηκόσι· * σπείρετε πυρὸς, καὶ ἀκάνθας θερίζετε· κἂν γὰρ ἐν τοῖς ἁγίοις τοῦ θεοῦ ὁμιλοῦσιν, οἱ μὴ καλῶς αὐτοῖς ὁμιλοῦντες, μηδὲν ὀρθῶς βιοῦντες, μηδὲ πιστεύοντες, σπείρουσι πυρὸς, καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας· μάλιστα δὲ ἐστὶ καταγνῶναι ἐπὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐντυγχανόντων τοῖς γραφαῖς, καὶ ἀκάνθας οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπονοιῶν θερίζοντων· οἱ κληροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς· ταῦτα καὶ περὶ ἡμῶν δοκοῦσι διηγήσασθαι. καὶ ἐπειδὴ * τοῦτ' ἀποδοκιμάζομεν, αὐτῶν τὴν διήγησιν ὑγιαινόντως φέρομεν αὐτὴν εἰς μέσον, οὐχ ὡς * ἱερεῖς ὄντες, ἀλλ' ὡς μαθηταὶ καλὸν μάθημα· ἵνα ὁ λόγος ὠφελήσῃ καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς, ἐὰν προσέχωμεν τῷ γεγραμμένῳ· οἱ δοκοῦμεν εἶναι ἀπὸ κλήρου * τινὸς προκαθεζόμενοι ὑμῶν, ὥστε τινὰς θέλειν ἥκειν ὅπου τὸν κλῆρον τοῦτον· ἔτι δὲ ὅτι οὐ πάντως ὁ κλῆρος σώζει. πολλοὶ γὰρ καὶ τρεσβύτεροι ἀπολοῦνται· πολλοὶ καὶ λαϊκοὶ μακάριοι ἀποδειχθήσονται· ἐπεὶ ὅν τινές εἰσιν ἐν κλήρῳ οὐχ οὕτως βιοῦντες, ὥστε ὠφεληθῆναι καὶ κοσμῆσαι τὸν κλῆρον· διὰ τοῦτό φασιν οἱ διηγησάμενοι γέγραπται· οἱ κληροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς· ὃ γὰρ ὠφελεῖ οὐκ αὐτὸ τὸ καθέσεσθαι ἐν πρεσβυτερίῳ ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ βίον ἀξίως τοῦ τόπου ὡς ἀπαιτεῖ ὁ λόγος. ἀπαιτεῖ καὶ ὑμᾶς βίον ὁ λόγος καλῶς, καὶ ἡμᾶς·

A quæ in Evangelio scripta sunt, passus est; idcirco nunc dicitur: *Exterminio exterminata est omnis terra.* Quod si subtilius volueris intelligere: *Propter me exterminata est exterminio omnis terra:* considera eam quæ in te est, quomodo exterminata sit terra, & tunc videbis post adventum Iesu Christi impleta esse quæ dicta sunt, mortificatis membris nostris super terram, cum jam non operetur terra opera sua, non fiant apud justum ea quibus antea caro fovebatur, non fornicatio, non immunditia, non adulterij luxuria, non idolorum servitus, non veneficia. Dominus loquitur: *Quid putatis, quia veni pacem mittere super terram? Non veni pacem mittere, sed gladium.* Verè antequam descenderet, non erat gladius super terram neque caro concupiscebat adversus spiritū; neque spiritus adversus carnem. Quando autem venit, & edocti sumus quæ carnis, quæve sint spiritus, & doctrina ejus quasi gladius immissus divisit carnem, idest terram à spiritu, & exterminavit eam, quia mortificationem Iesu Christi circumferimus in corpore nostro, & non vivimus vltra juxta carnem, vivit autem Spiritus: & seminamus non in carne, sed in spiritu, vt non metamus corruptionem de carne, sed de spiritu vitam æternam. Dicitur autem peccatoribus: *Seminatis triticum, & spinas metitis.* Qui enim neque juxta voluntatem Scripturarum, neque juxta fidei veritatem profert eloquia Dei, seminat triticum, & metit spinas. Hoc Hæretici faciunt qui legunt Scripturas, & spinas non de libris sanctis, sed de proprijs sensibus metunt. *Cleri eorum non proderunt eis.* Hæc ante me alij exposuerunt; & quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eandem profero, non quasi ipse repererim, sed reperta jam repetens, vt mihi pariter, vobisque conducat: si tamen quæ dicenda sunt, intentus animus excipiat. Nos qui putamur aliquid esse, idest, qui in clericatus vobis ordine præsidemus, in tantum vt quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant pervenire, nosse debetis non statim in eo esse salvandos, quia clerici sumus; multi enim & Presbyteri pereunt, & Laici beatissimi reperiuntur: sed si ordinem clericatus & mereamur pariter, & habeamus. Quia igitur sunt quidam clerici non ita viventes, vt & ipsi ex ordine capiant fructum, & ornamento suæ sint dignitati; idcirco aiunt qui exposuerunt * Prophetam nunc dicentem: *Cleri eorum non proderunt eis;* vtilitas quippe clericatus non in eo, si aliquis in agmine sedeat Presbyterorum, sed si juxta locum suum, & juxta præcepta Domini dignus incedat. Verum, Charissimi, nolite putare hoc tantum

Matth. 10. 34.

2. Cor. 4. 10.

Gal. 6. 8.

Ierem. 12. 13

* MSS. R. ea quæ P opseta nunc dixit: Ier. 12. 13

de nobis esse dictum: & nos & vos commonet divina majestas, vt juxta Scripturarum præcepta viuamus, & si sic expedit dicere: *Potentes potenter tormenta patientur.* Plus à me exigitur quam à * Diacono; plus à * Diacono, quam à laïco. Qui vero totius Ecclesiæ arcem obtinet, pro omni Ecclesia reddet rationem. Propter hoc Apostolus Paulus (videlicet vt is cui fuerant multa commissa) aiebat: *Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores Sacramentorum Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inveniatur.* In tantum rarum est bonum dispensatorem invenire, vt Iesus, qui antequam orientur ea quæ erant futura cognoverat, loqueretur: *Quis putas est fidelis dispensator & sapiens, quem constituit Dominus super familiam suam, dare in tempore cibaria conservis suis?* Et post pusillum causatus de quibusdam dispensatoribus intulit dicens: *Si autem incipiat malus servus dicere: Moratur Dominus meus venire; & cœperit cædere servos & ancillas, & comedere, & bibere, & inebriari, venit Dominus servi illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & dividit illum, & partem illius cum infidelibus ponit.* Hæc in eo quod scriptum est: *Cleri eorum non proderunt eis.* Videamus autem & reliquis necessariam correptionem, quam, vt mihi videtur, in morali loco debemus accipere: *Confundimini à gloriatione vestra, ab opprobrio in conspectu Domini.* Multa sunt in quibus gloriantes insipientiam nostram ostendimus. Verbi gratia, si qui in multis possessionibus gloriantur, dicitur eis: *Confundimini à gloriatione vestra.* Si qui gloriantur in generis nobilitate, dicitur ad eos: *Confundimini à gloriatione vestra.* Si qui jactabundi incedunt super pretiosissimis vestibus, super domo multis exornata divitijs, aliena est quippe à gloriatione sanctorum, * dicit ad eos: *Confundimini à gloriatione vestra.* Verum hoc parum est. Audi quid loquatur in Hieremia sermo divinus, jubens vt ne in sapientia quidem nostra gloriemur: *Ne glorietur*, inquit, *sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec dives in divitiis suis; sed in isto glorietur qui gloriatur, intelligere & scire quia ego sum Dominus.* Vis gloriari, & gloriabundus non audire? *Confundimini à gloriatione vestra.* Gloriare vt Apostolus Paulus, & dic: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Vis gloriari, & non audire: *Confundimini à gloriatione vestra*, audi Paulum gloriantem, & disce

* MSS. R. Zacono

* MSS. R. Zacono

1. Cor. 4. 1.

Luc. 12. 42.

Luc. 12. 45, 46.

Ier. 12. 13.

* l. dicitur

Ierem. 9. 23. 24.

Galat. 6. 14.

A Ἀλλ' εἰ δεῖ ὅτως εἰπεῖν· δυνατὶ δυνατῶς ἐπαθήσονται· πλεῖον ἐγὼ ἅπαν τὸ μὴ τῶν ἀφ' ἡμῶν, πλεῖον ὁ ἀφ' ἡμῶν τῶν ἀφ' ἡμῶν λαϊκόν· ὁ δὲ τῶν πάντων ἡμῶν ἐγκεχειρίσμενος ἀρχὴν αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστῶν, ὅτι πλεῖον ἀπαιτεῖται· ἀφ' τοῦτο ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ μεγάλα, ὁ ἀπόστολος, ἀκούετε, φησίν· ὅτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας χριστοῦ, καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ. ὁ δὲ λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ· καὶ ὅτως σπάνιόν ἐστιν εὑρεθῆναι οἰκονόμον πιστὸν, καὶ καλόν· ἰησοῦς ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν λέγει· τίς ἄρα, ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, διδόναι ἐν καιρῷ τὰ σιτομέτρια τοῖς δούλοις αὐτοῦ; εἶτα μεμφεταί τινας οἰκονόμοις, καὶ λέγει· ἐὰν δὲ ἄρξηται ὁ κακὸς δοῦλος λέγειν· χρονίζει μου ὁ κύριος ἔρχεσθαι. καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε, καὶ πίνειν, καὶ μεθύσκεσθαι. ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει· ταῦτα δὲ εἰς τὸ· οἱ κλῆροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς· ἴδωμεν δὲ καὶ ἑξῆς ὅτι πλοῦτον ἀναγκαῖον, ἵν καλὸν εἰς τὸν ἠθικὸν τόπον ἀναλαβεῖν λέγουσαν· αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν, ἀπὸ ἐνδιδυσκῶν ἐναντίον κυρίου· ἔστι πολὺ ἐν οἷς καυχώμεθα ἀφ' τῶν ἄνοιαν, οὐκ ὄντα καυχήσεως ἄξιοι. εἰ δὲ καυχήσηταί τις ὅτι πλούσιός ἐστι, καὶ πολλὰ κέκτηται, λέγοιτ' ἂν πρὸς αὐτόν· αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν· ἐὰν καυχήσηταί τις ὅτι εὐγένεια τούτῳ τῷ ὀνόματι, λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν· ἐὰν καυχήσηταί τις ὅτι πολυτελεῖα ἱματίων, ὅτι οἰκοδομὴ οἰκίας πλουσίως κατεσκευασμένης, ἀλλοφύλια ἐστὶν ἡ καύχησις καυχήσεως ἀγίων. εἰ δὲ λεχθήσεται πρὸς τὸν τοῦτον· αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν· ἄκουε τοῦ λόγου τοῦ προφήτου ἱερεμίου κελεύοντος ἡμᾶς μὴ καυχᾶσθαι· μηδὲ ὁ σοφὸς ὅτι τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, συνιέναι καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος· θέλεις καυχᾶσθαι, καὶ καυχώμενος μὴ ἀκούσῃ· αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν; καύχησαι ὡς ἀπόστολος, καὶ εἰπέ· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ· θέλεις καυχᾶσθαι ἵνα μὴ ἐλεγχθῇς· αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν; ἄκουε παύλου καυχωμένου, καὶ μαθέτω, ὅταν λέγῃ· ἥδιστα οὖν καυχήσομαι ἐν τοῖς ἀσθε-

νείαις μου, ἵνα ὑπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δυνάμις τοῦ Χριστοῦ· ἄκουε οἷα καυχᾶται καυχήματα· ἐν κόποις περισσοτέρως. τίς δύναται ἡμῖν τοῦτο εἰπεῖν; ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσεράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον. τρὶς ἐραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα * μεμαθήκαμεν δὲ καὶ καυχήσεις εἶναι διαφορείας. οὐς πρὸς μὲ καυχήσεις εἶναι ἀχρείους ἀξίας. ἐφ' οἷς λέγοιτ' ἂν σκεῦος ὁ ἀποστολικόν· καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ ἀχρείῳ αὐτῶν· ἐφ' οἷς ἔδει αὐτοὺς ἀχρειοῦσθαι, ὅτι τούτοις οἴονται διδάζεσθαι. μὴ ταῦτα ἴδωμεν τὰ περὶ τοῦ περιζώματος. πάλιν γὰρ λέγει κύριος· βάδιζε, καὶ κτῆσαι σεαυτῷ περίζωμα λινοῦν, καὶ περίθου περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ εἰς ὕδατα * διελθοῦσα· καὶ σκεπάσμου ὁ περίζωμα κατὰ τὸν λόγον κυρίου, καὶ περέθηκα περὶ τὴν ὀσφύν μου· καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρός με λέγων· λάβε τὸ περίζωμα τὸ περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἀνάστηθι, καὶ βάδισον εἰς τὸν εὐφράτην, καὶ κατάκρυψον αὐτὸ ἐκεῖ ἐν τῇ τρυπήσει τῆς πέτρας· μετὰ ἡμέρας πολλὰς ἔρχεται ἐκεῖ, καὶ εὑρίσκει διαφεσιπόρος τοῦτο τὸ περίζωμα. καὶ ὑπαφέρει ὁ κύριος διδοὺς ἀφορμὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ περιζώματος λέγων· καθάπερ κολλᾶται τὸ περίζωμα πρὸς τὴν ὀσφὺν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐκόλλησα πρὸς ἐμαυτὸν τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα, φησὶν ὁ κύριος· τοῦ γενέσθαι μοι εἰς λαὸν ὄνομαστὸν, καὶ εἰς καύχημα, καὶ εἰς δόξαν, καὶ οὐκ ἐισήκουσάν μου· οὐκοῦν ὁ προφήτης αἰτίαν τοῦ θεοῦ περιλαμβάνει περιζωννύς περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ τὸ περίζωμα τὸ λινοῦν, ὡς ὁ θεὸς τὸν λαόν· ἐκόλλησα γὰρ πρὸς ἐμαυτὸν, φησὶ, τοῦτον τὸν λαόν, φησὶν ὁ θεὸς, καὶ οἱονεὶ περίζωμα ὁ λαὸς γὰρ τοῦ θεοῦ· διὰ τί περίζωμα, γὰρ τοῦ θεοῦ περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, ὁ δυνάμενος ἀναγινώσκειν τὴν ἱερεκιὴλ, καὶ ὁρῶν τὸν θεὸν τῷ λόγῳ οἱονεὶ σωματοποιούμενον, καὶ τίνα μὲ τρόπον αὐτοῦ τὰ ἀπὸ τῆς ὀσφύος κάτω ἐστὶ πῦρ, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ ἄνω ἐστὶν ἤλεκτρον. ἐρωτήσατο τὸν λόγον διὰ τί τὸ κάτω τοῦ θεοῦ πῦρ ἐστι τὰ ἀπὸ ὀσφύος καὶ κάτω, πάντα πῦρ ἐστι. πάντα γὰρ τὰ ἐν κόσμῳ χρῆζει τοῦ καθαρσίου τοῦ ἀπὸ τοῦ πυρός· πάντα τὰ ἐν κόσμῳ, χρῆζει τοῦ κολάσεως. τὰ δὲ ἀνωτέρω τῆς ὀσφύος ὑπερβεβηκότα τὴν γῆν, ταῦτα ἐστιν ὕλη ὡς ἐν κόσμῳ καθαρωτάτη καὶ τιμιωτάτη· λέγεται γὰρ τὸ ἤλεκτρον χρυσοῦ εἶναι τιμαλφέστερον· ἐπεὶ ἂν τοῦ ἀδιάλειπτον χρῆται ἡ γραφὴ, ἵνα διδάξῃ τοῦ θεοῦ τὸ σῶμα τὸν ἀνωτέρω εἶναι τιμιώτερον, καὶ τὸ σῶμα τὸν κατωτέρω εἶναι ὑποδεέστερον. διὰ τοῦτο εἰσήγαγε τὸν θεὸν οὐκ πυρὸς καὶ ἠλέκτρου συνεστηκότα, καὶ ὅτι σῶμα τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὸ ἐν γενέσει

A * quid loquitur: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.* Audi quæ sint gloriæ in quibus se * vir efferat: *In laboribus abundanter.* Quis hoc potest dicere? *in carceribus supramodum, in mortibus sæpe; à Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi; ter virgis cæsus sum; semel lapidatus sum; ter naufragium passus sum.* Discamus differentias gloriarum, & nonnullos esse qui super his glorientur, quæ rubore digna sunt, quorum gloria est in confusione. In his quippe gloriantur, quæ cum faciunt, latebras, & secreta perquirunt. Post hæc consideremus quid de cinctorio præceptum sit. *Hæc dicit Dominus: Vide & accipe tibi cinctorium lineum, & circumda lumbos tuos, & per aquam non transibis. Et accepi cinctorium secundum verbum Domini ad me dicens: Accipe cinctorium quod circa lumbos tuos est, & vade ad Euphratem, & absconde illud in caverna petræ.* Post dies venit Propheta, & accepit cinctorium de loco vbi infoderat illud, & ecce computruerat, quod nulli vsui esset. Et ne quis juxta voluntatem animi sui de hoc loco sibi præsumeret intellectum, dans Dominus interpretationi occasionem addidit dicens: *Sicut enim adhæret cinctorium circa lumbos hominis, sic adglutinavi ad me domum Israël, & omnem domum Iuda, vt fierent mihi in populum nominatum, & in exultationem, & gloriam, & non obaudierunt me.* Igitur Propheta in loco pro Deo accipiatur, circumdans lumbos suos cinctorium lineum, idest populum Deus. *Adglutinavi quippe*, ait, *ad me domum Israël*; & quodammodo cinctorium Dei homo justus efficitur. Quæres quam ob causam? Lege Ezechielem, & intellige quomodo Deus videatur in corpore, & quamobrem à lumbis ejus vsque ad pedes ignis appareat, & à lumbis vsque ad caput electrum: tunc poteris etiam præsentis Scripturæ invenire rationem, quamobrem inferiores Dei partes igneæ sunt. Renes generatione, & lumbi igne censentur. Omnia quippe quæ ex coitu, & voluptate sunt, indigent purgatione, & ipsa purgatio immixta est supplicio. Ea vero quæ à renibus in superiora consurgunt, & libidinis opera sua virtute transcedunt, quasi quædam materia purior ad electri similitudinem referuntur. Dicitur quippe electrum auro esse pretiosius. Quid igitur exemplis Scriptura vtitur, vt ostendat supernum Dei corpus esse magnificum, & inferius vilius? Idcirco nunc introduxit * Dominum ex igne & electro subsistentem. Ex

* MSS. R. cum 2. Cor 12. 9.
* MSS. R. vir sanctus efferebat
2. Cor 11. 23. 24. 25.
Philipp. 3. 19.
Ierem. 13. 1. 2. 3. 4.
Ioan. 13. 11.
Ezech. 1. 27.
* MSS. R Domini corpus

quo vnusquisque nostrûm juxta exordium nativitatis suæ ad ignem refertur: juxta studiũ vero & profectum, Dei corpus efficitur illud superius, illud ex electro, ab igne nobis, à pœnis, à cruciatu abscedentibus. Adjunge ergo circa lumbum tuum cinctorium lineum. Cur? vt ostendatur populus regnum esse Dei. Adversum eos quippe qui volunt Dei accusare providentiam, resistit & protegit Dei sui opera, nec sinit aliquid indecens de majestate ejus narrari. Sed cum peccaverimus, vt cinctorium illud Propheta deposuit, & abiecit illud in Euphratem fluvium, vt ibidem computrescereret: sic & nos abjiciet à lumbis suis Deus, & projectos relinquet ad Euphratem fluvium Mesopotamiæ, vbi Assyrij habitant inimici Israël, vbi Babylonij, & ibi putrescemus. Cur enim tantis in toto orbe fluminibus prætermissis, de Iudæa ad Euphratem Propheta transmittit, nisi vt sacramentum juxta vim nominis doceat intellectum? Post hæc quærimus quare cinctorium lineum dicatur. Linum ex terra nascitur: nam cum semẽ ejus in humum fuerit abjectum, primum in gramine pullulat, deinde vt infinita præteream, demessum transfertur domum, pectitur, lavatur, teritur, tunditur, & ingenti (vt ita dicam) opera excutitur, quo tale fiat ex quo possit cinctorium *, aut aliud quid in vsus necessarios * operari. Et nos ergo vniversi qui generationem habemus ex terra, * aut linum quod in cinctorium Dei pectitur, multa cura indigemus, vt pectamur, vt lavemur, vt colorem terræ abijciamus. Alius quippe color generationis in lino est; alius cum fuerit opera mundatus. Generationis color obscurior est, & nigrior, operis autem lucidior. Tale quid in exordio evenit: nigri enim sumus quando regeneramur, quando credimus, quando in Canticorum Cantico dicimus: *Nigra sum & speciosa.* Æthiopibus similem habemus animam indecorem; abluimur vt fiamus candidi, vt nitorem qui nobis insitus ex natura non fuerat, diligentia consequamur, juxta illud quod in eodem loco scribitur: *Quæ est ista quæ ascendit dealbata?* & efficiamur linum candidum, purúmque aqua. Ita cum digni fuerimus societate Dei, in cinctorium ejus plicamur, neque ab eo aliquando deponimur: si tamen candorem, quem nobis concesserat, semper habeamus. Cum itaque Iudæi, & omnis domus Israël indigni extiterint Deo, & projecti sint ab eo, nobis pro illis accinctus est. Neque enim putandum est cinctorium abjicientem mansisse incinctum: statim vt illos projecit, alios sibi con-

* MS. R. componi
* MS. R. coaptari al. operari
* MS. R. vt linum. al. qui in cinctoriũ Dei plectimur,

Cant. 1. 4.

Cant. 8, 5.

A σή πῦρ ἐστιν· ἕκαστος ἡμῶν ἐκ ἐσμεν τὸ ἤλεκτρον. ἐὰν δὲ ἀναβαίνωμεν, καὶ προκόπτωμεν, δικαιοῦται γὰρ μεταβῆναι ἀπὸ τοῦ σήμερον εἰς ἐν τοῖς κατωτέρω, ὅτε γενέσθαι τοῦ θεοῦ σῶμα τὸ ἀνωτέρω. ἐσόμεθα, ἀφαιρούντες τὸ πῦρ, ἤλεκτρον τὸ περὶ τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ τὸ ὑψηλότερον· καλῶν ἐν περὶ πλὴν ὀσφυὸν αὐτοῦ τὸ περίζωμα τὸ λινοῦν. ἵνα τί; ἵνα δηλωθῇ ὅτι ὁ λαὸς οἰονεὶ σκέπη ἐστὶ τοῦ θεοῦ· πρὸς γὰρ τοὺς βουλομένους κατηγορεῖν τοῦ θεοῦ ἵσταται ὁ λαὸς, καὶ ὡσπερεὶ

B ὑποφασπίζει αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐᾷ τι ἄτοπον λέγεσθαι ἐν τῇ περὶ τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ ἀμελήσομεν, τὸ περίζωμα τοῦτο ἀποτίθεται, ὡς ὁ προφήτης, καὶ καταδικάζει αὐτὸ εἰς τὸν εὐφράτην ποταμὸν, ἵνα σηπῇ ἀφθαρῆ· ὅτις ὁ ἀμελήσαιον ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς ὀσφύος τοῦ θεοῦ, καὶ σκελιθεὶς ἐκβάλλεται εἰς τὸν εὐφράτην ποταμὸν, τὸν μεσοποταμίας ποταμὸν, ὅπου οἱ ἀσσύριοι ἐχθροὶ τῷ ἰσραὴλ, ὅπου οἱ βαβυλώνιοι, καὶ ἐκεῖ ἀφθειρόμεθα· ὅντων γὰρ τοσούτων ποτα-

C μῶν, πέμπεται ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς ἰουδαίας εἰς τὸν εὐφράτην ποταμὸν, προφητεύσαθαι καὶ ἀπαγαγεῖν περίζωμα λινοῦν· ἀφ' τί δὲ καὶ λινοῦν; ὅτι πῶς γένεσιν ἔχει ἀπὸ γῆς. φυτὸν γὰρ ἐστιν ἀνατέλλον ἀπὸ γῆς, εἶτα μὴ δὲ γεωργηθῆναι ξαινόμενον, καὶ πλυνόμενον, καὶ σμηχόμενον, καὶ πολλῇ ἐργασίᾳ γινόμενον, ἵνα γένηται τοιοῦτον ὥστε γένεσθαι περίζωμα, ἢ ὅτι δύνατε· καὶ ἡμεῖς ἐν παντὶ πῶς γένεσιν ἔχομεν ὡς περίζωμα τοῦ θεοῦ. καὶ ἔχοντες πῶς γένεσιν ἀπὸ τῆς πολλῆς κατασκευῆς; χρηζόμεν ἵνα

D ξαινῶμεν, ἵνα πλυνῶμεν, ἵνα δὲ χρῶμα τῆς γῆς ἀποβάλωμεν· ἄλλο γὰρ τὸ τῆς γένεσιν τοῦ λινοῦ χρῶμα, ἄλλο τὸ ἀπὸ τῆς ἐργασίας. τὸ μὲν γὰρ τῆς γένεσιν τοῦ λινοῦ χρῶμα μελάνοτερόν ἐστι, ἀπὸ δὲ τῆς ἐργασίας φαιδρὸν λαμπρότατον· τοιοῦτόν τι καὶ ὅτι ἡμᾶς τοὺς ἐν γένεσι φθάνει. μελανοὶ ἐσμεν τῷ πῶς ἐν τῷ πιστεύειν ἀρχόμεθα. εἰ δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀσματος τῶν ἀσμάτων λέγεται· μελαινά εἰμι, καὶ καλή. καὶ αὐτοὶ μὲν ἡμεῖς κατ' ἀρχὰς πῶς ψυχῶν ἐσκαμεν, εἶτα ἀποσμηχόμεθα, ἵνα λαμπρότεροι γενώμεθα, τί· τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκασμένη; καὶ γενώμεθα λινοῦν λαμπρὸν καὶ καθαρόν. εἶτα καὶ πλεκόμεθα ὅτι τὸ περίζωμα τοῦ θεοῦ, ὅταν ἀξιῶμεν κολᾶσθαι τῷ θεῷ· οὐκ ἀποτίθεται ἡμᾶς ὁ θεὸς, ἀπέθετο τὸν πρῶτον λαὸν παντὸν τὸν οἶκον ἰσδα, καὶ τὸν οἶκον ἱερουσαλὴμ, ἐγένετο

E εἰς τὸ μὴ πρησθῆναι ἔτι. οὐκέτι γὰρ αὐτοὺς περιζώνυται. ἡμᾶς αὐτὸ σκεῦναι περιζώσατο ὁ θεός· ἐὰν γὰρ ἀπεβαλὼν τὸ περίζωμα ἔμεινε γυμνός, ἀλλὰ ἄλλο περίζωμα ἑαυτῷ ὕφανε· τε-

τὸ δὲ πρείζωμα ἡ ἐκκλησία ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. ἥτις ἴσω, ὅτι εἰ τῶν πρεσβύτερων οὐκ ἐφείσατο ὁ θεὸς, πόσῳ πλέον οὐδὲ αὐτῆς ἀμελήσας φείσεται, ἐὰν μὴ ἡ ἀξία τῆς ὀσφύος τοῦ θεοῦ· ὁ δὴ κηλεμβρος τοῦ κυρίου, ἓν πνεῦμά ἐστιν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A texuit. Hoc cinctorium Ecclesia est de Gentibus congregata, quæ scire debet, quia si prioribus non pepercit Deus, nec sibi parcet, si eum dereliquerit, si non fuerit digna lumbo ejus, si non adhærens Domino vnus spiritus fuerit in Christo Iesu, cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ιβ'.

Εἰς τὸ·

Καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν λαόν· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς ἰσραήλ· πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. μέχρι τοῦ· καὶ καταξουσιν οἱ ὀφθαλμοί ὑμῶν δάκρυα, ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου.

HOMILIA XII.

(juxta Hieronymum IX.)

De eo quod scriptum est:

Omnis vter implebitur vino. Vsque ad illud: *Et deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini.* Ierem. 13. 12. Ierem. 13. 17.

Eodem interprete.

Ὅ, τι πρεσταττόμεθα ὑπὸ προφήτης λέγειν ἀπὸ θεοῦ, ὀφείλει ἄξιον εἶναι τοῦ θεοῦ· οὐ φαίνεται δὲ ὅτι τοῦτ' ἄξιόν ἐστι τοῦ θεοῦ, μόνον τὸν ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ γράμματος. ὥστε εἴπῃ ἄλλον τινὰ ἀκούσαντα τὰ γράμματος, μωρία ἐστὶ τάδε τὰ γράμματα· τοῦτο δὴ ἐρεῖ ψυχικός· ψυχικὸς γὰρ ἀνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ. μωρία γὰρ ἀπ' αὐτοῦ ἐστιν· ὅρα δὴ τὸν λέξιν τί φησι. καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς ἰσραήλ· ἄξιον ἔστω κυρίου τοῦ θεοῦ ἰσραήλ· πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. καὶ ἔσται, ἐὰν εἴπωσι πρὸς σε· μὴ γνόντες οὐ γνωσόμεθα, ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου; καὶ οἱ ἀποκενούμενοι, ὑπὲρ τοῦ ῥητοῦ ἔστωσι, τάδε φασὶ, καὶ λέγουσιν ἐγνωκέναι ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου· εἰσὶν δὲ ἀσκοὶ ἐλαίου πληρούμενοι, ἢ ἄλλης ὑγρᾶς οὐσίας. ψεύδονται ἄρα, οὐ γὰρ πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου· ὅταν δὴ διηγήσωμεν τὸ δυνατὸν ἡμῖν τοίας δὲ τοῦξεται, ἐὰν εἰδῶμεν τίς τῶν οἴνων διαφορὰς, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτῶν. καὶ ἀκολουθήσας αὐτοῖς περὶ τῶν ἀσκῶν ὀψόμεθα ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ· πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου· εἴτε γὰρ ἀγαθός τίς ἐστιν, ἵν' ὅτας ὀνομάσωμεν, ἐν ἀσκοῖς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου καὶ τῷ ἑαυτοῦ ἀγαθότητα. εἴτε ἐστὶν, ὡς ἐν συγκρίσει ἀσκῶν, καὶ τῇ κρίσει τῇ πρὸς ἀλλήλους, μοχθηρὸς, καὶ αὖθις καὶ τῷ μοχθηρίᾳ αὐτοῦ πληρωθήσεται οἴνου μοχθηροῦ· πῶς οὖν ἐστιν ἀπὸ τῆς γραφῆς λαβεῖν περὶ τῶν διαφόρων οἴνων;

B Quod à Deo Prophetæ jubetur vt dicat, debet dignum esse imperio Dei. Sed non videtur dignum si maneamus in litera, & nihil altius requiramus, in tantum vt si quis rudis auditor extiterit, dicat ineptum esse Scripturis autem accommodare, & ea cognoscere quæ in eis lectitantur. Hoc est dictum animalis: *Animalis quippe homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim ei est.* 1. Cor. 2. 14. Consideremus ergo Dei sermonem quid jubeat: *Et dices ad populum sermonem istum; Hæc dicit Dominus Deus Israël.* Quod

C dicit Dominus Deus Israël, dignum quæso sit Domino Deo Israël: *Omnis vter implebitur vino. Eritque, si dixerint ad te: Numquid cognoscentes, & non cognoscimus, quia omnis vter implebitur vino?* * Hæc respondentes, * f. Et si tantum literam sequuntur, & dicunt nosse se quia omnis vter implebitur vino, falluntur. Non enim necessitatio sequitur, vt omnes vtres impleantur vino. Sunt vtres oleo pleni: sunt alij à qualibet liquentis naturæ materiâ vacui, aut certe non pleni. Dominus autem dicit omnem vtrem implendum vino: & populus respondit: *Nunquid cognoscentes non cognoscimus, quia omnis vter implebitur vino?*

D Quæ quidem juxta paupertatem ingenij mei sic poterunt interpretari, si prius vini differentias prospexerimus, vt tunc consequenter tractemus, verum esse quod dictum est, quia omnis vter implebitur vino. Sive enim quis bonus est (vt ita loquar) inter vtres vter, implebitur vino bonitatis suæ: sive malus juxta hoc quod malus est, malo vino implebitur. Quomodo ergo possumus de Scripturis accipere diffe-

rentias vini? Super malo vino ista conscri-
Deuter. 32. 32. pta sunt: *De vinea Sodomorum, & de Gomorrha, vuæ eorum vuæ fellis, botrus amaritudinis in eis, venenum draconum vinum eorum, & virus aspidum insanabile.* De bono hæc dicun-
Psalm. 22. 5. tur: *Calix tuus inebrians quàm præclarus est?* Et sapientia convocat ad cratetem suum,
Prou. 9. 5. dicens: *Venite, manducate panes meos, & bibite vinum quod miscui vobis.* Est ergo vinum de Sodomis, & est quod miscuit Sapientia. Rursumque; *Vinea facta est dilectio in cornu, in loco vberi*, plantata à Deo, quæ vocatur vinea Sorec, electa quidem inter omnes vineas; mirabilis autem est alia vinea Ægyptiorum, quam percutit Deus, secundum
Esaie 5. 1. Psalm. 77. 47. id quod scriptum est: *Percussit in grandine vineas eorum, & ficus eorum in gelu.* Consideremus ergo omnes homines figuraliter capaces esse vini, nec aliud eis possumus nomen imponere, quam capaces vini, quam vtrem, & dicere quia nequam homo plenus sit vino de vinea Sodomorum & Ægyptiorum, plenus vino inimicorum Israël: sanctus vero & is qui in virtutibus proficit, plenus sit de vinea Sorec, vino de quo scriptum
Psalm. 22. 5 est: *Calix tuus inebrians quàm præclarus est*, vino quod miscuit Sapientia. Et hæc quidem intellecta ibi sint secundum nequitiam atque virtutem. Agnoscamus quomodo omnis vter implebitur vino. Si autem nequitia, seu virtutibus impleantur vtres, consequens est vt supplicijs impleantur ob nequitiam, benedictionibus ob virtutem. Exhibeant sacræ literæ testimonium quo pacto tormenta, seu repromissiones vinum nun-
Ier. 25. 15. cupantur. *Accipe calicem vini meri istius, & potabis omnes gentes ad quas te mitto.* Hieremias autem hæc loquitur: super quod infert: *Et bibent, & venient, & insanient, & cadent.* Igitur supplicia in præsenti loco vinum meracum nuncupavit. * Quidam bibũt meraca vina, id est meracis cruciatibus digni sunt: alij autem bibunt * supplicia: vina quidem non penitus meraca, sed ex parte aliqua temperata: *Calix enim in manu Domi-*
Psalm. 74. 9. *ni vini meri plenus mixto, & inclinavit ex hoc in illud, verumtamen en fæx ejus non est exinanita; bibent ex eo omnes peccatores terræ.* Si vis ad benedictionis calicem respicere quem bibunt justi, licet sufficiat Sapientiæ testi-
Prou. 9. 5. Luc. 22. 12. monium, in quo ait: *Bibite vinum quod miscui vobis*; tamen vide Salvatorem ascendentem die Paschæ, grande cœnaculum stratum atque mundatum, & agentem diem festum cum Discipulis suis, illumque eis calicem propinantem, de quo in Evangelio
*l. nõ quod * quod miscuerit eum, & ita tradiderit; Ie-

* MSS. R. Bibẽt meraca vina
* Ms. R. supplicia non penitus meraca

A ᾧδὲ μὲ τῆ χιεόνων τιαῦτα γέγραπται· ἐκ γὰρ ἀμπέλου σοδόμων ἡ ἄμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ γομόῤῥας. ἡ ταφυλὴ αὐτῶν ταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτῶς· θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος· ᾧδὲ ἡ τῆ χρειτόνων· ὃ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡς κράτιστον· καὶ ἡ σοφία συγκαλεῖ ὅτι τὰ ἑαυτῆς κρατῆρα λέγουσα· ἔλθετε, φάγετε τὰ ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον ὃν κεκέρασα ὑμῖν· ἔστιν δὲ οἶνος ἀπὸ σοδόμων, καὶ ἔστιν οἶνος ὃν

B ἡ σοφία κίρνησι· καὶ πάλιν· ἄμπελος ἐξηυκάνθη τῶ ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι πεφυτευμένη ὑπὸ τῆ θεοῦ, ἡ κεκλεμένη ἄμπελος σωρὴκ, ἐκλεκτή τις ἐστι καὶ θαυμαστή· ἔστι δέ τις καὶ ἄμπελος αἰγυπτίων, ἣν παπάσσει ὁ θεός· καθὼς γεγραμμένον· ὅτι ἐπάταξεν ὁ θεὸς ἐν χαλάζῃ τὴν ἄμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν πάχνῃ· κατανόησον δὴ μὴ πάντας ἀνθρώπους εἶναι φυσικῶς νῦν χωρητικοὺς οἴνου· καὶ ὀνομάζω αὐτοὺς κατὰ τὰν ἀπαῖς, καὶ λέγω, ὅτι ὁ μὲν φαῦλος πεπλήρωται οἴνου ἀμπέλων σοδόμων, πεπλήρωται οἴνου αἰγυπτίου, καὶ οἴνου τῆ ἐχθρῶν τῆ ἰσραήλ· ὁ δὲ ἅγιος, καὶ ὠφελίμως πεπλήρωται οἴνου ἀπὸ ἀμπέλου σωρὴκ, καὶ οἴνου, ᾧδὲ ὃ γέγραπται· ἡ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡς κράτιστον· καὶ πάλιν πεπλήρωται οἴνου ὁ ἅγιος, ἀφ' ὃ ἐκέρασεν ἡ σοφία· ταῦτα μὲν ὃν νοείσθω μοι κατὰ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἵνα θεωρηθῇ ὃ πᾶς ἀσκὸς οἴνου πλήρεται· εἰ δὲ δεῖ ἰδεῖν καὶ τὰς ἀφὰ τὴν κακίας καὶ

C δὶ ἀρετὴν, κολάσεις μὲ τὰς ἀφὰ τὴν κακίας, εὐλογίας δὲ καὶ ἐπαγγελίας τὰς ἀφὰ τὴν ἀρετὴν. ἀναγνώσωμεν ἀπὸ τῆ ἱερῶν γραμμάτων, τίνα τόπον αἱ κολάσεις καὶ αἱ ἐπαγγελίαι οἱονεὶ λέγεται· λάβε ὃ ποτήριον τῆ οἴνου τῆ ἀκράτου τούτου, καὶ ποτεῖς πάντα τὰ ἔθνη, φησὶ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτοὺς· ἱερεμίας ταῦτα λέγει ὑπὲρ ἐκείνων· καὶ πίονται, καὶ ἐξεμέσουσι, καὶ ἐκμανήσονται, καὶ πεσοῦνται· ἐκεῖνα τὰς κολάσεις ὠνόμασεν ἐν ταῦτα οἶνον ἄκρατον, ὃν πίνουσι, οἱ ἀκράτου οἴνου, τουτέστιν, ἀκράτου κολάσεως ἄξιοι· εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι οἱ πίνοντες κύλικα οὐκ ἄκρατον, ἀλλὰ κεκερασμένον· ποτήριον γὰρ ἐν χειρὶ κυρίου οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος· ἔκλινεν ἐξ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν ὁ τρυγίας αὐτῆ οὐκ ἐξεκενώθη, πίονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆ γῆς· εἰδέναι καὶ ποτήριον

D εὐλογίας ἰδεῖν ὃ πίνουσι οἱ δίκαιοι. ἤρκει μὲν ὃν καὶ ὃ τῆ σοφίας, ἐφ' ᾧ ἔλεγε· πίετε οἶνον ὃν κεκέρασα ὑμῖν· ἴδε δέ μοι καὶ τὰ σωτῆρα πρὸς ὃ πάσχα ἀναβαίνοντα εἰς ἀνώγαιον μέγα ἐστρωμένον, καὶ κεκοσμημένον, καὶ ἑορτάζοντα μετὰ τῆ μαθητῆ, καὶ διδόντα αὐτοῖς τὸ ποτήριον, ᾧδὲ ὃ

γέγραπται, οὐχ ὅτι ἐπιέσασιν· ὁ Ἰησοῦς γὰρ καὶ φερόντων τοὺς μαθητὰς ἀκράτῳ βυφαίνει, καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε, πίετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἐὰν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. καὶ ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ νῦν, ἕως ἂν πίω μετ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ· ὁρᾷς πῶς ἐπαγγελίας, τὸ ποτήριον τὴν καινὴν διαθήκης ὄντας; ὁρᾷς τὰς κλάσεις ποτήριον οἴνου ἀκράτου; καὶ ἄλλο εἶδος κλάσεως ποτήριον κεκερασμένον, ὥστε ἐκέσται κιρνᾶσθαι καὶ τῷ ἀξίᾳ τὴν χρυσῆς τραπέζης ἀναμεμιγμένης μεθηρᾶ τρέφει ἀπίστῳ· νοεῖ δέ μοι τοὺς μὴ πάντῃ ἀλλοτρίοις τὴν θεοσεβείας, καὶ μηδαμῶς τρεσάντας αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἔτυχε ζῶντας, πίνοντας τὴν ἄκρατον οἶνον, τρεῖς δὲ παρεδίμεθα τῷ ἀπὸ τοῦ ἱερεμίου. τοὺς μὴ πάντῃ ἀποστάντας, καὶ ἁμαρτωλούς, * ἀλλ' ἄξιοις τοῦ ποτηρίου τὴν καινὴν διαθήκης, πιθανῶς ὅτε μὴ χρηστότερος, ὅτε τὴν ἐναντίας, οἶνον πίνοντας ἀκράτου κεκερασμένου· ἔκλινε γὰρ ὁ θεὸς ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πολλὰ ὁ πτωχὸς αὐτοῦ ἐκ ἐξεκενώθη· νοεῖ μοι τὸ ποτήριον τῶν ἀγαθῶν σου ἔργων ἐν τῇ μίᾳ χειρὶ τοῦ θεοῦ· εἰ τὴν βούλῃ πολυμερέστερόν με εἰπεῖν· ἔστι ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ θεοῦ τὸ ποτήριόν σου τῶν χρηστῶν ἔργων, ἐν τῇ ἀριστερᾷ τὴν χεῖρα τοῦ θεοῦ τὸ ποτήριον σου τῶν ἁμαρτημάτων· ὅταν δὲ μόνης κολάσεσθαι διὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἐπεὶ καὶ χρηστά σοι ἔργα, γεγόνασι ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου ἐστὶν οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος. καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἀριστερᾷ, εἰς τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ· ὅτε γὰρ μόνον δυάσαι πιεῖν τὸ τῶν ἀγαθῶν ποτήριον, ὡς οὐ μόνον ἀγαθὰ ἔργα πεποιηκώς. ὅτε δυάσαι πιεῖν μόνον τὰ τῶν ἁμαρτημάτων ποτήριον, χρηστὰ γὰρ σοι πέπρακται πνα. διὰ τοῦτο ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἔργων σου κιρνάσθαί σοι ὁ θυμός, καὶ ἡ κόλασις, ἵνα ἤτοι ὑδαρέστερον τὸ τῆς κολάσεως ᾖ σοι, ἢ δριμύτερον καὶ * ὑπιπνώτερον· κατὰ τὴν ἀναλογίαν γὰρ, ὡς τρεῖπον, τῶν ἁμαρτημάτων συγκεκινημένων τοῖς ἀγαθοῖς ἀμβλυνέσθαι πῶς, ἢ ὅτι ἀμβλυνέσθαι ὁ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου τῆς ὀργῆς * ποσῶς διδυμῆς ἐκέστω τῶν ἁμαρτημάτων· ἐὰν τὴν καλὸς καὶ ἀγαθὸς ᾖς ὅλος, λέγει· ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικαλέσομαι· πᾶς ἂν ἀσκός, εἴτε καλὸς, εἴτε μοχθηρὸς πληρωθήσεται οἴνου, καὶ κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ ἀσκοῦ οἶνος βληθήσεται εἰς τὸν ἀσκὸν κατὰ τὸν λόγον τῶν ἐνταῦθα ὀνομαζομένων ἀσκῶν· ἔλαιον δὲ οὐ βάλλεται εἰς τοὺς ἀσκοὺς, ἀλλὰ ἄλλη τις ὑγρὰ ὕλη· ἀλλὰ πάντα ἀσκὸν δεῖ οἴνου πληρωθῆναι· εἶτα διδάσκει διὰ τοὺς ἁμαρτήσαντας, ὅσον κατὰ τὸ ῥητὸν, ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ τότε καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, τοιαῦτα οἴνου μθύει πληροῦν ὁ θεὸς τοὺς ἀσκοὺς

* Κ. ἐκκένω.

* Ἰν ὑπνωτέρου.

* Ἰν. τοῦς ὀλιγόνους

A Jesus enim lætificans Discipulos meracum eis poculum propinat, & dicit: *Accipite & bibite: Hic est sanguis meus qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.* Et: *Amen dico vobis, non bibam illud amodo, donec bibam illud vobiscum novum in regno Dei.* Vides calicem Novi Testamenti? vides calicem suppliciorum quem supra exposuimus, vini meri plenum esse? Est & alius calix, qui pro compensatione bonorum actuũ, seu malorum tibi miscetur & traditur. Intellige enim mihi eos qui penitus à pietate discedunt, & ex omni parte religioni adversantur, in tantum vt fortuitu, & pecudum more vivant, bibentes calicem vini meri, quem de Hieremiæ libro protulimus: eos vero qui non penitus recesserunt, sed cum sint peccatores, & indigni judicentur calice Novi Testamenti, & faciant sæpe bona opera, sæpe contraria, bibentes calicem mero mixtum. *Inclinavit enim Deus ex hoc in illud.* Quid est quod ait; *ex hoc in illud?* duo pocula video. *Inclinavit ex hoc in illud, verumtamen fax ipsius non est exinanita.* * Amodo adverte calicem bonorum operum in vna manu Domini. Sin autem pateris aliquid me audacius dicere; sit in dextrâ manu ejus calix virtutum, sit in sinistrâ vitiorum. Cum igitur cœperis propter peccata torqueri, quia & bona opera fecisti, calix in manu Domini est vini meri plenus mixto, & inclinavit ex hoc in illud: idest de eo qui erat in dexterâ, in illum qui in sinistrâ continebatur. Neque enim potes bonorum tantum calicem bibere, quasi bona tantummodo feceris: neque rursum peccatorum tantum, quia & bona aliquando gessisti. Idcirco inclinavit ex hoc in illud, vt juxta compensationem operum tuorum misceatur tibi supplicium aquatius, seu meracius, & secundum merita tua; aut obtundatur iræ divinæ aculeus, aut exacuatur. Si vero bonus fueris, & Dei mandata servaveris, attende quid dicas: *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Omnis igitur vter, sive bonus, sive malus, implebitur vino qualitatis suæ, nec oleum mittitur in eum, aliudve quid liquens, nisi Sodomorum, aut Soree. Deinde docet interim, vt literam sequamur, propter eos qui peccaverunt in Hierusalem, & in Iudæâ illo tempore morabantur, quali vino istiusmodi

Matth. 26. 27.

1. Cor. 11. 24

Matth. 26. 28.

Psalm. 74. 9.

* MSS. R. animadverte

Psal. 115. 13.

vtres implendi ſunt. Sequitur enim : *Si di-*
Ierem.13.12. *xerint ad te : Numquid cognoſcentes non co-*
gnoſcimus, quia omnis vter implebitur vino?
dices ad eos : Hæc dicit Dominus : Ecce ego im-
pleo omnes inhabitantes terram iſtam, & Reges,
& filios David qui ſedent ſuper ſedem ejus, &
ſacerdotes ebrietate. Nulli parcit qui puniturus eſt peccatores. Non quia Prophetes, non
quia Sacerdos quis vocatus eſt, à ſupplicijs
1.Cor.10.11. liberabitur. *Hæc autem de illis commemoran-*
tur, vt ait Apoſtolus, *ſcripta ſunt propter nos,*
in quos fines ſæculorum devenerunt. Si quis ergo & in his ſacerdotibus, in nobis dico
Presbyteris, ſive in his qui circumſtant po-
* MS. R. Zaconibus pulum Levitis, ideſt * Diaconibus, pecca-
verit, ſuſtinebit ſupplicium quod nunc per
Prophetam Dominus comminatur : quomodo è contrario quædam ſunt ſacerdotales benedictiones, de quibus Deo tribuente, poſt iſtius loci expoſitionem, cum ad
Numerorum librum ventum fuerit, diſputabimus : Ibi quippe de Sacerdotibus quæ-
Ierem.13.13, 14. dam ſcripta ſunt : *Et Sacerdotes igitur, &*
Prophetas, & Iudam, & omnes habitantes
Hieruſalem teſtatur Deus de vino inebriandos,
& diſpergendos virum à fratre ſuo, & patres à
filijs. Quæ quidem (vt mihi videtur) ſic ſunt
intelligenda : Iuſtos quidē congregat Deus
& peccatores ſeparat. Denique idcirco
quamdiu non ſunt commoti ab oriente homines, non ſunt diſperſi. Quando autem
ſunt moti ab oriente, & ait homo ad proxi-
Gen.11.4. mum ſuum : *Venite, ædificemus civitatem, &*
turrem, cujus caput pertingat vſque ad cœlum;
Gen.11.7,9. Deus locutus eſt, dicens : *Venite, deſcenda-*
mus, & confundamus ibi linguas eorum. Et poſt
puſillum ſubinfert : *Et diſperſit eos Deus inde*
à facie omnis terræ. Populus quoque Iſraël
antequam peccaret, in Iudæâ erat; poſt
peccata in vniverſum orbem diſperſus eſt.
Tale mihi quiddam & de bonis hominibus
intellige. Eſt quædam Eccleſia primitivorum, eorum ſcilicet qui conſcripti ſunt in
cœleſtibus, vbi mons Sion, & civitas viventis Dei Hieruſalem cœleſtis. Beati qui illuc
congregabuntur. Peccatores autem dividentur ab invicem, vt etiam in hoc excruciatione pariter torqueantur. Scio quoſdam
Reges, eos qui imperio ſuo inſidiati ſunt ad
deſertas inſulas deportare ſolitos, & pro
magnis ſupplicijs hoc jubere, ne in vno lo-
* l. fe pœnam co exilij * penuriam ſuſtineant; ſed in aliam
partem orbis vxor, in aliam liberi exterminentur, vt ne in calamitatibus quidem ſuis

A τούτους τοὺς ἁμαρτωλοὺς γελοιοτάτη γὰρ εἰ εἰπωσι πρὸς σε. μὴ γνόντες ὃ γνωσόμεθα, ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου; καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς τάδε λέγει κύριος. ἰδοὺ ἐγὼ πληρῶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν ταύτην, καὶ τοὺς βασιλεῖς τοὺς καθημένους ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ ὅτι ἐξέστησε αὐτόν, καὶ τοὺς ἱερεῖς· καὶ οὐδενὸς φείσεται ὁ μόνων κολάζειν. οὐκ ἐπὶ προφήτης τις ἐλεγμάτισεν, ἐχθὲς καὶ ἁμαρτήματα, ὃ πληρωθήσεται τῶν λεγομένων ἀπειλῶν· οὐκ ἐπὶ ἱερεύς τις ἐλεγμάτισε, καὶ ἔδοξεν ἀποχρῶν ὀνόματος ἔχειν τιμωτέρας τοῦ τοῦ ὅλου, φείσεται αὐτοῦ ὁ θεὸς, ὥστε αὐτὸν μὴ κολασθῆναι ἁμαρτήσαντα· τοῦ δὲ περὶ οἰκείων ἀναγεγραμμένα, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἐγράφη δὲ ἡμᾶς, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν· εἴ τις ἐν καὶ ἐν τύποις τοῖς ἱερεῦσι. δείκνυμι δὲ τοὺς προεσβυτέρους ἡμᾶς. ἢ ἐν τούτοις τοῖς περιεστῶσι τὸν λαὸν λειτουργοῦς. λέγω δὲ τοὺς διακόνους. ἁμαρτάνει, ἵξει τοῦ τῶν τῶν κόλασιν· ὡς πάλιν βλασφημίας τινὸς

B

B εἰσὶν ἱερατικαὶ, περὶ ὧν θεὸς διδόντος ὁ μακαρίων, ἀλλὰ μὴ τῶν ἐξέτασιν τοῦ λόγου τοῦ προφητικοῦ, εἰσόμεθα ἀναγινωσκομένων τῶν ἀριθμῶν. περὶ γὰρ ἱερέων οἰκεῖά τινα μνήσει λέγων· καὶ τοὺς ἱερεῖς ἐν, καὶ τοὺς προφήτας, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλὴμ, φησὶν ὁ θεὸς, πληρῶ μεθύσματος, καὶ διασκορπῶ αὐτοὺς, ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ· καὶ ταῦτα δὲ ὅταν νοήσωμεν· τοὺς μὲν δικαίους σωιάγει ὁ θεὸς, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς διασκορπίζει· διὰ τοῦτο καὶ νῦν μὲν οὐκ ἐκινήθησαν ἀπὸ ἀνατολῶν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ ἐσκόρπισεν αὐτοὺς ὁ θεός. ὅτε δὲ ἐκίνησαν ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ εἶπεν ἄνθρωπος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ· δεῦτε, καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν, καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ. φησὶν ὁ θεὸς περὶ τούτων· δεῦτε, καὶ καταβαίνοντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν. καὶ συγχεῖται ἕκαστος, καὶ ὅτι τινὰ τῆς γῆς τόπον διασκορπίζεται· καὶ ὁ λαὸς δὲ ὁ τοῦ Ἰσραὴλ μὴ ἁμαρτάνων μὲ, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν. ἁμαρτήσας δὲ διασκορπίζεται, ἔστιν ἀπὸ τοῦ οἰκουμένης, καὶ διασπείρεται πανταχοῦ· τοιοῦτόν τι μοι τέον καὶ περὶ πάντων ἡμῶν· ἔστι τις ἐκκλησία πρωτοτόκων

D

E

ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, ὅπου σιὼν ὄρος, καὶ πόλις θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλὴμ ἐπουράνιος. οἱ μακάριοι ἐκεῖ συναχθήσονται, ἵνα ὁμοῦ ὦσιν· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ κολάζονται, τοῦ μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων οἱ ἁμαρτωλοί· οἶδά τινας ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὑπὲρ κολάσεως βασιλικῆς τινὰ πεῖν βασιλείαν, καὶ διασκορπίσαντας ἐνταῦθα μὴ τὴν γυναῖκα, ἐνταῦθα δὲ τὸν ἕνα υἱὸν, εἶπα ἀλλαχοῦ τὸν ἕτερον. ἵνα μηδὲ ἐν τῇ συμφορᾷ ἀπολαύσωσιν

σωσιν ἡ μητὴρ τοῦ υἱοῦ, ἢ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ· A perfruantur solatio, aut pater filij, aut mater filiæ, aut frater fratris. Simili modo & peccator per quandam dispensationem Dei majora solitudinis tormenta perpetitur, si solus in exilium relegetur, vt emendatus in statum pristinum redeat. Et quomodo tu propinquos vel liberos tuos non in * forti ictu, & irrationabili coërces ira, sed per verba reducere quæris ab errore, in quem incubuerant: sic Deus eos qui non poterant sermone converti, doloribus & tormentis ad id retrahit quod fuerunt, secundum Scripturam dicentem: *Per omnem dolorem & flagellum emendabis Hierusalem.* Vt igitur crescat dolor pœnæ corripientis, ij qui corripiuntur ab invicem separantur. Nam quodammodo levius fit supplicium, si plures in eodem loco constituti, mutuis se consolentur alloquijs. Si autem necesse est aliam quoque rationem divisionis malorum introducere, etiam hanc exhibebimus. Mali cum simul fuerint, ea quæ mala sunt cogitant, & in pristina nequitia perseverantes, augent peccata peccatis; quomodo è contrario boni cum simul fuerint, de honestis sermocinantur. Dissolvitur ergo, & ad nihilum deducitur nequam cogitatio, cum non habuerit allocutionem alterius nequioris. Idcirco per dispensationem Dei providetur pessimos à pessimis separari. Iustum quoque & commodum est, vt à pristinis sceleribus ipsa solitudine & penuria consortij aliquando desistant. Hæc de eo quod dictum est: *Et dispergam illos, virum & fratrem eius, & patres eorum, & filios eorum in idipsum, dicit Dominus: Non vequiram, & non parcam, & non miserebor ab interitu eorum.* His & istiusmodi sermonibus Hæretici assurgunt dicentes: Videsne qualis sit error Prophetarum, & legis Deus quid loquatur? *Non parcam & non miserebor ab interitu eorum.* Quomodo potest iste bonus esse? Accipiam ergo exemplum judicis boni pro vtilitate communi quibusdam non miserentis, vt perspicere possimus, quomodo multis parcens, vni non parcat Deus: accipiam & medici, ostendens eum vni membro non parcere, vt membris omnibus parcat. Verbi quoque gratia dictum sit: Habeat judex propositum, quietem civitati, & pacem genti, cui præsidet, providere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer; ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur vt senectutis suæ misereatur; & ex alio vxor ne virum suum interficiat, lacrymabili voce deploret; circumstent & parvuli liberi citò orbi futuri: quid faciet judex? miserebitur latronis, annon? quid in commune

* MSS. R. fortuita

ποιεῖτον πινὰ καὶ ὅτι τοῦ ἀδίκου· πικρότερόν πινος γοῦσαθαι σε δεῖ τὸ ἀμφοτέρων διοικονομούμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα παιδευθεὶς σωθῇς· ὥσαυτῶς γὰρ βασανίσας ἁπλῶς θέλων τὸ κολαζόμενον ὑπὸ σοῦ οἰκέτου ἢ υἱὸν κολάζεις, ἀλλ' ἵνα τοῖς πόνοις αὐτὸν ἐπιστρέψῃς. ὅπως καὶ ὁ θεὸς τοὺς μὴ ἐπιστρέφοντας τοῦ λόγου, τοὺς μὴ θεραπευθέντας παιδεύσῃ, τοῖς ἀπὸ μαθημάτων πόνοις, ἐπεὶ παιδεία τοῦτο βάλλει ἃ τοῦτο βάλλει, καθὼς εἰρημένον· διὰ παντὸς πόνου καὶ μάστιγα παιδευθήσῃ Ἱερουσαλήμ· ἵν' οὖν αὐξήσῃ ὁ παιδευόμενος πόνος, διαστρεφόμεθα οἱ πονοῦντες ἀπ' ἀλλήλων, ὡς μὴ εἶναι ἅμα τόνδε καὶ τόνδε. ἐλύετο γὰρ ἂν ὁ σφοδρὸς τοῦ πόνου διὰ τὴν τοιαύτην ἑνὸς ἐκείνου πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου· εἰ δὲ δεῖ τοιαύτην τοῦ λόγου καὶ ἄλλην αἰτίαν τοῦ διαστρέφεσθαι· καὶ τοῦτο παραδώσομεν· κακοὶ συνόντες ἀλλήλοις τὰ κακὰ σκοποῦσι καὶ αὔξουσιν. ὥσαυτῶς οἱ ἀγαθοὶ συνόντες ἀγαθοῖς τοῖς ἀγαθῶν σκέπτονται. καὶ καταλέγοντα· καὶ διαφεῖται, ἡ κακὴ βουλὴ ἐρρύσασα καὶ μὴ τοῦ ὁμοίου, ὅτε διαστρέφονται ἀλλήλων οἱ μεταθήκοι· διὰ τοῦτο οἰκονομεῖ ὁ θεὸς, μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων τοὺς φαύλους. τάχα καὶ αὐτῶν τρόπον, ἵνα μὴ συναυξήσῃ αὐτῶν ἡ κακία, ἀλλὰ μειωθῇ διαλυομένη· τοῦτο διὰ τὸ· σκορπίσω αὐτοὺς, αὐδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ὅτι ὁ αὐτὸ, λέγει κύριος· οὐκ ἐπιποθήσω, καὶ οὐ φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν· τοῖς τοιούτοις ῥήτοις ἐπιβαίνουσι οἱ ἀπὸ τῆς αἱρέσεων λέγοντες· ὁρᾶς τὸν δημιουργὸν οἷος ἐστι, καὶ τὸν τῆς προφητείας θεόν, ὃς φησιν· οὐ φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν; πῶς δυνάται εἶναι εἷς ἀγαθός; ἐὰν δὲ λάβω παράδειγμα τοῦ ὅτι καλῶς τοῦ κοινοῦ οὐκ οἰκτειρήσαντα κεφαλῆς, δυνήσομαι ἀπὸ τοῦ παραδείγματος πεῖσαι, ὅτι πολλῶν φειδόμενος, οὐ φείδεται ἑνὸς ὁ θεός· λείψομαι δὲ παραδείγμα καὶ * ἰατρικὸν δεικνύς, ὅτι φειδόμενος τοῦ ὅλου σώματος οὐ φείδεται μέλους ἑνός. οὕτω δικαστὴς ὁ προκείμενον τοῦτο τῶν εἰρήνην δημιουργήσαι, καὶ καταπαύσαι τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν ἔθνεσι τὰ συμφέροντα. προσελθοῦσα δέ τις προσαγόμενος φονεὺς ἀφεῖναι τὸν ὄμμα, καὶ καλὸς ἰδέσθαι. μητὴρ προσελθοῦσα ἐλεεινὸς προσφέρουσα λόγοις τοῦ δικαστοῦ, ἵνα ἐλεήσῃ αὐτὸν ὁ γήρας. ἡ γυνὴ τοῦτο τοῦ ἀναξίου ἐλεηθῆναι παρακαλεῖται, εἰ αὐτοῦ τὸν κοινὸν ἀφεθήσεται δέδοται· ὅτι τοῦτο τί συμφέρει τοῦ κοινοῦ; ἆρα ἐλεηθῆναι τοῦτον, ἢ μὴ ἐλεηθῆ-

* ἰατρικὸν

Q

Ieremi. 23. 14

expedit civitati? Si misertus fuerit, revertetur homicida ad pristinum scelus: sin verò in judiciaria severitate* permanserit, vnus homo interibit, & vniverso populo providebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans ejus noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? quis malorum, qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non invadet tempus, vt expleat quæcunque voluerit, & præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpe accidentia possumus considerare. Peccavit quispiam, & post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frænis sceleribus panditur via. Sin verò cum rationabili deliberatione, non vt misericors, nec rursum vt crudelis judex, sed & quasi vni providens, & de omnium salute pertractans consideraverit populi damnum in vnius venia, haud dubium est quin faciat eijci vnum de Ecclesia, vt multos salvet incolumes. Age nunc considera mihi & medicum, si cessaverit à sectione ejus vulneris, quod secandum est, si non vsserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remediis cõsequuntur, quomodo crescat infirmitas, & in deterius* vetus humor exuberet. Si verò (vt ita dicam) temerarius ad cultus sector accesserit, & inusserit plagam, curat eum qui secatur & vritur, quia paululum severitatis assumpsit, licet visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Ita & Deus non vnum hominem, sed vniversum curat orbem, cœlestia atque terrena, & omnia vbique dispensat. Et cum hoc provideat, quod vni commodum sit, multo magis providet quid toti mundo conducat, & hominibus vniversis. Providet quidem & ea quæ vni expediunt, verum ita ne vnius vtilitas omnium damno sit. Idcirco & ignis æternus præparatus est, & gehenna, & tenebræ exteriores: quæ omnia non tam ob eum qui puniendus est, quam propter vniversos homines constituta sunt. Si autem vis hujus rei testem accipere Scripturam, quod in aliorum eruditionem, licet jam desperabiles sint peccatores, & à curatione penitus alieni, torqueantur; audi Salomonem in Proverbiis dicentem: *Pestilente flagellato imprudens callidior erit.* Non eum qui flagellatur dixit callidiorem futurum, & sapientiorem propter castigationem suam, sed insipientem à stultitia ad prudentiam converti propter supplicia pestilentis: hoc quippe ex ipso nomine calliditatis significatur, & converti eum à calliditate, dum alios cernit propter ea, quibus ipse obnoxius est, peccata cruciari. Igitur prodest nobis, si tamen digni sumus salute, vt alij in vtilitatem no-

* MS. R. peremeric

* MSS. R. veternus

Prov. 19. 25

ναι; ἀλλὰ ἐλεηθεὶς μὲ ὀπὶ τὰ αὐτὰ ἐπανελθόσεται. μὴ ἐλεηθεὶς ὁ αὐτὸς μὲ ἀποθανεῖται, ὁ δὲ κοινὸν βελτιωθήσεται· ὅτιος ὁ θεὸς ἐὰν φείσῃ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ ἐλεήσῃ αὐτὸν, καὶ οἰκτιρήσῃ ὡς μὴ κολάσαι αὐτὸν· τίς ἂν ὑπιτιμήσεται τῇ φαύλων, καὶ διὰ τὰς φύσεις τῆς κολαστηρίων παυόμενος τῆς ἁμαρτημάτων οὐκ ὑπιτιμήσεται, ὁ χείρων ἔσται; τοιαῦτα δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γινόμενα ἔστιν ἰδεῖν· ἡμάρτή τις, ἐδεήθη μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τῆς κοινωνίας. ἐὰν τάχιον ἐλεηθῇ, ὑπιτείθεται τὸ κοινὸν, αὐξεται ἡ ἁμαρτία ἑτέρων· ἐὰν δὲ λογισμῷ οὐχ ὡς ἀνελεήμων, οὐδ' ὡς ὠμὸς δικαστὴς, ἀλλ' ὡς προνοούμενος τοῦ ἑνὸς, πλεῖον δὲ προνοούμενος τῆς πολλῶν τοῦ τὸ ἕνα, σκεψάμενος τὴν ἐπιμέλειαν ζημίαν τοῦ κοινοῦ ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ ἑνὸς καὶ τῆς συγχαρήσεως τοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ· δῆλον ὅτι ποιήσει ἐκβαλεῖν τὸ ἕνα, ἵνα σώζῃ τοὺς πολλούς· ἴδε μοι καὶ ἰατρὸν, ἐὰν φείσεται ἢ τοῦ τέμνειν ὅτι χρὴ τέμνειν, ἐὰν φείσεται τοῦ καυτηριάζειν διὰ τοὺς πόνους τοὺς ἐπακολουθοῦντας τοῖς τοιούτοις βοηθήμασι, πῶς ἔσται ἡ νόσος αὔξεται, καὶ χείρων γίνεται. ἐὰν δὲ πολυπραγμονήσῃ τῇ τιμῇ καὶ τῇ κρίσει, προσπεσὼν διὰ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι, διὰ τὸ δοκεῖν μὴ οἰκτίρειν, οὐκ εἶδον τὸ καυτηριαζόμενον, καὶ τὸ τεμνόμενον· ὅτιος καὶ ὁ θεὸς οὐχ ἕνα αὐθεστὸν οἰκονομεῖ, ἀλλ' ὅλον τὸ κόσμον οἰκονομεῖ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ ἐν τῇ γῇ πανταχοῦ δίκαιος. σκόπει δὲ τί συμφέρει ὅλῳ τοῦ κόσμῳ, καὶ πᾶσι τοῖς οὖσι κατὰ δυνατόν. σκόπει καὶ ὃ συμφέρει τοῦ ἑνὶ, ἵνα μὴ τοῦ ὅλου τὸ ζημία τοῦ κόσμου τὸ τοῦ ἑνὸς συμφέρον· διὰ τοῦτο καὶ πῦρ αἰώνιον ἡτοίμασται, διὰ τοῦτο καὶ γέεννα ἠνοίγη, διὰ τοῦτο ἔστι καὶ σκότος ἐξωτερον, οὐ χρεία οὐ μόνον διὰ τὸν κολαζόμενον, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τὸ κοινόν· εἰ δὲ θέλεις τὴν γραφὴν μάρτυρα λαβεῖν, ὅτι καὶ εἰς ἑτέρων παίδευσιν οἱ ἁμαρτανοὶ κολάζονται, κἂν ὅτι ποτε ἀπεγνωσμένοι ὦσι περὶ θεραπείας. ἄκουε σολομῶντος ἐν ταῖς παροιμίαις λέγοντος· λοιμῷ μαστιγωμένῳ ἄφρων πανουργότερος ἔσται· οὐκ αὐξῶν τὸν μαστιγούμενον εἴπεν ἔσεσθαι πανουργότερον καὶ φρονιμώτερον διὰ τὰς μάστιγας· ἀλλὰ τὸν ἄφρονα φησὶ μεταβάλλειν ἀπὸ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν διὰ τὰς παραγενομένας τοῦ λοιμοῦ μάστιγας· τοῦτο γὰρ σημαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκδιδάσκει τὸν πανουργίας. καὶ μεταβάλλει διὰ τὸ βλέπειν ἑτέρους μαστιγουμένους ὁ ἄφρων· οὐκοῦν συμφέρει ἡμῖν, ἐὰν γε σωτηρίας ἀξιοι γινώμεθα δι' ἄλλων κολα-

ζομένων, ἢ ἄλλων κόλασις· καὶ ὡς σωτήρ-
κε δὲ τὸ παράδοξον τοῦ ἰσραὴλ τῇ σωτηρίᾳ τῶν
ἐθνῶν. ὅπως σωθείη ἡ κόλασις τῇ ἑτέρων σω-
τηρίᾳ· διὰ τοῦτο ἀγαθὸς ἂν ὁ θεὸς φησιν· οὐ
φείσομαι, καὶ οὐκ οἰκτιρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς
αὐτῶν· παρεγεγραμμένου δὲ τοῦ ἑνὸς κεφαλαίου,
ἑδωμεν καὶ ἑτέραν τίμιας διδάσκει· ἀκούσατε, καὶ
ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε, ὅτι κύριος ἐλά-
λησε· δότε τῷ κυρίῳ θεῷ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ
συσκοτάσαι, καὶ πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πό-
δας ὑμῶν ἐπὶ ὄρη σκοτεινά· καὶ ἀναμείνετε εἰς
φῶς· καὶ οὐκεῖ σκιὰ θανάτου, καὶ τεθήσονται εἰς
σκότος· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύ-
σεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως. καὶ
καταξεῖν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, διότι
συνετρίβη τὸ πίμιον κυρίου· τίνος αὐτοὺς
βλέπει ἀκοῦσαι, καὶ ἐνωτίσασθαι, οὐκ* ἀρ-
κεμένους, οὔτε τοῦ ἀκούειν αὐτοὺς μόνον, οὔτε
τοῦ ἐνωτίζεσθαι. διό φησιν· ἀκούσατε, καὶ
ἐνωτίζεσθε· εἶπα μὴ τοῦτο προσάσει αὐτοῖς
μὴ ἐπαίρεσθαι. καὶ διδάσκει ὁ ποιητέον· τί δὴ
τὸ ἀκούσαι, καὶ τί τὸ ἐνωτίσασθαι ἀπ' αὐτῆς
τῆς λέξεως καταγνώσωμεν· τὸ ἐνωτίσασθε εἰς τὰ
ὦτα δέξασθε. καὶ τὸ ἀκούσατε πρὸς ἀπαφρο-
σύνην λέγεται τοῦ, ἐνωτίσασθε, μήποτε δοῦν,
εἰς τὴν ἀφροσύνην δέξασθε· καὶ ὅτι τῶν λεγο-
μένων ἐν ταῖς γραφαῖς, ἃ μέν ἐστιν ἀπόρρητα τε καὶ
μυστικώτερα. ἃ δὲ αὐτόθεν χρήσιμα τοῖς νοῦ-
σι· περὶ μὲν τῶν ἀπορρητοτέρων οἴμαι λέγεται τὸ·
ἀκούσατε. περὶ δὲ τῶν αὐτόθεν χρησίμων, καὶ χρεῖς
ἑρμηνείας δυναμένων ὠφελῆσαι τὰ ἀκούον-
τα, τὸ· ἐνωτίσασθε· ὅλως δὲ τὸν γραφῶν
ἐὰν ἐξετάσωμεν, ἐρεῦμεν δόκιμοι γενόμενοι τρα-
πεζῖται· τοῦτο μὲν ἀκούσατε, τοῦτο δὲ ἐνωτίσασθε
δέχεται· ἐπὰν ἐπακούσωμεν, καὶ ἐνωτισώμεθα,
προσπάσει ἡμῖν· καὶ μὴ ἐπαίρεσθε· πᾶς γὰρ
ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· καὶ ὁ σωτὴρ δὲ ἐν
τοῖς λόγοις· μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραΰς εἰ-
μι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. καὶ εὑρήσετε ἀνά-
παυσιν τῇ ψυχαῖς ὑμῶν, διδάσκει ἡμᾶς τὸ μὴ
ἐπαίρεσθαι· μὴ γὰρ τῶν ἄλλων αἰσχρότερον.
καὶ τοῦτο τὸ ἁμάρτημα πολὺ ἐν ἡμῖν ἐστιν,
ὅτε μὲν γὰρ πάνυ ἀληθῶς ἐπαιρομένοις, καὶ ἐφ'
ὧν οὐδὲ κτὶ τὸ ποσὸν ἐπαίρεσθαι χρή. ὅτε μὲ
μὴ πιθανότητος, ὅτι εὔλογον τὸ ἐφ' ὃ ἐπαιρό-
μεθα, ἢ μὴν ὑμεῖς καὶ ἐπ' ἐκείνῳ τὸ ἐπαίρε-
σθαι· ὃ δὲ λέγω ὅπως ἔσται σαφές· εἰσί τινες
ἐπαιρόμενοι, ὅτι εἰσὶν υἱοὶ ἡγεμόνων, καὶ ὅτι
γένους εἰσὶ τῶν ἀπὸ κοσμικῶν ἀξιωμάτων με-
γάλων. οἱ τοιοῦτοι δὴ ἀπερισκέπτῳ τῷ πρόγ-

A stram torqueantur. Et quomodo vtile fuit peccatum Israël in salutem Gentium, sic vtilis est quorundam pœna aliorum saluti. Et ideo bonus & clemens Deus: *Non parcam*, inquit, *& non miserebor ab interitu eorum.* Circumscripto autem hoc capitulo, videamus subsequens Scriptura quid doceat: *Audite & auribus percipite, & nolite extolli, quoniam Dominus locutus est. Date Domino Deo vestro gloriam priusquam obscuret, & priusquam offendant pedes vestri super montes tenebrosos, & sustinebitis lumen, & illic vmbra mortis, & ponentur in tenebras. Si non audieritis occulte plorabit anima vestra à facie contumeliæ, & deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini.* Eosdem vult audire, & auribus percipere, non contentus, neque auditione solummodo, neque aurium perceptione; propter quod ait: *Audite & auribus percipite, &* quod his majus est, *nolite extolli*, & reliqua quæ sequuntur. Quid est ergo audire, & quid est auribus percipere, ex ipsis sermonibus consideremus. Auribus percipere est (vt mihi quidem videtur) auribus quæ dicuntur audire. Quod autem præcedit, *Audite*, si ad distinctionem eius præcepti dicitur, * quod postea infertur, *auribus percipite*, hoc imperat vt in mentem & sensum ea quæ dicuntur, excipiant. Neque verò hoc solum in loco, sed in omni Scriptura sunt quædam & facilia & promta ad intelligendum, quæ statim vt lecta fuerint, vtilitatem legentibus tribuunt. Sunt alia secretiora & ineffabilia, & (vt ita dicam) quibusdam obscuritatibus involuta. De his igitur quæ latent & expositione indigent, arbitror nunc dictum esse: *Audite*: de his autem quæ sine scrupulo interpretantis auditori commoda sunt: *Auribus percipite.* Percurramus vniversas Scripturas, & probati nummularij effecti dicamus, hoc audire debemus, hoc auribus percipere. Denique cum audierimus & perceperimus auribus quæ dicuntur, non elevemur: *Omnis quippe qui se humiliat exaltabitur*: Et Salvator noster, dicens: *Discite à me quia mihi sum, & humilis corde, & invenietis requiem in animabus vestris*: docet nos ne extollamur. Nam cum multis vitiis genus vexetur humanum, hoc peccato vel maximè premitur. Nec vnus est modus superbiæ. Alius irrationabiliter, & stultorum more in iis effertur, quæ magis pudore digna sunt, aut certè modum elationis excedit. Alius quasi verisimulatione seductus super iis elevatur, quæ sibi digna gloria putat, cum & in talibus periculosum sit gloriari. Exemplum assumam, quo fiat manifestius. Sunt quidam in eo se jactantes, quia filij regum sunt, & nobili familia nati. Istiusmodi homines ne vmbram quidem & imaginem elationis suæ

Ierem. 13. 15, 16, 17.

Luc. 18. 14.

Matth. 11. 29.

* MSS. R. vt postea inferat

* χ. ἐρκόμενοι

Q ij

possunt ostendere. Sunt alij qui de eo sublevantur, quia potestatem habent occidendi homines; & , vt ipsi putant, ea fulti sunt dignitate, vt quorum velint capita secent. Horum gloria in confusione sua est. Alij super divitiis sibi applaudunt, non his veris, sed iis divitiis quæ deorsum sunt. Alij superbiunt super domo splendida, super possessionibus multis, in quibus vniversis non est penitus gloriandum. Quod autem verisimile & dignum judicatur, vt quidam putant gloriandum est cum aliquis ob sapientiam suam elevatur, aut conscius sibi est quia decem jam annis res venereas non tetigerit, sive ab infantia integer, castusque permanserit. Rursumque alius erigitur, quia vincula pro Christo portaverit. Recta quidem videntur hæc omnia, & subijcienda quadam persuasione ad gloriandum; sed ne in his quidem (si tamen sequimur veritatem) rationabiliter quis effertur, quia & in rebus bonis gloriandum est sine discrimine. Paulus habuit materiam elationis, habens in se visiones, revelationes, signa, virtutes, propter labores quos Christi caussa perpessus est, propter Ecclesias quas constituit, contendens vbi Christus non erat nominatus, ibi jacere fundamentum. Hæc omnia materiæ erant gloriationum, & si sic expedit dicere, verisimilis caussa quæ honestam subijceret jactationem. Sed quia ne in talibus quidem sine periculo est sublevari, benignus & providus Pater quomodo ei largitus est revelationes, & gratias differentes, sic ad tuitionem donorum suorum tradidit Angelum Satanæ, vt eum colaphizet, ne extolleretur: & propter hoc ter Dominum rogavit, scilicet vt ab eo discederet Angelus Satanæ, qui juxta dispensationem ei appositus fuerat. Sed respondit ei Dominus (dignus quippe erat responsione Paulus) & dixit ad eum: *Sufficit tibi gratia mea, virtus enim in infirmitate perficitur.* Super nullo igitur gloriandum est. Sequitur quippe ruina jactantiam, Scriptura dicente: *Ante contritionem elevatur cor viri, & ante gloriam humiliatur.* Et hæc quidem dicta sunt de eo quod ait: *Audite & auribus percipite, & nolite extolli, quoniam Dominus locutus est.* Videamus autem & cætera: *Date Domino Deo nostro gloriam, priusquam obscuret, & priusquam offendant pedes vestri super montes tenebrosos, & sustinebitis in lumen.* Eum qui daturus est gloriam Deo, vult dare in lumine, quasi jam non possit gloriam prædicare, cum tenebræ ortæ fuerint. Quando tenebrescit, & quando non sunt tenebræ? Ope-

2. Cor. 12. 7.

1. Cor. 12. 9.

Prov. 18. 12.

Ier. 12. 16.

A μετ ἀλλοφόρου ἐπαιρόμενοι, οὐδὲ πιθανότητα οὐλόγου ἔχουσι τοῦ καυχωμένου αὐτοὺς ὅτι δ ἐπαίρεσθαι· εἰσὶν ἐπαιρόμενοι, ὅτι οἰκήσουσι, τοῦ παρ αὐτοῖς καλλωπίου, τοιούτου τοιαύτου, ὥστε ἀποτελεῖν αὐξήσεων κεφαλάς. ἡ δόξα τοῦ τοιούτου ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν ἐστιν· ἄλλοι ὅτι πλούτῳ ἐπαίρονται οὐκ ἀληθινῷ, ἀλλὰ τῷ κάτω· καὶ ἄλλοι ἐπαίρονται, φέρ εἰπεῖν, ὅτι τῷ οἰκίαν ἔχειν καλὴν ἢ ἀγρὸς πολλοὺς· οὐδὲν τόπον ἔστι λόγου ἄξιον, ὃ χρὴ ἐπαίρεσθαι ὅτι τοῖς τόποις· ὃ πιθανὸν ἢ τοῦ τὸ ἐπαίρεσθαι, ὅταν τις ἐπαίρηται ὅτι σοφός ἐστι, καὶ ἐπαίρεται σωφρονεῖν ἑαυτῷ, ὅτι ἤδη ἀπὸ δέκα ἐτῶν οὐχ ἥψατο ἀφροδισίων, ἢ καὶ ὅτι παῖς ὢν οὐχ ἥψατο· καὶ πάλιν ἄλλος ἐπαίρεται, ὅτι δεσμοὺς ἐφόρεσε τοῦ ἀεὶ χριστοῦ· πιθανότης μὴ ἐστιν ἐν τούτῳ ὑποκείμενα, ὅτι οὐλόγως τοῦ ἐπαίρεται· πολλῷ ἧττος οὐκ ἔστιν οὐδὲ ὅτι τοῖς οὐλόγως ἐπαίρεσθαι· παῦλος εἶχε τοῦ ὕψους τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν διὰ τὰς ὀπτασίας, διὰ τὰ ὁράματα, καὶ διὰ τὰ τέρατα καὶ σημεῖα, διὰ τοὺς κάματους οὓς ἔκαμεν ὑπὲρ χριστοῦ, διὰ τὰς ἐκκλησίας ἃς ἔπηξε φιλοτιμούμενος, ὅπου μὴ ὠνομάσθη χριστὸς θέμενος ἐκκλησίαν. ταῦτα πάντα οὐλλω τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν εἶχε * λόγον μὴ πιθανότητος τοῦ ἀεὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι ὅτι κοινῶς αὐ ἔδοξέ τοιν ἐπαίρεσθαι αὐτόν· ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ οὐδὲ ὅ ὅτι τοῖς τοιούτοις ἐπαίρεσθαι ἀκίνδυνον ἐστιν· ὁ χριστὸς πατὴρ, * ὃς ἐδωρήσατο αὐτοῖς ὀπτασίας καὶ ὁράματα, * δοῦ αὐτοῖς ἐν χαρίσματος μέρα ἔδωκεν ἄγγελον σατᾶν, ἵνα αὐτὸν κολαφίσῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται. καὶ ἀεὶ τοῦ τοῦ τοῦ τὸ κύριον παρεκάλεσεν, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' αὐτοῦ ὁ ἄγγελος τοῦ σατανᾶ. ὁ κατ' οἰκονομίαν, ἵνα μὴ ἐπαίρηται, δοθεὶς αὐτοῦ. καὶ ἀπεκρίνατο αὐτῷ ὁ κύριος. ἄξιος γὰρ ἦν ἀποκρίσεως κυρίου ὁ παῦλος. καὶ εἶπεν αὐτοῦ· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δυνάμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται· ἐπὶ οὐδενὶ οὖν δεῖ ἐπαίρεσθαι. ἀκολουθεῖ γὰρ πεσεῖν τῷ ἐπαίρεσθαι, καὶ τὸ· πρὸ συντριβῆς ὑψοῦται καρδία ἀνδρός, καὶ πρὸ δόξης ταπεινοῦται· ταῦτα μὲν εἰς τὸ· ἀκούσατε, καὶ ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε· ὅτι κύριος ἐλάλησεν· ἴδωμεν καὶ τίνα κελεύει ἡμᾶς μὴ ταῦτα ποιεῖν· δοτε, φησὶ, κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά, καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς· τὸν διδόντα δόξαν τῷ θεῷ, θέλει διδόναι δόξαν τῷ θεῷ φωτὸς ὄντος. ὡς ἂν δυναμένης δόξης ἀπαγγέλλεσθαι τοῦ θεοῦ, ἐπὰν συσκοτάσῃ, καὶ σκότος· πότε οὖν συσκοτάζει, καὶ πότε συσκοτασμὸς ἂν γένοιτο; ἐργάζεσθε

B

C

D

E

ὃ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστιν, ἐὰν ἔχῃς ἐν σοὶ τὸ εἰπόντα· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. ὅσον τοῦτο σοι ἀνατέλλει, δόξαζε τὸν θεόν· ἴσθι γὰρ ὅτι δυνάμει λέγεται σκοτασμός τις, καὶ χρὴ μὴ μείναι τὸν σκοτασμὸν τοῦτον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ σκοτάσαι, τὴν δόξαν δίδοναι τῷ θεῷ· πάλαι γὰρ τὸ γεγραμμένον χρηματίζει μοι λέξει διαρρήξεως εἰρημένη· ἕως τοῦ σωτῆρος, ἵνα τὸ χρῆσιν· ἐργάζεσθε ἕως ἡμέρα ἐστίν. ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι· ἡμέραν ἐκεῖ ὀνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον· ἀλλὰ ἀναγκαίως προσέθηκα ὃ ἐκεῖ· οἶδα γὰρ ἐν ἄλλοις ἄλλα πάλιν δηλούμενα· ἡμέραν δὲ ὀνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον, σκότος δὲ καὶ νύκτα, τὴν συντέλειαν αἰῶνος· ἵνα τί γὰρ ὑμῖν ἐστι ζητεῖν ἡμέραν κυρίου; καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος, καὶ οὐ φῶς, φησὶν ἀμὼς ὁ προφήτης· ἐὰν ἴδῃς τι τὸ σκυθρωπὸν μὴ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου, ὃ ἐπακολουθεῖ, ὡς ἀεὶ παντὶ τῷ γένει τῷ ἀνθρώπων κολαζομένων ὅτι τοῖς ἡμαρτημένοις, ὅλῃ ὅτι συνεσκότασε τότε τὸ πρόσχον. καὶ οὐκέτι οὐδεὶς δύναται δοξάζειν τὸν θεόν· εἰ γὰρ καὶ τοῖς δικαίοις προσέταξεν ὁ λόγος θεοῦ λέγων· βάδιζε λαός μου, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς μου. ἅμα γὰρ ἐν τούτοις, εἴ τις δύναται, τηρείτω ὅτι εἴρηκε μικρὸν ὅσον ὅσον· ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ μικρὸν ὅσον μικρὸν ἐστὶ θεοῦ, οὐκ ἔστι μικρὸν ἀνθρώπῳ. χρὴ γὰρ βλέπειν ὅτι ἑκάστῳ ἐστί τι μικρὸν καὶ μέγα. καὶ ἀπὸ παραδείγματος παρεκτήσω ὅτι ἑκάστῳ ἐστί τι μικρὸν καὶ μέγα· ἑκάστῳ ζώῳ μικρὰ τροφὴ ἡ τοσήδε, ὡς πρὸς σύγκρισιν τῆς συστάσεως αὐτοῦ, καὶ πολλὴ τροφὴ τοσήδε ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν πάλιν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. καὶ ὅπως ὁ μικρὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλῳ ζώῳ μέγα ἐστί· ὁ μικρὸν, φέρ' εἰπεῖν, ἀδόλι, πολύ ἐστι παιδίον· ὅπως μικρὸς χρόνος ἐστὶ τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπίνης πᾶς καὶ ὁ τὸν πολυχρονίου ὡς πρὸς ὅλον τὸν παντὸς ἐνεστῶτος αἰῶνος· ὅπου δὴ καὶ ὁ μικρὸν τοῦ θεοῦ, πολύ ἐστιν ὡς πρὸς ἡμᾶς. καὶ αἰών ἐστιν ὅλος ὁ μικρὸν τοῦ θεοῦ· ἐὰν λέγῃται ὅτι· βάδιζε λαός μου, εἴσελθε εἰς τὰ ταμεῖα σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, ὃ μικρὸν ἐκεῖνο νομιστέον λέγεσθαι καὶ πρὸς τὴν ἀφεσιν τῶν κελευομένων βαδίζειν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμεῖα ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀφεσιν τῶν αὐτὰ προστάσσοντος, ὃ μικρὸν ἐστιν αὐτῷ, τὸ τόπῳ πολύ· εἰ γὰρ ἕως οὗ παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ, δεῖ τινας εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμεῖα ἑαυτοῦ, εἰσὶ γὰρ οἷς οὐκ ἀφίεται τὰ ἁμαρτήματα καὶ μόνον κατὰ ὅλον τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἀλλὰ καὶ παρ' ὅλον τὸν μέλλοντα, δῆλον ὅτι ὁ μικρὸν τοῖς εἰρημένοις πα-

A ramini donec lumen est in vobis. Lumen in te est, si habes in te dicentem: *Ego sum lumen mundi.* Quamdiu tibi lux ista oritur, clarifica Deum, sciens quia futuræ sunt tenebræ. Nec tibi expedit, vt eas opperiaris, sed antequam fiant, da gloriam Deo. Forsitan intelliges præsens capitulum, si te Euangelio sumpseris exemplum, quod ita contexitur: *Operamini donec dies est, venit nox quando nullus potest operari.* Diem ibi sæculum istud nuncupavit, & necessario apposui ibi. Scio quippe in aliis locis dissonantia præsentibus ex diei vocabulo significari. Diem itaque nuncupavit sæculum istud; tenebras verò & noctem, consummationem mundi, propter supplicia quæ futura sunt. Vt quid enim nobis desiderare diem Domini? *Et ista est tenebræ & non lux*, Amos, inquit Prophetes. Si consideres post consummationem mundi lugubre illud quod passurum est vniversum pene hominum genus pro his quæ peccavit, videbis quomodo tenebræ occupaturæ sint omnia, & nullus possit in illo tempore glorificare Deum. Si quidem & justis in Esaia jubetur: *Vade populus meus, in promtuaria tua intra, claude ostium tuum, & abscondere pusillum quantulum, donec ira Dei transeat.* Simul autem & in his qui potest observet, quare dixit pusillum quantulum: * quippe hoc quantulum quod pusillum est, non est pusillum hominibus. Et debemus inspicere quomodo singulis aut parum sit aliquid, aut magnum. Ad quod probandum etiam exemplo vtimur. Vnicuique animalium pro natura & modo corporis sui, aut paruus est cibus, aut magnus; & quod alij pusillum est, æque id ipsum alij multum est. Quid de animalibus loquar? in ipso quoque homine rerum differentiæ sunt. Quod viro parum est, hoc infanti superfluit. Atque in hunc modum omne tempus vitæ humanæ, etiam si centenariam excedat ætatem, ad comparationem æternitatis breve est: vnde pusillum Dei nobis multum est, & vicissim vniuersa sæcula ad Deum relata brevissima sunt. Sic ergo dicitur: *Vade populus meus, intra in promtuaria tua, claude ostium, abscondere pusillum quantulum.* Quantulum pusillum illud non ad illius naturam refertur, qui in promtuaria sua jubetur intrare, sed ejus qui jubet, cui pusillum est hoc omne quod grande est. Si enim donec pertranseat ira Dei, oportet quosdam intrare promtuaria sua; sunt autem alij quibus non sunt dimittenda peccata, non solum in præsenti sæculo, sed etiam in futuro, manifestũ

Joan. 8. 12.

Joan. 9. 4.

Amos 5. 18.

Esaiæ 26. 20.

* MS. R. Quantulũ pusillum quippe hoc, quantulum pusillum est Domini, non est pusillum hominibus *al.* quantulũ pusillum est? non est pusillum hominis.

est pusillum ad ea referendum quæ diximus.

Iertm.13.16 *Date itaque Domino Deo vestro gloriam.* Quomodo damus Domino Deo nostro gloriam? non verbis & vocibus tantum glorificandus est Dominus: glorifica eum in castitate, & justitia, & beneficentia: glorifica eum in fortitudine, patientia, pietate, sapientia,

* *f. Si fic* cæterisque virtutibus. * Sic autem est glorificandus Deus: si contraria intulero, nolo me arbitremini blasphemare. Exhibeo quippe Scripturam sensus mei testem, quomodo castus glorificet, luxuriosus inhonoret Deũ.

* MSS R. templum enim ejus quasi Rom. 2, 23. * Qui enim templum ejus quasi Nabuchodonosor destruit atque corrumpit, & secundum Apostolum * prævaricatur, & Deum inhonorat. Igitur glorificat Deum justus,

* MSS. R. per prævaricationem Deũ inhonorat contumeliis afficit quicunque peccator est; nam & illud quod quidam dubitant, an sit providentia Dei, nullam aliam ob causam nisi ob vitia nascitur. Aufer ea, abstulisti pariter & causas providentiæ destruendæ sursum ac deorsum. Qui adversum providentiam disputant, hæc dicunt: Quare tanti adulteri? quare tanti molles? quare tanti sacrilegi? quare tanti irreligiosi sunt? Atque ita contumelias in providentiam, & offensas in Deum, & criminationes in creatorem peccatores generant. Ex quibus liquido apparet alios dare Deo gloriam, alios convitium facere, dum passionibus & vitiis

Ier. 13. 16. serviunt. *Date gloriam Domino Deo vestro antequam tenebrescat, & antequam offendant pedes vestri in montes tenebrosos.* Sunt alij montes tenebrosi, alij lucentes. Veruntamen quia vtrique montes sunt magni, montes lucentes sunt Angeli Dei & Prophetæ; Moses famulus ejus, Apostoli Iesu Christi, de

Psal 86.1. 2.Cor.10.5. quibus arbitror dici: *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Montes tenebrosi sunt qui eriguntur adversus scientiam Dei. Zabulus mons tenebrosus est. Principes sæculi hujus destruuntur, montes sunt tenebrosi. Dæmonium lunatici, mons erat & tenebrosus:

Matth. 17. 19. mons erat de quo Salvator ait: *Si dixeris monti huic*: de lunatico quippe dæmonio sibi quæstio inciderat: & dicentibus Discipulis: *Non potuimus ejicere illud*, respondit Salvator: *Si habueritis fidem vt granum sinapis, dicetis monti isti*, de quo quæsistis, de quo proposuistis; *dicetis monti huic: Transmigra hinc, & transmigrabit*, idest ab homine ad locum definitum sibi. Qui ergo offendunt, non offendunt super montes lucentes, sed super montes tenebrosos, si fuerint cum zabulo, & Angelis ejus montibus tenebrosis: *Et sustinebitis in lumen.* Potest quidem aptari huic

Iertm.13.16 quod dicitur: *Date gloriam Domino Deo no-*

ρεκτίνεται· δότε δὴ κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν δόξαν· πῶς δίδομεν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν; οὐκ ἐν φωναῖς καὶ λεξιδίοις ζητῶ δοξάζεσθαι κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν δόξαν, ἀλλ' ἐν σωφροσύνῃ· ὁ διδοὺς δόξαν κυρίῳ τῷ θεῷ, δίδωσι δόξαν αὐτῷ, ἐν σωφροσύνῃ δοξάζων τὸν θεόν, ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν εὐποιΐᾳ δοξάζων τὸν θεόν· δὸς δόξαν τῷ θεῷ ἐν ἀνδρείᾳ καὶ ὑπομονῇ· δὸς δόξαν τῷ θεῷ ἐν εὐποιΐᾳ καὶ ὁσιότητι, καὶ τὸν λοιπὸν ἀρετῶν· εἰ δὲ τοῦτο ὕπνος ἐστί, καὶ ὅτῳ δοξάζει τις τὸν θεόν, εἰ καὶ εἴπω τὰ ἐναντία, μὴ δόξητέ με βλασφημεῖν. μαρτυρεῖ γὰρ τοῦ δικαίου τὸν γεωργίῳ· ὁ σώφρων δοξάζει τὸν θεόν, ὁ ἀκολασταίνων ἀτιμάζει τὸν θεόν. τὸν γὰρ ναὸν τοῦ θεοῦ ὡς ναοκορυφοῦσθαι καταστρέφει, καὶ φθείρει τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ· καὶ διὰ τὸν παραβασιῶν τὸν νόμον τὸν θεὸν ἀτιμάζει· λέξις ἐστὶ καὶ αὕτη ἀποστολική· ἀκούει ἀδοξίαν τοῦ πάθους τῷ θεῷ ὁ ἁμαρτωλός. καὶ τὰ περὶ προνοίας ζητεῖται, ὡς τινὰς διαζῆν, εἰ ἔστι πρόνοια· πρόνοια δὲ οὐδὲν ἄλλο, ὡς δίδω τὴν κακίαν· ἄνελε τὴν κακίαν, καὶ οὐ προσκόψῃς τῇ προνοίᾳ· αἴτιον γὰρ τοῖς προσκόπτοντες τῇ προνοίᾳ, ταῦτα λέγουσι· διὰ τί τοσοῦτοι μοιχοί, καὶ τοσοῦτοι μαλακοί; διὰ τί τοσοῦτοι ἄθεοι, καὶ τοσοῦτοι ἀσεβεῖς; καὶ εἰσὶν οἱ ἡδονὴ τέρπεσθαι τὴν ἀδοξίαν τῇ προνοίᾳ, τὰ προσκόμματα τῷ θεῷ, τὴν βλασφημίαν τῷ κτίστῃ· τῷ κόσμῳ οἱ ἁμαρτάνοντες διδόασι τὴν δόξαν τῷ θεῷ, οἱ τὰ ἐναντία τῇ δόξῃ τοῦ θεοῦ ποιοῦντες διὰ τὴν ἁμαρτήματων· δότε δόξαν κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά· ἔστι τινὰ ὄρη σκοτεινά· πολλοὶ ἐπ' ὄρη ἐκάπεσαν μεγάλα, ἐκάπεσαν φωτεινὰ ὄρη οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, οἱ προφῆται, μωσῆς ὁ θεράπων, οἱ ἀπόστολοι ἰησοῦ χριστοῦ· τὰ πάντα ὄρη ἐστὶ φωτεινά, καὶ περὶ τούτων νομίζω λελέχθαι ἐν τοῖς ψαλμοῖς· οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις· ποῖα δὲ ὄρη σκοτεινά; οἱ τὰ ὑψώματα ἐπαιρόντες κατὰ τὴν γνώσεως τοῦ θεοῦ· ὁ διάβολος ὄρος σκοτεινόν ἐστιν. οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, οἱ καταργούμενοι, ὄρη εἰσὶ σκοτεινά· καὶ τὸ δαιμόνιον ὁ σελληνιασμὸς ὄρος ἦν· καὶ σκοτεινὸν ὄρος ἦν, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ σωτήρ· εἴρητε τῷ ὄρει τούτῳ· περὶ γὰρ σελληνιασμοῦ τοῦ λόγου ζητοῦμεν, καὶ λέγοντες τοῖς μαθηταῖς· διὰ τί οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; ἀποκρίνεται ὁ σωτήρ· ὅτι ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, εἰρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, περὶ οὗ ἐστοχάσασθε, περὶ οὗ ἐζητήσατε, εἰρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται, ἔνθεν, ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ, ὅπου τὸν τόπον τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ· οἱ δὲ προσκόπτοντες, οὐ προσκόψουσιν ὅπου ὄρη φωτεινά, ἀλλ' ὅπου ὄρη σκοτεινά· ὅταν ἡμῶμαι μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων

αὐτὸ τὸ σκοτεινῶν ὀρέων, καὶ ἀναμένετε εἰς φῶς, A *stro*, hoc quod modo infert: *Et sustinebitis in*
δυνάμενοι μήτι πρὸς ἀπέχθειαν τοῦ θεοῦ ὑμῖν δόξαν πρὸ τῆς συσκοτάσεως, πρὸ τῆς προσκόψαντες τοὺς πόδας ὑμῶν ὄρεσι σκοτεινοῖς· δῆλον ὅτι, κἂν συσκοτάσῃ, ἀναμένετε τὸ φῶς, καὶ τὸ φῶς ὑμᾶς λαμβάνει· ἄλλος δ' εἴποι ἄν, οὐκ οἶδα πότερον ὑγιῶς νοῶν ἢ μή· ὅτι καὶ οἱ προσκόπτοντες ἐπ' ὄρη σκοτεινὰ, ἀναμένουσι πρὸς τοῖς ὄρεσι τοῖς σκοτεινοῖς, ἀναμένοντες τὸ τῆς ἐλεύθ φῶς. τοῦτο δὲ εἴη δόξαι τὸ· καὶ ἀναμένετε εἰς φῶς· ἐπειδὴ B δὲ ἔλθητε ὅπου τὰ ὄρη τὰ σκοτεινὰ, ἴδωμεν τί ἐστιν ἐκεῖ, σκία θανάτου· ὅπου τὰ σκοτεινὰ ὄρη ἐκεῖ σκία θανάτου ἀπὸ ἀπαθοῦς σκοτεινῶν ὀρέων δρομῶν, καὶ τὸ θνήσκειν εἰς σκότος· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕψους τῆς ἀκοῆς· οἱ μὲν κεκρυμμένως ἀκοῦσιν, οἱ δὲ κἂν ἀκούσωσιν, οὐ κεκρυμμένως ἀκοῦσι· τί οὖν ἐστὶ τὸ κεκρυμμένως ἀκούειν; ἢ τὸ· Ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀπόκρυφον, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν· καὶ πάλιν ἀλλα- C χοῦ λέγεται, ὅτι τὰ πλείονα τῆς ἔργων τοῦ θεοῦ ἐστιν ἐν ἀποκρύφοις· ἐὰν ἀκούω τοῦ νόμου· ἢ οὐ κεκρυμμένως ἀκούω, ἢ οὐκ ἀκούω κεκρυμμένως, ὁ ἰουδαῖος οὐκ ἀκούει κεκρυμμένως τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο φανερῶς πειρέμνεται, οὐχ εἰδὼς ὅτι καὶ ἄλλη, οὐχ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ, περι-
* Χ. εἰδὼς τομή. * ὁ δὲ ἀκούων τῆς περιτομῆς κεκρυμμένως, ἐν κρυπτῷ περιτμήσεται· ὁ ἀκούων τῆς περὶ τοῦ πάσχα νενομοθετημένων, κεκρυμμένως ἐαθίει ἀπὸ τοῦ πρωϊβάτου γρεσοῦ· τὸ γὰρ πάσχα D ἡμῶν ἐτύθη χρεστὸς· καὶ εἰδὼς τὴν σάρκα τοῦ λόγου ὁποία ἐστὶ, καὶ εἰδὼς ὅτι ἀληθὴς ἐστὶ βρῶσις, μεταλαμβάνει σώματος, κεκρυμμένως γὰρ
* Χ. πα- ἤκουσε τοῦ πάσχα· ὁ δὲ * πολὺς ἐστὶ ἰουδαῖος διὰ τοῦτο τὸν κύριον ἰησοῦν ἀπέκτεινε, καὶ ἄνομος καὶ σημεῖον ἐστὶ τῷ φόνῳ ἰησοῦ, ἐπεὶ μὴ κεκρυμμένως μήτε τοῦ νόμου, μήτε τῆς προφητῶν ἤκουσιν· ἐὰν ἀναγνώσκῃς περὶ τῆς ἀζύμων, ἔστιν ἀκοῦσαι κεκρυμμένως, ἐστὶν ἀκοῦσαι
* Χ. ὡς- φανερὰς τὸ * ἐντολῆς ὅσοι ἐν ἡμῖν. ἐπεὶ γὰρ E ἐστὶ τὸ πάσχα, ἄζυμα ἄγεται, τὰ ἄζυμα τὰ σωματικὰ οὐκ ἀκούετε τὸ λεγόμενον ἐντολῆς· ἐὰν μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν· καὶ περὶ σαββάτου γυναῖκες μὴ ἀκούσασαι τοῦ προφήτου, οὐκ ἀκοῦσι κεκρυμμένως, ἀλλὰ ἀκούσι φανερῶς· οὐ λύουσι τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἐπαναρχόμενοι ὅτι τὰ στοιχεῖα καὶ ἀσθενῆ στοιχεῖα, ὡς χρεστοῦ μὴ ὑποδεδεμένου, τοῦ τελεοῦντος ἡμᾶς, καὶ ἀναβιβάζοντος ἀπὸ τῶν νομικῶν στοιχείων ὅτι τὴν διαγγελικὴν τελειότητα· διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, μήποτε ὑποπέσωμεν τῇ λεγόμενῃ προφητείᾳ· ἐὰν δὲ μὴ

stro, hoc quod modo infert: *Et sustinebitis in lumen.* Si dederitis Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri super montes tenebrosos, haud dubium quin etiam si contenebrescat, & sustineatis, lumen vos suscipiat. Alius verò dicat, nescio vtrùm rectè an perperam, quia & hi qui offendunt super montes tenebrosos expectant aliquãdo misericordiæ lumen. Hoc enim videtur ostendere: *Et sustinebitis in lumen.* Si autem quis venerit ad montes tenebrosos, vide quid ibi inveniat. Est illic vmbra mortis, ibi tenebrosi montes, ibi vmbra mortis ex ipsis montibus procreata. *Et ponentur in tenebras.* Ier. 13. 17. *Et nisi audieritis occultè, plorabit anima vestra à facie contumeliæ.* De his qui audiunt, quidam occultè audiunt: quidam verò cum audiunt, non occultè audiunt. Quid est itaque occultè audire? nempe illud: *Sed loquimur sapientiam Dei in mysterio absconsam:* 1. Cor. 2. 7. *quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Et rursum alibi dicitur, quia *plura* Eccl. 16. 22. *operum Dei sunt in absconsis.* Si audio Legem, aut occultè audio, aut non occultè. Iudæus quia Legem non audit occultè, in manifesto circumciditur, nesciens eum qui in manifesto circumciditur, Iudæum non esse, neque eam quæ in palam est in carne circumcisionem. Qui auditor est autem circumcisionis occultæ, & in occulto circumciditur. Qui audit Legem occultè de mysteriis Paschæ, ove vescitur Christo; *Pascha quippe nostrum* 1. Cor. 5. 7. *immolatus est Christus;* sciens carnem verbi Dei verè cibum esse, vescitur ea. Occultè quippe de Pascha audivit. At verò miserabilis Iudæus, idcirco Dominum Iesum interfecit, & vsque in præsentem diem reus est mortis * ejus, quia non audivit occultè Le- * 1. Iosh. gem & Prophetas. Si quando leges de azymis, potes audire occultè, potes audire manifestè. Quicunque de vobis (prope quippe est Pascha) azyma celebraverit, idest azyma hæc corpora, non audivit mandatum dicens: *Nisi audieritis occultè, plorabit anima vestra.* Et de Sabbato quædam mulierculæ non audientes Prophetam non audiunt occultè, sed palam die Sabbato, lavantes se, & iterum revertentes ad egena, & infirma elementa, quasi nondum descenderit Christus, & nos baptismo suo laverit à legalibus initiis in Evangelicam perfectionem. Idcirco diligentius attendamus, si quando Legem Legimus, & Prophetas, ne incidamus in maledictionem, quæ nunc dicitur: *Nisi audieritis occultè, plorabit anima vestra à facie*

contumeliæ. Quicunque jejunium Iudæorum, quasi ignorantes redemtionis diem post adventum Iesu Christi observatis, non auditis redemtionem occultè, sed tantummodo palam. Absconsa quippe est propitiationis auditio, scire quomodo posuerit Iesum Deus propitiationem pro peccatis nostris, & quia

1. Iob. 2. 2. *ipse est propitiatio pro peccatis, non solum nostris, verum etiam totius mundi.* Parabolæ quoque cum leguntur in Evangelio, & est auditor extraneus, non potest eas occultè audire. Si verò auditor fuerit Apostolus, & vnus eorum qui ingrediuntur domum Iesu, accedit ad eum, interrogat de obscuritate parabolæ, & si interpretatus ei sit quæ audivit, intelligens Evangelium audis ea occultè, vt non ploret anima ejus. Eorum quippe qui occultè non audiunt, plorabit anima. Quã admirandè non ait: *Plorabitis, nisi occultè audieritis*; verum: *Plorabit anima vestra*: est

Matth. 8. 12. Matth. 6. 25. quippe solius animæ fletus; & forsitan iste sit de quo Salvator ait: *Ibi erit fletus & stridor dentium.* Illa quoque comminatio, qua ridentibus luctum, lacrymasque denuntiat; de hoc fletu est quem commemorat Pro-

Ier. 13. 17. pheta dicens: *Nisi audieritis occultè, plorabit anima vestra à facie contumeliæ.* Cum enim fueritis passi contumeliam, tunc plorabitis, & deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini. Si consideremus statum, quomodo sit, Iudæorum, & comparemus illum antiquæ felicitati, videbimus quo pacto contritus sit grex Domini. Fuit quippe aliquando hic grex Domini; & quia indignos se judicaverunt salute, conversus

Rom. 11. 24. est sermo Domini ad Gentes. Si ergo grex ille contritus est, nos oleaster, qui contra naturam inserti sumus in bonam olivam Patriarcharum, nonne plus debemus vereri ne iste grex Domini conteratur? Futurum quippe est vt aliquando & iste grex conteratur, juxta illud quod à Salvatore dictum

M. ub. 24. 12. est: *Cum multiplicatæ fuerint iniquitates, tunc refrigescet charitas multorum*: de quibus enim hoc dicitur; *refrigescet charitas multorum?* Nonne de his qui nuncupantur Christiani?

Luc. 18. 8. de quibus hic sermo est: *Verumtamen veniens Filius hominis, putas inveniet fidem super terram?* nonne de nobis? Idcirco provideamus attentius, vt per singulos dies iste grex Domini melioretur, convalescat, integer perseveret, vt omni contritione ab anima-

* MSS. R. efficiamur in Christo bus nostris recedente * efficiamur grex Domini in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

A ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως· ὅσοι τὴν νηστείαν τὴν ἰουδαϊκὴν. οὐς μὴ νοῆσαι τὴν τοῦ ἱλασμοῦ ἡμέραν. τηρεῖτε μὴ τὴν ἰησοῦ χρις τοῦ θεοῦ ἡμέραν. οὐκ ἠκούσατε τοῦ ἱλασμοῦ κεκρυμμένως, ἀλλὰ φανερὰς μόνον· ὁ γὰρ κεκρυμμένως ἀκούσας τοῦ ἱλασμοῦ, ἔστιν ἀκούσας, πῶς προέθετο ὁ θεὸς ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἰησοῦ. καὶ ὅτι αὐτὸς ἱλασμός ὅστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου· κἂν παραβολαὶ διαγελικαὶ ἀναγινώσκωσιν, καὶ ὁ ἀκροατὴς αὐτῶν ἔξω, οὐ κεκρυμμένως αὐτὰς ἀκούσεται· ἐὰν δὲ ἀκροατὴς γένηται ὢν τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν οἰκίαν ἰησοῦ, προσέρχεται τῷ ἰησοῦ, πυνθάνεται καὶ περὶ τῆς ἀσαφείας τῶν παραβολῶν, καὶ ἑρμηνεύει αὐτὰ τῷ ἰησοῦς, καὶ γνῷ σκεῦος ὁ ἀκροατὴς τοῦ διαβολίου ἀκούων αὐτοῦ κεκρυμμένως, ἵνα μὴ κλαύσῃ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. τοῦ γὰρ μὴ ἀκούοντος κεκρυμμένως κλαύσει ἡ ψυχή· τί θαυμαστὸν οὐκ εἶπε· κλαύσετε, ἐὰν μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως. ἀλλά· ἡ ψυχὴ ὑμῶν κλαύσεται; ἔστι τις κλαυθμὸς μόνος ψυχῆς κλαίουσα. καὶ τοῦτο σκεῦος τὸ κλαυθμὸν διδάσκει ἡμᾶς οὕτως λέγων· σκεῦος ἔσται ὁ κλαυθμός. κἂν λέγῃ· καὶ οἱ γελάσαντες νῦν, ὅτι πιστεύσετε καὶ κλαύσετε, περὶ σκεύους τοῦ κλαυθμοῦ λέγει, ὃ ἀπολεῖ καὶ ὀνομάζεται ὁ προφήτης λέγων· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως· ὅταν γὰρ ὑβρίζωνται, τότε κλαύσεται, καὶ καταξήνουσι οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα. ὅτι συντετρίπται ὁ πόιμνιον κυρίου· ἐὰν ἴδῃ νῦν τις τὰ ἰουδαϊκὰ, καὶ συγκρίνῃ αὐτὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὄψεται πῶς πόσον συντετρίπται ὁ πόιμνιον κυρίου· ἦν γὰρ τοῦτο πόιμνιον κυρίου. καὶ ἐπεὶ οὐ ἀξίους ἔκριναν ἑαυτοὺς, ἐγράφη ὁ λόγος εἰς τὰ ἔθνη· οἱ δὲ οὐκ εἶναι τὸ πόιμνιον συντετρίφθαι τοῦ κυρίου, ἡμεῖς οἱ ἀγριέλαιος, οἱ παρὰ φύσιν ἑαυτῶν ἐγκεντρισθέντες εἰς τὴν καλλέλαιον τοῦ πατέρων. οὐ πολὺ οὖν ὀφείλομεν φοβεῖσθαι, μήποτε συντριβῇ καὶ τοῦτο τὸ πόιμνιον τοῦ κυρίου. μέλλει γὰρ συντρίβεσθαί ποτε καὶ ὁ ἐρημωθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυχήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· περὶ τίνων γὰρ ὁ λόγος, οὐ περὶ χριστιανῶν λεγομένων τὸ· ψυχήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, εἴρηται; περὶ τίνων ὁ λόγος· ὅτι πλὴν ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἆρα, εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; οὐ περὶ ἡμῶν ὅστι; διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἑαυτοῖς πάντα προσέχοντες, ἵνα ὑγιάσῃ τοῦτο ὁ πόιμνιον τοῦ θεοῦ βεβαιώσῃ ὑγιάζηται, θεραπεύηται, καὶ πᾶσα συντριβὴ ἀπόστῃ ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν χριστῷ ἰησοῦ τελειωθῶμεν. ᾧ ὅστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν·

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΜΙΛΙΑ ιγ'. HOMILIA XIII.

Εἰς τό·

Τίς φείσεται ὑπέρ σοι ἱερουσαλήμ; καὶ τὰ ἑξῆς.

(juxta Hieronymum X.)

Quis parcet super te Ierusalem? &c.

Eodem interprete.

ΤΑ' λεγόμενα πρὸς τὴν ἱερουσαλὴμ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς νοῆσαι θέλομεν, ἵνα πῶς ἐροῦμεν· τίς φείσεται ὑπέρ σοι ἱερουσαλήμ; ἢ τίς συμπαθήσει ὑπέρ σοι; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σε; σὺ ὁπόσον ἐφίης με, λέγει κύριος, ὀπίσω πορεύσῃ, καὶ ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου ὑπέρ σε, καὶ διαφθερῶ σε, καὶ οὐκέτι εἰμὶ σε, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν διασπορᾷ· εἶπα, ἠτεκνώθην, ἀπεῖρα κατέχει με· παράδειγμα λαμβάνω, πολέμιόν τινα ἀποδεικνύντα τοῦ βασιλεύοντος ὑπὲρ τῆς γῆς, ὅτι τῷ τοιούτῳ οὐδὲ μεταδιδόναι ἐλεεῖν ἔξεστιν, ἵνα μὴ δόξῃ τις προσκρούειν τῷ καταδικάσαντι βασιλεῖ. καὶ οὐκ ἔξεστι τὸν τοιοῦτον οὐδὲ ἐλεῆσαι* προσπιπτόντες τινὲς οὐδὲ συμπαθοῦντες, ἵνα μὴ ὑπὲρ τῷ συμπαθοῦντι δόξῃ δυσαρεστεῖσθαι τῷ κελεύσαντι παρὰ τοῦ βασιλέως· εἰ γὰρ νενίκηκας τοῦτο, ἴδε μοι τὸν καταδικασθέντα παρὰ τοῦ θεοῦ διὰ τὰς πολλὰς ἐμαυτῷ ἁμαρτίας. καὶ ἰδοὺ τὸν τοιοῦτον, καὶ τὸν βλεπόντων ἀγγέλων τὸν ταπεινωμένον ὑπὲρ τὸ βοηθεῖν τῇ τοῦ ἀνθρώπων φύσει, παρὰ μηδενὸς ἐλεούμενον· ἕκαστος γὰρ τῶν ἀγγέλων ἰδὼν τὸν καταδικάσαντα ὅτι θεός ἐστι, τὸν ἀποστραφέντα ὅτι δημιουργός ἐστι, τὴν φύσιν τῶν ἀμαρτάνειν ὅτι τοιαύτη, ὥστε τὸν ἀγαθὸν θεὸν ἀναγκασθῆναι. ἵν' ὅπερ εἴπωμι. αὐτὴν τὴν ψῆφον ἀγαγεῖν κατὰ τῶν ἡμαρτηκότων, ἕκαστος τοῦ ἐρωτῶντος ὑπὲρ φείσεται, ὑπὲρ συμπαθήσει, οὐκ ἐλεεῖ, οὐκ ἐπανέρχεται, ὥστε παρακαλέσαι πάλιν τὸν θεὸν τὸν τοιοῦτον εἰρήνης· ἡ ἱερουσαλὴμ τοίνυν αὕτη· ὅτι γὰρ* λελέξεται διὰ τὸ γράμμα ἡμαρτηκέναι μου εἰς τὸν ἰησοῦν, καὶ τοιαῦτα πεποιηκέναι, ἵνα εἴπῃ πάλιν αὐτῆς ὁ ἰησοῦς· ἱερουσαλὴμ, ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ὁσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νεοσσία κατὰ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· κοπαλιπέσθω αὕτη ἡ ἱερουσαλὴμ, ὡς καταλέλειπται· οἱ ἄγγελοι. οἱ ἀεὶ βοηθοῦντες τῇ ἱερουσαλὴμ, διὰ ὃν διεπάγη καὶ ἡ

EA quæ ad Hierusalem cũ ingenti cõminatione dicuntur, volumus intelligere, & ita se habẽtia. *Quis parcet super te Hierusalẽ? aut quis contristabitur super te? Quis convertetur rogare ea quæ in pacem sunt tibi? Aversata es à me, dicit Dominus. Retro ambulabis, & extendã manum meam super te, & disperdam te, & vltra non sinam te, & dispergã illos in dispersione. Dixi, Sine filijs effectus sum; egestas tenuit me.* Exẽplum accipiã: Hostis quispiã ac perduellis cõtra Imperatorem hujus terræ judicatus est: ab hoc omnis misericordia aufertur; scilicet ne dũ dãnato quis miseretur, incipiat offendere condẽnantem. Sũt etiã nonnulli qui adjiciunt ad severitatẽ, vt non contristẽtur quidem super eo, id magnopere devitantes, ne per mœrorem* vultus monstrentur judicio regis offendi. Si intellexisti, considera mihi propter peccata multa à Deo condemnatum peccatorem, & vide quomodo innumerabilibus Angelis humano generi præsidentibus, ne ab vno quidem misericordia dignus judicetur. Singuli quidem Angelorum prospicientes quia Deus est qui condemnavit, quia creator est qui adversatur, & tale esse peccatum, vt misericors, & clemens quodammodo necessitatem passus sit super eum sententiam promere, non parcunt, non contristantur, neque misserentur, non revertuntur, vt rogent pro eo pacem. Hierusalem igitur quia ad priora scelera etiam hoc adjecit, vt crucifigeret Dominum meum Iesum, & in tantum surrexit scelus, vt de ea diceret Salvator: *Hierusalem, Hierusalem quæ occidis Prophetas, & lapidas missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quasi gallina congregans pullos suos sub alas; & noluisti? Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta*: ideo dimissa est, & vsque ad præsens tempus destituta. Angeli quippe qui semper auxiliabantur ei, per quos etiam lex Mosi tradita est, *disposita per An-*

Ierem. 15. 5. & seq.

* MS. R. judicium regis offẽdant

Matth. 23. 37.

Luc. 13. 34.

Galat. 3. 19.

gelos in manu mediatoris, deſerverunt eam, & dixerunt : Multis facinoribus oppreſſa, Ieſum interfecit, & in Dominum noſtrum miſit manus. Quamdiu minora peccavit, potuimus rogare pro ea, potuimus obſecrare Dominum, potuimus parcere ei : ſuper iſta quis parcat? Si peccaverit vir in virum exorabitur, pro eo ; ſi autem peccaverit in Deum, quis orabit pro eo? *Grande piaculum commiſit Hieruſalem, grande perpetravit Nefas, ideo in commotione facta eſt*; Et dicitur ad eam : Nos non contriſtamur ſuper Hieruſalem, & calamitatibus ejus, & omnis populi illius. Illorum quippe delicto ſalus nobis facta eſt ad æmulandum eos. Et quia ſic peccavit vt voce Domini diceretur: *Quis parcet ſuper Hieruſalem?* ego quoque dico ad interfectricem Domini mei : *Quis parcet ſuper Hieruſalem? & quis contriſtabitur ſuper te?* Tranſcendam autem ad ſpiritalem intellectum ab humilitate literæ, viam mihi pandente ratione, vt videam quomodo vnaquæque anima, digna pace Dei Hieruſalem nuncupetur. Poſt diſciplinam quippe divinam facta es Hieruſalem, quæ prius fueras Iebus. In Hiſtoria refertur, quod nomen loci iſtius fuerit Iebus, & poſtea commutato vocabulo nuncupata ſit Hieruſalem. Iebus autem Hebræorum poſteri tradunt interpretari, *Conculcatam*. Iebus autem conculcata à fortitudinibus contrariis anima noſtra tranſmutata eſt, & facta Hieruſalem, *Viſio pacis*. Si itaque poſt demutationem à Iebus in Hieruſalem peccaveris, & ſanguinem teſtamenti, ſicut quidam, & tu communem exiſtimaveris, dicitur & de te : *Quis parcet ſuper Hieruſalem? & quis contriſtabitur ſuper te?* Quis enim contriſtabitur, ſi talis fueris vt tradas Ieſum? Vnuſquiſque noſtrũ quandoque peccat : maximè quæ cum peccat ingentia in Ieſum peccat. Si autem & receſſerit à fide, hæc facit ſpiritaliter Chriſto, quæ corporaliter fecit Hieruſalem. Quamobrem *quanto plus arbitramini deteriora mereri ſupplicia eum qui Filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit in quo ſanctificatur, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Si conculcaſti Ieſum filium Dei, feciſti convitium ſpiritui gratiæ, quis parcet ſuper te? quis contriſtabitur ſuper te? quis revertetur rogare ea quæ in pacem ſunt tibi? Ipſum Ieſum qui rogabat pariter, & præſtabat ea quæ erant in pacem, * perdidit anima peccatrix, quis poteſt vltra rogare, converſus ad ea quæ ſunt in pa-

Thr. 1. 8.

Rom. 11. 11

Heb. 10. 29.

* f. prodidit

μωσέως νόμος, ἀφ᾽ ταγεὶς δὶ ἀπέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. καταλιπέτωσαν τὸν ἱερουσαλὴμ, καὶ λεγέτωσαν τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς μεγάλα γέγονε, τὸ * ἰσραὴλ ἀπέκτειναν, ὅτι τὸ χρεῶν τοῖς χείρας ὑπεβέβλήκασιν· ὅσα ἐπ μικρότερα ἰῶ τὰ ἁμαρτήματα, ἐδυνάμεθα ἐπ αὐτὴν αἰτῶν ἀξιῶν, καὶ παρακαλεῖν, ἐδυνάμεθα φιλάνθρωπον ἱερουσαλὴμ· τίς ὅτι τούτῳ φείσεται; ἐὰν ἁμαρτάνων ἁμάρτῃ ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ παρακληθήσεται αὐτῷ· ἁμαρτάνει ἡμάρτεν ἱερουσαλὴμ, διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο. καὶ λέγεται πρὸς αὐτὴν τοῦτον πρῶτον· τίς φείσεται ὅτι σε ἱερουσαλὴμ; καὶ τίς συνθρήσει ὅτι σοι; ἡμεῖς δὲ συνθρήσομεν ὅτι τῇ ἱερουσαλὴμ, καὶ τὴν συμφορὰς αὐτῆς, καὶ τοῖς ἡμαρτηκόσι πάντι τὸν λαὸν ἐκείνα. τὸν γὰρ ἐκείνων παραπτώματι ἡ σωτηρία ἡμῖν γέγονεν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς. καὶ τὸ παρὰ τῶν μὴ λικαότερον γέγονεν ἁμαρτία· τίς δὴ φείσεται ὅτι σοι ἱερουσαλὴμ; λέγω πρὸς αὐτὴν· ἀπέκτεινάς μου τὸν ἰησοῦν. καὶ λέγω· τίς φείσεται ὅτι σοι ἱερουσαλὴμ; καὶ τίς συνθρήσει ὅτι σοί; μεταβαίνω ἀπὸ τοῦ γράμματος καὶ τὸ τὸ ἐδὲν ἐρμηνεύοντος, ἵνα ἔδωκεν ὁ λόγος, ὅτι ἐκφεύγω ψυχὴν ἤδη ἀξιωθεῖσαν τοῦ ἐρᾶν τὴν εἰρήνην· μὴ γὰρ τὰ μαθήματα τὰ θεῖα γένοιτο ἱερουσαλὴμ, τὸ πρότερον ὄνομα ἰεβούς. δεύτερον δὲ μετέβαλε τὸ ὄνομα, καὶ γέγονεν ἱερουσαλὴμ· ἰεβοῦς, φασὶν ἑβραῖοι παῖδες, ὅπ ἑρμηνεύεται, πεπατημένη· ἰεβοῦς ὄν, ἡ πεπατημένη ὑπὸ δυνάμεων αἰτικειμένων ψυχὴ μεταβέβληται, ἵ γέγονεν ἱερουσαλὴμ ὅρασις εἰρήνης· εἰ ὄν, ὅτε μεταβέβληκας ἀπὸ ἰεβοῦς, εἰς τὸ γενέσθαι ἱερουσαλὴμ, ἡμάρτες, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπεπάτηκας, καὶ τὸ αἷμα τὴν καινῆς διαθήκης κοινὸν ὡς ἐκείνη καὶ σὺ ἡγήσω, καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γέγονας χαλεποῖς. λεγθήσεται καὶ πρὸς σε· τίς φείσεται ὅτι σοι ἱερουσαλὴμ; καὶ τίς συνθρήσει ὅτι σοι; ἐὰν γὰρ ἡμῖν ποιῶμεν, ὡς παρεδόθη τὸν ἰησοῦν. ἕκαστος ἡμῶν ἁμαρτάνων, καὶ μάλιστα εἰ μείζονα εἰς ἰησοῦν ἁμαρτάνει. ἐὰν δὲ καὶ ἀποστάτης ἦς, ἵνα μάλιστα τοῦτο ποιεῖς τὸν ἰησοῦ πνεύματι, ὅσα ἐποίησεν αὐτὸ ἱερουσαλὴμ σωματικῶς· διὰ πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τὴν διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τὴν χάριτος ἐνύβρισας· εἰ κατεπάτησας τὸν υἱὸν θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνύβρισας, τίς φείσεται ὅτι σοι; τίς συνθρήσει ὅτι σοι; τίς ἀναχάμψῃ ἐρωτῆσαι τὰ εἰς εἰρήνην σου; αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν ἐρωτήσαντα τὰ εἰς εἰρήνην πρὸς δωκεν ἡ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ψυχή. τίς δυνάσεται παρακαλέσαι ἀναχάμψας πάλιν πρὸς τὴν εἰρήνης; λε-

γνόσκοντες ἦν, ὅτι ἀδύνατον τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἐν ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ παραδειγματίζοντας. πάντα πραξάτωμεν, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λέγηται τό· τίς φείσεται ὅτι σοι ἱερουσαλήμ; καὶ τίς συνθρήσει ὅτι σοι; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σοι; καὶ πρὸς ἑκατέραν τὴν ἑρμηνείαν τὴν ἱερουσαλὴμ ἁρμόσει καὶ ὃ ἑξῆς· σὺ ἀπεστράφης με, λέγει κύριος, ὀπίσω πορεύσῃ. ὅτι ἀπεστράφης με τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. καὶ διὰ τί ὁ ἀπεστράφη τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἀπεστράφης τὸν θεόν· τί δεῖ καὶ λέγειν; καὶ ἐπειδὴ ἀπεστράφη ἡ ἱερουσαλὴμ, ἐν τῇ ἰουδαίᾳ τὴν χρείαν ἐτεθῆσα. σωεκδοχικῶς πάντας τοὺς ἰουδαίους σημαίνει. διὰ τοῦτο ὀπίσω πορεύσῃ. οὐ γὰρ ὅτι οὐκ ὀπίσω ἐπορεύετο, ἀλλὰ ἔμπροσθεν· νυνὶ δὲ ὀπίσω πορεύσεται· καὶ ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις εἰς αἰγύπτου, δῆλον ὅτι ἵνα ὀπίσω πορευθῶσι· πρὸς τί δὲ τί ἐστι τὸ, ὀπίσω πορεύσῃ, ἢ τί τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι ἵνα παραγένωμεν· ὁ δίκαιος τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, τὴν ὀπισθεν ἐπιλανθάνεται· δῆλον ὅτι ἐναντίος τῷ δικαίῳ διὰ κείμενος, τὴν ὀπίσω μέμνηται, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν οὐκ ἐπεκτείνεται. τὴν δὲ ὀπίσω μεμνημένος, παραβαίνει τὸν ἰησοῦ διδάσκοντος καὶ λέγοντος· μὴ στραφήτω εἰς τὰ ὀπίσω ἄρας τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. παραβαίνει τὸν ἰησοῦ λέγοντος· οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστι τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ· καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ γέγραπται, ὅτι εἶπον οἱ ἄγγελοι πρὸς τὸν ἐξελθόντα ἀπὸ σοδόμων λώτ· μὴ παρελθέτω εἰς τὰ ὀπίσω, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. εἰς ὄρος σώζου μήποτε συμπαραληφθῇς· καὶ τοῦτο δὲ ἐχρῆν φανῆναι ἀξίαν ἀγγελικοῦ πνεύματος· μὴ παρελθέτω εἰς τὰ ὀπίσω, ἀεὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνου· καταλέλοιπας σόδομα, μὴ στρέφου εἰς σόδομα. καταλέλοιπας τὴν κακίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ὀπίσω φεύγῃς πρὸς αὐτὴν, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ, καὶ τηρήσας τὴν πρώτην ἐντολὴν τὴν λεγουσαν· μὴ παρελθέτω εἰς τὰ ὀπίσω· οὐκ ἀρκεῖ σοι πρὸς σωθῆναι, ἐὰν μὴ καὶ τὴν δευτέραν ἐντολὴν ἀκούσῃς λεγούσης· μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰ δεῖ γὰρ ἀρξάμενον πρόσωπον ἐστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ σοδόμων. εἰ καὶ σόδομα ἀφεῖται· ἀλλὰ ἀφεῖται ἀπὸ τοῦ ἐστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ, σώζεσθαι εἰς τὸ ὄρος. καὶ τί· μὴ παρελθέτω εἰς τὰ ὀπίσω, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. εἰς ὄρος σώζου, μήποτε συμπαραληφθῇς· εἰ βούλει μὴ συμπαραληφθῆναι σοδομίταις, μήποτε εἰς τὰ ὀπίσω στραφῇς, μήτε στῇς

A cem tibi? Scientes ergo quia *impossibile est eos qui semel illuminati sunt, gustaverunt etiam donum cœleste, & participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & prolapsi sunt, renovari rursus ad pœnitentiam, iterum crucifigentes in semetipsis filium Dei, & habentes ostentui*, omni labore nitamur, ne & de nobis dicatur: *Quis parcet super te Hierusalem? aut quis contristabitur super te? aut quis revertetur rogare ea quæ in pacem sunt tibi?* Ad reliquam autem interpretationem, quod sequitur convenit: *Tu aversata es me, dicit Dominus, retro ambulabis.* Quia aversata es Filium Dei, & per hoc etiam à Deo Patre recessisti, retro ambulabis. Quid autem necesse est manifesta replicare? Hierusalem quæ quondam in Iudæa erat, à qua figuraliter vniversi Iudæi intelliguntur, quia aversata est Christum, ideo retro ambulat. Fuit quippe tempus quando non ambulaverunt retro: nunc vero ambulant, & conversi sunt corde in Ægyptum, vt retrò ambulent. Quid autem sit, retro ambulent, sive extendi in priora, considera. Iustus eorum quæ retro sunt obliviscens, in priora extenditur. Peccator posteriorum meminit, priora non appetens. Qui autem posteriorum meminit, prævaricatur in legem Iesu dicentis: *Ne convertatur retrorsum tollere vestimentum suum;* Inobediens est dicto ejus: Mementote vxoris Loth, cum contemnit imperium Salvatoris dicentis: *Nemo mittens manum super aratrum, & respiciens retrorsum, aptus est regno Dei.* In Lege quoque scriptum esse reperimus Angelos ad Loth egredientem de Sodomis dixisse: *Ne respexeris retro, & ne steteris in tota regione: in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris.* Habes & hunc intellectum dignum spiritu Dei: *Ne*, inquit, *respexeris retro*, idest in priora, extende. Dimisisti Sodomam, ne revertaris in Sodomam. Dimisisti vitia atque peccata, ne regrediaris ad ea. Ne steteris in tota regione. Etiam si præcedens imperium custodieris, de quo dicitur: *Ne respexeris retro*, non tibi sufficit ad salutem, nisi & consequens observaveris: *Ne steteris in tota regione*; non enim expedit incipienti proficere, vt stet in regionibus Sodomorũ. Et si Sodomam transcendisti, & à Satanæ regione discedens, incipis liber esse supplicijs, expedit vt salveris in monte; *Ne respexeris retro, nec steteris in tota regione: in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris.* Si vis

Hebr. 6. 4.

Iaiem. 15. 6

Philipp. 3. 13

Luc. 9. 62.

Gen. 16. 17.

à Sodomorum ruina non comprehendi, ne convertaris retro, ne steteris in regione eorum, ne ad alia pergas loca, sed cum inde discesseris, ascende in montem in quo solo salus est, nomen Iesu Christi, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

A ἐν τῇ περιχώρῳ σοδόμων, μηδὲ ἀλλαχοῦ ἔλθῃς ἢ εἰς τὸ ὄρος. ἐκεῖ γὰρ ὅτι μόνον σωθῆναι· ἔστι δὲ τὸ ὄρος κύριος ἰησοῦς, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

HOMILIA XIV.

(*juxta Hieronymum XI.*)

Ab eo loco in quo scriptum est: *Heu mihi ego mater*; vsque ad locum in quo ait: *Si conversus fuerit, restituam te.*

Ier 15. 10.
Ierem. 15. 19

ΟΜΙΛΙΑ ιδ'.

Εἰς τό.

Οἴμοι ἐγὼ μήτηρ. μέχρι τοῦ· ἀφ' οὗ τόπου πάλιν κύριος· ἐὰν ἐπιστραφῇς, καὶ ἀποκαταστήσω σε·

Eodem interprete.

MEdici corporum ægrotantibus assistentes, & juxta disciplinam artis suæ volentes curare eos qui in infirmitatibus constituti sunt, * vident tristia, injocunda pertractant, & in alienis calamitatibus mœrore proprio conficiuntur: semper enim conversatio eorum in gemitu, semper in curis est, numquam cum lætis consortium habent: cum vulneratis, cum his quorum carnes incommodis varijs debilitantur, qui febribus æstuant, qui dolore torquentur, jugi servitio perseverant. Et si quis eorum vult implere medicinam, non indignatur, non obliviscitur propositi artis suæ, postquã cum his fuerit quos sermo præfatus est. Hæc idcirco in procemio diximus, quia & Prophetæ medici quodammodo sunt animarum, & illuc semper ire jubentur vbi languentes sint: *Non enim necesse habent sani medicum, sed ij qui se malè habent.* Quod autem à deliciosis ægrotantibus medici patiũtur, hoc sustinent Prophetæ ac magistri ab his qui curari nolunt. Odio quippe habentur quasi præcipientes adversum desideria languentium, quia prohibent delicijs, & cibis varijs vti eos, qui cum sint infirmi, nolunt escis infirmorum vesci. Fugiunt ergo inobedientes atque languentes medicos, & maledictis atque injurijs repellunt, eaque prorsus ijs faciunt, quæ faciat quis inimicis & hostibus suis. Abominantur enim eos quasi inimicos venire, quasi id tantum modo desiderantes, quomodo dolores & victus parsimonia, ex eorum dispositione nascantur; quomodo acutissimo ferro corpora secent; & execrantur eos quasi auctores tantorum cruciatuum, & non sanitatis

* MS. R. videntes eos vexari, tristantur, injocunda

Luce 5. 31.

Οἱ ἰατροὶ τῶν σωμάτων τοῖς κάμνουσι γινόμενοι, καὶ ἀεὶ τῇ θεραπείᾳ τῶν καμνόντων ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες, καὶ τὸ βούλημα τῆς τέχνης τῆς ἰατρικῆς, ὁρῶσί τινα, καὶ πιγκάνουσιν * ἀνιῶν, ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφορᾶις καρπούνται ἰδίας λύπας, καὶ ἔστιν ἀεὶ ὁ βίος αὐτῶν ἐν στεναγμῷ· οὐδέποτε γὰρ εἰσὶ μετὰ ὑγιαινόντων ἀλλ' ἀεὶ μετὰ τῶν τραυμάτων. μετὰ τῶν νοσούντων ἐρρωμένων, μετὰ τῶν πεπληρωμένων πυρῶν, πυρετῶν, νόσων ποικίλων· καὶ εἰ βούλοιτό τις εἰλκῶσθαι τῷ ἰατικῷ, οὐκ ἀγανακτεῖ, οὐδὲ ἀμελεῖ τοῦ βουλήματος τῆς τέχνης, ἣς ἀνείληφεν, ἐπειδὴ μετὰ τῶν τοιούτων ὡς προειρήκαμεν· τοῦτο δέ μοι τὸ προοίμιον λέλεκται. ἀφ' οὗ δὲ καὶ τοῖς προφήταις οἷς εἰσὶ ἰατροὶ ψυχῶν, καὶ ἀεὶ πρὸς ἀφικνεῖσθαι ὅπου οἱ δεόμενοι θεραπείας· οὐ γὰρ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· ὅθεν καὶ πάσχουσι παρὰ τῶν ἀκολάστως καμνόντων ἰατροί, τοῦτο πάσχουσι καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ διδάσκαλοι ὑπὸ τῶν κατὰ βουλομένων θεραπεύεσθαι. ἐκεῖνοι γὰρ μισοῦσι, ὡς ἀφαιρουμένοι τοῖς τὰ προαιρέσεις τῆς ἐπιθυμίας τῶν καμνόντων. οὓς καλοῦντες τυφλοὺς καὶ * ὕδεσθαι, τοὺς καὶ ἐν νόσοις βαλλομένοις μὴ τὰ ἄξια τῶν νόσων λαμβάνειν. φεύγουσιν οὖν οἱ ἀκόλαστοι τῶν καμνόντων ἰατρῶν, πολλάκις ἀδοῖς καὶ λοιδορούμενοι καὶ κακολογούμενοι ἀδοῖς, καὶ πᾶν ὁτιποτοῦν ποιοῦντες ὁ ποιήσειεν ἂν ἐχθροὶς ἐχθρῶν. ὑπολαμβάνουσι γὰρ ὅτι ὑπὸ ὡς φίλοι, προσέρχονται ἀφορῶντες εἰς τὸ ὑπόπτον τῆς ἀφίξεως, εἰς τὸ ὑπόπτον ἀπὸ τοῦ

B

C

D

* χ. ἐν ἰοῖ

* χ. ἐν πίθοις

ὀδυνηρὰ ἰατρῶν πληγῆς, οὐκ εἰς τὸ τέλος τὸ μετὰ τὸ πάτον, καὶ μισοῦσιν ὡς πατέρας πόνων μόνον, οὐχὶ τῶν πόνων φεύγοντων ὑπὲρ ὑγείας τοὺς ἰατρευομένους· ὁ γὰρ ἐστὶν ἐκεῖνος, εἰ καὶ ποικίλαι

νόσοι ἦσαν ἐν τῷ λαῷ τῷ χρηματίσαντι τοῦ θεοῦ, ἔπεμπεν αὐτοῖς ἰατροὺς θεὸς τοὺς προφήτας, εἷς τῶν ἰατρῶν ὢν ἱερεμίας ἦν· ἔλεγχε τοὺς ἁμαρτάνοντας, ὅπερ φεύγειν βουλόμενος τοὺς κακοὺς πρεσβύτας. οἱ δὲ δέον ἀκούειν τῶν λεγομένων, κατηγόρουν τοῦ προφήτου, καὶ κατηγόρουν ὅτι δίκαιος πολλὰ πλησίον ἑαυτοῦ· καὶ ἀεὶ ἐν δίκαις ἦν ὁ προφήτης ὅτι τῶν, ὅσον ὅτι τῇ προφητείᾳ αὐτοῦ, διεστραμμένων, ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ ἀπιστίᾳ μὴ διεστραμμένων· ὅτι τοῦτοις ὅτε μὲ λέγοι· καὶ εἶπα· οὐ μὴ λαλήσω, οὐδὲ μὴ ὀνομάσω ὄνομα κυρίου· καὶ ἐγένετο ὡς πῦρ καιόμενον, φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου· καὶ πάρειμαι παντόθεν, καὶ οὐ δυνάμαι φέρειν· ὅτε δὲ φησιν, ὁρῶν ἑαυτὸν ἀεὶ δικαζόμενον, λοιδορούμενον, ἐγκαλούμενον, ψευδομαρτυρούμενον· οἴμοι ἐγώ μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες, ἔλεγε, ἄνδρα; οὐ δικαζόντα, ἀλλὰ δικαζόμενον· καὶ οὐ δανειζόντα, ἀλλὰ δανειζόμενον πάσῃ τῇ γῇ; καὶ ἐπεὶ οἱ κάμνοντες οὐκ ἤκουον αὐτοῦ καλῶς συμβουλεύοντος, καὶ *ἰατικῷ σοφισμῷ οὐκ ὠφέλησαν· καὶ ἐπεὶ δανείζοντες αὐτοῦ τὰ πνευματικὰ ἀργύρια, οὐκ ἐβούλοντο ἀκούειν οὐκ εἶναι οἷς ἔλεγε, ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐξ ὧν ἤκουσαν, φησίν· οὐδὲ ὠφέλησέ μοι οὐδεὶς, οὐδὲ ὠφέλησα· ἀλλὰ προλαβὼν ταῦτα εἶπον πρὶν διηγήσωμαι τό· οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ μοι οὐδεὶς· διοτὶ γὰρ ἔστιν ἡ γραφή· ἐν μὲ γὰρ τοῖς πλείστοις ἀπεγράφοις· οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδεὶς· ἐν δὲ τοῖς ἀκριβεστέροις καὶ συμφωνοῦσι τοῖς ἑβραϊκοῖς· οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ μοι οὐδεὶς· δεῖ δὲ καὶ τὸ κατεπιμηθυμούμενον καὶ φερόμενον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διηγήσασθαι, καὶ ὃ ἀπὸ τῶν ἑβραϊκῶν γραφῶν ἀδιήγητον μὴ καταλιπεῖν· ἐκπήρωσε τοίνυν τὸν λόγον, οὐδεὶς προσέσχε τὰ λεγόμενα· ὡς καὶ ἰατρὸς προσαγάγοι τὰ φάρμακα ἀκολάστων, καὶ τοῖς ἰδίαις ἐπιθυμίαις πλεονεκτούντων τῶν καμνόντων. ὥστε καὶ ἐκεῖνος ἔλεγε· οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδεὶς· πάντα ἀνυπόφορά ἐστι τῷ φιλαυτίᾳ τοῦ ὠφελοῦντος πρὸς τὸ ὠφελήσαντα, ὥστε γενέσθαι εἰς τὸ ὠφελεῖσθαι καὶ τὸ λέγοντα· ἐπεὶ μακάριος ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων· ἵνα τῷ ὠφέλειαν ὠφελεῖσθαι αὐ διδάσκαλος ἀπὸ ἀκροατῶν προκοπόντων καὶ βελτιουμένων. ὠφελεῖσθαι αὐ τῷ ἔχῃ καρπὸς ἐν αὐτοῖς· εἰ γὰρ καρπὸν δεῖ μὲ ἔχειν ἐν τοῖς ἀκροαταῖς τὸ λόγου, ὁ δὲ ἀκροώμενος παρεκδέχοιτο, καὶ ἔξω γένοιτο τῶν λεγομένων, λέγεται τό· οὐκ ὠφέλησέ με οὐδεὶς. ἐπεὶ μὴ ὠφέλησα ταύτῃ τῷ ὠφέλειαν, ἀλλὰ

quæ ex doloribus redditur. Populus igitur ægrotabat varijs languoribus, & misit illis medicos Prophetas Deus. Vnus ex medicis & Hieremias fuit, corripiens peccatores, & convertere videns à vitijs ad virtutes. Illi verò cum deberent ea quæ dicebantur audire, è contrario accusabant Prophetam apud judices similes fui. Ex quo factum est vt semper in calumnijs & in tristitijs fuerit Hieremias, * eorum perversitatis, quantum in se fuit, curam gerens. Iuxta propriam autem incredulitatem adhuc ægrotantibus istiusmodi aliquando loquitur: *Et dixi: Non loquor, neque nominabo nomen Domini. Et factum est vt ignis ardens in ossibus meis, & dissolutus sum vndique, & ferre non possum.* Aliquando autem videns se maledictis semper clamoribus, & injurijs insectari: *Heu mihi, inquit, mea mater, vt quid me genuisti virum, qui judicer & discernar omni terræ?* Et quia ægrotantes bene consulentem, & juxta medicinæ disciplinam audire contempserunt: *Non profui*, inquit. Rursusque quia illo spiritales pecunias commodante auditores accipere noluerunt, vt vtilitatem consequerentur, & fructum ex his quæ acceperant redderent, ait: *Neque profuit mihi quisquam.* Verum hæc anticipans locutus sum priusquam exponerem: *Non profui, neque profuit mihi quisquam.* Duplex quippe scriptura est: nam in multis exemplaribus continetur: *Non profui, neque profuit mihi quisquam.* In his verò quæ exemplaria veriora sunt, & cum Hebræis consonant, habetur: *Non debui, neque debuit mihi quisquam.* Oportet igitur & id quod in vsu est, atque in Ecclesijs legitur exponere; & hoc quod in Hebræis codicibus invenitur intactum non præterire. Prædicavit Hieremias mandata divina; nemo his quæ prædicabantur attendit. Quamobrem quasi medicus libens ac promtus medicamina languentibus tribuit, & illis non secundum artificium curantis, sed juxta voluntatem suam agentibus dicit: *Non profui, neque profuit mihi quisquam.* Quodammodo enim beneficium consequitur ipse qui curat, si fructum sui laboris in ægrotante conspiciat, & per lætitiam mentis etiam ipse consequitur vtilitatem, secundum illud quod dicitur: *Beatus qui loquitur in aures audientium.* Hanc igitur vtilitatem quam consequitur magister ab auditoribus suis, si proficiant audiendo, dum fructus ex salute eorum consequitur quodammodo: Hieremias videns de Iudæis non habere se dicit: *Non profuit mihi quisquam.* Si enim debet auditoribus prodesse quod loquor, auditores verò quæ dicuntur, abijciunt, & ego dico: *Non profui, neque profuit mihi quisquam;* quia hanc vtilitatem non sum consecutus, quam consequitur is qui beatus efficitur, dum in au-

* MS R. eorũ perversitate, qui quantũ in se fuit, curati etant; juxta propriã autem incredulitatem adhuc ægrotabãt. al. ob eorũ perversitatem, qui tantum in se fuit, curam gerebat eorum; juxta propriam autẽ incredulitatem adhuc illis ægrotantibus istiusmodi

Ierem. 20. 9.

* Ἰατικῷ σοφίσματι, ἀντὶ τοῦ ἰατρικῷ

res loquitur audientium. Poteſt autem & & aliter intelligi. Quicunque diſcipulis præcipit, iſte ſi ingenioſos, & audientis naturæ habeat auditores, quanto plus præcipit, tanto plus proficit, illis interrogantibus, & de eo quod dicit ſæpe quærentibus, qui ſit ſenſus in dicto, qui ordo, quæ ſcripti voluntas. Vnde è contrario ait: *Non proſui, neque proſuit mihi quiſquam.* Quia autem & alia nobis expoſitio reſidua eſt, propter exemplaria certiora in quibus continetur: *Non debui, neque debuit mihi quiſquam,* & hunc locum conſideremus. *Qui omnibus omnia reſtituit, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui tributum tributum, cui honorem honorem*, & vniverſis omnia repræſentat, nulli debens aliquod officium, verbi gratia, honorans parentes vt parentes, fratres vt fratres, filios vt filios, Epiſcopos vt Epiſcopos, Presbyteros vt Presbyteros, Diaconos vt Diaconos, fideles vt fideles, cathecumenos vt cathecumenos; ſi omnia omnibus reddat, nulli debet officium. Si verò reddere debet, & non reddit, non poteſt dicere: *Non debui*, cum enim debuerit non exolvit. Quod autem ſequitur: *Non debuit mihi quiſquam*, ſic intelligendum eſt: Ego quidem fœnerari volui, & ſpiritales pecunias commodare, ſed illi averterunt aures ſuas ab ijs quæ dicebantur, neque voluerunt præbere ſe dociles, vt mihi deberent quæ audiebant. Idcirco non debuit mihi quiſquam. Si quis enim voluerit ſermones qui dicuntur audire, debitor fit eorum, & quaſi debitor etiam vſuras reddere exigitur. Ex quo magis expedit auditoribus accipere diſciplinæ verba cum fœnore, & fieri debitores, quam non accipere, nec debere. Accuſantur quippe tales dicente Propheta: *Non debuit mihi quiſquam.* Quod ait: *Hen mihi mea mater, quare me genuiſti virum qui judicer & diſcernar omni terræ?* non ſic exiſtimo convenire aliis Prophetis vt Hieremiæ: multi ſiquidem Prophetarum poſt aliquod ſpatium, primò mali, & jam poſt peccata converſi, prophetare cœperunt: Hieremias verò à puero ſumpſit vaticinationis exordium. Et hujus rei poſſumus de Scripturis accipere teſtimonium. Eſaias non audivit: *Antequam te plaſmarem in vtero novi te, & antequam exires de vulva ſanctificavi te, & Prophetam in Gentibus poſui te*: neque ait: *Neſcio loqui, quia juvenis ego ſum*: ſed viſione ſibi revelata ait: *Væ mihi miſero, quo-*

Rom. 13. 7.

Ier. 15. 10.

Eſ. 6. 5.

ὠφελήθη αὐ ὁκ τῦ τ ἀκεραιῦ ὠφελήθεντα, ἄπον προφήτης καὶ μαθητεύτικος γλιόσθαι τῦ ὠφελήσαντι· καὶ ἄλλως ᾗ, πᾶς ὁ διδάσκων, κατ' αὖθ ὃ διδάσκειν, ὅσῳ σωετώτερός ἐστιν ὁ μανθάνων, ὠφελεῖται εἰς ἃ διδάσκει, οἷς ἃ μανθάνει. καὶ κρείττους γίνονται πρὸς ἃ διδασκόμενα μαθήματα οἱ λέγοντες, ὅτε σωετοὶ ὄντες οἱ ἀκεραιοί. καὶ ἀχ' ἅπαξ ἁπλῶς προσδεχόμενα, ἀλλὰ ἀπορωτανίζωσι, καὶ ἐρωτῶσι, καὶ ἐξετάζωσι ὃ βύλημα τῦ λεγομένου· ὅτ' ἂν ὠφέλησα, ὅτε ὠφέλησί με ὁδὲ εἷς· ἐπεὶ ᾗ καὶ ἄλλη διήγησις ἀναγκαία, ἀφ' τὰ αὐτίγραφα τὰ ἀκεραιότερα ὅπως ἔχοντα· ὁκ ὠφέλησα, ὁδὲ ὠφέλησί μοι ὁδεὶς· διηγησάμενα καὶ ὅπως ἔχον τὸ ῥητόν· ὁ μὲ γὰρ πᾶσιν ἀποδιδοὺς τὰς ὀφειλάς· πῶ τ φόβον, τ φόβον. πῶ ὃ τέλος, ὃ τέλος. πῶ τ φόβον, τ φόβον. πῶ τιμὴ τιμὴν· καὶ πᾶσι τὰ καθήκοντα ἀποδιδοὺς, ὡς μὴ ὀφείλειν τὰ καθήκοντα πρὸς τινας, τιμήσας τοὺς γονεῖς, ὡς γονεῖς. ἀδελφοὺς, ὡς ἀδελφοὺς· υἱοὺς, ὡς υἱοὺς. ὑπισκόπους, ὡς ὑπισκόπους. πρεσβυτέρους, ὡς πρεσβυτέρους. διακόνους, ὡς διακόνους. πιστοὺς, ὡς πιστοὺς. κατηχουμένους, ὡς κατηχουμένους· εἰ πάντα ἀποδίδωσι τὰ καθήκοντα, ὁκ ὠφείλησιν. εἰ ᾗ ὠφείλει μὴ ποιῆσαι καθῆκον, ὃ πεπόηκε ᾗ, ἐ δυνάται λέγειν, ὁκ ὠφέλησα· ὀφείλων γὰρ ὁκ ἀποδέδωκε· πῶς ἂν διηγήσαιμι καὶ τί· ὁδὲ ὠφέλησί μοι ὁδεὶς; ἐγὼ μὲ ἐδανείζον, καὶ δίδοται ἐθελόμην τὰ παθήματικὰ χρήματα, οἱ ᾗ ἀπεστρέφοντο ἀπὸ τῦ λεγομένου, καὶ ἃ παρεῖχον αὐτοὺς δεκτικοὺς ἵνα ὀφείλωσι. διὰ τῦτο ὁκ ὠφέλησί μοι ὁδεὶς· τίς γὰρ παρέδεξατο τὰ χρήματα, ἵνα ὁκ τῦ πρὸς ἀγαθῦ ὀφειλέτης γένηται ὧν ἤκουσι. καὶ ἀπαιτῶν ὡς ὀφειλέτης τῦ λεγομένου τοὺς τόκους· βέλτιον ἂν κ τῦτο λαβεῖν τ ἀκεραιῦ ἀπὸ τῦ λέγοντος λογικὰ ἀρχόμενα, καὶ ὀφείλειν, ἢ μὴ προσδεχόμενοι, μηδὲ λαμβάνοντα, μηδὲ ὀφείλειν. ὡς ὁν ἐγκλήμασι γὰρ κεῖται καὶ τί· ὁκ ὠφέλησί με ὁδὲ εἷς· ὃ δέ· οἴμοι μήτηρ, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πᾶσι τῇ γῇ; ὁκ εἰμὶ τοῖς ἄλλοις ὅτως ἁρμόζειν προφήταις λέγω, ὡς τῦ ἱερεμία· οἱ μὲ γὰρ πολλοὶ τῦ προφητῶν μετὰ τινας χρόνους, μὲ τῦ κακίαν, μὲ τὰ ἁμαρτήματα μεταβαλόντες προφητεύειν ἤρξαντο. ἱερεμίας ᾗ ὁκ παίδων προφητεύει, καὶ ἔστι πρόδειγμα διδόναι ἀπὸ τῦ γεγραμμένων· ἠσαίας ὁκ ἤκουσι· πρὸ τῦ μὲ πλάσαι ἐν κοιλίᾳ, ἡγίασά σε. καὶ πρὸ τῦ σε ἐξελθεῖν ὁκ μήτρας ἡλικά σε. προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε· ὁδὲ εἶπεν· ὁκ ἡγίασά σε λαλεῖν· ἐπειδὴ νέος ἐγώ εἰμι. ἀλλ' ὅτε εἶδε τῦ προφητείας ἀναγεγραμμένου ἐν τῇ προφητείᾳ αὐτῦ, εἶδε,

καὶ εἶπεν· οἴμοι πάλαι ἐγώ, ὅτι ἀκάθαρτα χεί- A
λη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχο-
ντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαὼθ
εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου· καὶ ἀπεστάλη, φησί,
πρὸς με ἓν τῶν σεραφὶμ, καὶ ἥψατο τῶν χει-
λέων μου; καὶ εἶπεν· ἰδοὺ ἀφῄρηκα τὰς ἀνομίας
σου καὶ τὰς ἁμαρτίας σου, ἃς δηλαδὴ πρότερον
ἐποίουν· ὕστερον δὲ γέγονεν ἄξιος τοῦ ἁγίου πνεύ-
ματος ἡσαΐας, καὶ ἐπροφήτευσε· καὶ ἐπ' ἄλ-
λῳ δὲ παραπλήσιον ἴδοις ἂν· ἀλλ' οὗτος ὁ ἱε-
ρεμίας ἐπὶ οὐκ ἀπαρχάνων τοῦ πνεύματος τοῦ B
προφητικῶς κοσμηθεὶς, οὐκ παίδων προεφή-
τευσε· δεῦρο ἴδε λέγει· τὸ κεινὸν γὰρ πρῶτον διηγεῖ-
μαι· οἴμοι ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἐγέννησας
ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ ἀφανιζόμενον πα-
σῃ τῇ γῇ; τῶν δὲ ἐμεῦ δέ τις ἐπέβαλε τοῦ τό-
που λέγων, ὅτι τοῦτο ἔλεγον ὁ προφὴς τῷ μητ-
ρὶ τῷ σωματικῷ, ἀλλὰ πρὸς τὴν μητέρα
τὴν γνωσαν προφήτας· τίς δὲ γνωσὰ προφή-
τας; ἡ σοφία τοῦ θεοῦ· ἔλεγον δὲ τό· οἴμοι ἐγὼ μή-
τηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ὦ σοφία; τὰ δὲ τέκνα τῆς C
σοφίας καὶ ἐν τοῖς διαβολίοις ἀναγέγραπται, καὶ
ἀπροφέλλει ἡ σοφία τὰ τέκνα αὐτῆς· εἴρηται δὲ·
οἴμοι ἐγὼ μήτηρ ἐμὴ σοφία, ὡς τίνα με ἔτεκες
ἄνδρα δικαζόμενον; τίς εἰμι ἐγὼ, ὅτι τοσοῦτον
γεγόνημεν, ἵνα δικάζωμεν, ἵνα ἀφανίζωμεν;
ἀφ' τὰς ἐλέγχεις, ἀφ' τὰς ὑπτιπλέξεις, ἀφ' τὴν διδασκαλίαν πρὸς πάντας τοὺς
ὑπὲρ τῆς γῆς· ἐὰν ὁ ἱερεμίας ταῦτα λέγῃ, ὡς τί-
να με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ ἀφανι-
ζόμενον πασῃ τῇ γῇ; οὐκ ἔχω διηγήσασθαι τί, D
πασῃ τῇ γῇ; ἡ γὰρ πασῃ τῇ γῇ διεκείνετο ἱερε-
μίας· ἢ βιασάμενοι ἐρῶμεν τί, πασῃ τῇ γῇ,
αὐτὴ τῇ, πασῃ τῇ ἰουδαίᾳ· ἡ γὰρ ἔφθανεν ἡ προ-
φητεία αὐτοῦ προφητεύοντος τότε εἰς πᾶσαν τὴν
γῆν· μήποτε τοῦ ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ πρὸ τοῦ κυρίου
ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ εἰρῆσθαι, ὅτως καὶ ἐνταῦθα
ἐρῶμεν; ἐπὶ ἐσημειωσάμην τό· ἰδοὺ τέθη-
κά σε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλείας, σκορπίζειν, καὶ
καταστρέφειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ οἰκοδομεῖν,
καὶ καταφυτεύειν· τοῦτο οὐκ ἐποίουν ὁ ἱερεμίας.
ἰησοῦς δὲ χριστὸς τὰς τῆς γῆς ἁμαρτίας βασιλείας E
ἐξεριζώσει, καὶ τὰς οἰκοδομὰς τῆς κακίας κα-
τέσκαψε, καὶ ἐποίουν αὐτὰ ἐκείνου τοῦ βασι-
λεύειν βασιλεύσαι τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὴν
ἀλήθειαν ἐν τῇ ψυχαῖς ἡμῶν· ὥστε δὲ ἐκεῖνα
ὑπὲρ τὸ χρεῖττον μᾶλλον ἥρμοζεν ἀναφέρεσθαι ἢ
ὑπὲρ τὸ ἱερεμίας. ὅτως ἠγνόημεν καὶ ἄλλα πολλὰ,
καὶ τοῦτο· πρῶτον λεκτέον, πρὸ τοῦ· οἴμοι, ἀφ' ὃ δυσφημοειδὲς δυνάμενον σωτὴρ λέγεν,
ὁ καὶ παρακλίζων ἑτέρους τό· οἴμοι. παραστήσωμεν δὲ ἀπὸ ὁμολογουμένων λέξεων, αἵ τινες οὐχὶ

niam compunctus sum, quia immunda labia habens in medio populi immunda labia habentis ego habito, & regem dominum Sabaoth vidi oculis meis, & missum est ad me vnum de Seraphim, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abstuli iniquitates tuas, & peccata tua purgavi.

* Pristina igitur peccata purgata sunt, & dignus effectus Spiritu sancto Esaias Prophetavit. De alijs quoque similia si quæras, reperies. At non talis Hieremias, ab ipsis enim cunabulis Spiritu sancto plenus prophetare orsus est: propter quod ait: (secundùm communem quippe sensum primũ debemus exponere.) *Heu mihi materquare me genuisti virum qui judicer & discernar ab omni terra?* Quidam autem hunc locum interpretans, ait Prophetam non ad matrem corporalem hæc locutum fuisse, sed ad eam quæ generet* Prophetas: nec aliam esse matrem Prophetarum, nisi sapientiam Dei, ad quam ait: *Heu mihi mater mea*: quasi dicat: Cur me genuisti, ô Sapientia? Filios verò Sapientiæ & alibi legimus, Scriptura dicente: *Amittit Sapientia filios suos.* Heu mihi, inquit, mater mea Sapientia: quasi dicat: Cur me genuisti virum qui judicer? Quis ego sum qui in hoc natus sum, vt judicer atque discernar propter increpationes, propter correptionem, propter magisterium, dum corrigere nitor habitantes super terram? Si Hieremias dicit: Cur me genuisti virum qui judicer, & discernar terræ? non possumus exponere quid sit, *omni terræ*; neque enim ab omni terra dijudicatur Hieremias, nisi fortè violenter Scripturam trahentes, dicamus positum esse, *omni terræ*, pro omni Iudæa. Necdum quippe Prophetia ejus illo tempore in vniversam terram pervenerat: nisi fortè sicuti & in aliis multis locis ostendimus Hieremiam pro Domino nostro Iesu Christo positum, sic & in præsenti loco interpretemur. Annotavimus in principio hujus libri dictum: *Prophetam in Gentibus posui te, regna eradicare, & subvertere, & disperdere, & ædificare, & plantare.* Porro Hieremias ista non fecit, sed Dominus meus Iesus qui eradicavit regna peccati, & ædificatione nequitiæ subversa, fecit in animabus nostris justitiam, veritatemque regnare. Quomodo igitur magis illa conveniunt Christo quam Hieremiæ, sic, arbitror, & alia plura, & hæc quæ nunc dicuntur ad Dominum sunt referenda. Et primo quidem videndum est an possit id quod incongruum, & blasphemum videtur esse si referatur ad Dominum, id est: *Heu mihi mater*, Salvator noster dicere miserans alios. Ad quod probandum exhibenda sunt testimonia, quæ manifestè nulli alij apta sint nisi Salvatori:

* MSS. R. Post pristina igitur peccata dignus est effectus sancto Spiritu

* MS. R. Prophetas Dei sapiẽtiam, nec aliam esse matrem Prophetarum

quomodo videns Hierusalem fleverit super eam, quia dixerit: *Hierusalem, Hierusalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos,* & reliqua. Nec non & illa quæ manifestè à Salvatore dicuntur: *Heu mihi quoniam factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, & sicut racemos in vindemia, cum non supersit botrus ad manducandum vuæ primitiva. Heu mihi anima, quia perijt reverens à terra, & qui corrigat inter homines non est. Omnes in sanguine judicantur.* Venit enim vt meteret fructus, & quasi stipula in segete reperta propter plurimos peccatores, ait: *Heu mihi quoniam factus sum sicut qui colligit stipulam in messe.* Venit vindemiare botros vuæ in hominibus, & in messe sceleribus inventis, dicit: *Et sicut racemos in vindemia, cum non supersit botrus vuæ ad manducandum primitiva.* In alio quoque loco similia his ad Patrem loquitur dicens: *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Quid tantopere hominibus profui, qui nec in sanguine meo, quem fudi pro eorum salute, fecerunt? quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo de cœlis, dum venio in terram, dum contumelijs affector, dum porto corpus humanum? quid his omnibus dignum inter homines perpetratum est? *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Tale ergo est quod in Hieremia dicitur: *Heu mihi mater mea, quare me genuisti virum?* Non juxta quòd Deus Salvator est, dicit: *Heu mihi mater*; sed juxta id quod homo est, sicut in alio Propheta: *Heu mihi,* inquit, *anima mea, quia reverens perijt à terra.* Anima autem hominis est quæ conturbatur, & tristis est vsque ad mortem, non Verbum quod erat à principio apud Deum, quod numquam mœret, numquam turbatum est, numquam dixit: *Heu mihi*: neque enim Verbum sustinet mortem, sed homo qui istos patitur affectus, vt sæpe exposuimus: *Quare me genuisti, virum qui judicer, & discernar omni terræ?* Si consideres vtique Martyres condemnatos, & de singulis Ecclesijs exhibitos ad tribunal, videbis quomodo per singulos Martyres Iesus condemnetur. Ipse enim est qui in perhibentibus divinitati testimonium judicatur: & hoc fideliter suscipies, quia non te dixerit esse in carcere, cum fueris in carcere; non te esurire,

Matth. 23. 37.

Mich. 7. 1.

Psal. 29. 10.

Ieth. 7. 2.

A ἀμᾶζαν ἄλλῳ ἢ τῷ σωτῆρι. τίνα τρόπον καὶ ἔκλαυσεν ὅτι τῷ ἱερουσαλὴμ. κλαίοντος ὁ φωνή ἐστι τό· οἴμοι. καὶ κεῖται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὅτι ἰδὼν τὴν ἱερουσαλὴμ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν, καὶ εἶπεν· ἱερουσαλὴμ, ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ὃν τρόπον ἀναλέγειν τὰ τέκνα σου, καὶ τὰ ἑξῆς· σαφῶς δὴ καὶ τὰ τῶν ὑπὸ τῶν σωτῆρος λελεκτῶν ἐν τῷ· οἴμοι ὅτι ἐλήμθεν ὡς συνάγων καλάμην ἐν

B ἀμητῷ, καὶ ὡς ὀπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος * σταχυος τοῦ φαγεῖν τὸ πρωτόγονα. οἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλεσεν βοτρυοῦς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. πάντες εἰς αἵματα δικάζονται· ἦλθε γὰρ ὡς συνάγων καλάμην εἰς ἄμητον ἵνα θερίσῃ· καὶ βοτρυίσκει πολλοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ λέγει· οἴμοι ὅτι ἐλήλυθεν ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμήτῳ, ἦλθε τρυγῆσαι καρπὸν ζωῆς ἐν τοῖς ἀνθρώποις· βοτρυίσκει πολλὰ ἁμαρτήματα ἐν ἡμῖν, καὶ

C διὰ τοῦτο λέγει· καὶ ὡς ὀπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος σταχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα· φησὶ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ παλαιὸς τόπος πρὸς τὸν πατέρα λέγων· τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν καταβῆναί με εἰς διαφθορά; τὴ ὠφέλησε τελικοῦτο τοὺς ἀνθρώπους; τί ἄξιον τοῦ αἵματος, ὃ ἐξέχεα ὑπὲρ αὐτῶν, πεποίηκεν, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματι, τῷ καταβῆναί με ἐξ οὐρανῶν; καταβέβηκα, ἦλθον ὅτι τὸν γῆν, ἐπέδωκα ἐμαυτὸν διαφθορᾷ, ἐφόρεσα σῶμα ἀνθρώπινον, τί αὐτῷ ἄξιον κατορθῶσαι τοῖς ἀνθρώποις; τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθορά; μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς, ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου; τοιοῦτον οὖν ὅτι καὶ ὃ ἐν Ἱερεμίᾳ γεγραμμένον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λεγόμενον τό· οἴμοι ἐγὼ μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα; οὐχὶ ὁ θεὸς σωτὴρ λέγει τό· οἴμοι ἐγὼ μήτηρ, ἀλλ' ἢ ἄνθρωπος, ὡς ἐν τῷ προφήτῃ· οἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν βοτρυοῦς ἀπὸ τῆς γῆς· ἡ δὲ ψυχὴ ἀνθρωπίνη ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ πεπόνθασι. διὰ τοῦτο καὶ ἀβέλυπτος ἐστὶ· ὁ δὲ λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, οὐ πεπόνθασι ἐκεῖνος, οὐκ αὐ λέγων ὁ, οἴμοι· οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος ὑπεδέχθη θάνατον, ἀλ-

D λὰ τὸ ἀνθρώπινόν ἐστι τὸ τοῦτο ὑπεδεξάμενον, ὡς πολλάκις παρεσήσαμεν· ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακινούμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; ἐὰν ἴδῃς μοι τοὺς παντοῖα μάρτυρας δικαζομένους, καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν παρεσταμένους τοῖς δικαστῆς, ὄψῃ τίνα τρόπον ἰησοῦς χριστὸς ἐν ἑκάστῳ τῶν μαρτύρων δικάζεται. αὐτὸς γὰρ ἐστιν ὁ ἐν τοῖς μάρτυσι τῇ ἀληθείᾳ δικαζόμενος· καὶ τοῦτο πειθόσῃ παραδέξασθαι, βλέπων ὅτι καὶ σέ φησιν εἶναι ἐν φυλακῇ, ὅταν σὺ ἐν φυλακῇ, ἀλλ' ἑαυτόν· καὶ σε πεινῶντα, ὅταν σὺ πεινᾷς, ἀλλ' ἑαυτόν. καὶ σὲ διψῶντα,

E

λῶπα, ἀλλ' ἑαυτόν· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με ἐπίνων, καὶ δεδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψων, καὶ ἐποτίσατε· οὐκοῦν κἂν δικαζόμενος χριστανός, οὐ δι' ἄλλό τι, οὐ διὰ τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, ἀλλ' ὅτι χριστανός ἐστι, χριστός ἐστιν ὁ δικαζόμενος· ἐν πάσῃ οὖν τῇ γῇ δικάζεται χριστὸς ἰησοῦς· καὶ ὁσάκις ὃν χριστανὸς δικάζεται, χριστός ἐστιν ὁ δικαζόμενος οὐ μόνον ὅπου τόπον τῆς δικαστηρίων· ἀλλὰ φέρε συκοφαντεῖσθαι χριστανόν, ἃ τοῖς τινος ἐγκαλούμενον, καὶ τότε χριστὸς ἀδίκως δικάζεται· ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διαμενόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; καὶ ἐπεὶ οὖν πῶς νοήσῃς, πῶς δικάζεται καὶ διαμένει ἐν πάσῃ τῇ γῇ· τίς * οὖν δικάζει τὸν χριστιανὸν λόγον; τίς τῶν ἐθνῶν, κἂν ἁπλῶς οὐκ ἐξετάζει αὐτόν; τίς οὐ λέγει πῶν ἰουδαίων τὸ τοῖς χριστιανοῖς; τίς τῶν ἑλλήνων; τίς τῶν φιλοσόφων; τίς τῶν ἰδιωτῶν; πόρρω δὲ ἰησοῦς δικάζεται καὶ κείνεται. καὶ ὑφ' ὧν μὲ καταδικάζεται, ὑφ' ὧν οὐ καταδικάζεται. ἐὰν γε μὴ καταδικάζεται, οὐδὲ δέχεται τοῦ. ἀνοίγει αὐτῷ τὰς θυρίδας, εἰσέρχεται πρός σε. πιστεύεις εἰς αὐτόν. ἐὰν οὐ μὴ τοῦ δέξῃ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀκούων, οὐδὲν ἄλλο ποιήσεις ἢ καταδίκασας τὸν ἰησοῦν ψευδόμενον, ὡς πλανήσαντα τοὺς ἀνθρώπους, ὡς οὐκ ἀληθεύοντα, διὰ τὸ μὴ πεπιστευκέναι τῷ λόγῳ ᾧ διδάσκει· ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διαμενόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; ὅστις μὲ τέλειον ἀπιστοῦσι, καταδικάζουσιν αὐτόν. ὅστις οὐκ ἀπιστοῦσιν, ἀλλὰ ἀμφιβάλλουσι τοῦ αὐτοῦ, δύο παρὰ ἰησοῦς ἐν ἀνθρώποις, ὅτι μὲ τοῦ ἀπίστων καταδικάζει, τοῦ δὲ πιστῶν διαμένει· ἐὰν φορέσῃς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου ἀποθέμενος τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, οὐκ εἶ γῆ καταδικάζουσα αὐτόν, οὐδὲ εἶ γῆ ἐν ᾗ καταδικάζεται· οὐκέτι γῆ εἶ ἡ διαμένουσα αὐτόν· ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς κοπιῶσί με· ὁ ἀπόστολος λέγει τοῦ σωτῆρος, ὅτι ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας. καὶ ὁ προφήτης οὐ τοσαυτάκις τόποις λέγει περὶ κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; ἀνηγείλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον. ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ· * εἴδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος. ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ὀκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὤν, καὶ ἐν πόνῳ, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν. ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ ἀτιμίας, ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη· ὅτος τὰς ἀνομίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν τοῦ ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματί-

A cum esurieris; non te sitire, sed semetipsum. *In carcere*, inquit, *fui & venisti ad me: esuriui, & dedisti mihi manducare; sitiui & potastis me.* Itaque si condemnatur etiam Christianus, non pro alia tamen re, neque pro sceleribus suis, sed pro hoc tantum quod Christianus est, Christus est qui condemnatur, ex quo efficitur vt in omni terra condemnetur Iesus, quotiescunque is addicitur, qui pro eo condemnatur. Non solum autem apud judices sæculi, & tribunalium potestates Christus addicitur, sed etiam si calumniam Christianus ab aliquo patiatur, & provocetur ad litem, tunc quoque justus dijudicatur injustè: *Quasi quem me genuisti virum qui judicer, & discernar omni terræ.* Possumus & aliter intelligere quomodo Iesus condemnetur, & dijudicetur in omni terra. Quis improborum non condemnat Christianam religionem? Quis Gentilium saltem transitorie non excutit eam? Quis Iudæorum non de Christianis loquitur? quis de Philosophis? quis de imperitis? Vtique Christus condemnatur atque discernitur: & ab aliis quidem condemnatur, ab aliis non condemnatur. Si autem non condemnatur, excipietur; aperies ei ostium, & ingredietur ad te; credis in eum, vescetur tecum. Si verò de religione audiens Christiana non ceperis eam, nihil aliud facies quam condemnabis Iesum, vt mendacem, vt seductorem in errorem mundum trahentem. *Quasi quem me genuisti virum qui judicer & discernar omni terræ.* Quicunque penitus ei non credunt, condemnant illum. Qui autem credunt, & adhuc ambigunt, dijudicant illum. Duo igitur apud homines Christus perpetitur: ab incredulis condemnatur; ab ambigentibus discernitur. Si portas imaginem cœlestis deposita imagine terreni, non es terra condemnans eum, neque in terra tua judicatur atque discernitur: *Virtus mea defecit in his qui maledicunt mihi.* Apostolus loquitur de Salvatore nostro, quia crucifixus ex infirmitate sit. Cui Prophetes similia testatur dicens: *Domine quis credidit auditui nostro, & brachium tuum, cui revelatum est? Annuntiabitur coram eo sicut infans, sicut radix in terra sitienti. Non est species ei neque gloria; vidimus eum & non habebat speciem neque formam, sed species ejus inhonorata, & deficiens circa filios hominum. Homo in plaga & dolore, sciens ferre infirmitatem, quia aversa est facies ejus, depreciatus est nec computatus. Hic peccata nostra fert, & pro nobis dolet; & nos existimavimus in doloribus eum esse, & in plaga & in vexatione. Ipse au-*

Matth. 25. 36.

1. Cor. 15. 49. Iuxta 15. 16. Esaia 53. 1, 2, & seq.

tem vulneratus, & infirmatus est propter iniquitates nostras. Doctrina pacis nostræ super eum: livore ejus sanati sumus. Igitur suscepit infirmitates peccatorum nostrorum, & portavit* eas, & venit ad eos qui maledicebant sibi, & virtus ejus defecit ab eis qui maledicebant è cœlestibus descendentem. Simul enim & assumpsit servi formam; Verbum caro factum exinanivit se, & juxta Apostolum dicentem: *Exinanivit seipsum formam servi accipiens*, nunc quoque loquitur: *Virtus mea defecit in ijs qui maledicunt mihi.* Videamus autem ipso nobis* sensum tribuente, si ex hoc sermone possimus & aliud quid manifestius ab eis quæ dicta sunt dicere: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Lux vera Filius Dei, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quicunque rationalis est, particeps veræ lucis efficitur. Rationalis autem est omnis homo. Cum igitur omnes homines rationales sint, in quibusdam virtus rationalis augetur, in quibusdam minuitur. Si videris animam vitijs plenam, & perturbationibus servientem, videbis quomodo virtus Verbi deficiat in ea: si videris sanctam & justam, videbis quod per singulos dies virtus Dei proficiat, & crescat in ea: & hoc quod scribitur de Iesu aptabis ei. Neque tantummodo Iesus *proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines;* Verum & in singulis profectum sapientiæ, & ætatis, & gratiæ recipientibus, proficit Iesus sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines. Sermo ergo Filius Dei qui erat Deus Verbum, qui habitat in dicente: *Heu mihi mater mea*, & reliqua juxta naturam majestatis suæ loquitur: *Virtus mea defecit in maledicentibus mihi.* Si quis maledixerit Verbo, statim recipit vicem, & tormenta perpetitur. Virtus quippe Iesu defecit in eo cum ratio minuitur. Si quis è contrario benedixerit & receperit Iesum, virtus ejus diversa quam est in maledicentibus ei passa perpetitur; vt enim in maledicentibus defecerat; sic in benedicentibus crescit: *Fiat Domine dirigentibus eis, si non adstiti tibi in tempore malorum eorum.* Quid est hoc quod dicitur: *Fiat Domine*, qui potest ex ipso sermone consideret. His ipsis Domine dirigentibus, qui maledicebant mihi, virtus quæ deficiebat in eis, fiat in eis eum ad pœnitentiam conversi post maledicta quibus me persequebantur ambulare cœperint rectam viam. *Fiat Domine, dirigentibus eis, si non adstiti tibi.* Reddit rationem quare, ijs qui maledicebant sibi postulat directionem atque virtutem dicens: *Si non adstiti tibi in tempore malorum eorum.* Adstitit Patri propitiatio pro peccatis nostris, & de-

* MSS. R. nos

Philipp. 2. 7.

* MS. R. sensuum tribuente sermonē, si possumus & aliud quid manifestius

Iob. 1. 9.

Luc. 2. 52.

Jerem. 15. 11

1. Iob. 2. 2.

ἀπὸ δὲ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν. τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν· πάντες ὡσεὶ πρόβατα ἐπλανήθημεν, ἕκαστος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐξεκλίναμεν· καὶ κύριος παρέδοσεν αὐτὸν ἁμαρτίαις ἡμῶν, καὶ αὐτὸς ἐκφέρει περὶ ἡμῶν, καὶ ἀδυνατεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐνώπιον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ· ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον. καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ πλουσίους ἀντὶ τῶν τελευτησάντων αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐποίησεν ἀνομίαν, οὐδὲ δόλος οὐκ εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. καὶ κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς πληγῆς. ἐὰν δῶτε περὶ ἁμαρτίας, ἡ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα μακρόβιον, καὶ βουλὴ κυρίου ἐν χειρὶ αὐτοῦ εὐοδωθήσεται. ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δείξει αὐτῷ φῶς καὶ πλάσει αὐτὸν τοῦ συνιέναι δικαιοῦν δίκαιον καλῶς δουλεύοντα πολλοῖς, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει. διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ μετὰ ἀνομῶν ἐλογίσθη, καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη. καὶ αὐτὸς ἐκ κόπου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὄψεται φῶς, γνώσεται δικαιοσύνην δικαίου καλῶς δουλεύοντος

καιρῷ τῆς κακῶν ἡμῶν· ἀλλ' ὅτιπερ τῆς ἁμαρτω-
λῶν ἡμῶν, χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν· εἰ
μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῆς κακῶν αὐτῶν, ἐν καιρῷ τῆς θλίψεων αὐτῶν εἰς ἀγαθὰ πρὸς τὸν ἐχθρόν· καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως αὐτῶν, φησὶ, τῆς πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἐγὼ παρέστω σοι ὑπὲρ αὐτῶν· τίς δὲ ὁ ἐχθρὸς, ἢ ὁ αἰτιλικος ἡμῶν διάβολος, ὃς ἐθλίβεν ἡμᾶς. καὶ σαφῶς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐχθρᾶς ἐκείνης τῆς κτ' τῆς ἀνθρώπων παρέστη τῷ πατρὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ ἐδεήθη πρὸς τὸν ἡμετέρας αἰχμαλωσίας, ἵνα λυτρω- B θῶμεν, καὶ ῥυσθῶμεν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ· ταῦτα μὲν ὁ σωτὴρ ἢ ὁ προφήτης εἰρηκέτω. καὶ γὰρ ὁ προφήτης δυνάμει τὰ τοιαῦτα εἰρηκέναι, καὶ ἠδύνατο πρὸς τὸν λαὸν ἐν τοῖς καιρῷ τῆς κακῶν αὐτῶν· ἔστι τοῖς τὶ ἀποκρινόμενος θεὸς πρὸς τὸν λαὸν τὸν κατηγορήσαντα ὑπὸ τοῦ προφήτου ἢ ὑπὸ τοῦ χριστοῦ; καὶ ταῦτα λέγει πρὸς αὐτόν· σίδηρος καὶ πρεσβύτερον χαλκοῦν ἰσχύς σου· σκληρὸς, ἀνένδοτος, οὐκ ἐλαυνομένη, οὐδὲ τιμητική τις καὶ δυναμένη ἡ ἰσχύς σου, οὐκ ἐστὶ ἀγαθὴ ὅσα ἰσχύς· καὶ C θησαυρός σου εἰς πρόνομιν δώσω, ἀντάλλαγμα ἀφ' πάσας τὰς ἁμαρτίας σου· τίνας θησαυρὸς τῆς ἁμαρτανόντων δίδωσιν εἰς πρόνομιν ὁ θεὸς, καὶ δίδωσιν αὐτὸς ἀντάλλαγμα ἀφ' πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν; πότερον ποτὲ τὸν ὑπὲρ γῆς θησαυρίζομένους αὐτοῖς· ἕκαστος γὰρ τῆς ἀνθρώπων θησαυρίζει. εἰ μὲ φαῦλός ἐστιν, ὑπὲρ γῆς. εἰ δὲ ἀγαθὸς, ἐν οὐρανῷ. ὡς ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοῦ διαβόλου· ἢ λέγει τῷ λαῷ ἐκείνῳ, ὅτι μόνῳ ἀφ' τὰ ἁμαρτήματά σου τὸν θησαυρὸς σου δίδωμι εἰς πρόνομιν· ἵν' δὲ εἰς τῆς θησαυρῶν ἱερεμίας. ἄλλος θησαυρὸς ἡσαΐας. θησαυρὸς ἰωσῆς καὶ μωσῆς. τούτους τοὺς θησαυρὸς ἔλαβεν ὁ θεὸς ἀπ' ἐκείνου τοῦ λαοῦ. καὶ ἀφ' χριστοῦ εἰπόντος· ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. καὶ ἔδωκεν ἡμῖν· δώσω δὲ ἀφ' τὰς ἁμαρτίας σου τοὺς θησαυρὸς σου εἰς πρόνομιν. καὶ ἔδωκε τοὺς θησαυρὸς τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἡμῖν· πρὸ τοῦ γὰρ ἐκείνοι ὅτις δύνασαι τὰ λόγια τοῦ θεοῦ. εἶτα μετ' ἐκείνους ἡμεῖς ὅτις δύνασθε, ἀρθέντων τῆς λογίων τῆς θεοῦ ἀπ' ἐκείνων, καὶ δοθέντων ἡμῖν. καὶ λέγομεν τί· ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, καὶ πεπληρῶσθαι· οὐχ ὅτι ἤρθη ἀπ' αὐτῶν ἡ γραφή. ἀλλὰ νῦν ἐκεῖ τὴν ἔχουσι τὸν νόμον καὶ τοῦς προφήτας, τὸ μὴ θωρεῖν τὸν ἐν αὐτοῖς νῶν. ἔχουσι γὰρ τὰ βιβλία· ἀλλὰ πῶς ἦρθη ἀπ' αὐτῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ; ὁ νοῦς τῆς γραφῆς ἦρθη ἀπ' αὐτῶν· ἐκεῖ τὴν σώζεται διήγησις παρ' αὐτοῖς νομικὴ ἢ προφητικὴ, ἀλλ' εἰσὶν αἰνιγματώδεις, καὶ μὴ νοοῦντες· πεπλήρωται γὰρ ἀφ' πῶς χριστοῦ ὅτιδήποτε· εἶπον τοῦ λαοῦ ἐκείνου· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ

A precatus est eum in tempore malorum nostrorum: neque enim adstitit post tempus afflictionis nostræ, sed cum adhuc peccatores essemus, Iesus Christus pro nobis mortuus est. *Si non adstiti tibi in tempore malorum eorum, & in tempore tribulationis eorum exurgat inimicus: ego adstiti tibi pro eis.* Quis autem est inimicus noster, nisi zabulus, qui tribulabat nos, & jugo servitutis premebat; adversum quem adstitit Patri Salvator, & de captivitate nos liberans reddidit libertati. Hæc Propheticè Dominus dixerit. Potest autem de Propheta eadem dixisse pro populo, & in tempore malorum eorum. Super quem respondit Deus, & loquitur ad populum, qui à Salvatore sive Propheta fuerat accusatus, dicens: *Ferrum & opertorium æreum virtus tua dura, indomabilis, quæ molliri non quærit, quæ vix producatur.* Ferrum & opertorium æreum virtus tua, idest secans & dividens, & bene composita disturbans, maledicta virtus. *Divitias tuas & thesauros tuos in deprædationem dabo gratis.* Concedit Deus, & dat eos commutationem propter omnia peccata eorum. Vtrumne hos quos sibi in terra thezaurizaverint? vnusquisque enim hominum thezaurizat sibi; si est peccator, in terra; si justus, in cœlo, vt nos docuit Evangelium. Aut quod dicit, istiusmodi est: Ecce vnus thezaurus Hieremias, alius thesaurus est Esaias; thezaurus erat & Moyses, & reliqui. Hos thesauros abstulit Deus à populo, & per Christum qui dixit: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus*, largitus est nobis. Dabo ergo propter peccata tua thezauros tuos in deprædationem. Dedit nobis thezauros illius populi Dominus, quia primum illis credita sunt eloquia Dei, & nobis deinceps attributa. Idque quod scriptum est: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus*, asseruimus jam esse completum. Non quod Scriptura ab eis ablata sit: habent quippe Legem & Prophetas, habent volumina divinarum literarum; sed quod non intelligant ea. Atque ita regnum Dei ablatum est ab eis, dum Scripturæ sensus aufertur. Cessavit apud eos Legis & Prophetarum interpretatio: legunt omnia, & non intelligunt. Expleta est illa, post adventum Domini Prophetia: *Dic populo huic: Auditione audietis, & non intelligetis, & cernentes videbitis, &*

Ierem. 15. 12.

Ierem. 15. 13.

Matth. 21. 43.

Matth. 13. 14.

non scietis, incrassatum est enim cor populi hujus. Necnon & illud quod ab Esaïa dicitur: *Auferet Dominus à Iudæa, & ab Hierusalem validum & validam, gigantem & hominem bellatorem, & judicem, & Prophetam, & arbitrum, architectum, & sapientem auditorem.* Hæc omnia abstulit ab illis Deus, & nobis qui ex Gentibus sumus, si tamen accipere voluerimus, tradidit. *Et thesauros tuos in deprædationem dabo, commutationem propter omnia peccata tua in omnibus finibus tuis.* Quod dicit tale est. Ista omnia peccata tua, quæ in vniversos fines provenerunt, tibi reddita sunt. Nullus quippe finis illius est populi, qui non peccatis ejus repletus sit: nec poterat non omnis ejus finis peccatis repleri, qui, quantum in eo fuit, interfecit justitiam, si est Christus justitia; interfecit sapientiam, si est Christus sapientia; interfecit veritatem, si est Christus veritas. Vnde propter crudeles contra Filium Dei, acclamationes hæc omnia perdiderunt. Surgens Dominus meus Iesus Christus non apparuit vltra interfectoribus suis, sed tantum credentibus sibi ex mortuis victor ostensus est. *Et dabo te in servitutem inimicis tuis, in terram quam nesciebas.* Servivit populus Iudæorum inimicis suis, & dispersus est in terram quam ignorabat. *Quoniam ignis accensus est in ira mea, super vos ardebit.* Post ista quæ exposuimus, & comminationis verba ad populum, ille qui superius oraverat, complet orationem, & prioribus quæ sequuntur adjungit: *Tu cognovisti, Domine, memor esto mei, & visita me; innocentem me fac à persequentibus me non in patientia.* Et Prophetes potest hoc dicere, persecutionē passus ab his quos increpabat, qui veritatē audire nolebāt, inimicus quippe eis factus est vera dicens. Potest autem & Salvator hæc dicere, vsque ad crucem persecutionem passus à populo, *Non in patientia.* Quid est hoc quod ait: *Non in patientia?* hoc est, in patientia longanimis fuisti semper huic populo delinquenti; sed per hoc etiam adversum me erexit temeritatem suam, noli esse longanimis. Et revera non fuit patiens Deus; si enim consideras tempora passionis Dominicæ, & ruinæ Hierusalem, quando subversa est, videbis quomodo non in patientia abusus sit eis Deus. A quinto decimo quippe anno Tiberij Cæsaris vsque ad subversionem Templi Dei (quia oportuerat modicum aliquid interesse tem-

Esaia 3. 1.

Ierem. 15. 14

Ierem. 15. 15

A σωῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε· ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου· πεπλήρωται γὰρ ὁ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου· ἵνα ἀφελεῖ κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα καὶ πολεμιστὴν ἄνδρα, δικαστὴν καὶ προφήτην, καὶ τοξαστὴν, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροατήν· ταῦτα πάντα ἀφεῖλεν ὁ θεὸς ἀπ' ἐκείνων, καὶ ἔδωκεν διαλλήλοις ἡμῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ταῦτα διὰ τὸ· καὶ τοὺς θησαυρούς σου εἰς προνομὴν δώσω, ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις σου· ὅσοι ἔλεγε· διὰ τὰς ἁμαρτίας σου, τὰς ὅτι πάντα τὰ ὅρια σου ἐφθακυῖα· τοῦτο γὰρ ὅριον ἐκείνου τοῦ λαοῦ ἐστιν, ὃ ἁμαρτίας ἀναπλήρωσιν· καὶ πῶς πᾶν ὅριον αὐτοῦ οὐκ ἔμελλεν ἁμαρτίας πληρεῦσθαι ἐπ' αὐτοῖς, ὅ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἀποκτείναντων δικαιοσύνην, εἰ χριστὸς δικαιοσύνη· ἀποκτεινάντων τὴν σοφίαν, εἰ χριστὸς σοφία· ἀποκτεινάντων ἀλήθειαν, εἰ χριστὸς ἀλήθεια· διὰ γὰρ τοῦ καταδικαζόντας ὅτι θανάτῳ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ταῦτα πάντα ἀπέβαλον, καὶ ἀπώλεσαν· καὶ ἀναστὰς μου ὁ κύριος ἰησοῦς οὐκ νεκρὸν, οὐκέτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτόν. ὁ γὰρ ἔχομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτὸν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς πιστεύουσιν ἐφάνη ἀναστὰς ἀπὸ νεκρῶν· καὶ καταδυλώσω σε ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου ἐν τῇ γῇ ἣ οὐκ οἶδας· καταδεδούλωται ὁ λαὸς ἐκείνος ἐν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ γέγονεν ἐν τῇ γῇ ἣ οὐκ οἶδε· ὅτι πῦρ ἐκκέκαυται ἐν τῇ θυμῷ μου ἐφ' ὑμᾶς καυθήσεται· μὴ ταῦτα δὲ τοὺς λόγους τῶν ἀπειλῶν τῶν εἰρημένων πρὸς τὸν λαὸν αὐστηρῶ οὐξάμενος συμπληροῦν τὸν θυμὸν καὶ σοῦ ἄπαφησι, τοῖς προειρημένοις· ταῦτα σὺ ἔγνως, κύριε μνήσθητί μου, καὶ ἐπίσκεψαί με, καὶ ἀθῴωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με, μὴ εἰς μακροθυμίαν· καὶ ὁ προφήτης λέγει ταῦτα δεικνύμενος ὑπὸ τῶν ἐλεγχομένων, μεμόμενος ὑπὸ τῶν τῶν ἀλήθειαν μὴ χαρισάμενον. ἐχθρὸς γὰρ γέγονε τοῖς ἀκούσιν ἀληθεύων αὐτοῖς· ταῦτα δὴ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν λέγει, ὅτις δὲ ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ φησι, μὴ εἰς μακροθυμίαν· τί ἐστι τὸ, μὴ εἰς μακροθυμίαν;

B

C

D

E

ἐμακροθύμησας ἀεὶ ὅτι τὸν λαὸν ὅτι τοῖς ἁμαρτάνουσιν. ὅτι δὴ τοῖς κατ' ἐμοῦ πεπλημμελοῦσι μὴ μακροθυμήσῃς· καὶ ἀληθῶς ὁ θεὸς οὐκ ἐμακροθύμησεν, ἐὰν ἐξετάσῃς τοὺς χρόνους τοῦ πάθους καὶ τῆς πτώσεως ἱερουσαλὴμ, καὶ καταστροφῆς τῆς πόλεως, καὶ τίνα τρόπον ἐγκατέλιπεν ὁ θεὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ἐπεὶ τὸν χριστὸν ἀπέκτειναν. ὄψῃ ὅτι οὐκ εἰς μακροθυμίαν ἐπεχρήσατο τοῦ λαῷ· εἰ δὴ θέλεις, ἄνωθε, ἀπὸ πεντεκαιδεκάτου ἔτους τιβερίου καίσαρος ὅτι τὸν κατασκαφὴν τοῦ ναοῦ παραγόντα καὶ δύο πεπλήρωται ἔτη· ἔδει γὰρ ὀλίγον τινὰ χρόνον συγ-

χωρησῆναι εἰς μετάνοιαν, μάλιστα διὰ τοὺς πιστεύειν μελλόντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ οὐκ ἦν σημείων καὶ τερατῶν ἐπιδείξεις ἀπὸ τῶν ἀποστόλων γενέσθαι, ἃς ἔλαβον παρὰ σοῦ ἀνειδισμὸν ἀπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου· ἔστιν ὁ προφήτης λέγων, καὶ ἐξουθενημένος ἐφ' οἷς ἔλεγον, ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀθετούμενος· φησὶ γὰρ, αὐτὸς διετέλεσα μυκτηριζόμενος. ὠνειδίζετο δὲ ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους τοὺς σὺ αὐτῶν λαλημένοις ἀπὸ τοῦ θεοῦ. καὶ εὐχεται ὅπως μὴ ὠνειδίζωσιν βουληθῆναι ἀπὸ τοῦ θεοῦ λέγων· γενέσθαι, ὡς ἔλαβον παρὰ σοῦ ἀνειδισμὸν ἀπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου. συντέλεσον αὐτούς· λεγέτω προφήτης. ἀλλὰ μᾶλλον ἁρμόζει τὸ· συντέλεσον αὐτοὺς, λεγόμενον ἀπὸ τοῦ σωτῆρος· συντέλεια γὰρ ἦλθε παρὰ τῶν ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν λαῶν, ὅτι τοῖς συμβεβηκόσι ἐξ ὑπεροχῆς τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν· μὴ τοῦτο ἀναγκαῖον διὰ ὃ πολλὰ πεποιήκαμεν τὰς προφήτας ἐλέγχοντας, καὶ τὸν λόγον προσδιδόντας, καὶ λαλοῦντας τὰ προστασσόμενα ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἀπαιτῆσαι, τοὺς ἀκρᾶσαι παρὰ τοῦ βίου αὐτῶν, καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως, ἵνα καὶ ὃ δυνατὸν ἡμῖν, εἰ θέλομεν, μὴ τῶν προφητῶν ἐπιλάσωμεν· ὃ δὴ λέγω πιστὸν ἐστι· πολλάκις ἐν τῇ εὐχαῖς λέγομεν· θεὲ παντοκράτορ τοῦ μεῖδα ἡμῶν μὴ τῶν προφητῶν δός. τοῦ μεῖδα ἡμῶν μὴ τῶν ἀποστόλων τοῦ χριστοῦ σου δός, ἵνα εὑρεθῶμεν καὶ μετ' αὐτῶν τοῦ χριστοῦ· τοῦτο δὴ λέγοντες, οὐκ ἀποδυνάμεθα τί εὐχόμεθα. δυνάμει γὰρ τοῦτο φαμεν· δὸς ἡμᾶς παθεῖν ἃ πεπόν· θασιν οἱ προφῆται. δὸς καὶ ἡμᾶς μισηθῆναι ὡς ἐμισήθησαν οἱ προφῆται. λόγου τοῦτος δός, ἐφ' οἷς μισηθησόμεθα. δὸς τοσαῦταις θλίψεσι θλιβεῖσιν ἃς οἱ ἀπόστολοι· τὸ γὰρ λέγειν· δός μοι μεῖδα μὴ τῶν προφητῶν, μὴ πάσχοντα τὰ τῶν προφητῶν, μηδὲ παθεῖν θέλοντα, ἄδικόν ἐστι· τὸ λέγειν· δός μοι μεῖδα μὴ τῶν ἀποστόλων, μὴ θέλοντα ἀπὸ διαθέσεως παῦλα ἀληθεύοντα εἰπεῖν· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις, καὶ τὰ ἑξῆς, πάντων ἐστὶν ἀδικώτατον· εἰ γὰρ ὃν θέλεις μὴ τῶν προφητῶν γενέσθαι, ὅρα τοὺς βίους τῶν προφητῶν, ὅτι οὐκ τοῦ ἐλέγχειν, οὐκ τοῦ ὑπομιμνῆσαι, οὐκ τοῦ ὑπαπλήσαι ἐδικάζοντο, διεκείνοντο, κατεδικάζοντο· ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπιέσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον· περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις, καὶ τῇ ὀπαῖς τῆς γῆς· τί δὴ τοῦ δόξειν, εἰ θέλων τις ζῆσαι τὸν βίον τὸν προφητικὸν, ἐλέγχων, ὑπαπλήσων τὰ ἁμαρτάνοντα, κακολογεῖται, μισεῖται, ὑπεροχεῖται; ὥσπερ καὶ ὅτι τῶν παρόντος ἤδη γενέσθαι τοῦτον εἰς τοῦ ἐκκλησίαν τοῦ

poris) in patientia dereliquit, propter eos qui per signa atque portenta Apostolorum credituri erant. *Scito quomodo accepi propter te opprobrium contemnentibus sermones tuos.* Potest fieri vt Prophetes hoc dicat contemtus à populo peccatore super his quæ prædicabat: ait quippe & alibi: *Complevi dies meos irrisione.* Opprobrium ergo patitur ab his qui sermones Dei audire contemnunt, & deprecatur vt Dei habeat auxilium dicens: *Scito quomodo acceperim propter te opprobrium à contemnentibus sermones tuos. Consummavi eos.* Prophetes potest hoc dicere, sed magis convenit Salvatori, cujus post passionem venit consumptio Hierusalem, interfectio populi Iudæorum. Post hæc quia multa passi sunt Prophetæ propter* legationem verbi, & increpationes Dei, quas ad populum proferebant, oportet auditores paucis commoneri de vita eorum, atque promissis, & nostra voluntate, vt juxta possibilitatem virium si volumus requiem consequi cum Prophetis, etiam opera eorum facere nitamur. Quod autem loquor istiusmodi est: frequenter in oratione dicam: Deus omnipotens da nobis partem cum Prophetis, da cum Apostolis Christi tui, tribue vt inveniamur ad vestigia vnigeniti tui. Hæc loquentes non sentimus quæ petimus: re enim hoc dicimus: Fac nos sic odio haberi, vt odio habiti sunt Prophetæ, & da nobis verba talia super quæ persecutionem patiamur: da in istas incidere calamitates quas Apostoli sustinuerunt. Dicere quippe; da mihi partem cum Prophetis, nolentem pati id quod Prophetæ, omnium injustissimum est: dicere; da mihi partem cum Apostolis, nolentem ex affectu Pauli verè loqui; *In laboribus plurimum, in plagis abundanter, in carceribus supra modum, in mortibus sæpe,* & reliqua omnia, est iniquissimum. Si itaque volumus requiescere cum Prophetis, consideremus vitas Prophetarum, quomodo ex eo quod increpabant & arguebant delinquentes, iudicati condemnatique sunt, * *Lapidati, secti in occisione gladij occubuerunt, circumeuntes in melotis & in caprinis pellibus, in egestate, in tribulatione & miseria, in solitudinibus errantes.* Eo tempore quo erunt Synagogæ plurimæ in Israël, nihilominus illi in desertis, & montibus, & speluncis, & cavernis petrarum latitabant. Quid ergo est? Si quis vult imitari vitas Prophetarum, increpet, arguatque peccatores, statim odium inerebitur,

Ieremi. 15. 16

Ieremi. 20. 7.

Ieremi. 15. 16

* MSS. R. legationē & increpationes Verbi Dei

1. Cor. 11. 23

Heb. 11. 37. * MSS. R. sectati,

statim ei detrahetur, statim patietur insidias. Quod etiam nunc in Ecclesijs sæpe videmus accidere. Peccaverit quodlibet quispiam: is qui præsidet populo, & regit Ecclesiasticam disciplinam, eijcit eum de congregatione sanctorum illico: ille circuit civitatem, lacerat eum qui quantum in se fuit Ecclesiam vindicavit. Verùm nos non præbeamus his aurem qui propter excommunicationem sui tam præpositos, quam omnem Ecclesiæ conventum vesano ore dilacerant. Beati verò Apostoli omni admiratione digni innumerabilibus propter veritatem in-
2. Cor. 12. 10. jurijs affecti loquebantur: *Propterea complaceo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus & angustiis pro Christo.* Hoc tantum laborare convenit, vt pro nulla alia re nisi pro Christo sustineamus contumeliam, & necessitatis caussa sit Christus. Id optemus vt maledicta perpessi, pro veritate nos maledici sciamus, qui eam defendimus, & Scripturarum voluntate omni cum fiducia eam prædicamus. Igitur quantum possumus ad vitam Prophetarum, & Apostolorum conversationem imitandam nos extendamus, molestias & pericula non vitantes. Athleta enim si difficultatem certaminis fugerit, cum lætitia non coronatur, & laudis gloriam non consequitur. *Et erit sermo tuus mihi in lætitiam.* Non ait: *Est*, sed: *Erit*, siquidem in præsenti tempore carceres, exilia, contumelias, ac labores mihi tribuit; sed horum omnium finis erit lætitia. *Et erit sermo tuus mihi in lætitiam, & gaudium cordis mei, quia invocatum est nomen tuum super me Domine pater omnipotens.* Etiam si Christus hoc dicit, non abhorret ab intellectu: nomen quippe Patris invocatum est
Iocum. 15. 17 super eum. *Non sedi in concilio ludentium.* Si quando videbat Prophetes non sollicitorum concilium, sed ludentium, fugiebat illud. Vnde oportet nosse differentias conciliorum, solliciti, atque ludentis. Si hoc concilium nostrum sollicitum est, si omnia cum Ecclesiastica diligentia quærit, si sermo cum disciplina, si vita sollicita est, si negotia cum cautela, concilium est, non ludentium, sed sollicitorum. Si autem dereliquerit studium religionis, & vacaverit lusibus mundi istius qui veniunt à pravitate, fit concilium ludentium. Ait itaque Prophetes: *Non sedi in concilio ludentium, sed timebam à facie manus tuæ.* Cum duo mihi essent proposita, sedere in concilio ludentium, & offendere majestatem tuam, aut certè surgere de eo, & ea facere quæ tibi placita erant,

A θεοῦ· κατιγνώσθη ὁ δεῖνα, ὅτι καθεζόμενος ἐποίει τάδε ἢ τάδε· ἐδέδη δὲ ὁ ἀθεῖς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐκδίκησιν· καὶ γέγονε, πεποίηκεν ὁ ἐγκεκλεισμένος, τὸ ἔργον ὃ ἔδει αὐτὸν πεποιηκέναι· περιέρχεται οὗτος λέγων κακῶς τὴν ἐκδικήσασαν τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο μόνον ποιῶμεν, μὴ παρέχωμεν τὰς ἀκοὰς τοῖς ἀφ' τὸ ἐκβεβλῆσθαι λέγουσι κακῶς τὸν ἐκβάλλοντα, ἢ τὸν σύμπαν θόρυβον· καὶ γὰρ ἀδικίας ἐλεγχομένης, καὶ ἐκδικίας γεγενημένης, οἱ θαυμάσοι ἀπόστολοι μυρία ὑβριζόμενοι ἀφ' τῶν
B ἀληθῆ λέγουσιν· εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσι, καὶ ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, καὶ στενοχωρίαις ὑπὲρ χριστοῦ. μόνον εἴη μοι ὑβριζομένῳ εἰδέναι, ὅτι οὐ δι' ἄλλο τι ὑβρίζομαι ἢ ἀφ' χριστοῦ, ἐν ἀνάγκαις θορύβων εἰδέναι, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀναγκαίων ὁ χριστός ἐστιν εἴη με λοιδορούμενον εἰδέναι, ὅτι ἡ φεύφασις τῆς λοιδορίας οὐκ ἔστιν ἄλλη, ἢ ὅτι ἐκδικῶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ φρεσβεύω ὑπὲρ τῆς γεγραμμένων, ἵνα κατὰ λόγον θεοῦ πάντα γένη), καὶ δι' τοῦτο βλασφημῶμεν· καὶ
C ἡμεῖς ὧν πάντες, ὅσον δυνάμεις, ἀπεύχωμεν ὑπὲρ τὸν βίον τὸν προφητικὸν, ὑπὲρ τὸν βίον τὸν ἀποστολικὸν, τὸν ἀγωνεῖν μὴ φεύγοντες· ἀθλητὴς γὰρ ἂν φύγῃ τὸν τῆς ἀθλήσεως ἀγῶνα, οὐ δὲ τῶν στεφάνων οὐκ ἀπολήψεται· καὶ ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην· οὐκ ἔστι νῦν, ἀλλ' ἔσται· ἐπὶ γὰρ ὅσῳ τοῦ παρόντος ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς φυλακὰς, εἰς δίκας, εἰς πρόσταγματα, εἰς δυσφημίας, εἰς πόνους, ἀλλὰ τὸ τέλος τούτων εὐφροσύνη ἐστί· καὶ ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ
D χαρὰν καρδίας μου. ὅτι ἐπικέκλη) τὸ ὄνομά σου ἐπ' ἐμὲ κύριε παντοκράτορ· κἂν χριστὸς λέγῃ, τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἐπικέκλη) ἐπ' αὐτόν· οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίᾳ αὐτῶν παιζόντων εἴ ποτε ἐκάθισε τὸ συνέδριον ὁ προφήτης τοῦ σπουδαζόντων, ἀλλὰ παιζόντων, ἔφυγε μᾶλλον τὸ συνάγεσθαι, εἰ δὲ ἐσπούδαζον ὑπὲ συναγωγὴν παιζόντων· νοήσαι σε ἂν δεῖ διαφορὰν συνεδρίου παιζόντων, καὶ σπουδαζόντων· τὸ συνέδριον ὅτι σπουδαῖόν ἐστι, καὶ πάντα ποιεῖ μετὰ σπουδῆς, καὶ
E σπουδῆς ἀξίας· καὶ, κατὰ τὸ λεγόμενον, σπουδὴ ὁ λόγος, σπουδὴ ὁ βίος, καὶ πάντα ἐστὶ τὸ συνέδριον τοῦ παιζόντων, ἀλλὰ σπουδαζόντων· ὅταν δὲ τὸ συνέδριον, καταλιπὸν τὴν σπουδὴν τὴν πρὸς τὰ ἀναγκαῖα, φλυαρῇ τοῖς παιγνίοις τοῦ παιζόντων· φησὶν δὲ ὅτι· οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων. ἀλλ' βλαβόμενον ἀπὸ προσώπου σου· δύο προκειμένων, ἠγῶν καθέζεσθαι ἐν συνεδρίῳ παιζόντων, καὶ σοι τῷ θεῷ προσκόπτειν, καὶ σοι μὴ ἀρέσκειν. ἢ ἠγείρεσθαι ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων, καὶ ποιεῖν ταῦτα ἃ σοι φίλον ἦν. εἰλόμην

μᾶλλον ἀνίστασθαι ἀπὸ τῆς συνεδρίας παιζόν-
A magis elegi surgere de congregatione lu-
των, καὶ σοὶ φίλος εἶμι, ὥσπερ τὸ ἐναντίον ποιῶν
dentium, * vt amicus tuus essem, quam cõ-
ἐχθρὸς ἠρίθμησθαι τῇ μακαριότητι σου. Οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίᾳ αὐτῶν παιζόντων. Ἀλλ' ἐφοβούμην ἀπὸ προσώπου κυρίου σου· καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν οὐκ ἐκάθισεν ἐν συνεδρίᾳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' ἀπανέστη ἀπ' αὐτῶν· καὶ σημεῖόν ἐστι τοῦ ἐγηγέρθαι τὸν σωτῆρα ἀπὸ συνεδρίας παιζόντων, τὸ εἰρηκέναι αὐτόν· ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· καταλέλοιπε γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ τὸ ἰδιαζῶν συνέδριον, καὶ ἄλλο
B
συνέδριον τὴν ἐκκλησίαν ἑαυτῷ πεποίηκε πλὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· τοῦ μόνος ἐκαθήμην· καὶ τὰ ῥήματα ἐνταῦθα οἰκοδομεῖ, ὅταν πλῆθος ἁμαρτωλῶν, καὶ μὴ φέρωσι τὸν δίκαιον βιοῦντα· ὡς οὖν ἄπτον ἐστὶ φεύγοντα τὸ συνέδριον τῆς κακίας μιμήσασθαι τὴν εἰπόντα· τοῦ μόνος ἐκαθήμην, μιμήσασθαι καὶ τὴν λέγοντα ἡλίαν· κύριε τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν· κἀγὼ ὑπελείφθην μονώτατος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου λαβεῖν αὐ-
C
τῆς· πάχα ἦ, κἂν βαθύτερον ἐξετάσῃς τό· τοῦ μόνος ἐκαθήμην, εὑρήσῃς τινὰ ἄξιον νῦν βάθους προφητικοῦ. ὅταν τὴν πολλῶν βίον μιμώμεθα, ὥστε μὴ εἶναι ἀνακεχωρηκότα αὐτὸν, καὶ χρείαν καὶ ἐξαίρετον τῶν πολλῶν, οὐ δυνάμεθα λέγειν· τοῦ μόνος ἐκαθήμην, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν ἐκαθήμην· ἐπαὶ ἦ ὁ βίος μου ἠρώτηται δυσκίνητος, ἐγὼ με τηλικοῦτον ἠρώτησα, ὡς μηδένα τῶν πλησίον εἶναι μου τῷ βίῳ, τοῖς πράξεσι, τῇ σοφίᾳ, τότε δυνάμεθα λέγειν, τῶν τὸ μόνος εἶναι τοῖς ὧδε, καὶ μηδένα
D
μιμήσασθαί με, τὸ· τοῦ μόνος ἐκαθήμην· ἔξεστιν ἐν καὶ μὴ ὄντα σε πρεσβύτερον, καὶ μὴ ὄντα σε διάκονον, μηδὲ τινι τῶν ἐκκλησιαστικῇ τετιμημένον, εἰπεῖν τοῦτο τὸ· τοῦ μόνος ἐκαθήμην, τὸν ζηλῶσαι, καὶ βίον ἀναλαβεῖν, ὥστε εἰπεῖν· τοῦ μόνος ἐκαθήμην. ὅτι πικείας ἐνεπλήσθην· εἰ γὰρ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, δεῖ σε πικείας ἐμπλησθῆναι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, οὐδενὸς δυνάσαι γλυκεῖαν ἀπολαῦσαι. ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ἡ ἑορτὴ σου μετὰ πικείδων ἦν; ὅταν γὰρ ἑορτάζῃς
E
ἄζυμα, φησὶν, ὅτι πικείδων φαγέσαι· τί βούλεται ὁ λόγος λέγων, ὅτι δεῖ τὴν ἑορτάζοντα τῷ θεῷ ἄζυμα ὅτι πικείδων ἐσθίειν, καθαρόν· τὰ μὲν ἄζυμα διηγήσατο ὁ ἀπόστολος· οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἡ ἑρμηνεία, τὸ δὲ ἀκόλουθον τῆς ἑρμηνείας ἀναγκαῖον ὅτι πρόσφορον ἐστὶ τῇ ἀποστολικῇ διηγήσει· ὁ ἀπόστολος τοῦ αὐτοῦ τῶν ἀζύμων διηγήσατο λέγων· ἑορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας· διόν ἐστιν ἀποδῶναι τὴν λόγον περὶ τῶν πικείδων ἀκρι-

traria faciens, inter eos qui hostes sunt computari. *Non sedi in concilio ludentium, sed timebam à facie manus tuæ.* Et Salvator noster non sedit in concilio ludentium, sed surrexisse se docens ait: *Dimittetur vobis domus vestra deserta.* Reliquit enim sermo Dei, divinus concilium Iudæorum, & aliud sibi concilium ex Gentibus congregavit. *Solus sedebam.* Et ipse tantum sine expositione sermo ædificat audientes, quando est multitudo peccantium, nec sustinet secum justum pie vivere, tunc indigens est fugere congregationem eorum, & imitari Prophetam loquentem: *Solus sedebam*; imitari etiam miserabiliter conquerentem: *Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam accipere illam.* Si autem voluerimus sacratius aliquid accipere in eo quod dicitur: *Solus sedebam*, forsitan inveniemus dignam interpretationem Spiritu sancto. Quando vitam multitudinis imitamur, nec conversatio nostra à populo melior, nec contemto judice Deo ab hominum malitijs separatur, non possimus dicere: *Solus sedebam*; sedemus quippe cum plurimis. Quando autem vita nostra fuerit ifliusmodi, vt nullus nobis * sensu, sermone, gestis coæquetur; tunc possumus dicere: *Solus sedebam.* Licet ei qui non est Presbyter, aut Episcopus, aut Diaconus, aut alia qualibet decoratus Ecclesiæ dignitate, bene viventi dicere: *Solus sedebam, quia amaritudine plenus sum.* Si arcta & angusta est via quæ ducit ad vitam, expedit tibi ab omni dulcedine recedenti, vt amaritudine in præsenti sæculo complearis. An ignoras quoniam solennitas Dei adjunctis amaritudinibus celebratur? Ait quippe sermo divinus: *Cum habueritis diem festum, azyma super amaritudinem manducabitis.* Simul autem considerandum puto quid velit hæc jussio quæ præcepit agentem pascha Dei azyma cum amaritudinibus manducare. Et de azymis quid est mea interpretatio? Apostolus Paulus expofuit. De amaritudine verò quod sequitur, necesse est vt aliquid Apostolicæ disputationi simile * reddatur. De azymis itaque Apostolus ita dicit: *Festa celebremus non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* De amaritudinibus necesse est vt talis ratio reddatur, quæ doceat sic eas celebrandas, quomodo azyma comedantur. Habeto sinceritatem & veritatem,

* MS. R. & amicus tuus esse

3. Reg. 19. 14

* MS. R. sensus vel sermo peccatis coæquetur

Matth. 7. 14

Exod. 12. 8.

* MS. R. reperiatur.

1. Cor. 5. 8.

& amaritudines te ſequentur, & manducabis azyma cum ſinceritate & veritate. Quia Paulus iſtiuſmodi azyma comedebat, ſequebatur eum amaritudo dicentem: *Inimicus vobis factus ſum vera dicens.* Manducabat amaritudines *in dolore, in labore, in vigiliis frequenter, in fame & ſiti*, extra cætera quæ pro totius mundi ſalute pandebat, & quæ eum faciebant præſidem veritatis azyma cum amaritudinibus manducare. Et Lex quidem hæc dicit, Azyma cum amaritudinibus comedite, & implemini, ſicut & alio loco dicitur de quibuſdam: *Manducate & implete vos.* Propheta verò non ait, Amaritudinem comedi, ſed, *Amaritudine repletus ſum*: hoc eſt, in me tantum ſæculi perſecutionum pondus incumbit, vt plenus amaritudine fierem. *Quare qui me contriſtant, confortantur in me?* Multa paſſus eſt Hieremias ab his qui veritatem audire nolebant, & erant illo in hoc ſæculo fortiores, quoniam non regnum Dei de ſæculo iſto, ſed de alia quadam viventium regione, vt ſalvator ait: *Si eſſet de hoc mundo regnum meum, miniſtri mei laborarent vt non tradever Iudæis*; confortantur ergo adverſus eum in ſæculo iſto. Et quod juſtus debilior ſit à perſequentibus ſe, vide Martyrum paſſiones. Iudex in altis tribunalibus ſedet ad ructum, & ad delicias prominens: Chriſtianus in quo Chriſtus habitat, judicatur plenus amaritudine, & ad mortem vſque ſubjectus, confortatis inimicis ſuis adverſum ſe. *Plaga mea firma eſt.* Qui confortantur in me, vulnera inferunt mihi, & plaga mea firma eſt. Sive de cruce Domini prædicatum, ſive de juſtis, ſive ſpecialiter de Hieremia volueris accipere, non abhorrebit à ſenſu. *Plaga mea firma eſt; vnde ſanabor?* Et Salvator poteſt dicere, *Vnde ſanabor?* reſurrectionem ſuam poſt clavorum annuntians vulnera; & juſtus qui poſt plagas recipit ſanitatem. *Facta eſt mihi* (ſubauditur plaga) *ſicut aqua mendax non habens fidem.* Si quidem plaga mea non manet, ſed ſuper me tranſit. *Ideo hæc dicit Dominus: Si converſus fueris, reſtituam te.* Ad omnes hæc loquitur Deus, quos reverti vult ad ſalutem: Videtur autem quiddam ſignificare myſterij in eo quod ait: *reſtituam te*; nemo quippe reſtitui poteſt, niſi in eum locum vnde ante diſceſſerat: vt puta ſi membrum corporis mei fuerit à compage disjunctum, medicus illud in priſtinum locum reſtituere

Galat.4.16. 2.Cor.11.27 Iob.18.36. Ier.15.18. 19.

A λήθως, τῷ τὰ ἄζυμα τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀλη-
θείας· ἔχε δὲ εἰλικρινείαν καὶ ἀλήθειαν, καὶ πικρί-
δες ἔσονταί σοι. καὶ ἐσθίεις μὲν πικρίδων τὰ
ἄζυμα τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. οἷος παῦ-
λος, ἐπειδὴ ἤσθιε τὰ ἄζυμα εἰλικρινείας καὶ
ἀληθείας, καὶ πικρίδας ἤσθιε, πῶς πικρίδας
ἤσθιε λέγων· ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων
ὑμῖν. πῶς πικρίδας ἤσθιεν ἐν κόπῳ, καὶ μόχ-
θῳ, καὶ ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ
δίψῃ, χωρὶς τῶν παρεκτός, εἰ ταῦτα οὕτω τῶ
ἀληθῆ μὲν πικρίδων; ἄζυμα μὲν πικρίδων
ἔδεσθε. καὶ οὐκ εἶπεν· ἄζυμα μὲν πικρίδων ἔδε-
σθε; ἕως ἐμπλησθῆτε, ὡσαῦτως ὅτι τῶν ἄλλων
λέλεκται· φάγεσθε, καὶ ἐμπλησθήσεσθε. ὁ
προφήτης προσεπιτείνει λέγων· οὐχί, ὅτι πι-
κρίαν ἔφαγον, ἀλλά· πικρίας ἐνεπλήσθη-
ὅτι δυνάμις τῶ πικροῦ μεστρεμμένου πρα-
μάτων, ὥστε μὲν πληρεστάτων πικρίδων μετα-
λαβεῖν· ἵνα τί, οἱ μισοῦντες με, καταγνῶσί με;
πολλὰ ἔργα πεπράκαμεν, ἔπαθον ὑπὸ τῶν * ἀν-
λούντων ἀκοῦσαι τὸ ἀληθὲς, καὶ ἔκκοψαν αὐτὸ οἱ ἐκεῖ-
νοι. δυνατώτεροι δὲ ἐνταῦθα ἐν τῷ αἰῶνι τού-
τῳ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ
αἰῶνος τούτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κρείττονων χωρίων,
ὡς φησὶν ὁ σωτήρ· εἰ ἦν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου
ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνί-
ζοντο ἄν, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς ἰουδαίοις· εἰ
λυπῶντες δὲ τὸν προφήτην κατίσχυον αὐτὸν ἐν
τῷ κόσμῳ τούτῳ· ὅτι καὶ βλέπει τοὺς
μάρτυρας· ὁ δικαστὴς καθέζεται δικάζων, καὶ
τυφὼν ἐν τῷ δικαστηρίῳ. ὁ χριστιανὸς, ἐν ᾧ
ἐστὶ χριστὸς δικαζόμενος, πικρίας ἐνεπλήσθη,
καὶ καταδεδικάσθαι ὑπὸ τοῦ ἀδίκου, καὶ
καταδικάζεται· ἡ πληγή μου φρεατία· πόθεν ἰα-
θήσομαι; οἱ καταγνόντες με πλήσαντί με, καὶ
ἡ πληγή μου ἐστὶ φρεατία· εἴτε προφητεύει τὸν σω-
τὴν ἑαυτοῦ. φρεατία γὰρ πληγή ἐστιν ὁ σωτὴρ,
ὅσον ὅτι τοῖς σταυροῦσιν αὐτόν. εἴπε δὲ πάν-
των τῶν δικαίων λέγεται, ἐν οἷς πληγὴ φρεατὶ
λαμβάνει. εἴτε καὶ ὅτι τοῦ προφήτου, ἄκκοπτον
τόπον. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς πέπονθε τὰ ἀναγκαῖα μέ-
μφια ἐν τῇ προφητείᾳ, ταῦτον ὑπιδέχεται τὸν
νῦν μὲν πλὴν λέγεσθαι λέξιν· ἡ πληγή μου φρε-
ατία. πόθεν ἰαθήσομαι; καὶ ὁ σωτὴρ λέγει· πό-
θεν ἰαθήσομαι; πλὴν ἀνάστασιν πλὴν ἐκ νεκρῶν προφητεύει μὲν πλὴν φρεατὶ πληγῶν· κἂν ὅτι
τοῦ δικαίου καὶ λαμβάνηται μὲν τῆς πληγῆς τῆς πάλιν ἴασις γινομένη, ἐγκυήσθη μοι * οὐκ ἔχει· κ.τ.λ.
πίστιν· ἡ γὰρ μέντοι ἡ πληγὴ, ἀλλὰ παρέρχεται· ὅθεν τοῦτο τάδε λέγει κύριος· ἐὰν ὑπιστρέψῃς, καὶ ἵνα
ἀποκαταστήσω σε· ταῦτα πάλιν λέγεται πρὸς ἔκκαστον, ὃν προσκαλεῖται ὁ θεὸς, ὑπιστρέφειν
πρὸς αὐτόν· μυστήριον δέ μοι δοκεῖ ἐνταῦθα δηλοῦσθαι ἐν τῷ· ἀποκαταστήσω σε· οὐδεὶς ἀπο-
καθίσταται εἴς τινα τόπον μηδαμῶς ποτε ἡμόμενος ἐκεῖ. ἀλλ' ἡ ἀποκατάστασις ἐστὶν εἰς τὰ
οἰκεῖα.

οἰκεῖα. εἰ ἐξαρθεὶς μὴ ἐὰν θέλῃ μέλος, ὁ ἰατρὸς πειρᾶται ἀποκαταστῆσαι ποιῆσαι τὸν ἐξάρθρου· ὅταν ἐξῶ τις θέλῃ τὴν πατρίδος εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἀπολαμβάνει τὸ δικάσθαι πάλιν ἐν τῇ πατρίδι εἰ καὶ τοὺς νόμους, ἀποκατέστη ὅπῃ τῷ πατρίδα τῷ ἑαυτοῦ· τὸ αὐτὸ νοεῖ μοι καὶ ὅτι γραπτῶν, οὐκ ἐκπεσόντος ἀπὸ τῆς ἰδίας τάξεως, ἀποκληρωθῆναι· λέγει δὲ ἐνταῦθα πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὑπιστρέφαντας· ὅτι ἐὰν ὑπιστρέψωμεν, ἀποκαταστήσει ἡμᾶς· καὶ γὰρ τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς ἐν τοῖς προφήταις τῶν ἀποστόλων γέγραπται ἐν τῷ· ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀπ' αἰῶνος προφητῶν· ἐν χρεῖῳ ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν·

A conatur. Si aliquis separatur è patria, in exilium mittitur, & postea per indulgentiam eorum qui possunt exules solvere, redditur libertati, redit vnde fuerat expulsus. Miles quoque abjectus ex ordine suo, restituitur ordini, si acceperit veniam. Ita & nunc dicitur ad mortale genus, idest ad nos homines, qui à Deo fueramus aversi: Si conversi fueritis, restituam vos. Finis quippe repromissionis restitutio est, vt in Actibus Apostolorum legimus: *Vsque ad tempora restitutionis omnium quæ locutus est Deus per os sanctorum Prophetarum suorum*, in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

B

ΟΜΙΛΙΑ ιε.

Εἰς τὸ αὐτό·

Οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, πάλιν ἄλλως, μέχρι τοῦ· ὀπτικαπάστου ἄνθρωπος ὃς τῷ ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπῳ, καὶ θήσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ.

HOMILIA XV.

in illud ipsum,

Heu me mater: iterùm aliter, vsque ad istud: Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmabit carnem brachij sui. Ierem. 15, 10. Ierem. 17, 5.

Interprete BALTHAZARE CORDERIO.

Οἱ μακαρίζοντες τοὺς προφήτας, καὶ ὦ μακαρίζειν αὐτοὺς δι' ὧν ἤδει τῷ μεείδα ἔχειν μὴ τῶν προφητῶν, * σπουδάσαντες ἀπὸ τῶν λόγων τῶν προφητικῶν τὸ ἐξαίρετα τῆς προφητείας αὐτῶν. ζητοῦντες δὴ πειθεῖεν, ἀν καὶ τὰ αὐτὰ βιώσωσιν. * εἰ καὶ σκληρὸν αὐτοῖς ἀπαιτήσεται ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, * μιμείσθωσαν τὸν βίον τῶν προφητῶν. ὅτι τυγχάνεται τὰ ἀναπαύσεως * αὐτῆς μακαριότητος μετὰ τῶν προφητῶν· πολλαχόθεν μὲν ὧν ἔστι συναγαγεῖν τὰ ἐξαίρετα τῶν προφητῶν, τὸ ἐλεύθερον αὐτῶν, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ ἐγκρατές, τὸ * διεγηρμένων. ὅτι οὐκ ἐφοβοῦντο ἐν τοῖς κινδύνοις μονόμοι διὰ τὸν ἐλευθερίαν μόνον, ἵνα ἐλέγξωσιν, ἵνα ὑπιστρέψωσιν, ὡς οἱ προφῆται οὐκ τῶν μὴ παρρησίας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λέγειν ὅτι πλουσίως τῶν ἀμαρτανόντων, εἰ καὶ ἐδόκουν μεγάλα δυνασθαι οἱ ἐλεγχόμενοι· πλὴν εἰ καὶ παντάχοθεν ὅτι τοῦτο ποιεῖν, ἴδωμεν * καὶ τῶν σημείων ἀναγνωσθέντων· πολλοὺς ἔλεγξεν ὁ προφήτης, καὶ θεὸς πολλοὺς εἶπεν ὁ προφήτης· καὶ γὰρ γέγονε καὶ * ἀμαρτωλὸν γνόμενος, ὡς δῆλον οὐκ τοῦ τῶν αἰχμαλωσίαν γεγενῆσθαι καὶ τοὺς χρόνους αὐτοῦ.

* Cod. Vat. σπουδάσαντες
* Cod. Vat. εἰ καὶ σκληρὸν αὐτοῖς ἀπαιτήσεται
* Cod. Vat. μιμείσθω αὐτοῦ μετὰ
* Cod. Vat. τῆς
* Cod. Vat. διεγηρμένων
* Cod. Vat. τοῦ τοῦ
* Cod. Vat. ἐ γέγονε λός

QVi beatos prædicant Prophetas, ipsosque beatos prædicando exoptant partem habere cum Prophetis, quòd vaticinij ipsorum excellentias ex verbis propheticis cognovissent: quærentes igitur persuaderi sibi sinant, vt vitam eorum exemplo instituant suam: & si quid duri ipsis occurrerit in hac vita, imitentur vitam prophetica; quoniam vnà cum Prophetis ejusdem beatitudinis requiete potientur. Plurimis vtique ex locis colligere liceat eximias dotes Prophetarum, vt illorum libertatem, constantiam, vigilantiam, excitationem; quia in periculis constituti propter solam libertatem minimè soliciti erant, qui increparent, qui converterent, adeò vt Prophetæ cum libertate verbum Dei increpando peccatores proferrent, quantumvis increpiti permagna posse viderentur. Verumtamen quamvis vndique liceat hoc facere, videamus quæ lecta sunt hodie. Plurimos increparat Propheta, & ad plurimos verba fecerat Propheta: erat nempe juxta peccatorem natus, vti patet ex eo quòd captivitas in ipsius tempora inciderit: cùm plurimos

C

D

increpasset, à plurimis iudicatus quædam istiusmodi profert. Primùm juxta textum quædam ex prophetico sermone intelligamus; deinde etiam secundùm anagogen, si priùs induerimus constantiam, & libertatem, atque virtutem, fiduciamque Prophetæ. *Heu me mater, quare genuisti me virum, qui judicer & discernar in omni terra?* O mater, vt quid me genuisti virum, qui iudicer apud omnes qui super terram sunt, & discernar apud omnes qui in terra sunt. Propositum enim erat Prophetæ cùm huic, tum Isaiæ cæterisque prophetico more docere, arguere, & convertere. Propositum itaque & huic Prophetæ discernere, arguere, jus dicere cùm posset, & expostulare cum peccatoribus, arguendo peccata populi, & quæcũq; hi de populo ipsis fecerũt, quid attinet etiã cõmemorare? aliũ lapidarũt, aliũ secuerunt, aliũ occiderunt inter templũ & altare, hunc in lacũ cœni projecerunt increpiti. Et post hos omnes Salvator noster hoc ipsum egit excellentiùs quàm hi, vtpote Dominus Prophetarũ existens: etenim quãdo ipse flagellabatur à Iudæis, vel præceptoribus Iudæorum, & præside populi, dicebat: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ.* Et subdit ad vnumquodque Væ, & propter hoc & illud. Contendamus igitur & nos ad beatitudines Prophetarum, hæc ipsa faciamus, ita vt ob dictionem & iudicium adversus multos homines etiam dicamus: *Heu me mater, quare genuisti me virum qui judicer, & discernar in omni terra?* Magis propriè posset hoc propheticum etiam referri ad Servatorem. Esto enim Propheta hoc dicat, verumtamen haud verè hoc dicit, sed forsitan hyperbolicè: non enim discretus fuit ad omnem terram. Cùm autem venero ad Servatorem meum ac Dominum, & maximè propter illud ad judicium veniet; & *vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris*; videbo Servatorem meum ac Dominum penes Patrem constitutum, cum omnibus nobis hominibus iudicio disceptaturum: & in quæstionem venit cum omnibus hominibus; in quæstionem inquam venit, examinatur etiam ipse, & stetit quidem vindicans veritatem, sed non tamquam accusator. *Heu me mater, quare genuisti me virum qui judicer & discernar in omni terra?* Non potest Propheta istud *omni terræ* dicere; sed Dominum nostrum ac Servatorem Iesum Christum novi amantes, & non solùm amantes, verùm etiã diligentes indignari, dicentes Servatorem asserere vocem hanc non esse pro Filio Dei.

Hebr. 11.37

Matth. 23. 14.

Psalm. 50.6

πολλὰς ἐλέγξας, ὑπὸ πολλῶν κριθεὶς φέγγεται τοιαῦτα· * τοῦτον καὶ λέξιν τὰ ἀπὸ τὸ προφητικὸν λόγον ἴδωμεν. εἶτα καὶ κατὰ ἀναγωγὴν, ἐὰν πρότερον ἀναλάβωμεν θέσιν, καὶ ἐλευθερίαν, καὶ δύναμιν καὶ παῤῥησίαν προφήτου· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα, δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; ὦ μῆτερ, ὡς τί με γεννήσας ἄνδρα, δικαζόμενον πρὸς πάντας τοὺς ὑπὲ τῆς γῆς, καὶ διακρίνεσθαι πρὸς πάντας τοὺς ὑπὲ τῆς γῆς; πρὸς κεῖται γὰρ τοῦ προφήτου ὁ τόπος, καὶ τοῦ κεφαλαίου, καὶ τοῖς λοιποῖς τὸ * προφητικὸς διδάσκειν, καὶ ἐλέγχειν, καὶ ὀπισθοστρέφειν· πρὸς κεῖται τοιγαροῦν καὶ τόπος τοῦ * προφήτου διακρίνειν, καὶ δικαίζειν δυναμένῳ, καὶ δικαίζεσθαι μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐλέγχειν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ, καὶ ὅσα αὐτοῖς πεποιήκασιν οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἄλλον ἐλιθοβόλησαν, ἄλλον ἔκρυψαν, ἄλλον ἀπέκτειναν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τὸν εἰς λάκκον βορβόρου ἔβαλον ἐλεγχόμενοι· καὶ ὅτι πᾶσιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοῦτο πεποίηκε καὶ κρεῖττον ὥστε * εἰ δύνοι, ἅτε κύριος προφητῶν ὤν. καὶ γὰρ εἴκαν αὐτὸς ἐμαστιγώθη * ὑπὸ τῶν ἰουδαίων, ἢ ὑπὸ τῶν διδασκάλων τῶν ἰουδαίων, καὶ τοῦ ἡγουμένου τοῦ λαοῦ, εἶπον· οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί· καὶ ὁπλέγκ καθ' ἕκαστον οὐαί, καὶ διὰ τοῦτο τοῦδε καὶ τοῦδε· καὶ ἡμεῖς οὖν συνδιαζώμεν ὅτι τοὺς μακαρισμοὺς τῶν προφητῶν, τοιαῦτα ποιήσωμεν, ὅτε ὁμοῦ τὸ λέγειν, καὶ διὰ ὀκεῖνοι πρὸς πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰπεῖν· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; κυριώτερον γε τὸν δύναται προφητικὸν εἶναι ἀναφερόμενον ὅτι τὸν σωτῆρα· ἔγω γὰρ τὸν προφήτην τοῦτο λέγω, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς τοῦτο ἐρεῖ, ἀλλὰ τάχα ὑπερβολικῶς. ὁ γὰρ διεκρίθη πρὸς πᾶσαν τὴν γῆν· ἐὰν δ' ἔλθω πρὸς τὸν σωτῆρά μου καὶ κύριον, καὶ μάλιστα διὰ τὸ εἰς κρίσιν ἥξει; * καὶ ὅπως αὐτὸς δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. ὄψομαι ὅτι ὁ σωτήρ μου καὶ κύριος μόνος ὅτι τοῦ πατρὸς ἑστῶνα, κεκυμένος μετὰ πάντων ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. καὶ κρίνεται μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων. λέγω, κείνεται, ἐξετάζεται ὁ αὐτὸς, ὁ * ἑστὼ οὐκ δικῶν τὴν ἀλήθειαν, ὁ χ' ὡς κατήγορος δέ· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; ὁ δύναται προφήτης ὁ πάσῃ τῇ γῇ λέγειν. ἀλλὰ τὸν κύριον ἡμῶν ὁ σωτῆρα ἰησοῦν χριστὸν οἶδα φιλοῦντας, καὶ οὐ μόνον φιλοῦντας, ἀλλὰ καὶ ἀγαπῶντας ἀγανακτεῖν, * λέγοντας ὅτι ὁ σωτὴρ * λέγει ὅτι ἡ φωνὴ οὐκ ἔστι κατ' ἴδιον τοῦ θεοῦ· δεῖ δὲ δοῦναι

A
B
C
D
E

* Cod. Vat. τὸ τοῦ
* Cod. Vat. προφήτου
* Cod. Vat. προφήτου
* Cod. Vat. ἡμῶν
* Cod. Vat. ἡμῶν
* Cod. Vat. ἡμῶν

ὅτι σὰρξ ἀλλότριον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τὸ· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ. λυπεῖ λυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. καὶ· ἡ ψυχή μου τεταράχθη. καὶ γὰρ ἐν τοῖς προφήταις εἰρημένα ὁμοίως καὶ ἐνθάδε· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα διακρινόμενον, καὶ διακεκριμένον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; ἢ ὅταν ἀπόλωλεν ὀπτυφυλλὶς τοῦ ἀμπελῶνος βότρυα. οἴμοι ψυχή, ὅτι ἀπόλωλεν βλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ καταρθὼν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ὑπάρχει· τίς ἐκεῖ λέγει τὸ· οἴμοι, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμους ἐν ἀμήτῳ; ἄρα γὰρ ὁ προφήτης συνῶν τι καὶ θέλει συνάγειν; ἄρα γὰρ ἀγρὸν ἔχει ὁ προφήτης; ἀλλὰ φανερός ἐστι συνάγων πάντα ἀπὸ τοῦ σπερμοῦ καὶ τοῦ ἐσπαρμένου, εἰ μὴ τὰ κυεῖν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ χρειστοῦ· ἐπεὶ δὲ πολλὰ σπέρματα ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς νομιζομένοις εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, θρηνεῖ, καὶ περιεῖδε ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα λέγων· οἴμοι, ἐγὼ, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμους· ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν ἐξεταζέτω, ἄρα σάκχος ἐστὶν. ἄρα βρῆστι ἐν ἀπῃωνήσαι ἢ θεία σαρὸς ὑμῶν τοῦ θεοῦ. βρήσομεν ὅτι ἀνεμόφθορεί τινες ἐσμεν· ἐὰν ἄρα ὀλίγον ἔτι ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς κόκκους δύο ἢ τρεῖς, αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν πολλαί εἰσιν ἐφ' ἡμῖν, ὁρῶν ἵνα καὶ τὰς ἐκκλησίας, τὰς χρηματιζούσας, πεπληρωμένας ἁμαρτωλῶν, λέγει· οἴμοι, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμους ἐν ἀμήτῳ, καὶ ὡς ὀπτυφυλλίδα ἐν τῷ νεωνῆτῳ· ἦλθε γὰρ τοῦ καρπὸν ἐν τῇ ἀμπέλῳ· ἕκαστος γὰρ ἡμῶν καταφυτεύεται καὶ ὡς ἄμπελος ἐν τόπῳ τινὶ· καὶ ἄμπελον ἐξ αὐτοῦ μετῆρεν· ἐγὼ ὁ καταφυτεύσας σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν· ἔρχεται ζητῶν πως νεωνῆσαι, εὑρίσκει ὀπτυφυλλίδα πολλὰ καὶ βεβαιεῖς βότρυας, σὰρξ διαλεῖς, σεσηπυῖας πολλάς· τίς ἡμῶν ἔχει βότρυας ἀρετῆς; τίς ἡμῶν ἔχει γνώμας τοῦ θεοῦ; κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ; τοῦτο ὡς ἐν τῷ βαθέσι μοι· τὸ· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὅτι σὰρξ ἀλλότριον ἐστιν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, φύσεως, καθορῶν τὸς τοῦ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου, νοῦν τὸ λέγει τὸ· οἴμοι· τοῦ σωτῆρος οὐχὶ ἡ θεὸς; ἀλλ' ἡ ἀνθρωπος, οὐχ' ἡ σοφία, ἀλλ' ἡ ψυχὴ· ἐκεῖνο παρεθέμενο προφητικόν· οἴμοι ψυχή, ὅτι ἀπόλωλεν βλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ καταρθὼν ἐν ἀνθρώποις οὐχ' ὑπαρχεῖ· ἦλθεν ὅτι τὸ βίον τὸ ἀνθρώπινον ἡ ψυχὴ ἡ μακαρία, ἀπέλαβε σῶμα ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου. ἐὰν ἴδῃ τὰ ἁμαρτήματα λέγει πρὸς τὸ πατέρα· τίς ἀφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθορά; μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς; ἀλλὰ ἐφ' ἡμῖν μὴ λεγέτω τὸ· οἴμοι. ἐφ' ἡμῖν μὴ λεγέ-

A Ostendendum autem minimè alienum esse à Filio Dei istud: *Heu me mater: Tristis est anima mea vsque ad mortem: Et anima mea turbata est*: item quæ in reliquis Prophetis & similiter hic dicta sunt: *Heu me mater, quare genuisti me virum qui judicer & discernar in omni terra?* Vel quando perijt racemus vt inveniat botrum. *Væ mihi anima, quia perijt pius de terra, & qui corrigat in hominibus non est.* Quis ibidem aut illud? *Væ mihi, quia factus sum sicut qui congregat stipulam in messe.* Ergóne nimirum Propheta B scit & vult congregare? ergón' vtique agrũ habet Propheta? Atqui nullius penitus est congregare ex messe ac satis, nisi Domini ac Servatoris Iesu Christi. Cùm igitur multi sint lapsus in Gentibus, quin & in nobis qui æstimamur esse de Ecclesia lamentatur, & luget peccata nostra dicens: *Væ mihi, quia factus sum sicut qui congregat stipulam.* Vnusquisque nostrûm semet ipse examinet, vtrùm stipula sit, vtrùm repertùrus sit in ipso quod C vindemiet aut metat Filius Dei; reperiemus nos à vento corruptos quosdam esse. Cùm igitur pauxillum quid residui in nobismetipsis grana duo vel tria haberemus, & peccata nostra plurima existerent, videret autem Ecclesias (proüt appellantur) peccatoribus refertas, ait: *Væ mihi, quia factus sum sicut qui congregat stipulam in messe, & sicut racemum in vindemia.* Venit quærens fructum in vinea. Vnusquisque enim nostrûm ad instar vineæ in loco pingui plantatur. Et *vineam de Ægypto transtulit. Ego autem plantavi te vineam fructiferam omnem veram.* Venit quærens quodammodò vindemiare, reperit racemum quempiam atq; exiles vuas, minimè fertiles, neque multas. Quis nostrûm habet vuas virtutis? quis nostrum D habet genimina Dei? *Domine Deus noster quàm admirabile est nomen tuum in vniversa terra!* Hæc quasi in transitu à me dicta sint. Istud *Heu me mater* minimè alienum est à Servatore nostro, dum eius divinitas peccata hominum cerneret, nunc dicere istud *Heu me.* Servatorem sumo non quà Deum, sed quà hominem, non quà sapientiam, sed quà animam. Illud propheticum hic adjunxerim: *Væ mihi anima, quia perijt pius de terra, & qui corrigat in hominibus non est.* Venit in vitam humanam anima hæc sancta, E corpus assumpsit pro hominibus; cùm videret peccata dicit ad Patrem: *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis?* Verumtamen super nos non dicatur istud: *Væ mihi*: super nos ne dicant Angeli cælestes servatoris nostri dicentes, Væ mihi (quia & ipsi

Matth. 26. 38. Ioan. 12. 27. Mich. 7. 2. Ibid. 1. Psal. 79. 9. Ierem. 2. 21. Psalm. 8. 1. Mich. 7. 2. Psalm. 29. 10.

dicent Væ mihi: neque enim meliores sunt Servatore nostro, & ipsi lapsus nostros cernunt: at beati illi, super quibus Angeli non dicent Væ mihi, sed beatos pronuntiant.

Lucæ 15. 7 Nam *ita gaudiũ erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentiâ.* Hæc sunt consolationis. *Heu me mater quare me genuisti?* Quam dicit matrem? Nun in mulieribus potest etiam animam dicere, & Mariam? Si quis autem hoc admittat: *Nonissimè acceperat mater mea Spiritum sanctum, & adduxit me in montem magnum Thabor*, & cætera. Potest suam matrem videns dicere: *Heu me mater, quare me genuisti virum qui iudicer & discernar in omni terra?* Iudicatur omni terræ atque discernitur, & ad vnumquemque dicturus est: Ego feci hæc & illa, & incarnatio mea præstitit hæc & ista, & pro salute tua passus sum atque sustinui. Hæc dicente Servatore quid agemus? iudicaturus enim est in vniversa terra. Id quod sequitur videre volo. Potest tam ad Prophetam quàm ad Servatorem secundum vnam expositionem referri. Videamus etiã quod sequitur: *Nõ debui, nec debuit mihi quisquam. Venit princeps huius mundi, & in me non habet quidquam.* Et reverà nihil debuit; vnusquisque autẽ nostrũ debitor est peccatis, & debitor est habens chirographũ. Post deletũ chirographũ suum vnusquisque quãta fecit

1. Pet. 2. 22. chirographa? *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius*, non fecit chirographum. Quid porrò etiam illud: *Nec debuit mihi quisquam?* quomodo explicabimus hoc de Servatore: *Non debuit mihi quisquam?* Vt etiam sic legerimus, sciendum tamẽ plurima Septuaginta Interpretum exemplaria non sic habere: postmodum autem inspicientes etiam reliquas editiones, cognovimus scriptorum esse errorem: nihilominùs vtroque modo explicari potest hic locus. Quomodo nimirum non debuit mihi quisquam? Omnibus debita ipsorum dimisit. *Duo*

Lucæ 7. 41. *debitores erant homini cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta: non habentibus illis vnde redderent, donavit vtrisque.* Vin' videre duos debitores, vnum qui quingentos debebat, & alterum qui quinquaginta? E duobus populis qui in Deum crediderunt, Iudæorum populus non credens in Christum debebat quinquaginta, fortasse nos qui ex Gentibus sumus, vtpote omnium impiissimi effecti quingentos denarios debebamus: de quibus etiam dicitur in persona meretricis illius pœnitentis.

A πασαι οἱ ἄγγελοι τῷ δεσπότῃ τῷ σωτῆρος ἡμῶν λέγοντες τὸ· οἴμοι. * ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐρῶσιν· οἴμοι. ἢ γὰρ κρείττονές εἰσι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ αὐτοὶ ἡμῶν τὰ πταίσματα βλέπουσιν. ἀλλὰ μακάριοι οὗτοι, ἐφ' οἷς οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐροῦσι τό· οἴμοι, ἀλλὰ μακαρίζουσι. χαρὰ γὰρ ἔσται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἀνθρώπῳ μετανοοῦντι, ἢ ὅτι ἐννενήκοντα ἐννέα; οὐ δὲ χρείαν ἔχουσι μετανοίας· τοῦτο ἐν τῷ δημοσίᾳ· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ ὡς τίνα με ἔτεκες; τίνα λέγομι τέκα; * ἆρ' οὐκ ἐν γυναιξὶ δυνάσθαι καὶ τὴν ψυχὴν λέγειν, καὶ τὴν μαρίαν; εἰ δέ τις τοῦτο δέχεται, ἆρα ἔλαβέ με ἡ μήτηρ μου τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἀνήνεγκέ με εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα τὸ Θαβώρ, καὶ τὰ ἑξῆς· δυνάσθαι αὐτό. * ἰδὼν τὴν μητέρα λέγειν· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ ἀφικνούμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; δικάζεται πάσῃ τῇ γῇ καὶ ἀφικνεῖται, καὶ μόνοι πρὸς ἕκαστον λέγειν· ἐγὼ πεποίηκα τάδε καὶ τάδε, καὶ ἡ οἰκονομία μου ἔπραξε τάδε, καὶ τάδε καὶ τὴν σωτηρίαν σου ὑπέμεινα· ταῦτα λέγοντος τοῦ σωτῆρος τί ποιήσωμεν; μόνοι γὰρ ἀφικνεῖται ἐν πάσῃ τῇ γῇ· τὰ ἑξῆς ἄλλα ἰδίων· δυνάσθαι καὶ ὅτι τὸν προφήτην καὶ μίαν δήλωσιν ἀναφέρεσθαι * καὶ ὅτι τὸν σωτῆρα· ἴδωμεν καὶ τὰ ἑξῆς. οὐκ ὠφείλησε, οὐδὲ ὠφείλησέ με οὐδείς· ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, οὐκ ἔχει ὃ ἐν ἐμοὶ οὐδέν· καὶ ἀληθῶς οὐκ ὠφείλησεν. ἕκαστος ὃ ἡμῶν ὀφειλέτης ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὀφειλέτης ἐστὶν ἔχων χειρόγραφον· μὴ τὸ ἐξαλειφθῆναι αὐτό. * χειρόγραφον ἕκαστος πόσα πεποίηκεν χειρόγραφα; ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, οὐκ ἐποίησε χειρόγραφον· τί ὃ καὶ τό· οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; πῶς δηλησόμεθα ὅτι τὸν σωτῆρος· οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; εἰ καὶ οὐγνωμεν ὅτι, ἀλλὰ καὶ δεῖ εἰδέναι ὅτι τὰ πλείονα τῶν ἀπογράφων τοῦ οἰκοδόμου τῶν ἑβδομήκοντα οὐκ ἔχει ὅτι. ἰδέ ὃ ὑπεκείμεθα καὶ πᾶς λαὸς οἰκοδόμος, ἔγνωμεν γραφικὸν εἶ) ἁμάρτημα. καὶ τοῦ ἑκατέρως ἐστὶ δηλήσασθαι τὸν τόπον· * πῶς μόνοι οὐκ * ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; πᾶσι τὰ ὀφειλήματα αὐτῶν ἄφηκεν· αὐθέντῃ δημοσίῳ χρεωφειλέται ἦσαν δύο. εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ ὃ ἕτερος πεντήκοντα. μὴ ἔχοντος ἀπόδοσιν, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο· τὰ πεντακόσια ὀφείλοντα, καὶ τὰ πεντήκοντα· ἀπὸ δύο λαῶν πεπιστεύκασιν εἰς τὸν θεόν, ὁ οὐκ τῶν ἰουδαίων λαὸς ἀπιστῶν εἰς τὸν θεὸν ὀφείλει τὰ πεντήκοντα, πάλα * ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οἱ πάντων ἀσεβέστεροι γεγενημένοι τὰ πεντακόσια. ἐφ' οἷς καὶ λέγεται * ὅτι τῇ πορνῇ οὐκείμη τῇ με-

πανοῦσι· καίτοι εἴποι τις ἄν, πῶς τὰ πεντακόσια ἐπ' ἐκείνῳ ἀναφέρεται; ὁν τῷ καὶ ποτὲ ἡ γυνὴ ἡ ἁπτομένη αὐτοῦ; φησὶ * ὁ εἴρηκε τῷ σίμωνι, ἀνθρώπῳ δανειστῇ ἦσαν χρεωφειλέται δύο. εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ ἕτερος πεντήκοντα, καὶ τὰ ἑξῆς· τοῦτο δὲ τί· οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδείς· ὅ δὲ ἀναγκαῖον ἐδόξησεν ὑμῖν· οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ * μοι οὐδείς· ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταπονουμένοις με· εἰ καὶ ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενείας. ἀλλὰ ζῇ οὐκ δυνάμεως θεοῦ· * εἶπα πολλῶν διελθόντων λόγων, ἵνα μὴ καὶ τοῦτο ἐκείνου τῶν εἰρημένων εἰπεῖν. ἀλλ' οὐκ ἐγχωρεῖ τὸν χρόνον ἐπείγοντος· εἴπωμεν ὅν * ἐξῆς εἰς ὃ * ἐξῆς ἀναγνωσθὲν τὸ· ὑπικαθέκατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον. οὐκ τὸν τὸν νομίζοντας ὅτι ἄνθρωπος * μὴ τὸν θεοῦ ὁ υἱὸς ἵνα ὁ σωτήρ. ἐπόλμησαν γὰρ μετὰ τῶν πολλῶν τῶν ἀνθρώπινον κακῶν καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔστι θεὸς ὁ μονογενὴς ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως· ὑπικαθέκατος γὰρ ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον· δῆλον ὅτι ὑπικατάκατοί εἰσιν οἱ ἐπ' ἄνθρωπον ἔχοντες τὴν ἐλπίδα· * ἐλπίζων ὅτι τὸν ἰησοῦν χριστὸν ἐγὼ ἄνθρωπον οὐκ οἶδα. ὃ μόνον ἄνθρωπον οὐκ οἶδα, ἀλλὰ σοφίαν οἶδα, τὴν ἀληθινὴν δικαιοσύνην, ἄνθρωπον, δι' ὃ κτίζεται τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι· ὑπικαθέκατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον. κἂν γὰρ τυρῇ ὁ σωτήρ, ὅτι ὃν ἐφόρεσεν, ἄνθρωπος ἦν· ἀλλ' εἰ καὶ ἦν ἄνθρωπος, ἀλλὰ νῦν οὐδαμῶς ἐστιν ἄνθρωπος· εἰ γὰρ ἐγνώμην χριστὸν κατὰ σάρκα. ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν, φησὶν ὁ ἀπόστολος· ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκέτι εἰμὶ ἄνθρωπος, ἐὰν ἀκολουθῶ αὐτοῦ τοῖς λόγοις· ἀλλὰ λέγει· ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· οὐκοῦν ὡς πρωτότοκος ἐστὶν οὐκ τῶν νεκρῶν. ὅταν γένωνται πρωτότοκος πάντων ἀνθρώπων, εἰς θεὸν μεταβαλών· ὑπικαθέκατος τοίνυν ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ σπεύ σῆ σάρκα βραχίονος αὐτοῦ· ὅστις ἂν κυρώσῃ τὰ σάρκινα, ὅστις τὴν ἰσχὺν τὴν σωματικὴν, ἐὰν κτήσηται καὶ * κατὰ σάρκα φρατθύνῃ· ἀλλ' ὁ ἄγιος οὐχ ὅτιας ἐστὶν. ὃ γὰρ σπεύζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ. πάντοτε γὰρ τὴν κρίσιν τὸν ἐν σοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἔχῃς καὶ νεκροῦ τὰ μέλη * τὰ ὑπὲρ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν. νεκρώσας τοῦτα, ὃ σπεύζει σάρκα τοῦ βραχίονος αὐτοῦ· ὑπικαθέκατος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον· ἄμα γὰρ φησὶ τοὺς ἐλπίζοντας ὅτι ἀξιώμασιν· ὀδεῖνά μου φίλοι ἐστὶν ἐκκόνταλος, ὑπὲρ τρόπος ἐστὶν ὀδεῖνά μου φίλος καὶ πλούσιος ἐστὶ, καὶ παρίσταί μοι. ἔπειτα δὲ

* Cod. Var. ποτὲ ἡ γυνὴ ἡ ἁπτομένη αὐτοῦ

* Cod. Var. ὀνειδίζω

* Cod. Var. μὴ

* Cod. Var. ὃ ἐστι· μὴ εἶτε ὃν τὸν ἐστὶν ἐκ τῆς ἐλπίδος τὴν ἐλπίδα· ἐν

* Cod. Var. ἐστὶ σε

* Cod. Var. ὃν

A Atqui postulet nonnemo, quâ ratione quingenta ista ad illam referantur? ex quo & *qualis sit mulier quæ tangit eum*: ad quod dixit Simoni: *Homini cuidam fœnatori erant duo debitores: vnus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta, & cætera.* Hæc dicta sint propter illud: *Non debui, nec debuit mihi quispiam.* Quod erat necesse vobis proponere. *Non debui, nec debuit mihi quispiam. Fortitudo mea defecit in ijs qui maledicunt mihi. Etsi mortuus sit ex infirmitate; sed vivit ex virtute Dei.* Deinde multis dictis, erat quidem etiam de quolibet dictorum aliquid dicendum; sed minimè iam integrum est tempore nos vrgente. Dicamus itaque quoad licet de eo quod lectum est; *Maledictus homo qui spem habet in homine*: ex eo quòd multi putarent hominem quidem Dei Filium esse Servatorem: nam cum multis malis humanis ausi sunt etiam hoc dicere, nempe vnigenitum primogenitum omnis creaturæ non esse Deum. Maledictus enim homo qui spem habet in homine. Manifestum est vtique maledictos esse qui spem habent in homine. Sperans in Iesum Christum ego hominem non novi: non solùm hominem non novi, sed sapientiam novi, ipsam per se justitiam, hominem, per quem omnia creata sunt in cælis & in terra, sive visibilia sint, sive invisibilia, sive principatus, sive potestates. *Maledictus homo qui spem habet in homine.* Etsi enim servet Servator, quia quem portabat homo erat: attamen licet homo erat, sed nunc nequaquam est homo. *Et si cognovimus secundum carnem Christum; sed nunc jam non novimus*, inquit Apostolus: ego per ipsum non ampliùs sum homo, si sermones ejus sequor. Cæterùm ait: *Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes.* Quemadmodum igitur *primogenitus est ex mortuis*; ita factus est primogenitus omnium hominum quos in Deum transtulit. *Maledictus* igitur *homo qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui.* Qui nimirum confirmat carnalia, qui robur corporeum cùm obtinuerit, etiam militat secundùm carnem. Verùm non ita sanctus se habet: neque enim firmat carnem brachij sui: semper enim mortificationem Iesu in corpore suo habet, & mortificat membra sua quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam: qui hæc mortificat, non firmat carnem brachij sui. *Maledictus qui spem habet in homine.* Similiter hoc pertinet ad eos qui sperant in dignitatibus. Hic vel iste amicus meus est Centurio, Præfectus est quidam meus ami-

B

C

D

E

2. Cor. 13. 4.

2. Cor. 5. 16.

Psalm. 81. 6.

Cod. 1. 18.

2. Cor. 4. 10.

Colos. 3. 5.

cus, & dives est, & præbet mihi. Deinde etiam ad talem dicitur istud: *Maledictus homo qui spem habet in homine.* In nullum hominem speramus, quantumvis nobis amici esse videantur: non enim in ipsos, sed in Dominum nostrum speramus, qui est Iesus Christus; cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

πρὸς τὸν τοιοῦτον λέγεται τοῦτο· ἐπικαταρατὸς ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπῳ· πρὸς οὐδένα ἄνθρωπον * ἐλπίζομεν, κἂν δοκῶσιν ἡμῖν εἶναι φίλοι. οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοὺς, ἀλλ' ἐπὶ κύριον ἡμῶν ἐλπίζομεν, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς χριστὸς, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ ὁ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

* Cod. V. ἐλπίζομεν.

HOMILIA XVI.

(*juxta Hieronymum XII.*)

De eo quod scriptum est:

Iuxta Matth. 16. 16 *Ecce ego mitto piscatores multos: dicit Dominus; &c.*

ΟΜΙΛΙΑ ιϛ'.

Εἰς τό.

Ἰδὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τοὺς ἁλιεῖς τοὺς πολλοὺς, λέγει κύριος, καὶ τὰ ἑξῆς.

Interprete S. HIERONYMO.

IN Evangelio quod secundum Mathæum est, scribitur Salvator noster venisse juxta mare Galilææ, & ibi vidisse Simonem & Andream fratrem ejus mittentes retia in mare. Erant quippe piscatores. Ibique additur: Videns autem eos Iesus, *dixit eis:* Matth. 4. 18 *Venite post me, & faciam vos piscatores hominum. Et relinquentes sua retia secuti sunt eum.* Et fecit eos Salvator de piscatoribus piscium, piscatores hominum. Alios quoque duos fratres invenit Dominus, Iacobum Zebedæi, & Iohannem fratrem ejus, in navicula cum patre Zebedæo reficientes retia Matth. 4. 21 sua. Quos cum similiter ad Evangelij ministerium provocasset, piscatores hominum reddidit. Si quis ergo juxta hanc historiam consideret Discipulos Salvatoris, vt habeant non solum gratiam sermonis, ita Scripturarum ratione contextam vt retia, quæ possint super humanas animas gyro artificis superfundi, & consideret hoc ipsum cum summa ratione fidei, videbit quomodo non tunc tantum Salvator, sed & vsque ad præsentem diem mittat hominum piscatores, instituens eos animas liberare de mari, & ex acerbissimis fluctibus ad auram producere liberiorem. Verùm illi pisces cum sagenis, retibus atque hamis extracti de aqua fuerint, moriuntur. Apud nos verò cum aliquis fuerit sermonis rete comprehensus, & eductus de mari sæculi; moritur quidem & ipse, sed peccato, sed mundo, vt consurgens Christo, vivat Deo. Si ergo possis, ad intelligendum sensum quem conamur exponere, animo inducere pisces de mari

Ἀναγέγραπται ἐν τῷ κατὰ ματθαῖον εὐαγγελίῳ σωτὴρ ἡμῶν ἐλθεῖν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, καὶ ἑωρακέναι σίμωνα καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν. ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς· εἶτα φησὶν ὁ λόγος, ἴδων ὁ σωτὴρ ἰδὼν εἶπε· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων, οἱ δὲ ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ· καὶ πεποίηκεν ὁ ἰησοῦς αὐτοὺς * ἔτι ἀναλαβεῖν τοῦ ἁλιεύειν. καὶ ἄλλους δὲ δύο ἀδελφοὺς εἶδεν, ἰάκωβον τὸν τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τοῦ πατρὸς καταρτίζοντας τὰ δίκτυα· καὶ τούτους ἐκάλεσεν ὁμοίως τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν. πεποίηκε δὲ κἀκείνους ἁλιεῖς ἀνθρώπων· καὶ εἴ τις γε κατανοήσοι τοὺς ἐγγὺς ἀπὸ θεοῦ χάριν λόγου, πεπληρωμένους ὡς δίκτυα, καὶ συγκειμένην ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ γραφῶν ὡς ἀμφίβληστρον, ὥστε ἐξιβάλλεσθαι τοῖς ψυχαῖς τῶν ἀνεφαστῶν τὸ πλέγμα. κατανοήσει δὲ, καὶ τεχνικῶς τοῦτο γενόμενον τὸν τῶν ὑπηρεσιῶν, ὃν ἐδίδαξεν ὁ ἰησοῦς ὁλῷ τίνα τρόπον οὐ μόνον πότε, ἀλλὰ καὶ νῦν ὁ σωτὴρ ἡμῶν πέμπει ἁλιεῖς ἀνθρώπων, παιδεύσας αὐτοὺς, ἵνα διωθῶσιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνελθεῖν, καὶ φυγεῖν αὐτῆς τὰ πικρὰ κύματα. ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἰχθύες οἱ ἅλοροι ἀνελθόντες ἐν τοῖς σαγήναις, καὶ ἐν τοῖς ἀμφιβλήστρεσι, καὶ ἐν τοῖς δικτύοις ἢ ἐν τοῖς ἀγκίστρεσι ἀποθνήσκουσι θάνατον, οὐχὶ δὲ φθείρεται ζῶν τὸ θάνατον. ὁ δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἁλιέων ἰησοῦ, καὶ ἀνελθὼν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μὴ ἀποθνήσκει. ἀποθνήσκει δὲ τῷ κόσμῳ, ἀποθνήσκει τῇ ἁμαρτίᾳ. καὶ μὴ

A

B

C

D

* Cod. V. ἔτι ἀναλαβεῖν τοῦ

τὸ ἀποθανεῖν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, ζωο-
ποιεῖται ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, καὶ ἀναλαμ-
βάνει ἄλλον βίον. ὅστις ἐδεύρο καθ' ὑπόθεσιν νοήσαι τὸν τῶν ἰχθύων ψυχῶν μεταβαλλησαν μὴ ὁ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἰχθυϊκοῦ, καὶ γινομένου τι κρεῖττον παρ' ἰχθύν· τοῦτο δείγμα ἔλαβον, μὴ ἀφορμαί τις λαμβανέτω ὧν οὐκ ἤκουσε, βλάπτον δέ τι νοήσῃ. ἀπελήλυθας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὑποπεπτωκὼς τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, ἐξελθὼν μεταβάλλεις τὸν ψυχῶν, οὐκέτι ἰχθὺς εἶ, θαρρεῖν τοῖς ἁλμυροῖς τῆς θαλάσσης κύμασιν. ἀλλ' ὀρθῶς σε μεταβάλλει ἡ ψυχή, καὶ μεταμορφοῦται, καὶ γὰρ κρεῖττόν τι καὶ θειότερον παρ' ἐκεῖνο τὸ σεβτερον. ὅπου μεταμορφοῦται καὶ μεταβάλλεται, ἄκουε πάλιν λέγοντος· ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος· καὶ μεταμορφωθεὶς τε ἔπος ὁ ἰχθὺς ὁ ὑπὸ τῶν ἁλιέων Ἰησοῦ συλλαφθεὶς, καταλιπὼν τοῖς ἐν θαλάσσῃ θαρρεῖσαι, θαρρεῖσαι ποιεῖται ἐν ὄρεσιν, ὥστε αὐτὸν δεηθῆναι σκέπη ἁλιέων τῶν ἀναγόντων αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλὰ δευτέρων τινῶν, οὓς ὀνομάζουσι, θηρευτῶν οἵ τινες θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς ὄρους, καὶ ἀπὸ παντὸς βουνοῦ· ἀναβὰς ἂν σὺ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ συλληφθεὶς τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, μετέβαλε ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἔπτηλθε αὐτῆς, ἧκε ἐπὶ τὰ ὄρη, τοὺς σεσοφῆσαι, καὶ ἐπὶ τοὺς βουνοὺς, τοὺς δικαίους, καὶ ποιοῦ σκεῦη τὰς θαρρεῖσαι, ἵνα μὴ ταῦτα, ὅτε ὁ κύριός σοι τὴν ἔξοδον ἐπιτρῇ, πεμφθῶσιν οἱ πολλοὶ θηρευταὶ, ἔπειτα σοῦ τοὺς ἁλιεῖς· τίνες δ' ἂν εἴεν οὗτοι, ἢ οἱ ἐπιτεταγμένοι ἐπὶ τὸ παραλαμβάνειν τὰς ψυχὰς τὰς ἐν βουνοῖς, τὰς μὴ κάτω κειμένας· καὶ ὅρα εἰ μὴ κέκραγε μυστικῶς ταῦτα λέγων ὁ προφήτης, καὶ τοῦτον παρεικὰς τὸν νῦν ἐν τῷ· ἰδὲ ἐγὼ ἀποστέλλω ἁλιεῖς πολλοὺς, λέγει κύριος. καὶ ἁλιεύσουσιν αὐτούς. καὶ μὴ ταῦτα ἀποστελῶ πολλοὺς θηρευτὰς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω παντὸς βουνοῦ· εἰ γὰρ ἂν θέλῃς συλληφθῆναι ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, ὅσα μὴ τοῖς θαρρεῖσαι ποιήσῃ ἐν ταῖς κοιλάσι, μηδὲ κάτω τοῦ θαρρεῖν, ἀλλὰ ζήτει τὰ ὄρη, αὐτὰ τὸ ὄρος, ὅπου Ἰησοῦς μετεμορφώθη, αὐτὰ εἰς τὸ ὄρος, ἐφ' ὃ ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀφαιρεῖται ὁ Ἰησοῦς. καὶ προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ, εἶτα ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδαξε λέγων· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. καὶ τοὺς ἑξῆς τούτων μακαρισμούς· καὶ οὐκ ἔξεστί γε τούτοις τοῖς θηρευτοῖς ἄλλοθεν συλλαβεῖν, ἢ ἀπὸ τῶν ὀρέων, καὶ τῶν βουνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ξυμαλιῶν τῶν πετρῶν· ταῦτα γὰρ τὰ ξία λέλεκται ἐν τῷ σεσοφῆσθαι· ἀποστελῶ γὰρ πολλοὺς θηρευτὰς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω ἀπὸ παντὸς βουνοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν ξυμαλιῶν τῶν πετρῶν.

A extractos aliam rursus vitam assumere, & aliud corpus induere, tunc scies quo nobis profecerit exemplum. Nemo blasphemet, nemo malè laceret, non vocetur crimen quod ab alterius abductum est intelligentia. Et tu igitur cum de sæculi istius fluctibus per Discipulos Domini fueris extractus, muta corporis vitia, muta sensum animæ; non sis ille piscis qui in salsis versabaris vndis, sed de profundo gurgite erutus ad meliora cõvertere, secundum illud Apostolicum: *Nos autem omnes revelata fac* gloriam Domini con- 2.Cor.3.18.
templantes in eandem imaginem transformamur
B *de gloria in gloriam, quasi ab Domini spiritu.* Et cum fueris ab Apostolis ac Discipulis Iesu marinis fluctibus liberatus, noli quærere profundum, sed in montibus sit conversatio tua; vt jam non habeas opus piscatoribus, qui te rursus de fluctibus extrahant, sed alijs quibusdam quos venatores Scriptura nuncupat, qui te postea venentur de monte, de colle, de locis altioribus: ibi sit deambulatio tua, ibi mens, gressus & statio: obliviscere maris: obliviscere vallium ac profundorum: Veni ad montes, Prophe-
C tas; veni ad colles, justos; in ipsis sit conversatio tua: vt cum dies mortis advenerit, mittantur venatores, alij quidam à piscatoribus; qui super assumptionem constituti sunt, & te cum cæteris sanctis de colle, de monte, de altiori loco accipiant. Vide autem si non sacrata voce in eadem sententia Propheta consentit dicens: *Ecce ego mitto* Iuxta 16.16
piscatores multos, dicit Dominus, & piscabun-
tur eos. Et post hæc mittam venatores multos,
vt capiant eos supra omnem montem & collem.
Si vis & tu ab his venatoribus capi, cave ne
D verseris in vallibus, ne in alia humili regione consistas. Quære colles, quære montem, in quem viso populo Dominus ascendit, & secuti sunt eum Discipuli, ex quo aperiens os suum docuit eos, dicens: *Beati pauperes* Matth.5.
spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum; & reliquas septem beatitudines. Neque verò putes licere his venatoribus, aliunde homines, nisi de montibus ac collibus quærere, & quod sequitur, *de cavernis petrarum.* Vnde possum intelligere petras? vade cavernas petrarum? venio ad Exodum; quæro aliquam interpretationis occasionem,

ibique invenio volentem Moysem videre Dominum; & Dominum eidem promittentem, atque dicentem: *Ecce pono te in caverna petræ, & conspicies posteriora mea; faciem autem meam non videbis.* Si consideres quid ibi petra dicatur, & foramen petræ, intelligis & cæteras petras, & petrarum foramina. Quæ igitur est petra? Dominus Iesus Christus: *Bibebant enim de spiritali sequente eos petra. Et super petram statuit pedes meos*, in trigesimo nono Psalmo dicitur. Quod est foramen petræ? Vide eum apud Deum Patrem, Verbum Deum, videbis integram petram: vide dispensationem assumpti corporis, videbis foramen petræ, per quod posteriora Dei juxta possibilitatem imbecillitatis suæ humanus intuetur aspectus. Hoc enim est quod ait: *Videbis posteriora mea.* Inveni vnam cavernam vnius petræ, quæro alias petras, & alias cavernas; venio ad chorum Prophetarum atque Apostolorum, & transscendētium sanctorum Angelorum, & dico quia omnes imitatores Christi petræ sint, vt petra est ille qui docuit. Et sicut iste habet foramen per quod videntur posteriora Dei; eodem modo vnusquisque nostrum qui per sermones suos viam pandit ad intelligendum Deum, facit & se foramen petræ. Si autem aliter vis intelligere petram, & petræ foramen, vide per Moysen Legem; per Isaiam Prophetiam; per Hieremiam alia eloquia divina. Sin verò Angelus fuerit & loquatur in homine, juxta illud Propheticum: *Angelus qui loquebatur in me*, asto in Angelo, & per foramen ejus Angelicè video Deum. Exemplum habeo necessarium, vt doceam quomodo possit aliquis in Angelo consistens videre Deum. Scriptum est in Exodo: *Apparuit Angelus Domini in flamma rubi Moysi, & videbat Moyses quia ardebat rubus, & non comburebatur.* Et non sicuti cœperat Scriptura in eo quod dixerat: Apparuit Angelus Domini, sic & in reliquis subsecuta est, vt diceret: Ego Angelus Domini, sed ait: *Ego Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Erat ergo ibi Deus in Angelo visibilis, & per foramen ejus apparebant posteriora ejus. Quia igitur nescis quo tempore mittantur venatores, caue ne aliquando de monte descendas, ne relinquas colles, ne de cavernis petrarum exeas. Si enim foris fueris inventus, dicentur tibi

Exod. 33. 22. — 1. Cor. 10. 4. — Psal. 39. 3. — Exod. 33. 23. — Zach. 2. 3. — Exod. 3. 2. — Exod. 3. 6.

πόθεν δὲ νοήσω τὰς πέτρας, καὶ τὰς ἐν τῇ πέτρᾳς ῥωμαλίας; ἔρχομαι ὅτι τῷ ἔξοδον, ζητῶν ἴχνος εὑρεῖν δυνήσεως τῶν τῆς πετρῶν, εἰδέσκω μωσέα σκεῖ βλεπόμενον γνῶναι τὸν θεὸν, καὶ τὸν θεὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ, καὶ λέγοντα· ἰδὸ θήσω σε εἰς ὀπῇ τῆς πέτρας, καὶ καταυόησῃς μου τὰ ὀπίσω. τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταί σοι· ἐὰν νοήσῃς σκεῖ τῷ πέτραν, καὶ ἴδῃς σκεῖ τῷ ὀπῇ τῆς πέτρας, τίνα τρόπον ὅτι τὸ πέτρας ἰσᾶς, καὶ τῷ ὀπῇ τῷ ἐν τῇ πέτρᾳ ἰδὼν, βλέπει τὸν θεὸν ἀφ' τὸ ὀπῆς τὸ πέτρας. ὅλῃ τε καὶ ἄλλας πολλὰς πέτρας καὶ ῥωμαλίας αὐτῷ· τίς δὲ σκεῖνη ἡ πέτρα ἡ μία; ἡ πέτρα ὁ ἰωὰ ὁ χριστός· ἔπτιον γὰρ οὐκ πνευματικῆς ἀνεληθόσης πέτρας· καὶ ἔφην ὅτι πέτραν τὰς πόδας μου, ἐν τῷ ἐνάτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ λέγοντα ψαλμῷ· τίς ἡ ὀπὴ ἡ ἐν τῇ πέτρᾳ; ἐὰν ἴδῃς τῷ ἰησοῦ ὀπιδημίαν, ὅλον ἄλλον νοήσας πέτραν, ὅλῃ τῷ ὀπῷ καὶ τῷ ὀπιδημίαν αὐτοῦ, δι' ἧς ὀπῆς θεωρεῖται ὁ μὴ τὸν θεόν· τοιοῦτον γὰρ νοεῖται ἐν τῷ· καὶ ὅλῃ τὰ ὀπίσω μου· ἀλλ' εὕρεν μίαν ὀπῷ μιᾶς πέτρας, μεταβαίνω τὸν λόγον ἀπὸ τῆς ὀπῆς ὅτι τῷ ῥωμαλιᾶ τῆς πέτρας, ζητῶ καὶ τὰς πολλὰς πέτρας· ἐὰν ἔλθῃ ὅτι τὸν χρόνον εἴτε τῶν προφητῶν, εἴτε τῶν ἀποστόλων, εἴτε καὶ ἐπαναβεβηκότων ἀγγέλων ἀγγέλων, λέγω ὅτι πάντες οἱ χριστοῦ μιμηταί. ὡς σκεῦος πέτρα ἐστὶ, πέτρα γίνονται. καὶ ὥσαυτῶς σκεῦος ἐχόντων, δι' ἧς καταυοεῖται τὰ ὀπίσω τοῦ θεοῦ. τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστος ὁδὸν διδοὺς τοῦ νοεῖσθαι θεὸν, ἀφ' τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ, ποιεῖ ἐν αὐτῷ ὀπῷ, εἰ δὲ καὶ ἄλλως βούλει ὀνομάσαι, ῥωμαλιᾶν, ἀφ' ἧς ὀπῆς ἡ ῥωμαλιᾶς ὅλῃ ἀφ' μὲν μωσέως τὸν νόμον, ἀφ' ὁ ἠσαΐας τῷ προφητείαν αὐτοῦ, ἀφ' ὁ ἱερεμίας ἄλλας λόγους θεοῦ· εἰ δὲ καὶ ἄγγελος ἔσται λαλῶν, ὡς ἐλάλησε, τὸ εἰρημένον ἐν τῷ διαγγελίᾳ· ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ, κἀκεῖ ἴσαμεν ὅτι τὸν ἄγγελον, καὶ βλέπων κἀκεῖ πέτραν, καὶ ὀπῷ πέτρας, καὶ βλέπων ἀγγελικῶς τὸν θεόν· ἀλλὰ προδιδάγματός μοι χρεία, ἵνα προδείξῃ πῶς ἔστιν ἐλθόντα ὅτι ἄγγελον, καὶ δι' ἀγγέλου τὸν θεὸν ἰδεῖν; γέγραπται γὰρ ἐν τῇ ἐξόδῳ· ὤφθη ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου τοῦ μωσῆ. καὶ ὁρᾷ μωσῆς ὅτι ὁ βάτος καίεται πυρὶ, καὶ ὁ βάτος οὐ καταναλίσκεται· καὶ οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ, ὥσαυτῶς εἶπε τῷ ἀρχῷ, ὅτι ὤφθη ἄγγελος, οὗτος ἐνταῦθα, ὅτι ἄγγελος κυρίου. ἀλλ', ἐγὼ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ θεὸς ἰακώβ· ἦν ἂν σκεῖ ὁ θεὸς ἐν τοῦ ἀγγέλου θεωρούμενος, ὡς ἀφ' τὸν πέτρας θεὸς γινωσκόμενος, καὶ τὸν ὀπῆς τὸν ἐν αὐτῷ· οὐκ οἶδας δὲ ποτε πέμπονται οἱ θηρευταὶ, ἀφ' τοῦτο μηδὲ ποτε. ἀπὸ τῶν ὀρέων καταβῇς, μηδὲ καταλίπῃς τοὺς βουνοὺς, * μηδὲ ἐξω οὐρεθῇς, λεχθήσεταί σοι ὡς ἔξω τυγχάνοντι, καὶ λέγοντι τὰ τῶν ἔξω· ἄφεσιν, τοῦτο τῇ νυκτὶ

* κ. ΄ω΄

νυκτὶ ἀπαιτῶσι τὴν ψυχήν σου ἀπὸ σοῦ. ἃ δὲ ἡτοίμασας τίνι ἔσται; λεχθήσεται δέ σοι ταῦτα, ἐὰν φάσκῃς· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχὴ ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά, ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου· ὁρᾷς τὸ κάτω τῆς ἐρέων, τὸ κάτω τῆς βύνας, τὸ ἔξω τῆς πυμαλιᾶς τῆς πόρρω; πῶς πλανᾶται καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ ἀγαθὰ κεῖται, οἰόμενος ταῦτα εἶναι ἀγαθά. διό φησι· καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχὴ ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· τὸ σῖτον καὶ τὴν εὐφορίαν τῆς γαίας ἀγαθὰ εἶναι νενόμικεν. οὐ γὰρ εἶδεν, ὅτι τὰ ἀληθῶς ἀγαθὰ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κατερχομένῃ γῇ, ἀλλὰ τὰ ἀληθῶς ἀγαθά ἐστιν ἐν οὐρανῷ. ἐθησαυρίζεν ὅτι γῆς, ἐπεὶ ἤρετο ἀγαθὰ εἶναι τὰ ὅτι γῆς· εἰ δέ τις μετάθοι ἀπὸ τῆς γῆς, ἵνα θησαυρίζῃ ἐν οὐρανῷ, οὐ λεχθήσεται αὐτῷ· ἄφρων, ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχήν σου ἀπὸ σοῦ. ἀλλ', ἐλθόντες οἱ θηρεύσαι, ζητοῦντες οὐ τὰ κάτω, ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι ζῶα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ ἐν τῇ πυμαλιᾷ τῆς πόρρω σκεπαζόμενα, συνήφθησαν ταῦτα, καὶ ἀπάγουσιν αὐτὰ ἀπὸ τῆς θήρας ἐκείνης, ὅταν; ὅτι τὴν αὐάπαυσιν τῆς ἀλίων καὶ μακρείων ἐν χερσὶ ἰησοῦ. οἱ γὰρ ὀφθαλμοί μου, φησίν, ὅτι πάσας τὰς ὁδοὺς αὐτῶν, τῆς τοιούτων τῆς ὅτι τὰ ὄρη τὰς ἀλφαιεῖας ποιουμένων, καὶ ἐν τοῖς βυνοῖς, καὶ ἐν τῇ πυμαλιᾷ τῆς πόρρω· καὶ ὅτι τὰς ὁδὸς πάσας ὁ θεὸς ἔχει τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ οὐκ ἐκρύβησαν ἀπὸ προσώπου μου οἱ τοιοῦτοι. οἱ γὰρ φαῦλοι κρύπτονται ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ· ἤκουσεν ἀδὰμ μὴ τὴν φωνὴν τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβη· ὁ γὰρ ἄλως οὐκ ἔκρυψεν, ἀλλ' ἔχει καρδίαν μὴ παρρησίας πρὸς τὸν θεόν· ἐὰν γὰρ ἡ συνείδησις ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ, ἔχομεν παρρησίαν πρὸς τὸν θεόν, καὶ οὐ αἰσχυνόμεθα, λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ· ὃ μὲν ἐν ἀδὰμ εἰ καὶ ἡμάρτον, οὐκ εἰς ἐμβολὴν χαλεπὴν ἁμαρτίας ἡμάρτη, διὰ τοῦτο ἐκρύβη ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. ὁ γὰρ ἁμαρτωλὸς πρὸς αὐτὸν κάιν καὶ ἀσεβέστατος ὁ ἀδελφοκτόνος τί πεποίηκεν; ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. ὅστε συγκείται κακῶν ἔλαθον εἰ τὸ κρυβῆναι ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ· καὶ γὰρ δεῖ κρύπτεσθαι, οὐκ ἀφροσύνῃ, ἀλλ' αἰδούμενος τὸν θεόν· οὐκ ἐκρύβησαν ἢν ἀπὸ προσώπου μου ἔστι οἱ ταῦτα ποιήσαντες ἐν ἁμαρτίαις τότε γεγόνασι, καὶ ἀπὸ ἁμαρτιῶν τῆς ἐν τῇ θαλάσσῃ ἁλιεύθησαν ἵν' ἂν μὴ ἐπολαμβάνωσιν οἱ ἁλιεύοντες, καὶ μὴ ταῦτα εἰς τὰ ὄρη ἐλθόντες, ὅτι οὐκ δικαιοσύνης αὐτοῖς ταῦτα γεγόν-

A ea quæ ij qui foris sunt, merentur audire: *Stulte hac nocte anima tua repente auferetur à te: quæ autem parasti; cujus erunt?* Dicentur autem tibi ista, si dixeris: *Destruam apothecas, & majores ædificabo, & dicam animæ meæ: Anima habes bona reposita in annos multos; requiesce, comede, bibe, lætare.* Animadvertis de montibus & collibus descendentem? animadvertis consistentem extra petræ foramen? quomodo erret & ea putet bona esse quæ nulla sunt, dicens: *Dicam animæ meæ, habes multa bona reposita*: frumentum & vbertatem terrenorum fructuũ

B esse arbitratus est bona, nesciens quia vera bona non nascuntur in maledicta terra, sed in cœlestibus regionibus: thesaurizavit sibi in terra, quia in terra esse thesauros arbitratus est. Si quis autem sublata cruce sequitur Dominum Iesum, & thesaurizat sibi in cœlo non dicitur ei: *Stulte hac nocte anima tuam repetent à te*: sed venientes venatores, & quærentes animalia de montibus, de collibus, de cavernis petrarum, etiam illum cum eis pariter accipient de venatione sublimi, & ad sublimiora beatitudinis

C regna portabunt. *Quia oculi mei super omnes vias eorum.* Super omnes vias istiusmodi hominum qui in montibus conversantur, in collibus ambulant, in cavernis habitant petrarum, habet oculos Deus. *Non se absconderunt à facie mea.* Qui sancti sunt, non se absconduntur à facie Dei: qui autem injusti absconduntur à facie ejus: Adam post transgressionem cœlestis mandati *audivit vocem Domini Dei deambulantis in paradiso post meridiem, & abscondit se.* Sanctus hoc non facit, sed conscientia actuum suorum habet fiduciam ad Deum: *Si enim conscientia nos*

D *non reprehenderit fiduciam habemus ad Deum, & quodcumque petierimus, accipiemus.* Verum Adam quamvis peccaverit, tamen non vsque ad perfectam malitiam mens ejus corruit, & ideo absconsus est à facie Dei. * Cum autem peccavit impiissimus fratricida animadvertite quid fecerit: *Egressus est à facie Dei, & habitavit in terra Naid.* Si ad malorum comparationem venias, melius est absconditi à facie Dei, quam fugere eum. In alio quippe conscientiæ vulnus inflictum tenebras, & secreta perquirens, levare oculos non patitur ad cœlum. In alio autem desperatione nata contumacia negligit

E Dominum. Non se absconderunt à facie mea, neque absconditæ sunt iniquitates eorum contra oculos meos. Iusti super quas injustitias non se absconderunt à facie Dei? Aliquando fuerunt in peccatis, quando erant in mari à quo à piscatoribus extracti sunt. Ne itaque suspicentur, quia non ex

Luc. 12. 20.

Iterm. 16. 17.

Gen. 3. 8.

1. Ioh. 3. 21

* MSS. R. Tu autem, impijssimus patricida animadverte quid fecerit Gen. 4. 16.

* MSS. R. de profundo ad montes
* al. infert &

miſericordia, ſed ex proprio merito * ad montes venerint, commonens illos ſermo divinus, & in illis nos, & idcirco poſt proſpera atque felicia, triſtia * inferens dicit: *Neque abſconditæ ſunt iniquitates eorum contra oculos meos.* Quæ ſequuntur difficultatem nobis interpretationis objiciunt: ſive enim intelligamus ea cohærere ſuperioribus, nihilominus de retribuendis ſupplicijs pertimeſcimus; ſive videntur non hærere cum ſuperioribus, quæ de piſcatoribus & venatoribus diximus, & ſic non modicum nobis

Iterum.16.18 ſcrupulum generant. *Et retribuam illis primum duplices injuſtitias eorum, & peccata ipſorum in quibus contaminaverunt terram meam, in morticinis abominationum ſuarum, & iniquitatibus ſuis, quibus impleverunt hæreditatem meam.* Quod ait, *primum*, ſive non intelligentes, quidam quod ſcriptum eſt, abſtulerunt, ſive ſeptuaginta interpretes, ſicut & cætera, ſecundum diſpenſationem ſuam auferre voluerunt, Dominus viderit. Nos iſtum locum cum cæteris editionibus conferentes invenimus poſitum: *Et retribuam illis primum duplices injuſtitias eorum*: vt oſtendatur quia etſi ex poſterioribus factis digni effecti ſunt beatitudine Dei, attamen quia aliquando peccaverunt, & humanis vitiis non carebant, primum oportet eos recipere ſua delicta. Et vide ſi non vera ſit ratio, Quis peccata non recipit? nempe ille qui poſt credulitatem & baptiſmum audierit

Matth.9.2. Dominum dicentem: *Dimiſſa ſunt tibi peccata*, nec vltra peccaverit. Si autem poſt lavacrum & veniam delictorum, rurſus ad priſtinas ſordes fuerimus reverſi, & adhuc imperfecto ſenſu ab Apoſtolorum veſtigijs

Ioh.8.11. recedentes, aut injuſta geſſerimus aliqua, aut certè in ipſa juſtitia ſint aliqua nata peccata, quid nobis fiat conſideremus; vtrùm ne egredientes de præſenti ſæculo, ſi habuerimus vitia vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea quæ ſcientes peccavimus; an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus. Sed neutrum horum verum eſt, quia & pro peccatis torquebimur, & pro juſtitia recipiemus præmia quæ meremur. Si enim poſt fundamentum Ieſu Chriſti, non ſolum in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem pretioſum (ſi tamen habes aliquid auri vel argenti) ſuperædificaveris; verum & ligna, fœnum, & ſtipulam, quid tibi vis fieri cum anima ſejuncta fuerit à corpore? vtrùm nam ingredi vis in ſancta cum lignis tuis, cum fœno & ſtipula, & polluas regnum Dei: an propter lignum, fœnum, &

A ται, ὑπομιμνήσκει ὁ μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ὁ λόγος περὶ πρότερον ἁμαρτημάτων. διὸ λέγεται μετὰ τὰς θυρεγασίας· καὶ οὐκ ἐκρύβη τὰ ἀδικήματα αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· τὰ ἑξῆς ἀγῶνα μόνῃ ἡμῖν ἐμποιεῖν· εἴτε δὲ ἁπλῶς νοήσῃ, φροντίσομεν ἐπιμελῶς περὶ τῆς ἀνταποδόσεως περὶ ἁμαρτημάτων. εἰ δὲ δοκεῖ οὐκ ἀληθὲς εἶναι τοῖς παραπεσεῖν περὶ ἁλιευομένων καὶ θηρευομένων, καὶ ὅτιπερ εἰς ἀγῶνα ἡμᾶς ἐμβάλλει ἡ τ τυχόντα· καὶ

B ἀνταποδώσω πρῶτον, φησί, παρὰ τὸν διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐφ' ἃς ἐβεβήλωσαν τὴν γῆν μου, ἐν τοῖς θνησιμαίοις τῶν βδελυγμάτων καὶ ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτῶν, ἐν αἷς ἔπλησαν τὴν κληρονομίαν μου· τὸ πρῶτον, εἴτε μὴ νοήσαντες ἐξέλαβόν τινες τὸ γεγραμμένον, εἴτε καὶ οἰκονομήσαντες ἐξελεῖν οἱ ἐκδομήκοντα, θεὸς αὐ εἰδείη. ἡμεῖς μόνοις συγκείνοντες τοῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν εὑρεμεν κείμενον· καὶ ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν, ἵνα

C δηλωθῇ, ὅτι εἰ καὶ ἄξιοι λαβεῖν τὰ δεύτερα αὐτῶν ἔργα μακαριότητος εἶεν, ἐπεὶ αὐθεντοί εἰσι, καὶ ἐν ἁμαρτίαις γεγόνασι, πρῶτον δεῖ ἀπολαβεῖν αὐτοὺς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· καὶ ὅρα εἰ μὴ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθής· τίς οὐκ ἀπολήψεται τὰς ἁμαρτίας; ἢ ὁ μὴ πιστεύσας, καὶ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτημάτων, ὡς ἀκούσας τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι, μηκέτι ἁμάρτανε; εἰ δὲ μὴ τὴν ἄφεσιν περὶ ἁμαρτημάτων καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἁμαρτάνοιμεν· ὥσπερ ἡμεῖς οἱ πολλοὶ, οἱ μὴ πλειοσθέντες ὡς οἱ ἀπόστολοι. μὴ τὸ ἁμαρτάνειν ἢ, καὶ σὺν τῷ ἁμαρτάνειν τίνα δέοντας παρέσομεν,

D τί ἡμᾶς πεῖσμοι καταντήσον· ἆρα ἐὰν ἐξέλθωμεν τὸν βίον ἔχοντες ἁμαρτήματα, ἔχοντες ἢ καὶ ἀδιαφόρματα, σωθησόμεθα μὲ ἐφ' τὰ ἀδιαφόρματα, ἀπολυθησόμεθα ἢ πεῖ τὴν ἐν γνώσει ἡμαρτημένων. ἢ κολασθησόμεθα μὲ ἐφ' τὰ ἁμαρτήματα, δίδαμεν ἢ μισθὸν λημψόμεθα τῶν ἀδιαφόρμάτων, ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἕτερος· λέγω ἢ ὁ ἀπολαβεῖν τὰ χρείττονα, μὴ ἀπολαβεῖν ἢ τὰ χείρονα, κατὰ δίκαιόν ἐστι τὸν θεὸν καθαίρειν βουλόμενον, καὶ ἐκκόπτειν τὴν κακίαν· ἔστω γὰρ σε ὠκοδομηκέναι μὲ ὁ δεμέλιον χρυσὸν ἰησοῦν, ὃν δεδίδαξαι, ἢ μόνον χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ λίθον τίμιον. ἔστω σε ἔχειν χρυσὸν, ἢ πολὺν χρυσὸν, ἢ ὀλίγον. ἔστω σε ἔχειν

E ἄργυρον, λίθον τίμιον. ἢ μόνα δὲ φημὶ τοῦτα. ἀλλ' ἔστω σε ἔχειν καὶ ξύλα, ἢ χόρτον, καὶ καλάμην, τί βούλει σοι γενέσθαι μὲ τὴν ἔξοδον; πότερον ποτε εἰσελθεῖν εἰς τὰ ἅγια μὲ τὰ ξύλου σε, καὶ μὲ τὸ χόρτου σε, ἢ τὴς καλάμης, ἵνα μιάνῃς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ; ἀλλὰ

πάλιν ἀπομεῖναι θέλεις ἀφ' τ χόρτου, ἀφ' τὰ ξύλα, ἀφ' τῶν καλάμων ἐν τῷ πυρί, ἢ μηδὲν ἀπολαβεῖν παρὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθου τιμίου; οὐδὲ τοῦτο δίκαιον· τί οὖν πρῶτον ἀκολουθεῖ ἀπολαβεῖν ἀφ' τὰ ξύλα; δῆλον ὅτι ὁ πῦρ ὁ καταλίσκων τὰ ξύλα, καὶ τ χόρτον καὶ τῶν καλάμων· ὁ θεὸς γὰρ ἡμῶν τὴν οὐσίαν λέγει τοῖς συνιέναι δυναμένοις πῦρ εἶ) καταναλίσκων. καὶ ἐπάταξεν με ὅ τι καταναλίσκων ὁ προφήτης λέγων· ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκων. ἡμῖν γὰρ καταλείπει ποιεῖν, ὅτι εἶπεν, ὁ θεὸς πῦρ ἐστι καταναλίσκων· ἐστί τί ὁ καταναλισκόμενον· τί οὖν ἐστι ὁ καταναλισκόμενον; ἢ γὰρ ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν καταλίσκει, ἀλλὰ τ ἐποικοδομηθέντα χόρτον, τὰ ἐποικοδομηθέντα ξύλα, τῶν ἐποικοδομηθεῖσαν καλάμων· ὁ τόπος ἐν δυσθήνητος πρόσθεν. ἐπαγγελίαι ἦσαν, καὶ μετὰ τὰς ἐπαγγελίας λέγει· καὶ ἀποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν· ἀναγκαίως προσκείται ὁ πρῶτον· πρῶτον γὰρ τὰ τῆς ἀδικίας, εἶτα τὰ τῆς δικαιοσύνης ἀποδίδοται· ἢ γὰρ ἀνάπαλιν ὁ θεὸς ἀποδίδωσιν· εἰ πρῶτον ἀποδίδοτο ἀγαθά, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ κακά, νῦν γὰρ ἀποδίδωσι τὰ κακά, ἵνα δῷ λάβῃ τὰ ἀγαθά, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ κακά, ἵνα τέλος λάβῃ ἀφ' τῆς ἀφανισμοῦ τῶν κακῶν τὰ τῆς καλῆς τῶν παθόντων, ἵνα μὴ πάντα ἀπὸ τῶν τὰ ἀγαθά· διὸ δὴ καὶ ἐν τ ἱερᾷ γραφῇ τ θεὸν λέγοντα πρῶτον τὰ δοκοῦντα εἶ) σκυθρωπότερα, καὶ μὴ τὰ δοκοῦντα κρείττονα· ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῶν ποιήσω, πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι· αὐτὸς ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν, ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο· ὅτι τούτοις δεῖ τ νοοῦντα, καὶ ἀφικόμενον πρὸς τὰ λεγόμενα εἰπεῖν· κύριε τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου; ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου; πορευόμενος ἄμωμος, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην. λαλῶν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ. ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐποίησε τῷ πλησίον αὐτοῦ κακὸν, καὶ ὀνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν ὅτι τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ· ἡμεῖς γὰρ ὀνειδίζομεν καὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ὑπεστρέφοντας, λεγόντος τῆς γραφῆς· μὴ ὀνείδιζε αὐθέφτον ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας· ὀνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν ὅτι τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ. ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος. τοὺς γὰρ φοβουμένους κύριον δοξάζει· πάντες ἐν οἱ ἔχοντες ὕλην ἁμαρτήματα ἡμῶν· ἀλλ' ἔρει τις τῶν ἀκουόντων με τὰς ἁμαρτίας πρῶτον, ἵνα ἐπὶ λάβω τὰς ἁμαρτίας, μὴ τὸν πληρωθῇ ὁ πρῶτα τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· ἑ πνος ὁ ἕρχον καταγνώσεται, ὀνειδισθήσεται. αὐτὸς γὰρ σωθήσεται, ὅτως γὰρ ἀς

A stipulam foris residere? & pro auro, argento, & lapide pretioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primum propter ligna ignis tibi detur, qui consumat lignum, fœnum, vel stipulam? Deus quippe noster apud eos qui possunt intelligere divina, ignis dicitur esse consumens. Et cum dicat Propheta: *Deus noster ignis consumens est*, non appositit quid consumat, tibi derelinquens de manifestioribus intellectum. Neque enim id quod ad imaginem & similitudinem suam permanet, ignis iste consumit, non proprias creaturas; sed superædificata ligna, fœnum, stipulam. Locus est difficilis, & ad interpretandum nimij sudoris egens, vt cum primis secunda consentiant. Repromissiones legimus, & post prospera repente tristia prædicantur: *Et retribuam*, inquit, *illis primum duplices injustitias eorum*; necessario appositum est, *primum*: primùm quippe propter injustitias tormenta perpetimur, deinde propter justitiam coronamur. Neque enim è contrario ante tribuenda sunt justa, & sic reddenda peccata, vt cessantibus bonis vitia æterna permaneant, sed ante recipiemus mala, & deinde bona, vt sublatis vitijs virtutes permaneant in æternum. Observa omnem thesaurum Scripturarum, & invenies semper Deum ea primum comminantem quæ tristia sunt, & ea deinceps inferentem quæ lætitiam præbeant audientibus. Occidit, & vivificat: percutit & sanat; ipse dolorem facit, & rursum restituit; percussit, & manus ejus sanaverunt. Super his ergo, qui justus est, intellectu pio considerans quæ dicuntur, ingemiscat, & dicat: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur*, inquit, *sine macula, & operatur justitiam, qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit adversus proximos suos.* Nos etiam non his opprobremus qui à peccatis ad pœnitentiam convertuntur, Scriptura dicente: *Ne improperes viro convertenti à peccatis. Opprobrium non accepit adversus proximos suos; ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus; timentes autem Dominum magnificat.* Omnes igitur quicunque materiam illius ignis habemus in nobis, primum recipiemus nostra delicta. Sed dicet mihi aliquis de audientibus; expone & id quod sequitur: *Duplices injustitias eorum.* Estò quippe, recipio mea peccata, vt compleatur id quod ab Apostolo dictum est: *Si cujus*

Deuter. 4. 24. Hebr. 12. 29.

Deuter. 32. 39.

Psalm. 14. 1, 2, 3.

Eccles. 8. 61

Psalm. 14. 5, 4.

ἐκείνου τοῦ πυρὸς, πρῶτον ἀπολαμβάνομεν τὰ δικαιοσύνης καὶ, δι πλάς· ἔστω γὰρ ἀπολαμβάνειν με τὰς ἁμαρτίας, μὴ τοῦτο πληρωθῇ ὁ πρῶτα τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· ἑ πνος ὁ ἕρχον καταγνώσεται, ζημιωθήσεται. αὐτὸς γὰρ σωθήσεται, ὅτως γὰρ ἀς

1.Cor.3,15. *opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*: cur verò duplicia recipio peccata? Cui respondendum est, quia *Servus qui scit voluntatem Domini sui, & non facit eam, plagis vapulabit multis*: dignum siquidem est eos qui Gentes sunt, simplicia recipere peccata, & nos duplicia, dicente Apostolo: *Voluntariè peccantibus nobis post cognitionem veritatis jam vltra non remanet pro peccato hostia. Horribilis autem quædam expectatio judicij ignis, zelus comedere habens adversarios.* Prophetatum est de his qui à peccatoribus & venatoribus de profundo in montibus sunt abstracti, quomodo recipiant primum duplicia peccata sua. Posthæc de vocatione Gentium prophetatum est, non eorum qui necdum cognoverunt Christum, sed qui jam vocati sunt, vt sciant laudes referre pro gratia: & in Ecclesia consistentes confiteantur, & adorent nomen ejus. *Domine fortitudo mea, & adjutorium, & refugium meum in die malorum, ad te Gentes venient ab extremo terræ, & dicent, Quoniam falsa possederunt patres nostri simulacra, nec est in illis vtilitas.* Quomodo ab extremo terræ venerunt Gentes ad Dominum, & dixerunt, *Quoniam falsa possederunt patres nostri simulacra, nec est in illis vtilitas?* Quinam isti qui veniunt ab extremis? Sunt alij primi terræ; sunt alij novissimi. Qui sunt primi? Sapientes sæculi, nobiles, divites, optimates. Qui sunt extremi? Stulta mundi elegit Deus, vt confundat fortia, & ea quæ non erant, vt destruat quæ sunt. *Venient Gentes ab extremo terræ*: quasi dixerit: de his omnibus qui sunt novissimi super terram, de fatuis, de ignobilibus, de abjectis. *Et dicent; Quoniam falsa possederunt patres nostri simulacra, nec est illis vtilitas*: non quia vera sint idola, ad quorum distinctionem nunc falsa dicantur, sed idola quæ falsa sunt per naturam, nulla est in eis vtilitas. Si faciet sibi homo Deos, & isti non sunt Dij. Non solum de corporeis simulachris faciunt sibi homines Deos, sed & de corde confingunt: qui enim possunt simulare alium creatorem extra vniversitatis Deum, Spiritum sanctum, alium Christum, alia sæcula extra hæc quæ cernimus, ij omnes fecerunt sibi Deos, & adoraverunt opera manuum suarum. Omnes Philosophi qui varia dogmata prodiderunt; omnes hæretici qui auctores ad aliter credendum de Deo miseris mortalibus extiterunt, fecerunt sibi

Luc.12.47.

Heb.10.26, 27.

Ivom.16.19

A ἀλλ' πυρός· τί δήποτε διπλᾶς ἀπολαμβάνω τὰς ἁμαρτίας; ἀλλὰ λεκτέον, ὅτι δῆλος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου, καὶ μὴ ποιήσας κτῆ τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται σφόδρα ὀλίγας, ἀλλὰ πολλάς· ἄξιον γὰρ ἐστὶ τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἁμαρτάνοντας ἀπολαμβάνειν ἁπλῶς τὰ ἁμαρτήματα, ἡμᾶς δὲ διπλᾶ ἡμῶν ἀπολαμβάνειν τὰ παραπτώματα· ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ἐναντίους· προφητεύεται τὰ περὶ τῶν ἀλιευομένων καὶ ἐπιστρεφομένων, καὶ ἀπολαμβανόντων πρῶτον διπλᾶς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· μετὰ ταῦτα προφητεύεται ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν σαφέστερον, οὐχὶ καταμανθάνοντων, ἀλλὰ κεκλημένων. καὶ οὐχὶ εἰδότων τί ἐξομολογήσονται, καὶ τί εὐχαριστήσουσιν, ἀλλ' ἤδη μεμαθηκότων. ἐν γὰρ τοῖς προτέροις μανθάνομεν, ὅτι σαλευθῆναι, ἠλιεύθησαν, ἐπιστρεφθῆναι, πιστεύσαι τε καὶ ἐν τοῖς ὑστέροις· ἴδωμεν τί προφητεύει περὶ ἡμῶν, ἤδη μαθηκόντων εὐχεσθαι, μᾶλλον δὲ μεμαθηκότων· κύριε σὺ ἰσχύς μου, καὶ βοήθεια μου, καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν. πρὸς σὲ ἔθνη ἥξουσιν ἀπὸ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐροῦσιν· ὡς ψευδῆ κατεσκεύασαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα· ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἥλθον τὰ ἔθνη πρὸς τὸν θεόν, καὶ εἶπον τὰ ἔθνη· ψευδῆ κατεσκεύασαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα· πῶς ἀπὸ ἐσχάτου τῆς γῆς; εἰσί τινες τῆς γῆς πρῶτοι, καὶ εἰσί τινες τῆς γῆς ἔσχατοι· τίνες πρῶτοι; οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου, οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι, οἱ ἀξιωματικοί· τίνες οἱ ἔσχατοι; τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, τὰ ἀγενῆ, τὰ ἐξουθενημένα, τὰ μὴ ὄντα· ἥξουσιν δὲ ἔθνη ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς. ἀεὶ ἔλεγον, ἀπὸ τελευταίων τῶν ἐπὶ γῆς αἰνεσόμεν, ἀπὸ μωρῶν, ἀπὸ ἀγενῶν, ἀπὸ ἐξουθενημένων. καὶ ἐροῦσιν· ὡς ψευδῆ κατεσκεύασαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα· οὐχ ὅτι ὅτί τινα εἴδωλα ἀληθῆ, ὧν πρὸς ἀπαρίθμησιν λέγεται τὰ ψευδῆ, ἀλλὰ εἴδωλά τινα τῇ φύσει ὅτι ψευδῆ, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα· εἰ ποιήσει ἑαυτῷ ἄν-

B

C

D

E

θρωπος θεούς, οὐ μόνον ἀπὸ τῶν ἀγαλμάτων ποιοῦσιν ἑαυτοῖς ἄνθρωποι θεούς, ἀλλ' οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἀναπλασμάτων ποιοῦσιν ἀνθρώποις ἑαυτοῖς θεούς· ὅσοι γὰρ δυνάμεθα ἀναπλάσαι θεὸν ἕτερον, καὶ κοσμοποιΐαν ἄλλην, πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἀναγεγραμμένην, καὶ ἄλλην οἰκονομίαν κόσμου, πρὸς τὴν ἀληθῆ. ὅσοι πάντες ἐποίησαν ἑαυτοῖς θεούς, καὶ προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν· τί, νοήσον μοι εἴτε ἐν ἕλλησι τοὺς γνήσιους δόγματα, φέρ-

εἰπεῖν, τῆς δὲ τῆς φιλοσοφίας, ἢ τῆς δὲ εἶπε ἐν τῇ
ὑρέσεσι τὰς ψυσάσας τοιούτους δόγματα. ὅτι
ἐπίνσαν ἑαυτοῖς εἴδωλα καὶ ἀναπλάσματα τῆς
ψυχῆς, καὶ γεγραφότες προσκυνήσαν τοῖς ἔρ-
γοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀποδεξάμενοι ὡς ἀλη-
θῆ τὰ ἴδια ἀναπλάσματα· πάντες οὖν τὸν
ἀληθινὸν, καὶ τὸν νοητὸν ποιήσαντα ἑαυτοῖς θεὸν,
διελέγχων ὁ λόγος φησὶν· εἰ ποιήσει ἄνθρωπος θεὸν,
καὶ ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοί· διὰ τοῦτο
ἐγὼ δηλώσω αὐτοῖς τὸν χειρά μου ἐν τῷ καιρῷ
τούτῳ. καὶ γνωρίσω αὐτοῖς καὶ τὸν δυνάμιν μου· B
ποίῳ καιρῷ, ἢ τούτῳ; δείκνυσιν ὁ τοῦ καιροῦ τῆς
παρουσίας τοῦ κυρίου, καὶ γνώσονται, φησὶν, ὅτι
ὄνομά μοι κύριος· εἶπα ἄλλη ἐστὶ προφητεία, ἣν
οὐκ οἶδ' ὅπως παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα οὐχ' εὕρομεν. εὕρομεν ὁ ἐν τῇ λειπαῖς οὐκ ἔδοσι, δη-
λονότι κειμένῳ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ, καὶ τὸ πληρω-
θὲν γράμματον ἀναγκαιότατον, δυναμένων,
ἐὰν προσέχωμεν, ὑπτιοτέραν τὴν ψυχὴν
ἡμῶν· ὅτως ὁ ἐχὶ τὰ ῥήματα· ἁμαρτία ἰούδα
γέγραπται ἐν γραφίῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδα-
μαντίνῳ ἐγκεκολαμμένη ὑπὸ τὴν γνῶσιν τῆς καρ-
*vid. Nu. δίας αὐτῶν, * ὑπὸ τὸ ὀυχρότερον ἑαυτὸν ὑπο-
δῦναι· καὶ εἰπὼν περὶ τῶν ἰουδαίων ταῦτα γέ-
γραπται. ὅτι ἡ ἁμαρτία αὐτῶν γέγραπται·
ἀνὴ ἐὰν ἴδῃς, ὡς πολλάκις ἐδείξαμεν, ἰούδαν
ἐθνικῶς λεγόμενον τὸ γένος, μήποτε ἁμαρ-
τία ἰούδα ἡμῶν ἐστὶ, τῶν πιστεύοντων ὑπὸ τὸ γέ-
νος τὸ ἐκ φυλῆς ἰούδα. εἰ δὲ δύναται καὶ ἄλλως
ἀκούσαι μυστικώτερον, πάλιν περὶ ἰούδα προ-
φητεύει τῶν παλαιόντος, ὡς εἰ περὶ αὐτοῦ τὸν
προφητείαν λέγουσαν· ἁμαρτία ἰούδα γέγρα-
πται ἐν γραφίῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ
ἐγκεκολαμμένη ὑπὸ τὴν γνῶσιν τῆς καρδίας αὐ-
τῶν· ἀνὰ πάλιν οὐκ ἀκολουθεῖ ἐπ' ἐκείνῳ τὸ,
αὐτῶν· μήποτε ὧν ἐφ' ἡμᾶς ἔλεγον, ἐὰν γενώ-
μεθα ἁμαρτωλοὶ, ταῦτα φθαίνειν τὰ προφη-
τευόμενα· ἡμαρτόμεν, καὶ ἡ ἁμαρτία ἡμῶν
οὐκ ἔξω ἡμῶν γέγραπται, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ
ἡμῶν. καὶ γράφεται ἐν σιδηρῷ γραφίῳ, ἐν ὄνυ-
χι ἀδαμαντίνῳ· ὅπ ὁ τὰ ἁμαρτήματα ἃ
ἁμαρτάνομεν ἐγγράφεται εἰς ἡμᾶς ἀφ' τῶ E
ἁμαρτάνειν, ὥστε κἄν αὖθ αὖθ ὁ πρᾶγμα·
ἀ σκοπῶν ἐμφωτῷ τόδε ὁ πρᾶγμα, ἢ τὸν-
δε τὸν ἁμαρτίαν. ποιήσας αὐτὸν, ἐγὼ τύπον
αὐτῆς. καὶ οἱονεὶ γέγραπται ὁ τύπος αὐτῆς

A idola, & animi voluptatem putaverunt Deum, & conversi adoraverunt opus manuum suarum, putantes vera esse quæ finxerant. Omnes igitur tam de visibili materia, quam de falsis dogmatibus fingentes sibi Deos, corripit nunc sermo divinus dicens: *Si faciet sibi homo Deos, & isti non sunt Dij; propterea manifestabo illis in tempore isto opus manuum mearum, ostendam illis virtutem meam:* in quo tempore, nisi in isto, quo Salvator noster assumpsit corpus humanũ? *Et scient quia ego sum Dominus.* Deinde alia sequitur Prophetia, (quam nescio quare apud Septuaginta non invenientes, in cæteris Editionibus, quæ cum Hebræo consentiunt sermone reperimus;) quæ plena est necessarijs rebus, & tam vtilibus, vt possit si animus fuerit attentus, à vitijs revocare Lectorem. Sic autem sequitur: *Peccatum Iudæ conscriptum est stilo ferreo, in vngue adamantino, sculptum super pectus cordis eorum.* Quoniam difficile est aliquem se malum confiteri, ideo Iudæi qui exemplaria nonnulla falsarunt, etiam in hoc loco pro *peccato Iudæ, peccatum eorum* posuerunt. Sed si figuraliter C consideres (vt sæpe ostendimus) Iudam Christum nuncupari, forsitan peccatum Iudæ peccatum nostrum est, qui credimus in Christum de tribu Iuda, & ex ejus secundum carnem stirpe nascentem. Si autem volueris sacratius intelligere de proditore Iuda dictum: *Peccatum Iudæ scriptum est in stilo ferreo, in vngue adamantino, sculptum super pectus cordis eorum*, repugnabit tibi quod sequitur, *Eorum.* Igitur (vt supra diximus) super nos qui peccamus ista conveniunt, quorum peccata non forinsecus alicubi conscribuntur, sed in cordis conscientia, D stilo exarata ferreo, sculpta vngue adamantino. Quod autem peccata nostra scribantur in pectore, ex his quæ sequuntur intellige. Antequam peccatum faciam nulla in corde meo peccati imago versatur: cum autem conscientia peccati imaginem sumpserit, habeo formam illius, & semper ante oculos cordis mei delicti pompa depingitur. Et si quidem esset peccatum meum atramento conscriptum, forsitan delerem illud; nunc autem scriptum est in stilo ferreo, & in vngue adamantino, sculptum est super pectus cordis mei, vt mecum ad tribunal veniat, & compleatur illud quod à Christo prophetatum est: *Nihil absconsum, quod non manifestabitur, & nihil occultum, quod non palam fiet.* Nudabitur pectoris mei

Ier. 16. 20

Ier. 17. 1.

26

ἁμαρτίας μου τῆς ἡμαρτημένης ἐν τῇ ψυχῇ μου· καὶ εἰ μὴ ἰδοὺ ἡ ἁμαρτία μου γεγραμμένη μέλα-
νι, ἀπήλειφα αὐτὸν. νῦν ὁ γέγραπται ἐν σιδηρῷ γραφίῳ, γέγραπται ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ,
γέγραπται ὑπὸ τὸ γένος τῆς καρδίας ἡμῶν, ἵνα ἔλθω ὑπὸ τὸ δικαστήριον, καὶ πληρωθῇ ἡ λέγουσα
προφητεία· οὐδὲν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερωθήσεται, καὶ οὐδὲν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσει-

conscientia & aperto corde videbuntur literæ peccatorum, quæ in stilo ferreo, in vngue adamantino sculptæ sunt. Atque ita vniversa spectantium multitudo leget in pectore meo signatas imagines peccatorum:
Rom. 2. 15. *Nihil* enim *absconsum, quod non revelabitur;*
2. Cor. 4. 5. *Et inter se invicem cogitationum accusantium sive defendentium.* Et; *Nolite ante tempus judicare, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet consilia cordium.* Cui manifestabit? vtique non sibi, qui antequam fiant cuncta cognoscit: sed his qui cum illo venturi sunt, & propter puritatem mentis & corporis Agnum sequentur, ostendet delicta in corde peccatoris expressa, vt resurgant justi in gloriam, peccatores verò in opprobrium & confusionem æternam; à quibus liberet nos Deus resurgentes cum Christo Iesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

A σῃ· ἐγυμνώθη μου ὁ σῆθος, καὶ ἡ καρδία ἔχουσα τὰ γράμματα ἐγγεγραμμένα τῆς ἁμαρτίας ἐν τῷ γραφίῳ τοῦ σιδήρου, τοῦ ὄνυχος τοῦ ἀδαμαντίνου, καὶ πάντες ἀναγινώσκουσιν ἐν τῷ στήθει μου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοὺς τύπους μου τῶν ἁμαρτημάτων· οὐδὲν γὰρ κρυπτὸν οὐ φανερωθήσεται· ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων, καὶ μὴ πρὸ καιροῦ τι κείνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος. ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· τίνι φανερώσει; οὐχ ἑαυτῷ. αὐτὸς γὰρ οἶδε τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ τίνι φανερώσει; πᾶσι τοῖς μέλλουσι βλέπειν ἀφ' τοῦ αὐτοῦ καθαρότητα τοῦ ἀμόλυντον τοῦ ἡμόλυντικότος, ἵνα οἱ ἀμόλυντοι ἀναστῶσιν εἰς ἐνδιδασμὸν καὶ εἰς αἰσχύνῃ αἰώνιον. ἀφ' ὧν ῥύσεται ἡμᾶς ὁ τῶν ὅλων θεός,
B ἵν' εἰς δόξαν τοῦ ἐν χριστῷ ἀναστῶμεν, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ ὁ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν·

HOMILIA XVII.

(*juxta Hieronymum IV.*)

De eo quod scriptum est:

Ieremi. 17. 11 *Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, faciens divitias suas non cum judicio, in medio dierum ejus derelinquent eum, & novissimis suis erit insipiens.*

ΟΜΙΛΙΑ ιζ'.

Εἰς τό.

Ἐφώνησε πέρδιξ, μάζευε τοῦ· καὶ οὐκ ἐποίησε· ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις αὐτοῦ ἔσται ἄφρων.

Eodem interprete.

Ieremi. 17, 12 & seq. THRONVS *gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israël. Domine omnes qui te dereliquerunt confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum. Sana me Domine & sanabor; salvum me fac & salvus ero, quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me, Vbi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te, & diem hominis non concupivi; tu scis.* Ad famosam venimus quæstionem inspicere quid sit perdix, de quo Scriptura nunc loquitur: *Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, faciens divitias suas, non cum judicio. In dimidio dierum ejus derelinquent eum, & in novissimis suis insipiens erit.* Ex natura volucris dignum videtur quandam historiam commemorare, vt animal cognoscentes scire possimus vtrùm ad bonam an malam partem nunc nominati perdicis intelligentiam referamus. Dicitur autem hoc esse animal malignum; fraudulentum, callidum, multumque decipiens venatores. Sæpe quippe ante pedes aucupis voluitur, & in medio ejus conatu, quasi jam apprehendendus elabitur. Prædam sui ex vicinitate promittit, & hoc agit ne ad nidum fœtuum ejus

C Ἐπὶ τὸ ἀφθόρητον ζήτημα ἐλπιζόμενον, ἰδεῖν τίς ἐστιν ὁ πέρδιξ, περὶ οὗ φησιν ἡ γραφή· ἐφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκε, ποιῶν τὸ πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις αὐτοῦ ἔσται ἄφρων· ἐκ τῆς περὶ φύσεως ζώων δεῖ ἀναλαβεῖν, ἵνα ἱστορήσωμεν περὶ τοῦ πέρδικος. ἵνα εἰδῶμεν τὰ περὶ ὁ ζῶον μᾶλλον ὅτι κρείττονος πέρι, νῦν ὁ λεγόμενον τὸ πέρδικα ὅτι χείρονος· λέγεται δὲ ὁ
D ζῶον εἶναι κακοηθέστατον, καὶ δόλιον, καὶ πανοῦργον, καὶ ἀπατᾶν βουλόμενον τοὺς θηρεύοντας, καὶ πολλάκις κυλιόμενον περὶ τοὺς πόδας τοῦ θηρεύοντος, ἵνα αὐτὸν περιπάσῃ, ὡς ἐγγὺς ὂν τὸ ζῶον παρὸ ὁ μὴ ἥκειν ὅτι πρὸ καλίας. καὶ νίκα ἐὰν τοιάσηται περιεπαικάναι τὸ θηρεύ-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

τῷ, καὶ τὰ νεοσσὰ πεφυγάδευσεν, τότε καὶ αὐτὸς
ἀφίσταται· ἔστι δὲ τὸ ζῶον πάνυ ἀκάθαρτον,
ὥστε τοὺς ἄρρενας μονομαχεῖν πρὸς ἀλλήλους περὶ
τῆς μίξεως, καὶ ἄρρενα ἄρρενα ὑπτιάσαι· εἰ
δὲ καὶ κακόηθες, εἰ καὶ ἀκάθαρτον, εἰ καὶ πανοῦργον,
εἰ καὶ ἀπατηλὸν τοῦτο τὸ ζῷόν ἐστι, δῆλον
ὅτι πάλαι ὅτι κρείττονος αὐτοῦ, καὶ εἰπεῖν ὅτι τὴν
σωτηρίαν διώκασιν ἀναφέρεται, ἀσεβὲς εἶναι
φαίνεται· διὸ ἰδεῖν ἰδεῖν, εἰ θέλομεν, αὐτὸν ἑρμηνεύσαι ὅτι τὴν ἀσυκείμενον, εἰ ἀκολουθεῖ ἡμῖν ὅλη
τῇ ἑρμηνείᾳ· ἀρξώμεθα δὴ ἀπὸ τοῦ· ἐφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν· οὐκοῦν εἰς τὸν
Ἰάβελ κτίσματα συνάγει ὁ Ζαβούλων, οὐχὶ ἃ
ἐγέννησε συνάγει, ἀλλ' ἑταῖρα φωνήσῃ, συνάγει
τὰ ἄλλα κτίσματα, καὶ ποιεῖ αὐτὸν Ἰάβελ· ἐφώνησε πέρδιξ Ἰάβελ θαλεντίνον. ἐφώνησε πέρδιξ
Ἰάβελ μαρκίωνος. ἐφώνησε Ἰάβελ βασιλείδου,
Ἰάβελ πάντων τῶν ἑτεροδόξων. οὐδεὶς γὰρ οἰκείων ἠδύνατο εἰπεῖν τῷ φωνῷ ἰησοῦ· τὰ ἐμὰ
προβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούουσιν· ἀλλ' ἡ φωνὴ μὲν τοῦ ἰησοῦ ἐν παύλῳ, καὶ πέτρῳ δέ ἐλεγεν ὁ παῦλος· εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ
λαλοῦντος χριστοῦ; φωνὴ καὶ τοῦ συναγαγόντος
ἃ οὐκ ἔτεκε πέρδικος ἐν τοῖς ἀπεπλανῶσι, καὶ
ἀπατῶσι δέ τὸν ἀκεραιότητα καὶ Ἰάβελ τὸ ἀποδιωκόμενον τοὺς ἀπλουστέρους τῶν πιστεύοντων· ἐφώνησεν ὃν πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν,
ποιῶν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως· ἐπλούτησεν
ὁ πέρδιξ. ἴδε πόσαι αὐτοῦ εἰσι μυριάδες· πολλαὶ τοῦ πέρδικος γεγόνασι τῆς δυνάμεως τῆς
ἀσυκειμένης, καὶ ἐποίησε πλοῦτον αὐτοῦ, οὐ μεμιγμένων κρίσεως, οὐδὲ κρίσιν ἔχων, ἀλλ' ἀκρίτως πρᾶττων· δεῖ λέγειν ὅτι ποῖόν ἐστιν ὁ πέρδιξ πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. ὁ δὲ ἐμὸς σωτὴρ ποιεῖ πλοῦτον αὐτοῦ μετὰ κρίσεως, καὶ κεκεμένος ἐστὶν ὁ πλοῦτος καὶ οὐκ ἐλελεγμένος· ἐν ἡμίσει δὲ ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν. ἡμεῖς πάντες, οἱ θορυβοί ποτε ὑπὸ τὸν πέρδικα τὸν φωνήσαντα. ἐφώνησε γὰρ οὐ μόνον Ἰάβελ τοὺς προειρημένους, ἀλλὰ καὶ δέ πάντων ἀπαξαπλῶς τοὺς ἀπατῶντας. καὶ ὡς ὅτι βοστρεῖδον τὸν ἀθεότητα προκαλυμμένον ὅτι δόγματα
ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ. ἀλλ' ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτόν· πᾶσαι μὲν γὰρ αἱ
ἡμέραι αὐτοῦ, αἱ ἡμέραι εἰσὶ τοῦ αἰῶνος τούτου·
ἐπεὶ δὲ ἐξείλατο ἡμᾶς οὐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ χριστὸς ἰησοῦς, Ἰάβελ τῶν ἐν ἡμίσει
ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτόν, καὶ ἐπ'
ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων. πότε γὰρ φρόνιμος
ἦν, ἵν' ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ γένηται ἄφρων; δῆλα φησὶν ὅτι φρόνιμος ἦν· ὁ γὰρ ὁρῶν ἦν φρόνιμο-

A citus venator occurrat. Cumque jam senserit fugisse pullos suos, tunc & ipse illuso hoste discedit. Sed nequitiam ejus vincit impuritas. Ambigendum non est de eo quod dicturi sumus, quod ex ijs qui mansueti in casis nutriuntur, veritas approbat; masculus in masculum consurgit, obliviscitur sexum libido præceps, pugnatur ad coitum, & vna palma victoris est polluisse quem vicerit. Si igitur malignum, si immundum, si dolosum hoc animal est, impium videbitur ad meliorem partem hujus referre nomen,
B & ad Salvatoris nostri Iesu Christi intelligentiam temperare. Magis autem convenit mala zabulo adjungere, & super adversario lectionem intelligere præsentem: si tamen totius capituli nos secuta fuerit interpretatio. Incipiamus ergo ab eo quod scriptum est: *Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit.* Non proprias creaturas congregat Zabulus, non ea colligit quæ ipse generavit, sed cum clamaverit alienas congregans creaturas, facit eas suas. Clamavit perdix per Valentinum, clamavit per Basilidem, per Marcionem, per omnes qui alienæ à Deo gloriæ cupiditate rapti sunt.
C Nullus enim eorum sonare poterat vocem Domini Iesu: *Meæ oves meam vocem audiunt.* Ioh. 10. 27. Sed erat vox Christi in Paulo, erat in Petro; propter quod Paulus dicebat: *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* 2. Cor. 13. 3. Vox autem congregantis quæ non peperit perdicis, in illis est qui simplices quosque fidelium laqueo hæreticæ factionis impediunt: *Clamavit* itaque *perdix; congregavit quæ non peperit, facere delicias suas non cum judicio, dives factus est perdix.* Ecce ejus quanta sunt millia, ingens turba, multi sunt
D populi captivorum, & facit divitias suas non cogitans judicium, neque habens in corde justitiam, sed omnia sine lege gerens; meritò arguitur non cum judicio fecisse divitias. Meus autem Iesus facit divitias suas cum judicio. Exinanita est & deleta ejus opulentia. *In medio dierum ejus derelinquent eum.* Ier. 17. 11. Nos omnes qui quondam fuimus sub clamantis potestate perdicis. Clamavit quippe nō solum per eos quos supra memoravimus, sed per omnes generaliter, quasi ad pietatem & ad religionem vocantes, sub contrario veritati dogmate clamaverunt.
E Nos, inquam, vniversi in dimidio dierum ejus dereliquimus eum. Et omnes quidem * dies hujus sæculi; sed quia eruit nos ex instanti sæculo nequam Dominus Iesus, idcirco in medio dierum ejus derelinquimus eum. *Et novissimum ejus erit insipiens.* Ier. 17. 11. Quando autem sapiens fuit, vt novissimum ejus meritò insipiens fiat? Sed dicamus eum fuisse sapientem: *Serpens quippe sapientior* Gen. 3. 1.

* f. dies ejus, dies hujus sæculi

erat omnibus bestijs super terram, quam fecit Dominus Deus. Sapiens fitit juxta id quod scriptum est: *Adducam super sensum grandem principem Assyriorum. Dixit autem: Violentia mea faciam, & sapientia Æ intellectus auferam fines Gentium, & virtutes eorum depascam, & commovebo civitates inhabitatas.* Si quis potest intelligat quomodo novissimum ejus erit stultum. Iste ab eo quod fuit sapiens malè, sapientior erat omnibus bestijs super terram: fit è contrario, eo quod sapiens fuit, malè insipiens. Intelliges verò quid sit: *Novissimum ejus erit insipiens*, si scias quomodo etiam tibi per Apostolum præcipiatur, vt pro salute tua insipientiam recipias: *Si quis, inquit, videtur sibi sapiens esse in vobis in isto sæculo, stultus fiat.* Soluit qui ante clamavit: stultus esto & fatuus, vt sapiens fiat. Si itaque est quædam sapientia culpabilis, juxta quam filij sæculi hujus sapientiores sunt filijs lucis in generatione ista, bonus est Deus qui contrarijs diversa subvertit, vt faciat compleri id quod dictum est: *Novissimum ejus erit insipiens.* Quando novissimum ejus erit insipiens? oportet Christum regnare, vsque dum ponat omnes inimicos ejus Deus sub pedibus ejus. Cum omnia ei subjecerit, novissimus inimicus destruetur mors; cum destructa fuerit mors, tunc extrema perdicis erunt, & novissimum ejus fiet insipiens. Hæc de perdice. Principium verò capituli secundum istud lectum est: *Thronus gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israël. Domine omnes qui te dereliquerunt confundantur, decedentes super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Dixit Esaias beatus Propheta videns Dominum, & regnum ejus: *Vidi Dominum Sabaoth sedentem super sedem excelsam & elevatam.* Vidit & Hieremias quomodo Deus regnat, propter quod glorificans eum ait: *Thronus gloriæ, exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra.* Sive de Christo volueris ista intelligere, non peccabis: sive de Patre, non impiè senties: est enim thronus gloriæ excelsus, & à principio Salvator est. Thronus gloriæ est propter quod regnum ejus, & sanctificatio nostra. E Christus est; *Quia & iste sanctificans, & nos sanctificati ex vno omnes sumus. Sustentatio Israël.* Sicut ipse justitia Christus, ipse veritas, ipse sanctificatio, similiter est ipse etiam sustentatio. Et non aliquid justum sine eo, neque patiens quod in se non habet Christum: ipse est enim sustentatio Israël. Si autem ad Patrem & hoc retuleris, non impiè intelligis. *Domine, omnes qui te derelinquunt confundantur discedentes.* Vnusquisque nostrum quando peccat, per ea quæ peccat, Christum relinquit: relinquens autem Filium, reliquit & Patrem. Injustus à justitia longè est, pollutus à sanctimonia, bellator à pace: & qui sub potesta-

Esaiæ 10. 12,13.

1.Cor.3,18.

Ierem.17.12, 13.

Esaiæ 6. 1.

Hebr. 2.11.

Ierem.17.13.

A

B

C

D

E

ϛατος παντων τῶν θηρίων τῶν ὄντων τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεὸς· φεύξομαι ἐγὼ, καὶ ὃ εἰρημένον ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ· ἐπάξω γὰρ ὅτι τὸ νῦν τὸ μέγαν τῶν ἀρχόντων τῶν Ἀσσυρίων· εἶπε γὰρ· τῇ ἰσχύϊ ποιήσω καὶ τῇ σοφίᾳ. *** Æ

ὁ χριστός ἐστιν· ὅτι γὰρ ὁ ἁγιάζων, καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες. ὑπομονὴ Ἰσραήλ· ὥσπερ ἀληθινωτατόν, ἐστὶν ὁ σωτὴρ, ἀλήθεια, ἀναγκαστικὸς, ὅπως ἀνυπομονῇ. καὶ τάχα ἔστιν ὅτε δίκαιον εἰ χωρὶς χριστοῦ, ὅτε ἄμεινον χωρὶς αὐτοῦ, ὅτε ὑπαμφίβολον μὴ χριστὸν ἔχοντα. ὑπομονὴ γὰρ Ἰσραὴλ αὐτός ἐστι· κἂν καὶ ὅτι τὸν θεὸν ἀποφέρῃς, καὶ ὅτι ἀποστήσῃς· κύριε, πάντες οἱ καταλιπόντες σε καταισχυνθήτωσαν ἀφεστῶτες· ἕκαστος ἡμῶν ὅτε ἁμαρτάνει, καταλείπει τὸν θεόν· ἀδικῶν γὰρ καταλείπει τὸν θεὸν, καὶ βέβηλος γενόμενος καταλείπει ἁγιασμὸν, καὶ πολεμῶν καταλείπει εἰρήνην, καὶ ὑπὸ τῶν πολε-

μίω

μίᾳ γινόμενος καταλείπει τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ
ἔξω τῆς σοφίας ὢν τοῦ θεοῦ καταλείπει τὴν σο-
φίαν· πᾶσιν ὃν τοῖς καταλείπουσι τὸν θεὸν ἀφῆκεν
ὁ προφήτης, διδάσκων ἡμᾶς ὃ ἐπάθομεν αὐ-
τοῖς λέγων τό· πάντες οἱ καταλείποντές σε κα-
τασχυνθήτωσαν. ὅσον ἀφεστήκασι, τοσοῦτον ὅτι
τὸ γῆς γεγράφησαν· πάντες οὐρανοὶ γεγρα-
φόνται, οἱ μὲν ἅγιοι ἐν οὐρανῷ, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ
ὅτι τῆς γῆς· λέγεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ
τοῦ Ἰησοῦ· χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγρα-
πται ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὐκοῦν χαίρειν δεῖ, ἐὰν
τοιοῦτός τις γένηται, ἵνα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγγεγράφη-
ται ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὡς δὲ τὸ ὄνομα τῶν ἀγίων ἐγ-
γεγράφεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὕτως τῶν πολιτευο-
μένων γήινος, τῶν δὲ πανταχοῦ πορευομένων τὴν γῆν
ἔδωμ, ἀλλὰ τοὺς ἀγροὺς τῆς ἐδὼμ ἐχόντων καὶ
τοὺς ἀμπελῶνας, γεγράφεται τὰ ὀνόματα, οἳ
καταλείποντες τὸν θεὸν ὅτι τῆς γῆς· καταισχυ-
νθήτωσαν γὰρ, φησὶν, ἀφεστηκότες, ὅτι τῆς γῆς
γεγράφησαν· καὶ γὰρ ὅ μέτρῳ μετρεῖτε, με-
τρηθήσεται ὑμῖν· ἄτιμος ἕκαστος ἑαυτῷ ὅτι τὸ
γεγράφηται. εἰ ὅτι γῆς ζητεῖς, τὸ ζητεῖς τὰ τοῦ κόσ-
μου. εἰ γὰρ ἐκεῖ σὺν ἡ ψυχὴ τὰ τῆδε πράγ-
ματα, σὺ σαυτῷ ἄτιμος γίνῃ, τὸ Ἰησοῦ λέγον-
τος· μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ὅτι τῆς
γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζουσι· καὶ ὅπου
κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσιν. ἀλλὰ θη-
σαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανοῖς· θη-
σαυρίζεις ἐν οὐρανῷ; σαυτῷ ἄτιμος εἶ τοῦτο τὸ
ὄνομά σε ἐγγεγράφεσθαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ταῦτα
δὲ τὸ· ὅτι τῆς γῆς γεγράφησαν. καὶ τὸν αἴ-
τιον λέγει· ὅτι ἐγκαταλέλιπον πηγὴν ζωῆς τὸν
κύριον· καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ αὐτὸς προφήτης ἔλε-
γεν οὐκ προσώπῳ τοῦ θεοῦ· ἐμὲ ἐγκατέλιπον
πηγὴν ὕδατος ζωῆς καὶ νῦν· ἐγκατέλιπον πη-
γὴν ζωῆς τὸν κύριον· εἴπωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, εἰ
τοῦ θέλειν μὴ ἐγκαταλιπεῖν πηγὴν ζωῆς τὸν
κύριον, τὸν φωνὴν τῶν γνησίων Ἰησοῦ μαθητῶν,
οὓς εἰρήκασι πρὸς τὸν διδάσκαλον εἰπόντα αὐτοῖς·
μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε πορεύεσθαι; τί ὃν εἴπωμεν;
καὶ πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰω-
νίου ἔχεις· ἐνταῦθα δὲ ἔλκει καὶ ἡ δευτέρα πρόσκοπη·
εἶπε πάλιν οὐχὶ ὅτιν, ὅπως ἴασαί με
κύριε, καὶ ἰαθήσομαι. σῶσόν με, καὶ σωθήσομαι.
ὅτι καύχημά μου σὺ εἶ· ἰδοὺ αὐτοὶ λέγουσι πρός
με· τί ἐστιν ὁ λόγος κυρίου; ἐλθέτω· ἐγὼ δὲ οὐκ
ἐκοπίασα καταχρησθεὶς ὀπίσω σου. καὶ ἡμέραν οὐ θέλω οὐκ ἐπεθύμησα, σὺ ἐπίστασαι· μόνον
τὸν ἐλευθερῶν τὰς κακῶς ἔχοντας ἰατρῷ, καὶ λέγοντι· οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰα-
τροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες, * εἰ πῶς πεπαρρησιασμένος πάντα τὸν βουλόμενον διεκπεσεῖν ἀπὸ
τοῦ νοσεῖν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι· εἰ δέ τις ἄλλος τοῦτο τοῦτον ἐπιγε-λ-

A te inimici esse incipit, à redemptione fit alienus; & qui extra sapientiam Dei est, sapientiam Dei derelinquit. Docens itaque nos Propheta, quid de omnibus qui Dominum deserunt, sit futurum, ait: *Universi qui te derelinquunt, confundantur discedentes*, hoc est, quantum te deserunt, confundantur discedentes. *Super terram scribantur*: Omnes homines describuntur, sancti in cœlo, peccatores super terram. Dicit ad Discipulos Iesus: *Gaudete autem quia nomina vestra scripta sunt in cœlis.* Igitur oportet lætari si talis quis fuerit, vt nomen ejus scribatur in cœlis. Et quomodo justorum nomina in superioribus conscribuntur, sic è contrario eorum qui conversantur terrenè, qui non pertranseunt terram Edom, sed agros terræ Edom, & vineas possident, scribuntur nomina quasi relinquentium Deum super terram. *Confundantur discedentes, super terram scribantur. Quo* enim *metro mensi sunt, remetietur eis ipsis.* Sibi vnusquisque caussa est, vt scribatur super terram, si non cœlestia requirat in terra, si semper anima ejus de istius mundi negotijs æstuet, quæ videntur sæculo bona. Si verò audiens Iesum loquentem: *Nolite vobis thesaurizare thesauros super terram, vbi tinea & vermes exterminant, & vbi fures effodiunt & furantur, sed thesaurizate vobis thesauros in cœlo.* Qui thesaurizaverit sibi in cœlo, ipse sibi caussa est, vt scribatur in cœlis. Hæc propter id quod scriptum est: *Super terram scribantur*; caussamque commemorat: *Quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Et in principio ipse Propheta ex persona Domini dicit: *Me dereliquerunt fontem vitæ*: & nunc: *Quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Dicamus ergo & nos, si nolumus derelinquere fontem vitæ Dominum, vocem proximorum Iesu Christi Discipulorum, qua locuti sunt ad magistrum, cum eis diceret: *Numquid & vos vultis recedere? Quid igitur dicemus? Domine ad quem ibimus? verba vitæ tu habes.* Sic finita est etiã secundi capituli circumscriptio. Sequens oratio est ista continens: *Sana me Domine, & sanabor; salvum me fac, & salvus ero, quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me; Vbi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te, & diem hominis non concupivi, tu scis.* Soli qui propter malè habentes venit medico, dicenti: *Non indigent sani medico, sed male habentes*, dicendum est confidenter ab eo qui ægrotantem suam

Luc. 10.20.

Matth. 7.2.

Matth. 6.19.

Ioann. 2.13.

Iob. 6.68.

Ierem. 17. 14,15,16.

Matth. 9.12.

Luca 8.43. animam vult ſalvari: *Sana me Domine & ſanabor.* Etenim illa in Evangelio mulier ſanguinem fluens omnem ſubſtantiam ſuam expendit in medicis, nec potuit à quoquam eorum ſanari: ad nullum quippe ex eis dignum erat dici: *Sana me Domine, & ſanabor,* niſi ad ſolum cui ſufficit veſtimenti tantum fimbriam tangere, cui ego vni dicam: *Sana me Domine, & ſanabor.* Tunc ſiquidem medicinam ſanitas ſequitur, ſi Chriſtus curare dignetur: *Salvum me fac, & ſaluus ero. Falſus equus in ſalutem.* Propterea ei dicam: *Salvum me fac, & ſalvus ero.* Et hoc ita gaudebo loqui, ſi omni renuntians gloriæ ſæculari potero & reliqua dicere: *Quoniam gloria mea tu es*: aut cum complevero man-
Ierem. 9.23. datum in quo præcipitur: *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, neque fortis in virtute ſua, neque dives in divitiis; ſed in iſto glorietur qui gloriatur, intelligere & ſcire, quia ego ſum Dominus.* Beatus itaque qui renuntiaverit omni gloriæ quæ deorſum eſt, veluti ſuper nobili genere, ſuper pulchritudine & corporalibus bonis, ſuper divitijs & jactatione. Beatus qui contemta vana gloria dicit ad Dominum: *Quoniam gloriatio mea*
Ier. 17. 15, 16. *tu es. Ecce ipſi dicunt ad me; Vbi eſt ſermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi ſubſe-*
Matth. 16. 24. *quens poſt te.* Ieſus tibi dicit: *Tolle crucem*
Luca 14.26 *tuam, & veni, ſequere me.* Et, *Qui non reliquerit patrem aut matrem, & ſecutus fuerit me, non eſt dignus meus eſſe Diſcipulus.* Si igitur talis fueris, vt ſemper Chriſtum ſequaris, quanto plus ſecutus fueris, tanto minus laborabis. Non enim laſſitudo erit in Iacob, neque apparebit dolor in Iſraël. Propterea dixit, vt non laboremus vlterius, laborantes antequam incœperimus
Matth. 11. 28. eum ſequi: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Si laborantes venerimus ad Ieſum, & eum fuerimus ſecuti, tunc dicere poterimus: *Ego autem non laboravi ſubſequens poſt te, & diem hominis non concupivi.* Eſt quædam dies hominis: eſt quædam dies Domini; ideſt, dies reſurrectionis, quam omnis ſanctus deſiderat; non illam de qua ſcriptum eſt: *Væ eis qui*
Amos 5. 18. *deſiderant diem hominis. Nam dies iſta eſt tenebræ, & non lux.* Quis eſt qui poſſit dicere: *Et diem hominis non concupivi?* Explanatio verbi convincit nos, quia diem concupiſcamus hominis. Frequenter quippe ægrotantes, cum in phantaſmate eſſe febrium

A λεῖ) τὸ τῆς ψυχῆς ἰατρεῖον, οὐκ ἀν λόγοις ἐκείνῃ ἀληθεύων· ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι· καὶ γὰρ ἐκείνη ἡ αἱμορροοῦσα ἐδαπάνησε τὰ παρ' αὐτῆς πάντα εἰς τοὺς ἰατρούς, καὶ οὐκ ἴσχυεν ὑπ' οὐδενὸς αὐτῶν θεραπευθῆναι, πρὸς οὐδένα γὰρ ἐκείνων ἄξιον ἦν εἰπεῖν· ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι, ἢ πρὸς μόνον, * ἀρκεῖ * ἁψασθαι τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου. λέγω δὴ πρὸς τοῦτον· ἴασαί με κύριε, καὶ ἰαθήσομαι· ἐὰν γὰρ ἰάσῃ, ὃ τέλος ἐπακολουθήσει τῇ ἐπὶ σοῦ
B ἰάσει ἡ θεραπεία, ὡς γε αὐ με σωθῆναι· ὅσον δ' αὐ σώσουσιν, οὐ σωθήσομαι μόνον δ' ἡ ἀληθοῦς σωτηρία, ἐὰν σώσῃ χριστός· ἐπεὶ τότε σωθήσομαι· ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν· ψευδὴς καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ δοκοῦντα θεοῦ εἰς σωτηρίαν. διὸ τοῦτο αὖθις εἴποιμι αὐ σῶσόν με κύριε, καὶ σωθήσομαι· καὶ λέγω τοῦτο, ἐὰν καὶ τὸ ἑξῆς δυνηθῶ λέγειν, ὃ ἀποτάξασθαι πάντι κηρύγματι, ἵνα εἴπω· ὅτι κεκύρηκά μου εἶ σύ. ἢ ὅτι πληρώσω τὸν λεγόμενον ἐντολῶν. μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν
C τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τοῖς πλούτοις αὐτοῦ. ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, τοῦ συνιέναι καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος· μακάριος οὖν ὁ ἀποταξάμενος πάσῃ τῇ κάτω καυχήσει, εἴθ' ὅτι κεκλημένῃ εὐγενείᾳ, καὶ ὅτι κάλλει, καὶ τοῖς σωματικοῖς προσόμασιν, ὅτι πλούτῳ, ὅτι δόξῃ, καὶ ἀρκούμενος μιᾷ καυχήσει, ἵνα εἴπῃ· ὅτι κεκλημένα μου εἶ σύ· ἰδοὺ αὐτοὶ λέγουσι πρὸς με· τί ἐστιν ὁ λόγος κυρίου; ἐλθέτω· ἐγὼ δ' οὐκ ἐκποιήσασα καταλαβοῦσ' ὀπίσω σου· ὁ δὲ
D σοῦ σοι λέγει· ἄρατε τὸν σταυρόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι. καὶ ἄφες πάντα, καὶ ἀκολούθει μοι· καὶ ὅστις οὐ καταλείψει τὸν πατέρα καὶ τὸν μητέρα, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος εἶναι μαθητής· ἐὰν δὲ ἦν ἡμῖν τοιοῦτος, ὥστε πάντα ἀκολουθεῖν τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἀκολουθήσοις, ὃ ὅσον ἀκολουθεῖς, οὐ κοπιάσεις· οὐκ ἔστι γὰρ μόχθος ἐν ἰακώβ, οὐδὲ ὀφθήσεται πόνος ἐν ἰσραήλ· οὐκ ἔστι κόπος ἀκολουθοῦντι ἰησοῦ. αὐτὸ δ' ἀκολουθεῖν ἀφελεῖν τὸν κόπον. διὸ τοῦτο αὖθις φησιν, ἵνα μηκέτι κοπιάλλῳμεν, κοπιάσαντες πρὸς τὸ ἀρξασθαι ἀπὸ ἀκολουθεῖν· δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι. κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἐὰν δὲ κοπιῶντες ἔλθωμεν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, ἐρῆμεν· ἐγὼ δ' οὐκ ἐκποιήσασα καταλαβοῦσ' ὀπίσω σου· τοῦτο δ' ἀκολουθοῦν ἐστιν εἰπεῖν ὑμᾶς· καὶ ὃ ἡμέραν αὐθεφόπου οὐκ ἐπεθύμησα· ἔστι τις ἡμέρα αὐθεφόπου, ἔστι τις ἡμέρα τοῦ θεοῦ· τὸν ἡμέραν δ' ἀναστάσεως τοῦ ἁγίου ὀπεθύμησά τοι ἕκαστος ἡμῶν, μὴ σκεύνῳ αὖθι ἧς γράφεται· καὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες ἡμέραν κυρίου. καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος, καὶ ὁ φῶς· τίς ἐστιν ὁ λόγων· καὶ ἡμέραν αὐθεφόπου οὐκ ἐπεθύμησα; ἡ σαφήνεια τοῦ λόγου ἐλέγξει ἡμᾶς, ὅτι ἡμέραν * αὐθεφόπου οὐκ ἐπεθυμήσα-

* Χ. ἀν-
τιδυμῶ-
μεν.
* Χ. νοή-
σαντες
* Χ. καὶ
γὰρ ἐξόν-
τα.

μεν, πολλάκις * νοήσαντες, καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ ἀνάτου ἡγούμενοι *, τὴν ἐξόδον παρακαλοῦμεν τοὺς ὑπεσκοτωθέντας ἡμᾶς ἀδελφοὺς, καὶ φαμεν· αἰτήσαί μοι αἰῶνιον, αἰτήσαί μοι ὑπομονὴν τοῦ βίου. ταῦτα λέγοντες, οὐχ ἡμέραν ὑπεθυμοῦμεν ἁγίαν θεοῦ, ἀλλ' ἡμέραν ἀνθρώπου· ὅθεν ἀποδιδόμενοι τὸν φιλοζωίαν, καὶ ὁ ὑπεθυμοῦν ἀνθρωπίνην ἡμέραν, ζητοῦμεν τὸν ἡμέραν ἐκείνην ἰδεῖν, ἐν ᾗ τρυφῶμεν τῆς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ μακαριότητος. ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ ὁ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

A cœperimus, & mortis limine vrgeri, ad eos qui nos visitant fratres lassas manus attollimus, orantes eos, vt pro nobis Dominum deprecentur, atque dicentes: Roga mihi aliquod vitæ spatium, roga vt aliquantisper in hac luce permaneam. Ista memorantes, non diem sanctum Domini, sed diem hominis desideramus. Quapropter longæ vitæ amore deposito, & desiderio humanæ diei, quæramus illam diem videre, in qua participes ejus beatitudinis quæ in Christo est efficiamur, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

B

ΟΜΙΛΙΑ ιη'.

Εἰς τό·

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου πρὸς ἱερεμίαν λέγων· ἀνάστηθι καὶ κατάβηθι εἰς τὸν οἶκον κεραμέως· μέχρι τοῦ· πάξαι τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν·

HOMILIA XVIII.

in istud:

Verbum quod factum est à Domino ad Ieremiam dicens: Surge & descende in domum figuli. vsque ad illud: *Ad ponendum terram suam in desolationem.*

Ierem. 18. 1.

Ier. 18. 16.

Interprete BALTHAZARE CORDERIO.

Δύο εἰσὶν ἑξῆς ὁράσεις αἱ ἀνεγνωσμέναι ἱερεμίᾳ. ὧν ἡ μὲν πρώτη περὶ τῶν πρὸς τὸ ἐν τῇ χειρὶ κεραμέως πήλινον σκεύους, ἐὰν ὑποδέχεται μὴ τὸν συντριβὸν ἐπανόρθωσιν. εἰς πλάσασθαι γὰρ αὖθις δυνατόν ἐστιν· ἡ δὲ ἑτέρα ὄψις περὶ τῶν πρὸς τὸ ὀστρακίνον * κίνδυνος, ὃ καταχθὲν οὐκ ἔστι θεραπεία· * Χ. βικῦ
ὅτε μὲν γὰρ πήλινον ἦν, εἰ * κατεάγη, κἂν ἤδη ὀστρακίνον, μεμορφωμένον * ἦ, ἐπὶ πήλινον ἦν, ἐνεδέχετο πάλιν εἰς φύραμα δεύτερον, καὶ κτισθῆναι δεύτερον. ὅτε δὲ μὴ τὸ πήλινον γέγονεν, ἤδη ὀστρακίνον, καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐπόμωσται, τότε οὐχ * οἷόν τε μὴ τὸν συντριβὲν τὸ ὀστρακίνον θεραπείας τυγχάνειν αὐτῷ· τί οὖν βούλεται ταῦτα; πρότερον ἐν τῇ διανοίᾳ κατανοήσωμεν. εἶτα, ἐὰν δοθῇ, καὶ λέξιν ἐξετάσωμεν· ὅσον ἐσμὲν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μορφούμεθα, ἵν' ἅπαξ ὀνομάσω, οἷον τὸ πήλινον ἡμῶν σκεῦος κεραμευτικῶς. καὶ μορφούμεθα ἤτοι καὶ * κακίαν, ἢ καὶ ἀρετήν· πλὴν ὅτως μορφούμεθα, ὡς ὑποδέχεσθαι καὶ τὸν κακίας ἡμῶν συντριβῆναι, ἵνα γένωμεν καινὸν κτίσμα βέλτιον, καὶ τὸν προκατεῶν ἡμῶν ἀναλυθῆναι, μὴ τὸν μόρφωσιν αὐτῆς, εἰς σκεῦος πήλινον ἐπὰν ὁ μὴ τ' ἐνεστῶτα αἰῶνα ἥκωμεν πρὸς τὸν τέλειον γενόμενοι τῆς ζωῆς, ἐπειδὰν ὡς πυρωθέντες, ἤτοι ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πεπυρωμένου τοῦ πυρὸς βελῶν, γενώμεθα * ὁ ἥπερ·

* Χ. νοή-
σαντες
* Χ. καὶ
γὰρ ἐξόν-
τα.
* Cod. Vat.
ὅτε μὲν
κτιζόμενον
* Cod. Vat.
μεμορφωμένον
* Cod. Vat.
εἶναι τε
* Cod. Vat.
κακίαν ἀρε-
τὴν

D Duæ sequuntur visiones quæ leguntur apud Ieremiam; quarum prima quidem continet ea quæ pertinent ad vas luteum in manu figuli situm, quod post contritionem suscipit emendationem; siquidem potest reformari. Altera verò visio est C de vase testaceo indurato, cujus confracti non sit remedium: quando enim luteum erat, si confringeretur, licet pridem esset efformatum, quia tamen luteum erat, denuò in massam subigi alterâ vice poterat, & secundam formam suscipere: sed quando postquam luteum fuerat, jam testaceum evaserat, & ab igne obduruerat, tunc minimè poterat post testæ contritionem illi amplius remedium adhiberi. Quid igitur hæc sibi volunt? Primùm singularem hujus intelligentiam consideremus; deinde, si licuerit, secundùm textum examinemus. Dũ D sumus in hac vita, efformamur, vt sic dicam, propter hoc luteum vas nostrum arte figulina, & formamur vel secundùm virtutem: verumtamen sic formamur, vt malitia nostra possit conteri, vt fiat nova creatura præstantior, & profectus noster, post efformationem suam, resolvi denuo possit in vas luteum: quando autem post instans sæculum ad vitæ hujus terminum per-

venerimus, deinceps igniti, sive ab igne ignitorum maligni jaculorum (quodcumque tandem nos fieri contigerit) sive à divino igne (quoniam quoque Deus noster ignis consumens est) cùm jam, inquam, facti fuerimus sive ab hoc sive ab illo igne, quidcumque fuerimus, si conteramur, sive postquam bona vasa evaserimus in salutem, sive postquam mala vasa facti fuerimus in perditionem, nequaquam cogimur, neque structura nostra tunc capax est emendationis. Quamobrem dum hic sumus quasi in manu figuli existentes, licet ceciderit vas à manibus ejus, remedium & reformationem admittit. Hæc quidem quoad magis obviũ sermonis hujus sensum, priusquam id quod reliquum est examinemus, sermone in duo vasorum genera distributo, nempe luteum, & necdum ad testam induratum, & alterum jam terram factum dicta sint. Cæterùm videamus etiam ex ipso textu quæ dicantur de luteo vase in manu figuli constituto, & quomodo ipsum etiam in Propheta verbum Dominus vaticinans in ipso, occasiones præbeat etiam alias non brevis expositionis eorum, quæ ad opus fictile in manu figuli constitutum pertinent. *Verbum quod factum est à Domino ad Ieremiam dicens: Surge, & descende in domum figuli.* Sursum est Ieremias, lutea vasa transscenderat; deorsum sunt vasa lutea, & natura quæ administrat lutea vasa, iisdem condescendens deorsum est, ideò sermo, qui dictus est ad Ieremiam à Domino, ait ipsi: *Surge, & descende in domum figuli, & ibi audies verba mea.* Moysi dicitur: *Ascende in montem, & audi.* Ieremiæ dicitur: *Descende in domum figuli, & audi.* Vnusquisque enim audientium sermones vel de supernis edocetur, vel discit de inferiorbus. Docens quidem descendo sermone vt inferiora videam: si autem superiora disco, ascendo sermone ad superiora, vt quæ isthic sunt videam. Vt autem omnes, quoad fieri potest, in vobismetipsis id quod dicitur assequamini, vtar exemplo, & cùm à Scriptura, tum ab exemplo adductam quoque declarationem convenienti interpretatione proponam: *In nomine Iesu omne genu flectetur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confitebitur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Est porrò quædam sapientia de quolibet horum: sapientia de cælestibus, quâ ratione res cælestes ordinatæ sint: sapientia de infernis: cùm etiam sapientia Dei circa dispositionem rerum quæ sub terra sunt versetur: similiter etiam de terrestribus. Cùm

Ierem. 18. 1.

Exod. 24. 12

Philipp. 2. 10.

A αὐ γενώμεθα. ἢ ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς, ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστὶν, ἐὰν γενώμεθα*, φημὶ, * ἀπὸ τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε πυρὸς, ὅ, τί ποτ' ἂν γενώμεθα, ἐὰν συντριβώμεν, εἴτε ἀπὸ τοῦ καλοῦ σκεύους * γενόμενοι εἰς σωτηρίαν, εἴτε ἀπὸ τοῦ μοχθηροῦ σκεύους * γενόμενοι εἰς ἀπώλειαν, οὐκ* ἀναγκαζόμεθα, οὐδὲ ἐπιδέχεται ἡμῶν ἡ κατασκευὴ βελτίωσιν· ἀφ' οὗ τοῦτο ὅσον ἐσμὲν ἐνθάδε οἱονεὶ ἐν χειρὶ τοῦ κεραμέως ὄντες, κἂν ἀφανίσῃ ὁ σκεύος ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἐπιδέχεται θεραπείαν καὶ ὁ ἀνακαινισμὸν· ταῦτα μὲν ὁ λόγος προχειρότερον, πρὶν ὁ κύριος ὁ λεῖπον ἐξετάσωμεν, τῷ λόγῳ εἰς τὰ δύο εἴδη τῶν ἀγγείων, τὸ μὲν πήλινον, καὶ οὐδέπω ἀπεστεγακισμένον, καὶ ὁ δὲ ὀστρεῖνον τὸ ἤδη ὀστρακον γεγενημένον λελέχθαι· ἴδωμεν δ' ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ πηλίνου ἀγγείου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως, καὶ πῶς αὖθις ὁ ἐν τῷ προφήτῃ λόγος ὁ κύριος ὁ προφητεύων ἐν αὐτῷ, ἀφορμὰς δίδωσι καὶ ἄλλας οὐ βραχείας τῆς ἑρμηνείας τῆς κ̄ τὸ πλάσμα τὸ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως· ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων· ἀνάστηθι, καὶ κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως· ἄνω ἐστὶ τὸ ἱερεμίας, ὑπεραναβεβήκει τὰ πήλινα σκεύη. καὶ τί ἐστι τὰ πήλινα σκεύη, καὶ ἡ δι' ἃ κάτω φύσις τῶν πηλίνων σκευῶν συγκαταβαίνουσα τοῖς δι' ἃ κάτω ἐστί, ἀφ' τοῦτο ὁ λεγόμενος λόγος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου φησὶν αὐτῷ· ἀνάστηθι, καὶ καταβήθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως, καὶ ἐκεῖ ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου· μετὰ λέγεται· ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἄκουσον· ἱερεμίᾳ λέγεται· * καταβήθι, καὶ ἄκουσον, εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως· ἔκαστος γὰρ τῶν ἀκουόντων * λόγων, ἤτοι περὶ τῶν * ἀνωτέρω διδάσκεται, ἢ μανθάνει περὶ τῶν * κατωτέρω· διδάσκων μὲν καταβαίνω τοὺς λόγους ἵνα ἴδω τὰ κατωτέρω. εἰ δὲ τὰ ἀνωτέρω μανθάνω, ἀναβαίνω τοὺς λόγους ὅπου τὰ ἀνωτέρω, ἵνα θεάσωμαι τὰ ἐκεῖ· ἵνα δὲ πάντες, κ̄ ὅ δυνατὸν ἑαυτοῖς, * τὰ ἀγγελλόμενα τοῦ λεγομένου, χρήσωμεν τοῖς παραδείγμασι καὶ ἀπὸ τῆς γραφῆς, καὶ τοῦ παραδείγματος καὶ σαφήνειαν * ποιησάμενοι τὴν δεομένην ἑρμηνείαν παραθήσομαι· ἐν τοῦ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός· * ἔστι δέ τις σοφία περὶ ἑκάστου τούτων. σοφία περὶ τῶν ἐπουρανίων, πῶς ἀφωρίσθαι τὰ οὐράνια. σοφία περὶ τῶν καταχθονίων. ἐπεὶ σοφία θεοῦ ἐστι καὶ περὶ τῆς ἀφορίσεως τῶν καταχθονίων. οὐσίας καὶ περὶ τῶν ἐπιγείων· ἐὰν μόνῳ χαρεῖν τῷ σοφῷ τῷ περὶ τῶν ἐπουρανίων, ἀναβαίνω ὅτι τὰ οὐράνια,

B

C

D

E

Col. Pa.

Col. Pa.

Col. Pa.

ὡς μωσῆς ἀναβέβηκεν ἐπὶ τὸν κορυφὸν τοῦ ὄρους, ἵνα ἀκούσῃ φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ γραμματεὺς. ἐμοὶ γὰρ διδάσκεσθαι λατρείας ἐπουρανίου, σκιὰν γὰρ καὶ ὑπόδειγμα ἐπουρανίων μυστηρίων ἐν τοῖς νόμοις τοῖς ἀπαγγεγραμμένοις, * ὡς ἐδίδασκεν ὁ ἀπόστολος εἰπών· οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων· ὥσαυτως οὖν μόνον διδάσκεσθαι δεῖ τῶν ἐπουρανίων ἀναβαίνω. ὅτιαν ἐὰν χρεία μοι * τοῦ μανθάνειν δεῖ τῶν καταχθονίων, κἂν προφήτης γένωμαι, καταβαίνω· καὶ πάλαι Σαμουὴλ τοῦτο ἐποίησε, ἡνίκα ἐδιδάχθη τὰ καταχθόνια, κατεβέβηκε κάτω, καὶ γέγονεν ἐν ἅδῃ, οὐ δικαζόμενος ἵνα ἐν ἅδῃ γένηται, ἀλλ' ἵνα γένηται κατάσκοπος, καὶ θεωρητὴς τῶν μυστηρίων τῶν καταχθονίων· δύναται τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ περὶ τῆς σοφίας λεγόμενα Σαφελλόμενα, τί γνῶναι τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ βάθος, καὶ ὕψος· * μόνοις γινώσκειν ὕψος· ἀναβαίνεις τὸν λόγῳ ὅτι τὸ ὕψος. * μέλλεις γινώσκειν τὰ μεταξὺ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάθους, γινώσκεις τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος. παμταχοῦ φθάνει ἀπὸ τοῦ λόγου * ἐὰν γὰρ μόνος τοῦ διδάσκοντος δεῖ παίτων ὁ δυνάμενος ἀκολουθεῖν νῦς ὦ ἐγὼ τοῦ θεοῦ. ἀκολουθεῖ ὁ ἀποταξάμενος ὦ κόσμῳ, καὶ αἴρων τὸν σταυρόν. ὅτιαν γὰρ δύναται ἀκολουθῶν ὦ ἰησοῦ, ὁ δυνάμενος εἰπεῖν· ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ κόσμῳ· ἐὰν θορυβήσασθαι τὸ· καταβῆθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως, κἀκεῖ ἀκούσῃς τοὺς λόγους μου· ἐὰν γὰρ αὐτὸν συγκείναι ὦ· ἀνάβηθι, καὶ ἀκούσεις τοὺς λόγους μου· τῶν γὰρ ἀκούοντων οἱ μὲν ἀναβαίνουσιν ἵνα διδαχθῶσιν· ἀναβαίνουσιν οὐ πάντες σωματικῶς· καταβαίνουσι δὲ, καὶ τῷ ψυχῷ ἔχουσιν ἄνω, ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν τὸν λόγον τοῦ ἀνωτάτω δεῖ τῶν κατωτάτω· αὐτὸς ὁ κύριος μου ἰησοῦς χρειὸς ἀνέβηκε, καὶ κατεβέβηκεν· ὁ γὰρ ἀναβὰς, αὐτὸς ὅστι καὶ ὁ καταβάς. αὐτὸς ὅστιν ὑποφάνω πάντων τῶν ὑπερκάτω· ἐὰν γὰρ οὖν καὶ σὺ μόνος τὸν ἀναβάτα ἀνωτάτω νοῆσαι τὸν λόγον τοῦ δεῖ τῶν ἀνωτάτω, τὸν καταβαίνω εἰς τὸ κατώτατα σωθῆναι τοῦ δεῖ τῶν * καταβάντα διδάσκοντα, μὴ εἴπῃς· τίς ἀναβήσεται εἰς οὐρανόν; τουτέστι χρειὸν καταγαγεῖν. ἢ· τίς καταβήσεται εἰς τὸν ἄβυσσον; τουτέστι χρειὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν· ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, δι' οὗ ἀναβαίνεις εἰς τὸν οὐρανόν, * οὐ δεῖ τῶν ἀνωτάτω γινώσκεις. ἐγγύς σου ὅστι τὸ ῥῆμα καὶ δεῖ τῶν κατωτάτω· καὶ τί γὰρ ἄλλον ἢ τὸν λόγον τοῦ παντοχοῦ ὁ ἅγιος δύναται ἔχειν ἐν ἑαυτῷ; ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ὅστι· καταβαίνει οὖν ὁ προφήτης εἰς τὸν τοῦ κεραμέως οἶκον, καὶ διηγεῖται ἃ ἐθεάσατο λόγον. καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἐποίει ἔργον ὅτι τῶν χειρῶν αὐτοῦ,

* Cod. Vat. ἐδίδασκεν

* Cod. Vat. ἐν

* Cod. Vat. ἐν μέλλεις. Cod. ei μόνοις

* Cod. Vat. ἐδύνασθαι

* Cod. Vat. καθαιρέτου

* Cod. Vat. τοῦ τοῦ τοῦ

Ieremi.18.3. cens: *Et ecce ipse faciebat opus in manibus suis, & cecidit vas quod ipse faciebat in luto in manibus suis; & rursus fecit illud vas alterum, sicut placuerat in conspectu suo facere.* Sed nescio quid viderit Propheta apud figulum existens: vidit nempe figulum operantem: luteum erat vas quod fecerat; cecidit vas de manu ejus, neque figulo culpam attribuit; sed quoniam de animatis vasis sermo est, quæ à semetipsis cadunt, ideò dictum: Cecidit vas de manibus ejus. Itaque & tu temetipse attende, ne forsitan in manibus figuli existens, & efformatus, per temetipsum
Ioan.10.29. excidas de manibus ejus. Nemo enim rapit de manibus ejus, proüt dictum est in Euangelio secundùm Ioannem: vbi nequaquam scriptum, Quòd sicut nemo rapit, ita nemo excidat de manibus ejus. Nam quod sui potestatem habet liberum est. Et nemo, inquam, rapit quidem de manu pastoris: è manibus Dei nemo potest nos eripere; sed nos negligenter agendo possumus excidere
Ieremi.18.5. de manibus ejus. *Et factum est verbum Domini ad me dicens: Si quomodo figulus iste, non potero facere vos domus Israël?* dicit Dominus. Vnusquisque pro facultate sua intelligit quæ scripta sunt; vnus quidem magis superficialiter, vtpote quasi ad fontis scatebram sensum eorum accipiens; alius verò profundius quasi à puteo educens: & possunt ambo capere vtilitatem, quandoquidem vnum idémque vni quidem fons est, alteri verò
Ioan. 4. puteus. Testatur hoc Evangelium, quando agit de Samaritana: ibi enim idem & fons & puteus nuncupatur; & vicissim aliquando dicitur fons, & aliquando puteus: consideret hoc qui potest, vt sciat vnum idémque suppósito, perfunctorio quidem fontem, profundiori autem puteum existere. Hoc meum est prooemiũ secuturæ expositionis quoad vas luteum, quod cecidit de manu figuli, & denuo formatum fuit. Nonnulli hæc simpliciùs considerarunt, & intellexerunt; proponam vobis eorum rationem & expositionem: posteà si quid profundius habuerimus, exponemus. Possunt, inquit, hic significari quæ pertinent ad resurrectionem. Si enim vas luteum ceciderit de manu figuli, & ex eadem ejusdem luti sui materia facit id ipsum vas aliud, sicut placuerit in conspectu suo. Potest figulus corporum nostrorum Deus, structuræ nostræ conditor, postquam hoc ceciderit, & quacumque demum ex causa contritum fuerit, resumere ipsum, ac innovare, & facere ipsum splen-

A καὶ διέπεπε ὁ ἀγγεῖον ὁ αὐτὸς ἐποιεῖ ἐν ᾧ πήλῳ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. καὶ πάλιν ἐποίησεν αὐτὸ ἕτερον ἀγγεῖον, καθὼς ἤρεσεν ἐναντίον αὐτοῦ ποιῆσαι· ἀλλ' οὐκ οἶδα τί ἐώρακεν ὁ προφήτης ὢν ἐν τῷ χεραμεῖ ἡμένος. εἶδε γὰρ ἐργαζόμενον τὸν κεραμέα. πήλινον μὲν ὁ σκεῦος τὸ γεγενημένον. διέπεπε * ὁ σκεῦος ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, οὐδὲ ὁ κεραμεὺς αἰτίαν ἔσχε τοῦ ἁμαρτήματος. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ λόγος ἐστὶ περὶ ἐμψύχων σκευῶν, ἅπερ παρ' ἑαυτὰ ἀφιστάμενα, ἀφ' τοῦτο

B εἴρηται, διέπεπε ὁ σκεῦος ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· φύλαξαι οὖν καὶ σὺ σαυτόν, μήποτε ἐν τῇ χειρὶ ὢν τοῦ κεραμέως, καὶ ὑπεπλασμένος, τοῦτο σαυτὸν ἀφαιρῇς ἐκ τῶν χειρῶν * αὐτοῦ· οὐδεὶς μὲν γὰρ ἁρπάζει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ εἰρημένα ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ· ὅ μὲν γὲγραπται, ὅτι ὡς οὐδεὶς ἁρπάζει, οὕτως οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· ὃ γὰρ αὐτεξούσιον ἐλεύθερόν ἐστι· καὶ φημὶ οὐδεὶς * μὲ * ἁρπάζει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ποιμένος ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ οὐδεὶς δύναται ἡμᾶς λαβεῖν. δυνάμεθα * δὲ καὶ ἡμεῖς ἀμελήσαντες ἀφαιρεῖν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς με λέγων· εἰ κατὰ ὁ κεραμεὺς οὕτος, οὐ δυνήσομαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς οἶκος Ἰσραήλ; φησὶ κύριος. ἔκαστος δὲ δύναται νοεῖν τὰ γεγραμμένα. ὁ μὲν * ὑπολαμβάνων, εἰς ὢν ὅτι παιδαγωγὸς πηγῆς λαμβάνων τὴν ἀπ' αὐτῆς. ὁ δὲ βαθύτερον ὡς ἀπὸ φρέατος αἰμῶν. καὶ δύνασθαι ἀμφότερα ὠφελεῖσθαι, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τοῦ μὲν ἐστὶ πηγὴ, τοῦ δὲ

D φρέαρ· μαρτυρεῖ τὸ εὐαγγέλιον, ὅτε * διηγεῖται τὰ περὶ τῆς σαμαρείτιδος. ἐκεῖ γὰρ ὀνομάζεται τὸ αὐτὸ πηγὴ καὶ φρέαρ. καὶ ἀπὸ μέρους ποτὲ λέγεται πηγὴ, καὶ ποτὲ φρέαρ. κατανοείτω οὖν ὁ δυνάμενος, ἵνα εἰδῇ ὅτι τὸ αὐτὸ τῇ ὑποστάσει, τοῦ μὲν ὑπολαμβάνω πηγὴ ἐστὶ, τοῦ δὲ βαθυτέρου φρέαρ ἐστί· προοίμιόν μου τοῦτο ἐστὶ τῆς μελλούσης διηγήσεως περὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ πηλίνου, ὃ ἀφαπτὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ κεραμέως, καὶ αὖθις πλασθέν· τίνες εὐπόρησαν

E ταῦτα ἀπλούστερον, καὶ εἰπόντες. τὴν διήγησιν ὑμῖν τὸν ἰδιωτικὸν λόγον καὶ τὸν διήγησιν. μετὰ ταῦτα ἴσως τι ἐγκυμονῆ βαθύτερον, καὶ τοῦτο διηγησόμεθα· δυνατά, φασιν, ἐνταῦθα δηλοῦσθαι τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως· εἰ γὰρ τὸ πήλινον ἀγγεῖον διέπεπεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ κεραμέως, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὕλης τοῦ πηλοῦ τοῦ αὐτοῦ ποιεῖ αὖθις ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ· δυνάσθαι ὁ κεραμεὺς θεὸς τῶν σωμάτων ἡμῶν, ὁ δημιουργὸς τῆς κατασκευῆς ἡμῶν, ἐπαὶ ἀφαιρεθῇ, τοῦτο, καὶ συντριβῇ καθ' οἱανδήποτε αἰτίαν, ἀναλαβεῖν αὖθις, καὶ ἀνακαινίσαι, καὶ ποιῆσαι αὐτὸ ὡραιότερον καὶ

βέλτιον ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῆσαι· ἐχέτω καὶ αὐτὸ δίκησις χάριν. αὐτοῦ δὲ ἀκούσωμεν τοῦ κυρίου διηγουμένου καὶ λέγοντος· εἰ, καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος, οὐ δυνήσομαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ισραήλ; φησὶ κύριος. ἰδοὺ ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως, οὕτως ὑμεῖς ἐστε ἐν χερσί μου· πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξαρθῆναι αὐτὸν καὶ τοῦ ἀπολλύειν. καὶ ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῆς κακίας αὐτῶν ὧν ἐλάλησα πρὸς αὐτὸ, καὶ μετανοήσω ἀπὸ τῆς κακίας, ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς· καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν τοῦ οἰκοδομεῖσθαι, καὶ καταφυτεύειν. καὶ ποιήσουσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον μου τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς μου. καὶ μετανοήσω περὶ τῆς ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, φησὶ κύριος· τοῦτο δὲ κεῖται τοῦ κεραμέως ὁρᾶσθαι ἀφέρεσθαι, οὐκ ὅτι τινὶ τῆς καθ' ἕνα, ἀλλ' ὅτι δύο ἔθνη· λέγει γὰρ ἀρξάμενος * μόνῃ λέγειν περὶ ἐθνῶν. ἵνα τὴν ὑποδοχὴν τοῖς διωκομένοις ἀκούειν ἀπορρήτων μυστηρίων. πέρας λαλήσω ὅτι ἔθνος· ζητεῖ καὶ ὁ * πέρας καὶ ὁ πρότερον ἔθνος ὁ τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. καὶ λαλήσας περὶ τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἁμαρτίας, οὐδὲν ἧττον ἐπαγγέλλεται, ἐὰν μετανοήσωσι, μετανοήσῃ περὶ τῆς κακίας ὧν ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς· καὶ πάλιν λαλεῖ ἑτέρου ἄλλο ἔθνος δεύτερον, τοῦ οἰκοδομεῖσθαι καὶ τοῦ καταφυτεύεσθαι ὅλον ἔθνος· καὶ * ὅτι τοῦτο οἰκοδομούμενον καὶ καταφυτευόμενον ἔθνος ἐπαγγελίαν ἔχει καλήν· δυνάσεται δὲ ἁμαρτάνειν, φησὶ, μὴ ὁ λαβὼν ταῦτα· ἐὰν ἀποστῶσι τῆς ἔργων τῆς * ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς· τίνα δὲ τὰ δύο ἔθνη; ὁ πρότερον ὀνομασθὲν, ᾧ ἀπειλεῖ ὁ λόγος. καὶ ὁ δεύτερον ᾧ ἐπαγγέλλεται· ἀπειλεῖ μὲν ποιήσας, ὥστε εἰ μετανοήσαι, μὴ ποιῆσαι τὴν ἀπειλήν· ἐπαγγέλλεται, ὥστε εἰ μεταπέσοι, καὶ ἄξιον μὴ γένοιτο ὁ δεύτερον ἔθνος, τὴν ἐπαγγελίαν μὴ τυγχάνειν ἀπὸν· πρὸς δύο μάλιστα ἔθνων πρόκειται πᾶσα ἡ οἰκονομία τοῦ θεοῦ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώποις γένοντο· πρότερον ἔθνος ἐκεῖνος Ισραήλ. δεύτερον ἀπὸ τῆς χρείας τοῦ ὑπεδημίας τοῦτο ὁ ἔθνος· τῷ πρότερον ἠπείλησεν ὁ θεὸς ἃ ἠπείλησε, καὶ * βλέπουσι πεπληρωμένα τὰ τῆς ἀπειλῆς τοῦ πρότερον ἔθνους ἐν αἰχμαλωσίᾳ γεγένηται. κατεσκάφη αὐτῶν ἡ πόλις, καθῃρέθη ὁ ἅγιασμα, ὁ θυσιαστήριον κατεβλήθη. οὐδὲν ἔτι σώζεται τῆς πάλαι σεμνοῦ παρ' αὐτοῖς· ἔλεγε γὰρ ἐκείνῳ ὦ ἔθνει ὁ θεός· μετανόησατε. καὶ οὐ μετενόησαν· μὴ ὁ ἐκείνοις εἰρήσας ταῦτα. λέγει τάχα ὦ δευτέρῳ ἔθνει ὁ θεὸς τὰ περὶ τοῦ οἰκοδομεῖσθαι αὐτῶ· ὅρα δὲ ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος ἀνθρωποί εἰσι, δυνάμενοι πάλιν πιστεῦσαι. διὰ τοῦτο καὶ

* Chiff. μόνῳ

* Chiff. τὸ πρότερον ἔθνος, καὶ τὰ τῆς ἀπ.

C. Var. τὰ τῆς ἀπ.

* Cod. Var. ὅτι

* Cod. Var. ἐγκεῖται, μεθεστῶν τοῦ ἐγκεῖται

* Cod. Var. βλέπουσιν τὰ τῆς ἀπ.

A didius atque præstantius vas alterum; prout placuerit in conspectu suo facere. Habeat etiam hæc explicatio suam gratiam; sed ipsum Dominum audiamus exponentem ac dicentem: *Si, quomodo figulus iste, non potero facere vos, domus Israël, dicit Dominus? Ecce sicut lutum figuli, sic vos estis in manibus meis. Ad summam loquar super gentem & regnum, vt auferam illos & disperdam; & convertetur gens illa ab omnibus malis istis quæ locutus fueram ad eam, & agam pœnitentiam de malis, quæ cogitaveram facere eis. Et ad summam loquar super gentem & regnum ad reædificandum, & plantandum; & facient mala coram me non audiendo vocem meam: & pœnitentiam agam de bonis quæ locutus eram facere eis,* ait Dominus. Illud quod dictum est de domo figuli videmus non ad vnam aliquam, sed ad duas gentes referri. Auspicaturus enim sermonem ait se dicturum de Gentibus; vt arcanorum quidpiam mysteriorum objiciat audire valentibus. *Ad summam loquar super gentem.* Quærit & postremam & priorem gentem perditionis propter peccata sua; & cùm protulisset ea quæ perditionis sunt propter peccata, nihilominus pollicetur, quòd si pœnitentiam egerit, se quoque pœnitentiam acturum de malis quæ dixerat se facturum eis. Et iterùm loquitur super aliam gentem ad reædificandam & plantandam totam gentem: & ad hæc reædificata & plantata gens promissionem habuit bonam. Potest autem, inquit, peccare postquam hæc protulit: Si recesserint ab operibus bonis quæ locutus eram facere eis. Quænam igitur hæ duæ gentes? Prior nominata est, cui minatur sermo: & altera est cui promittit. Minatur nimirum sic, vt si pœnitentiam egerit, non facturus sit illa quæ minatus fuerat: promittit ita, vt si relabatur, & indignam se præbeat gens altera, promissiones suas non assequatur. Circa duas potissimùm gentes hæsce versatur omnis Dei quoad homines in hoc mundo dispensatio. Prima gens illa Israël est: altera post Christi adventum est gens hæc. Priori minitatus est Deus quæ minatus est, & videmus impleta. Minæ prioris gentis erant de captivitate: subversa est civitas eorum, ablata sanctificatio, altare dejectum: nihil antiquarum solemnitatum ipsis salvum superest. Dixerat enim illi genti Deus: Pœnitentiam agite; & non egerunt pœnitentiam. Postquam hæc illis dicta fuerant, dixit huic secundæ genti Deus quæ ad ipsius reædificationem pertinent. Vide autem vt

Ierem. 18. 6. & seq.

etiam hæc gens homines ſint, qui poſſint denuò decidere: ideò etiam huic minatur, & ait: Etſi prædixi quædam de ædificatione, & de plantatione, atque agricultura, hæc autem gens etiam peccatura ſit; huic quoque peccanti evenient hæc quæ dicta erant illis propter peccata, & perpetientur, niſi egerint pœnitentiam. Vniverſam ſcrutare Scripturam, & invenies plurima de duabus hiſce gentibus dicta. Elegerat Deus Patres, promiſſionem dederat eis: eduxerat populum de genere Patrum ex Ægypto: longanimiter ipſis peccantibus vſus, caſtigaverat ipſos vt Pater, introduxerat eos, & dederat eis terram promiſſionis. Miſerat ad eos ſecundùm tempora Prophetas, correxit & convertit eos à peccatis: longanimiter ſemper egit, mittens curatores ſeu medicos, donec veniret Archiatrus, Prophetis excellentior Propheta, medicis præſtantior Medicus: venientem hunc prodiderunt, & occiderunt, *Tolle, tolle, dicentes, à terra iſtiuſmodi; Crucifige, crucifige eum.* Illicò venit viſitatio ſuper gentem iſtam: ad ſolitudinem redactus eſt locus vbi cruci affixus fuerat Ieſus meus. Elegit Deus aliam gentem: meſſis conſpicitur quàm ampla ſit, tametſi operarij ſint pauci. Quin & aliter diſpenſat Deus ſagenam, vt jugiter mittatur in mare vitæ hujus, & congregentur omnis generis piſces, mittit piſcatores multos, mittit venatores, multos venantur ex omni monte, venantur ex omni colle. Vide quanta diſpenſatio circa ſalutem Gentium ſit. Vide igitur benignitatem & ſeveritatem Dei; ſuper priorem quidem gentem & cadentem ſeveritas, ſuper alteram verò gentem promiſſiones & benignitas, dummodò permanſerit in bonitate, alioquin etiam ipſa excidetur. Neque enim tunc tantùm ſecuris ad radicem arborum poſita erat: parata etiamnum eſt iterum venire ſecuris. Nam *ſecuris ad radicem arborum poſita eſt*, dicebat meus Ieſus tunc vaticinans de Iſraël, apud quem ſecuris erat: ipſus erat ſecuris arboris infrugiferæ. & dixit olim: *Securis ad radicem arborum poſita eſt.* Quot erant ibi arbores non ferentes fructum? exciſæ ſunt, & in ignem miſſæ, atque punitæ. Modò autem alia eſt agricolatio priori non abſimilis inſtituta, de qua dictum eſt. *Introducens planta eos in montem hæreditatis tuæ, in paratum habitaculum tuum.* Introduxit gentem ſuã Deus in montem hæreditatis ſuæ. Montem ego quæro, non ſicut Iudæi, ita in materiis inanimatis: mons noſter Chriſtus eſt; in hoc plantati ſumus, in ipſo fundati. Videte igi-

Iſai. 19. 6.

Matth. 3. 10

Exod. 15. 17

τύπῳ ἀπειλεῖ, καὶ φησιν· εἰ καὶ προεῖπον τινὰ περὶ τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τινὰ περὶ τῆς καταφυτεύσεως, καὶ τῆς γεωργίας, μνήσει ὁ ἁμαρτάνων καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος. καὶ τύπῳ ἁμαρτήσασι συμβήσεται ταῦτα, ἅπερ εἴρηται ἐκείνοις διὰ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ πείσονται, ἐὰν μὴ μετανοήσωσι· πᾶσαν ἐρεύνησον τὴν γραφὴν, καὶ εὑρήσεις τὰ πλεῖστα περὶ τῶν δύο τούτων τῶν ἐθνῶν λεγόμενα. ἐξελέξατο ὁ θεὸς τοὺς πατέρας, ἐπαγγελίαν δέδωκεν αὐτοῖς. ἐξήγαγεν * ἐν τῇ χειρὶ τῶν πατέρων ἀπὸ αἰγύπτου· ἐμακροθύμησεν ἐπὶ αὐτοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἐπαίδευσεν αὐτοὺς ὡς πατὴρ, εἰσήγαγεν αὐτοὺς, ἔδωκεν αὐτοῖς γῆν ἐπαγγελίας· ἔπεμψεν αὐτοῖς προφήτας * τὸν καιρὸν, ἐπαίδευσε καὶ ἐπέστρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων. ἐμακροθύμησεν ἀεὶ πέμπων τοὺς θεραπεύοντας, μέχρις οὗ ἦλθεν ὁ ἀρχιατρὸς, ὁ διαφέρων προφητῶν προφήτης, ὁ διαφέρων ἰατρῶν ἰατρός. ἐλιθοβόλησε τοῦτον προέδωκαν, καὶ ἀπέκτειναν, ἆρε, ἆρε, λέγοντες, ἀπὸ τῆς τοιούτου. σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν· οὕτως ἦλθεν ἐπισκοπὴ ὅτι τὸ ἔθνος, ἠρημώθη ὁ τόπος ἔνθα ἐσταύρωτό μου ὁ ἰησοῦς· ἐξελέξατο ὁ θεὸς ἄλλο ἔθνος. ὁ θερισμὸς * ὁρᾶται πῶς πολύς ἐστιν, εἰ καὶ οἱ ἐργάται ὀλίγοι εἰσί· καὶ ἄλλος τὸν οἰκονομεῖ ὁ θεὸς τὸν σαγήνην, ἀεὶ βάλλεσθαι ἵνα τὸν θάλασσαν τοῦ βίου τούτου, καὶ συλλάγωσι ἰχθύες παντοδαποὶ, ἀποστέλλει τοὺς ἁλιεῖς τοὺς πολλοὺς, ἀποστέλλει τοὺς θηρευτὰς, τοὺς πολλοὺς θηρεύσουσι ἀπὸ πολυτοῦ ὄρους, θηρεύσουσι ἀπὸ παντὸς βουνοῦ· ὅρα πόση οἰκονομία περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν ὅλης σωτηρίας· ἴδε δὲ χρηστότητα καὶ ἀπειλὴν θεοῦ. ὅτι μὲν ὁ πρότερον ἔθνος καὶ πρὸν ἀπειλεῖ. ὅτι δὲ ὁ δεύτερον ἔθνος ἐπαγγελίαν καὶ χρηστότης, ἐὰν * ὑπομείνῃ τὴν χρηστότητα, εἰ δὲ μὴ, καὶ αὐτὸ ἐκκοπήσεται· οὐ γὰρ ἡ ἀξίνη τότε μόνον πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων ἔκειτο. * ἐπίμενε καὶ νῦν πάλιν ἔστιν ἐλθεῖν ἡ ἀξίνη· ἡ * γὰρ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται, ἔλεγέ μου ὁ ἰησοῦς τότε προφητεύων περὶ τοῦ ἰσραὴλ, παρ' ὃν ἡ ἀξίνη κεῖται. αὐτὸς κεῖται ἡ ἀξίνη τοῦ ἀκαρπήσαι δένδρα. καὶ * ἔλεγεν ἤδη· ἡ ἀξίνη πρὸς τὰς ῥίζας τῶν δένδρων κεῖται· ὅσα κεῖται δένδρα μὴ ποιοῦντα καρπὸν, ἐξεκόπη, καὶ εἰς τὸν πῦρ ἐβλήθη, καὶ κεκόλασται· νῦν ὁ ἄλλος γεώργιον γεγένηται αἰάλογον τῶν προτέρων, περὶ οὗ εἴρηται· εἰσαγαγὼν καταφυτεύσον αὐτοὺς εἰς ὄρος κληρονομίας σου, εἰς ἕτοιμον κατοικητήριόν σου· εἰσήγαγεν αὐτοὺς τὸ ἔθνος ὁ θεὸς εἰς ὄρος κληρονομίας αὐτοῦ· ὄρος ἐγὼ ζητῶ, οὐχ ὡς ἰουδαῖοι, ὕλαις ἐν ἀψύχοις ὕλαις. ὄρος ὁ χριστός ἐστιν· ἐν τούτῳ κατεφυτεύθημεν, ἐπ' αὐτῷ ἐστηρίγθημεν· ὁρᾶτε οὖν ἐὰν μακροθυμήσῃ, μήποτε ἐλθὼν

A
B
C
D
E

* Cod. Vat. ἐκ

* Cod. Vat. ἐκ

* Cod. Vat. ἐστὶ

* Cod. Vat. ἐστὶν ἐν τῷ τόπῳ τοῦ ἀκαρπήσαι

θὼν ὁ οἰκοδεσπότης εἴπῃ· ἤδη τρία ἔτη ἔρχο-
μαι ὅτι τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ καρπὸν οὐκ
ἤνεγκεν. ἔκκοψον αὐτήν. ἵνα τί καὶ τὴν γῆν
καταργεῖ; καταργεῖ γὰρ τὴν καλὴν γῆν, τὸ
γένος, τὸ μυστήριον τῆς ἐκκλησίας· ὁ ἐρχό-
μενος ὅτι συναγωγὴν, καὶ μὴ καρποφορῶν,
πέρας λαλήσω ὅτι ἔθνος, ἢ καὶ ὅτι βασιλείαν.
δόξει ἁπλῶς τὸ πέρας· εἰρήσθω δὴ τοιοῦτον· ἐν τῷ
λαλήσωπερὶ ἔθνος ἢ βασιλείας· τὸ πέρας τοιοῦ-
τόν ἐστι· καταστρέφω λέγεται τῷ πρωτέρῳ
ἔθνει· τὸ πέρας τῷ δευτέρῳ ἔθνει· ἀνοικοδομή-
σω *ὑμᾶς· καὶ πάλιν ἐκριζώσω τοῖς πρωτέ-
ροις λέγεται· καὶ καταφυτεύσω, τοῖς δευτέροις·
ἐπὶ οὖν ἐπὶ εἰρήσθω τὸ πέρας, δεῖ νοεῖσθαι τὸ
πέρας· ὁ θεὸς, μὴ μετανοῶν, μετανοεῖν λέγε-
ται τῷ γραφῷ· καὶ προσχώμεν τῇ λέξει, ἵνα
ἐὰν δυνηθῶμεν *ἀπολογήσασθαι πῶς ταῦτα
λέγεται. εἰ γὰρ δεξώμεθα τὸν λόγον· πέρας
λαλήσω, φησὶν, ὅτι ἔθνος ἢ ὅτι βασιλείαν,
τοῦ ἐξᾶραι αὐτοὺς, καὶ ἀπολλύειν· καὶ ἐὰν ἐπι-
στρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῆς κακίας* αὐτῶν.
καὶ μετανοήσω περὶ τῆς κακίας ὧν ἐλογισάμην
τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς· καὶ πέρας λαλήσω ὅτι ἔθνος
ἢ ὅτι βασιλείαν, τοῦ οἰκοδομεῖσθαι, καὶ τοῦ
καταφυτεύεσθαι. καὶ ποιήσωσι τὰ πονηρὰ ἐναντί-
ον ἐμοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς μου. καὶ μετα-
νοήσω περὶ τῆς ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆ-
σαι αὐτοῖς· περὶ τῆς μετανοίας τοῦ θεοῦ ἀπαι-
τῶ μετὰ ἀπολογήσασθαι· δοκεῖ γὰρ ἐπιλήσμων
καὶ ἀνάξιον, ἢ μόνον τοῦ θεοῦ, *ἀλλὰ καὶ τοῦ
σοφοῦ, τὸ μετανοεῖν· οὐκ *ὀφείλει γὰρ σοφὸν
μετανοεῖν, ἀλλ' ὁ μετανοῶν. ὅσον ὅτι τῇ
συνηθείᾳ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως, ὅτι *ὦ μὴ
καλῶς βεβουλεύσθαι μετανοεῖ. ὁ θεὸς γὰρ, προ-
γνώσης ὢν τῶν μελλόντων, οὐ δυνάται μὴ καλῶς
βεβουλεύσθαι, καὶ πῶς τοῦτο μετανοεῖν. πῶς
οὖν ἡ γραφὴ αὐτὸν εἰσήγαγε λέγοντα· μετανοήσω;
ὅπου λέγει καὶ ἐν τῇ βασιλείας εἰρήσθω ἐν ᾧ ὅτι
μεταμεμέλημαι ὅτι ἔχρισα τὸν σαὺλ εἰς βασι-
λέα, καθολικῶς περὶ αὐτὸν λέγει καὶ με-
τανοῶ ὅτι τῆς *κακίας· ἀλλ' ὅρα τί περὶ θεοῦ
διδασκόμεθα *καθολικῶς. ὅταν μὲ ὡς ὡς
ἀνθρωπος ὁ θεὸς γραφῆναι, οὐδὲ ὡς ὡς
ἀνθρώπου ἀπειλήσηται· καὶ μανθάνομεν γὰρ
ταύτης τῆς λέξεως ὅτι ὁ θεὸς οὐχ ὡς ἀνθρωπος,
γὰρ ὁ ἄλλος ὅτι ὁ θεὸς ὡς ἀνθρωπος, φασκό-
σης· ὅτι *ἐπαιδεύσε σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ
τις παιδεύσας ἀνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ· καὶ πάλιν· *ἐστοφόρησέ σε ὡς ἀνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ·
ὅκαν ὅταν μὲ αἱ γραφαὶ θεολογῶσι τὸν θεὸν κατ' αὐτὸν, καὶ μὴ ὑπεκλέκωσιν αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν,
*τοῖς ἀνθρωπίνοις προσόμασι, λέγουσιν αὐτὸν τῷ ὡς ἀνθρωπος. τῶν γὰρ μεγάλων

A tur si longanimiter agat, ne fortè veniens paterfamilias dicat: *Iam anni tres sunt ex quo venio ad ficum hanc, & fructum non tulit; succide illam: vt quid etiam terram occupat?* occupat enim bonam terram, Christum, Ecclesiæ mysterium. Veniens ad Synagogam, & fructum non referens, *ad summam loquar super gentem*, vel etiam super regnum; videbitur absolutè finis. Dictum autem quid simile in isto: *Loquar super gentem vel Regnum.* Finis istiusmodi est: *Destruam*, dicitur huic priori genti. Finis secundæ genti, *Reædificabo vos.* Et rursum, *eradicabo*, prioribus B dicitur, &, *plantabo*, posterioribus. Itaque cùm indictus sit finis, oportet fieri finem. Deus, quem non pœnitet, pœnitentiam agere perhibetur juxta Scripturam. Atqui attendamus textum, vt si possimus excusare quomodo hæc dicantur; siquidem hoc verbum admittamus. *Ad summam*, inquit, *loquar super gentem, aut super regnum, vt auferam illos, & disperdam. Et si conversa fuerit gens illa à malis suis; & agam pœnitentiam de malis quæ cogitaveram facere eis. Et in summam loquar super gentem vel regnum, ad reædificandum, & plantandum;* C *& facient malà coram me non audiendo vocem meam: & pœnitentiam agam de bonis quæ locutus fueram facere eis.* De pœnitentia Dei postulamur vt excusemus. Videtur enim defectus esse, & quidem indignus non solùm Deo, verùm etiam sapiente, pœnitentiam agere. Non memini enim sapientem pœnitere, sed pœnitentem; quantum ad consuetudinem & vsum istius dictionis, de re non benè deliberata pœnitet: Deus autem, cùm præscius sit futurorum, non potest sibi non benè consultus esse, & propter hoc pœnitentiam age- D re: quâ ratione igitur Scriptura introducit ipsum dicentem: *Pœnitentiam agam?* Prætermitto etiam in libris Regum dictum pœnituisse ipsum quòd Saülem vnxisset in Regem: & vniversim de ipso dicitur quòd pœnitentiam agat super malitiâ. Cæterùm vide quid de Deo vniversim doceamur: scilicet: *Non sicut homo Deus decipi potest, nec sicut fi-* Num. 23. 19 *lius hominis obliviscì.* Ex quo textu quidem discimus Deum non esse sicut hominem ex alio verò Deum esse sicut hominem, dicen- Deuter. 8. 5. te: *Quoniam erudivit te Dominus Deus tuus, vt si quis homo erudiat filium suum.* Et iterùm: E *Mores tuos tulit sicut homo filij sui.* Itaque Deuter. 1. 31 quando Scripturæ de Deo per se theologicè agunt, neque ipsius gubernationem humanis implicant negotijs, aiunt ipsum esse non sicut hominem: nam *magnitudinis ejus* Psal. 144. 3. *non est finis*, &: *Terribilis est super omnes deos.*

* Cod. Vat. ὑμᾶς πάλιν
* Cod. Vat. ἀπολογήσασθαι τοῖς ἀνθρωπίνοις ὀνόμασι τῶν θεοῦ λεγόμενοι, εἰ τῆς ἐπαιδεύσατε τὸν λόγον
* Cod. Vat. αὐτῶν, ὧν ἐκκλίνω ἐν τῷ ὑπὸ μαθήσεσιν
* Cod. Vat. ἐκ τοῦ τῆς
* Cod. Vat. ἐκ τοῦ
* Cod. Vat. ὦ
* Cod. Vat. κακίας ἡμῶν
* Cod. Vat. καθολικῶς
* Cod. Vat. ἐπαιδεύσε σε
* Cod. Vat. ἐστοφόρησε σε
* Obiit. τοῖς ἀνθρωπίνοις

Psalm. 95. 4 & Psal. 148. 2. & : *Laudate eum omnes Angeli Dei : laudate eum omnes virtutes ejus : laudate eum Sol & Luna : laudate eum omnes stellæ & lumen.* Et alia millena colligens è sacris Litteris, reperies, quibus accommodes illud : *Non sicut homo Deus.* Quando autem humanis negotijs divina gubernatio implicatur, fert humanum sensum, & modum, & dictionem; & sicut nos si per annos infanti loquamur, propter infatem balbutimus : neque enim si nos ætate perfecti viri dignitatem tueamur, & infantibus loquentes, eorundem loquendi modo non attemperemus, nequaquam possunt infantes nos intelligere.) Quid simile mihi cogita etiam circa Deum, quando humanum genus, & eorum præsertim gubernatio sit infantium. Vide quomodo perfecti viri etiam nomina cum pueris agentes immutemus, ac panem quidem proprio ipsis vocabulo nuncupamus, potum item alia quàm perfectorum voce pronuntiamus, non vtentes dialecto quâ vtimur ad coætaneos perfectos, sed aliâ quapiam dictione puerili & infantili. Item cùm vestes nominamus pueris, alia nomina imponimus ijs, quasi puerile quoddam nomen efformantes : ergóne tum imperfecti sumus? & si quis nos audierit cum pueris differentes, dicet quoniam stultus factus est senex iste, hic vir oblitus est barbæ suæ, ætatis virilis. Vel concedatur secundùm circumlationem puero confitentem non loqui dialecto senili, neque perfectâ, sed puerili.

Heb. 2. 13. Sed & Deus reverà loquitur pueris : *Ecce, inquit etiam Servator, ego & pueri quos dedit mihi Deus.* Dictum hoc ab ipso sene loquente ad puerum pueriliter, vel, vt magis emphaticè dicam, infantiliter; quia mores tulisti filij tui, & morem sustinuisti infantis, & statum ejus assumpsisti. Hoc modo igitur intellige mihi etiam Scripturam dicentem: *Mores tuos sustinuit Dominus Deus tuus; vt si quis homo mores sustineat filij sui.* Et visi sunt hi qui illud ex Hebræo interpretati sunt, cùm non invenirent vocabulum Græcis vsitatum, composuisse, vti in alijs plurimis, hanc vocem, & finxisse ἐτοποφόρησε: id est, *Mores tuos tulit* Dominus Deus tuus, vt si quis homo (iuxta exemplum hoc quod attuli) mores sustineat filij sui. Cùm igitur nos pœnitentiam agamus, quando nobis pœnitentiam agentibus loquitur Deus, ait: *Pœnitet me*; & minitans nobis non præ se fert rerum prænotionem, sed tamquam infantibus loquens minatur; non præ se fert

A σεμνὸς αὐτὸ· ὅτι ἐστὶ πάντας. καὶ· Φοβερὸς ἐστὶν ὅτι πάντας τοὺς θεούς. καὶ· αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες ἄγγελοι θεοῦ. αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. αἰνεῖτε αὐτὸν ἥλιος καὶ σελήνη. αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ ὁ φῶς· καὶ ἄλλα μυρία ἀναλεγόμενος ἀπὸ τῶν ἱερῶν * γραμμάτων θέσις αὐ, οἷς ἐφαρμόσῃς τό· οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός· ὅταν ὑπὸ ὀλίγον πλέκωσι ἀνθρωπίνοις πράγμασιν ἡ θεία οἰκονομία, φέρει τὸ ἀνθρώπινον τόν, καὶ τρόπον, καὶ λέξιν. καὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἐνίοτε * δι' ὅτι παιδίῳ ἀναλεγόμεθα, ψελλίζομεν ὅλῳ ὁ παιδίον. οὐ γὰρ οἷόν τε ἦν τελείως ἀνθρώπους ἡμᾶς ὁ ἀξίωμα τῆς τελείας ἀνθρωπότητος, καὶ λαλοῦντας τοῖς παιδίοις, μὴ συγκαταβαίνοντας αὐτοῖς τῇ ἀναλήπτῳ, νοῆσαι τὰ παιδία· ποιόν τί μοι νόει καὶ περὶ τοῦ θεοῦ, ὅταν ὁ τῶν ἀνθρώπων ἦθος, καὶ μάλιστα * τόπων * ὅτι νηπίων οἰκονομῇ· ὅσα πρὸς καὶ μεταποιοῦμεν τὰ ὀνόματα οἱ τέλειοι ἄνδρες πρὸς τὰ βρέφη, καὶ τὸ μὲν ἄρτον * ἰδίοις ὀνομάζομεν αὐτοῖς, ὁ δὲ πεῖν ἄλλῃ λέξει ὀνομάζομεν, τελείων δὲ χρώμενοι ἀναλήπτῳ, ἢ χρώμεθα πρὸς τοὺς τελείους ὁμιλίας. * ἀλλὰ ἄλλῃ λέξει τῇ παιδικῇ καὶ βρεφώδεσι· καὶ τὰ ἐνδύματα ἐνίοτε ὀνομάζομεν τοῖς παιδίοις, ἀλλὰ ὀνόματα ἐνίοτε ὀνομάζομεν αὐτοῖς, οἱονεὶ ὄνομα παιδικὸν πλάττοντες. ἆρ' οὖν τότε ἀτελεῖς ἐσμεν; καὶ εἴ τις ἡμῖν ἀκούσῃ παιδίοις ἀναλεγομένων, ἐρεῖ ὅτι ἀνόητος γέγονεν ὁ γέρων οὗτος, ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπιλέλησται τοῦ γενείου αὐτοῦ, τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνδρός· * ἢ δέδοται· καὶ σύμφωνον παιδίῳ ὁμολογοῦντα μὴ λαλῆσαι ἀναλήπτῳ πρεσβυτικῇ, μηδὲ ἐντελεῖ, ἀλλὰ παιδικῇ· καὶ ὁ θεὸς δὲ λαλεῖ παιδίοις· ἰδοὺ ἰδού, φησὶ καὶ ὁ σωτήρ, ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός· λέγοντο * αὐτοῦ γέγονε λαλῶν πρὸς τὸ παιδίον παιδικῶς, ἢ, ἵνα ἐμφατικώτερον εἴπω, βρεφωδῶς ὅτι ἐτοποφόρησας τὸν υἱόν σου, καὶ ἔθηκεν ἐφόρεσας τὸ βρέφος, καὶ τοῦ καταστῆσαι αὐτὸν ἀδελφός· ὥστε ἂν τύχῃ μοι καὶ τοῦ γεωφοῦ λέγουσαν· ἐτοποφόρησέ σοι κύριος ὁ θεός σου· ὡς εἴ τις ἐτοποφόρησε ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ· καὶ ἐοίκασιν οἱ ἀπὸ ἑβραϊσμοῦ ἑρμηνεύσαντες, μὴ εὑρόντες τοῦ λέξιν κείμενον παρ' ἕλλησιν, ἀναπλάσαι, ὡς ἐπ' ἄλλων πολλῶν, καὶ ταύτην, καὶ πεποιηκέναι τοῦ, ἐτοποφόρησέ σοι κύριος ὁ θεός σου τοῦτέστι, τοὺς τρόπους σου ἐφόρησεν. ὡς εἴ τις ἐτοποφόρησε ἄνθρωπος, καὶ τὸ ἀνθρώπινον· τὸ ὃ εἴρηκα, τὸν υἱὸν αὐτοῦ· ἐπεὶ τίνων ἡμεῖς μετανοοῦμεν, ὅταν ἡμῖν ἀναλίσκῃ μετανοοῦν ὁ θεός, λέγει· μετανοῶ. καὶ ἀπειλῶν ἡμῖν ὁ προσποιεῖται προσγελᾶν ἐστι, ἀλλ' ὡς βρέφεσι λαλῶν ἀπειλεῖ. ὁ προσποιεῖται ὅτι προσέχω τὰ τοῦτα τῶν λογισμῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς,

ἵν' ὅπως ὀνομάσω, ὑποκρινόμενος τὸ βρέφος, παρασκευάζει μηδὲν εἰδέναι τὰ μελλόντα, καὶ ἀπειλεῖ γὰρ ἔθνεσι δι' τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ λέγει· ἐὰν μετανοήσῃ τὸ ἔθνος, κἀγὼ μετανοήσω· ὡ θεέ. ἆρα ὅτε ἠπείλεις, οὐκ ἤδεις πότερον μετανοήσει τὸ ἔθνος, ἢ οὐ μετανοήσει; τί δὴ ὅτι ἐπηγείλω, οὐκ ἤδεις πότερον μένει ἄξιος ἡ ἐπαγγελίας ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸ ἔθνος πρὸς ὃν ὁ λόγος. ἢ οὐ μένει; ἀλλ' οὐ παρασκευάζει· καὶ διαφορὰ πολλὰ ἔθη ἀνθρωπικὰ ἐν τῇ γραφῇ· ὡς καὶ τὸ· λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, ἴσως ἀκούσονται, καὶ * μετανοήσουσι· τοῦτο οὐχ ὁ θεὸς εἴρηκε τὸ· ἴσως ἀκούσονται. οὐ γὰρ διαζεύγνυσι ὁ θεὸς ἵνα λέγῃ τὸ· ἴσως ἀκούσονται, καὶ μετανοήσουσιν. ἀλλ' ἵνα ὅτι πολὺ ἐμφανῆ σε τὸ αὐτεξούσιον, καὶ μὴ εἴπῃς· εἰ προέγνω με ἀπολούμενον, ἀπολέσθαί με δεῖ. εἰ προέγνω με σωζόμενον, σωθήσεσθαι πάντως με χρή· οὐ παρασκευάζει ἂν ὁ θεὸς τοῦ ὅτι σοι μελλόντος εἰδέναι, ἵνα τηρήσῃ σε τὸ αὐτεξούσιον, ὡς μὴ παρειληφέναι, μηδὲ προεγνωκέναι πότερον μετανοήσῃς, ἢ μή· καὶ λέγει πρὸς τὸν προφήτην· λάλησον, ἴσως μετανοήσουσι· διαφορὰ γὰρ ἄλλα μυρία βίβλοις λεγόμενα περὶ τοῦ θεοῦ τροποφορουμένου τὸν ἄνθρωπον· ἐὰν ἀκούσῃς θυμοῦ θεοῦ, * ὀργὴν αὐτοῦ, μὴ νόμιζε τὴν ὀργὴν καὶ τὸν θυμὸν πάθη εἶναι θεοῦ· * οἰκονομίαν χρήσασθαι λέξεσιν εἰς πρὸς τὸ βρέφος ὑπερφυῶς καὶ βελτιωθῆναι· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τοῖς παιδίοις πρόσωπον ποιοῦμεν οὐκ ἀπὸ διαθέσεως, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν φοβερόν· ἐὰν τηρήσωμεν τὸ ἵλεων τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ βρέφος ἐν ᾧ προσώπῳ ἡμεῖν, καὶ τὴν φιλοστοργίαν ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸ ἐμφήνωμεν, μὴ διαστρέψαντες ἑαυτοὺς, μηδὲ οἱονεὶ μεταβαλόντες πρὸς τὴν ἐκείνου ὑπερφυῆ, ἀπολοῦμεν αὐτὸ, καὶ χεῖρον ποιοῦμεν· ὅπως καὶ ὁ θεὸς καὶ ὀργίζεσθαι λέγεται, καὶ θυμοῦσθαί φησιν, ἵνα ὑπερφυῆς, καὶ βελτιωθῇς. καὶ ἀληθῶς οὐκ ὀργίζεται μὲν, οὐδὲ θυμοῦται· σὺ δὴ πεῖσον τὰ τῆς ὀργῆς καὶ τὰ τοῦ θυμοῦ, θρόμβος ἐν δυσπομονήτοις διὰ τὴν κακίαν πόνοις, ἐπὶ παιδεύῃ τῇ λεγομένῃ ὀργῇ τοῦ θεοῦ· ἕξῃς μὴ τὸν ἀεὶ περὶ δύο ἐθνῶν λόγον, τὸν πρότερον, ὡ ἀπειλὴ δίδοται, καὶ τὸν δεύτερον, ὡ ἡ ἐπαγγελία δίδοται, φησίν. εἶπε δηλονότι τοῖς πρότερον· καὶ νῦν εἶπον πρὸς * ἄνδρας Ἰούδα, καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἰερουσαλήμ· ὅπως λέγει κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς κακά· ὅτι ἐν τῇ χειρί μου ταῦτά ἐστι τὰ πλάσσω, ἐφ' ὑμᾶς δυνάμενα ἀφανίσαι. ποιήσατε ταῦτα ἀφανίσαι ἀπὸ τῆς χειρός μου, ἵνα τὰ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς κακὰ μεταβάλω, καὶ ποιήσω ἀγα-

* Cod. Vat. μετανοήσουσι. ἀλλ' ἵνα ὅτι πολὺ ἐμφανῆ σε τὸ αὐτεξούσιον

* Cod. Vat. ὀργὴν, μὴ νόμιζε

* Cod. Vat. οἰκονομίαν

* Cod. Vat. ἰδοὺ

A notitiam omnium antequam fiant, ſed quodammodò, vt ſic appellem, ſimulans infantem præ ſe fert inſcitiam futurorum, & ita minatur genti propter peccata ſua, & ait: *Si pœnitentiam egerit gens, & ego pœnitentiam agam.* O Deus! ergóne quando minaris, neſcis vtrùm gens iſta pœnitentiam actura ſit, nécne? Quid porrò quando polliceris, neſcis vtrùm promiſſis dignus maneat homo, vel gens ad quam ſermo eſt, nécne? Verumtamen non præſe fert. Et iſtiuſmodi plurima humano more dicta reperias in Scriptura, ſicut & illud: *Loquere filijs Iſraël, ſi fortè audient, & pœnitentiam agent.* Vbi iſtud: *fortè audient,* nequaquam Deus dixit: neque enim hæſitat Deus vt dicat iſtud: *Fortè audient, & pœnitentiam agent*: ſed vt admodum tibi claram reddat arbitrij libertatem, & ne dicas: Si prænovit me perditum iri, oportet me perire: ſi prænovit me ſalvatum iri, oportet me omnino ſalvum fieri. Non igitur præ ſe fert ejus quod tibi futurum ſit præſcientiam, vt ſervet tuum liberum arbitrium, non anticipando, neque prænotando, vtrùm pœnitentiam acturus ſis, nécne. Et ait ad Prophetam: *Loquere, ſi fortè pœnitentiam agant.* Iſtiuſmodi enim alia millena reperies dicta de Deo mores hominum ſuſtinente. Cum audieris furorem Dei & iram ejus, noli putare iram & furorem paſſiones eſſe Dei. Diſpenſationes vſus vocabulorum ſunt ad infantem convertendum & emendandum: quandoquidem & nos pueris vultum confingimus, non ex affectu, ſed ex diſpenſatione terribilem. Si in vultu noſtro ſervaremus animi propitiationem erga infantem, & amorem filialem quem erga ipſum habemus manifeſtaremus, non avertentes noſmet ipſi, neque quodammodò transformantes propter ipſius converſionem, perditum iremus ipſum, & deteriorem redderemus. Sic igitur Deus & iraſci dicitur, & furore corripi ſe ait vt convertaris, & emenderis: & verè nō iraſcitur quidē, neque furore agitatur; ſed tū pateris ea quæ ſunt iræ atque furoris, ob tuam malitiam in laboribus toleratu difficillimis conſtitutus, quando dictà Dei irá caſtigaris. Deinde poſt iſtum de duabus gentibus ſermonem, de priore, cui minæ intentatæ; & de ſecunda, cui promiſſio data eſt, ait: (dixit nimirum hoc prioribus:) *Et nunc dic ad viros Iuda, & ad habitatores Ieruſalem, Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo ſuper vos mala.* Quoniam in manu mea ſunt hæc quæ fingo, ſuper vos poſſunt cadere: facite hæc cadere de manu mea, vt ea quæ fingo ſuper vos mala mutem, & faciam bo-

B Ieremi. 26. 2.

C

D

E Ieremi. 18. 11

na. Nequaquam reperias, Ecce fingo super vos bona, & eorum quæ sequuntur dictis consentanea, vt postmodum insinuet se quæ fingit bona dimittere è manibus, vt faciat ipsa mala; sed fingit mala juxta traditum exemplum, & fingens mala dispensat sine tradita interpretatione in istud; Cecidit de manibus meis, vt cùm ceciderit, & fictorum malorum finis nescio qualis & quantus advenerit, *avertatur tunc vnusquisque à via sua mala, & meliora facite studia vestra.* Nonnumquam simpliciores dicunt: Beati homines antiquiores, quoniam audiverunt Dominum per Prophetam dicentem; & locutus est eis Dominus, &, proüt dicit modò Dominus, per ea quæ hìc scripta sunt: *Auertatur vnusquisque à via sua mala.* Ipse Dominus loquitur tibi dicens: *Et meliora facite studia vestra.* Verumtamen responderunt hi, ad quos adhortatorij de pœnitentia sermones instituti sunt: & videamus quid responderint, ne & nos similia respondeamus. Quid igitur respondentes aiunt? *Confortabimur; quia post aversiones nostras ibimus, & vnusquisque placita cordis sui mali faciemus.* Etsi non vocibus hoc dixeritis, vita tamen vestra erat istiusmodi, vt peccando virtute diceretis & vos per pravas actiones, post sermones exhortatorios: *Confortabimur, quia post aversiones nostras ibimus; & vnusquisque placita cordis sui mali faciemus.* Quid porrò sibi vult istud: *Post aversiones nostras ibimus?* Qui cœperunt mittere manum ad aratrum, & inter arandum ad anteriora se extendere, & eorum quæ retrò sunt oblivisci, aversati sunt mala. Quando igitur quis mittens manum ad aratrum ad ea quæ retrò sunt se converterit, post aversiones suas ibit: abit enim post ea quæ fuerat aversatus, & recurrit ad ea quæ reliquerat peccata. Audientium itaque hæc, sive catechumenorum gentilem vitam deserentium, sive fidelium jam proficientium, eò quòd ad anteriora sese extenderint; si vita fuerit flagitiosa, nihil aliud dicunt quàm: *Post aversiones nostras ibimus: & vnusquisque placita cordis sui,* non simpliciter, sed *mali faciemus.* Est enim cor pravum, & est cor probum. Nemo igitur post aversiones suas eat, neque placita cordis sui pravi faciat. Ideò ad eos, qui hæc respondebant, dicit Dominus: *Interrogate nunc in Gentibus: Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israël?* Cæterùm vide-

Ierem. 18. 11.

Ier. 18. 12.

Ier. 18. 13.

A γά· οὐκ αὐ θέσις, ἰδὺ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἀκόλουθον αὐτῶν λεγομένοις ἕξης, ἵνα μὴ τοῦτο ἐμφήνῃ, ὅτι ὁ πλάσσει ἀγαθὰ ἀπολύει ἀπὸ τῆς χειρὸς, ἵνα ποιήσῃ αὐτὰ κακά. Ἀλλὰ πλάσσει κακὰ καὶ τὸ εἰρημένον παράδειγμα, καὶ πλάσσων κακὰ οἰκονομεῖ χωρὶς τῆς ἑρμηνείας τῆς ἀποδεδομένης εἰς τό· ἔπεσον ἀπὸ τῆς χειρός μου, ἵνα ἐὰν πέσῃ, καὶ ὁ τόπος τῆς πλασσομένων κακῶν οὐκ οὖσα ποτεπὸν γένηται, ἀπὸς εφήτω δὴ ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς

B πονηρᾶς, καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ἡμῶν· ἐαὐτὸ τοὶ ἀκεραιότεροι λέγουσι· μακάριοι οἱ παλαιότεροι ἀνθρωποι, ὅτι ἤκουσαν τοῦ κυρίου ἀφ' τῶν προφήτων λέγοντος· καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς κύριος, καὶ, ὡς λέγει νῦν κύριος, ἀφ' τῶν γεγραμμένων τό· ἀπεστρεφήτωσαν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς· αὐτὸς ὁ κύριος ἀφελέγεται σοι φάσκων· καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν· ἀλλ' ἀπεκείναντο ὅτι, φεῦ δὲ οἱ προφῆται

C καὶ τοῦ μετανοίας εἴρηνται λόγοι· καὶ ἰδωμὲν τί ἀπεκείναντο, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς τοιαῦτα ἀπεκεινώμεθα. τί δὴ ἀπεκινούμενοι λέγουσι; ἀνδρειώμεθα. ὅτι ὀπίσω τῆς ὅτις εφῶν ἡμῶν πορευόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεσκὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν· καὶ οὐ μὴ τὴν λέξιν εἴπητε, ὁ ὁ βίος ὑμῶν τοιοῦτος ἦν, ὡς ἀμφότερον δυνάμει λέγετε καὶ ὑμεῖς ἀφ' τῆς πονηρᾶς πράξεων, μὴ τὸν παρακλητικὸν λόγον τό· ἀνδρειώμεθα, ὅτι ὀπίσω τῆς ἀπο-

D στρεφῶν ἡμῶν πορευόμεθα. καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεσκὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν· τί δὴ τὸ· ὀπίσω τῆς ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευόμεθα; οἱ ἀρξάμενοι βάλλειν ἐπ' ἄροτρον τὴν χεῖρα, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι ἐν τῇ ἀρότρᾳ, τῆς δὲ ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενοι, ἀπεστράφησαν τὰ φαῦλα· ἐὰν δὲ τις βαλὼν ἐπ' ἄροτρον τὴν χεῖρα στραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω, ὀπίσω τῆς ἀποστροφῶν αὐτοῦ πορεύσεται. ὀπίσω δὲ

* πορεύεται ἐκείνων ἃ ἀπεστράφη, καὶ πάλιν δεσμεῖ ἐπ' ἐκεῖνα ἃ καταλέλοιπεν ἁμαρτήματα· καὶ τῆς ἀκουόντων ἐν ταῦτα, εἴτε κατηχουμένων καταλιπόντων τὸ ἐθνικὸν βίον, εἴτε πιστῶν ἤδη προκοπτόντων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι. εἰ βίος ἦν μοχθηρὸς, οὐδὲν

ἄλλο λέγουσι* ἢ καὶ τό· ὀπίσω τῆς ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευόμεθα. καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεσκὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ, οὐκ ἁπλῶς, ἀλλὰ τῆς πονηρᾶς* ποιήσομεν· ἔστι γὰρ καρδία πονηρὰ, καὶ ἔστι καρδία ἀγαθή· μηδεὶς ἂν ὀπίσω τῆς ἀποστροφῶν ἑαυτοῦ πορευέσθω, μηδὲ τὰ ἀρεσκὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς πιείτω· ἀφ' τοῦτο φεῦ τοὺς ταῦτα ἀπεκινουμένους λέγει κύριος· ἐρωτήσατε δὴ ἐν ἔθνεσι· τίς ἤκουσε τοιαῦτα φοβερὰ, ἃ ἐποίησε σφόδρα παρθένος ἰσραήλ;

* Cod. Va. ἀπεστράφη

* Cod. Va. ἐστὶν

* Cod. Va. πονηρῶν

δόξει ὁ καὶ ταῦτα ἁπλῶς εἰρῆσθαι· ἀλλ' ἐὰν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησία ὦν * δεῖ πρόπον ὑπεστραφεῖν πρὸς τὸν θεὸν, * λεγέτωσαν· ἐρωτήσατε δὴ ἐν ἔθνεσι. ἀκούσατε ἃ ἐποίησε φοβερὰ σφόδρα παρθένος ἰσραήλ· βίον γὰρ συγκεύαμεν ἐκείνων τῶν ἁμαρτανόντων, τὰς βίας τῶν ὑπεστραμμένων καὶ πιστευσάντων, καὶ ἰσμεν ὅτι ἐκεῖνοι μὲν φοβερὰ πεποιήκασι τὸν κύριον τῆς δόξης ἀπολέσαντες. ὅτοι δὲ ἐκείνων φοβερὰ ποιησάντων ἐπέστρεψαν πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων τοῦ κόσμου ὑπ' ἐκείνων αἰρεθέντα καὶ ἀποθανόντα· ἐρωτήσατε ἐν τοῖς ἔθνεσι· τίς οἶδεν ταῦτα φοβερὰ ἐποίησε σφόδρα παρθένος ἰσραήλ; μὴ ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοὶ, ἢ χιὼν ἀπὸ τοῦ λιβάνου; ἢ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως αἰώρημα φερόμενον; ὅτι ἐπελάθετό * μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθυμίασαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, τρίβους αἰωνίους, τοῦ ὑπεῖναι πεδίοις τοῦ ἐρχεσθαι ὁδὸν εἰς πορείαν, τοῦ πάξαι τὸν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμὸν, καὶ σύριγμα αἰώνιον· διαφορεῖς ὑδάτων ἐνταῦθα εἴρηκε. πρῶτον μὲν ἐν τῷ· μὴ ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοί; δεύτερον δὲ· ἢ χιὼν ἀπὸ λιβάνου; τέλειον δὲ ἐν τῷ· μὴ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως * αἰώρημα φερόμενον; ταῦτα τὰ τρία εἴδη τῶν ὑδάτων αἱ πηγαὶ εἰσι τῶν ὑδάτων, ἃς ὑπεποθεῖ ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἐλάφων ψυχὴ τῶν δικαίων. * ὡς αὐ ἕκαστον εἰπεῖν τὸ· ὃν τρόπον ὑπεποθεῖ ἡ ἔλαφος ὑπὲρ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. ὅτως ὑπεποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σε ὁ θεός· τίς ἂν ἔλαφος γεγήνεται πολέμιος τῶν τῶν ὄφεων γένοιτο, μηδὲν πάσχων ὑπὸ τοῦ ἰοῦ αὐτῶν, ὡς ἱστορεῖται τοῦ τῶν ἐλάφων; τίς ὅτως ἐδίψησε θεὸν, ὡς αὐ εἰπεῖν· ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ζῶντα; τίς ὅτως ἐδίψησε τοὺς μαστοὺς τῶν πέτρας; ἡ πέτρα ὁ ἦν ὁ χριστός· τίς ὅτως ἐδίψησεν ἀγίου πνεύματος, ὡς αὐ εἰπεῖν· ὃν τρόπον ὑπεποθεῖ ἡ ἔλαφος ὑπὲρ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. ὅτως ὑπεποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σε ὁ θεός; ἐὰν μὴ τὰς τρεῖς πηγὰς τῶν ὑδάτων * διψήσωμεν, σοφίας πηγὴν τῶν ὑδάτων εὑρήσομεν· ἔδοξαν δεδιψηκέναι μιᾶς πηγῆς τῶν ὑδάτων, τοῦ θεοῦ ἰουδαῖοι. ἐπειδὴ ὁ οὐκ ἐδίψησεν τὸν χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐκ ἔχουσι πεῖν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ἔδοξαν δεδιψηκέναι οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων χριστὸν ἰησοῦν. ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἐδίψησαν τὸν πατέρα, ὃν πάμεν καὶ προφήτῃ θεὸν, διὰ τὸν ὑπ' πίνουσιν οὐδὲ ἀπὸ ἰησοῦ χριστοῦ· οἱ ὁ ἕνα μὴ πιστεύοντες θεὸν, ὀξυδενοῦντες ὁ τὰς προφητείας, οὐκ ἐδίψησαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐν τοῖς προφήταις. διὰ τοῦτο ὑπὸ πίστεως οὐδὲ ἀπὸ τοῦ κηρύγματος ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἰρηκότος· ἐὰν τις διψῇ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω· οὐκ ἐκλείψουσιν ὑμῖν ἀπὸ πέτρας μαστοί.

* Cod. Vat. ἡ
* Gibb. λεχεῖ
* Cod. Vat. μου. ἴδε κεῖται
* Cod. Vat. εἶδ
* Cod. Vat. ὁς
* Cod. Vat. διψήσωμεν

A buntur etiam hæc esse dicta simpliciter. Sed cùm ex Gentibus Ecclesia eo quo decet modo conversa fuerit ad Deum, dicetur: *Interrogate nunc in Gentibus: audite quæ fecit horribilia nimis virgo Israël.* Vitam scilicet illorum peccantium cum vita conversorum atque credentium comparemus, & sciemus illos quidem horribilia patrasse occidentes Dominum gloriæ; hos verò illis horribilia patrantibus conversos ad eum qui prò peccatis mundi ab illis è medio sublatus & occisus fuerat. *Interrogate* igitur *in Gentibus*, Ier. 18. 13. *Quis audivit talia horribilia quæ fecit nimis virgo Israël? Nũquid deficient de petra vbera, aut nix de Libano? nũquid declinabit aqua violenter sublata vento? Quia obliti sunt mei populus meus, in vacuum adoluerunt, & infirmabuntur in vijs suis, funiculos sempiternos, ad conscendendum semitas non habentes viam ad iter, ad ponendum terram suam in desolationem, & sibilum sempiternum.* Diversitates aquarum hic retulit: primum quidem in eo: *Numquid deficient de petra vbera?* secundum autem: *aut nix de Libano?* tertium verò in eo: *Numquid declinabit aqua violenter sublata vento?* Hæ tres species aquarum, fontes sunt aquarum quas desiderat justorum anima cervo assimilata; ita vt vnusquisque dicere possit illud: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum; ita desiderat anima mea ad te Deus.* Quis igitur factus est serpentum inimicus, qui nil patiatur à veneno ipsorum, prout historiæ traditur de ceruo? Quis ita desideravit Deum sic vt dicat, Sitiuit anima mea ad Deum vivum? Quis ita sitivit vbera petræ? *Petra autem erat Christus.* Quis ita sitiuit Spiritum sanctum sic vt dicat: *Quemadmodũ desiderat cervus ad fontes aquarum; ita desiderat anima mea ad te Deus.* Nisi hosce tres fontes aquarum sitiverimus, nullum fontem aquarum reperiemus. Videbantur Iudæi sitire vnicum fontem aquarum Deum; sed quia Christum & Spiritum sanctum minimè sitiebant, de Deo quoque bibere non potuerunt. Videbantur item hæretici sitire Christum Iesum; sed quia non sitiverunt Patrem, qui est Legis ac Prophetarum Deus, idcircò nec de Iesu Christo bibunt. Sed qui vnum quidem servant Deum, sed contemnunt Prophetias, non sitiverunt Spiritum sanctum, qui loquitur in Prophetis: idcircò neque de paterno fonte bibunt, neque de eo qui in templo clamabat & dicebat: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Non deficiunt igitur de petra vbera; sed illi dereliquerunt fontem

B
C
D
E
Ioan. 7. 37.

aquæ vivæ; non autem fons aquæ viuæ deseruit ipsos. Etenim à nemine Deus elongat semet ipse; sed qui elongant semetipsos ab eo pereunt. Appropinquat potiùs Deus
Luc. 15. 20. aliquibus, & occurrit venienti ad se. Quando nimirum filius qui devoraverat substantiam reversus fuerat, occurrit ei pater, & pollicetur per Prophetas dicens: Appropinquabo eis sicut tunica corporis ipsius.
Ierem. 23. 23 *Deus* enim, inquit, *appropinquans ego sum, & non Deus de longè, dicit Dominus.* Non deficient igitur de petra vbera, id est aquæ Iesu; vel nix de Libano, id est aquæ paternæ. Etenim Libanus sacrum thymiama est secundùm legem Dei: & super altari libanus offertur perspicuus, æqualis æquali. Et ejusdem nominis est mons hic cum Libano, estque nix de Libano descendens, quemadmodum aqua Spiritus sancti, de qua dicitur:
Ierem. 18. 14 *Numquid declinabit aqua violenter sublata vento?* Etenim vento fertur, non declinat, non effugit aqua Spiritus sancti, sed vnusquisque nostrùm dum peccat, fugit ipsemet bibere de aqua sancti Spiritus. *Quia obliti sunt mei populus meus, in vacuum adoluerunt.* Omnis quidem peccans oblitus est Dei; justus
Psal. 43. 18. autem ait: *Hæc omnia venerunt super nos, & non obliti sumus te, nec injustè egimus in testamento tuo.* Ille autem populus omnino oblitus est Dei, & in vacuum adolevit. Quid porrò sibi velit istud: *In vacuum adoluerunt* considerandum est. Cùm repetiverimus ea quæ in Psalmo 140. dicta sunt, intelligemus quid sit illud: *In vacuum adoluerunt.*
Ier. 18. 15.
Erat autem in Psalmo isto quid simile dictum:
Psal. 140. 2. *Fiat oratio mea sicut incensum in conspectu Dei.* Si igitur justi oratio incensum sit in conspectu Dei, iniqui oratio est quidem incensum; sed istiusmodi incensum, de quo vti & de ipsomet iniquo orante dici possit: *In vacuum adoluerunt*; quemadmodum de
Psal. 108. 7. Iuda scriptum est: *Fiat oratio ejus in peccatum.* Ille quantum ad orationem in vacuum adolevit. Quis porrò sit is qui in vacuum
Exod. 23. 17. adolet, adhuc magis sic intelligemus: *Ter in anno*, inquit, *apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo*, cui statim subjungitur: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Vnde apparuit Scripturæ sensus oculo sacrarum litterarum explicationem penetranti. Hæc mihi dicta sint in procemio, cùm ad meipsum, tum ad auditores excitandum ad ea quæ lecta sunt attendenda; vt petamus venire Iesum, vt appareat nobis, & quæ hic scripta sunt modò nos doceat. Prophetaverat Ieremias: *Et audivit Paschor*

A ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς. ἡ πηγὴ ὕδατος ζωῆς ἐγκατέλιπον αὐτούς· καὶ γὰρ ἀπὸ σοῦ θεὸς μακρύνει ἑαυτόν. ἀλλ' οἱ μακρυνόντες ἑαυτοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἀπολοῦνται· ἐγγίζει μᾶλλον ὁ θεός * πνεῦν, καὶ ἀπαντᾷ πορευομένῳ πρὸς αὐτὸν· νύνι γὰρ ὁ υἱὸς ὁ κατεφαγὼν τὴν οὐσίαν ἐπανῆλθεν, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ πατήρ. καὶ ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν προφητῶν λέγων· ἐγγὺς αὐτοῖς * ὡς ὁ χιτὼν τοῦ χρωτός * αὐτοῦ. θεὸς γὰρ, φησὶν, ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ

B οὐχὶ θεὸς πόρρωθεν, λέγει κύριος· οὐκ ἀπολείψουσιν ἐν ἀπὸ πέτρας μαστοὶ, τὰ ὕδατα τοῦ Ἰησοῦ, ἢ χιὼν ἀπὸ τοῦ λιβάνου, τὰ ὕδατα τὰ πατρικά· καὶ λίβανος γὰρ τὸ θυμίαμα ἱερὸν ὄντι κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ. καὶ προσφέρεται ὅτι τὸ θυσιαστήριον λίβανος διαφανής, ἴσος ἴσῳ· καὶ ὁμώνυμον τοῦ ὄρους τούτου τοῦ λιβάνου, ὃ ἐστι χιὼν ἀπὸ τοῦ λιβάνου κατερχομένη, ὃν τρόπον καὶ ὕδωρ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅτε ἐν λέγεται· μὴ * οὐκ-

C κλίνει ὕδωρ * βιαίως αἰόμενον φερόμενον; καὶ γὰρ αὐόμενον φέρεται, οὐκ ἐκκλίνει, ἐν φεύγει τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀλλὰ ἕκαστος ἡμῶν ἁμαρτάνων αὐτὸς φυγὰς γίνεται τοῦ πιεῖν ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὅτι ἐπελάθετό μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθυμίασαν· πᾶς * μὲ ὁ ἁμαρτάνων ἐπιλέλησται τοῦ θεοῦ. ὁ γὰρ δίκαιος λέγει· ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπλαθόμεθά σου, οὐδὲ ἠδικήσαμεν ἐν τῇ διαθήκῃ σου· καίτοι γε ὁ λαὸς ὄντως ἐπελάθετο τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς κενὸν ἐθυμίασε· τί γὰρ τό· εἰς κενὸν ἐθυ-

D μίασαν κατανοήσατε· τὰ πρόσω ἐρημία εἰς * τὸν ψαλμὸν ῥηθέν· ἐὰν ἀναλαβόντες, νοήσωμεν τί ἐστι τὸ· εἰς κενὸν ἐθυμίασαν· ἐν γὰρ τῷ ψαλμῷ πιστόν τι εἰρημένον· γενηθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιον * τοῦ θεοῦ· εἰ οὖν ἡ τοῦ δικαίου προσευχὴ θυμίαμα ἐστὶ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἡ τοῦ ἀδίκου προσευχὴ θυμίαμα μὲ, ἵνα ποιήσῃ γὰρ θυμίαμα, ὡς ἂν λεχθῇ καὶ αὐτὸν καὶ τὸν διχομηνίου ἀδίκου· εἰς κενὸν ἐθυμίασαν. οὗ γὰρ εὐθὺ γέγραπται· γενηθήτω ἡ

E προσευχὴ αὐτοῦ εἰς ἁμαρτίαν· ἐκεῖνος καὶ τὸ προσεύχεσθαι εἰς κενὸν ἐθυμίασε· τίς γὰρ ὁ εἰς κενὸν θυμιῶν, ἢ μᾶλλον ὅπως κατανοήσωμεν· τοῖς τὸν ἐνιαυτὸν, φησὶν, ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικόν σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου. ὃ δὲ λέγει· ὀπτφέρεται· οὐκ ὀφθήσῃ ἐνώπιόν μου * κενός·

ὅθεν ἄφθη ὁ υἱὸς τῆς γραφῆς τῷ ὀφθαλμῷ προσώπῳ τῷ σαφήνειαν τῶν ἱερῶν γραμμάτων· ταῦτά μοι ἐν προοιμίῳ εἴρηται, διεγείρων καὶ ἐγείρων καὶ ἐμαυτὸν καὶ τοὺς ἀκούοντας ὅπῃ δὲ προσέχῃ τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, ἵν' αἰτήσωμεν ἐλθεῖν Ἰησοῦν καὶ * ὀπτφανῆσαι ἡμῖν, καὶ διδάσκῃ νῦν ἡμᾶς τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα· προεφήτευσεν Ἱερεμίας· καὶ ἤκουσε πατὴρ υἱὸς

Cod. Vat. ἐκεῖ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν

* Cod. Vat. προφῆτου

* Chysl. τοῦτον

A filius Emmer Sacerdos verba Prophetiæ. Et quantum quidem ex nudo verborum contextu verosimile fit, ex auditoribus Prophetiæ Ieremiæ non facilè alius quispiam descriptus est nisi Paschor. Curæ autem fuit Scripturæ dicere, cujus filius esset, scilicet Emmer, & appellatum fuisse Sacerdotem; & quem ordinem obtineret in populo, scilicet constitutum fuisse Præfectum domus Domini, eo tempore quo Ieremias prophetabat sermones istos: & adscriptum, auditis sermonibus prophetiæ hujus, Paschorem percussisse Ieremiam, neque ei satis fuisse ipsum percussisse, verùm etiam misisse in cataractam. Curæ item fuit Scripturæ dicere vbinam esset ista cataracta, scilicet in porta Benjamin; eamque cataractam fuisse in loco vbi erat superior contignatio: superior porrò ista contignatio non erat alterius quàm domus Domini. Hæc descripsit Spiritus sanctus contigisse super prophetiâ Ieremiæ; facta verò à Paschore. *Deinde ait* Ierem. 20. 3. *die perendino Paschorem eduxisse Ieremiam de cataracta: & eductus Ieremias Paschori dixit; Quia non Dominus vocavit hoc nomen tuum Paschor*, sed nomen tibi impositum, sicut Iacobo Israël, sicut Abræ Abraham, sicut Saræ Sarra; ita nomen tibi posuit, *Migrantem*: & ideò vocavit te, Migrantem; quia dicit Dominus: *Ecce ego do te in migrationem cum omnibus*; quibus illis? non vxore tua, & filijs tuis, & filiabus tuis; sed *cum omnibus amicis tuis*: & postquam dati fuerint in transmigrationem, cadent amici tui gladio. Deinde quasi diversitas sit cadentibus à gladio, si ceciderint à gladio inimicorum, vel à gladio aliorum, ait amicos illius qui Ieremiam miserat in cataractam casuros in gladio inimicorum suorum. *Et oculi tui*, inquit, *videbunt hæc* quæ vaticinio prædicta sunt: *te autem & omnem Iudam dabo in manus Regis Babylonis*. Et postquam hæc passi fuerint amici tui, etiam migrare facient eos in Babylonem, & trucidabunt eos: nam regem Iuda, cæterosque de Iuda trucidabunt in gladio: & non ampliùs apponitur istud: *Inimicorum suorum*, sicut in prioribus, qui dicti sunt amici Paschoris esse. Deinde ait: *Et dabo omnem fortitudinem civitatis hujus, & omnes thesauros Regis Iuda, & omnes labores civitatis hujus in manus inimicorum suorum*, vt inimici diripiant thesauros, & accipiant prædicta, & abducant Iudam & Regem ejus in Babylonem. *Tu autem ô Paschor*, Ier. 20. 6. *& omnes habitantes in domo tua ibitis in captivitatem in Babylonem, & ibi morieris, & ibidem sepelieris tu & omnes amici tui*, quibus

Ierem. 20. 1.

Ierem. 20. 4

Ierem. 20. 4

Ier. 20. 5.

Ier. 20. 6.

* Cod. Vat. ἐμμὴρ ὁ ἱερεὺς τὴν λόγων τῆς προφητείας· καὶ τοσοῦτον, καὶ ὁ εἰκὸς, ὅσον ὅτι φίλη τῇ ἀνωμαλίας τῆς προφητείας ἀκηκοότων Ἱερεμίᾳ, ἐ παχέως αἰαγράφεσθαι ἄλλος ἀκούσας εἰ μὴ πασχὼρ· ἐμέλησε δὲ τῇ γραφῇ εἰπεῖν, καὶ τίνος υἱὸς ἦν, ὅτι ἐμμὴρ, καὶ ὅτι ἐχρημάτιζεν ἱερεύς· καὶ ποίαν τάξιν εἶχεν ἐν τῷ λαῷ, ὅτι ἦν καθεσταμένος ἡγούμενος οἴκου κυρίου, καὶ τὸν χρόνον Ἱερεμίου προφητεύοντος τοὺς λόγους τούτους. καὶ ἀναγράψαι ὅτι ἀκούσας τὴν λόγων τῆς προφητείας ταύτης πασχὼρ ἐπάταξε τὸν Ἱερεμίαν, καὶ οὐκ ἠρκέσθη τῷ αὐτὸν πεπαταχέναι, ἀλλὰ καὶ ἔβαλλεν αὐτὸν εἰς τινα καταῤῥάκτην· ἐμέλησε τῇ γραφῇ εἰπεῖν καὶ ποῦ ἦν ὁ καταῤῥάκτης, ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Βενιαμίν· καὶ ἦν ὁ καταῤῥάκτης ἐν τόπῳ ὑψηλῷ ὑπεράνω. ὑπεράνω δὲ οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ οἴκου κυρίου· ταῦτα αἰνίγραφεν ὅτι τῇ προφητείᾳ γεγονέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ Ἱερεμίᾳ. γεγόνεναι δὲ ὑπὸ τοῦ πασχώρ· εἶτα φησὶ τῇ ἐπαύριον ὁ πασχὼρ ἐξήγαγε τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταῤῥάκτου. καὶ εἶπεν εὐαρεστὴς ὁ Ἱερεμίας τῷ πασχώρ· ὅτι οὐ κύριος τοῦτο ὄνομα ἐκάλεσέ σε τὸ πασχὼρ, ἀλλὰ ὄνομά σοι τέθεικε), ὡς τῷ Ἰακὼβ Ἰσραὴλ, ὡς τῷ Ἄβραμ Ἀβραάμ, ὡς τῇ Σαρᾷ Σαῤῥᾶ. ὅτως σοι ὄνομα τέθεικε, μέτοικον. καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀλεσέ σε, μέτοικον. ἐπειδὴ γὰρ λέγει κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμί σε εἰς μετοικίαν * σὺν πᾶσι. τίσιν; οὐχὶ γυναικί σου, οὐ υἱοῖς σου, καὶ θυγατράσι σου. ἀλλὰ σὺν τοῖς φίλοις σου. καὶ ἔσται * δοθῇ εἰς μετοικίαν, πεσοῦνται οἱ φίλοι σου μαχαίρᾳ· ἵνα ὡς διαφορὰς ἔσῃς τοῖς πεσοῦσιν ἀπὸ μαχαίρας, ἐὰν πέσωσιν ἀπὸ μαχαίρας ἐχθρῶν, ἢ ἀπὸ μαχαίρας ἄλλων, φησὶ πεσεῖται τοὺς φίλους τοῦ βαλόντος τὸν Ἱερεμίαν εἰς τὸν καταῤῥάκτην εἰς μάχαιραν ἐχθρῶν αὐτοῦ· καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου, φησὶν, ὁρῶν) ταῦτα προφητεύουσιν· σὺ δὲ καὶ πάντα τὰ ἰούδα δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως βαβυλῶνος· μὴ δὲ πάθῃς ταῦτα τοὺς φίλους σου, καὶ μετοικίσουσιν αὐτοὺς εἰς βαβυλῶνα, καὶ κατακόψουσιν αὐτούς. τὸν βασιλέα ἰούδα, καὶ τοὺς ἀπὸ ἰούδα κατακόψουσιν ἐν μαχαίρᾳ. καὶ οὐκέτι * προσθήσει τὸ ἐχθρῶν αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων, οἱ εἰρηνεῖται φίλοι εἶ) τὸ πασχὼρ· εἶπε φησὶ· καὶ δώσω πᾶσαν τὴν ἰσχὺν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως ἰούδα, καὶ πάντας τοὺς πόνους τῆς πόλεως ταύτης εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῶν, ἵνα οἱ ἐχθροὶ διαρπάσωσι τοὺς θησαυροὺς, καὶ λάβωσι τὰ προειρημένα, καὶ ἀγάγωσι τὸν ἰούδαν καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν εἰς βαβυλῶνα· σὺ δὲ ὦ πασχὼρ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου * πορεύεσθε ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς βαβυλῶνα, καὶ ἐκεῖ ἀποθανῇ, * ἐκεῖ

* Cod. Vat. ἐκεῖ τοῦτο

* Cod. Vat. διεῖς

* Cod. Vat. προσθήσει

* Cod. Vat. τηρεῖσθαι

* Cod. Vat. ὁ ἐκεῖ

prophetasti eis falsa. Oportebat intercidere conclusionem vniversam, & declarare sensum ejus profundum, si capimus ipsum. Cæterùm lectionem ac textum ejus quilibet, qui diligenter & non obiter litteris incumbit, posset vel sic intelligere. Quid sibi igitur hæc volunt? Hic labor est proponere sensum harum Scripturarum: & sanè confiteor me per meipsum non posse hæc exponere, sed opus habere apparitione virtutis Iesu, in quantum sapientia est, quà verbum, quà veritas, vt apparitio ipsius faciat
Ier. 20. 1. lucem in facie animæ meæ. *Et audivit Paschor filius Emmer Sacerdos (& hic constitutus erat Præfectus domus Domini) Ieremiam prophetantem sermones istos; & percussit eum,* &c. Habebant etiam incantatores Ægyptiorum virgas, illam Moysis & Aaronis deglutire volentes, quas vt non ex Deo existentes illa Aaronis devoravit: ad hoc enim ipsa satis erat etiam sine virga Moysis. *Percussit* itaque *Ieremiam Prophetam Paschor.* Et de more additur vox illa: *Prophetam.* Hic siquidem percutiens Ieremiam, Prophetam
Act. 23. 2. percussit. Quin & in actis scriptum reperitur, quemdam Ananiæ Principis Sacerdotum jussu percussisse Paulum: quamobrem
Ibid. 3. Paulus ei dixit: *Percutiet te Deus, paries dealbate.* Et vsque nunc iniqui Principis Sacerdotum sermonis jussu castigati Ebionæi verberant Apostolum Iesu Christi verbis contumeliosis: & Paulus ad istiusmodi sermonem Principis Sacerdotum ait: *Percutiet te Deus.* Et est istiusmodi Princeps Sacerdotum ex superficie speciosus, & paries dealbatus, intus scatens ossibus mortuorum, & omni immunditiâ. Quid autem dico de Paulo & Ieremia? ipse meus Dominus Iesus
Esaia 50. 6. Christus ait: *Dorsum meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad alapas; faciem verò meam non averti ab impudentia sputorum.* Hæc simplices intelligunt de isto tantum tempore, quando ipsum flagellavit Pilatus, quando consilium inierunt adversus eum Iudæi; ego autem video Iesum quotidie dantem dorsum suum ad flagella. Ingredere Iudæorum synagogas, & vide Iesum ab ipsis linguâ blasphemiæ flagellatum: vide illos de gentibus congregatos consilium ineuntes adversus Christianos: quo pacto Iesum capiant: atque ipse dorsum suum dat ad flagella. Considera Verbum Dei maledictis lacessitum, odio habitum ab infidelibus: vide vt maxillas dederit ad alapas; & cùm
Luc. 6. 29. docuerit, vt, si quis te percusserit in vna maxilla, obvertas illi & alteram, ipse id ip-

A παφήσῃ συ καὶ πάντες οἱ φίλοι σου, οἷς πεπροφητεύσας αὐτοῖς ψευδῆ· ἔδει ὑπερτέμνεσθαι τὴν παρεκκοπὴν ὅλην, καὶ σαφηνίσαι * ὁ νόημα αὐτῆς ὁ βαθύ, εἴγε χωρῶμεν αὐτό· * ἀλλὰ τίν λέξιν καὶ τὸ ῥητὸν αὐτό, ὃν καὶ ὁ τυχὼν ὑπισχνεῖται ὑπιμελῶς τοῖς γράμμασι, καὶ μὴ ἐκ παρέργου διώασθαι, κἂν ὅπως νοήσαι· τί ἂν βούλεσθαι τοῦτο; ἐνθάδε ὁ ἀγών ὅτι πρόσεστι τὸ βύλημα τούτων τῶν γραμμάτων * καὶ δὲ ὁμολογῶ κατ' ἐμαυτὸν μὴ δυνάσθαι αὐτὸ διηγήσασθαι,

B ἀλλὰ δεῖσθαι ὡς πρόσεστιν ὑπιφανείας τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ καθ' ὃ σοφία ἐστί, καθ' ὃ λόγος, καθ' ὃ ἀλήθεια, ἵνα ἡ ὑπιφάνεια αὐτοῦ ποιήσῃ φῶς ὑπὲ τῶν πρόσωπον τῆς ψυχῆς * μου· καὶ ἤκουσι παχὼρ ὁ υἱὸς ἐμμὴρ ὁ ἱερεὺς. καὶ οὗτος ὢν κατεσαμῶνος ἡγούμενος οἴκου κυρίου. τὸν Ἱερεμίαν τὸν προφητεύοντος τοὺς λόγους τούτους. καὶ ἐπάταξεν αὐτόν, καὶ πα ἐξῆς· οἶμαι καὶ οἱ ἐπαοιδοὶ τὴν αἰγυπτίων ῥάβδους, τὰς βουλομένας τὴν μωυσέως καταβαλεῖν, καὶ ἀαρών, ὡς οὐκ ὄσας ἀπὸ

C * θεοῦ. κατέπιεν αὐτὰς ἡ τῶν ἀαρών. ἤρκει γὰρ καὶ παρὸς τούτῳ αὐτῇ, καὶ χωρὶς τῆς μωυσέως ῥάβδου· ἐπάταξε τοίνυν ἱερεμίαν τὸν προφήτην ὁ παχώρ. καὶ μετὰ * ἡδοῦς προσκείσεται καὶ τό· τὸν προφήτην· ἐνθάδε μὲν οὖν ὁ πατάξας τὸν ἱερεμίαν, τὸν προφήτην ἐπάταξεν· ἀναγέγραπται ὅτι ὃν τὸν προφήτην ἐπάταξεν ἐπάταξέ τις τὸν παῦλον ὑπὸ ἀνανίου τοῦ ἀρχιερέως κελευσθείς· διὸ εἴρηκεν ὁ παῦλος· τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός, τοῖχε * κεκονιαμένε· καὶ μέχρι νῦν ὑπὸ τῶν ἀρχόμενα ἀρ-

D χιερέως λόγον πρεσβευόμενοι ἐλεεινοῖς τύπτουσι τὸν ἀπόστολον Ἰησοῦ χριστοῦ λόγοις δυσφήμοις. καὶ παῦλος φησὶ πρὸς τὸν τοιοῦτον λόγον * ἀρχιερέως τό· τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός· καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος ἀρχιερεὺς ὀξὺ ὑπιπολῆς ὢν ἀφρός, καὶ τοῖχος * κεκονιαμένος, ἔσωθεν γέμων ἰσχίων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας· τί γὰρ λέγω ἀεὶ παῦλον καὶ ἱερεμίαν; αὐτὸς μου ὁ κύριος Ἰησοῦς χριστός φησι· τὸν νωτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα. τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπε-

E στρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων· τοῦτο οἱ ἀκέραιοι ἴσασιν ὑπὲρ τὸ πρόσωπον χριστοῦ, ὅτε ἐμαστίγωσεν αὐτὸν ὁ πιλάτος, ὅτε ἐβουλεύσαντο κατ' αὐτοῦ ἰουδαῖοι. ἐγὼ δὲ βλέπω τὸν Ἰησοῦν καθ' ἡμέραν διδόντα τὸν νωτὸν αὐτοῦ εἰς μάστιγας· εἰσελθε εἰς τὰς τῶν ἰουδαίων συναγωγαί, καὶ ἴδε τὸν Ἰησοῦν ὑπὸ αὐτῶν τῇ γλώσσῃ τῆς βλασφημίας μαστιγούμενον. ἴδε τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγομένους, βουλευομένους κατὰ χριστιανῶν, τίνα τρόπον λαμβάνωσι τὸν Ἰησοῦν. κἀκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ νῶτον δίδωσιν εἰς μάστιγας· κατανοεῖ ὑβριζόμενον τὸν τοῦ θεοῦ λόγον κακολογούμενον, μισούμενον ὑπὸ τῶν ἀπίστων. ὅσα ὅτι τὰς σιαγόνας ἔδωκεν εἰς ῥαπίσματα. καὶ διδάξας, ὅτι ἐὰν τύπῃ

τύπτει τίς σε εἰς τὸν σιαγόνα, γρίφον καὶ τοῦτο ἄλλου, αὐτὸς οὐδὲ ποιεῖ· ποσῶν αὐτὸν ῥαπίζουσι, καὶ μαστιγοῦσι, καὶ σιωπᾷ, καὶ οὐ λαλεῖ. οὐκοῦν ἐρεῖς· μὴ λαλῶν ἐν τοῖς μαστιγοῦσιν· καὶ ὁ τοιοῦτος μέχρι τοῦ δεῦρο Ἰησοῦς οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων· τίς τοῦ ἐξουθενίζοντος τὸν διδασκαλίαν καὶ οὐκ ἐνεῖ ἐμπτύει μέχρι τοῦ δεῦρο τοῦ Ἰησοῦ αἰσχυνόμενος; * ἢ ἀκολουθεῖ τοῦ πεπαῖχθαι τῷ προφήτῃ, δυνήσεσθαι τοὺς παιζομένους. ὡς φέρ' εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον, καὶ εἴ τις ἄλλος πεπαίχθαι, * παιχθήσῃ καὶ σὺ καὶ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν· ἐπαίχθη γὰρ καὶ παρὰ τοῦ Ἱερεμίου τῷ προφήτῃ, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸ καταῤῥάκτῃ, ὃς ἦν ἐν τῇ πύλῃ Βενιαμίν· τοῦ ὑψοῦν τοῦ * Βενιαμὶν ὁ καταῤῥάκτης ἦν· τοῦ Βενιαμὶν κληρονομία ἐστὶν ἡ Ἱερουσαλὴμ, ἐν ᾗ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ τῶν θείων ἀναγνωσμάτων, * ὡς εὑρήσεις ἐν τῷ ἀναγραμμένῃς κληρονομίας ἐν τῇ τοῦ ναοῦ· ἐπεὶ οὖν ὁ ναὸς ἦν ἐν τῇ κληρονομίᾳ τοῦ Βενιαμὶν, ὃς ἑρμηνεύεται, υἱὸς δεξιᾶς. οὐδὲν γὰρ ἐστιν ἀειτερὸν τοῦ τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτο οὖν βάλλει εἰς τὸν καταῤῥάκτην, ὃς ἦν ἐν πύλῃ Βενιαμὶν * τοῦ ὑψοῦν ἐν οἴκῳ κυρίου· ἔβαλε τῷ προφήτῃ εἰς τὸ καταῤῥάκτῃ. καὶ ἡμεῖς παρακαλοῦμεν, ἵνα λαβόντες τοῦ τὸν Ἱερεμίαν εἰς τὸ ὑψοῦν αὐτὸν ἐν οἴκῳ κυρίου· ὑψοῦν γὰρ τὸν ὑψηλὸν καὶ ἐπιφανῆ δείξω * τῆς γραφῆς, ὅτι μαρτυρεῖ τοῖς ἁγίοις, * ὅπου εἰς τὰ ὑψοῦν τοῦ προφήτου ἐπεδέξατο· ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν βασιλειῶν ἀναγράφεται χρεία ὑποδεξαμένου τὸν ἠλίαν τὸν προφήτου ἐν * σαρεφθὰ τῆς σιδωνίας, ἥνις εἰς τὸ ὑψοῦν αὐτῆς ἐξένισε τὸν προφήτου. καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ τὸν ἐλισαιοῦν ὑποδεξαμένου, οὐτοῦ ἐποίησεν αὐτοῦ οἶκον εἰς τὸ ὑψοῦν· ὁ ὁ ἀμφιβόλους ὁρόζας ἐπεσεν ἀπὸ τοῦ ὑψοῦν· καὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐντέλλεται μὴ καταβαίνειν ἐκ τοῦ δώματος· ὅταν γὰρ, φησὶ, πάθε καὶ τάδε γένηται, τότε ὁ ὢν τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἄρας τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· ὁ ἐν τοῖς δικαίοις φεύγων, * οὐκ μὴ εἰς δῶμα μὴ ἀναβαινέτω, ἀλλ' ἐκ τοῦ δώματος μὴ καταβαίνετω ἄρας τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καλὸν * ὂν ἐν ὑψοῦσι εἶ), καλὸν ἐν δώμασιν τοῦ εἶ), καὶ ἄρα τοῦ τυγχάνειν· καὶ οἱ θαυμάσοι οἱ ἀπόστολοι, ὡς ἐν τῇ προφέσει ἀναγράφεται αὐτοῦ, ἡνίκα ὅτι ὁ ἀεὶ ὄντων αὐτῶν ἐρόλαζον τῇ φωνῇ καὶ τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ἐν ὑψοῦσι ἦσαν. καὶ ἐπεὶ ἦσαν ἐν ὑψοῦσι, ἐκ ἦσαν καὶ τοῦ. διὰ τοῦτο ἐφθέγγοντο αὐτοῖς διαμερίζοντα γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός· ἀλλὰ καὶ πέτρος ἡνίκα αὐτὸν πέμπει τὸν ὄχλον τοῦ θεῷ, αὐτὸν εἰς τὸ δῶμα. καὶ εἰ μὴ ἀναβεβήκει εἰς τὸ δῶμα,

A sum faciat. Tot tantique ipsum alapis percutiunt, & flagellant, & silet, & non loquitur: scribitur enim: Inter flagellandum non locutus. Et faciem vsque modo Iesus non avertit ab ignominia sputorum. Quis eorum qui contemnunt doctrinam non quodammodò conspuit vsque in hunc diem Iesum sustinentem? Iam restat, vt post percussionem Prophetæ, percussos enumeremus; vt verbi gratiâ Apostolum: & si quis alius percussus est, proponendus etiam in ipso Iesus. *Percussit itaque Paschor Ieremiam Prophetam, & misit eum in cataractam, quæ erat in porta Benjamin*: contignationis superioris Benjamin erat cataracta. Portio hæreditatis Benjamin est Ierusalē, in qua Templum Dei divinarum lectionum, prout reperies ex descriptione distributionis hæreditatis in libro Nave. Quoniam igitur templum erat in distributione hæreditatis Benjamin, qui interpretatur, Filius dexteræ; (nihil enim sinistrum est in templo Dei;) idcircò hic mittit in cataractam, quæ erat in porta Benjamin contignationis superioris in domo Domini. Misit Prophetam in cataractam. Et nos adhortamur, vt sumentes modò Ieremiam in superiorem contignationem ascendamus in domo Domini. Supremam porrò contignationem ostendam esse sublimem & excelsum Scripturæ sensum, quando testatur Sanctis, quòd in superiore contignatione Prophetas excepetint. In libro tertio Regum describitur vidua excipiens Heliam Prophetam in Sarephtha Sidoniæ, quæ in superiore contignatione sua excepit hospitio Prophetam: & in libro quarto quæ Elisæum suscepit, præparavit ipsi habitaculum in superiori contignatione. Peccator verò Ochozias cecidit de superiori contignatione. Sed & tibi Iesus præcipit non descendere de tecto: Quando enim, inquit, hæc & hæc contigerint, *tunc qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua.* Qui in persecutionibus fugit, ne in tectum ascendat, sed neque de tecto descendat tollere aliquid de domo sua. Bonum est igitur in superioribus esse contignationibus, bonum est in tectis versari, & sursum alibi existere. Sed & admirandi Apostoli, prout in Actis eorum describitur, quando in vnum congregati vacabant orationibus & verbo Dei, in superiori contignatione erant: & quoniam erant in superiori contignatione, non erant infra; ideò apparuerunt eis dispertitæ linguæ quasi ignis. Quin & Petrus quando offerebat preces Deo, *ascendit in superiora*; & nisi in su-

Matth. 24. 17.

Act. 1. 13.

Act. 10. 9.

periora domus ascendisset, non vidisset descendens de cælo vas velut linteum quatuor initijs submitti de cælo. Sed & illa quæ eleëmosynas faciebat *Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas*, inferne non erat, sed in cœnaculo, quando ascendens Petrus ipsam à mortuis suscitavit. Nec non Iesus hocce festum, cujus symbolum facimus Pascha, celebraturus vnà cum discipulis suis, suscitantibus illis: *Vbi vis paremus tibi pascha?* dixit: *Euntibus vobis occurret homo lagenam aquæ baiulans, sequimini eum: ipse ostendet vobis cœnaculum grande stratum, scopis mundatum, paratum, ibi parate.* Qui pascha facit vt Iesus vult, infra cœnaculum est; sed si quis celebret cum Iesu, superiùs est in cœnaculo magno, in cœnaculo scopis mundato, in cœnaculo exornato & vacuo: si autem ascenderis cum eo vt pascha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus suum, & sanguinem suum præbet. Ideò adhortamur vos, ascendite in sublime, levate in altum oculos vestros. Quin & mihi dum doceo divinus sermo ait: *Super montem excelsum ascende qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam qui euangelizas Ierusalem: exaltate, nolite timere.* Hæc propter Paschor, quia cùm adesset cœnaculum in domo Domini, in porta Benjamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, sed misit ipsum in cataractam deorsum: & factum est postridie: *Et eduxit Paschor Ieremiam de cataracta.* O Domine Iesu iterùm veni, declara mihi etiam hæc, & iis qui ad spiritalem cibum sumendum accesserunt, quomodo postridie eduxit ipse Ieremiam de cataracta. Quãdo nimirum instat dies hodierna (hodie est autem omne præsens sæculum) si peccator in cataractam deorsum mittit Prophetam, cùm lusum fuerit præsenti die, & crastina venerit, tunc ipsum educit pœnitens de cataracta. Deinde dicit ei Ieremias quid passurus sit Paschor: quid ait illi? *Non Paschor vocavit nomen tuum, sed nigrantem.* Ideò hæc dicit Dominus: Futurum est vt transmigret secundùm meritum peccatorum suorum Paschor hic in Babylonem, non solus, sed etiam cum amicis suis: traditur enim Nabuchodonosori, & in confusionem abit, & punitur pro peccatis suis, quia misit Prophetam in cataractam. Quinam sunt igitur amici Paschoris à nigredine oris sic denominati? omnes qui sermones ejus excipientes simul ab oris illius nigredine denigrantur; qui nigredinis dogmata suscipiunt, & ca-

Act. 9. 36.
Marc. 14. 12.
Luc. 22. 9.
Isaia 40. 9.
Ier. 20. 3.
Ier. 20. 3.

A οὐκ αὐ * εἶδεν ὀζ ἐρχομὸ καταβαίνον σκεῦος ὡς * Cod. Vat. ὀθόνιον τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον ἐκ τῶ οὐρανῶ· ἀλλὰ καὶ ἡ τὰς ἐλεημοσυνὰς ποιοῦσα Ταβιθὰ, ἥτις ἑρμηνευομένη λέγεται Δορκὰς, κάτω οὐκ ἦν, ἀλλ' ἐν τῶ ὑπερῴῳ, ὅτε αὐτὰς ἐκ νεκρῶν ἀνέστησεν αὐτὴν ἀπὸ τῶ νεκρῶν· ἀλλὰ καὶ ἰησοῦς τὰ αὐτὰ τὴν ἑορτὴν, ἧς τὸ σύμβολον ποιοῦμεν τὸ πάσχα, μετὰ τῶν μαθητῶν, πεντεκαιδεκάτῃ ἀπὸ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι τὸ πάσχα; εἶπε· * πορευομένων ὑμῶν ἀπαντήσει ὑμῶν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων, ἐκεῖνον ἀκολουθήσατε. ἐκεῖνος ὑμῖν δείξει * ἀνάγαιον μέγα, ἐστρωμένον, σεσαρωμένον, ἕτοιμον, ἐκεῖ ἑτοιμάσατε· τὸ πάσχα ποιῶν ὡς ἰησοῦς βούλεται, κάτω ἐστὶ τῶ * ἀναγαίου. ἀλλὰ εἴ τις ἑορτάζει μετὰ τῶ ἰησοῦ, ἄνω ἐστὶν ἐν * ἀναγαίῳ μεγάλῳ, ἐν * ἀναγαίῳ σεσαρωμένῳ, ἐν * ἀναγαίῳ κεκοσμημένῳ καὶ * ἐρημῳ. ἐὰν δὲ ἀναβῇς μετ' αὐτὸ ἵνα ἑορτάσῃς τὸ πάσχα, δίδωσί σοι καὶ τὸν ἄρτον τῆς εὐλογίας τὸ σῶμα ἑαυτὸ, καὶ τὸ αἷμα ἑαυτὸ γεύεσθαι· διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀναβαίνετε εἰς ὕψος, ἄρατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς * ὑμῶν· καὶ νῦν τὸ ἐὰν διδάσκω τὸν θεῖον λόγον φησὶν ὁ λόγος· ἐπ' ὄρους ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος σιών· ὕψωσον τῇ ἰσχυῖ τὴν φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος ἱερουσαλήμ. ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε· ταῦτα διὰ τὸν πασχὼρ, ὅτι παρακειμένου τὸ ἀνάγαιον ἐν τῶ οἴκῳ κυρίου, ἐν πύλῃ βενιαμὶν, οὐκ εἰς τὸ ἀνάγαιον εἰσέβασε τὸν προφήτην, ἀλλὰ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταῤῥάκτην κάτω καὶ ἐγένετο τῇ ἐπαύριον. καὶ ἐξήγαγε πασχὼρ τὸν ἱερεμίαν ἐκ τῶ καταῤῥάκτου· ὦ κύριε ἰησοῦ πάλιν ἦκε, σαφήνισέ μοι καὶ ταῦτα, καὶ τοῖς ἐληλυθόσιν ὅτι τὴν πνευματικὴν τροφὴν, πῶς τῇ ἐπαύριον ἐξάγει αὐτὸς τὸν ἱερεμίαν ἐκ τῶ καταῤῥάκτου; ὅσον μὴ δὲ ἐστέκειν ἡ σήμερον ἡμέρα. σήμερον * δὲ ἐστὶ πᾶς αἰὼν ὁ αἰών. * ἐὰν εἰς τὸν καταῤῥάκτην κάτω βάλῃ τὸν προφήτην ὁ ἁμαρτωλὸς, ἐὰν δὲ * παύσῃ ἡ σήμερον ἡμέρα, καὶ ἡ αὔριον ἔλθῃ, τότε αὐτὸν ἐξάγει μετανοήσας ἀπὸ τῶ καταῤῥάκτου· εἶτα λέγει αὐτῷ ὁ ἱερεμίας ἃ πείσῃ ὁ πασχὼρ. τί λέγει αὐτῷ, ὁ πασχὼρ ἐκάλεσε ὄνομά σου, ἀλλ' ἢ μέλαιναν· διὰ τοῦτο λέγει κύριος· μηδὲν μετοικίζεσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων ὁ πασχὼρ οὗτος εἰς βαβυλῶνα, ὁ μόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ. παραδίδοται γὰρ τῶ ναβοχοδονόσορ, καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν ἄπεισι, καὶ κολάζεται διὰ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτοῦ, ἐπεὶ ἔβαλε τὸν προφήτην εἰς τὸν καταῤῥάκτην· τίνες οὖν οἱ φίλοι τοῦ πασχὼρ τοῦ ἐπωνύμου τὸν μελαίνας τοῦ σώματος; πάντες οἱ τοὺς λόγους αὐτοῦ παραδεξάμενοι συμμελανωθέντες τῶ σώματι αὐτοῦ τῶ μεμελανωμένῳ. οἱ δόγματα μελανότητος

* Cod. Vat. ἐκεῖ
* Cod. Vat. πορευομένου τοῦ ἀνθρώπου
* Cod. Vat. ἀναγαίου
* Cod. Vat. ἀναγαίῳ
* Cod. Vat. ἀναγαίῳ
* Cod. Vat. ἀναγαίῳ
* Cod. Vat. ἀναγαίῳ
* Cod. Vat. ἡμῶν
* Cod. Vat. ἐστὶν
* Cod. Vat. ἐὰν δὲ

παραδεξάμενοι, καὶ ποιοῦσιν μαχαίρᾳ ἐχθρῶν αὐτῶν. οἱ ὑπὸ τὴν κλάσιν πεσόντες. ὅτοι εἰσὶν οἱ τοῖς μαχαίραις ἔχοντες, καὶ ποιοῦντες πίπτειν αὐτούς. τοῦτο οὖν ὁ λόγος προφητεύει, καὶ φησι· καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται. τοῦτό φησι τὰ προφητευόμενα ὄψονταί σε οἱ ὀφθαλμοί· καί σε καὶ πόλιν ἰδοὺ δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος· ὡς ἐὰν καταληφθῇ ἰδοὺ. ὅτως ἁμαρτωλὸς, ὡς ἄξιος εἶ τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος, * τουτέστι τῆς συγχύσεως, παραδοθήσεται αὐτῷ. καὶ ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος παραλαμβάνει τοὺς ἁμαρτάνοντας· βασιλεὺς δὲ Βαβυλῶνος τῷ μὲν πόνῳ ἐστὶν, ναβυχοδονόσορ. τῷ δὲ πόνῳ ἀναγωγῷ, ὁ πονηρός. τούτῳ δὲ παραδίδοται ὁ ἁμαρτωλὸς, ἐπεὶ ὅτιν ἀμφότερα ἐχθρὸς καὶ σκληρός. ὅπερ δὲ αὐτῷ παραδίδοται ὁ ἁμαρτωλὸς, παῦλος σε διδάξατο. ὅπου μὲν λέγων περὶ φυγέλλου καὶ ἑρμογένους, οὓς παρέδωκα, * φησὶ, τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν· ὅπου δὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότος· σωμαχθέντων ὑμῶν, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἰησοῦ *, κέκευκα παραδοῦναι τὸ φιλῶτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ * κυρίου ἰησοῦ· ὅτεν παραδίδοται ὁ πασχὼν σὺν τῇ τοῦ σώματος μολυνσίᾳ εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τοῦ Βαβυλῶνος, καὶ * μετοικίσουσιν αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ κατακλήσουσιν αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ. καὶ δώσω τὴν ἰσχὺν πάσαν τῆς πόλεως ταύτης· * δύσκολος εἰπεῖν ὅτι προφητεύεται περὶ τῆς ἱερουσαλὴμ ταύτης. παραδίδοται γὰρ πᾶσα ἡ ἰσχὺς αὐτῆς, καὶ τὰ ὑπηρεσίαι, ὅτε τῷ βαβυλωνίων βασιλεῖ· δύσκολος εἰπεῖν ὅτι προφητεύεται ταῦτα περὶ τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τοῖς χρόνοις τῆς σωτηρίας χρόνοις παραδοθείσης τοῖς πολεμίοις, καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπελαυνθῆναι οἱ υἱοὶ τῆς ἱερουσαλὴμ, καὶ κατεσκάφη ἡ πόλις· ἐὰν δὲ ἐξετάσῃς τὰ πράγματα, καὶ * πόλιν βλέπῃς, μὴ τοὺς λίθους, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους, οὐχὶ ὅτι κάκεινη ἡ ἱερουσαλὴμ, οἱ ἄνθρωποι παρεδόθησαν εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος. ἀφ' τοῦ ὅτι τῷ χειρὶ ἀσεβείας καὶ ἁμαρτίας· καὶ σὺ ἱερουσαλὴμ εἶ νῦν· ἐὰν δὲ ἀπελθῇ τῆς ἱερουσαλὴμ νῦν ὁ λόγος, φοβήθητι, μήποτε σὺ, ἐὰν ἁμαρτάνῃς, ἱερουσαλὴμ * ἡ ἁμαρτωλὸς, καὶ παραδίδοσαι, ἵνα μηκέτι ᾖς ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ βαβυλὼν γένῃ καὶ σύγχυσις, παραλαμβάνοντος σε ναβυχοδονόσορ τοῦ * βαβυλῶνος βασιλέως· καὶ πόνος τὸν πόνον ἱερουσαλὴμ παραδίδωσιν· πῶς πόνος τὸν πόνον παραδίδωσιν; ἐὰν μὴ ὁ ἀγωνίσασθαι καὶ ἀγωνίσασθαι παραδῷ τῷ, καὶ ἁμαρτάνῃ, πόνοι οἱ πόνοι σε ἐλκύσουσιν εἰς τὰς χεῖρας ναβυχοδονόσορ· πῶς πόνοι οἱ πόνοι σε * ἀπεχθήσεται σοι; ἐὰν πάσῃς μὴ ὁ πολλὰ κάμνειν ὑπὲρ ἀληθείας;

* Cod. Vat. τῆς συγχ.

* Cod. Vat. τῷ θεῷ.

* Cod. Vat. χωσθ.

* Cod. Vat. κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ

* Cod. Vat. μεθικίζουσιν

* Cod. Vat. ἀνχωρίς. Cod. Vat. ἰσχύς

* Cod. Vat. πόλιν

* Cod. Vat. ἡ

* Χ. Σεβυλὼν ὁ, ἡ Σεβυλὼν ὁ βαβυλωνίων

* Χ. ἀπὸ χείρος Cod. Vat. ἀπεχθήσεται

dent gladio inimicorum suorum; qui ad pœnas ordinati sunt; qui cùm habeant gladios, faciunt eos cadere; de quibus hic sermo vaticinatur, & ait: *Et oculi tui videbunt;* hæc scilicet quæ prophetata sunt *oculi videbunt. Et te & omnem Iudam dabo in manus Regis Babylonis.* Sicut cùm comprehensus fuit Iuda; sic peccator, tamquam qui mereatur esse Regis Babylonis, id est confusionis, tradetur ipsi: & Rex Babylonis assumit peccatores. Cæterùm Rex Babylonis secundùm historiam quidem est, Nabuchodonosor; secundùm anagogen, verò, iniquus: huic autem traditur peccator, quia nimirum simul vtrumque est inimicus & exactor: quòd autem ipsi peccator tradatur, Paulus te docebit; vbi quidem loquens de * Phygello & Hermogene, *quos tradidi*, inquit, *Satanæ, vt discant non blasphemare:* vbi autem agit de fornicario: *Congregatis*, inquit, *vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu, judicavi tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, vt spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.* Itaque traditur Paschor hic ob oris sui nigredinem in manus Regis Babylonis, & *migrare facient eum in Babylonem, & trucidabunt eos in gladio: & dabo fortitudinem omnem civitatis hujus.* Breviter dicendo vaticinatur hæc de Ierusalem: tradita est enim omnis virtus ejus, & quæ subjunguntur, tunc Regi Babyloniorum. Promptè dicendo vaticinatur hæc de civitate hac, quæ paucis à Servatore annis tradita est inimicis, & in captivitatem abductì sunt filij Ierusalem, & eversa est civitas. Quòd si res has exquisieris, & civitatem videris, non lapides, sed homines, videbis illam quoque Ierusalem, homines inquam traditos in manus Regis Babylonis propter impietatem & peccatum in Christum: etiam tu nunc es Ierusalem. Si igitur hic sermo modò Hierosolymæ minatur, timeto, ne fortè tu, cùm peccaveris, Ierusalem sis peccator, & tradaris, vt non ampliùs sis Ierusalem, sed Babylon evadas atque confusio, Nabuchodonosore Rege Babyloniorum te capiente. *Et omnes labores Ierusalem tradit.* Quomodo omnes labores tradit? si post luctam & certamina recidivam patiaris, & pecces, omnes labores tui venerunt in manus Nabuchodonosor. Quomodo omnes labores tui abibunt tibi, si cecideris postquam plurima laborasti pro veritate? Tanta certamina in vanum sustinui-

1. Tim. 1. 20
1. Cor. 5. 4.

Ier. 20. 4, 5.

sti? præsertim qui conscij sibi sunt multorum laborum pro virtute exantlatorum, timere debent, ne fortè labores ipsorum, si facti sint Ierusalem, peccato aliquo admisso accipiat Nabuchodonosor Rex Babylonis. Vt autem clariùs videas quo pacto labores Ierusalem peccantis accipiat Nabuchodonosor, simul vtar ijs quæ in scriptura Ezechielis scripta sunt, sic se habentibus:

Ezech. 18. 24. *Iustus quilibet se averterit à justitijs suis, & fecerit delictum, non recordabor justitiarum ejus quas fecit.* Quid hoc? Omnes nempe justitias cum labore factas assumit Nabuchodonosor, & delet Nabuchodonosor Rex Babylonis: & omnem honorem Ierusalem absumit, quando homo factus in honore à Deo, & in honore constitutus non intellexit, & peccavit. Si igitur jam pridem in honore constitutus, & vocatus ad honorem, iterùm tibimet ipse per peccata contumeliam inferas, honorem Ierusalem abripit Rex Babylonius. Et omnes quidem thesauros Regis Iuda obtinet Ierusalem; sed si peccaverit, thesauros ejus capit Babylonius; & diripiunt eos, & sument eos, & ducent eos in Babylonem. *Et tu Paschor, & omnes habitantes in domo tua ibitis in captivitatem in Babylonem, & ibi morieris, & ibi sepelieris.* Qui in confusione deprehenditur, in Babylone moritur: & qui è diverso paratus est consepeliri Christo, hic in Babylone sepelitur: Licet enim pulchrè cum Christo sepeliri in Baptismate, juxta illud: Consepulti sumus Christo, & simul resurreximus cum eo. Quodammodò mysterium est secundùm iniquitatem factum super peccatore, vt sepeliatur in Babylone: *Et omnes*, inquit, *amici tui illuc abibitis, quibus prophetasti eis falsa.* Qui malè interpretatur oracula Dei, & propheticos sermones mittit in cataractam, prophetat quidem hic, sed prophetat falsa. Dum enim quis explicat propheticos sermones, siquidem ex veritate, prophetat etiam ipse, & vera prophetat: si autem mentiatur, falsus Propheta est, sermones propheticos depravans. Iam ecce finita est prima pars orationis, secundam modò auspicemur: etenim à prima statim dictione non vulgares continet difficultates: & textum attendentes, iterùm petamus adesse Iesum, & vt clarior lucidiorque adsit obsecremus, vt adveniens omnes nos doceat, vtrùm ea quæ sequuntur dixerit Propheta verè, prout decet cogitare de Propheta, an mentitus sit: quod nefas sit

Ezech. 18. 24.

Psal. 48. 13.

Ier. 20. 6.

Rom. 6. 4.

Ier. 20. 6.

τα ταυτα ἐπάθητε εἰκῆ; μάλιστα οἱ συνειδότες ἑαυτοῖς πολλοὺς πόνους ὑπηντληκέναι ὑπὲρ ἀρετῆς, ὀφείλουσι φοβεῖσθαι, μήποτε τοὺς πόνους αὐτῶν, * ἡ γενομένων ἱερουσαλὴμ, καταλάβῃ ἁμαρτίας τινὸς γενομένης ναβυχοδονόσορ ὁ τῆς βαβυλῶνος βασιλεύς· ἵνα τὸ σαφέστερον ἴδῃς πῶς τοὺς πόνους ἱερουσαλὴμ ἁμαρτάνοντος καταλαμβάνει ναβυχοδονόσορ, συγχρήσομαι τοῖς ἐν * γραφῇ ἐξεκιὴλ γεγραμμένοις, ὅτιας ἔχουσιν. ὁ δίκαιος * ὃς ἂν ἐὰν ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς δικαιοσυνῶν αὐτοῦ, καὶ ποιήσῃ τὰ ἀδικήματα, ὁ μὴ μνησθήσομαι τῆς δικαιοσυνῶν αὐτοῦ ὧν ἐποίησε· διὰ τί; * πάσας γὰρ δικαιοσυνὰς τὰς μὲν πόνους γενομένας καταλαμβάνει ναβυχοδονόσορ, καὶ ἀφανίζει ναβυχοδονόσορ βασιλεὺς βαβυλῶνος, καὶ πᾶσαν τιμὴν τῆς ἱερουσαλὴμ καταλαμβάνει, * ὅτε αὐθέντης γενόμενος ἐν τιμῇ ἀπὸ θεοῦ, καὶ ἐν τιμῇ ὢν ὁ σεσωκὼς, καὶ ἡμάρτον· ἐὰν δὲ * ἤδη ἐν τιμῇ ὢν, καὶ * κληθεὶς εἰς τὴν τιμὴν, πάλιν σεσωτὸν διὰ τὴν ἁμαρτήματα τὸν ὑδείσης, τὴν τιμὴν τῆς ἱερουσαλὴμ καταλαμβάνει ὁ βαβυλώνιος βασιλεύς· καὶ πάντας * μὲν τοὺς θησαυροὺς βασιλέως ἰούδα παντὶ τῇ ἱερουσαλὴμ. ἀλλ' ἐὰν ἁμάρτῃ, τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς λαμβάνει ὁ βαβυλώνιος. καὶ * διαφθείρουσι αὐτοὺς, καὶ λήψονται αὐτὸς, καὶ ἄξουσιν αὐτοὺς εἰς βαβυλῶνα· καὶ σὺ πασχὼρ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τοῖς οἴκοις σου πορεύσεσθε ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς βαβυλῶνα, κἀκεῖ ἀποθανῇ, κἀκεῖ ταφήσῃ· ὁ ἐν συγχύσει καταλαμβανόμενος, ἐν βαβυλῶνι ἀποθανεῖται καὶ ὁ ἑκατέρως διαφεύγων, * ἐστὶ ἐν βαβυλῶνι διαφθείρεται· ἔστι γὰρ καὶ ταφῆναι μὴ χρεία οὐ καλῶς διὰ τὸ βαπτίσματος, καὶ τὸ · συνεταφημὲν τοῖς χριστῷ, καὶ συναναστήμεν αὐτῷ ὡς μυστήριον * ὅτι καὶ ὁμοιόμεν γεγομένον ὅτι * τὸ ἁμάρτωλον ἐστὶ ταφῆναι εἰς βαβυλῶνα· καὶ πάντες, φησὶν, οἱ φίλοι σου ἐκεῖ ἀπελεύσεσθε, οἷς ἐπροφήτευσας αὐτοῖς ψευδῆ· ὁ διηγούμενος κακῶς τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς προφητικοὺς λόγους βάλλων εἰς καταρράκτην, προφητεύει μὲν ἐστὶ, προφητεύει δὲ ψευδῆ· διηγούμενος γὰρ τινὰς τοὺς προφητικοὺς λόγους, ἐὰν μὲν ἀληθεύῃ, καὶ αὐτὸς προφητεύει, καὶ προφητεύει ἀληθῆ. εἰ δὲ ψεύδεται, ψευδοπροφήτης ἐστὶ, * καταψευδόμενος τοῦ λόγου τῆς προφητείας· καὶ δὲ πατέλεσεν ἡ μία προφητεία, ἤδη δὲ καὶ τὸ δευτέρας ἀρξάμεθα. καὶ γὰρ ἔχει προγράμματα θεόθεν ἀπὸ τὸ προφήτου λέξεως ἃ τὰ * τυγχάνει. καὶ προσέχοντες τῇ λέξει πάλιν αἰτήσωμεν ἥκειν τὸν ἰησοῦν, καὶ ὑπαφανέστερόν τε καὶ λαμπρότερον ἥκειν αὐτὸν παρακαλέσωμεν, ἵνα ἐλθὼν διδάξῃ πάντας ἡμᾶς, πότερον ἀληθεύων ἔλεγεν ὁ προφήτης, ὡς πρέπει νοεῖν περὶ προφήτου, τὰ ἑξῆς, ἢ ψευδόμενος.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ὁ δ' θεμιτὸν λέγειν πρὸς προφήτης ἀλίου· λέγει δὲ πρὸς τὸν θεόν· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάσθης. ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος. ὅτι πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι ἀτιμίαν, καὶ βαλαπωρίαν ὑπικαλέσομαι. ὅτι ἐγενήθη ὁ λόγος κυρίου εἰς ὀνειδισμόν μοι, καὶ χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν· καὶ εἶπα· οὐ μὴ

A dicere de Propheta sancto. Ait autem ad Deum: *Decepisti me Domine, & deceptus sum; obtinuisti, & potuisti: factus sum in derisum, totâ die perseveravi subsannatus; quia amaro verbo meo videbo prævaricationem, & miseriam invocabo: quia factus est sermo Domini in opprobrium mihi, & in derisum totâ die. Et dixi, Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius. Et factus est in corde meo quasi ignis ardens, vrens in ossibus meis: & dissolutus sum vndique, & non possum ferre: quia audivi vituperationem multorum congregatorum vndique*, & dicentium scilicet: *Insultate, & insultemus in eum viri amici ejus: observate mentem ejus, si decipietur: & prævalebimus ei & sumemus vindictam nostram ex eo.* Verumtamen hæc illis dicentibus ait Propheta: *Dominus autem mecum quasi bellator fortis. Idcircò persecuti sunt, & intelligere non potuerunt, confortati sunt valdè; quia non intellexérunt ignominias suas, quæ per sæculum non tradentur oblivioni.* Hæc est altera pars lectionis. Quomodo igitur Propheta dicit: *Decepisti me Domine, & deceptus sum?* Deúsne decipit? quomodo dispensaturus sim sermonem ignoro. Si enim propter Deum & sermonem ejus video quidpiam in eo, quæ dicenda sunt generosâ indigent dispensatione. Cessans à deceptione Propheta dicit: *Decepisti me Domine, & deceptus sum*; ac si prima elementorum institutio & introductio ipsi tradita fuisset in deceptione, nec posset is institui & introduci ad pietatem, vt postmodum in deceptionis sensum veniat, nisi priùs fuerit deceptus. Sufficit autem solùm aliquod exemplum adferre, quod conducat ad proposita. Pueris loquimur adducentes puerilia, & non tamquam perfectis loquimur, sed tamquam pueris disciplinæ indigis loquimur ipsis: & decipimus pueros terrentes ipsos, vt dociles fiant, & terremus pueros deceptionis verba proferentes juxtà subjectum puericiæ ipsorum, vt per deceptionem metum ipsis incutiamus, & præceptores eos instituant, & moneant, & profectui ipsorum congruentia faciant. Omnes sumus pueri Dei, & puerorum educatione indigemus: ideò Deus parcens nobis decipit nos; etsi non sentiamus deceptionem ante tempus, ne quasi juventutem excedentes non amplius per deceptionem, sed rebus ipsis instruamur: verùm sicut puer metu ducitur, non tamquam provectus ætate, & puerilem ætatem prætergressus, siquidem possum per deceptionem ipsum erudire ac

Jerem. 20. 7. & seq.

Jer. 20. 7.

* Cod. Vat. ὀνομάσω

ὀνομάζω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἐπὶ ὀνόματι αὐτοῦ· καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον, καιόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου· καὶ παρείμην πόνῳ. καὶ οὐ δυνάμην φέρειν. ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συνα θροιζομένων κύκλῳ, καὶ λεγόντων· διωκτεῖτε αὐτὸν, καὶ διωξόμεθα αὐτὸν· εἰ φίλοι αὐτοῦ· τηρήσατε τὴν ὑπόνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀπατηθήσεται. καὶ δυνησόμεθα αὐτῷ, καὶ λημψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ· διὰ ταῦτα ἐκείνων λεγόντων φησὶν ὁ προφήτης· * κύριος μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων· διὰ τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ νοῆσαι οὐκ ἠδυνάσθησαν, * ἠσχύνθησαν σφόδρα. ὅτι οὐκ ἐνόησαν ἀπειρίας αὐτῶν, αἱ δὲ αἰώνιος οὐκ ὑπολησθήσεται· αὕτη ἡ παρεκοπὴ ἡ δόξα τῆς αἰσχύνης· πῶς δὲ λέγει ὁ προφήτης· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην; θεὸς ἀπατᾷ; πῶς οἰκονομήσω τὸν λόγον ἄπορῶ. ἐὰν γὰρ διὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ βλέπω τι εἰς αὐτὸν, οἰκονομίας δεῖται γενναίας τὰ λεγόμενα· παιδαγωγὸς τοῦ ἀπατᾶσθαι λέγει ὁ προφήτης· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. ὡς τὸν συνχώστος καὶ εἰσαγωγὴς γεγενημένης αὐτῷ ἐν ἀπάτῃ, καὶ μὴ δυναμένῳ αὐτὸν συνχωνεῦναι καὶ εἰσαχθῆναι εἰς θεοσέβειαν, ἵνα ἡκριβωμένον ὅτι ὁ συνηπατήθη τὸν ἀπάτης, ἐὰν μὴ πρότερον ἀπατηθῇ· ἀρκεῖ ὁ μόνον παράδειγμά τι εἰπεῖν χρήσιμον εἰς τὰ προκείμενα· παιδίοις λαλοῦμεν ἄγοντες τὰ παιδία, καὶ οὐχ ὡς τελείοις λαλοῦμεν. ἀλλ' ὡς παιδίοις δεομένοις * διὰ τὸν παιδοῦσιν λαλοῦμεν αὐτοῖς. καὶ ἀπατῶμεν τὰ παιδία φοβοῦντες τὰ παιδία, ἵνα παύσηται τῆς ἐν παισὶν ἀπαιδευσίας, καὶ φοβοῦμεν τὰ παιδία ἀπάτης λόγοις λέγοντες ὅτι ὁ ἐπιτρεπόμενος τῇ νηπιότητι αὐτοῦ, ἵνα διὰ τὸν ἀπάτης ποιήσωμεν αὐτὸν φοβηθῆναι, καὶ διδασκάλους φοιτῆσαι, καὶ ἀπαγγεῖλαι, καὶ ποιῆσαι τὰ ὑπερέλλοντα προκοπὴν παιδίων· πολλοὶ ἐσμὲν παιδία τοῦ θεοῦ, καὶ δεόμεθα ἀγωγῆς παιδίων. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς φειδόμενος ἡμῶν ἀπατᾷ ἡμᾶς. καὶ εἰ μὴ ἀθανατόμεθα τὸν ἀπάτης προ χωρῶ, ἵνα μὴ ὡς ὑπερβεβηκότες τὸν νήπιον, μηκέτι δὲ ἀπάτης παιδευόμεθα, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων· * ἀλλ' ὡς τὸ παιδίον εἰς φόβον ἄγεται, * οὐχ ὡς τὸ προκόψον τῇ ἡλικίᾳ, καὶ διαβεβηκὸς τὸν παιδικὸν ἡλικιόν, * εἰ γὰρ δυνά-

* Cod. Vat. ἐκείνων

* Cod. Vat. ἠσχυνθησαν

* Cod. Vat. ἔκλυσις

* Cod. Vat. ἀλλ' ὡς

* Cod. Vat. ἡλικιῶν

dirigere, ac si dicat decipiens Deus: Eruediam eos in auditione afflictionis suæ. Historias adjungam quâ ratione Deus ad salutem decipiat, ac quædam dicat, vt desinat peccator facere quæ aliàs fecisset, nisi hos & hos sermones audivisset, qui dicebat:

Ion. 3. 4. *Adhuc tres dies, & Ninive subvertetur*, ex veritate hoc dicebat, vel non, sive decipiens deceptione conversionem operante: quæ conversio nisi facta fuisset, jam non ampliùs deceptio esset hoc quod dicebatur, sed jam ipsa veritas: & secuta fuisset eversio Ninive super auditores, nisi decepti fuissent, & dictis tamquam veris fidem adhibuissent, vt beneficium reciperent, & non everterentur; sive non verè fieret quod erat dictum; & non fuissent decepti, sed sibi persuasum habuissent minimè futura quæ erant dicta, eadem negligendo tamquam illusionem passi. Numquid *adhuc tres dies, & Ninive subvertetur?* Sed audeo & dico multò acerbiora; scilicet tres dies, & Ninive subvertetur: nam ex suppositione peccatores nisi pœnitentiam egissent Ninivitæ, fortassis quidem *adhuc tres dies, & Ninive subvertetur*, contigisset. Sed esto vt hoc non contigisset, aliquid hoc deterius evenisset, scilicet æterno igni traditi fuissent. Propterea aliud suppliciũ secundùm Legem dictum ijs qui tamquam pueri erudiendi erant: quibus autem jam advenit plenitudo temporis, quo alia supplicia descripta sunt, conferendo illa quæ erant secundùm legem supplicia peccatorum cum ijs quæ secundùm Evangelium sunt supplicia peccatorum, videbis quoque illos quidem tamquam infantes audivisse pœnas ipsis infantibus consentaneas; nos autem tamquam perfectos ætate audire pœnas graviores. Adulter aut adultera si tum quis fieret, non gehenna, non ignis æternus intentabatur, sed lapidibus

Levit. 24. 14. lapidandus erat. *Lapidet eum*, inquit, *omnis synagoga.* Dicet abiens is qui in his repertus fuerit adulter, vel quæ in his deprehensa fuerit adultera: Vtinam etiam super me sermo iste diceretur: populus lapidibus me obruisset, & non reservaret ad ignem æter-

Matth. 5. 22 num. *Reus* enim *gehennæ ignis* non solùm adulter, verùm etiam & *qui dixerit fratri suo fatue*, Si autem is *qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis*, adulter cujus erit reus? Majus aliquod quæro supplicium gehennâ ignis. Et fortassis dixerim gehennam esse involuntariorum piaculorum expiari valentium; quemadmodum scilicet de bonis ju-

1. Cor. 2. 9. storum *in cor hominis non ascendit, quæ præparavit Deus ijs qui diligunt illum*; ita quæ præparavit peccatoribus fornicariis, adulteris in cor hominis non ascenderunt. Si enim

A μαι δὲ ἀπάτης αὐτὸ * παιδαγωγῶν, ἵνα εἴπῃ * Cod. Par. ὁ ἀπατῶν θεός· παιδεύσω αὐτὸς ἐν τῇ ἀκοῇ τῶν λόγων θλίψεως αὐτῶν· ἱστορίας προσθήσομαι πῶς ὁ θεὸς διὰ σωτηρίας ἀπατᾷ, καὶ λέγει τινά, ἵνα παύσῃται ὁ ἁμαρτωλὸς τοῦ ποιεῖν ἃ ἐποίησεν αὐ, εἰ μὴ ἠκηκόει τοιάδε τινῶν τῶν λόγων. ὁ λόγος· ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ νινευὴ καταστραφήσεται. ἀληθεύων ἔλεγεν, ἢ οὐκ ἀληθεύων, ἢ ἀπατῶν ἀπάτῃ διεστρέφετο. ἵνα τοῦ εἰ μὲν ἐγεγόνει, οὐκέτι ἀπάτη ἦν, ἀλλ' ἦν ἀλήθεια, * Cod. Par. ἀλλ' ἦν

B ὃ λεγόμενον. καὶ * ἦν ἀκολουθήσασα καταστροφὴ τῇ νινευῇ * ἦν ὅτι τοῖς ἀκούσι, * μὴ τοῖς ἀπιστοῦσι, καὶ πιστεύσασι τοῖς λεγομένοις, ὡς ἀληθεύοντα, διεργετοῦντα, καὶ μὴ καταστραφέντα. ἢ μὴ γενομένου ἀληθοῦς τοῦ εἰρημένου, καὶ μὴ ἀπατηθεῖσιν, ἀλλὰ καταλαβεῖν ὅτι τοῦ εἰρημένου οὐκ * ἔστι, καταφρονοῦσι τῶν εἰρημένων, ὡς ἀπάτης παθεῖν· οὐχὶ τό· ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ νινευὴ καταστραφήσεται; ἀλλὰ τολμῶ καὶ λέγω πολλῷ * χαλεπώτερα. τοῦτοι τρεῖς ἡμέραι, καὶ νινευὴ καταστραφήσεται. τῇ δὲ ὑποθέσει ἡμαρτηκότες εἰ μὴ μετενοήκεισαν νινευῖται, τάχα μὲ ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ νινευὴ καταστραφήσεται, ἐγένετο· ἀλλ' ἔτω ὅτι οὐκ ἐγένετο τοῦτο, τοῦτο χαλεπὸν ἐγένετο, πυρὶ αἰωνίῳ παραδίδοντο· ἀφ' τοῦ ἄλλη κόλασις τοῦ νόμου εἴρηται τοῖς ὡς παιδίοις παιδαγωγουμένοις. οἷς δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἃ ἄλλαι κολάσεις ἀναγεγραμμέναι εἰσίν, * συγκείναι τοῖς τοῦ νόμου κολάσεις ἁμαρτωλῶν τοῖς τοῦ διαβόλου κολάσεσιν ἁμαρτωλῶν, ὅτι ὅτι οἰκεῖοι μὲ ὡς νήπιοι ἠκούσαμεν κολάσεων οἰκείοις νηπίοις ἁρμοζουσῶν. ἡμεῖς δὲ ὡς τέλειοι πολὺ ἡλικίαν ἀκούομεν κολάσεων χαλεπωτέρων· μοιχὸς εἰ πότε γεγένηται, ἢ μοιχαλίς, ἢ ἀπειλή, ἡ γέεννα, ἡ τοῦ αἰώνιον, ἀλλὰ λίθοις λιθοβολησθῆναι· λιθοβολείτω, * φησίν, ἀλλὸν πᾶσα ἡ συναγωγή· ἐρεῖ ἀπολῶν ἐν τούτοις βύρεθεὶς μοιχὸς, ἢ ἐν τούτοις βύρεθεῖσα μοιχαλίς· εἰ δὲ καὶ ἐπὶ ἐμὲ ὁ λόγος ἐρεῖ· ὁ λαὸς λίθοις με ἔβαλλε, καὶ μὴ τετηρημένος ἦμεν εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ· ἔνοχος γὰρ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, ἡ μόνον ὁ μοιχὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ * μωρέ· εἰ δὲ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μωρὲ, ἔνοχος ἔστι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, ὁ μοιχὸς τίνι ἔνοχος ἔστι; μεῖζόν τι ζητῶ κολασθῆναι τῆς γεέννης τοῦ πυρός· καὶ τάχα εἴποιμι αὐ ὑπὲρ γέεννα τῶν ἀκουσίων, τῶν δυναμένων κα-

θαρθῆναι ὄντων. ὅσα δὲ ὅτι τῶν ἀγαθῶν τῶν δικαίων ὅτι καρδίαν αὐ θεῶτα οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν. ὅπως ἡτίμασται τοῖς ἁμαρτωλοῖς * ὃ πορνεύειν, ὃ μοι-

* Chris. ἀχθέσει * ὅτι καρδίας αὐθέντης οὐκ αἰσθάνει· εἰ γὰρ αἰσθάνει ὅτι τοῦ καρδίας, ἔνοχος ἦν, ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρέ· δηλονότι μεῖζον ἐστὶ τοῦ ἀναβαίνοντος ὅτι καρδίας ὁ ἡμαρτηκὼς τοῖς τῶν χείρονα ἡμαρτηκόσιν· ἢ δύναμαι νοῆσαι μεῖζόν τι γεέννης. ἀλλὰ μόνον πιστεύω ὅτι μεῖζόν * τί ἐστι γεέννης, ὃ ἡτοιμασμένον τοῖς μοιχεύουσιν· ἵνα τοῖς ἔρημοι καὶ ὅτι τοῖς λοιπαῖς τοῖς τῶν νόμων κολάσεις, καὶ λαμβάνω λέξιν ἀποστολικὴν συναδόντα τούτοις, καὶ σωφρονίσασθαί με τὸν κόλασιν ἐὰν ἁμάρτω, ἐπειδὴ ἢ θέλω τὸ· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην, τοῦτο δεξάμενος ἀπατηθῆναι καλῶς· τί οὖν λέγει ὁ ἀπόστολος; ἀθετήσας τις νόμον μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας; ὀνόμασον ὦ παῦλε τὸν τιμωρίαν. εἶπον αὐτῷ. ἀλλ' ἃ λέγω αὐτῷ, φησί· μεῖζόν ἐστι τῶν λεγομένων ὃ τῆς κολάσεως τῶν ἐν διαβολίῳ ἁμαρτανόντων, μεῖζον τῶν * ἀκουομένων, μεῖζον νομιζόμενον· ἀλλὰ τοῦτο εἰσήχθη ὡς παιδίον ὁ παιδαγωγός, ἀκούσας καὶ * φοβηθεὶς λέγων· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· καὶ σὺ * ὅσον εἰ παιδίον, φοβήθητι ἀπειλὰς, ἵνα μὴ πάθῃς τὰ ὑπὲρ τὰς ἀπειλὰς τὰς κολάσεις τὰς αἰωνίους, ὃ ἄσβεστον πῦρ, ἢ πάθοις τι τούτῳ μεῖζον ὃ ἀποκείμενον τοῖς τοῦ τῆς ὀρθὸν λόγον ὅτι πλεῖον βεβιωκόσιν· ὧν πολλῶν μηδαμῶς πειραθείημεν, ἀλλ' ἐν χριστῷ ἰησοῦ τελειούμενοι διαγωνιζόμεθα ἀξίως τῆς ἑορτῆς τῆς ἐπουρανίου, καὶ πάθοιμεν, τὸ ὀφεῖ, ὅτι τῷ ἀναγνώσῃ, ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ ὁ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν·

* Cod. Vat. ὅτι

* Cod. Vat. ἀκουομένων

* Cod. Vat. φοβηθεὶς, καὶ πατήθεις, καὶ μετὰ τοῦ τελείου, λέγων.

* Ὅσον εἰ παιδίον, φοβήθητι τοῦ ἐπτ.

A ascenderit in cor, reus sit, qui dixerit fratri suo, fatue. Manifestũ est vtiq; majus esse peccatum quod in cor ascendit peiora delinquentibus. Non possum autem excogitare quid majus gehennâ; sed solùm credo esse quid majus gehennâ, quod adulteris præparatum est. Eodem modo venio etiam ad alias quæ secundùm legem sunt pœnas, & sumo textum Apostolicum hisce consonum, & silentio prementem supplicium meum si peccaverim, quia nolo illud: *Decepisti me Domine, & deceptus sum*; assumens pulchrè decipi. Quid porrò dicit Apostolus? Si prævaricatur quis legem Moysis, sine misericordia super duobus & tribus testibus moritur: quantò putatis graviori supplicio dignus erit qui Filium Dei conculcaverit? Nomina ô Paule supplicium: dicebam ipsum; sed non dico ipsum, inquit. Majus est dictis supplicium eorum qui in Evangelio peccant, majus est auditis, majus cogitatis. Idcircò introductus est tanquam puer Propheta, cùm audivit & exterritus est dicens, *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Etiam tu quasi puer mericulosus esto minarum, ne patiaris illa quæ minas omnes excedunt supplicia æterna, ignem inextinctum, vel si quid fortè hoc majus sit repositum iis qui contra rectam rationem vt plurimùm vitam suam instituerunt. Quorum omnium nihil vnquam experiamur, sed in Christo Iesu perfecti justificemur dignè festis cælestibus, & Paschate, quod illuc adducit in Christo Iesu; cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

B

C

ΟΜΙΛΙΑ ιθ'.

Εἰς τό·

Ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἐπατήθην. μέχρι τοῦ· κύριε δοκιμάζων δίκαια.

HOMILIA XIX.

in istud:

Decepisti me Domine, & deceptus sum. vsque ad istud: *Dominus probans justa.*

Ieremi.20.7.

Ieremi.20.12

Eodem interprete.

ΠΑντα τὰ ἀναγραμμένα περὶ τοῦ θεοῦ, καὶ * ἀπεμφαίνοντα αὐτῷ θεν ἢ, χρὴ ἄξια νοῆσαι, οἶμαι, θεοῦ ἀγαθοῦ· τίς γὰρ οὐκ ἐρεῖ ἀπεμφαίνοντα εἶ) * ἀναφερόμενα ὅτι θεὸν, ὃ ἔχειν αὐτὸν ὀργὴν, ὃ * τρῶσθαι αὐτὸν θυμῷ, ὃ μεταμελεῖσθαι αὐτὸν, ἤδη * ὃ ὃ ὑπνοῦν αὐτὸν; ἀλλ' ἔκφυγον τούτων πάντα εἰ-

* Cod. Vat. ἀπεμφαίνοντα αὐτῷ θεν ἢ χρὴ ἄξια νοῆσαι

* Cod. Vat. ἀναφερόμενα

* Cod. Vat. τρῶσθαι

* Cod. Vat. ὃ καὶ τὸ

D

OMnia quæ de Deo scripta sunt, quantumvis in speciem per se absona sint, oportet, vt arbitror, digna cogitare bono Deo. Quis enim non dicet absona esse ad Deum relata, habere ipsum iram, flagrare ipsum furore, pœnitentiam agere aliquando, item dormire ipsum: verùm tamen vnumquodque horum ab eo qui

noverit obscuros audire sermones reperietur esse dignum Deo : ira siquidem ipsius haud suo fructu caret ; sed sicut sermo ejus erudit, ita & ira ejus : omnes enim sermone non correctos ira corrigit. Et necesse est Deum dicta irâ flagrare, prout nominato sermone vtitur : neque enim sermo ejus istiusmodi est, qualis omnium sermo. Nullius enim sermo vivus, nullius sermo Deus. Nullius namque Verbum in principio apud illum erat, cujus erat Verbum ; & vt esset solum, ab aliquo erat principio. Similiter quoque & ira Dei, ira nullius, cujuslibet ira. Et sicut mirũ quid habet Verbum Dei præter omne cujuscumque alterius verbum; etiã hoc habet mirandum, quòd sit Deus, & quòd sit Verbum, cùm sit vivum per se subsistens, subserviens Patri. Eodem modo illa cùm semel nominata sit Dei, quæ vocatur ejus ira, mirum quid obtinet, & alienum ab omni irascentis ira. Eodem modo furor ejus proprium quid habet. Si enim furor sit propositi furore reprehendentis, volentis per reprehensionem convertere reprehensum ; reprehendit quoque Verbum, sicut emendat Verbum. Nam qui simplici reprehensione non sunt adjuti, opus habebunt reprehensione quæ sit à furore. Reprehensionem quidem aliquam esse ac pœnitentiam Dei per se in speciem absonam scripto traditum reperitur : *Pœnitet me quòd vnxerim Saul in Regem.* Meritò etiam quæsieris de pœnitentia. Et noli putare ipsius pœnitentiam habere affinitatem aliquam cum pœnitentia pœnitentiam agentium. Sicut enim eximium quid habuit Verbum ejus, eximium quid ira ejus, excellens quid furor ejus, nec quidquam erat commune cum iis quæ hoc nomine appellantur ; eodem modo etiam pœnitentia ejus æquivoca est nostræ pœnitentiæ : (siquidem æquivoca sunt quorum nomen solum commune ; sed secundùm nomen substantiæ ratio est diversa :) solùm igitur nomen iræ commune cujuscumque tandem, etiam iræ Dei. Similiter etiam de pœnitentia cogitandum. Etiam quæret qui potest, quid operetur pœnitentia Dei ? quid operata sit? Saulem sustulit iniquè imperantem, substituit Regem populo secundùm cor Dei. Dixit enim propter bonam illam pœnitentiam : *Inveni virum secundùm cor meum David filium Iesse.* Cæterum hæc omnia proœmij loco mihi sunt, quia principium ex Ieremia propositæ lectionis sic habet : *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Quærimus enim, num sicut omnium furor malum, Dei autem increpatorius est, & omnium quidem ira gravis ; quæ autem Dei appellatur, correctrix est ; & omnium quidem nostrum

1. Reg. 15. 11.

Act. 13. 22.

Ier. cap. 20.

A δὸπ ἀκȣ́ειν σκȣπινȣ̃ λόγȣν θȣ́ρεȣθήσεσθαι ἄξιον θεȣ̃. ἡ γὰρ ὀργὴ μὴ ἀυτȣ̃ σὲκ ἄκαρπός ἐστιν, ἀλλ' ὡς ὁ λόγος ἀυτȣ̃ παιδȣ́ει, ȣ̃τως καὶ ἡ ὀργὴ * ἀυτȣ̃. τȣ̀ς γὰρ μὴ παιδȣθέντας λόγῳ παιδȣ́ει * ὀργῇ · ἐ ἀναγκαῖόν ἐστι † θεὸν χρῆσθαι τῇ καλȣμμένῃ ὀργῇ, ὡς χρῆται τῷ * ὀνομαζομένῳ λόγῳ. ȣ̃τε γὰρ ὁ λόγος ἀυτȣ̃ ποιȣ̃τός ἐστιν, ὁποῖος ὁ πάντων λόγος· σȣ̀δενός γὰρ ὁ λόγος ζῶν, σȣ̀δενός ὁ λόγος θεός · σȣ̀δενός γὰρ ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ πρὸς σὲκεῖνον ἦν, ȣ̃ ὁ λόγος ἐστί. κἂν * ἦν μόνος, ἀπό τινος * ἦν ἀρχῆς · ȣ̃τω ȣ̃ καὶ ἡ ὀργὴ τȣ̃ θεȣ̃, ὀργὴ σȣ̀δενός, ȣ̃ τινος ὀργή · καὶ ὥσαρ ξένον πέχει ὁ λόγος τȣ̃ θεȣ̃ πρὸς τὰ ὑπνοσȣ̃ν λόγȣν, καὶ ἔχει ξένον, ȣ̃ εἶ θεός, καὶ ȣ̃ εἶ λόγος, ὢν * ζῶν ȣ̃ ἐφεστηκέναι καθ' ἑαυτȣ̀, ȣ̃ ὑπηρετεῖν τῷ πατρί · ȣ̃τως * ἡ ἐπὶ ἅπαξ ὠνομάσθη θεȣ̃, ἡ καλȣμένη ἀυτȣ̃ ὀργή, ξένον πέχει, καὶ ἀλλότριον πάσης τȣ̃ ὀριζομένης ὀργῆς · ȣ̃τως καὶ ὁ θυμὸς ἀυτȣ̃ ἴδιόν πέχει · * εἰ γὰρ ὁ θυμὸς τῆς προθέσεως, τῆς τȣ̃ θυμῷ ἐλεγχόντος, βȣλομένης † ἐλεγχόμενον λόγῳ τȣ̃ ἐλέγχȣ * διορθȣ́ειν. ἐλέγχει καὶ λόγος, ὡς θυμαιδȣ́ει * λόγος · οἱ γὰρ τῷ ἀπὸ * τȣ̃ ἐλέγχȣ μὴ ὠφεληθέντες, δεήσονται ἐλέγχȣ τȣ̃ ἀπὸ τȣ̃ θυμȣ̃ · * ἔλεγχον μετὰ πνα εἶ καὶ μετάμελειαν θεȣ̃, ἀυτȣ̀θεν ἀπεμφαίνȣσθαι * ὁπτηλήρασθαι · μέταμεμέλημαι ὅτι ἔρημα † σαȣ̃λ εἰς βασιλέα · ἄξιος ὑ ζητήσεις καὶ τȣ̃ * μεταμέλειας · καὶ μὴ νομίσης συγγίνειά πνα * ἔχει τȣ̃ μεταμέλειαν ἀυτȣ̃ τῇ μεταμελείᾳ τȣ̃ * μεταμελȣμένȣ · ὡς γὰρ ἀξαιρετόν πεῖχεν ὁ λόγος ἀυτȣ̃, ἀξαίρετον ἡ ὀργὴ ἀυτȣ̃, ὑπαφέχει τȣ̃ θυμȣ̃ ἀυτȣ̃, καὶ σȣδὲν τȣ̃τοις συγγενὲς ἔχει τοῖς ὁμωνύμοις. † ἄνθρωπον καὶ ἡ μετάμελεια ἀυτȣ̃ ὁμώνυμόν ἐστι τῇ ἡμετέρᾳ μεταμελείᾳ. ὁμώνυμα * γὰρ ἐστιν ὧν ὄνομα μόνον κοινόν. ὁ ὑ κȣ̃ τȣ̃ὄνομα τῆς ȣ̃σίας λόγος ἕτερος. μόνον ἐνὄνομα * κοινὸν ὀργῆς ὑπνοσȣ̃ν, καὶ ὀργῆς θεȣ̃ · ȣ̃τως καὶ ὅτι * μεταμελείᾳ νοητέον · ἐ ζητήσῃ ὁ δυνάμενος, τί μεταμέλεια * ἐργάσεται θεȣ̃; τί εἰργάσατο; † σαȣ̃λ καθεῖλε βασιλȣ́οντα πολεμȣ́μενος, αἱρετὸν εἶπε βασιλέα τȣ̃ λαȣ̃ † κατὰ τὴν καρδίαν τȣ̃ θεȣ̃ · εἶπε γὰρ ἀφ' τȣ̃ ἀγαθȣ̃ ἐκείνȣ μεταμέλειαν. ὥρον αὐδρα κατὰ τὴν καρδίαν μȣ δαβὶδ ὃν ἐρεῖς · ἀλλὰ ταȣ̃τά μοι πρȣοίμια * πολύτα ἐστί, ἀφ' ȣ̃ τȣ̃ ἀρχȣ̃ τῆς ἀπὸ τȣ̃ ἱερεμίȣ ἀναγνώσεως * ȣ̃τως ἔχει · ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην · ζητήσει γὰρ μήποτε ὡς ὁ πάντων θυμὸς κακόν, ὁ ὑ τȣ̃ θεȣ̃ ἐλεγκτικός, καὶ πάντων μὴ ὀργὴ χαλεπή. ἡ ὑ καλȣμένη τȣ̃ θεȣ̃, παιδȣτική. καὶ πάντων μὴ ἡ τῶν μεταμέλεια

B

C

D

E

* Col. V. a. ἀυτȣ̃ τȣ̃ ἀνθρ. τȣ̃ * Col. V. a. ὀργῆ, ὡς * Col. V. a. ὀνομαζομένῳ * Col. V. a. ὀνομαζομένῳ * Col. V. a. ἐστί * Col. V. a. ἐστί * Col. V. a. ἐστί

παμέλεια κατηγορεῖ ἀδυνατείας τοῦ λογισμοῦ τοῦ
περὶ τῆς μεταμελείας. ὅπου γὰρ τοῦ θεοῦ ἡ τοῦ θεοῦ
κατηγορεῖ ἡ μεταμέλεια αὐτοῦ, ἀλλὰ τῶν ἔξω
πραγμάτων, ἐφ' οἷς ἡ μεταμέλεια λαμβάνε-
ται· ἵνα δεῖ νοῆσαι καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ θεοῦ,
ἑτεροειδῆ τυγχάνουσαν τῆς παρ' ἡμῶν τῆς
ἀπάτης ἣν ἀπατῶμεν· τίς οὖν ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ
ἀπάτη ἵνα νοήσας ὁ προφήτης, ὅτι ἐπαύ-
σατο, ἀπατώμενός φησι, γνοὺς τὴν ὠφέλειαν
τὴν ἀπὸ τοῦ ἀπατᾶσθαι, τὸ· ἠπάτησάς με κύ-
ριε, καὶ ἠπατήθην· καὶ πρὸς τὸν χρήσιμον πα-
ραδοσὶ ἔδραμεν ἐλθεῖν ἐλπιδι εἰς ἡμᾶς λόγος
φύσαντος λόγον τὴν χρείαν πίστιν. καὶ λόγον ὁ
ἐπαναδεδεκέναι ἀπὸ τοῦ λόγου, καὶ ἐλθεῖν πρὸ-
τος ἔνθα, λόγον τείνομεν· ἔλεγε δέ πνα, εἴτε μύ-
θον φαινόμενον, εἴτε λόγον δυνάμενον προσά-
γειν τοὺς ἀκούοντας· τὸ· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ
ἠπατήθην. ἔλεγε δέ πνα τοιαῦτα ὁ θεὸς οὐ πει-
θανεῖ, ἀλλὰ βασιλεύει. καὶ βασιλεύων, οὐ
βιάζεται, ἀλλὰ πείθει, καὶ βούλεται ἑκουσίως
παρεχόντων ἑαυτοὺς εἰς αὐτὸν τὴν οἰκονομίαν αὐ-
τοῦ, ἵνα μὴ κατ' ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν τινος ᾖ, ἀλ-
λὰ κατὰ τὸ ἑκούσιον αὐτοῦ· ὅθεν καὶ ὁ παῦλος ὑπε-
σάλυμος, ἔλεγε τῇ πρὸς φιλήμονα ὑπεστολῇ
τοῦ φιλήμονι περὶ τοῦ ὀνησίμου· ἵνα μὴ κατ'
ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑκούσιον·
ἠθελήσατο τοίνυν ὁ θεὸς ὅλων θεὸς ποιῆσαι νομιζό-
μενον ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν, ἵνα οὐκ ἀνάγκης ἐλεη-
μοσύνην δίδωμεν, καὶ οὐκ ἀνάγκης συμφωνοῦ-
μεν, ἀλλ' ἡ βούλησις. διὸ μὴ ἐν λύπῃ ἢ οὐκ
ἀνάγκης προσπάσει ἡμῖν ποιεῖν ἃ ποιοῦμεν, ἵνα
ἑκούσιον ᾖ τὸ πνεύμενον· ὁδὸν δὲ, ἵνα ἤπερ εἴ-
πω, ζητεῖ, πῶς ἂν ἑκουσίως τι ποιῆσαι ἃ ὁ
θεὸς βούλεται· ἔλεγεν δὲ μοι καὶ ἡ προφήτης
ποιῆσόν τι· ἐβούλετο τὸν ἱερεμίαν πέμψαι προ-
φητεύσοντα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ περὶ πάντων
τῶν ἐθνῶν τῷ λαῷ. ἔπου δὴ αὐ προφητείας
σκυθρωπότερόν τι εἶπον. ἀπήγγελλον γὰρ κα-
λάσεις, ἃς ἕκαστος κατὰ τὴν ἀξίαν κολασθήσε-
ται. καὶ ἤδη τὴν προαίρεσιν τοῦ προφήτου μὴ βου-
λομένου τὰ χείρονα προφητεύσαι τῷ λαῷ Ἰσρα-
ήλ· διὰ τοῦτο ἀκουόμενον εἰπεῖν· λάβε τὸ
ποτήριον τοῦτο, καὶ πότισον πάντα τὰ ἔθνη πρὸς
ἃ ἐγὼ ἐξαποστέλλω σε πρὸς αὐτοὺς· προστάττει
δὲ ὁ θεὸς τῷ ἱερεμίᾳ λαβεῖν ποτήριον. προστε-
τάμενος δὲ αὐτὸν ὅτι τὸ λαβεῖν τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου
τοῦ ἀκράτου, φησί· καὶ ἐξαποστέλλω σε πρὸς
ταῦτα τὰ ἔθνη ἔχοντα τοῦτο τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου· ἀκούσας δὲ ὁ ἱερεμίας ὅτι ἀποστέλλει-
ται πρὸς ταῦτα τὰ ἔθνη, ὅτι ἐξαγανάκτησεν αὐτοῖς ποτήριον ὀργῆς, ποτήριον καλάσεως.
μὴ ἐπιστρεψάσας ἐπὶ ἰσραὴλ μόνον πίνειν ἀπὸ τοῦ τῆς καλάσεως ποτηρίου ἀπατηθεὶς ἔλαβε τὸ

A pœnitentia arguit imbecillitatem ratiocinationis pœnitentiam præcedentis: in Deo autem non hoc arguit ejus pœnitentia, sed defectum rerum externarum, super quibus sumitur pœnitentia. Sic etiam intelligere oportet deceptionem Dei, cùm sit alterius generis à nostra deceptione quâ decipimus. Quænam igitur est à Deo deceptio? quam intelligens Propheta, quando deceptio cessabat, agnoscens vtilitatem exinde relatam ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Et primùm vtor Hebraicâ traditione. B quæ pervenit ad nos per quemdam exulem propter Christi fidem; & quia ascenderat à verbo, & huc pervenit, eam ventilamus: retulit certè quamdam, sive fabulam apparentem, sive rationem valentem adducere auditores: *Decepisti me Domine, & deceptus sum:* dixit sanè quædam similia. Deus non agit tyrannum, sed Regem; & dum imperat, non cogit, sed suadet, & vult vt sponte semetipsos ejus tradant gubernationi, ne cujusquam bonum ex necessitate sit, sed secundùm liberam ejus voluntatem. Quod cùm etiam Paulus sciret, in sua ad Phi- C lemonem Epistola ait Philemoni de Onesimo: *Vti ne ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* Philem. 14. Poterat nimirum Deus vniversorum facere putatum bonum in nobis, vt ex necessitate eleemosynam daremus, & ex necessitate temperantes essemus, sed noluit: ideò non ex tristitia aut ex necessitate imperat nobis facere quæ facimus, vt voluntarium sit quod penditur. Viam itaque, vt sic dicam, quærit, quâ voluntariè faciamus quæ vult Deus. Retulit igitur mihi etiam hæc traditio quid simile. Volebat Ieremiam mittere ad prophetan- D dum omnibus gentibus, & præ omnibus gentibus populo suo; quandoquidem prophetiæ tristius quid narrant: siquidem pœnas annuntiant, quibus vnusquisque pro merito suo punietur; & noverat propositum Prophetæ nolentis deteriora vaticinari populo Israël; idcircò per dispensationem dixit: *Sume calicem hunc: & potabis omnes gentes ad quas ego mittam te ad eas.* Ierem. 25. 15 Præcepit igitur Deus Ieremiæ vt acciperet calicem: adhortatus est autem ipsum vt sumeret calicem vini meri: *Et mittam te*, inquit, *ad omnes gentes habentem hunc calicem vini meri.* E Audiens autem Ieremias se mittendum ad omnes gentes, vt ipsis iræ calicem propinaret, calicem suppliciorum; minimè suspicatus Israëlem quoque de hoc calice supplicij bibiturum, deceptus sumpsit calicem vt potaret omnes gentes: vbi calicem acceperat, audivit: *Propinabis primùm Ierusalem.* Quo-

niam verò aliud quidem expectaverat, aliud verò ipsi occurrit: super hoc est quod ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Similem huic expositioni tradidit in Isaïa; nam & ille nescius quid sibi mandandum foret, vt diceret populo, audit Deum juxta quæ
Isaiæ 6. 8. scripta sunt dicentem: *Quem mittam, & quis ibit ad populum hunc?* ipse autem, inquit, respondit: *Ecce ego sum: mitte me:* & audit: *Vade, & dic populo huic: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi hujus*, &c. Cùm igitur nesciret quid esset vaticinaturus, & se minaturum populo, ideò
Esaiæ 40. 6. ait in sequentibus: *Vox dicentis, Clama.* Ipse autem non respondit, vt promptus exequendi quod jussum erat, sed dixit: *Quid clamabo?* deterior enim effectus erat: ne fortè iterum audiret sicut in priori prophetia: *Vade, & dic populo huic: Auditu audietis, & non intelligetis.* Quid igitur clamabo? *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus sicut flos fœni*, &c. Nihil audiverat in his contra Israëlem. Hæc narravit iste nobis ex traditione quoad illud: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Ego autem quæ à dantibus sumpsi non custodiam solùm, neque defodiam talentum tradentium mihi in terram, neque mnam docentium quid vtile alligabo in sudario; sed multiplicabo disciplinas, quas per traditionem accepi ab eo qui vtilia tradere noverat. Incumbit mihi mnam sive Evangelij, sive Apostoli, sive Prophetæ, sive Legis multiplicare. Hæc igitur audiens consideravi mecum illud: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Et considerans opto veri quidpiam in hunc locum invenire. Num forsitan ergo sicut pater filium adhuc puerum decipere commodo suo cupit, cùm aliter ipsi prodesse non possit, nisi puer decipiatur. Sicut medicus decipere laborantem conatur, cùm non possit aliter curari, nisi deceptionis verba susceperit. Ita etiam agit vniversorum Deus, cùm sibi propositum habeat prodesse generi humano. Dicat medicus laboranti, Secari te oportet, cauterio tibi opus est, alia graviora tibi patienda sunt, nequaquam tradet semetipsum ille: sed nonnumquam aliud dicit, & abscondit sub spongia ferrum quo secandus sit. Et rursum abscondit, vt ita dicam, sub placenta naturam rei amaræ, & ingratum medicamentum, volens minimè nocere, sed sanare illum qui curandus est. Istiusmodi

A ποτήριον τῶν ποτίσαι πάντα τὰ ἔθνη. λαβὼν δὲ ποτήριον ἤκουσα· καὶ ποτεῖς πρῶτον πλὴν ἱερουσαλήμ· ἐπεὶ δ' ἄλλο μὲν προσεδόκησεν, ἄλλο δ' ἀπαντᾷ ἀπήντησεν, ὅπερ τέτταρα δέ φησιν· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· πρὸς πλήσιον ταύτῃ τῇ διηγήσει ἀπεδίδου καὶ ἐν τῇ Ἠσαΐᾳ· κἀκεῖνος δὲ οὐκ εἰδὼς τί μέλλει προφητεύειν, λέγει πρὸς λαόν,* ἀκούει τοῦ θεοῦ καὶ τὰ γεγραμμένα λέγοντος· τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; ὁ δὲ, φησὶν, ἀπεκρίνατο· ἰδοὺ ἐγώ εἰμι· ἀπόστειλόν με, ἀκούσας· πορεύθητι, καὶ εἶπον πρὸς λαὸν τοῦτον· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε· ἐπάχυνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τὰ ἑξῆς· ἐπεὶ οὖν μὴ εἰδὼς ὁ μέλλει προφητεύειν, καὶ ὅπερ μέλλει ἀπολέσθαι τὸν λαὸν φησὶν ἐν τοῖς ἑξῆς· φωνὴ λέγοντος, βόησον· ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο, ὡς προθύμως ποιήσας ὑποπαπτόμενον, ἀλλ' εἶπε· τί βοήσω;* ἔβλεπε· βέβηκε γὰρ μή ποτε πάλιν ἀκούσῃ ὡς ὅτε τὸ προτέρας προφητείας· πορεύθητι, καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· τί οὖν βοήσω; πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα αὐτῆς ὡς ἄνθος χόρτου, καὶ τὰ ἑξῆς· οὐδὲν ἤκουσεν ἐν τούτοις καὶ τὰ ἰσραήλ· ταῦτ' ἔλεγεν ἡμῖν ἐκεῖνος πρὸς τὸ· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· ἐγὼ δὲ* ἔγραψα ἃ λαμβάνω ἀπὸ τῶν διδόντων μὴ τηρῆσαι μόνα, μηδὲ κατορύξαι τὸ τάλαντον τῶν λεγόντων μοι εἰς τὴν γῆν, μηδὲ τὴν μνᾶν τῶν διδασκόντων τί χρήσιμον ἀποδοῦναι ἐν συνδαείῳ. ἀλλὰ πλεονασμὸν ποιῆσαι τῶν μαθημάτων, ὧν λαμβάνω ἀπὸ τοῦ προδιδόντος καὶ δυναμένου προδοῦναι χρήσιμα· * ἔγραψα τὴν μνᾶν εἴτε διάγραλίν, εἴτε ἀποστόλου, εἴτε προφήτου, εἴτε νόμου ποιῆσαι πολλαπλασίονα· ταῦτ' οὖν ἀκούσας ἐσκόπουν καθ' ἑμαυτὸν τί τὸ· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· καὶ σκοπῶν ἤλπισα εὑρεῖν τι εἰς τὸ τόπον ἀληθές· μή ποτε οὖν ὡς πατὴρ ὑὸν ἔτι νήπιον ὄντα ἀπατᾷ ὅπερ ὠφελεῖν συμφέροντα βούλεται, οὐκ ἄλλως δυναμένου ὠφελεῖσθαι, ἐὰν μὴ ὁ παῖς ἀπατηθῇ· ὡς ἰατρὸς ἀπατᾷ τὸν κάμνοντα πραγματεύεται, μὴ δυναμένου θεραπευθῆναι, ἐὰν μὴ ἀπάτης προδέξηται λόγους· ὅπερ καὶ ὁ τῶν ὅλων θεὸς,

ὅπερ πρόκειμαι ἐγὼ ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· λεγέτω ὁ ἰατρὸς τῷ κάμνοντι, τμηθῆναί σε δεῖ, καυτηριασθῆναί σε δεῖ, ἄλλα χαλεπώτερα παθεῖν σε δεῖ, οὐκ αὐτὸς προφέρει ἑαυτὸν ἐκεῖνος. ἀλλ' ἐνίοτε ἄλλο λέγει, καὶ ἔκρυψεν ὑπὸ τὴν σπόγγον ἐκεῖνο τὸ τέμνον τὸ ἀμαιρὸν σίδηρον· καὶ πάλιν κρύπτει, ἵν' ὅπως ἐνομάσω, ὑπὸ τὸ μελιτὸν τὸ πικρὸν φύσιν, καὶ τὸ ἀνιὲς φάρμακον, βουλόμενος μὴ βλάψαι, ἀλλ' ἰάσασθαι τὸν θεραπευόμενον· πυθ-

A medicamentorum plena est Scriptura divina vniversa: & nonnulla quidem suavia sunt abdita, quædam item amara sunt absconditа. Cùm videris patrem minantem, ac si odisset filium, ac verba terribilia in filium cuomentem, & non ostendentem vllum amorem filialem, sed suam erga filium dilectionem absconderitem, videbis ipsum decipere velle puerum: non enim expedit filio vt noverit dilectionem patris & propositum amoris; dissolveretur enim, & non emendaretur: idcircò absconditа quidem dulcedinem amoris filialis, ostendit verò amaritudinem minarum. Istiusmodi quid facit respectu patris ac medici Deus. Sunt amara quædam, quæ etiam justissimum quemque ac sapientissimum sanent; omnem enim qui peccavit pro peccatis puniri oportet. *Nolite errare, Deus non irridetur, sive fornicator, sive adulter, sive mollis, sive masculorum concubitor, sive fur, sive ebriosus, sive maledicus, sive raptor, regnum Dei non possidebunt.* Hoc si cognitum & accuratè perspectum fuerit iis qui nequeunt videre medicinale ferrum sub spongia, qui nequeunt exhaurire amarulentum pharmacum sub melle, offendet aliquem. Quis enim nostrùm non sibi conscius fecisse quidpiam sine consilio, & inebriatum fuisse? Quis nostrùm mala sua expiat à furto, & quod necessariâ sibi non debito modo comparavit? Sed vide quid dicat sermo: *Nolite errare, quia hi Regnum Dei non possidebunt.* Mysterium suo loco absconderitдum est, ne plurimus quisque offendatur: ne dum res didicerit expectet exitum, non quasi requietem, sed tamquam supplicium. Vel quis reperietur Paulus qui possit dicere: *Quoniam dissolvi, & esse cum Christo, multò magis melius?* Ego autem non possum hoc dicere; scio enim cùm emigraverò ligna mea in me comburi oportere: ligna porrò habeo maledictiones, ligna habeo ebrietates, ligna furta, & alia millena ligna superædificavi ædificio meo. Viden' vt ista omnia plurimos lateant fidelium, & rectè latent. Et quisque nostrùm putat, quia idola non coluit, quia non est fornicatus, sive si à similibus purus sit, se hac vita liberatum salvatum iri: non videmus, *quia omnes nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum.* Non videmus eum qui dixit: Verumtamen *vos novi ex omnibus tribubus terræ; ideò vltionem sumam de vobis quoad omnia studia vestra*; non quoad aliqua quidem, quoad aliqua verò non; quia nimi-

Gal. 6, 7. 1. Cor. 6, 9.

Philipp. 1. 23.

2. Cor. 5, 10.

Amos 3. 2.

τῶν φαρμάκων πεπλήρωται ὅλη ἡ θεία γραφή. καὶ τινα μὲν ὄντι χρηστὰ κρυπτόμενα, τινὰ * ἢ πικρὰ κρυπτόμενα· ἐὰν ἴδῃς πατέρα ἀπειλοῦντα, ὡς μισοῦντα τὸν υἱόν, καὶ λέγοντα τῷ υἱῷ φοβεροῖς, καὶ μὴ ἐπιδεικνύμενον τὸν φιλοστοργίαν, ἀλλὰ κρύπτοντα τὸν ἀγάπην τὸν πρὸς τὸν υἱόν, ὁρᾷς ὅτι ἀπατᾶν θέλει τὸ νήπιον. οὐ γὰρ συμφέρει τὸν υἱὸν ὁπῖσαθαι τὸν ἀγάπην τοῦ πατρὸς, τὸν προαίρεσιν τὸν φιλικόν. ἐκλυθήσεται γὰρ, καὶ οὐ παιδευθήσεται. Διὰ τοῦτο κρύπτει μὲν τὸ γλυκὺ τῆς φιλοστοργίας, δείκνυσι δὲ τὸ πικρὸν τῆς ἀπειλῆς· τοιοῦτόν τι ποιεῖ καὶ τοῦ ἀναλόγου πάσχει ὑ ἰατρὸς ὁ θεός· ἔστι πικρά τινα, ἃ καὶ τὸν δικαιότατον μὲν ἰᾶται καὶ τὸν σοφώτατον. πάντα γὰρ τὸν ἁμαρτήσοντα ὅτι τὸν ἁμαρτίας κολασθῆναι δεῖ· μὴ πλανᾶσθε, θεὸς οὐ μυκτηρίζεται, εἴτε πόρνος, εἴτε μοιχὸς, εἴτε μαλακὸς, εἴτε ἀρσενοκοίτης, εἴτε κλέπτης, εἴτε μέθυσος, εἴτε λοίδορος, εἴτε ἅρπαξ, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι· τοῦτο ἐὰν νοηθῇ καὶ ἀκριβωθῇ ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων ἰδεῖν τὸ ἰατρικὸν σίδηρον ὑπὸ τὸν σπόγγον, ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων πιεῖν τὸ πικρὸν φαρμακον ὑπὸ * τὸν μέλιτος, σκανδαλίσει τινα· τίς γὰρ ἡμῶν οὐ συνοῖδεν ἑαυτῷ * ποιήσαντι μὴ βελῆς, καὶ μεθυσθέντι; τίς ἡμῶν * κακὰ καθαρεύει ἀπὸ κλοπῆς, καὶ ἀπὸ τῶν μὴ πεποιημένων τὰ ὀπτήδεια δεόντως; ἀλλ' ὅσα τὰ λίγα ὁ λόγος· μὴ πλανᾶσθε, ὅτι οὐ βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι· τὸ κρυπτὸν τόπον μυστήριον κεκρύφθαι δεῖ, ἵνα μὴ σκανδαλισθῇ ὁ πολύς. ἵνα μὴ μαθὼν τὰ προάγματα προσδοκήσῃ τὸν ἔξοδον, οὐκ ὡς ἀνάπαυσιν, ἀλλ' ὡς κόλασιν· ἢ τίς ὑπερθήσεται παῦλος ὁ δυνάμενος λέγειν· κάλλιον γὰρ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι; ἐγὼ δὲ οὐ δυνάμαι τοῦτο λέγειν. οἶδα γὰρ ὅτι ἐὰν θέλω, τὰ ἐμὰ ξύλα καυθῆναι ἐν ἐμοὶ δεῖ. ξύλα γὰρ ἔχω τῆς λοιδορίας, ξύλα ἔχω τῆς μέθης, ξύλα τῆς κλοπῆς, καὶ ἄλλα μυρία ξύλα ἐπωκοδόμησά μου * τὴν οἰκοδομῆς· ὁρᾷς ὅτι ταῦτα πάντα λανθάνει τοὺς πολλοὺς τῶν πεπιστευκότων, καὶ καλῶς λανθάνει· καὶ ἕκαστος ἡμῶν οἴεται, ὅτι μὴ εἰδωλολατρήσαμεν, ἐπεὶ μὴ πεπορνεύκαμεν, εἴτε κἂν ὅτι τῶν τοιούτων καθαροί μὲν, ὅτι ἀπαλλαγεὶς τοῦ βίου σωθήσεται. οὐ βλέπομεν, ὅτι τοὺς πάντας ἡμᾶς παραδοθῆναι δεῖ ἐμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ χριστοῦ, ἵνα κομίσωμεν ἕκαστος τὰ ἴδια τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε φαῦλον· οὐ βλέπομεν τὴν εἰρηκότα· πλὴν ὑμᾶς ἔγνων ἐκ πάντων τῶν φυλῶν τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο ἐκδικήσω ἐφ' ὑμᾶς ὅτι πάντα τὰ ὀπτήδεύματα ὑμῶν. ἰδοὺ τινα μὲν, τινὰ δὲ οὐ. ἐπεὶ τοίνυν ὁ ἰατρὸς ἐνίοτε ἀποκρύπτει τὴν ἰα-

* Cod. Vat. ἢ πικρὰ κρυπτόμενα.

* Cod. Vat. τὸν μέλιτος.

* Cod. Vat. πιόντι.

* Cod. Vat. κακῶν.

* Cod. Vat. τὴν οἰκοδομῆ.

rum medicus quandoque medicinale ferrum sub molli ac delicata spongia abscondit: quin & pater tegit amorem erga filium per minarum interminationem. Atque illæ quidem deceptiones auferunt sevosos tumores ac varices, & si quid aliud corporis structuræ noceat; hæc verò aufert indocilitatem atque oscitantiam. Ceterùm istiusmodi quid mysticè Deum facere Propheta cogitavit, & videns se deceptum à Deo in bonum ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Adduxerat eum in talem ecstasim, vt etiam diceret Deo: Decipe me, si hoc expedit. Alia est enim deceptio quæ fit à Deo; & alia est deceptio quæ fit à serpente. Vide quid dicat mulier Deo: *Serpens decepit me, & comedi.* Et deceptio quidem serpentis ejecit Adamum & vxorem ejus è paradiso Dei: sed deceptio quæ contigit Prophetæ dicenti: *Decepisti me Domine, & deceptus sum*, evexit ipsum ad tantam prophetiæ gratiam, eò quòd auxerit in eo virtutem ad ipsius perfectionem, & vt posset, postquam hominem non timeret, subservire voluntati verbi Dei. Hæc igitur etiam nos intelligentes in præsentiarum, etiam optemus decipi à Deo, dummodò tantùm serpens non decipiat nos. Etiam alibi huic simile scriptum reperitur esse dictum in Isaia: *Dominus enim miscuit eis spiritum seductionis.* Intelliges etiã ibi quid faciat spiritus seductionis mistus à Deo. Benè autem habet, quòd non merum dederit Deus spiritum seductionis, sed, vt Propheta nominavit, miscuit ipsum. Periculum facere volo, & exemplum dare vtiliter deceptorum. Sunt quidam, qui ideò colunt castitatem & puritatem, & alij qui idcircò colunt monogamiam, quia putabant perire illum qui nuptialiter coëat; perditum iri qui duas duxerit vxores. Comparamus eos secundùm seipsos; quia expedit magis monogamo deceptum fuisse, & putasse punitum iri, & æterno supplicio addicendum esse bigamum, vt maneat monogamus & purus, quàm nosse veritatem, & duas accepisse vxores. Arbitror omnem quicumque hujusmodi sequelam viderit, dicturum beatius quidem esse puritatem servare, & non ad secundas transire nuptias minimè deceptam, & videre illam quoque quæ bis nubit participem quidem esse salutis alicujus, non tamen tantæ beatitudinis, quantæ illa quæ colit puritatem; sin hoc non possit, præstat fuisse deceptam, ac si bis nubentes perirent. Istiusmodi quid etiam reperies in quibusdam qui colunt castitatem, & omninodam puritatem: quin

Gen. 3. 13.

Isaiæ 19. 14

A τεκνὸν οἰδήσειν ὑπὸ τὸ ἁπαλὸν καὶ ζυφεῖον
σπόγγον. κρύπτει δὲ καὶ ὁ πατὴρ τὸν φιλοστορ-
γίαν διὰ τὴν ἐκφοβήσεως τὴν ἀπειλῆς· καὶ ἀπά-
τας αἱ μὲν ἀφαιροῦσι τὰ φυσώματα, καὶ τοὺς
* κιρσοὺς, καὶ εἴ τι ἄλλο βλάπτει τὸν τοῦ σώμα- * Cod. Va. κιρσοὺς
τος δομῆσαι. ἡ δὲ ἀφαιρεῖ τὸν ἀπαιδευ-
σίαν καὶ τὸν * χάσκωσιν· τοιοῦτόν τι νενόηκε ποι- * Cod. Va. χασκωσιν
εῖν τὸν θεὸν ὁ προφήτης μυστικῶς, * καὶ ἰδὼν ἀ- * Cod. Va.
πατηθὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὅτι * καλῶς λέγει· ἠπά- * Cod. Va. ὅτι
τησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· ἠγάπα αὐτὸν * Cod. Va.
B * ὅτι τὸν τηλικαῦτον * ἔκστασιν, ὥστε καὶ εἰ- * Cod. Va. τοιαυτην
πεῖν τῷ θεῷ· ἀπάτησόν με, εἰ τοῦτο συμφέ- * Cod. Va. ἀπατησον με
ρει· ἄλλη γὰρ ἀπάτη ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἄλλη ἡ * Cod. Va. ἀπατη
ἀπάτη ἡ ὑπὸ τοῦ ὄφεως· ὅ φησι λέγει ἡ γυνὴ τῷ θεῷ· ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον· καὶ
ἡ μὲν ἀπάτη ἡ ἀπὸ τοῦ ὄφεως ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ καὶ
τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παραδείσου τοῦ θεοῦ.
ἡ δὲ ἀπάτη ἡ γεγενημένη τῷ προφήτῃ εἰς τὸ τέλειον
ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην, ἠγάπα
αὐτὸν ὅτι * τῷ τὸν τῆς προφητείας χάριν, * Cod. Va.
C ὅτι * τὸν αὐξήσας ἐν αὐτῷ τὸν δυνάμεν ὅτι * Cod. Va.
* τὸν τελειωθῆναι αὐτὸν, καὶ δυνηθῆναι ὑπακο- * Cod. Va.
ρεῖν τῷ θεῷ, καὶ τοῦ μὴ φοβεῖσθαι αὐτὸν, * Cod. Va.
τῷ βουλήματι τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ· ταῦτα μὲν οὖν
καὶ ἡμεῖς νοοῦντες * καὶ ὅτι τὸν παρόντος, καὶ ὀ- * Cod. Va. ὅτι τὸν τοῦ
ξώμεθα ἀπατᾶσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, μόνον μὴ ὁ
ὄφις ἀπατήσαι ἡμᾶς· καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ
* συνεγέγραπται ὅτι εἴρηται ἐν τῇ ἡσαΐᾳ· κύ- * Cod. Va. συνεγεγραπται
ριος γὰρ ἔκρασιν αὐτοῖς πνεῦμα πλανήσεως·
ἐπιτήδειος κἀκεῖ τί ποιεῖ τὸ πνεῦμα τῆς πλανη-
D σεως κιρνάμενον ἀπὸ τοῦ θεοῦ· καλῶς δὲ, ὅτι
οὐκ ἄκρατον δέδωκεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τῆς πλα-
νήσεως, ἀλλ', ὡς ὠνόμασεν ὁ προφήτης, ἐκέρασεν
αὐτῷ· παραδιδοὺς δοῦναι θέλω, καὶ πα-
ράδειγμα δοῦναι ὠφελημένων ἠπατημένων· εἰσὶ
τινες οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦντες ἁγνείας καὶ τὴν
καθαρότητα, καὶ ἄλλοι οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦσι τὴν
μονογαμίαν, ἐπεὶ προσεδόκησαν ἀπόλλυσθαι
τὸν συνοικήσαντα γαμικῶς, * ἀπόλλυσθαι τὸν * Gl. ἤ ἐστιν
διγαμήσαντα· συγκείνομεν καθ' ἑαυτούς· ὅτι
λυσιτελεῖ τῷ μονογάμῳ ἠπατῆσθαι, καὶ οἴεσθαι
κολάζεσθαι, καὶ αἰωνίῳ κολάσει παραδίδο-
σθαι τὸν δίγαμον, ἵνα μείνῃ μονόγαμος καὶ
* καθαρὸς, ἢ γνῶναι τὸ ἀληθὲς, καὶ διγα- * Cod. Va.
μῆσαι· νομίζω * πάντες ὑπονοοῦσι βλέπον- * Cod. Va.
τος τὴν ἀκόλουθον ὅτιν, εἰπεῖν ὅτι μακαριώτερον
μὲν τὸν καθαρεύειν, καὶ μὴ διγαμεῖν μὴ ἠπα-
τημένον, καὶ ὁρᾶν ὅτι μετέχει τῆς σωτηρίας τινὸς καὶ ἡ δίγαμος, ἢ μὲν τοσαύτης μακα-
ριότητος, * ὅσης ἡ καθαρεύουσα. εἰ δὲ μὴ δύναται τοῦτο, βέλτιον τὸν ἠπατῆσθαι, ἢ ἀπολ-
λυμένων * δίγαμον· τοιοῦτόν τι θύρησις καὶ ὅτι πάντων ἀσκούντων τὴν ἁγνείαν, καὶ τὴν καθαρό-

τὰ τῶν πραγμάτων. πολλὰ δ' ἂν καὶ ἄλλα εὑρεθεῖν καὶ ἀπάτῃ ἀφ' ἡμῶν γενόμενα, καὶ ὠφελοῦντα ἡμᾶς· πόσοι γὰρ νομιζόμενοι σοφοὶ, εὑρόντες ὃ σοφὶ κοιλάσεως ἀληθὲς, καὶ διελθόντες δύσιν τὰ τῆς ἀπάτης, ἐν χείρονι γεγόνασι βίῳ. ἐλυσιτέλει αὐτοὺς φρονεῖν, ὡς ἐφρόνουν πρότερον, πρὶν τὸ σκώληξ αὐτῶν ἀτελευτήτος, καὶ ὁ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται. καὶ ὅτι ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί. καὶ ὅτι ὃ ἄχυρον καταφλεγήσεται πυρὶ ἀσβέστῳ· ἐὰν γὰρ ἄλλο τι φαντασθέντες παρὰ τὴν πρότερον αὐτῶν, ἐν οἷς μέλλουσι τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ καὶ ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖν. ὅρα εἰ μὴ ἀληθῶς ἀπὸ τούτου, ἐπεὶ μὴ ἔδοξαν ἠπατῆσθαι, ἐθησαύριζον αὐτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ, οὐκ ἂν θησαυρίζοντες εἰ ἠπατήθησαν· ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀπὸ θεοῦ ἀπάτης, ἐπεὶ εἶπεν ὁ προφήτης· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· παρέλθωμεν ἡμεῖς ἰδίᾳ καὶ ὁ ἠπατήθην. ἀπὸ τί οὖν εἶπε μόνον· ἠπάτησάς με κύριε, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ ὁ ἠπατήθην; ἔστιν ἐνίοτε διανοῆσαί τι ἐνεργοῦντά τινα τὴν ἀπάτην, ἄλλον δὲ φυλασσόμενον ἀπατηθῆναι, καὶ οὐκ ἀπατώμενον· ὅταν δὲ ὁ μὲν ἐνεργήσῃ ὃ ἀπατᾷ, ὁ δὲ μὴ φυλάξῃται ἀπατηθῆναι, ἀλλ' ἐμπέσῃ εἰς τὴν ἀπάτην, εἴποι ἂν· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· ἐγὼ δὲ γιγνόμενος καὶ τὸν τόπον καὶ τοιαῦτά τινα εἰπεῖν μι· ὃ ἐὰν λέγῃ μοι ὁ ὄφις, κἂν ἀληθῆ μοι λέγῃ, κἂν ἀπατᾷν με θέλῃ, ὑφορᾶμαι αὐτοῦ τοὺς λόγους. πειθόμενος, ὅτι εἴτε ἀπατᾷ με, εἴτε ἀληθεύει, βλάψει με. καὶ ἡ ἀλήθεια δὲ αὐτοῦ βλάψει. δεῖν ὠφέλιμον ἀπὸ τοῦ ὄφεως γοῦν. ἐπεὶ μὴ δυνάμεθα δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοὺς ἐνεγκεῖν· ὃ ἐὰν λέγῃ μοι ὁ θεὸς, καὶ πείθομαι ὅτι θεός ἐστιν ὁ λέγων. ἕτοιμός εἰμι παρέχειν ἐμαυτόν. ἀληθεύει, δέχομαι. ἀπατᾷν με βούλεται, ἐκὼν ἀπατῶμαι, θεός με μόνος ἀπατᾷ. καὶ ἐπεὶ παρέχω ἐμαυτὸν, πειθόμενος θεῷ εἰ τὸ λεγόμενα, καὶ ἀπατᾶσθαι, καὶ ὁ πρεσβεύομαι. θέλω ἀπατώμενος μὴ ὑπὸ ἄλλου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀπατηθῆναι. διὰ τοῦτο λέγω· ὅτι ὁ μόνον σὺ ἐνήργησας ὃ ἀπατᾷν, ἀλλ' ὅτι κἀγὼ πέπεισθαι ὃ ὑπὸ σοῦ ἀπατᾶσθαι. καὶ τοῦτο λέγω· ὅτι ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· τί δὲ ἀκολουθεῖ τοῦ τὸν θεὸν εἶναι ἀπατῶντα, καὶ δόλιον εἶναι τὸν ἀπατώμενον; ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάσθης· τότε με κρατεῖ, ἐὰν με κατ' ἀρχὰς ἔπι νόμιον ἐν χρείᾳ ἀπατήσῃ, καὶ κρατήσας δυνάσῃ. ἐὰν δὲ μὴ κρατήσῃς, τότε μοι χρεία πόνων· ἐκράτησας, καὶ ἠδυνά-

A & alia quàm plurima reperiri possint ex deceptione à nobis facta, quæ etiam prosint nobis. Quot enim putati sapientes, cùm reperissent eam quæ de supplicio est veritatem, & identidem ea quæ deceptionis erant præteriissent, pejorem vitam exegerunt: præstitisset ipsos sapere vti priùs sapiebant, quoad istud: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in visionem omni carni*: & quia paleæ comburentur igni extinguibili. Si autem aliud quidpiam imaginati fuerint præter primam suam imaginationem, in quibus divitias bonitatis Dei & patientiæ & longanimitatis despecturi sint; vide vtrùm non verè idcircò, quia non visi sunt decipi, thesaurizaverint sibi iram in die iræ & revelationis justi judicij Dei, non thesaurizaturi si fuissent decepti. Hæc propter eam, quæ à Deo est, deceptionem, quia dixit Propheta: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Cæterùm excutiamus etiam separatim istud, *deceptus sum.* Cur non dixit tantùm: *Decepisti me Domine*, sed addidit etiam istud, *deceptus sum?* Licet nonnumquam comminisci quempiam deceptionem aliquam operantem, alium verò sibi caventem ne decipiatur, & non decipi. Quando autem adornaverit quis decipi hominem, alter verò non caverit sibi à deceptione, sed inciderit in deceptionem, tunc dixerit vtique: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Ego autem incidens in hunc locum istiusmodi quædam dixero: Quod si dicat mihi serpens, licet vera mihi dicat, licet decipere me velit, sermones ejus habeo suspectos; persuasum habens, quòd sive decipiat me, sive verum dicat, mihi tamen noceat: nam & veritas ipsius nocet: nihil quod prosit à serpente fit: quandoquidem *non potest arbor mala fructus bonos ferre.* Quodcumque autem dicat mihi Deus, etiam persuasum habeo; quia Deus est qui dicit, paratus sum exhibere meipsum; verum dicit, admitto; decipere me vult, voluntariè decipior, dummodò solus Deus me decipiat: & quoniam præbeo memetipsum, persuasum habens Deum esse qui dicat, & decipiat, & non curiosè inquiro: volo deceptus non ab alio quàm à Deo decipi: ideò dico te non solùm operatum esse deceptionem, sed me quoque passum vt à te deciperer, & juxta hoc dico: Quoniam *decepisti me Domine, & deceptus sum.* Quid porrò sequitur ex eo quòd Deus sit qui decipiat, & homo qui decipiatur? *Obtinuisti, & potuisti.* Tunc me obtinet, quando me in principio adhuc infantem in Christo deceperit, & obtinendo

Isaiæ 66. 24

Matth. 3. 12.

Rom. 2. 4.

Matth. 7. 18

poteſt; cùm autem non obtinueris, tunc laboribus mihi opus eſt. *Obtinuiſti, & potuiſti.* Poſt hæc ait: *Factus ſum in deriſum, totâ die perſeveravi ſubſannatus.* Et in hoc loco hæc audivi, nempe Ieremiam extitiſſe temporibus maximorum peccatorum: ſub ipſo igitur contigit captivitas; & vſque adeò erant peccatores, vt ſubſannarent, & riderent, & illuderent, ſi quando Propheta proœmium aliquod propheticum proferret: iſtud, *Hæc dicit Dominus*, irridebant audientes, & ſubſannabant ea quæ dicebantur. Caverat pronuntiare iſtud, *Hæc dicit Dominus*, qui deceptus erat, & fructum retulerat ex deceptione; quamobrem etiam ipſe volens decipere, vt fructum reciperet ex deceptione, dixit: Ecce meos loquar vobis; quoniam non auditis ſermones Domini. Deinde illi adhibuerunt aures, tamquam verbis Ieremiæ, & audiebant ſermones Dei. Hæc autem mihi dicebat, qui tradidit mihi locum examinandi proœmia & principia prophetiarum. Eſt igitur etiam principium prophetiæ Ieremiæ apud nos quidem, quemadmodum Septuaginta tradiderunt, neſcio quomodo ſpeculantes:

Ierem. 1. 1. *Verbum Dei, quod factum eſt ad Ieremiam filiũ Chelciæ de ſacerdotibus*: ſed in Hebraico, & reliquis Editionibus: *Verba Ieremiæ filij Chelciæ*: & omnes conſentiunt dicendo: *Verba Ieremiæ filij Chelciæ.* Ad quid igitur verba Ieremiæ, quandoquidem proœmium ipſi in dicendo ad eos qui nolebant audire? Cùm auditis ſermones meos, etiam nos quandoque ſimilia (vbi commodum viſum fuerit) facimus; nonnumquam ſermones ab Ethnicis adducimus, volentes illos adducere ad fidem; & cùm viderimus eos alienos & averſos à Chriſtianiſmo, & nomen ipſum execrari, atque odiſſe ſi vel audiant ſermonem hunc eſſe Chriſtianorum, non præ nobis ferimus Chriſtianum ſermonem vtilem proferre: ſed quando ſermo iſte pro virili à nobis fuerit ſtabilitus, & viderimus cupidum auditorem non vulgari modo id quod dicitur auſcultantem, tunc confitemur hunc laudabilem ſermonem, Chriſtianorum ſermonem eſſe; & facimus quid ſimile dicenti, non ſunt, Hæc dicit Dominus, ſed audite ſermones mei Ieremiæ. Hæc ipſa: *Factus ſum in deriſum, totâ die perſeveravi ſubſannatus.* Quid dico Ieremias, etiam meus Ieſus ſubſannabatur. Audiebāt enim, inquit, hæc omnia Phariſæi, pecuniarum amatores cùm eſſent, & ſubſannabant eum. Verumtamen Dominus ſubſannat omnes qui ſubſannant ſermones Dei. *Factus ſum in deriſum.* Vide qualem vitam vixerint Prophetæ, partim quidem deriſi, partim verò

A ὅθης· ἐξῆς τοῖς λέγῃ· ἐγὼ μὲν εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος· καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόπον ταῦτα ἤκουον, ὅτι Ἱερεμίας γέγονε κατὰ χρόνους ἁμαρτωλοτάτους. *Κατ' αὐτὸν γὰρ γέγονεν ἡ αἰχμαλωσία. καὶ ὅτι τοσοῦτον ἁμαρτωλοί, ὥστε μυκτηρίζειν, καὶ γελᾶν, καὶ χλευάζειν, εἴ ποτε ὁ προφήτης τὸ προοίμιον ἔλεγε τοῦ προφητικοῦ, τό· τάδε λέγει κύριος, ἐγέλων οἱ ἀκούοντες, καὶ ἐμυκτήριζον τὰ λεγόμενα· ἐφυλάξατο εἰπεῖν τό· τάδε λέγει

B κύριος, ὁ ἀπατηθεὶς, καὶ ὠφεληθεὶς οὐκ τοῦ ἀπατᾶσθαι. διὸ καὶ αὐτὸς βουλόμενος ἀπατᾶν, ὅτι τοῦ ὠφελεῖσθαι οὐκ τοῦ ἀπατᾶν, ἔλεγεν, ὅτι ἐμοὶ ὑμῖν λαλῶ, ἐπεὶ οὐκ *ἀκούετε τοῦ κυρίου λόγους· εἶτα οὐκεῖνοι παρεῖχον τὰς ἀκοὰς, ὡς λόγοις Ἱερεμίου, καὶ ἤκουον λόγων θεοῦ· ταῦτα δέ μοι ἔλεγεν, ὁ παραδιδούς μοι τὸν τόπον *ἐξετάζειν τὰ προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προφητείας· ἔστι τοίνυν καὶ ἀρχὴ τῆς προφητείας Ἱερεμίου παρὰ ἡμῖν, ὡς οἱ ἑβδομήκοντα

C παραδεδώκασιν, οὐκ *οἶδ' ὡς σκοπήσαντες· τὸ ῥῆμα τοῦ θεοῦ, ὃ ἐγένετο πρὸς Ἱερεμίαν τὸν τοῦ χελκίου οὐκ τοῦ ἱερέως. ἐν ᾧ πᾶσι ἐφεξῆς, καὶ τοῦ λοιπαῖς οὐκ δόσιν· λόγοι Ἱερεμίου υἱοῦ χελκίου. καὶ πάντες συνεφώνησαν πᾶσι εἰπεῖν· λόγοι Ἱερεμίου υἱοῦ χελκίου· διὸ τί ἂν λόγοι Ἱερεμίου, ἐπειδὴ τὸ προοίμιον αὐτοῖς ἐν τοῖς λέγειν πρὸς τοὺς μὴ βουλομένους *ἀκούσαι; οὐ ἀκούσατέ μου τοὺς λόγους, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ὅτε τοιαῦτα, ὅταν λυσιτελεῖ ἡμῖν φανῇ, ποιοῦμεν. ἐνίοτε

D λόγους ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προσαγαγεῖν τῇ πίστει. καὶ ἐὰν ἴδωμεν ὅτι ἀβεβλημένοι εἰσὶ πρὸς χριστιανισμὸν, καὶ βδελυττόμενοι τὸ ὄνομα, καὶ μισοῦσι τὸ ἀκούσαι ὅτι ἐστὶ ὁ λόγος χριστιανῶν ὄντων, οὐ προσποιούμεθα χριστιανὸν λέγειν λόγον ὠφέλιμον. ἀλλ' *ὅταν ὁ λόγος ἐκεῖνος κατασκευασθῇ τοῦ δυνάμει ὑφ' ἡμῶν, καὶ δοκοῦμεν *ἐρᾶν τοῦ ἀκροατοῦ οὐκ ὡς ἔτυχε τοῦ λεγομένου ἀκούσαντα, τότε ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐστὶ ὁ ἐπαινετὸς λόγος χρι-

E στιανῶν *λόγος οὗ. καὶ ποιοῦμεν τι παραπλήσιον τοῦ εἰπόντος· *οὐκ ἔστι, τάδε λέγει κύριος, ἀλλὰ, ἀκούσατε λόγους ἐμοῦ Ἱερεμίου· *ταῦτα πάντα· ἐγὼ μὲν εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος· τί λέγω, Ἱερεμίας; καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς ἐμυκτηρίζετο· ἤκουον γὰρ, φησὶ, ταῦτα πάντα οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες, *καὶ ἐμυκτήριζον αὐτὸν ἀλλ'

ὁ κύριος οὐκ μυκτηρίζει πάντας τοὺς οὐκμυκτηρίζοντας τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ· ἐγὼ μὲν εἰς γέλωτα· ὅσα ποτ' ἂν βίᾳ εἰσῳσθῇ οἱ προφῆται, πῆ μὲ καταγελώμενοι, πῆ δ' κατεδιδοῦν-

τες, καὶ καταβαλλόμενοι, καὶ λιθοβολούμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀναιρούμενοι, μισούμενοι, ἐκδιωκόμενοι, καὶ * πόνον ἔπαθον, καὶ ὑπέμενον, ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ δόξαν τῷ * Θεῷ τοῦ μόνου ζητοῦντες, κηρύττοντες τὸν λόγον, τύχωσι τοῦ τέλους τοῦ παρὰ Θεοῦ. πᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσε μυκτηριζόμενος· κατηγορία τοῦ κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην, ὅτι οὐδὲ ἡμέρας ὀλίγας τινὰς ἐποίησε προφήτης ὁ μυκτηριζόμενος. Ἀλλὰ πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσε μυκτηριζόμενος· ὅτι πικρῷ λόγῳ μὴ γελάσομαι· ἔστι τις ἐπαγγελία γέλως. οὗς ἐπαγγελίας ἐπώνυμος ἐστὶν ὁ πατριάρχης Ἰσαάκ. ἑρμηνεύεται γὰρ, γέλως. ὅτι ἡ ἐπαγγελία γέλως, δηλονότι ἐκ τοῦ· μακάριοι οἱ κλαίοντες * νῦν, ὅτι γελάσετε. ἡ ἐπαγγελία, ὅτι γελάσετε. ὥσαυτως ἐπαγγελία, ἡ τοῦ Θεοῦ κληθήσονται, καὶ τὸν Θεὸν ὄψονται, καὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν, καὶ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ὅπως ἐστὶν ἐπαγγελία γέλως, * ἡ ἐπαγγελία τὸ ἐναντίον ὁ μακαριζόμενος * ἐστὶ κλαυθμός· ζητήσεις δὲ εἰ τὸ πρὸς ἀγαθῷ γέλωτι καθ' ἑτέραν καὶ ἑτέραν ἐστὶ νοῦν σεσαφῆσθαι ὁ μακαριζόμενος κλαυθμὸς, ἐναντίωσθαι δὲ ὁ τοῖς ἐναντίοις παρηνιζόμενος ἀποκείμενος κλαυθμὸς ἔτερος· καὶ γὰρ οἱ γελάντες νῦν, ὅτι πενθήσουσι, καὶ κλαύσονται· ἄλλος γὰρ κλαυθμὸς ὁ μακαριζόμενος, * ἄλλος ὁ ἀποκείμενος τοῖς κακῶς βεβιωκόσιν· εἰ δέ τι κακεῖνος τέλος ἔχει ὠφέλιμον, οὐκ οἶδά τι λέγω· ἄκρα παῦλα ὅτι ἐδίδασκεν, ἐπεγματεύετο λέγων λυπῆσαι τοὺς ἀκούοντας. καὶ ὁμολογεῖ ὅτι πότε μάλιστα θυμαίνετο, ὅτε ἐλυπεῖτό τις ἐξ αὐτοῦ, φησὶ γὰρ· καὶ τίς ἐστὶν ὁ θυμαίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; καὶ εἴ τίς τε ἱκανὸς ἐστὶ κινῆσαι ψυχὴν ἀκροατοῦ μάλιστα ἡμαρτηκότος, τοιούτοις * ἔχεται λόγοις λέγειν, οἵ τινες ἀπὸ δυνάμεως, καὶ παρατάξεως, καὶ θρότητος, καὶ νοημάτων ἀπαγγελλόμενοι ἱερῶν εἰσιν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, καὶ κινοῦσιν ἐπὶ πένθος, καὶ ἐπὶ κλαυθμὸν, καὶ ἐπὶ δάκρυα, ὡς χαίρειν τὸν λόγον, ὅτι ἴδοι τὸ ἀκροατήριον τρεπόμενον, καὶ * γέμον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις· ὁ πάντα γὰρ εἰς ἐπαγγελίας ἄγει, ὡς ἀφ' ἡδονῆς καὶ θυμιώνης τοὺς ἐν τῷ λυπεῖσθαι· οὐδὲ ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ ἀφ' τοῦ κλαυθμοῦ ἄγει ἐπὶ τὸν μακαριζόμενον γέλωτα. ὅτε δὲ τοῦτο ἀνύει, * φοβοῦμαι μὴ τοιαῦτα λέγῃ, * οἷα οἱ γελάντες νῦν. ὅτι πενθήσετε, καὶ κλαύσετε· * φεῦ τί δὲ * μοι τοῦτο εἴρηται; ἢ βουλομένῳ γελάσομαι, καὶ ἀφ' ἡδονῆς γέλωτα κλαυθμοῦ, γελάντες, ἵνα τοῦ Θεοῦ προφητευομένου ἐγείνησαν αὐτοῖς κλαυθμόν. ἐκεῖ γὰρ ἔσται ὁ

* Cod. Vat. πόνον.
* Cod. Vat. τοῦ μόνου θεοῦ.
* Cod. Vat. νῦν. ἡ δὲ ἐπαγγελία, ὅτι γελάσετε.
* Cod. Vat. ἐναντία.
* Cod. Vat. κλαυμὸς
* Cod. Vat. ἄλλος γὰρ κλαυθμὸς ὁ μακαριζόμενος, ἄλλος ὁ ἀποκείμενος τοῖς κακῶς βεβιωκόσιν.
* Cod. Vat. ἔνεστι.
* Cod. Vat. γεμὸν.
* Cod. Vat. ἐὰν δὲ τοῦτο ἀνύει, φοβοῦμαι μὴ τοιαῦτα λέγῃ.
* Cod. Vat. ἐὰν δὲ τοῦτο ἀνύει.
* Cod. Vat. φεῦ τί δὲ μοι τοῦτο εἴρηται.
* Cod. Vat. ἐγείνησαν αὐτοῖς κλαυθμόν.

A periculis expositi, & dejecti, & lapidibus impetiti à populo, è medio sublati, odio habiti, persecutionem passi, & plurimum perpessi sunt, & sustinuerunt, vt secundùm voluntatem Dei gloriam ipsius solius quærentes, prædicantes Verbum, finem à Deo consequerentur. *Tota die perseveravi subsannatus.* Accusatio est adversus generationem istam, quia non paucos aliquot dies exegit Propheta subsannatus; sed omni die perseveravit subsannatus, *quia amaro verbo meo ridebo.* Est quædam promissio risus; cujus promissionis cognomentum est patriarcha Isaac: interpretatur enim risus. Porrò risum esse in promissione liquet ex eo: *Beati qui fletis nunc, quia ridebitis:* promissio autem, *quia ridebitis*; sicut etiam promissum; *Filij Dei vocabuntur, & Deum videbunt, & possidebunt terram, & ipsorum est Regnum cælorum.* Eodem modò est promissio risus, vel è diverso fletus qui beatus prædicatur. Petes autem an huic bono risui secundùm alium atque alium sensum consonet quidem ille qui beatus prædicatur fletus, adversetur autem miserandus ille qui adversarijs repositus est fletus alius. *Væ enim qui rident nunc, quia lugebunt, & flebunt.* Alius namque fletus qui beatus prædicatur, alius qui repositus est ijs qui vixerunt malè. Vtrùm autem etiam ille finis quid vtile habeat nescio quid dicam. Audi Paulum quando docebat, hoc dicendo satagebat, vt contristarentur auditores; & confitetur se tum maximè lætari, quando contristabatur quis ex ipso; ait enim: *Et quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?* Et si quis potens est movere animum auditoris præsertim peccatoris, tales solet proferre sermones, qui ex virtute, & ordine, ac divinitate, atque sacrorum sensuum pondere pronuntiati percellunt animum auditoris, & movent ad luctum, & ad fletum, & ad lacrymas, ita vt is qui dicit gaudeat, cùm viderit auditorium definitum, & plenum ijs quæ dicta sunt. Vbi enim ad promissiones ducit quasi per angustam & arctam ijs qui tristantur viam ad vitam, & per fletum ducit ad ter beatum prædicatum risum: quando autem non hoc perficit, vereor ne talia dicat, qualia qui nunc rident; quia lugebitis, & flebitis. Quorsum autem hæc à me dicta sunt, nisi quòd velim insinuare quid ait: *Amaro verbo meo ridebo*, & ostendere risum fletus, & fletum illum quo flebunt qui hic rident, Deo fortè hoc agente vt oriatur ipsis fletus: ibi enim *erit fletus, & fividor dentium*: & hoc

Luc. 6. 21.
Matth. 5.
Luc. 6. 25.
2. Cor. 2. 2.
Matth. 8. 12.

agit Deus videns eos qui super peccatis proprijs flent: qui delicta sua lamentatur, jam in malorum suorum conscientiam venit. Atque vtinam vnusquisque nostrûm ad vnumquodque peccatum diceret: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Sic vtinam vnusquisque nostrûm diceret de proprijs peccatis flens: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte.* Cùm sermo meus acerbior hic sit, amarior inquam, quia me affligit, vt & propter illum indignantur auditores increpiti, quando dicentem ægrè ferunt. Scio quia amaro verbo meo finis est risus; risus inquam qui beatus nuncupatur. Et hoc fortasse sciens Propheta dicebat: *Quia amaro verbo meo ridebo.* Iam quidem amaro verbo, sed non jam rideo; ast *amaro verbo meo ridebo, prævaricationem & miseriam invocabo.* Deum invocat justus, sapientiam invocat etiam iniquus. *Erit enim*, inquit, *cùm invocaveritis me; sed ego non exaudiam vos.* Illic quidem tam injusti quàm justi manifestũ est quòd invocent quandoque sapientiam: *Et omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*; hic autem Propheta dicit: *Prævaricationem & miseriam invocabo:* sicut Deum, sic prævaricationem, sicut Dominum, sic miseriam. Vtique rem præclaram invocat Ieremias, quando annuntiat dicens, *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Cæterùm considerandа sunt pacta quæ statuimus, & prævaricationes eorum: quia nonnumquã est malè fœdera sancire; & post malè sancita fœdera vtinam invocaremus prævaricationẽ. Sed & eodem modo si latã & spatiosam viam consideravero, quæ ducit ad perditionem, & quia incedens in ea sum expers miseriæ, transeo à lata & spatiosa via, & venio ad arctam & angustam, & miseriam tolerans dico: *Miseriam invocabo:* infirmabo fœdera cum mundo & rebus humanis; vt divina fœdera resumam, prævaricationem invocabo. Ita porrò deserens vitam viæ latæ ac spatiosæ, & veniens ad angustam & arctam, vt evadam miser sicut Paulus, dicens: *Miseriam invocabo.* Neque enim omnis homo dicet: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Sed qui intellexerit corpus mortis, qui liberari voluerit de corpore mortis hujus, is dicet: *Infelix ego homo:* qui verò corpus amat, qui frequens est, qui non credit sæculum futurum, non dicit: *Infelix ego homo*; sed beatum prædicat semet ipse, quòd sit homo, & quòd in corpore mortis versetur. Si non

Psalm. 6. 7.

Psal. 41. 4.

Prov. 1. 28.

Rom. 10. 13.

Rom. 7. 24.

A κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῆς ὀδόντων. καὶ τοῦτο τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ ὁρῶν * ὅτι ὁ κλαίων ὅτι τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασιν, ὁ ἀθρόων ὅτι τοῖς ἰδίοις πεπραγμένοις, ἤδη εἰς σωφροσύνην ἐλήλυθε τῆς ἰδίων κακίας· ὡς εἴδε ἕκαστος ὑμῶν καθ' ἕκαστον ἁμάρτημα ἔλεγε· λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὸν στρῶμά μου βρέξω· ὡς εἴδε ἕκαστος ὑμῶν ἔλεγεν ὅτι τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι κλαίων· ἐγένετό μοι τὰ * δάκρυά μου ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός. ἐὰν μὲν ὁ λόγος πικρότερος, οὗτος τὰ * πικρότερος, ἀφ' οὗ θλίβεσθαί με, καὶ δι' αὐτὸν ἀπειλοῦσι μοι ἀκούοντες οἱ ἐλεγχόμενοι, ὅτε μὴ βαρέως τὴν λέξιν τοῦ· οἶδα ὅτι ὅτι τῷ πικρῷ λόγῳ μου τὸ τέλος ἐστὶ γελᾶν. γελᾷ τὸ τῶν μαθητευομένων γέλωτα· καὶ τοῦτο παλαιὸς ὁ προφήτης ἔλεγεν· ὅτι πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι· * ἤδη μὲ πικρῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐκ ἤδη γελῶ. ἀλλὰ πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι, ἀθεσίαν καὶ παλαιοπωρίαν ἐπικαλέσομαι· θεὸν ἐπικαλεῖται ὁ δίκαιος, τὸν σοφίαν ἐπικαλεῖται ὁ ἄδικος· ἔστι γὰρ, φησὶν, ὅτε ἐπικαλέσεσθε με, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· οὐκ εἰ μὲ οἱ ἄδικοι καὶ οἱ δίκαιοι δηλονότι ἐπικαλέσονται ποτὲ τὸν σοφίαν· καὶ πᾶς ὃς ἐὰν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται. ἔνθα δὲ ὁ προφήτης φησὶν· ἀθεσίαν καὶ παλαιοπωρίαν ἐπικαλέσομαι. ὡς τὸν θεὸν, οὕτω τὸν ἀθεσίαν, ὡς τὸν κύριον, οὕτω τὸν παλαιοπωρίαν· ἄρα καλὸν πρᾶγμα ἐπικαλεῖ ἱερεμίας, ὅτι * ἐπαγγέλλει λέγων· ἀθεσίαν καὶ παλαιοπωρίαν ἐπικαλέσομαι· ἀλλὰ δεῖ καταγνῶναι συνθήκας αἷς ἐποιήσαμεν, καὶ τὰς ἀθεσίας ἀναῤῥῆξαι. ὅτι ἔστι πότε συνθήκας θέσθαι κακῶς. καὶ μὴ δὲ θέσθαι συνθήκας κακῶς εἶδε ἐπικαλεῖται τὸν ἀθεσίαν· οὕτω δὲ καὶ ἐὰν καταλύσῃ τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον, τὸν ἀπάγουσαν εἰς ἀπώλειαν, καὶ ὅτι ἐδίωξεν ἐν αὐτῇ ὁ παλαιοπωρία, μεταβαίνω ἀπὸ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ, καὶ ἔρχομαι ἐπὶ τὸν στενὸν καὶ τεθλιμμένον, καὶ παλαιοπωρίαν λέγω· παλαιοπωρίαν ἐπικαλέσομαι, * ἀθεσίαν μίμησιν τῶν συνθήκας τῶν πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἵνα ἀληθῶς ἀφῶ συνθήκας, ἀθεσίαν ἐπικαλέσομαι· ὅτε δὲ καταλιπὼν τὸν εἶον τὸν τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ, καὶ ἐρχόμενος ἐπὶ τὸν στενὸν καὶ τεθλιμμένον λέγω· παλαιοπωρίαν ἐπικαλέσομαι· ὁ δὲ πᾶς ἄνθρωπος ἐρεῖ· * παλαιοπωρὸς ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; ἀλλ' ὁ νοῦς τὸ σῶμα τοῦ θανάτου, ὁ ῥυσθῆναι βουλόμενος ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου, ἐρεῖ τὸ· παλαιοπωρὸς ἐγὼ ἄνθρωπος· ὁ δὲ φιλοσώματος, ὁ πολὺς, ὁ ἀπιστῶν τοῦ μὴ

μόνοις αἰῶνι, ἢ λέγει· Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄν-
θρωπος· ἀλλὰ μαρτυρίζει ἑαυτὸν, ὅτι ἐστὶν ἄν-
θρωπος, καὶ ὅτι * ὁ εἰς τὴν τοῦ θανάτου σώ-
μαν· ἐὰν * ἡ διανοηθῶ νοῆσαι πῶς παῦλος εἶ-
πε· παλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, μηδέπω ὀπτα-
λεσάμενος τὴν ταλαιπωρίαν, ὀπτικαλέσομεν αὐτὴν ἐκ τῆς ἀθετήσας τὰς πρὸς τὴν κα-
κίαν συνθήκας, καὶ λέγω ὡς ἱερεμίας· ἀθε-
σίαν καὶ παλαιπωρίαν ὀπτικαλέσομεν. ἢ γὰρ εἶ-
πεν, ἀθεσίαν θεοῦ ὀπτικαλέσομεν· θέλω τοῦ δεί-
γμα δοῦναι ἀπὸ τῆς γραφῆς δικαίου τοῦ συνθή-
κας ἀθετοῦντος, ἵνα τοῦ δείξῃ πῶς ἐκεῖνος τῷ
ἔργῳ ἀθεσίαν ἐπικαλέσατο· ἰδοὺ συνθήκας
ἔθετο πρὸς τὸν ὁλοφέρνην, ὥστε τοσοῦτον ἡμέρας
ἐξερχομένη εὔχεσθαι τῷ θεῷ, καὶ μὴ τοσαύτας
ἡμέρας ἑαυτὴν παρέχειν τῇ κοίτῃ τοῦ ὁλοφέρνου·
τοῦτο τὰς τὰς συνθήκας ὁ ὁλοφέρνης * ἐπεδέ-
ξατο. ἀπέλυσε τὴν ἰουδὴθ ὀπὶ τὰς αὐλὰς ἔξω
τῆς παρεμβολῆς· τί ἔχει ποιῆσαι τὴν ἰουδήθ;
τηρῆσαι τὰς συνθήκας, ἢ ἀθετῆσαι αὐτάς; ὁ-
μολογοῦμεν, ὅτι ἀθετῆσαι· τὰς γὰρ πρὸς ὁλο-
φέρνην ἀθετῆσαι, μαχαίρας ἦν ὀπὶ τοῦ θεοῦ·
ἔμελλον ἀθετεῖν τὰς πρὸς ὁλοφέρνην συνθήκας
ἢ ἰουδὴθ * εἶπεν· ἀθεσίαν ὀπτικαλέσομεν· καὶ
ἐπικαλέσατο * τὴν ἀθεσίαν· ὄφελον καὶ ἐγὼ τοι-
οῦτος γένωμαι, ἵνα εἴπω· ἀθεσίαν ὀπτικαλέσο-
μεν, καὶ ὀπτικαλέσομεν τὴν ἀθεσίαν τὴν * ὀπὶ
τὴν ὄφιν, τὴν πρὸς τὴν ἀμφίβολον· συνθήκας
ποτὲ ὁ ὄφις πρὸς τὴν εὔαν ἐποιήσατο, καὶ τὸν αὐ-
τοῦ φίλον, καὶ ὁ ὄφις τῇ γυναικί. ἀλλ' ὁ θεὸς
ἐπραγματεύσατο, ὡς ἀγαθὸς, τὰς συνθήκας
ταύτας λυθῆναι, καὶ τὴν φιλίαν ταύτην τὴν
κακὴν ἀμφισεβήσας, καὶ ὡς ἀγαθὸς θεὸς λέγει·
ἐχθρὰν θήσω ἀναμέσον σοῦ, καὶ ἀναμέσον τῆς
γυναικὸς, καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ
ἀναμέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· δυνηρεύσω σὺν
* ἀκούεις μοῦ, πῶς ὁ θεὸς ἐχθρὰν ποιεῖ τὴν
πρὸς τοῦτον, ἵνα φιλίαν ποιήσῃ τὴν πρὸς τὴν
χριστόν· ἀδυνάτου γὰρ ἅμα εἶναι φίλον τῶν ἐναντί-
ων· καὶ ὥσπερ οὐδεὶς δυνάται δυσὶ κυρίοις
δουλεύειν, ὅτι οὐδεὶς δυνάται εἶναι φίλος καὶ
θεῷ καὶ μαμωνᾷ, φίλος καὶ χριστῷ καὶ ὄφει.
ἀλλὰ ἀνάγκη καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς χρι-
στὸν ἐχθρὰν ποιῆσαι πρὸς τὸν ὄφιν, καὶ τὴν φι-
λίαν τὴν πρὸς τὸν ὄφιν ἐχθρὰν γενῆσαι τῷ πρὸς τὸν χριστόν· ἀθεσίαν καὶ παλαιπωρίαν ὀπτικαλέ-
σομεν· ἵνα καὶ μᾶλλον νοήσῃς τὸ· παλαιπωρίαν ὀπτικαλέσομεν, * ἀμφιγράφω δὲ, τὸ γινόμενον
ἀσκηπτὸν· πολλάκις γὰρ τραχηλιᾷ τοῦ γήμαι, * τὸν μὴ ἔχειν πρᾶγμα ἐπαισιμένης τὸν
χρὸς τὸν πόθεν, αἱρεῖται τὸ καταχρήσασθαι τῇ τοῦ γαμεῖν ὀξύτητι, ἀλλὰ ταλαιπω-
ρεῖν καὶ κάμνειν ὑποπιάζειν τὸ σῶμα νηστείαις, καὶ δυναστεύειν αὐτὸ ἀποχαῖς τοιούτοις βρω-
μάτων, καὶ πάντα τρόπον τὸν πόθεν τὰς πρᾶξεις τοῦ σώματος θανατοῦν· * ἆρ' ὁ τοιοῦτος

A potuero intelligere quomodo Paulus dixit: *Infelix ego homo*, cùm necdum invocem miseriam, invocabo eam fœdera cum malitia abrogando, & aio cum Ieremia: *Prævaricationem & miseriam invocabo*: neque enim dixit, Prævaricationem Dei invocabo. Volo exemplum dare à Scriptura justi fœdera revocantis, vt ostendam quomodo ille re ipsâ prævaricationem invocavit. Iudith fœdera sanciverat cum Holoferne, vt tot diebus egressa ad orandum Deum, post totidem dies sisteret semetipsam cubili Holofernis. Pacta hæc admiserat Holofernes; dimisit Iudith ad precandum foras extra castra. B Quid facere debebat Iudith? servaréne pacta, vel ea prævaricari? In confesso est, quia prævaricari. Illa namque prævaricari quoad Holofernem, beatum erat in ordine ad Deum. Prævaricatura cum Holoferne pacta inita Iudith dixit: *Prævaricationem invocabo*: & invocavit prævaricationem. Vtinam & ego talis sim, vt dicam, Prævaricationem invocabo, & invocabo prævaricationem illam cum serpente, illam cum Diabolo. Pacta quondam serpens cum Eva C sanxerat, eratque ipsi amica, & serpens mulieri: sed Deus tamquam bonus pacta ista statuit dissolvenda, & amicitiam hanc pravam dissipandam, & tamquam bonus Deus ait: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen ejus.* Gen. 3. 15. Bono animo igitur audis quidem, quomodo Deus inimicitiam facit inter hanc & illum, vt amicitiam faciat inter hanc & Christum. Fieri enim nequit, vt quis contrariorum simul amicus sit. Et sicut *nemo potest duobus dominis servire*, ita nemo potest esse amicus Deo & mammonæ; amicus & Christo & D serpenti; sed necesse est & amicitiam cum Christo inimicitiam fieri cum serpente, & amicitiam cum serpente inimicitiam fieri cum Christo. *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Vt autem ampliùs intelligas istud: *Miseriam invocabo*, adscribam gestum aliquod asceticum. Propositis nimirum frequenter nuptijs, ne haberet negotium insurgentis adversus spiritum carnis, eligit quis non abuti nubendi potestate, sed affligere & laborare ad subigendum corpus jejunijs, & in servitutem redigere ipsum quorumdam abstinentijs ciborum, & omni modo E spiritu facta carnis mortificare. An non talis miseriam invocavit, cùm posset dedere

semet ipse delicijs & voluptati, & non in-
vocare miseriam? Si quis igitur possit imi-
tari Prophetam, etiam prævaricationem,
yti exposuimus, invocet. Contigit autem
hanc historiam esse veram etiam quoad Ie-
reminm; quoniam etiam in castimonia vi-
Ierem. 16. 2 tam transegit: dixit enim illi Deus: *Non ac-
cipias mulierem, neque facias liberos*, & in ca-
stitate vixit: prævaricationem namque &
miseriam invocavit. *Quia factus est sermo Do-
mini in opprobrium mihi.* Beatus Ieremias,
cùm non haberet aliud opprobrium quàm
verbum Domini; nos autem infelices habe-
mus opprobria, non propter verbum
Domini, sed propter nostra peccata, & oppro-
brijs afficimur, pro quibus impegimus, & il-
lusimus, & contumelias patimur pro mali-
tijs nostris. Verùm Servator, istiusmodi op-
Matth. 5. 11 probrijs non vult nos onerari dicens: *Beati
estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos
fuerint, & dixerint omne malum adversum
vos propter me. Gaudete in illa die, & exulta-
te.* Sermo igitur, inquit, Domini factus est
mihi in opprobrium & in derisum omni die.
Deinde considera quàm sint Prophetæ can-
didi homines, & non occultantes peccata
propria sicut nos, & dicentes non ad eos
qui tunc erant tantùm, sed ad omnes gene-
rationes, si peccassent. Equidem me pi-
get confiteri peccata mea vel coram paucis
hic, quia me damnaturi sunt audientes.
Ast Ieremias peccati quid passus non eru-
buit, sed peccatum suum descripsit. Pecca-
tum enim erat quod inferebatur in isto: *Et
dixi: Non nominabo nomen Domini, nec loquar
vltra in nomine ipsius.* Edoctus fuerat omnia
facere in nomine Domini, in nomine Dei
operari; tu autem dicis: *Non nominabo no-
men Domini.* Cæterùm quale nomen cunctaris nominare? noménne Deorum aliorum? Nolite oblivisci in cordibus vestris. Et ais: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltra in nomine ipsius.* Dicit hoc itaque humani quidpiam passus; cujusmodi quidpiam patiendi & nos sæpenumerò periculum incurrimus, & maximè si conscisçat quis sibi ob doctrinam vel sermonem aliquid ærumnæ atque afflictionis & odij irrogatum fuisse. Frequenter ait: Secedo, quid mihi & negotijs, si exinde odiosus sim, ex eo quòd doceam, quòd prodigam sermones, vt quid non potiùs secedo ad eremum & quietem. Istiusmodi perpessus est Propheta dicens: *Et dixi, Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius.* Sed in hoc bonus Dominus qui prohibet talia talium pecca-

A ἢ τῷ τρυφῇ ἐπεκαλέσατο, πρὸς ὃν ὑπο-
δεῖναι ἑαυτὸν τρυφῇ καὶ ἡδονῇ, καὶ μὴ ὑπεκα-
λεῖσθαι τῷ τρυφῇ, εἴπερ ἐν δυνάσθαι
μιμεῖσθαι τὸ προφήτῳ, καὶ ἀθεσίαν ὡς
δυνησόμεθα, ὑπεκαλέσατο *· ἔτυχε δὲ τῷ
ἱστορίᾳ τῇ ἀληθῆ καὶ περὶ Ἱερεμίου, ὅτι καὶ ἐν
ἀγνείᾳ ἔζησεν. εἶπε γὰρ αὐτῷ ὁ κύριος· Μὴ λά-
βῃς γυναῖκα, μὴδ' ἐν ποιήσῃς τέκνα, καὶ
ἐν ἀγνείᾳ ἔζησεν. ἀθεσίαν γὰρ καὶ παραπτωσίαν
ἐπεκαλέσατο· ὅτι ἐγενήθη λόγος κυρίου ἐμοὶ
B εἰς * ὀνειδισμόν· μακάριος Ἱερεμίας, μὴ ἔχων
ἄλλον ὀνειδισμὸν ἢ τὸν λόγον τοῦ κυρίου. ἡμεῖς
δὲ οἱ πάλαι ἔχομεν ὀνειδισμοὺς, περὶ τὸν λό-
γον τοῦ κυρίου, ἀλλὰ περὶ τὰ ἡμέτερα ἁμαρτή-
ματα, καὶ ὀνειδιζόμεθα, ἐφ' οἷς ἐπλήσαμεν, καὶ
ἐπαισαμεν, καὶ γελοιοῦμεθα ὑπὲρ τῶν κακιῶν ἡμῶν·
ὁ δὲ * σωτὴρ περὶ τοιούτου ἡμᾶς ὀνειδισμοὺς θέλει
ὀνειδίζεσθαι λέγων· μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδί-
σωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονη-
ρὸν ῥῆμα καθ' * ὑμῶν ἕνεκεν μου· χαίρετε ἐν ἐκείνῃ
C τῇ ἡμέρᾳ, καὶ σκιρτήσατε· ὁ λόγος ἦν,
φησὶ, τοῦ κυρίου ἐγενήθη ἐμοὶ εἰς ὀνειδισμὸν καὶ
εἰς χλευασμὸν πᾶσαν τὴν ἡμέραν· εἶτα κατανόησον
ὡς εἰσὶν οἱ προφῆται ὁμολογούμενοι ἀναιδεῖς, καὶ
οὐκ ἀποκρυπτόμενοι τὰ ἰδίᾳ ἁμαρτήματα
* ὡς ἡμεῖς, καὶ λέγοντες οὐκ ὅτι τοῦ πόνου, ὡς ἐν
ἀλλ' ὅτι πασῶν τοῦ θλιβεῖν, εἰ ἡμαρτήκεσαν· κά-
γὼ μὲ ὀκνεῖ ἐξομολογήσασθαι τὰ ἁμαρτήματά
μου ὅτι τοῦ ὀλίγον ἐνταῦθα, ἐπεὶ μνησθεῖσί μου κα-
ταγινώσκειν οἱ ἀκούοντες· ὁ δὲ Ἱερεμίας τί παθὼν
D ἁμαρτωλὸν οὐκ ἠδέσθη, ἀλλὰ ἀπεγράψατο αὐ-
τοῦ τὸν ἁμαρτίαν· ἁμαρτία γὰρ ἦν ὃ ἐπιφερό-
μενον ἐν τῷ· καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα
κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ὅτι τοῦ ὀνόματι
αὐτοῦ *· ἐδιδάχθη πάντα ποιεῖν ἐν ὀνόματι κυ-
ρίου, ἐν ὀνόματι θεοῦ πράττειν. σὺ δὲ λέγεις· οὐ
μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου· ἀλλὰ ποῖον ὄνο-
μα μόνον ὀνομάζειν; ὄνομα θεῶν ἑτέρων;
οὐκ ἐδυνήσεσθε ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν· καὶ
λέγεις· οὐκ ὀνομάσω ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ
λαλήσω ἔτι ὅτι τοῦ ὀνόματι αὐτοῦ· λέγει ὅν τι πο-
νηρόν τι παθεῖν. ὃ καὶ ἡμεῖς κινδυνεύο-
μεν πολλάκις πεπονθέναι, καὶ μάλιστα εἴ τις
συνοίδεν ἑαυτῷ ἐφ' τῷ διδασκαλίᾳ ποτὲ
καὶ τὸν λόγον παραπορήσαντι καὶ παθόντι καὶ πάντα
μεσηθέντι· πολλάκις λέγει· ἀναχωρῶ, τί μοι
καὶ τοῖς πράγμασιν, εἰ οὐκ * τούτῳ μισητὸς εἰμι, οὐκ τοῦ διδάσκειν, οὐκ τοῦ πρᾶξαι * τοῦ λό-
γου, ἐφ' τί ἐγὼ μᾶλλον ἀναχωρῶ ὅτι τῷ ἐρημίᾳ καὶ τῷ ἡσυχίᾳ· τοιοῦτόν τι πέπονθε καὶ
ὁ προφήτης * λέγων· καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ὅτι τοῦ λόγου
ὀνόματι αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτι * τούτῳ ἀγαθὸς κύριος ὁ κωλύων τοῖς τοιούτοις ἁμαρτίας τοῦ τηλικούτου, τοῦ

ὁσὰ ἀφῆκε τὴ προφήτιν ἀληθεύσαι εἰπόντα τὰ προεκείμενα. ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἀθετοῦν ὑπεκαλέσαθαι. καὶ ἀθετῆσαι ὃ εἰρημένον πεποίηκεν ἱερεμίαν· εἶπε γὰρ· οὐ μὴ ὀνομάσω

ta, non permisit vt istiusmodi, cùm hæc diceret Propheta, verificaret, sed in hoc prævaricationem invocaret, & effecit vt Ieremias dictum suum redderet irritum. Dixerat enim: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius. Et factus est*, inquit, *in corde meo quasi ignis ardens, vrens in ossibus meis.* Objecit peccatum quod fecerat dicendo: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar vltrà in nomine ipsius*: & abjecit peccatum Ieremias simul ac diceret: Vtinam & ego simul atque peccavi, ac dixi verbum peccans, sentirem ignem factum in corde meo ardentem, & vrentem sic, vt non possem ferre. Nescio sanè num vtile quidpiam tali ac tanto auditorio dicere possim, scilicet adhuc esse speciem ignis minimè sub sensum cadentis, qui dolore suo cruciet eum qui pœnâ dignus sit, quo minus ferat ipsum: dixit enim: *Factus est in corde meo quasi ignis ardens & vrens*: nec in corde meo solùm, verùm etiam *in ossibus meis*; *& dissolutus sum vndique, & non possum ferre.* Vereor ego vt vtilis istiusmodi in nobis ignis existat, sicut in corde factus est Ieremiæ: verùm non sumus illum perpessi; si ipsum perpessi fuissemus, & duo ignes proponerentur, scilicet hic ignis, & externus ille quem cernimus in ijs qui à gentium ducibus comburuntur, hunc vtique præ illo potiùs eligeremus: siquidem ille adurit superficiem, hic verò cor adurit, & incipiens à corde ad omnia ossa penetrat, ipsaque vbi pervaserit, transit ad totum comburendum, atque ita ingruit, vt is qui comburitur sustinere non possit. Novi etiam latrones hunc ignem non potuisse sustinere, propter dolorem ab hoc igne manantem. Alius est dolor quem ab hoc igne descripsit Ieremias dicens: *Et factus est in corde meo sicut ignis ardens, vrens in ossibus meis, & dissolutus sum vndique, & non possum ferre.* Hunc ignem accendit Servator cùm dixit: *Ignem veni mittere in terram.* Et cùm illum ignem accendit Servator, idcircò incipientibus audire ipsum exordium facit ab igne, & primùm mittit ignem in cor eorum: id quod confitentur Simon & Cleophas dicentes de sermonibus ejus: *Nonne cor nostrum ardens erat in via, dum aperiret nobis Scripturas?* Hic cor vritur, igni cùm Simonis, tum Cleophæ: audi dicentes: *Nonne cor nostrum ardens erat?* Quis modo dignus est accipere istum ignem in corde? Ne frustrà illum accipiat, volo describere quis sit qui ignem istum in corde habet. Depinge mihi duos qui eodem ge-

Ieremi. 20. 9.

Luc. 12. 49.

Luc. 24. 32.

ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· ἐγένετο ὡς, φησίν, ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου· ὑπέβαλε τὴν ἁμαρτίαν ἣν πεποίηκεν εἰπών· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔτι. καὶ ἀπέβαλε τὴν ἁμαρτίαν ἱερεμίας ἅμα τοῦ εἰπεῖν· εἴθε κἀγὼ ἅμα τῷ ἁμαρτῆσαι, καὶ εἰπὼν λόγον ἁμαρτωλὸν ἠδανόμην ὅτι γέγονε πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ μου καιόμενον, καὶ φλεγόμενον, ὥστε με μὴ δυνάσθαι φέρειν· μήγε τὸ λόγος τολμᾶν, οὐκ οἶδα εἰ συμφέρον τῷ τοιάτῳ ἀκροατηρίῳ, καὶ τοιούτῳ εἴρηκα, εἰ τῇ εἶδος πυρὸς οὐκ αἰσθητοῦ, καθαίρεσις τοῦ καθαιρόμενον· ὃ πόνος, εἰς τὸ μὴ φέρειν αὐτόν. εἶπε γὰρ· ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον καὶ καιόμενον. οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὀστέοις μου. καὶ παρείμην πολύτοκον, καὶ οὐ δυνάμην φέρειν· ἐγὼ φοβούμην τοιαῦτα, τοιοῦτο ὅτι τὸ ἀποτιμῶν ἡμῖν πῦρ γενόμενον, ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ γέγονεν ἱερεμίᾳ. καὶ πεπόνθαμεν τοῦ αὐτοῦ· εἰ ἐπεπόνθειμεν τοῦτο, καὶ προεκείμεθα τὰ δύο πυρά, τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ τὸ ἔξωθεν πῦρ, ὃ βλέπομεν ὅτι τὴν καιόμενον ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν ἐθνῶν, εἰλόμεθα ἂν ἐκεῖνο μᾶλλον τὸ πῦρ ἢ τοῦτο. ἐκεῖνο μὲν γὰρ καίει τὴν ὀπτασίαν, τοῦτο δὲ καίει τὴν καρδίαν, καὶ ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς καρδίας διήκει ὅτι πολύτα τὰ ὀστᾶ, καὶ ἐκαίομεν ὅτι τὰ ὀστᾶ, ἔρχεται ὅτι ὅλον τὸ καιόμενον, καὶ ὅτως ἔρχεται, ὡς μὴ δυνάσθαι τὸ καιόμενον φέρειν· οἶδα καὶ λησᾶς τοῦτο τὸ πῦρ μὴ δυνηθέντας ὑπομεῖναι, ἀφ' τὸ πόνου ἀπὸ τούτου τοῦ πυρός· ἄλλος ὅτιν ὁ πόνος ὃν ἀπὸ τοῦ πυρὸς διέγεν ἱερεμίας λέγων· καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρείμην πολύτοκον, καὶ οὐ δυνάμην φέρειν· ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐκκαίει ὁ σωτὴρ ὁ εἰπών· πῦρ ἦλθον βαλεῖν ὅτι τὴν γῆν· καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐκκαίει ὁ σωτὴρ, ἀφ' τοῦτο τοῖς ἀρχομένοις ἀκούειν· αὐτὸ ἀρχεται ἀπὸ τοῦ πυρός, καὶ πρῶτον πῦρ βάλλει αὐτὸν ὅτι τὴν καρδίαν. ὥστε ὁμολογοῦσι σίμων καὶ κλεόπας λέγοντες ὅτι πρὸς λόγοις αὐτοῦ· οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; ἐνταῦθα ἡ καρδία καίεται πυρὶ καὶ σίμωνος καὶ κλεόπα. ἄκουε λεγόντων· οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν; τίς ἄξιος ἤδη λαβεῖν ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ; ἵνα μὴ ἐκεῖ ἐκεῖνο λάβῃ, θέλω διαγράψαι τίς ὅστιν ὁ ἔχων τοῦτο πῦρ ἐν τῇ

nere peccati turpitudinis & impuræ fornicationis peccaverint, & ex his duobus fornicatoribus, alterum quidem minimè dolentem, neque contristatum, neque compunctum, sed id quod in Proverbijs de muliere meretrice dictum est patientem, quæ opere patrato abluta, nihil ait absurdi se perpetrasse. Vide etiam mihi alterum post haustum peccati non valentem id sustinere, sed à conscientia punitum, corde vexatum, comedere ac bibere non valentem, neque judicio, sed præ dolore pœnitentiæ jejunantem. Depinge mihi talem totâ die tristem, & afflictum, incedentem, rugientem à gemitu cordis sui, cùm videat peccatum suum in conspectu suo, coram se jugiter reprehendens: & vide talem non ad vnum diem, neque ad vnam noctem, sed longo tempore vapulantem. Quem ex his duobus præfers? quem dicis esse spei melioris apud Deum? an illum qui fornicatus fuit, & non curavit, sed doloris expers mansit, ita vt etiam lasciviæ sese dederet? vel illum qui post vnicum peccatum luget, lamentatur? Hunc vtique manifestum est spebus niti melioribus: quantò enim ampliùs igne doloris, vritur, tantò majorem misericordiam adipiscitur, estque illi tempus punitionis sufficiens, hoc quidquid isti fornicario & lugenti conceditur ad supplicium: cumque præsens tempus huic sit proficuæ punitionis, ideò hunc fornicarium ordinavit hîc puniendum, & quando luctu ipsum afflixit, & vidit luctum esse abundantem, ne fortè, inquit, abundantiori luctu talis absorbeatur, confirmate super illum charitatem. Vnusquisque nostrum conscientiam ipse suam discutiat, & videat quid peccaverit; quia oportet ipsum puniri: optet à Deo hunc ignem, qui in Ieremia fuit, super se venire; deinde illum qui super Simonem & Cleopham venit, ne alteri igni reservetur. Nisi enim hîc ignem sumpserit, sed peccaverit, & non curaverit, isti igni reservabitur. *Et factus est in corde meo quasi ignis ardens, vrens in ossibus meis: & dissolutus sum vndique, & non possum ferre; quia audivi vituperationem multorum congregatorum vndique.* Inculpatus beatus Ieremias, excepto inquam hoc exiguo peccato, & si quod aliud leve commiserit, à plurimis vituperabatur; sed multitudinis vituperium laus erat ei apud Deum. Dicebant nimirum vituperatores isti: *Insultate, & insultemus in eum omnes viri amici ejus: observate mentem ejus, si decipietur.* Aliâ

Ier. 20. 9, 10.

Ier. 20. 10.

A καρδίᾳ· Ἀφίγεσ λόν μοι δύο ἡμῶν πόρνοις τῷ αὐτῷ τοῦ γένει ἁμαρτίας τῷ * μαρῶν καὶ τῷ ἀκάθαρτον πορνείας, καὶ ἐν τούτοις τοῖς δύο τοῖς πεπορνευκόσι, τὸ μὲ ἕτερον μὴ λυπούμενον, μηδὲ * ὀδυρόμενον, μήδε δακρύοντα, ἀλλὰ τὸ εἰρημένον ἐν παροιμίαις περὶ τῆς πόρνης γυναικὸς πάσχοντα, ὅτι ἐὰν τοῦ ξηρὸν ἀποπλαμβάνῃ, οὐδὲν φησὶ πεπρακέναι ἄτοπον· ἴδε μοι τὸ ἕτερον μὲν τὸ * πῶμα μὴ δυνάμενον πίειν, ἀλλὰ κλαίοντα τῷ συνειδήσει, βαστάζοντα τῷ καρδίᾳ, φαγεῖν καὶ πιεῖν οὐ δυνάμενον, οὐκ εἰσιόντα κρίσει, ἀλλὰ ἀλγηδόνι τῆς μετανοίας· Ἀφίγεσ λόν μοι τὸ τοιοῦτον ἄλλον τὸ ἡμέραν σκυθρωπάζοντα, καὶ κλαιόμενον, καὶ πενθούμενον, ἀρυόμενον ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ, βλέποντα αὐτοῦ τῷ ἁμαρτίαν ἐνώπιον αὐτοῦ, Ἀφ' πόσους ἐμπεσεῖν ἐλέγχοσιν. καὶ ἴδε τὸ τοιοῦτον οὐκ ὀπὶ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ ὀπὶ μίαν νύκτα, ἀλλ' ὀπὶ χρόνον πολὺν κλαιόμενον· τίνα γὰρ δύο προσκείνεις; τίνα λέγεις ἐλπίδας ἔχειν παρὰ θεῷ; ἆρ' ὀκεῖνον τὸ πορνεύσαντα, καὶ μὴ φροντίσαντα, ἀνὴρ ἀπαλγοῦντα, ὡς καὶ παρὰ δόντα αὐτὸν τῇ ἀσελγείᾳ; ἢ τοῦτον τὸ μὲν τῷ μίαν ἁμαρτίαν πενθοῦντα, ἀθρυνόντα; * ὅτος δηλονότι ἐλπίδων κρείττονων ὄντων. ὅσον γὰρ πλείω καίεται ὑπὸ τὸ λύπης τοῦ πυρὸς, τοσοῦτον μᾶλλον ἐλεεῖται, καὶ ἔστιν αὐτῷ χρόνος αὐτάρκης τῆς κολάσεως οὗτος, ὅσος ὀκείνῳ δίδοται χρόνος κολάσεως τῷ πορνεύσαντι καὶ λυπηθέντι. καὶ ἐπεὶ χρόνος ὄτι τούτῳ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως * λυσιτελοῦς, Ἀφ' οὗτο ἐπεφυμαθύσατο κολάσαι τὸ πεπορευκότα, καὶ πίκρα ὀκόλασεν αὐτὸν * λύπῃ, καὶ εἶδε τῷ λύπῳ αὐτάρκη, φησὶ, μήποτε τῇ περιοπτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος, κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπῳ· ἕκαστος ὑμῶν ὀξετάσατω τῷ συνειδήσει ἑαυτοῦ, καὶ ἰδέτω τί ἡμάρτον. ὅτι δεῖ αὐτὸν κολασθῆναι. διόρεσον τοῦ θεοῦ τοῦτο ὃ πῦρ ὃ ἐν τοῦ ἱερεμίᾳ, ἥκειν ἐπ' αὐτὸν· εἶπε ὃ ὀπὶ σίμωνα καὶ κλεόπαν ἐλυληθὸς, ἵνα μὴ τηρηθῇ τοῦ ἄλλῳ πυρί· εἰ γὰρ μὴ λάβοι ἐνταῦθα ὃ πῦρ, ἀμελὰ καὶ ἡμάρτε, καὶ οὐ προσέσχε, τηρηθήσεται ὀκείνῳ τοῦ πυρί· καὶ ἐλθέτω ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου. καὶ παρείμεν πεπονθὼς, καὶ οὐ δυνάμεν φέρειν. ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροιζομένων κυκλόθεν· ὁ ἄμεμπτος ὁ μακάριος ἱερεμίας, καθ' ὑπεξαίρεσιν λέγω τοῦτον τὸ μικρὸν ἁμαρτήματος, καὶ εἴ τι ἄλλο βραχὺ πεποίηκεν, ἐψέγετο ὑπὸ πολλῶν. ἀλλ' ὁ * ὅτι τοῦ πολλῶν ψόγος αὐτοῦ ἐγκώμιον παρὰ θεῷ λοῦ· ἔλεγον γὰρ οἱ ψέγοντες· ὕβρισθητε, καὶ ὑβρισθήτω αὐτοῦ πάντες ἄνδρες φίλοι αὐτοῦ· τηρη-

* Cod. V. al. μετὰ τῶν κατ. πορνῶν

* Cod. V. al. ἐδιψωμένον

* Cod. V. al. ἐδιψωμένον

* Cod. V. al. ὑπὸ τὸ ὧν ἔθος Gloss. lat. tiziam. in ex mian

* Cod. V. al. λυσιτελῶς.

* Cod. V. al. ἢ λυτὰ

* Cod. Vat. ἀπὸ

σαντε τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν, * εἰ ἀπατηθήσονται· ἄλλων ἀπάτην ἐβούλοντο αὐτὸν ἀπατῆσαι ὀλέθριον, ἐπαστίαν τῇ ἀπάτῃ, ὡδὶ ἧς εἶπεν. ἠπάτησάς με κύριε. καὶ ἠπατήθην· λέγουσι δ ὅτι ὑπεσωσάμεθα αὐτῶν· καὶ δυνησόμεθα αὐτῶν, καὶ λησόμεθα τὴν ἀδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτῶν· οἷον ἠδικήθαν οἱ ἐλεγχθέντες ὅτι τῇ ἰδίᾳ ἁμαρτίᾳ. καὶ ὅθεν τοῦτο οἰηθέντες ἠδικῆσθαι, λέγουσι· λησόμεθα τὴν ἀδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτῶν· τοιοῦτόν τι πεποιήκασιν, οἱ καὶ τὴν ἀσάλῳ φρίσσοντες. ὡς ἀδικηθέντες γὰρ ἐπειδὴ αἱ προφητεῖαι ἐπέστρεφον αὐτοὺς, καὶ ἀκόλαστον αὐτοὺς, ἔλεγχον, ἐπετίμων, ἔστερον αὐτὸν, καὶ κατεδίκαζον αὐτὸν θάνατον θανατικῶ· ἀνὰ φησιν ὁ Ἱερεμίας ὅτι τὸν πιστὸν * ὑπεστάσιν· ὁ δὲ κύριος μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων· ἐὰν γὰρ ὦμεν ὁποῖοι ἡμεῖς ἐσμὲν, καὶ ὁ κύριος ἐκεῖνος ἔσται μεθ' ἡμῶν, ὅτι τὴν ἡμετέρας ἁμαρτίας ἀρχόμενος, ὡς ὁ Ἱερεμία καὶ τοῖς ὁμοίοις, κύριος ἦν μὴ τοῦτο μόνον ἡμῖν καθὼς μαχητὴς ἰσχύων. καὶ τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ * ἠφανῆσαν οὐκ ἠδυνήθησαν. οἱ διώκοντες αὐτὸν ἐκεῖνοι, ἠκμώσασαν σφόδρα, καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀπωλείας αὐτῶν. ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀπαμαζόμενοι καὶ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας. ὅτι κύριος μὴ τὸν διωκόμενον, καὶ καὶ διώκαν ὑπερεῖσος αὐτοῖς γενέσθαι διωκόμενος· μήποτε ἂν ἐκ πολλὰ τὸν Ἱερεμίαν ἀφαιρεῖται * εἰς τὴν σωτηρίαν, καὶ τοῦτο διώκαν τοιοῦτον ἦν· ὑπεσύρθη γὰρ, καὶ ὅτι τὸν σωτῆρος. καὶ κύριος μὴ μετ' αὐτῶν καθὼς μαχητὴς ἰσχύων. ἠφανῆσαν τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ νοῆσαν οὐκ ἠδύναντο οἱ διώκοντες αὐτὸν ἐκεῖνοι· ἠκμώσασαν σφόδρα, καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀπωλείας αὐτῶν. ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀπαμαζόμενοι καὶ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ δὲ αἰῶνος οὐκ ὑπολαμβάνουσι· ἀλλ' οἴονται ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τοῦτῳ ὑπολαμβάνουσι αὐτῶν αἱ ἀνομίαι. ἡμεῖς δὲ ὁρῶμεν ὅτι δὲ αἰῶνος αὐτῶν αἱ ἀνομίαι οὐκ ὑπολαμβάνονται· καὶ ὁρῶντες * μαλώμεθα τὸν μὴ ὑψηλοφρονεῖν, ἀλλὰ φοβεῖν· εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν χερῶν φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ μᾶλλον τῶν ἀγρῶν φύσιν οὐ φείσεται; κύριος ἦν τῶν διωκόμενον μετ' ἡμῶν, δοκιμάζων δίκαια, συνιὼν νεφροὺς καὶ καρδίας· ὁ κύριος δοκιμάζει μὲν δίκαια, ἀποδοκιμάζει δὲ ἄδικα. καὶ ἔστιν, ἵνα ὅπερ ὀνομάσω, τραπεζίτης δικαίων καὶ ἀδίκων· ὅτι δὲ ὁ κύριος καὶ συνιὼν ὅτι νεφροὺς καὶ καρδίας. * ἐπὶ δὲ μὲν ἂν γέγραπται ὅτι συνιὼν ὅτι νεφροὺς καὶ καρδίας· καὶ μήποτε ἄλλο ὅτι ὁ συνιὼν νεφροὺς καὶ καρδίας, ἄλλο δὲ ἐτάζειν καρδίας καὶ νεφρούς· ὁ πεμπτὸν ἐτάζει καρδίας καὶ νεφρούς, ἀνὰ τὴν ἡμέρα τῆς κάτων· ἐφίσταμαι γὰρ τῷ σημαινομένῳ τοῦ, ἐτάζειν, ὅταν λέγεται * τῷ βίῳ τοῦτῳ ὅτι τὴν βα-

* Cod. Vat. ἐστῶτα, ἢ κύριος

* Cod. Vat. ἠφανῆσαν

* Cod. Vat. ἐκεῖ

* Cod. Vat. μαρτύρομεν

* Cod. Vat. ἐν τῷ

A deceptione noxiâ volebant eum decipi, quæ esset contratia deceptioni, de qua dixerat: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Hi autem dicunt insultantes ei: *Et prævalebimus ei, & sumemus vindictam nostram ex eo.* Putant se iniquè egisse qui fuerant reprehensi de peccatis suis; & idcircò quòd putarent se deliquisse, aiunt: *Sumamus vindictam nostram ex eo.* Istiusmodi quid fecerant, qui etiam Isaiam dissecuerunt: siquidem tamquam injuriam passi (quoniam prophetiæ ipsius convertebant, & puniebant eos) accusabant, increpabant, secabant eum, & mortis sententiâ damnabant. Sed his omnibus insultantibus Ieremias ait: *Dominus autem mecum quasi bellator fortis.* Si fuerimus quales nos esse oportet, & ignem istum acceperimus, peccatis nostris non secùs ac Ieremiæ ejusque similibus dominantem, Dominus post hæc nobiscum est quasi bellator fortis. *& idcircò persecuti sunt, & intelligere non potuerunt*: persequentes eum Iudæi: *confortati sunt valdè, & non intellexerunt ignominias suas*: tanto tempore inhonorati non imputant peccatis suis; quia Dominus erat cum illo qui persecutionem sustinebat, nec poterat ab ijs subjugari. Num fortè igitur vt plurima Ieremiæ referuntur ad Servatorem, hoc etiam possit esse istiusmodi? Insultate enim, & insultemus ei, dictum etiam in Servatorem: & Dominus erat cum eo quasi bellator fortis. Idcircò persecuti sunt, & intelligere non potuerunt persequentes eum Iudæi; prævaluerunt valdè, & non intellexerunt ignominias suas: tanto tempore inhonorati non referunt peccata sua, quæ per sæculum non tradentur oblivioni. Verumtamen putant in hoc sæculo tradendas oblivioni iniquitates suas; nos autem videmus quia per sæculum non tradentur oblivioni. Et videntes curam habeamus istius: *Noli altum sapere, sed time.* Si *enim Deus naturalibus ramis non pepercit*, quantò magis præter naturam insertis non parcet? Dominus igitur virtutum nobiscum, *probans justa, intelligens renes & corda.* Dominus probat quidem justa, reprobat autem iniqua; & est, vt ita dicam, trapezita justorum & iniquorum. Hic porrò Dominus est intelligens renes & corda: hic quidem scriptum est ipsum intelligere renes & corda. At fortassis aliud sit intelligere renes & corda, aliud scrutari corda & renes. Non omnium scrutatur corda & renes, sed peccatorum. Insisto enim significato istius scrutari, quod dicitur in hac vita de ijs qui tor-

Ier. 20. 7.
Ier. 20. 10.
Ier. 20. 11.
Ier. 20. 11.
Ier. 20. 12.
Rom. 11. 20.
Ier. 20. 12.

quentur in tribunalibus : vbi alij quidem examinant, alij verò examinantur, hi autem etiam in doloribus graviſſimis verſantur. Tortores itaque ſcrutantur latera, ſcrutantur corpora; Dominus autem ſolus novum habet ſcrutandi modum : ſcrutatur enim corda; & in ſolius Domini poteſtate eſt ſcrutari corda & renes. Latronum hic latera ex præſcripto præſidis fodicantur; ibi autem non ex præſcripto Dei, ſed ab ipſomet Domino renes & corda cujuſque examinantur. Niſi fortè hic dixero, eum quidem cui hoc injungitur eſſe Filium, eum verò qui præcipit eſſe Patrem, & Verbum eſſe quod ſcrutatur corda & renes, & omnibus torturis omnibuſque doloribus graviora eſſe tormenta Verbi, cùm corda reneſque ſcrutatur. Quamobrem agamus omnia, ne iſti inquiſitioni tradamur; quâ inquiſitione minus quid arbitror pati eos qui traduntur dictis in Evangelio exactoribus: multis enim traduntur, fortaſſe pluribus exactoribus ſub initium, cùm necdum digni evaſerint vt vni verbo corda reneſque ſcrutanti tradantur. Dives ille necdum dignus erat, qui corda reneſque ſcrutanti traderetur; idcircò à pluribus torquebatur : poſtmodum autem etiam ille hoc patitur, niſi dolore excruciatus ſcrutinium ſuſtinuerit. Verumtamen ea quæ nos manent ſunt exactores, & ſcrutans corda & renes de peccatis noſtris : à quibus peccatis niſi ſtatim liberemur, in ijs hærebimus : ideò reſurgentes à Deo auxilium poſtulemus, vt in Chriſto Ieſu beatificemur; cui honor in ſæcula ſæculorum, Amen.

A σανιζομένων ὅτι τοῖς * δικαστηρίοις. ὅπου οἱ μὲν ἐτάζουσιν, οἱ δὲ ἐτάζονται, ὅτοι δὲ εἰσι καὶ ἐν πόνοις βαρυτάτοις· οἱ μὲν ὧν κολαστὰ ἐτάζουσι πλευρὰς, ἐτάζουσι σώματα. κύριος δὲ μόνος καινὸν ἔχει τρόπον ἐτάζειν. ἐτάζων γὰρ ἐστι καρδίας. καὶ μόνου τοῦ κυρίου * τρόπος ἐξετάζειν καρδίας καὶ νεφρούς· λῃστὰ ἐνταῦθα ἐτάζονται κατὰ τρόπον ἡγεμόνος πλευρά. ἐκεῖ δὲ οὐκ ἐκ προστάξεως θεοῦ, ἀλλ' ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἐτάζεται τὰς νεφροὺς καὶ καρδίας· εἰ

B μὲν ἄρα ἐνταῦθα λέγω, τὸν μὲν προστασσόμενον εἶναι τὸν υἱὸν, τὸν δὲ προστάττοντα εἶναι τὸν πατέρα, καὶ τὸν λόγον εἶναι τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροὺς, καὶ πασῶν γε νομίζω βασάνων, πολὺ πολὺ τῶν πόνων βαρύτερα εἶναι ἀπὸ τοῦ λόγου, ὅταν * ἐτάζηται καρδίας καὶ νεφροὺς· διὰ πολλὰ προσέλθωμεν, ἵνα μὴ παραδοθῶμεν ἐκείνῳ τῷ ἐπάσμῳ. ὃν ἐτάσμον οἰόμεθα ἔλαττον πάσχειν τοὺς παραδιδομένους τοῖς λεγομένοις ἐν τῷ ἀναγνωσθείσῃ βασανισταῖς. πολλοῖς γὰρ παραδίδοται,

C πάλαι πλείοσι βασανισταῖς καὶ τῷ ἀρχῷ, οὐδέπω ἄξιοι γενόμενοι παραδοθῆναι ἑνὶ λόγῳ τοῦ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς· ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οὐδέπω ἄξιος ὢν, παραδοθῆναι τοῦ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς. διὰ τοῦτο * ὅτι πλειόνων ἐβασανίζετο. ὕστερον δὲ * καὶ ἐκεῖνος τοῦτο πάσχει, ἢν μὴ ἀδιωάκτως ἐξετάζεται· πλὴν τὰ * παραμένοντα ἡμᾶς ἐστι βασανισταὶ, καὶ ἐτάζων τὰς καρδίας καὶ νεφροὺς ὅτι τοῖς ἁμαρτήμασιν ἡμῶν. ὧν ἁμαρτημάτων εἰ μὴ τάχιον ἀπαλλαττώμεθα, ἐν τούτοις ἐσόμεθα· διὸ ἀναστάντες πρὸς τὸν θεὸν βοηθὸν αἰτήσωμεν, ἵνα ἐν χριστῷ Ἰησοῦ μακαρισθῶμεν. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς * αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν·

EX HOMILIA XXXIX. EXPLANATIONVM

in Ieremiam Prophetam:

in illud:

Ier. 44. 22. *Non poterat Dominus ſuſtinere à facie iniquitatis veſtræ.*

Interprete IOANNE TARINO.

SI quando legens Scripturam incidas in ſententiam, in quâ ſit lapis offenſionis, & petra ruinæ, accuſa teipſum; neque non

ΕΚ ΤΗΣ λθ' ΟΜΙΛΙΑΣ

τῶν Εἰς τὴν ἱερεμίαν ἐξηγητικῶν.

Εἰς τό·

Οὐκ ἠδυνάτου κύριος φέρειν ἀπὸ προσώπου πονηρίας ὑμῶν·

Interprete IOANNE TARINO.

ΕΑν ποτε ἀναγινώσκων τὴν γραφὴν προσκόμμα νοήσῃς * ὄντι καλῷ λίθῳ προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου, αἰτιᾶσαν-

τὸν· μὴ ἀπολιπίσῃς γὰρ τὴν λίθον τοῦτον τοῦ προσκόμματος καὶ τῷ πέτρῳ τοῦ σκανδάλου ἔχῃς νόημα, ὥστε αὐξηθῆναι τὸ Ἱερεμίου· καὶ ὁ πιστεύων οὐ καταισχυνθήσεται· πίστευσον πρῶτον, καὶ εὑρήσεις ὑπὸ τὸ νομιζόμενον σκάνδαλον πολλὴν ὠφέλειαν· εἰ γὰρ ἡμεῖς ὁ τόλμῳ βαδιζόμεθα μὴ λέγειν ῥῆμα ἀργὸν, ὡς δώσοντες περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ ὅσῃ δυνάμει φιλοτιμούμεθα πᾶν ῥῆμα τὸ ἐξιὸν ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ποιῆσαι ἐργάζεσθαι καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς λέγουσι καὶ ἐν τοῖς ἀκούουσι. τί χρὴ B κοῦν περὶ τῶν προφητῶν, εἰ ὅτι πᾶν ῥῆμα λαλοῦν διὰ στόματος αὐτῶν ἐργατικὸν ἦν; καὶ θαυμαστὸν εἰ πᾶν ῥῆμα ὃ λαλούμενον ὑπὸ τῶν προφητῶν ἐργάζεται ἔργον ὃ τί ποτε ῥῆμα. Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι ὅτι καὶ πᾶν θαυμάσιον γράμμα ὃ γεγραμμένον ἐν τοῖς λογίοις τοῦ θεοῦ ἐργάζεται. καὶ οὐκ ἔστιν ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία γεγραμμένη ἐν τῇ γραφῇ, ἥτις τοῖς ὀπτασμένοις χρῆσθαι τῇ δυνάμει τῶν γραμμάτων, οὐκ ἐργάζεται ὃ ἑαυτῆς ἔργον· ὥσπερ γὰρ ὅτι τὰ C βοτάναι ἑκάστη μία ἔχει δύναμιν, εἴτε εἰς τὴν ὑγίειαν τῶν σωμάτων, εἴτε εἰς ὅ, τι δήποτε. ἃ πάντων δὲ ἔστιν ὀπτᾶσθαι εἰς ὃ ἑκάστη τῶν βοτανῶν ἐστι χρήσιμος. Ἀλλ' εἴ τινες ὀπτήσειν εἰλήφασιν, ἔστι οἱ περὶ τοὺς βοτάνας ἀφαιρούντες, ἵνα ἴδωσι καὶ πότε παραλαμβανόμενον, καὶ ποῦ τῶν σωμάτων ὀπτηθήσεται, καὶ πόσα ἐστὶν σκευαζόμενον ὀνίνησι τὸ χρώμενον. * ὁ ἀγαθὸς οἰκονόμος τῆς βοτανικῆς ἐστιν ὁ ἅγιος καὶ πνευματικὸς, ἀναλεγόμενος ἀπὸ τῶν ἱερῶν, γραμμάτων D ἕκαστον ἰῶτα, καὶ ἕκαστον τὸ τυχὸν στοιχεῖον, καὶ εὑρίσκων τὴν δύναμιν τοῦ γράμματος, καὶ εἰς ὅ, τι ἐστὶ χρήσιμον, καὶ ὅπου οὐδὲν παρέλκει τὸ γεγραμμένον· εἰ δὲ βούλει καὶ δεύτερον ἀκοῦσαι εἰς τοῦτο παραδείγματος, ἕκαστον μέρος τοῦ σώματος ἡμῶν ὅτι τινὶ ἔργῳ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου θεοῦ γεγένηται. Ἀλλ' οὐ πάντων ἐστὶν εἰδέναι τίς ἡ ἑκάστου τῶν μελῶν μέχρι τῆς τυχούσης δυνάμεως καὶ χρείας. οἱ γὰρ περὶ τὰς αἱματικὰς παρεγματευόμενοι τῆς ἰατρικῆς, δυνάσθαι λέγουσι ἕκαστον καὶ E ὃ βάλλεται μέρος εἰς τί χρήσιμον ὑπὸ τῆς προνοίας γεγένηται· νοεῖ μοι τοίνυν καὶ τὰς γραφὰς τοῦτον τὸν τρόπον πάσας βοτάνας, ἢ ἐν τέλειον λόγου σῶμα· εἰ δὲ σὺ μήτε βοτανικὸς εἶ γραφῶν, μήτε ἀκριβωθεὶς τῶν προφητικῶν λόγων, μὴ νόμιζε παρέλκειν τι τῶν γεγραμμένων.

A credas lapidem hunc offensionis habere sensa illa, vt fiat quod dictum est: *Et qui credit non confundetur.* Primùm crede, & invenies sub illo offendiculo plurimum sanctæ vtilitatis. Si enim in mandato habemus, ne verbum vanum & inutile dicamus, tanquam ipsius rationem in judicij die reddituri; & quantum eniti possumus, id studemus, vt omne verbum, quod ex ore nostro exit, aliquid efficiat & in nobis dicentibus & in audientibus: quid igitur existimandum est de Prophetis; nonne omne verbum ab eorum ore profectum efficax fuisse? Rom. 9. 3.

B Neque mirandum est, si quodcumque verbum emittebant Prophetæ, opus efficiebat verbis conveniens: sed & arbitror omnem mirabilem literam inter divina oracula perscriptam efficere, neque vnum iota esse, aut vnum apicem in Scripturâ, qui opus suum non efficiat in ijs qui virtute literarum vti sciunt. Quemadmodum autem herbarum singulæ suas habent vires, sive ad sanitatem corporum, sive ad aliud quidpiam; nec tamen sciunt omnes cui quæque rei herba sit vtilis, sed qui scientiâ illâ præditi sunt,

C & in re herbariâ versantur, vt sciant quando sumpta, & cui parti corporum apposita, & quomodo parata & temperata vtenti opem ferat. Ita herbarius, vt ita dicam, est vir sanctus & spiritualis, seligens è sacris Scripturis quodlibet iota, & quodlibet obuium elementum, & literæ virtutem inveniens & quem ad vsum accommodari possit, & nihil in scriptis supervacaneum esse. Si & alterum audire vis hujus rei exemplum, singula membra nostri corporis ad opus aliquod ab opifice Deo condita sunt;

D sed non est omnium scire quæ singulorum ad minutissimum quodque potestas & vsus sit. Qui enim in corporibus dissecandis occupantur Medici, dicere hæc figillatim possunt, & quem ad vsum minima pars corporis à providentiâ effecta sit. Considera itaque Scripturas ad hunc modum, tamquam omnes herbæ sint, aut vnum perfectum orationis corpus: si verò neque herbarius es Scripturarum, neque dissector propheticorum sermonum, ne ideirco existima in Scripturis quidpiam redundare, sed reipsum solum, potius quàm literas sacras accusa,

E cùm rationem eorum quæ scripta sunt, non invenis. Hoc à me in vniversum prooemium dictum est, quod vniversæ scripturæ accommodari potest, vt moneantur, qui hujus lectioni se dedere cogitant, nullam non discussam & diligenter pervestigatam literam prætermittere.

Ἀλλὰ σαυτὸν μόνον ἢ τὰ ἱερὰ γράμματα αἰτῶ, ὅτε μὴ εὑρίσκῃς τὸν λόγον τῶν γεγραμμένων· τοῦτό μοι τὸ προοίμιον εἴρηται καθολικῶς, χρήσιμον τοῖς δυναμένοις εἰς ὅλον τὸν γραφῶν, ἵνα προτραπῶσι οἱ θέλοντες προσέχειν τῇ ἀναγνώσει μηδὲν παραπέμπεσθαι ἀνεξέτασον καὶ ἀνεξερεύνητον γράμμα·